తుర్యాశ్రమే స్థిత్వా ఽపి మాతృచరమకర్మాచరణాదినా లోకమనుశాస్య లోకా-
చార్యత్వ మవాప. అత్ర మానం,

"ఆచినోతి హి శాస్త్రాణి హ్యాచారే స్థాపయత్యపి.
స్వయమాచరతే యస్మాత్తస్మాదాచార్య ఇష్యతే" ఇతి.

౨. ఆచార్యదత్తేన కర్మభ్రంశాదిరూపకేరళదేశస్థశాపేన [illegible]
త్రిభిస్సహాయస్సర్వథా కర్తవ్య ఇతి విధ్యుక్తానుష్ఠానే గుర్వనుగ్రహో [illegible]
రేవ కార్య ఇతి చానుశిక్షితమ్.

3. స్వస్య సాక్షాచ్ఛివావతారత్వాద్యనేకసర్వజ్ఞత్వగుణసత్త్వే ఽపి శ్రీ [illegible]
రాచార్యగురూపదేశం వినా ఽఽత్మవిచారో న కార్య ఇత్యర్థం శ్రీగోవింద [illegible]
సందర్శనవందనాదిభిః ప్రకాశితవంతః.

౪. లోకే సాంసారికసుఖమకించిత్కరమిత్యంశం బ్రహ్మచర్యాశ్రమ ఏవ [illegible]
శ్రమం స్వీకృత్య ప్రకటీకృతవంతః.

౫. "యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠస్తత్తదేవేతరో జనః" ఇత్యాది గీతా-
చార్యవాక్యం హృది నిధాయ దేవాంగరం స్వీకృత్య [illegible]
సరస్వతీజయాది కృతవంత ఇత్యనేన యత్యాశ్రమిప్రశంసా [illegible]
మనుభూతస్యైవ తత్త్వజ్ఞత్వం చ సూచితవంతః.

౬. గురుశుశ్రూషయైవ విద్యావాప్తిరిత్యర్థం స్వశిష్యేషు [illegible] లోకా-
చార్యం మనసా ఽనుగృహ్య చతుర్దశవిద్యాపారీణం చకారేత్యనేన స్ఫుటీకృతవంతః.

౭. స్వయం బ్రహ్మచర్యే స్వీకృతతుర్యాశ్రమో ఽపి గృహస్థాశ్రమిమండ-
నార్యానుగృహీతసన్న్యాసాశ్రమేణ తద్వ్యతీర్ణశృంగగిరిపీఠాధిపత్యేన చ సర్వజ్ఞత్వాది-
గుణవిశిష్టక్రమసన్న్యాసినామపి పీఠాధిపత్యం ప్రపంచితం.

౮. ప్రాభాకరాదిశిష్యాణాం జగద్గురుకృతతత్త్వోపదేశేన సాధనచతుష్టయవతాం,
స్నాతానాం గృహస్థానామపి బ్రహ్మవిద్యాధికారే పరివర్తత ఇతి విశదీకృతః.

౯. శ్రీభగవత్పాదపూజ్యచరితతీర్థయాత్రా తత్రత్యదేవతాదర్శనాదినా తీర్థ-
యాత్రాదికం జ్ఞానిభిరప్యాచరణీయమితి స్పష్టీకృతం.

౧౦. లోకాచార్యకృతా ఽఽసేతుహిమాచలసకలదేశసంచారణ క్షుద్రదేవతోపాసన
దూరీకరణ స్వమతస్థాపనాదినా జగద్గురుపీఠాధిపైరనవరతమేవ దుర్మతఖండనపూర్వ-
కస్వమతస్థాపనాదికమైదంపర్యేణ కర్తవ్యమితి బహుళీకృతం.

శ్రీరస్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

ప్రథమసర్గప్రారంభః.

మూ. ప్రణమ్య పరమాత్మానం శ్రీవిద్యాతీర్థరూపిణమ్, ప్రాచీన

శ్రీమద్విష్ణుమజాభివంద్యచరణం గోపాదికారాధితం వందే పూర్ణసితాస్త్ర సౌమ్యవదనం సంసారతాపాపహమ్, సత్యం జ్ఞానమనంతమాద్యవిధురం గోభారసంహారకం సర్వాత్మానమపాస్తసర్వమసులం విశ్వేశ్వరం శంకరమ్. ౧. నమ(ను)శ్శ్రీబాలగోపాలతీర్థాన్ వ్యాసముఖాన్మునీన్, విఘ్నహర్తౄన్గణేశాదీన్పండితాంశ్చ విమత్సరాన్. ౨. వ్యాఖ్యానరహితస్యాస్య వ్యాఖ్యానం డిండిమాభిధమ్, క్రియతే స్వీయబోధాయ ప్రమాదః క్షమ్యతాం బుధైః. ౩. నిఖిలానర్థనివృత్తిపూర్వకపరమానందావాప్తిలక్షణపరమపురుషార్థానన్యసాధనాద్వైతజ్ఞానవిజయపర్యవసన్నం శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయమావిష్కర్తుం గ్రంథమారభమాణః శ్రీమాన్మాధవాచార్యస్తస్య నిర్విఘ్నపరిసమాప్త్యాదిసిద్ధయే అవిగీతశిష్టాచారానుమితశ్రుతిప్రమితకర్తవ్యతాకం విషయప్రయోజనసూచకం మంగళమాచరన్ చికీర్షితం ప్రతిజానీతే. ప్రణమ్యేతి. పరమాత్మానం పరమేశ్వరం ప్రణమ్య ప్రాచీనశంకరజయే సారః మయా మాధవేన సంగృహ్యతే - సంగ్రహత్వేనాస్ఫుటత్వమాశంక్యాహ-స్ఫుటం యథా స్యాత్తథేతి. పరమాత్మానం విశినష్టి శ్రీవిద్యాతీర్థరూపిణం - అనేన స్వగురోః శ్రీవిద్యాతీర్థస్యేశ్వరావతారత్వం తత ఏవ సర్వజ్ఞత్వం చ సూచితమ్ - అన్యేషామపి పరమాత్మని స్వగురౌ చ తుల్యభక్త్యైవ నిశ్శ్రేయసప్రాప్తిరిత్యపి ధ్వనితం - తథా చ శ్రుతిః. 'యస్య దేవే పరా భక్తిర్యథా దేవే తథా గురౌ, తస్యైతే కథితా హ్యర్థాః ప్రకాశంతే మహాత్మనః' ఇతి. యద్వా పరం పరమేశ్వరం సర్వాత్మానం శివం ప్రణమ్యేత్యర్థః. తం విశినష్టి - శ్రీవిద్యాతీర్థరూపిణం తార్కికాదికల్పితైః కుతర్కైర్మలినీకృతాయాః విద్యాయాః సరస్వత్యాః తన్మలాపకరణేన శోధకత్వాత్ విద్యాతీర్థః-శ్రియా బ్రహ్మవిద్యాత్మికయా

శంకరజయే సారస్సంగృహ్యతే స్ఫుటమ్. ౧. *యద్వద్ఘటానాం పటలో విశాలో విలోక్యతేఽల్పే కిలదర్పణేపి, తద్వన్మదీయే లఘుసంగ్రహేఽ

క్తః శ్రీవిద్యాతీర్థో భగవాన్ భాష్యకారః తద్రూపిణమ్. తథాచోక్తం సంక్షేపశారీరకాచార్యైః. “వక్తారమాసాద్య యమేవ నిత్యా సరస్వతీ స్వార్థసమన్వితాఽఽసీత్, నిరస్తదుస్తర్కకలంకపంకా నమామి తం శంకరమర్చితాంఘ్రి” మితి శివావతారత్వం చ భగవతో భాష్యకారస్య శివపురాణాదేరవగంతవ్యం. తథాచోక్తం శివపురాణే. ‘వ్యాకుర్వన్ వ్యాససూత్రార్థం శ్రుతేరర్థం యథోచివాన్, శ్రుతేర్న్యాయ్యస్సఏవార్థశ్శంకరస్సవితా న నః’ యద్వాఽఽత్మానం ప్రత్యగభిన్నం పరం పరమేశ్వరం శ్రీర్నామా విద్యాశబ్దేన పరాపరవిద్యే తత్ప్రాప్యే మోక్షదేవలోకౌ చ గృహ్యేతే-తీర్థశబ్దేన - ‘తీర్థం శాస్త్రాధ్వరక్షేత్రపాత్రోపాధ్యాయమంత్రిషు, అవతారర్షిజుష్టాంభః స్త్రీరజస్సు చ విశ్రుత’ మితి-విశ్వోక్తాని శాస్త్రాదీని గృహ్యంతే తద్రూపిణం సర్వాత్మకమిత్యర్థః. ‘సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ ఏకమేవాద్వితీయ’మిత్యాదిశ్రుతేః-తథాచ శ్రీమచ్ఛంకరజయనిరూపణేన తదుక్తస్య బ్రహ్మాత్మభావస్యైవ జయ ఇతి స ఏవాజ్ఞాతస్స విషయో జ్ఞాతస్సన్ప్రయోజనం - ఆచార్యవిజయజ్ఞానం త్ববాంతరప్రయోజనమితి పరమేత్యాదినా సూచితమ్,అత్రానేకార్థశబ్దన్యాసాత్ శ్లేషాలంకార స్తదుక్తమ్.‘నానార్థసంశ్రయః శ్లేష’ ఇతి - ‘దేవతావాచకాశ్శబ్దా యే చ భద్రాదివాచకాః, తే సర్వే చ న నింద్యాః స్యుః ర్లిపితో గణతోఽపి చే’త్యుక్తత్వా జ్జగణాదిప్రయోగో న దోషావహ ఇతి మంతవ్యమ్. ౧. నను ప్రాచీనశంకరజయ ఉదాహృతానాం శాంకరవాక్యానాం సారస్త్వదీయే సంగ్రహే కథమవలోకనీయ స్తవ సంగ్రహస్యాల్పత్వాదితి చేత్తత్రాహ. యద్వదితి, యద్వద్ఘటానాం కుంభానామిభశిరసాం వా అద్రిశృంగాణాం వాపటలః సముదాయో విశాలో విస్తృతోఽల్పేఽపి దర్పణే విలోక్యతే కిలేతి ప్రసిద్ధమ్. తద్వదస్మిన్ బుద్ధిస్థే మదీయే లఘుసంగ్రహే శాంకరవాక్యానాం సార ఉద్వీక్ష్యతాం సమ్యగవలోక్యతాం ఉపమాలంకారః - ‘సాధర్మ్యముపమా భేదః’ ఇత్యుక్తేః - ఇన్ద్రోపేంద్రవజ్రామిశ్రణాదుపజాతివృత్తం. * ‘అనంతరోదీరితలక్ష్మభాజౌ

* వ్యాసాచలప్రముఖ పూర్వకపండితక్ష్మాభృత్సంభృతోచ్చతరకావ్యతరోస్సుగూఢాత్, విద్వన్మధువ్రతసుఖోస్సురసాని సర్వాణ్యాదాతుమర్థకుసుమాన్యహమక్షమోఽస్మి. యత్నాదనల్పధిషణోస్సృణినా గృహీతుం శక్యం తదత్ర సరసం సకలం గృహీత్వా, కించిన్మహేశ్వరగురుస్మృతభావనోఽహం సంక్షేపశంకరజయప్రజనం కరోమి.

స్మిన్నుద్వీక్ష్యతాం శాంకరవాక్యసారః. ౨. యథాఽతిరుచ్యే మధురేఽపి రుచ్యత్వాదాయ రుచ్యంతరయోజనాఽర్హా, తథేష్యతాం ప్రాక్కవిహృద్యపద్యేష్వేషాఽపి మత్పద్యనివేశభంగీ. ౩. స్తుతోఽపి సమ్యక్కవిభిః పురాణైః కృత్యాఽపి న స్తుష్యతు భాష్యకారః, క్షీరాబ్ధివాసీ సరసీరుహాక్షః క్షీరం పునః కిం చకమే న గోష్ఠే. ౪. పయోబ్ధివివరీసు నిస్సృతసుధాఝరీమాధురీధురీణ భణితాధరీకృతఫణా

పాదౌ యదీయావుపజాతయ స్తాః' ఇతి లక్షణాత్. ౨. అ. ప్రాచీనశంకరజయస్య వైయర్థ్య మాశంక్యాహ:— యథేతి. యథాఽతిరుచ్యే ఽత్యంత మభిలాషవిషయే మధురే రుచ్యత్వాదాయ చచ్యాంతరస్య సలవణస్య యోజనాఽర్హా యోగ్యా తథా ఏషా మత్పద్యనివేశభంగీ మదీయానాం పద్యానాం నివేశస్య విన్యాసస్య భంగీ రీతిరపి ప్రాచః కవేః హృద్యేషు మనోజ్ఞేషు పద్యేషు రుచ్యత్వాదాయ ఇష్యతామిత్యర్థః. ౩. యద్యపి పురాణైః ప్రాచీనైః కవిభిః - సమ్యక్ స్తుత స్తథా ఽపి నోఽస్మాకం కృత్యా భాష్యకార స్తుష్యతు, అభ్యర్థనాయాం లోట్ - బహువచనం వాఙ్మనఃకాయాభిప్రాయేణ - నను స్వల్పయా తవ కృత్యా కథం తస్య తుష్టిరిత్యాశఙ్క్య ఆప్తకామస్య పరమేశ్వరస్య భక్త్యా కృతేన స్వల్పేనాప్యధికా దధికతరా తుష్టిరిత్యాహ క్షీరాబ్ధివాసీతి - క్షీరాబ్ధౌ క్షీరసముద్రే వస్తుం శీలమస్యాస్తీతి తథా - కమలసదృశే ఽక్షిణీ నేత్రే యస్య స సరసీరుహాక్షో భగవాన్ విష్ణు ర్గోష్ఠే వ్రజే ప్రేమభరాక్రాంతాభి ర్గోపీభి ర్దీయమాన మల్పం దుగ్ధం కిం పున ర్న చకమే ఽపితు కామితవానేవే త్యర్థః. ౫. 'వ్రజస్స్యా ద్గోకులం గోష్ఠ' మితి వైజయంతీ-అత్ర స్తుతిక్షీరయో ర్బింబ ప్రతిబింబభావా ద్దృష్టాంతాలంకారః. * 'దృష్టాంతః పునరేతేషాం సర్వేషాం ప్రతిబింబన' మిత్యుక్తేః. ౪. తస్మాచ్ఛివం సుఖం కరోతీతి శివంకరః అతఏవ సుశఙ్కర ఇత్యభిధా సంజ్ఞా యస్య శివంకర శ్చాసౌ సుశంకరాభిధశ్చ స చాసౌ జగతాం గురు శ్చ తస్య శివంకర సుశంకరస్య జగద్గురో ర్భగవతో భాష్యకారస్య ప్రాయశో యశో హృదయశోధకం కలయితు మనుసంధాతుం కథయితుం వా సమీహామహే సంపూర్వకస్య చేష్టార్థకస్య ఈహ ధాతో ర్లటి రూపం. సమ్యక్చేష్టాం ప్రయత్నం కుర్మః క్వచిదన్యయశసోఽపి కథనాత్ప్రాయశ ఇత్యుక్తం తం విశినష్టి - పయోబ్ధేః క్షీరసముద్రస్య వివరీభ్యః సూక్ష్మచ్ఛిద్రేభ్యః సునిస్సృతాయాః సుధాయా అమృతస్య ఝరీణాం సూక్ష్మప్రవాహాణాం మాధురీ మధురతా తస్యాః సకాశాద్ధురీణం శ్రేష్ఠ మతిమధురం యత్, భణితం భాషితం తేనాధరీకృతః ఫణాధరాణాం సర్పాణామధీశితా నియంతా

ధరాధీశితుః, శివంకరసుశంకరాభిధజగద్గురోః ప్రాయశో యశో హ్రద
యశోధకం కలయితుం సమీహామహే. ౫. క్వేమే శంకరసద్గురో
ర్గుణగణా దిగ్జాలకూలంకషాః కాలోన్మీలితమాలతీపరిమళానప్టంభము
ష్టింధయాః, క్వాహం హంత తథాఽపి సద్గురుకృపా పీయూషపారం
పరీమగ్నోన్మగ్నకటాక్షవీక్షణబలాదస్తి ప్రశస్త్యాఽర్హతా. ౬. ధన్యం
మన్యవివేకశూన్యసుజనంమన్యాబ్ధికన్యానటీ నృత్యోన్మత్తనరాధమాధమ

శేషో యేన తస్య అత్ర రేఫస్యాసకృదావృత్త్యా వృత్త్యనుప్రాస శ్శబ్దాలంకారః - 'ఏక
స్యాప్యసకృత్పరః' ఇత్యుక్తేః - పృథ్వీవృత్తం. * 'జ సౌ జ స య లా వసు గ్రహ
యతి శ్చ పృథ్వీ గురు' రితి లక్షణాత్. ౫. అ. శఙ్కరగుణానువర్ణనే స్వస్యానర్హతా
మాశంక్య పరిహరతి. క్వేతి. 'స దేవ సోమ్యేద మగ్ర ఆసీ దేకమేవా ద్వితీయ'మిత్యాది
శ్రుత్యుక్తసదద్వితీయస్య బోధకత్వాత్సద్గురుస్సతాం వా గురు శ్శఙ్కర శ్చాసౌ
సద్గురుశ్చ తస్య గుణానా ఙ్గణా స్సమూహాః దిగ్జాలస్య కూలం రోధం కష న్తి ఘ్నన్తీతి
దిగ్జాలకూలంకషాః-సర్వకూలేత్యాదినా ఖచ్ 'అరు ర్ద్విషదజ న్తస్యే'తి ముమ్ - దిగ్జాల
ముల్లఙ్ఘ్య గతా ఇత్యర్థః కాలేన వసన్తాదికాలేనోన్మీలితానాం ప్రఫుల్లితానాం మాల
తీత్యుపలక్షణం-మాలత్యాదిపుష్పాణాం పరిమళో విమర్దోత్థో జనమనోహారోగన్ధ స్తస్యా
వప్టమ్భస్య స్తమ్భస్య ముష్టిన్ధయా ముష్టిం నిష్పీడ్య ధయన్తి పిబన్తీతి తే కాలోన్మీలిత
మాలతీపరిమళఘనాదప్యధికతరసుఖకరా ఇత్యర్థః-నాడీముష్ట్యోశ్చేతి ఖశ్ - ఇమే ప్రసి
ద్ధాః క్వాహం జంతురత్యంతాయోగ్యః క్వ యద్యపీత్యధ్యాహార్యం హంతేతి హర్షే
తథాఽపి సద్గురోర్విద్యాతీర్థస్య శంకరస్య వా కృపారూపస్య పీయూషస్యామృతస్య
పారంపర్యాం పరంపరాయాం మగ్నోన్మగ్నేన చ కటాక్షేణ నిమీలనే మగ్నత్వ
స్యోన్మీలన ఉన్మగ్నత్వస్య చాఽఽరోపః వీక్షణమేవ బలం తస్మాత్ప్రశస్తా యోగ్యతా
మమాస్తీత్యర్థః - అననురూపయోర్ఘటనావర్ణనేన - 'విషమం వర్ణ్యతే యత్ర ఘట
నాఽననురూపయో' రిత్యుక్తేన విషమేణ ప్రాప్తాయా అనర్హతాయా విచార్య రూప
కేణ ప్రతిషేధాదాక్షేపాలంకారస్య * ఆక్షేపస్స్వయముక్తస్య ప్రతిషేధో విచా
రణాదిత్యుక్తస్య తాభ్యాం సంకరః - 'అవిశ్రాంతిజుషామాత్మన్యంగాంగిత్వం తు సంక
రః' ఇత్యుక్తేః-'సూర్యాశ్వై ర్మసజ స్తతాస్సగురవ శ్శార్దూలవిక్రీడితం.' ౬. అధన్య
మకృతార్థమాత్మానం ధన్యం మన్యంత ఇతి ధన్యంమన్యా - అసజ్జనం దుర్జనమాత్మానం
సుజనం మన్యంత ఇతి సుజనంమన్యాః ఉక్తసూత్రేణ ముమ్ - అబ్ధే స్సముద్రస్య

కథాసంమర్దదుష్కర్దమైః, దిగ్ధాం మే గిరమద్య శంకరగురుక్రీడాసముద్యద్యశః పారావారసముచ్ఛలజ్జలఝరై స్సంక్షాళయామి స్ఫుటమ్. ౭. వంధ్యాసూనుఖరీవిషాణసదృశక్షుద్రక్షితీంద్రక్షమా శౌర్యౌదార్యదయాదివర్ణనకలా దుర్వాసనావాసితాం, మద్వాణీ మధివాసయామి యమిన స్త్రైలోక్యరంగస్థలీనృత్యత్కీర్తినటీపటీరపటలీచూర్ణై ర్వికీర్ణైః క్షితౌ. ౮. పీయూషద్యుతిఖండమండనకృపారూపాంతరశ్రీగురుప్రేమస్థేమసమర్థనార్థమధురవ్యాహారసూనోత్కరః, ప్రౌఢో

కన్యా లక్ష్మీః సైవ నటీ చంచలత్వాన్నర్తకీ తస్యా నృత్తేన నర్తనేనోన్మత్తా ధన్యంమన్యాశ్చ తే వివేకశూన్యాశ్చ సుజనంమన్యాశ్చాధికన్యానటీనృత్యేనోన్మత్తాశ్చేతి ద్వంద్వో వా ద్వయో ర్ద్వయోః కర్మధారయే ద్వంద్వో వా తే చ తే నరాధమేభ్యో ఽప్యధమాశ్చ తేషాం కథా - యద్వా తేషాం నరాధమానామధమాశ్చ తాః కథాశ్చ తాసాం సంమర్దాః సంఘర్షా ఏవ దుష్కర్దమా దుష్టపంకాస్తైర్దిగ్ధాం లిప్తాం మే గిరం వాచం అద్య శంకరగురోః క్రీడయా సముద్యద్యశ ఏవ పారావారస్సముద్రః. ని. 'పారావారస్సరిత్పతి' రిత్యమరః-తస్య సముచ్ఛలద్భి ర్జలఝరై ర్వారిప్రవాహైః - సంక్షాళయామి స్ఫుటం యథా స్యా త్తథా సమ్యక్ప్రక్షాళయామీత్యర్థః - తథాచోక్తం భగవతా వేదవ్యాసేన. * 'అసత్కీర్తనకాంతారపరివర్తనపాంసులాం-వాచం శౌరికథాలాపై ర్గంగయేవ పునీమహే' ఇతి-అత్ర రూపకవృత్త్యనుప్రాసయో రన్యోన్యనిరపేక్షయోరేకత్ర సమావేశా త్తిలతండులవత్సంసృష్టిః. * 'సైషా సంసృష్టిరేతేషాంభేదేన యదిహ స్థితి' రిత్యుక్తేః. ౭. వన్ధ్యాసుతేన గర్దభీశృఙ్గేణ చ తుచ్ఛేన తుల్యా యే క్షుద్రాణాం క్షితీంద్రాణాం రాజ్ఞాం క్షమా శౌర్యౌదార్యదయాదయ స్తేషాం వర్ణనస్య యా కలా తల్లక్షణయా దుర్వాసనయా దుర్గంధినా వాసితాం దుర్గంధివ్యాప్తాం స్వవాచం-యమినో యతేః-శ్రీశంకరస్య త్రైలోక్యలక్షణాయాం రంగస్థల్యాం నృత్యభూమిప్రదేశే నృత్యంతీ చాసౌ కీర్తిలక్షణా నటీ తస్యాః పటీరస్య చందనస్య పటలీ సమూహాః తస్యాశ్చూర్ణైః క్షితౌ పృథివ్యాం వికీర్ణైః ప్రసృతై రధివాసయామి సుగంధయామి. ౮. అయం ప్రౌఢో నవకాళిదాసస్య మాధవస్య కవితాసంతానరూపః సంతానకః కల్పవృక్షో ఽద్య సముద్యత్సుమనసాం పండితానాం హర్షలక్షణామోదపరంపరాం దద్యాత్ - యథా కల్పవృక్షస్సుమనసాం దేవానాం ఆమోదస్యాతిసమాకర్షిణో గంధస్య సంతతిం దదాతి తద్వదిత్యర్థః. తం

ఽయం నవకాళిదాసకవితాసంతానసంతానకో దద్యాదద్య సముద్యత
స్సుమనసా మామోదపారంపరీమ్. ౯. సామోదై రనుమోదితా మృగ
మదై రానందితా చందనై ర్మందారై రభినందితా ప్రియగిరా కాశ్మీ
రజైః స్మేరితా, వాగేషా నవకాళిదాసవిదుషో దోషోజ్ఝితా దుష్కవి
వ్రాతై ర్నిష్కరుణైః క్రియేత వికృతా ధేను స్తురుష్కైరివ. ౧౦.
యద్వా దీనదయాళవ స్సహృదయాస్సౌజన్యకల్లోలినీదోలాందోలన
ఖేలనైకరసికస్వాంతా స్సమంతా దమీ, సంత స్సంతి పరోక్తిమౌక్తిక

విశినష్టి - పీయూషద్యుతేరమృతాంశో శ్చంద్రస్య ఖండ శ్శకలః మండనమలంకారో
యస్య తస్య శివస్య కృపాయాపాంతరస్య శ్రియా యుక్తస్య గురోర్యత్ప్రేమ్ణః
స్థేమ్నా స్థైర్యేణ సమర్హణం సమ్యక్పూజనం తస్మిన్నర్హా యోగ్యా మధురా వ్యాహారా
ఉక్తయ ఏవ సూనాని పుష్పాణి తేషాముత్కరో నిచయో యస్మిన్ సః - అత్ర
కవితాసంతానస్య కల్పవృక్షేణాభేదేన రూపేణ రంజనా ద్రూపకాలంకారః తదుక్తం-
‘విషయ్యభేదతాద్రూప్యరంజనం విషయస్య యత్, రూపకం త’దితి. ౯. అ. సుమనసాం
సుఖకరమపి వస్తు కుమనోభిర్వికృతం క్రియత ఇత్యాలోచ్య స్వవాచి వికారప్రాప్తిం
సంభావ్యాహ. సామోదైరితి. ఆమోదేన హర్షేణ వా సహితై ర్మృగాణాం మదైః
కస్తూరికాసంజ్ఞకై రనుమోదితా శ్లాఘితా సామోదైరిత్యస్యోత్తరత్రాపి సమ్బన్ధః -
సామోదై శ్చందనై రానందితా ఽభినందితా తథా సామోదై ర్మందారైః ప్రియగి
రాభినందితా తథా సామోదైః కాశ్మీరజైః ప్రియగిరా స్మేరితా వికాసితా శ్లాఘితా
దోషై ర్వివర్జితా ఽపి ధేనుర్యద్వా దోషా రాత్రి స్తస్యాముజ్ఝితా స్వస్థానా
ద్విముక్తా నిష్కరుణై స్తురుష్కైః మ్లేచ్ఛై ర్వృథా వికృతా క్రియతే. ని. ‘తురుష్క
స్సిల్హకే మ్లేచ్ఛజాతా’ వితి మేదినీ-తథైవ భూతా సర్వదోషవినిర్ముక్తా నవీనకాళిదా
సస్య విదుషో మాధవస్యైషా వాగ్దుష్టానాం కవీనాం సముదాయైరతఏవ నిష్కరుణై
ర్వికృతా వికారమన్యథాభావం ప్రాప్తా క్రియేతేత్యర్థః. ౧౦. అ. ఏవం ప్రాప్తా
మనంతాం చింతాం కావ్యకరణే ప్రతిబంధకాం వారయతి. యద్వేతి. యద్వా దీనేషు
దయాళవస్సహృదయాః పరకీయశ్రమాద్యభిజ్ఞాః సౌజన్యాత్మికాయాం కల్లో
లిన్యాం నద్యాం దోలాం దోలనం ఇతస్తతో భ్రమణం తదాత్మకం యత్ఖేలనం
తస్మిన్నేవైకం ముఖ్యం రసికం స్వాంతం మనో యేషాం తే పరోక్తిం మౌక్తిక
వజ్జుషంతీతి తథాభూతా అమీ సంతః సమంతాత్సంతి-అతోఽనంతయా చింతయా కిం

ఝుషః కిం చింతయా ఽనంతయా యద్వా తుష్యతి శంకరః పరగురుః కారుణ్యరత్నాకరః. ౧౧. ఉపక్రమ్య స్తోతుం కతిచన గుణాన్ శంకరగురోః ప్రభగ్నాః శ్లోకార్ధే కతిచన తదర్ధార్ధరచనే, అహం తుష్టూషుస్తాన్ అహహ కలయే శీతకిరణం కరాభ్యామాహర్తుం వ్యవసితమతేః సాహసికతామ్ ౧౨. తథాఽప్యుజ్జృంభంతే మయి విపులదుగ్ధాబ్ధిలహరీలసత్కల్లోలాళీలసితపరిహాసైకరసికాః, అమీ మూకాన్వాచాలయితుమపి శక్తా యతిపతేః కటాక్షాః కిం చిత్రం భృశమఘటితాభీష్టఘటనే. ౧౩. అస్మజ్జిహ్వాగ్రసింహాసనముపనయతు సూక్తిధారాముదారాం

న కిమపి సా న కర్తవ్యేత్యర్థః - తేషాం దౌర్లభ్యమాశంక్యాహ యద్వా - కారుణ్యస్య రత్నాకరస్సముద్రః - పరగురుః శ్రీశంకరస్తుష్యతి తథా చ తత్సంతుష్ట్యర్థమవశ్యం యతితవ్యమితి భావః - అత్ర పూర్వశ్లోకే తత్ప్రాప్తచింతయా యద్వేత్యాదినా ప్రతిషేధాదాక్షేపాలంకారః. ౧౧. అ. నను యత్ర శ్రీశంకరగుణవర్ణనే బహవోఽపి ప్రభగ్నాస్తత్ర ప్రవృత్తస్య తవ సాహసమాత్రమేవేతి చేత్సత్యం తథాఽపి గురుకటాక్షా అఘటితమపి మదభీష్టం ఘటయితుం శక్తా ఇత్యాహ ఉపక్రమ్యేతి ద్వాభ్యాం. శ్రీశంకరగురోర్గుణాన్ స్తోతుముపక్రమ్య కతిచన కేచిత్ శ్లోకార్ధే ప్రభగ్నాః కేచిత్తు శ్లోకపాదరచనే ప్రభగ్నాః కతిచన ప్రభగ్నా అపితు సర్వ ఏవ ప్రభగ్నా ఇతి వా - అహం తాన్ తథాభూతాన్ గుణాన్ తుష్టూషుః స్తోతుమిచ్ఛురహహ అత్యంతమన్యాయ్యం - శీతకిరణం చంద్రం కరాభ్యాం హస్తాభ్యామాహర్తుం వ్యవసితమతేః వ్యవసితా నిశ్చితా మతిర్యస్య తస్య బాలస్య సాహసికతాం కలయే సంపాదయామి - అత్ర స్వస్మిం స్తద్గతసాహసికతారోపాత్ పదార్థావృత్తినిదర్శనాలంకారః. * 'పదార్థవృత్తి మప్యేకే వదంత్యన్యాం నిదర్శనా' మిత్యుక్తేః-శిఖరిణీ. * 'రసై రుద్రైశ్ఛిన్నా యమనసభలాగః శిఖరిణీ'తి లక్షణాత్. ౧౨. అ. యద్యప్యేవం తథాఽపి విపులానాం దుగ్ధాబ్ధేః క్షీరసముద్రస్య లహరీణాం ప్రవాహాణాం లసంతశ్శోభమానాః యే కల్లోలా బృహత్తరంగాస్తేషామాళిః పఙ్క్తిస్తస్యాః లసిత పరిహాస ఏకరసికాః ముఖ్యరసికాస్తతోఽప్యతిస్వచ్ఛా యతిపతేర్వ్యద్యతీర్థస్య శంకరస్య అమీ కటాక్షా మూకానపి వాచాలయితుం శక్తాస్సమర్థా మయి ఉల్లసంతి - అతః అఘటితం యదభీష్టం తస్య మమాఘటితాభీష్టస్య ఘటనే భృశమతిశయేన శక్తా ఇత్యత్ర కిం చిత్రం కిమప్యాశ్చర్యం న భవతీత్యర్థః - భృశమఘటితాభీష్టస్య ఘటనే కిం చిత్రమితి వా. ౧౩. అ. ఏవమపి చిత్తస్థైర్యమలభమానో జగజ్జననీం సరస్వతీం ప్రార్థయతే. అస్మదితి.

మద్వైతాచార్యపాదస్తుతికృతసుకృతోదారతా శారదాంబా, నృత్య
న్మృత్యుంజయోచ్చైర్మకుటతటకుటీనిస్స్రవత్స్వస్రవంతీకల్లోలోద్వే
లకోలాహలమదలహరీఖండిపాండిత్యహృద్యామ్. ౧౪. క్వేదం శంకర
సద్గురోస్సుచరితం క్వాహం వరాకీ కథం నిర్బధ్నాసి చిరార్జితం మమ
యశః కిం మజ్జయస్యంబుధౌ, ఇత్యుక్త్వా చపలాం పలాయితవతీం
వాచం నియుఙ్క్తే బలాత్ప్రత్యాహృత్య గుణస్తుతౌ కవిగణశ్చిత్రం
గురోర్గౌరవమ్ ౧౫. రూక్షైకాక్షరవాఙ్నిఘంటుశరణై రౌణాదికప్ర
త్యయప్రాయై ర్హ్యంత యజంతదంతురతరై ర్దుర్బోధదూరాన్వయైః, క్రూ

అద్వైతాచార్యపాదస్తుత్యా శ్రీశఙ్కరాచార్యపాదస్తుత్యా కృతం సంపాదితం యత్సు
కృతం పుణ్యం తేనోదారతా యస్యాః - కృతం సుకృతం యేన తస్మిన్మయి ఉదారతా
యస్యా ఇతి వా సా శారదాంబా - నృత్యతో మృత్యుంజయస్య శివస్యోచ్చైర్మకుట
తటకుట్యా నిస్స్రవంతీ యా స్వస్సరిద్గంగా తస్యాః కల్లోలానాముద్వేలో ఽనవధి
వేలో ఽత్యర్థో యః కోలాహల స్తస్య యో మదో గర్వో ఽహంకార స్తస్య లహరీణాం
ఖండీ ఖండనకర్తృ యత్పాండిత్యం తేన హృద్యాం మనోజ్ఞాం - ఉదారాం విశా
లాం స్వీయాం వ్యాహారధారాం - అస్మజ్జిహ్వాగ్ర మేవ సింహాసనముపనయతు జిహ్వా
గ్రలక్షణసింహాసనసమీపం ప్రాపయతు - అభ్యర్థనాయాం లోట్ - స్రగ్ధరా. *
'మ్రభ్నైర్యానాం త్రయేణ త్రిమునియతియుతా స్రగ్ధరా కీర్తితేయ' మితి లక్ష
ణాత్. ౧౪. నను దుర్ఘటే ఽర్థే తవ వాచః పలాయనమేవ యుక్తం మధ్యే ఽసా
మర్థ్యవశాన్నివృత్తౌ చిరార్జిత యశోనాశసంభవాదితి చేదిదమేవ విచార్య పలా
యితవతీం మద్వాచం గురోర్గౌరవాద్బలాత్ప్రత్యాహృత్య కవిగణో నియుఙ్క్తే
ఇత్యాహ. క్వేతి. ఇదం శంకరసద్గురోః సుచరితం క్వ? అహం వరాకీ క్షుద్రా క్వ?
అతశ్చిరార్జితం మమ యశః కథం కుతో నిర్బధ్నాసి నాశయసి - అంబుధౌ సముద్రే
మాం మమ యశో వా కిమర్థం మజ్జయసి ఇత్యుక్త్వా పలాయితవతీం చపలాం వాచం
బలాత్ప్రత్యాహృత్య శంకరసద్గురోర్గుణస్తుతౌ కవిసమూహో నియుఙ్క్తే ప్రేరయ
తీతి చిత్రం గురోర్గౌరవమ్. వృ.శా. ౧౫. అ. కావ్యరచనాయాం ప్రవృత్తా మద్వాణీ-
క్రూరాణాం కవితావతాం శైలీమనుసరిష్యతీతి సాక్రోశమాహ. రూక్షేతి. రూక్షా
చాసౌ ఏకాక్షరా చాసౌ వాక్చ సా చ నిఘంటవః కోశాశ్చ శరణం యేషాం తైః
ఔణాదికాః ప్రత్యయాః ప్రాయేణ యేషు తైః - యజంతాని చ తాని దంతురతరాణి
విషమతరాణి చ. ని. 'దంతురం వాచ్యవ ద్విద్యాద్విషమోన్నతదంతయో' రితి విశ్వప్ర

రాణాం కవితావతాం కతిపయైః కష్టేన కృష్టైః పదైర్గ్రాహ్యా స్యాద్వశగా
కిరాతవితతేరేణీవ వాణీ మమ. ౧౬. నేతా యత్రోల్లసతి భగవత్పా

కాశ్చ - యజంతాని చ దంతురతరాణి చ తైరితి వా - దుర్బోధాని చ తాని దూరాన్వయాని చ దుర్బోధాని చ దూరాన్వయాని చేతి వా తైః కష్టేన కృష్టైః క్రూరాణాం కవితావతాం కతిపయైః కైశ్చిత్పదైః గ్రాహ్యా మమ వాణీ వశగా స్యాత్ - యథా ఏణీ మృగీ కిరాతానాం వితతేః పఙ్క్తేస్తద్వదిత్యర్థః. ౧౬. అ. ఏవం తర్హి కిమర్థం కావ్యరచనాయాం ప్రవృత్తస్త్వమితి చేత్ శ్రీశంకరాచార్యస్య గుణానువర్ణనేన స్వస్య కృతకృత్యతాసంపాదనార్థమిత్యాశయేనాహ. నేతా° యత్రేతి. యత్ర యస్మిన్ కావ్యే భగవత్పాదేతి సంజ్ఞా యస్య స మహేశో నేతా ముఖ్యః స్వామీ వర్ణ్య ఇతి యావత్ - ఉల్లసతి ప్రకాశతే తస్య కావ్యస్య 'తదదోషౌ శబ్దార్థౌ సగుణావనలంకృతీ పునః క్వాపీ' త్యుక్తస్వరూపస్య ప్రభుసంమితశబ్దప్రధాన వేదాదిశాస్త్రేభ్యః సుహృత్సమ్మితార్థతాత్పర్యవదితిహాసపురాణాదిభ్యశ్చ శబ్దార్థయో ర్గుణభావేన రసాంగభూతవ్యాపారప్రవణతయా విలక్షణస్య కాంతేవ సరసతాపాదనేనాభిముఖీకృత్యోపదేశకర్తుర్లోకోత్తరవర్ణనానిపుణస్య కవేః కర్మణః కర్తా వ్యాస ఇవాచలః స్థిరశ్చాసౌ కవిశ్రేష్ఠశ్చేతి వ్యాసాచలకవివరో * మాధవో ధన్యః కృతకృత్యః. నన్వవిద్యానివృత్తి పూర్వకబ్రహ్మానందప్రాప్త్యా కృతకృత్యతాయా వేదాంతసిద్ధాంతత్వాత్ కథం తద్వ్యతిరిక్త రసయుక్తకావ్యకరణేన కృతకృత్యతేత్యత ఆహ - యత్ర యస్మిన్ కావ్యే శాంతిః శాంతి సంజ్ఞో రసః ప్రకచతి ప్రకాశతే - రసం విశినష్టి - ఉజ్జ్వలాద్యైః శేషైరుపసర్జనభూతైః శేషవాన్ శేషీ ప్రధానభూత ఇతి యావత్ - ఉజ్జ్వలశ్శృంగారః. ని. 'శృంగారశ్శుచిరుజ్జ్వలః' ఇత్యమరః - ఆద్యపదేన వీర కరుణాద్భుత హాస్య భయానక బీభత్స రౌద్రాఖ్యా రసా గృహ్యంతే - యత్ర

---

* అత్ర వ్యాఖ్యాతా వాస్తవమజానన్ భ్రాంతః. తథాహి:—వ్యాసాచల ఇతి కశ్చన మాధవాత్ప్రాచీనః కవిః. అనేన హి శంకరవిజయ ఇతి కశ్చన ప్రబంధః వ్యరచి. తమవలంబ్యైవ మాధవః ప్రాయః తత్రత్యానేవ శ్లోకాన్ గృహీత్వా క్వచిత్ స్వీయాంశ్చ విరచయ్య ఏతత్కావ్యం గ్రథితవాన్. అస్మాభిస్తు స ప్రబంధః వ్యాసాచలకవికృతః అవలోకితః. స చ ద్వాదశసర్గాత్మకః. చతుర్థసర్గాదారభ్యైవ లిఖితః ప్రబంధః మయావలోకిత ఇతి వ్యాసాచలేన తు కం వా ప్రబంధమవలోక్య విషయః స్వీకృత ఇతి వక్తుం న శక్యతే.

దసంజ్ఞో మహేశశ్శాంతిర్యత్ర ప్రకచతి రస శ్శైషవా నుజ్జ్వలాద్యైః, యత్రావిద్యాక్షతి రపి ఫలం తస్య కావ్యస్య కర్తా ధన్యో వ్యాసాచల కవివర స్తత్కృతిజ్ఞాశ్చ ధన్యాః ౧౭. తత్రాదిమ ఉపోద్ఘాతో ద్వితీయే తు తదుద్భవః, తృతీయే త త్తదమృతాంధోఽవతారనిరూపణమ్. ౧౮. చతుర్థసర్గే తచ్ఛుద్ధాష్టమప్రాక్చరితం స్థితమ్, పంచమే తద్యోగ్య సుఖాశ్రమ ప్రాప్తినిరూపణమ్ ౧౯. మహతాఽనేహసా యైషా సంప్రదాయాగ తాఽగతా, తస్యాశ్శుద్ధాత్మవిద్యాయా ష్షష్ఠే సర్గే ప్రతిష్ఠితిః ౨౦. త ద్వ్యాసాచార్యసందర్శవిచిత్రం సప్తమే స్థితమ్, స్థితోఽష్టమే మండ నార్యసంవాదో సపమే మునేః. ౨౧. వాణీసాక్షికసార్వజ్ఞ్య నిర్వాహో

యస్మిన్కావ్యే అవిద్యాక్షతిరపి ఫలం - ఇతరన్యత్ర ఫలత్వాభావాత్. అపిశబ్ద స్తథా చైవంవిధకావ్యకర్తా ధన్యఏవేతి భావః. తస్య మాధవస్య కృతిం యత్నం జానంతీతి తత్కృతిజ్ఞాస్తేఽపి ధన్యాః - మందాక్రాంతా. * 'మందాక్రాంతా జలధి షడగై ర్మ్భౌ న తౌ తాద్గురూ చే' దితి లక్షణాత్. ౧౭. అ. అథ శాంకరీం కథాం విస్తరేణ నిరూపయితుం ప్రథమం తావచ్ఛ్రోతృః సుఖప్రతిపత్తయే షోడశ సర్గై ర్నిరూప్యాం తాం సంక్షిప్య దర్శయతి:—తత్రేత్యాదినా. తత్ర షోడశసర్గాత్మకే కావ్యే ఆదిమే ఆద్యే సర్గే ఉపోద్ఘాతః. * 'చింతాం ప్రకృతిసిద్ధ్యర్థాముపోద్ఘాతం ప్రచక్షతే' ఇత్యుక్తః శివదేవతాసంవాదాదిరూపో నిరూపితః - ద్వితీయే సర్గే తు తస్య భగవతో మహేశస్యోద్భవ ఆవిర్భావః - తృతీయసర్గే ఽమృతమంధో ఽన్నం అదనీయం యేషాం 'అదే ర్నుమ్ ధౌ చ' అదే ర్భక్తే వాచ్యే ఽసుజ్ ప్రత్యయో నుమాగమో దస్య ధాదేశశ్చ - తేషాం తేషామమృతాంధసాం దేవానాం అవతారస్య నిరూపణం తస్య తస్యామృతాంధసో ఽవతారస్యేతి వా. ౧౮. చతుర్థే సర్గే అష్టమవర్షాత్ప్రాక్చరితం అష్టమప్రాక్చరితం శుద్ధం చ తదష్టమప్రాక్చరితంచ-తస్య మహేశస్య శుద్ధాష్టమ ప్రాక్చరితం స్థితం శుద్ధత్వం చ ప్రాకృతచరితవిలక్షణత్వం - పంచమే సర్గే తస్య యోగ్యస్య జీవన్ముక్తిసుఖసాధనస్య చతుర్థాశ్రమస్య ప్రాప్తేర్నిరూపణం యోగ్యస్య సుఖాశ్రమస్యేతి వా. ౧౯. యా ఏషా శుద్ధాత్మవిద్యా సంప్రదాయాదాగతా మహతా కాలేన సంప్రదాయస్య విచ్ఛిన్నత్వాత్ గతా తస్యాః శుద్ధాత్మ విద్యాయాః ప్రతిష్ఠితిః - సమ్యక్ స్థాపనం షష్ఠే సర్గే స్థితం. ౨౦. సప్తమే సర్గే తస్య శంకరాచార్యస్య వ్యాసాచార్యస్య చ పరస్పరసందర్శనాత్మకం విచిత్రమాశ్చర్యం స్థితమ్ - అష్టమే సర్గే మండనార్యయోర్మండనభాష్యకారయోః సంవాదః స్థితః. ౨౧.

పాయచింతనమ్, దశమే యోగశక్త్యా భూపతికాయప్రవేశనమ్. ౧౧.
బుద్ధ్వా మీనధ్వజకలాస్తత్ప్రసంగ ప్రపంచనమ్, సర్గ ఏకాదశే తూ
గ్రభైరవాభిధ నిగ్రహః ౧౨. ద్వాదశే హస్తధాత్ర్యార్యతోటకోభయ
సంశ్రయః, వార్త్తికాంతబ్రహ్మవిద్యాచాలనం తు త్రయోదశే ౧౩.
చతుర్దశే పద్మపాద తీర్థయాత్రానిరూపణమ్, సర్గే పంచదశే తూక్తం
తదాశాజయకౌతుకమ్ ౧౪. షోడశే శారదాపీఠవాసస్తస్య మహా
త్మనః, ఇతి షోడశభిస్సర్గైర్వ్యక్తాప్యాద్యా శాంకరీ కథా. ౧౫. సైషా
కలిమలచ్ఛేత్రీ సకృచ్ఛ్రుత్వాఽపి కామదా, నానాప్రశ్నోత్తరై
రమ్యా విదామారభ్యతే ముదే. ౧౬. ఏకదా దేవతా రూప్యాచ
లస్థముపతస్థిరే, దేవదేవం తుషారాంశుమివ పూర్వాచలస్థితమ్.

నవమే సర్గే సరస్వతీసాక్షికం మునేస్సార్వజ్ఞ్యం తస్యా నిర్వాహస్తదుపాయస్య
చింతనం స్థితం దశమే సర్గే యోగశక్త్యా భూపతేరమరకాభిధస్య రాజ్ఞః కాయే శరీరే
ప్రవేశనం స్థితం. ౧౨. మీనధ్వజస్య కామస్య కలా బుద్ధ్వా తాసాం కలానాం ప్రసం
గస్య ప్రపంచనం ప్రకటీకరణమితి పూర్వేణాన్వయః. ఏకాదశే సర్గే తూగ్రభైరవాభి
ధస్య కాపాలికస్య నిగ్రహః స్థితః. ౧౩. ద్వాదశే సర్గే హస్తామలకార్యతోటకాభయ
సంశ్రయః ద్వయోః శిష్యత్వేనాశ్రయణం స్థితం - త్రయోదశే సర్గే తు వార్త్తికాం
తాయాః బ్రహ్మవిద్యాయాశ్చాలనం ప్రచారః స్థితః. ౧౪. చతుర్దశే సర్గే పద్మపాదస్య
తీర్థయాత్రాయా నిరూపణం-పంచదశే సర్గే తు తస్య శంకరస్యాశాజయః తత్సంగ కౌతుక
ముక్తం దిగ్విజయస్య కౌతుకమితి వా. ౧౫. షోడశే సర్గే తస్య మహాత్మనః శారదా
పీఠవాసః స్థితః - ఇత్యేవం ప్రకారేణ షోడశభిః సర్గైః శాంకరీ కథా ప్రతిపాదనీయా.

౧౬. సైషా శాంకరీ కథా కలిమలనాశకర్త్రీ సకృచ్ఛ్రవణేనాపి కామ్యమానపురుషార్థ
చతుష్టయప్రదా నానాప్రశ్నోత్తరైర్మనోజ్ఞా విదుషాం ప్రమోదార్థ మారభ్యతే. ౧౭.
ఇత్థం సంగ్రహేణ శాంకరీం కథాం నిరూప్య తస్యా విస్తరేణ నిరూపణం ప్రతిజ్ఞాయ
తదుపోద్ఘాతత్వేన కథాం ప్రస్తౌతి. ఏకదేతి. ఏకదా ఏకస్మిన్ కాలే రూప్యాచలే
కైలాసే స్థితం దేవానామింద్రాదీనాం దేవం మహాదేవం పూర్వాచలస్థం చంద్రమివ
దేవతా ఉపతస్థిరే ఉపాసాం చక్రిరే-దేవతా బ్రహ్మాదయః అత్ర గ్రాహ్యాః - నిగమా
చారపరిభ్రష్టా నాగమాచారరతాన్ విప్రాదివర్ణానవలోక్య సత్యలోకగతేన నారదేన
ప్రేరితో బ్రహ్మా స్వభక్తాదిసహితశ్శివలోకమాగత్య ప్రణిపత్య పంచవక్త్రం శివమువాచే

౨౮. ప్రసాదానుమితస్వార్థసిద్ధయః ప్రణిపత్య తమ్, ముకులీకృతహస్తాబ్జా వినయేన వ్యజిజ్ఞపన్. ౨౯. విజ్ఞాతమేవ భగవన్ విద్యతే యద్ధితాయ నః, వంచయన్ సుగతాన్ బుద్ధవపుర్ధారీ జనార్దనః. ౩౦. తత్ప్రణీతాగమాలంబైర్బౌద్ధైర్దర్శనదూషకైః, వ్యాప్తేదానీం ప్రభో ధాత్రీ రాత్రిస్సంతమసైరివ. ౩౧. వర్ణాశ్రమసమాచారాన్ ద్విషంతి బ్రహ్మవిద్విషః, బ్రువంత్యామ్నాయవచసాం జీవికామాత్రతాం ప్రభో. ౩౨. న సంధ్యాదీని కర్మాణి న్యాసం వా న కదాచన, కరోతి మనుజః కశ్చిత్సర్వే పాషండతాం గతాః. ౩౩. శ్రుతే పిదధతి శ్రోత్రే క్రతురిత్యక్షరద్వయే, క్రియాః కథం ప్రవర్తేరన్ కథం క్రతుభుజో వయమ్. ౩౪. శివవిష్ణ్వాగమపరైర్లింగచక్రాదిచిహ్నితైః, పాషండైః

ఇతి ప్రాచీనవిజయోక్తేః. ౨౮. అ. ఉపాస్య యత్కృతవత్యస్తదాహ:—ఉపాసనయా ప్రసాదితస్య శివస్య ప్రసన్నతారూపేణ లింగేనానుమితా స్వార్థస్య సిద్ధిర్యాభిస్తాః అముకుళాని ముకుళీకృతాని హస్తకమలాని యాభిస్తా బద్ధాంజలయో దేవదేవం ప్రణిపత్య ప్రకర్షేణ నమ్రీభూయ వినయేన వ్యజిజ్ఞపన్ విజ్ఞాపనం కృతవత్యః. ౨౯. తదేవోదాహరతి-హే భగవన్ నో ఽస్మాకం హితాయ బుద్ధవపుర్ధారీ జనార్దనః సుగతాన్వంచయన్ యద్విద్యతేఽస్మ తత్త్వయా విజ్ఞాతమేవ. ౩౦. యద్యపి జనార్దనో ఽస్మద్ధితాయదైత్యాన్ పూర్వం వంచితవాన్ తథాపీదానీం తేన బుద్ధేన ప్రణీతా రచితాయే ఆగమాస్తదాలంబైర్బౌద్ధైః దృశ్యతే కర్మోపాసనా జ్ఞానం చ యేన యస్మిన్నితి వా తద్దర్శనం కర్మాదిప్రతిపాదకం వేదాదిశాస్త్రం తద్దూషకైర్బౌద్ధైర్ధాత్రీ పృథివీ వ్యాప్తా యథా సంతమసైర్గాఢాంధకారై రాత్రిస్తద్వత్తేషాం నిరాకరణే త్వమేవ ప్రభురితి సూచయితుం ప్రభో ఇతి సంబోధనం - త్వయి ప్రభౌ సతీదమత్యంతానుచితమితి వా సంబోధనాశయః. ౩౧. అ. అనర్థరూపం తేషాం కృత్యమాహుః వర్ణాశ్రమాణాం యే సమ్యగాచారాస్తాన్ ద్విషంతి యతో బ్రహ్మాణం బ్రాహ్మణం వేదం తపో బ్రహ్మ చ విద్విషంతీతి బ్రహ్మవిద్విషః - అతఏవ వేదవచసాం జీవికామాత్రతాం బ్రువంతి - వేదా జీవికార్థం నిర్మితా ఇతి కథయంతి హే ప్రభో. ౩౨. న్యాసం సంన్యాసం గతాః ప్రాప్తాః. ౩౩. క్రతురిత్యక్షరద్వయే శ్రుతే ఽపి సతి శ్రోత్రే పిదధతి కర్ణపిధానం కుర్వంతి. ౩౪. శివేతి స్పష్టోఽర్థః. ౩౫.

కర్మ సంన్యస్తం కారుణ్యమివ దుర్జనైః. ౩౫. అనన్యేనైవ భావేన
గచ్ఛంత్యుత్తమపూరుషమ్, శ్రుతిస్సాధ్వీ మదక్షీబైః కా వా శాక్యై
ర్న దూషితా. ౩౬. సద్యః కృత్తద్విజశిరః పంకజార్చితభైరవైః, న ధ్వస్తా
లోకమర్యాదా కా వా కాపాలికాధమైః. ౩౭. అన్యేఽపి బహవో
మార్గాస్సన్తి భూమౌ సకంటకాః, జనైర్యేషు పదం దత్త్వా దురం
తం దుఃఖమాప్యతే. ౩౮. తద్భవాంల్లోకరక్షార్థముత్సాద్య నిఖి
లాన్ ఖలాన్, వర్త్మ స్థాపయతు శ్రౌతం జగద్యేన సుఖం వ్రజేత్.
౩౯. ఇత్యుక్త్వోపరతాన్ దేవానువాచ గిరిజాప్రియః, మనోరథం
పూరయిష్యే మానుష్యమవలంబ్య వః. ౪౦. దుష్టాచారవినాశాయ
ధర్మసంస్థాపనాయ చ, భాష్యం కుర్వన్ బ్రహ్మసూత్రతాత్పర్యార్థవిని
ర్ణయమ్. ౪౧. మోహానప్రకృతిద్వైతధ్వాంతమధ్యాహ్నభానుభిః,
చతుర్భిస్సహితశ్శిష్యైశ్చతుర్భిర్హరివద్భుజైః. ౪౨. యతీంద్రశ్శంకరో

యథా సాధ్వీ పతివ్రతాఽనన్యేనైవ భావేన స్వపతిమనుసరంతీ మదోన్మత్తైర్ధూర్తై
ర్దూష్యతే తథోత్తమపూరుషం క్షరాక్షరాతీతం పరమాత్మానమనన్యేనైవ భావేన
గచ్ఛంతీ శ్రుతిస్సాధ్వీ మదక్షీబైశ్శాక్యైర్బౌద్ధైః కా వా న దూషితా ఽపితు
సర్వైవ దూషితా - తథా చోత్తమపురుషేణ త్వయా స్వప్రతిపాదికా శ్రుతి
రవశ్యం రక్షణీయేతి భావః. ౩౬. సద్యః కృత్తాని ఛిన్నాని ద్విజానాం శిరాంస్యేవ
పంకజాని తైరర్చితో భైరవో యైస్తైః కాపాలికాధమైః లోకమర్యాదా కా వా న
ధ్వస్తా కింతు సర్వైవ నాశితేత్యర్థః. ౩౭. పదం దత్త్వా గత్వా. ౩౮. తత్తస్మా
దుత్సాద్య వినాశ్య - శ్రౌతం వర్త్మ వైదికం మార్గం. ౩౯. మానుష్యమవలంబ్య
మనుష్యభావమాశ్రిత్య వో యుష్మాకం మనోరథం వాంఛాం పూరయిష్యే. ౪౦. అ.
కిం కుర్వన్నిత్యపేక్షాయామాహ. దుష్టాచారవినాశాయేతి. బ్రహ్మప్రతిపాదికానాం
సూత్రాణాం తాత్పర్యార్థస్య విశేషేణ నిర్ణయో యేన తత్. 'అల్పాక్షరమసం
దిగ్ధం సారవద్విశ్వతోముఖమ్, అస్తోభమనవద్యం చ సూత్రం సూత్రవిదో విదుః,
సూత్రార్థో వర్ణ్యతే యత్ర వాక్యైస్సూత్రానుకారిభిః, స్వపదాని చ వర్ణ్యంతే
భాష్యం భాష్యవిదో విదు' రితి సూత్రభాష్యలక్షణశ్లోకా ద్రష్టవ్యాః. ౪౧. మోహాన
మజ్ఞానం ప్రకృతిరుపాదానం యస్య తచ్చ తత్ ద్వైతమేవ ధ్వాంతం గాఢం
తమస్తస్య నిరసనే మధ్యాహ్నసూర్యైశ్చతుర్భిశ్చతుర్భిః కుశలైశ్శిష్యైస్సహితశ్చతుర్భి
ర్భుజైర్హరివత్. ౪౨. యతీంద్రో నామ్నా శంకరో మహీతలే భవిష్యామి తథా

నామ్నా భవిష్యామి మహీతలే, మద్వత్తథా భవంతో ఽపి మానుషీం తనుమాశ్రితాః. ४३. తం మామనుసరిష్యంతి సర్వే త్రిదివవాసినః, తదా మనోరథః పూర్ణో భవతాం స్యాన్న సంశయః. ४४. బ్రువన్నేవం దివిషదః కటాక్షైరన్యదుర్లభాన్, కుమారే నిదధే భానుః కిరణానివ పంకజే. ४५. క్షీరనీరనిధే ర్వీచిసచివాన్ప్రాప్య తాన్ గుహః, కటాక్షా న్ముముదే రశ్మీనుదన్వానైందవానివ. ४६. అవదన్నందనం స్కంద మమందం చంద్రశేఖరః, దంతచంద్రాతపానంది బృందారకచకోరకః. ४७. శృణు సౌమ్య వచః శ్రేయో జగదుద్ధారగోచరమ్, కాండత్రయాత్మకే వేదే ప్రోద్ధృతే స్యాద్ద్విజోద్ధృతిః. ४८. తద్రక్షణే రక్షితం స్యాత్సకలం జగతీతలమ్, తదధీనత్వతో వర్ణాశ్రమధర్మతతేస్తతః. ४९. త(ఇ)దానీమిదముద్ధార్యమితి వృత్తిమతః

భవంతోఽపి మానుషీం తనుమాశ్రితాస్సర్వే స్వర్గవాసినో దేవాస్తం యతీంద్రం శంకరం మా మనుసరిష్యంతి - తదా భవతాం మనోరథః పూర్ణస్స్యాద్భవిష్యతి - న సంశయః అస్మిన్నర్థే సంశయో న కర్తవ్య ఇత్యర్థః. ४३. ४४. అ. తతో యద్వృత్తం తదాహః—బ్రువన్నితి. ఏవమనేన ప్రకారేణ దివిషదః దేవాన్ ప్రతి బ్రువన్ సోఽన్యదుర్లభాన్కటాక్షాన్ కుమారే స్వామికార్తికే నిదధే యథా సూర్యః పంకజే కిరణాన్ స్థాపయతి తద్వదిత్యర్థః. ४५. క్షీరనీరనిధేః క్షీరసముద్రస్య వీచిభి స్తుల్యాన్ కటాక్షాన్ ప్రాప్యగుహః కుమారో ముముదే-యథా క్షీరాబ్ధివీచిసహకృతాన్ తత్తుల్యాన్వా చంద్రసంబంధినో రశ్మీన్ప్రాప్య జలధిర్మోదమాప్నోతి తద్వత్. ४६. చంద్రశేఖర శ్శివః స్వసుతమమందం బుద్ధిమంతం స్కందమవదత్ ఉక్తవాన్. చంద్రశేఖరం విశినష్టి. దంతాత్మకైశ్చంద్రాతపైశ్చంద్రజ్యోత్స్నాభి రానందినో బృందారకా దేవా ఏవ చకోరకా యస్య దంతలక్షణానాం చంద్రాణా మాతపై రితివా. పాఠాంతరే తు క్రియా విశేషణమ్. ४७. యదువాచ తదుదాహరతి. జగదుద్ధారవిషయం శ్రేయస్సాధనం వచనం హే సౌమ్య శృణు శ్రోతుం సావధానో భవ కాండత్రయాత్మకే కర్మోపాసనా జ్ఞాన భేదేన బృందత్రయాత్మకే వేదేప్రకర్షేణోద్ధృతే సతి ద్విజానాముద్ధృతిస్స్యాత్. ४८. తేషాం ద్విజానాం రక్షణేసతి సమస్తం జగతీతలం రక్షితం స్యాత్. వర్ణాశ్రమ ధర్మాణాం తతే స్సంతతే స్తదధీనత్వతః ద్విజాధీనత్వతః. తత ఇత్యుత్తరాన్వయి. ४९. తత స్తస్మాదిదానీం ఇదముద్ధార్యమిత్యభిప్రాయవతో మహ్యైతద్వృత్తాంతాత్పూర్వం గూఢా

పురా, మమ గూఢాశయవిదౌ విష్ణుశేషౌ సమీపగౌ. ౨౦. మధ్యమం కాండముద్ధర్తుమనుజ్ఞాతౌ మయైవ తౌ, అవతీర్యాంశతో భూమౌ సంకర్షణపతంజలీ. ౨౧. మునీ భూత్వా ముదోపాస్తియోగకాండ కృతౌ స్థితౌ, అగ్రిమం జ్ఞానకాండం తూద్ధరిష్యామీతి దేవతాః.౨౨.సంప్రతి ప్రతిజానే స్మ జానాత్యేవ భవానపి, జైమినీయనయాంభోధేశ్శరత్పర్వశశీ భవ. ౨౩. విశిష్టం కర్మకాండం త్వముద్ధర బ్రహ్మణః కృతే, సుబ్రహ్మణ్య ఇతి ఖ్యాతిం గమిష్యసి తతో ఽధునా. ౨౪. నైగమీం కురు మర్యాదామవతీర్య మహీతలే, నిర్జిత్య సౌగతాన్సర్వానామ్నాయార్థవిరోధినః. ౨౫. బ్రహ్మాపి తే సహాయార్థం మండనో నామ భూసురః, భవిష్యతి మహేంద్రో ఽపి సుధన్వా నామ భూమిపః. ౨౬. తథేతి ప్రతిజగ్రాహ విధేరపి విధాయినీమ్, బుధానీకపతిర్వాణీం సుధాధారామివ ప్రభోః. ౨౭. అథేంద్రో నృపతిర్భూత్వా ప్రజా ధర్మేణ పాలయన్, దివం చకార పృథివీం స్వపురీమమరావతీమ్. ౨౮. సర్వజ్ఞో ఽప్యసతాం శాస్త్రే కృత్రిమశ్రద్ధయాఽన్వితః, ప్రతీక్షమాణః క్రౌంచారిం మేళయామాస సౌగతాన్. ౨౯. తతస్స తారకారాతిరజ

శయాభిజ్ఞౌ విష్ణుశేషౌ మమ సమీపగౌ మధ్యమం కాండం దేవతాకాండముద్ధర్తుం తౌ మయైవానుజ్ఞాతౌ భూమావంశతో ఽవతీర్య సంకర్షణపతంజలీ మునీ భూత్వా ముదోపాస్తియోగకాండస్య కృతౌ కర్తారౌ స్థితౌ కరణార్థమితి వా అగ్రిమం జ్ఞానకాండం త్వహముద్ధరిష్యామీతి దేవతాః ప్రతి సంప్రతిజానే స్మ ప్రతిజ్ఞాం కృతవానస్మి భవానపి జానాత్యేవ త్వం తు జైమినీయన్యాయసముద్రస్య శరత్పౌర్ణమాసీచంద్రో భవ భూత్వా చ బ్రహ్మణః కృతే బ్రాహ్మణస్య వేదస్య హిరణ్యగర్భస్య తపసః పరబ్రహ్మణశ్చార్థే విశిష్టకర్మకాండస్యోద్ధరణాదధునా సుబ్రహ్మణ్య ఇతి ఖ్యాతిం గమిష్యసీతి పంచానాం యోజనా. ౨౦. ౨౧. ౨౨. ౨౩. ౨౪. నైగమీం వైదికీం-అమ్నాయార్థస్య వేదార్థస్య విరోధినః. ౨౫. భూసురః బ్రాహ్మణః. ౨౬. ప్రభోశ్శివస్య వాణీం వాచం విధేర్హిరణ్యగర్భస్యాపి విధాయినీం ప్రవృత్తికరీం బుధానీకపతిర్దేవసేనాపతిర్గుహః. తథాఽస్త్వితి సుధాధారామివ ప్రతిజగ్రాహ. ౨౭. దివం స్వర్గం. ౨౮. కృత్రిమయా రచితయా శ్రద్ధయా యుక్తః క్రౌంచారిం క్రౌంచాఖ్యపర్వతస్య శత్రుం గుహం. ౨౯. తారకస్య దైత్యవిశేషస్యారాతిశ్శత్రుస్స్కందః మహీతలే అజనిష్ట ప్రాదురభూత్

నిష్ట మహీతలే, భట్టపాదోఽభిధా యస్య భూషా దిక్సుదృశామభూత్. ౬౦. స్ఫుటయన్ వేదతాత్పర్యమభాజ్జైమినిసూత్రితమ్, సహస్రాంశురివానూరువ్యంజితం భాసయన్ జగత్. ౬౧. రాజ్ఞస్సుధన్వనః ప్రాప నగరీం స జయన్ దిశః, ప్రత్యుద్గమ్య క్షితీంద్రోఽపి విధివత్తమపూజయత్. ౬౨. సోఽభినంద్యాశిషా భూపమాసీనః కాంచనాసనే, తాం సభాం శోభయామాస సురభిర్ద్యువనీమివ. ౬౩. సభాసమీపవిటపిశ్రిత కోకిలకూజితమ్, శ్రుత్వా జగాద తద్వ్యాజాద్రాజానం పండితాగ్రణీః. ౬౪. మలినైశ్చేన్న సంగస్తే నీచైః కాకకులైః పిక, శ్రుతిదూషకనిర్హ్రాదైః శ్లాఘనీయస్తదా భవేః. ౬౫. షడభిజ్ఞా నిశమ్యేమాం వాచం తాత్పర్యగర్భితామ్, నితరాం చరణస్పృష్టా భుజంగా ఇవ చుక్రుధుః. ౬౬. ఛిత్త్వా యుక్తికుఠారేణ బుద్ధసిద్ధాంత

యస్య భట్టపాద ఇత్యభిధా సంజ్ఞా దిక్సుదృశాం దిగంగనానాం భూషా అలంక్రియా అభూత్. ౬౦. అ. అవతారకృత్యం దర్శయతి. స్ఫుటయన్నితి. జైమినినా సూత్రైస్సూచితం వేదస్య తాత్పర్యం స్ఫుటయన్నభాత్ అరాజత్ యథాఽనూరుణాఽరుణేన వ్యంజితం కించిత్ప్రకాశితం జగత్ సమ్యక్ భాసయన్సహస్రాంశుస్సూర్యో విరాజతే తద్వదిత్యర్థః. ౬౧. స భట్టపాదః ప్రత్యుద్గమ్య ప్రత్యుత్థానాభిగమనే విధాయ * 'ఊర్ధ్వం ప్రాణా హ్యుత్క్రామంతి యూనస్స్థవిర ఆగతే, ప్రత్యుత్థానాభివాదాభ్యాం పునస్తాన్ప్రతిపద్యతే' ఇతి శాస్త్రమనుసరన్నితి భావః. ౬౨. సురభిస్సుగంధః వసంతో వా ద్యువనీం స్వర్గవనీమ్. ౬౩. సభాయాస్సమీపే విటపినం వృక్షం శ్రితస్య కోకిలస్య కూజితం మధురభాషితం శ్రుత్వా తద్వ్యాజాత్తన్మిషేణ రాజానం ప్రతి పండితాగ్రణీర్భట్టపాదో జగాద బభాషే. ౬౪. అ. యదుక్తవాన్ తదుదాహరతి:—హే పిక హే కోకిల మలినైర్నీచైశ్శ్రుతేః కర్ణస్య దూషకః పీడాకరో నిర్హ్రాదశ్శబ్దో యేషాం తైః కాకకులైస్తే తవ సంగో న స్యాచ్చేత్తదా శ్లాఘనీయః స్తుత్యో భవేః - ఏతద్వ్యాజేన మలినైర్నీచైః కాకబృందసదృశైర్నాస్తికైర్వేదదూషకనిర్హ్రాదైస్తే సంగో న స్యాచ్చేత్తదా త్వం శ్లాఘనీయో భవేరితి రాజానం ప్రత్యుక్తవానిత్యర్థః. గూఢోక్తిరలంకారః. 'గూఢోక్తిరన్యోద్దేశ్యంచేద్యదన్యం ప్రతికథ్యతే' ఇత్యుక్తేః. ౬౫. షడభిజ్ఞాః బౌద్ధాః నిశమ్య శ్రుత్వా. ౬౬. బుద్ధసిద్ధాంతఏవ శాఖీ వృక్షస్తం స భట్టపాదః యుక్తికుఠారేణ ఛిత్త్వా తేషాం బుద్ధా

శాఖినమ్, స తద్గ్రంథేంధనైశ్ఛిన్నైః క్రోధజ్వాలామవర్ధయత్. ౧౭. సా సభా వదనైస్తేషాం రోషపాటలకాంతిభిః, బభౌ బాలాతపాతామ్రైః స్సరసీవ సరోరుహైః. ౧౮. ఉపన్యస్యత్సు సాక్షేపం ఖండయత్సు పరస్పరమ్, తేషూదతిష్ఠన్నిర్ఘోషో భిందన్నివ రసాతలమ్. ౧౯. అధః పేతు ర్యథేంద్రేణ క్షతాః పక్షేషు తత్క్షణమ్, వ్యూఢకర్కశతర్కేణ తథాగతధరాధరాః. ౨౦. స సర్వజ్ఞపదం విజ్ఞో ఽసహమాన ఇవ ద్విషామ్, చకార చిత్రవిన్యస్తానేతాన్మౌనవిభూషితాన్. ౨౧. తతః ప్రక్షీణదర్పేషు బౌద్ధేషు వసుధాధిపమ్, బోధయన్ బహుధా వేదవచాంసి ప్రశశంస సః. ౨౨. బభాషే ఽథ ధరాధీశో విద్యాయత్తౌ జయాజయౌ, యః పతిత్వా గిరేశ్శృంగాదవ్యయ స్తన్మతం ధ్రువమ్. ౨౩. తదాకర్ణ్య ముఖాన్యన్యే పరస్పరమలోకయన్.

నాం గ్రంథైరేవేంధనైశ్ఛిన్నై రుపచితైః క్రోధజ్వాలామవర్ధయత్. ౧౭. సా సభా తేషాం బుద్ధానాం వదనై ర్ముఖై రోషేణ కోపేన పాటలాః శ్వేతరక్తాః కాంతిర్యేషాం తైర్బభౌ చకాశే. బాలాతపేనాతామ్రై రీషద్రక్తైః సరోరుహైః కమలైః సరసీవ. ౧౮. తేషు భట్టపాదాదిషు సాక్షేపం యథా స్యాత్తథా ప్రతిపాదనం కుర్వత్సు. తథా పరస్పరం ఖండనం కుర్వత్సు సత్సు రసాతలం విదారయన్నివ నిర్ఘోషో నాద ఉదతిష్ఠత్. ౧౯. యథా దేవానా మింద్రేణ పక్షేషు పృథులేన కర్కశేన వజ్రేణ క్షతాః ధరాధరాః పర్వతాః అధః నిపేతుః. తథా దేవేంద్రస్థానీయేన బుధానాం పండితానా మింద్రేణ భట్టపాదేన తథాగతాః సుగతాః. ని. 'ధర్మరాజ స్తథాగత' ఇత్యమరః. తఏవ ధరాధరాః తత్క్షణం తస్మిన్నేవ క్షణే వ్యూఢో విన్యస్తః పృథులో వా, స చాసౌ కర్కశో దృఢశ్చ స చాసౌ తర్కశ్చ తేన పక్షేషు క్షతాః. ఖండితా అధః పేతుః నికృష్టతాం ప్రాప్తా ఇత్యర్థః. ౨౦. సవిశేషేణ సర్వం జానాతీతి విజ్ఞః సర్వజ్ఞః భట్టపాదః ద్విషాం శత్రూణాం సుగతానాం సర్వజ్ఞపదమసహమాన ఇవేత్యన్వయః. ౨౧. స భట్టపాదః. ౨౨. అథ బౌద్ధానాం పరాజయానంతరం బభాషే ఉవాచ. విద్యాయత్తౌ విద్యాధీనౌ జయపరాజయౌ. తర్హి, కస్య మతం ధ్రువం, కస్యాధ్రువమితి నిర్ణయః కథం స్యాదితి చేత్తత్రాహ. యః పర్వతస్య శృంగాత్పతిత్వా వినాశరహితః స్యాత్తస్య మతం ధ్రువ మన్యస్యాధ్రువమిత్యర్థః. ౨౩. తదాకర్ణ్య రాజ్ఞోక్తం శ్రుత్వా ఽన్యే సౌగతాః పరస్పరం ముఖాన్యలోకయన్ ఇత్యన్వయః. ద్విజాగ్ర్యో ద్విజోత్తమః

ద్విజాగ్ర్యైస్తు స్మరన్వేదానారురోహ గిరేశ్వరః. ౭౪. యది వేదాః
ప్రమాణం స్యుర్భూయాత్కాచిన్న మే క్షతిః, ఇతి ఘోషయతా
తస్మాన్న్యపాతి సుమహాత్మనా. ౭౫. కిము దౌహిత్రదత్తేఽపి పుణ్యే
విలయమాస్థితే, యయాతిశ్చ్యవతే స్వర్గాత్పున రిత్యూచిరే జనాః.
౭౬. అపి లోకగురుశ్శైలాత్తూలపిండ ఇవాపతత్, శ్రుతిరాత్మ
శరణ్యానాం వ్యసనం నోచ్ఛినత్తి కిమ్. ౭౭. శ్రుత్వా తద
ద్భుతం కర్మ ద్విజా దిగ్భ్యస్సమాయయుః, ఘనఘోషమివా
కర్ణ్య నికుంజేభ్యశ్శిఖావళాః. ౭౮. దృష్ట్వాతమక్షతం రాజా
శ్రద్ధాం శ్రుతిషు సందధే, నినింద బహుధాఽఽత్మానం ఖలసంసర్గ
దూషితమ్. ౭౯. సౌగతాస్త్వబ్రువన్నేదం ప్రమాణం మతనిర్ణ
యే, మణిమంత్రౌషధైరేవం దేహరక్షా భవేదితి. ౮౦. దుర్వాదైర
న్యథా నీతే ప్రత్యక్షేఽర్థేఽపి పార్థివః, భ్రుకుటీభీకరముఖ స్సంధా
ముగ్రతరాం వ్యధాత్. ౮౧. పృచ్ఛామి భవతః కించిద్వక్తుం * తత్ర
భవంతి యే, యంత్రోపలేషు సర్వాం స్తాన్ ఘాతయిష్యామ్యసంశ
యమ్. ౮౨. ఇతి సంశ్రుత్య గోత్రేశో ఘటమాశీవిషాన్వితమ్, ఆనీ

భట్టపాదస్తు స్వరక్షార్థం వేదాన్ స్మరన్ పర్వతస్య శృంగం ఆరురోహ. ౭౪. ఇత్యే
వం ఘోషయతా శబ్దం కుర్వతా న్యపాతి గిరేశ్శృంగాన్నిపతితమ్. ౭౫. కిము వితర్కే.
దౌహిత్రై రష్టకాదిభిః దత్తే యయాతిధర్మస్య చ్యవనస్య సంబంధనిమిత్తేన తత్తాదాత్మ్య
సంభావనస్య సత్త్వా దుత్ప్రేక్షా. 'సంభావనా స్యాదుత్ప్రేక్షా వస్తుహేతు ఫలాత్మ
నే'త్యుక్తేః. ౭౬. శ్రుతిరాత్మా స్వయమేవ శరణ్యం యేషాం తేషాం. వ్యసనం దుఃఖం
కిం నోచ్ఛినత్తి అపితు ఉచ్ఛినత్త్యేవ. ౭౭. ఘనఘోషం మేఘగర్జితం నికుంజేభ్యో
లతాదిపిహితోదరేభ్య శ్శిఖావళాః మయూరాః. ౭౮. ఖలానాం దుర్జనానాం సౌగ
తానాం సంసర్గేణ సంబంధేన దూషితం. ౭౯. ౮౦. దుర్వాదైః ఖలైర్బౌద్ధైః
ప్రత్యక్షేఽర్థేఽపి అన్యథా నీతే సతి రాజా భ్రుకుట్యా భీకరం భయంకరం ముఖం
యస్య సః ప్రతిజ్ఞా ముగ్రతరాం వ్యధాత్ విహితవాన్. ౮౧. అ. తామేవాహ-
పృచ్ఛామీతి ద్వాభ్యాం. యంత్రోపలేషు యంత్రాకారేషు పాషాణేషు. ౮౨. ఇత్యే
వం సంశ్రుత్య ప్రతిజ్ఞాం విధాయ గోత్రా పృథ్వీ. ని. గోత్రా కుః పృథివీత్యమరః -

---

* న ప్రభవన్తీతి పాఠాంతరమ్.

యాత్ర కిమస్తీతి పప్రచ్ఛ ద్విజసౌగతాన్. ౧౩. వక్ష్యామహే వయం భూప శ్వః ప్రభాతే ఽస్య నిర్ణయమ్, ఇతి ప్రసాద్య రాజానం జగ్ముర్భూసురసౌగతాః. ౧౪. పద్మా ఇవ తపస్తేఽపుః కంఠద్వయసపాథసి, ద్యుమణిం ప్రతి భూదేవాస్సో ఽపి ప్రాదురభూత్తతః. ౧౫. సందిశ్య వచనీయాంశ మాదిత్యేఽంతర్హితే ద్విజాః, ఆజగ్మురపి నిశ్చిత్య సౌగతాః కలశస్థితమ్. ౧౬. తతస్తే సౌగతాస్సర్వే భుజంగోఽస్తీత్యవాదిషుః, భోగీశ భోగశయనో భగవానితి భూసురాః. ౧౭. శ్రుతభూసురవాక్యస్య వదనం పృథివీపతేః, కాసారశోషణమ్లానసారసశ్రియమాదదే. ౧౮. అథ ప్రోవాచ దివ్యా వాక్ సమ్రాజమశరీరిణీ, తుదంతీ సంశయం తస్య సర్వేషామపి శృణ్వతామ్. ౧౯. సత్యమేవ మహారాజ బ్రాహ్మణా యద్బభాషిరే, మాకృథా స్సంశయం తత్ర భవ సత్యప్రతిశ్రవః. ౨౦. శ్రుత్వా ఽశరీరిణీం వాణీం దదర్శ వసుధాధిపః, మూర్తిం మధుద్విషః కుంభే సుధామివ సురాధిపః. ౨౧. నిరస్తాఖిల సందేహో విన్యస్తేతరదర్శనాత్, వ్యధాదాజ్ఞాం తతో రాజా వధాయ

తస్యాః ఈశో రాజా ఆశీవిషః సర్పః - ద్విజాశ్చ సౌగతాశ్చ తాన్. ౧౩. ౧౪. ని. 'వా పుంసి పద్మం నళిన'మిత్యమరాత్ పద్మా ఇతి పుల్లింగప్రయోగః. కంఠప్రమాణే పాథసి జలే 'ప్రమాణే ద్వయస'జితి ద్వయసచ్ప్రత్యయః. ద్యుమణిం సూర్యం ప్రతి భూదేవా బ్రాహ్మణాః, సః భానుః. ౧౫. ఘటే శేషశాయీ విష్ణురస్తీతి కథనీయాంశం సందిశ్యోపదిశ్య, సౌగతా అపి ఘటస్థితం వస్తు నిశ్చిత్యాజగ్ముః. ౧౬. భుజంగస్సర్పః అవాదిషుః కథితవంతః. భోగీశస్య శేషస్య భోగే శరీరే శయనం యస్య సః విష్ణురిత్యర్థః. ౧౭. శ్రుతం భూసురాణాం వాక్యం స్వేన ఘటే నిహితాదన్యస్యార్థస్య ప్రతిపాదకం యేన తస్య భూపతేః ర్ముఖం కాసారస్తటాకః. ని. పద్మాకరస్తటాకోఽస్త్రీ కాసారస్సరసీ సర ఇత్యమరః. తస్య శోషణేన మ్లానస్య సారసస్య కమలస్య శ్రియమాదదే. ౧౮. అథానంతరమశరీరిణీ దివ్యా వాణీ తస్య రాజ్ఞః శృణ్వతాం చ సర్వేషాం సంశయం నాశయంతీ రాజానం ప్రోవాచ. ౧౯. హే మహారాజ బ్రాహ్మణా యదుక్తవంతస్తత్సత్యమేవ. తత్ర తదుక్తే సంశయం మాకురు. సత్యప్రతిశ్రవః సత్యప్రతిజ్ఞో భవ. ౨౦. మధుద్విషో విష్ణోః సురాధిపః ఇంద్రః. ౨౧. విన్యస్తాత్ ఘటే స్థాపితాదాశీవిషాదితరస్య మధుద్విషో దర్శనం తస్మాద్ధేతోర్నిరస్తా అపగతా

శ్రుతివిద్విషామ్. ౯౨. ఆసేతోరాతుషారాద్రేర్బౌద్ధా నావృద్ధబాల
కమ్, న హంతి యస్స హంతవ్యో భృత్యానిత్యన్వశాన్నృపః. ౯౩.
ఇష్టోఽపి దృష్టదోషశ్చేద్వధ్య ఏవ మహాత్మనామ్, జననీమపి కిం
సాక్షాన్నావధీద్భృగునందనః. ౯౪. స్కందానుసారిరాజేన జైనా
ధర్మద్విషో హతాః, యోగేంద్రేణేవ యోగఘ్నా విఘ్నాస్తత్త్వావలం
బినా. ౯౫. హతేషు తేషు దుష్టేషు పరితస్తార కోవిదః, శ్రౌతవర్త్మ తమి
స్రేషు నష్టేష్వివ రవిర్మహః. ౯౬. కుమారిలమృగేంద్రేణ హతేషు
జినహస్తిషు, నిష్ప్రత్యూహమవర్ధంత శ్రుతిశాఖాస్సమంతతః. ౯౭.
ప్రాగిత్థం జ్వలనభువా ప్రవర్తితేఽస్మిన్ కర్మాధ్వన్యఖిలవిదా కుమారి

అఖిలాః సందేహాః యస్య సః. ౯౨. ఆ సేతోః రామసేతుపర్యంతం. తథా హిమాలయ
పర్యంతం. వృద్ధం బాలకం చాభివ్యాప్య యో మద్భృత్యస్సౌగతాన్న హంతి స మయా
హంతవ్య ఇతి భృత్యానన్వశాదాజ్ఞప్తవాన్. ౯౩. అ. నను స్వగురుత్వేన స్వీకృ
తత్వాదిష్టానాం వధాయ కిమిత్యేవ మాజ్ఞాం కృతవానిత్యత ఆహ:—ఇష్టోఽపీతి.
పిత్రా నియుక్తో భృగునందనః పరశురామ స్సాక్షా జ్జననీ మపి కిం నావధీత్? అపితు
హతవానేవ. అత్ర పూర్వోక్తబౌద్ధవధాజ్ఞారూపస్య విశేషస్య సమర్థనాయ సామాన్య
ముపన్యస్య విశేషాంతరోపన్యాసా ద్వికస్వరాలంకారః. యస్మి న్విశేషసామాన్యవిశేషా
స్స వికస్వర ఇత్యుక్తేః. ౯౪. భట్టపాదానుసారిరాజేన సుధన్వనా ధర్మద్విషో బౌద్ధా
వినాశితాః తత్త్వావలంబినా యోగీంద్రేణ యోగనాశకా విఘ్నా వ్యాధిస్థాపసం
శయప్రమాదాలస్యావిరతిభ్రాంతిదర్శనాలబ్ధభూమికాఽనవస్థితత్వాదయోఽంతరాయా
యోగశాస్త్రోక్తా ఇవేత్యర్థః. ౯౫. తేషు దుష్టేషు బౌద్ధేషు హతేషు కోవిదః పండితో
భట్టపాదః - శ్రౌతమార్గం పరితస్తార సర్వతః ప్రసారితవాన్ - యథా తమిస్రేషు
అంధకారేషు నష్టేషు సూర్యో మహ స్తేజో విస్తారయతి తద్వత్. ౯౬. కుమారిలో
భట్టపాద ఏవ మృగేంద్రస్సింహ స్తేన నిష్ప్రత్యూహం నిర్విఘ్నం. ౯౭. అ. ఉపోద్ఘాత
రూపాం స్కందావతారకథాముపసంహరన్ శివావతారకథాం గ్రంథప్రతిపాద్యా
ముపక్షిపతి. ప్రాగిత్థమితి. జ్వలనాదనలాద్భవతీతి జ్వలనభూ స్తేన సర్వజ్ఞేన భట్టపాదేన
పూర్వమనేన ప్రకారేణాస్మిన్ కర్మమార్గే ప్రవర్తితే సతి తత స్సంసారసాగరే నిమ
గ్నం భువనం అద్వైతశాస్త్రప్లవేనోద్ధర్తుం కారుణ్యజలధిశ్చంద్రశేఖరో మహాదేవ

లేన, ఉద్ధర్తుం భువనమిదం భవాబ్ధిమగ్నం కారుణ్యాంబునిధిరియేష చంద్రచూడః. ౯౮.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తదుపోద్ఘాత(కథాపరః)పరశ్శుభః,
సంక్షేపశంకరజయే సర్గోఽయం ప్రథమో ఽభవత్.

ఇయేష ఇచ్ఛతిస్మ ప్రహర్షిణీవృత్తం. 'మ్నౌ జ్రౌ గస్త్రిదశయతిః ప్రహర్షిణీయ' మితి లక్షణాత్. ౯౮.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య బాలగోపాలతీర్థ శ్రీపాదశిష్యదత్త
వంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే
శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే
ప్రథమస్సర్గః.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

ద్వితీయసర్గ ప్రారంభః.

తతో మహేశః కిల కేరళేషు శ్రీమద్వృషాద్రౌ కరుణాసముద్రః, పూర్ణానదీపుణ్యతటే స్వయంభూర్లింగాత్మనాఽనంగధగావిరాసీత్. ౧. తచ్చోదితః కశ్చన రాజశేఖరస్స్వప్నే ముహుర్దృష్టతదీయవైభవః, ప్రాసాదమేకం పరికల్ప్య సుప్రభం ప్రావర్తయత్తస్య సమర్హణం విభోః. ౨. తస్యేశ్వరస్య ప్రణతార్తిహర్తుః ప్రసాదతః ప్రాప్తనిరీతిభావః, కశ్చిత్తదభ్యాశగతోఽగ్రహారః కాలట్యభిఖ్యోఽస్తి మహామనోజ్ఞః. ౩. కశ్చిద్విపశ్చిదిహ ని* శ్చితధీర్విరేజే విద్యాధిరాజ ఇతి

శ్రీశంకరావతారం విస్తరేణ వర్ణయితుం పీఠికాం రచయతి - తత ఇతి. తతః కర్మమార్గప్రవృత్త్యనంతరం కరుణాసముద్రః అనంగం కామం దహతీతి అనంగధఙ్మహేశః కేరళేషు దేశవిశేషేషు శ్రీమద్వృషసంజ్ఞకే గిరౌ పూర్ణానదీపుణ్యతటే జ్యోతిర్లింగాత్మనా ఆవిరాసీత్ప్రాదురభూత్. ఉపజాతిశ్ఛందః. ౧. తేన లింగాత్మనాఽఽవిర్భూతేన మహేశేన ప్రేరితః కశ్చన రాజశేఖరాఖ్యో మహీపః పునఃపునః స్వప్నే దృష్టస్తదీయో వైభవో యేన సః. ఏకం ప్రాసాదం దేవాలయం పరికల్ప్య తస్య విభోః సంపూజనం ప్రవర్తితవాన్. * స్యాదింద్రవంశా తతజైరసంయుతైః. ౨. తస్య ప్రణతార్తిహర్తురీశస్య ప్రసాదాత్ ప్రాప్తః నిరీతిభావోఽయం. ఈతయస్తు-'అతివృష్టిరనావృష్టిర్మూషికాశ్శలభాశ్శుకాః, అత్యాసన్నాశ్చ రాజానః షడేతా ఈతయః స్మృతాః' ఇత్యుక్తాః షడ్విధా జ్ఞేయాః. ఏవంవిధస్తస్య ప్రాసాదస్య సమీపగతః కశ్చిత్ కాలటిసంజ్ఞోఽతిరమ్యోఽగ్రహారో బ్రాహ్మణప్రధానో గ్రామోఽస్తి. ౩. ఇహాస్మిన్నగ్రహారే విద్యాధిరాజ ఇతి విశ్రుతనామధేయో నిశ్చలమతిః కశ్చిత్పండితో విరేజే స వృషాద్రినిలయోఽవతరీతుకామోఽవతరణేచ్ఛుర్యస్య పుత్రమాత్మ

---

* నిశ్చల ఇతి పాఠాంతరమ్.

విశ్రుతనామధేయః, రుద్రో వృషాద్రినిలయో ఽవతరీతుకామో
యత్పుత్రమాత్మపితరం సమరోచయత్సః ౪. పుత్రోఽభవత్తస్య పురా
త్తపుణ్యైస్సుబ్రహ్మతేజాశ్శివగుర్వభిఖ్యః, జ్ఞానే శివో యో వచనే
గురుస్తస్యాన్వర్థనామా కృతలబ్ధవర్ణః.౫. స బ్రహ్మచారీ గురుగేహవాసీ
తత్కార్యకారీ విహితాన్నభోజీ, సాయం ప్రభాతం చ హుతాశసేవీ
వ్రతేన వేదం నిజమధ్యగీష్ట ౬. క్రియాద్యనుష్ఠానఫలోఽర్థబోధస్స నోప
జాయేత వినా విచారమ్, అధీత్య వేదానథ తద్విచారం చకార దుర్బో
ధతరో హి వేదః.౭. వేదేష్వధీతేషు విచారితే ఽర్థే శిష్యానురాగీ గురు
రాహ తంస్మ, అపాఠి మత్తస్స షడంగవేదో వ్యచారి కాలో బహుర
త్యగాత్తే౮.భక్తోఽపి గేహం వ్రజ సంప్రతి త్వం జనో ఽపి తే దర్శన

పితరం సమరోచయత్ స విరేజే ఇతి వాన్వయః. ఉక్తం వసంతతిలకం త భ జా జగౌ
గః. ౪. తస్య విద్యాధిరాజస్య పురా పూర్వమనేకజన్మస్వాత్తైరార్జితైః పుణ్యైః సుష్ఠు
బ్రహ్మతేజో యస్య స శివగురుసంజ్ఞః పుత్రో ఽభవత్. యో జ్ఞానే శివో వచనే గురు
ర్బృహస్పతిస్తస్య పుత్రస్య లబ్ధవర్ణో విచక్షణో విద్యాధిరాజో ఽన్వర్థనామార్థాను
రూపం నామాకృత సంజ్ఞాం కృతవాన్. ని. 'ధీమాన్సూరిః కృతీ కృష్టిర్లబ్ధవర్ణో విచ
క్షణః' ఇత్యమరః. * స్యాదింద్రవజ్రా యది తౌ జ గౌ గః. ౫. ౬. ఏవం శివగురో
ర్జన్మోక్త్వా తచ్చరితమాహ—స శివగురుః బ్రహ్మచారీ గురుగేహవాసశీలస్తస్య గురోః
కార్యకారీ విహితం భిక్షయా లబ్ధం గురవే నివేదితమన్నం భోక్తుం శీలమస్యాస్తీతి
తథా హుతాశం హుతభుజం వహ్నిం సేవితుం శీలమస్యాస్తీతి. తథా వ్రతేన బ్రహ్మచ
ర్యనియమేన స్వీయం వేదమధ్యగీష్ట అధీతవాన్. ౬. యతః క్రియా అనుష్ఠానం
ఫలం యస్య స అర్థబోధో విచారం వినా నైవ జాయతే అతో వేదానధీత్య తద
నంతరం తద్విచారం చకార వేదార్థవిచారాత్మకం పూర్వమీమాంసాశాస్త్రమధీతవాన్.
నన్వధీతస్వాంగస్వాధ్యాయస్తదర్థం స్వయమేవ కుతో నావబుద్ధవానితి చేత్తత్రాహ —
హి యస్మాద్వేదో దుర్బోధతరో విచారం వినా ఽతిశయేన దుర్జ్ఞేయో యథార్థబోధో
యస్య సః. "ఉపేంద్రవజ్రా జ త జా స్తతో గౌ." ౭. వేదేష్వధీతేషు సత్సు
తదర్థే చ విచారితే సతి శిష్యానురాగీ ఆచార్యస్తం శివగురుమాహ స్మ ప్రోక్తవాన్.
షడ్భిః శిక్షాకల్పవ్యాకరణచ్ఛన్దోజ్యోతిర్నిరుక్తసంజ్ఞై రంగైః సహితః స్వరో వేదో
మత్తస్త్వయా పఠితో విచారితశ్చ కాలస్తే తవ బహురతిక్రాంతః. ఉపజాతిచ్ఛందః.
౮. యద్యపి త్వం భక్తస్తథా ఽపి సంప్రతీదానీం గేహం వ్రజ సంబంధిజనో ఽపి తే

లాలస స్స్యాత్, గత్వా కదాచిత్స్వజనప్రమోదం విధేహి మా తాత
విలంబయస్వ. ౯. విధాతుమిష్టం యదిహాపరాహ్ణే విజానతా తత్పు
రుషేణ పూర్వమ్, విధేయ * మేతద్యదిహ శ్వ ఇష్టం కర్తుం తదద్యేతి
వినిశ్చితోఽర్థః. ౧౦. కాలోప్తబీజాదిహ యాదృశం స్యాత్సస్యం న
తాదృగ్విపరీతకాలాత్, తథా వివాహాది కృతం స్వకాలే ఫలాయ
కల్పేత న చేద్వృథా స్యాత్. ౧౧. ఆ జన్మనో గణయతో నను తా
న్గతాబ్దాన్ మాతా పితా పరిణయం తవ కర్తుకామౌ, పిత్రోరియం
ప్రకృతిరేవ పురోపనీతిం యద్ధ్యాయతస్తనుభవస్య తతో వివాహమ్.
౧౨. తత్తత్కులీనపితరస్స్పృహయంతి కామం తత్తత్కులీనపురుషస్య
వివాహకర్మ, పిండప్రదాతృపురుషస్య ససంతతిత్వే పిండావిలోప ముఖరి

తవ దర్శనలాలసః స్యాత్తస్మాత్కదాచిద్గత్వా స్వజనప్రమోదం విధేహి. శిష్యస్య పుత్ర
తుల్యత్వాత్ సంబోధనం. హే తాత మా విలంబయస్వ విలంబం మాకురు *ఆఖ్యాన
కీ తౌ జగురౌ గమౌ జే జతౌ వనో జే జగురౌ గురుశ్చేత్. ౯. విలంబో న కర్తవ్య
ఇత్యుక్తం. తత్ర హేతుమాహ. యత ఇహాస్మిన్ లోకే యదపరాహ్ణే విధాతుమిష్టం
తదాయురాదేః క్షణభంగురతాం విజానతా పురుషేణ పూర్వాహ్ణే ఏవ విధేయం
ఏవమిహ యత్ శ్వః అనాగతేఽహ్ని కర్తుమిష్టం తదద్య విధేయమితి వినిశ్చితో
ఽర్థస్తస్మాన్మావిలంబయస్వేత్యర్థః. ౧౦. కించ యథాకాల ఉద్భవకాల ఉప్తాత్ క్షేత్రే
రోపితాద్బీజాదిహ యాదృశంసస్యం జాయతే తాదృశం విపరీతకాలాన్నైవ జాయతే.
తథా వివాహాది. స్వస్య వివాహాదేః కాలే యౌవనాద్యవస్థాయాం కృతం ఫలాయ
పుత్రోత్పత్త్యాదిఫలరూపాయ కల్పేత శక్తం భవేత్. అన్యథా తత్ వివాహాది కృతం
వ్యర్థం స్యాత్. ౧౧. కించ ఆ జన్మనో జన్మప్రభృతి నను నిశ్చయేన తవ పరిణయం
వివాహం కర్తుకామౌ మాతా పితా చ తాన్ గతాన్ సంవత్సరాన్ గణయతో గణ
నం కురుతః. యస్మాత్ కారణాత్పిత్రోరియం ప్రకృతిః స్వభావ ఏవ పురా పూర్వం
తనుభవస్యాత్మజస్యోపనీతిముపనయనం తతస్తదనంతరం వివాహం యత్ ధ్యాయతః
కదా భవిష్యతీతి యచ్చింతనం కురుతః స ఇత్యర్థః. అత్ర సామాన్యవిశేషయోరుక్తత్వా
దర్థాంతరన్యాసాలంకారః. 'ఉక్తి రర్థాంతరన్యాసః స్యాత్సామాన్యవిశేషయో' రిత్యు
క్తేః. ౧౨. అపిచ తత్తత్కులీనపితరః తత్తత్కులీనపురుషస్య వివాహకర్మ కామం
స్పృహయంతి పరిణయకర్మగోచరాం స్పృహామత్యంతం కుర్వంతి, యతస్తత్కులీనపితరః

---

* 'క్షేమంయదిహ' ఇతి పాఠాంతరమ్.

స్ఫుట మీక్షమాణాః. ౧౩. అర్థావబోధనఫలో హి విచార ఏష తచ్చా పి చిత్రబహుకర్మవిధానహేతోః, తత్రాధికారమధిగచ్ఛతి సద్వితీయః కృత్వా వివాహమితి వేదవిదాం ప్రవాదః. ౧౪. సత్యం గురో న నియమో ఽస్తి గురో రధీతవేదో గృహీ భవతి నాన్యపదం ప్రయాతి, వైరాగ్యవా న్వ్రజతి భిక్షుపదం వివేకీ నో చేద్గృహీ భవతి రాజ

పిండప్రదాతృపురుషస్య ససంతతిత్వే సతి ఉపరి అగ్రే పిండావిలోపం స్ఫుటం సమీక్ష మాణాః. ౧౩. అ. న కేవలమేతావదేవాపితు 'సహోభౌ చరతాం ధర్మ'మిత్యాది శ్రుత్వా సద్వితీయస్య కర్మవిధానే ఽధికారశ్రవణాత్తదర్థమపి వివాహ ఆవశ్యక ఇత్యాహ-అర్థేతి. ఏష విచారో ఽర్థావబోధనఫలః ఽర్థస్యావబోధనం పరిజ్ఞానం ఫలం యస్య స ఏతస్య విచారస్యార్థపరిజ్ఞానం ఫలం తచ్చార్థావబోధనం విచిత్రాణాం యజ్ఞా నాం విధానార్థం. అత్ర విచిత్రయజ్ఞవిధానే వివాహం కృత్వా సద్వితీయః ద్వితీ యయా పత్న్యాసహ వర్తమానో ఽధికారం గచ్ఛతి ప్రాప్నోతీతి వేదవిదాం ప్రవాదః. ౧౪. ఏవముక్తః శివగురురువాచ సత్యమిత్యాదినా. సత్యమిత్యర్థాంగీకారః. హేగురో గురోః సకాశాత్ అధీతో వేదో యేన స గృహీ ఏవ భవతి అన్యపద మన్యాశ్రమం న ప్రయాతీతి నియమో నాస్తి. నను బ్రహ్మచర్యం సమాప్య గృహీభవే ద్గృహాద్వనీ భూత్వా ప్రవ్రజేత్. 'తమేతం వేదానువచనేన బ్రాహ్మణా వివిదిషంతి యజ్ఞేన దానేన తపసా ఽనాశకేన స హ వా ఆత్మయాజీ యో వేద ఇదం మే ఽనేనాంగం సంస్క్రియత ఇదం మే ఽనేనాంగ ముపధీయతే. విశుద్ధసత్వస్తు తం పశ్యతి నిష్కళం ధ్యాయమానః. జాయమానో వై బ్రాహ్మణ స్త్రిభి ర్ఋణవా'నిత్యాద్యాః శ్రుతయః. 'మహాయజ్ఞైశ్చ యజ్ఞైశ్చ బ్రాహ్మీయం క్రియతే తనుః' యస్యైతేఽష్టాచత్వా రింశత్సంస్కారాః. 'ఋణాని త్రీణ్యపాకృత్య మనో మోక్షే నివేశయేత్. జ్ఞాన ముత్పద్యతే పుంసాం క్షయాత్పాపస్య కర్మణః' ఇత్యాద్యాః స్మృతయశ్చాశ్రమా దాశ్రమాంతరప్రవేశస్య యజ్ఞాద్యనుష్ఠానాచ్చిత్తశుద్ధౌ జ్ఞానప్రాప్తేశ్చ క్రమనియమం ప్రబోధయంతీతి చే త్తత్రాహ-వైరాగ్యవానిహాముత్రార్థభోగేషు విరక్తో వివేకీ నిత్యా నిత్యవస్తువివేకవాన్. ఉపలక్షణమేతత్సాధనచతుష్టయసంపన్న ఇత్యర్థః. చతుర్థాశ్రమం గచ్ఛతి అయమర్థః 'యది చేతరథా బ్రహ్మచర్యాదేవ ప్రవ్రజే ద్గృహా ద్వా వనా ద్వా ప్లవా హ్యేతే హ్యదృఢా యజ్ఞరూపాః' 'న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకే ఽమృతత్వమానశు'రిత్యాదిశ్రుత్యనురోధేన మధ్యమాధికారిణ ఏవ క్రమ నియమో న తు శుద్ధసత్వస్యోత్కటవైరాగ్యవతో ముఖ్యాధికారిణో జాయమాన ఇత్యస్యాపి గృహస్థః సంపద్యమాన ఇత్యర్థః. గృహస్థస్యాపి సత్వశుద్ధ్యర్థమేవ

పదం తదేతత్. ౧౫. శ్రీనైష్ఠికాశ్రమమహం పరిగృహ్య యావజ్జీవం
వసామి తవ పార్శ్వగత శ్చిరాయుః, దండాజినీ సవినయో బుధ జుహ్వ
దగ్నౌ వేదం పఠన్ పఠితవిస్మృతిహానిమిచ్ఛన్. ౧౬. దారగ్రహో
భవతి తావదయం సుఖాయ యావత్కృతో ను భవగోచరతాం గత
స్స్యాత్, పశ్చాచ్ఛనైర్విరసతాముపయాతి సోఽయం కిం నిహ్ను
షే త్వమనుభూతిపదం మహాత్మన్. ౧౭. యాగోఽపి నాకఫలదో
విధినా కృతశ్చేత్ప్రాయ స్సమగ్రకరణం భువి దుర్లభం తత్, వృష్ట్యా
దివన్న హి ఫలం యది కర్మణి స్యాద్దిష్ట్యా యథోక్తవిరహే ఫలదుర్వి
ధత్వమ్. ౧౮. నిఃస్వో భవేద్యది గృహీ నిరయీ స నూనం భోక్తుం

బునా పాకరణం తదిదముక్తం నో చేదితి వివేకాదిమాన్న భవతి చేత్తర్హి గృహీ
భవతి తదేతత్ రాజపదం రాజమార్గః. ౧౫. త్వయా తర్హి కిం కర్తవ్యమిత్యపే
క్షాయామాహ - శ్రీనైష్ఠికాశ్రమం మరణాంతబ్రహ్మచర్యం పరిగృహ్య చిరాయు
రహం తవ పార్శ్వగతః సమీపే స్థితో దండాజినే ఽస్య స్త ఇతి దండాజినీ విన
యేన సహవర్తత ఇతి సవినయో హే బుధ సర్వజ్ఞ అగ్నౌ జుహ్వద్ధోమం కుర్వన్
వేదం పఠన్ పఠితస్య విస్మృతేర్హానిమభావమిచ్ఛన్ వసామి వాసం కరిష్యామి -
'వర్తమానసామీప్యే వర్తమానవ'ద్వేతి లట్. ౧౬. అ. నన్వతి సుఖకరం దారగ్రహం
విహాయ కథమతిదుఃఖదం నైష్ఠికాశ్రమమంగీకరుష ఇతి చేత్తత్రాహ - దారగ్రహ
ఇతి. అయం దారగ్రహ స్తావత్సుఖాయ భవతి. యావత్కృతస్సన్ అనుభవగోచర
తాం గతః ప్రాప్తస్స్యాత్ అనుభవవిషయతాప్రాప్తిపర్యంతమిత్యర్థః. పశ్చాదనుభవగోచ
రతాప్రాప్త్యనంతరం సోఽయం దారగ్రహో విరసతాం వైరస్యముపయాతి ప్రాప్నోతి.
హే మహాత్మన్ అక్షుద్రస్వభావ-అనుభూతిపదమనుభవగమ్యం కిం నిహ్నుషే అపల
పసి అపలపితుమశక్యమిత్యర్థః. ౧౭. అ. నన్వైహికసుఖాభావేఽపి వివాహే కృతే
యాగాద్యనుష్ఠానేన పారలౌకికం తత్సేత్స్యతీతి చేత్తత్రాహః—యాగోఽపీతి. యాగో
విధినా యథావిధి కృతశ్చేత్స్వర్గఫలదః న చ తథా కర్తుం శక్యత ఇత్యాహ - ప్రాయ
స్తత్సమగ్రకరణం భువి దుర్లభం తద్వినా తు ఫలం నైవ లభ్యతే హి యస్మాదాదిపదేన
చిత్రాదియాగఫలం పశ్వాదికం గృహ్యతే. వృష్ట్యాదివత్కర్మణి ఫలం యది న స్యాత్త
ర్హి దైవవశాద్యథోక్తవిరహే ఫలదుర్గతత్వం భవతి తత్కారీర్యాదియాగఫలభూత
వృష్టిః తథాచ న పారలౌకికసుఖప్రాప్త్యాశాపీత్యర్థః. ౧౮. న కేవలం సుఖాభావ ఏవా
పిత్వతిదుఃఖమపీత్యాశయవానాహ-యది గృహీ నిస్స్వ నిర్ధనో భవేత్తర్హి నూనం

న దాతుమపి యః క్షమతేఽణుమాత్రమ్, పూర్ణోఽపి పూర్తిమభి
మంతుమశక్నువన్యో మోహేన శం న మనుతే ఖలు తత్రతత్ర.
౧౯. యావత్సు సత్సు పరిపూర్తిరథో అమీషాం సాధో గృహోప
కరణేషు సదా విచారః, ఏకత్ర సంహృతవతః స్థితపూర్వనాశ స్తచ్చాప
యాతి పునరప్యపరేణ యోగః. ౨౦. ఏవం గురౌ వదతి తజ్జనకో
నినీషు రాగచ్ఛదత్ర తనయం స్వగృహం గృహేశః, తేనానునీయ
బహుళం గురవే ప్రదాప్య యత్నాన్నికేతనమనాయి గృహీతవిద్యః.
౨౧. గత్వా నికేతనమసౌ జననీం వవందే సాఽఽలింగ్య తద్విరహ

నిశ్చయేన స నిరయీ నరకవాన్. నిరయిత్వమేవ స్ఫుటయతి యో ఽణుమపి భోక్తుం
దాతుం చ న క్షమతే సమర్థో న భవతి స నూనం నిరయీతి సంబంధః. నను శ్రీమత్కు
లోత్పన్నస్య తవ నాస్తి దుఃఖమితి చేత్తత్రాహ-పూర్ణోపీతి. పూర్ణోఽపి పూర్తిం పూర్ణ
తామభిమంతు మశక్నువన్ యో మోహేనావివేకేన తస్మిన్ తస్మిన్ విషయే శం
సుఖం న మనుతే సోఽపి నూనం నిరయీత్యర్థః. విషయసంపత్తేస్తృష్ణానివర్తకత్వాత్స
ర్వానర్థబీజభూతతృష్ణానువిద్ధచేతసః సుఖాప్రాప్తిదుఃఖావాప్తిసత్త్వా న్నిరయిత్వమేవేతి
భావః. తథాచోక్తం. 'న జాతు కామః కామానాముపభోగేన శామ్యతి. హవిషా కృష్ణ
వర్త్మేవ భూయ ఏవాభివర్ధతే' ఇతి. 'యాన్యేతాని దురంతాని దుర్జరాణ్యున్నతాని చ,
తృష్ణావల్ల్యాః ఫలానీహ తాని దుఃఖాని రాఘవ. యావతీ యావతీ జంతో రిచ్ఛోదేతి
యథాయథా, తావతీ తావతీ దుఃఖబీజముష్టిః ప్రరోహతీ'తి చ. ౧౯. అథో అతః
కారణాత్ హే సాధో గృహోపకరణేషు సదా విచారో భవతి యావత్సు సత్సు
అమీషాం సంబంధిజనానాం పరిపూర్తిః పరిపూర్ణతా స్యాదమీషాం గృహస్థానామితి
వా. తథా చైవం విచార్యమాణస్య ప్రయత్నేనైకత్రైకస్మిన్ స్థానే సంహృతవతః సం
చయం కృతవతః స్థితపూర్వనాశ ఏతత్సంచయాత్పూర్వం స్థితస్య సంచితస్య నాశో
భవతి చ పునస్తదీయం పశ్చాత్సంచితమప్యపయాతి నశ్యతి. పునరప్యపరేణ యోగస్సం
యోగో భవతి. తథాచ గృహస్థాశ్రమే సర్వదా దుఃఖమేవేతి భావః. ౨౦. ఏవముక్త
ప్రకారేణ శివగురౌ వదతి సతి తస్య శివగురో ర్జనకః పితా గృహేశః సుతం గృహం
ప్రతి నినీషుర్నేతుమిచ్ఛురాగచ్ఛత్ ఆగతవాన్. ఆగత్య యదకరోత్తదాహ —
బహుళం బహుధానునయం వినయం కృత్వా తేన శివగురుణా గురవే బహుళం దక్షి
ణాద్రవ్యం ప్రదాప్యగృహీతా విద్యాయేన స శివగురుర్యత్నాన్నికేతన మనాయి ఆనీత
ఇత్యర్థః. ౨౧. గత్వేతి. అసౌ శివగురుర్నికేతనం గత్వా మాతరం వవందే. సా జననీ

జం పరితాప మమార్జీత్, ప్రాయేణ చందనరసాతలశీతలం తద్వ
త్పుత్రగాత్ర పరిరంభణనామధేయమ్. ౨౨. శ్రుత్వా గురోస్సద
నతశ్చిరమాగతం తం తద్బంధువర్గమదధత్ త్వరితేక్షణాయ,
ప్రత్యుద్గమాదిభిరసావపి బంధుతాయాస్సంభావనాం వ్యధిత విత్త
కులానురూపామ్. ౨౩. వేదే పదక్రమజటాదిషు తస్య బుద్ధిం సం
వీక్ష్య తజ్జనయితా బహుశో ఽప్యపృచ్ఛత్, యస్యాభవత్ప్రథిత
నామ వసుంధరాయాం విద్యాధిరాజ ఇతి సంగతవాచ్యమస్య.
౨౪. భాట్టే నయే గురుమతే కణభుఙ్మతాదౌ ప్రశ్నం చకార తన
యస్య మతిం బుభుత్సుః, శిష్యో ఽప్యువాచ సతపూర్వగురుస్సమా
ధిం పిత్రోదితస్స్మితముఖో హసితాంబుజాస్యః. ౨౫. వేదే చ శాస్త్రే

పుత్ర మాశ్లిష్య తస్య పుత్రస్య విరహాజ్జాతం పరితాపమమార్జీత్ న్యవర్తయత్. తత్ర హే
తుమాహ.—యత్ పుత్రగాత్రాలింగననామధేయం తచ్చందనరసాదపి ప్రాయేణ శీతల
మత ఇత్యర్థః. అత్రార్థాంతరన్యాసః. యద్వా పరితాపత్యాగస్య ప్రాయేణేత్యాదినా
సమర్థనాత్కావ్య లింగాలంకారః. 'సమర్థనీయస్యార్థస్య కావ్యలింగం సమర్థనమి
త్యుక్తః. ౨౨. అథానంతరం గురోర్గృహాచ్చిరాదాగతం శివగురుం శ్రుత్వా తద్బంధు
స్తత్సంబంధివర్గః శీఘ్రమవలోకనాయ ఆగమత్. అసౌ శివగురురపి బంధుతాయాః
బంధుసమూహస్య ప్రత్యుద్గమప్రణామాదినా విత్తకులానురూపాం సంభావనాం సప
ర్యాం వ్యధిత విహితవాన్. ధాఞో లుఙి తఙ్. స్థాఘ్వోరిచ్చేతీకారః. సిచః కిత్త్వా
ద్గుణాభావః. హ్రస్వాదంగాదితి సకారలోపః. ౨౩. తతో యద్వృత్తం తదాహ.—
వేదే వేదాదిషు ఆదిపదేన శిక్షాఘనాదిషు తస్య బుద్ధిం వీక్ష్య తస్య జనకః బహూన్
ప్రశ్నాన్కృతవాన్ సంగతం విద్యాధిరాజస్వరూపం వాచ్యం యస్య తద్విద్యాధి
రాజ ఇతి ప్రథితం నామ యస్యాస్య వసుంధరాయామభవత్స బహుశో ఽప్యపృచ్ఛ
దిత్యర్థః. ౨౪. అ. బహుశో ఽప్యపృచ్ఛదితి వివృణోతి—భాట్టే నయే భట్టపాద
సిద్ధాంతే గురుః ప్రభాకరః. కణభుక్కణాదః. ఆదినా గౌతమసాంఖ్యమతాదిసం
గ్రహః. తనయస్య మతిం బోద్ధుమిచ్ఛుః ప్రశ్నం కృతవాన్. ఏవం పిత్రోదితః
పృష్టశ్శిష్య స్తస్య పుత్రశ్శివగురురపి సమాధానమువాచ— తం విశినష్టి. పూర్వం
నతో నమస్కృతో గురుర్యేనేతి స్మితేన మందహసితేన యుక్తం ముఖం యస్యా
తఏవ హసితమీషద్వికసితం యదంబుజం తథాభూతమాస్యం వదనం యస్య సః.
౨౫. ప్రశ్నోత్తరే స్వమతస్థాపనే పరమతఖండనే చ తాం తథాభూతాం నిపుణతాం
కుశలతాం దృష్ట్వా ఽస్య పితా ఽత్యంతం తోషం ప్రాప. యా పుత్రస్య వాక్ వాణీ

చ నిరీక్ష్య బుద్ధిం ప్రశ్నోత్తరాదావపి నైపుణీం తామ్, దృష్ట్వా తు తోషాతితరాం పితాఽస్య స్వతస్సుఖా యా కిము శాస్త్రతో వాక్. ౨౬. కన్యాం ప్రదాతుమనసో బహవోఽపి విప్రాస్తన్మందిరం ప్రతి యయుర్గుణపాశకృష్టాః, పూర్వం వివాహసమయాదపి తస్య గేహం సంబంధవత్కిల బభూవ వరీతుకామైః. ౨౭. బహ్వర్థదాయిషు బహుష్వపి సత్సు దేశే కన్యాప్రదాతృషు పరీక్ష్య విశిష్టజన్మ, కన్యామయాచత సుతాయ స విప్రవర్యో విప్రం విశిష్టకులజం ప్రథితానుభావః. ౨౮. కన్యాపితుర్వరపితుశ్చ వివాద ఆసీదిత్థం తయోః కులజుషోః ప్రథితోరుభూత్యోః, కార్యస్త్వయా పరిణయో గృహమేత్య పుత్రీమానీయ సద్మ తనయాయ సుతా ప్రదేయా. ౨౯. సంకల్పితాద్ద్విగుణమర్థమహం ప్రదాస్యే మద్గేహమేత్య పరిణీతిరియం కృతా చేత్, అర్థం వినా పరిణయం ద్విజ కారయిష్యే పుత్రేణ మే గృహగతా యది కన్యకా స్యాత్. ౩౦. కశ్చిత్తు తస్యాః పితరం బభాణ మిథస్సమా

స్వతః శాస్త్రతో విహీనాఽపి సుఖరూపా సా శాస్త్రతస్సుఖరూపేతి కిము వక్తవ్యం. 'కైముత్యేనార్థసంసిద్ధిః కావ్యార్థాపత్తిరిష్యతే'. ౨౬. అ. తతః కిం వృత్తమిత్యాకాంక్షాయామాహ - కన్యామితి. గుణలక్షణపాశేనాకృష్టాః కన్యాం ప్రదాతుమనసో బహవోఽపి విప్రాస్తస్య మందిరం ప్రతి యయుః ర్జగ్మురతో వివాహకాలాత్పూర్వమపి తస్య విద్యాధిరాజస్య శివగురోర్వా గృహం వరీతుకామైః కుమారవరణార్థిభిః విప్రైస్సంబంధవద్బభూవ. వసంతతిలకావృత్తమ్. ౨౭. తస్మిన్ దేశే బహ్వర్థదాయిషు కన్యాప్రదాతృషు బహుష్వపి సత్సు విశిష్టం శ్రేష్ఠజన్మ పరీక్ష్య ప్రఖ్యాతానుభావః స విప్రవర్యో విద్యాధిరాజో విప్రం విశిష్టకులోత్పన్నం మఘుపండితాభిధం కన్యామయాచత. 'అకథితం' చేతి కర్మసంజ్ఞా. ఉక్తనామకాద్విప్రాదిత్యర్థః. ౨౮. ప్రఖ్యాతా బహ్వీ విభూతిర్యయోస్తయోః కులవతోః కన్యాపితుర్వరపితుశ్చేత్థం వివాద ఆసీత్తత్ర కన్యాపితుర్వచనముదాహరతి—అస్మద్గృహే ఆగత్య పుత్రస్య వివాహస్త్వయా కార్యః. వరపితుర్వచనమాహ—అస్మదీయం గృహం పుత్రీమానీయ మత్పుత్రాయ సుతా ప్రదేయా. ౨౯. ఏవముక్తో మఘుపండిత ఆహైతావద్ధనం దాస్యామీతి సంకల్పితాద్ద్విగుణమర్థం ధనం ప్రదాస్యే. యది మద్గేహమాగత్యాయం వివాహః కృతశ్చేత్. విద్యాధిరాజ ఆహ—హే ద్విజ యది కన్యకా మే గృహం ప్రాప్తా, తర్హ్యర్థం వినైవ పుత్రేణ పరిణయం కారయిష్యే. ౩౦. ఏవం వివదమానయోస్తయోర్మధ్యే

హూయ విశేషవాదీ, అస్మాసు గేహం గతవత్స్వముష్మై విగృహ్య కన్యామపరః ప్రదద్యాత్. ౩౧. తేనానునీతో వరతాతభాషితం ద్విజో ఽనుమేనే వరరూపమోహితః, దృష్టో గుణస్సంవరణాయ కల్పతే మంత్రో ఽభిజాపాచ్చిరకాలభావితః. ౩౨. విద్యాధిరాజమఘుపండిత నామధేయౌ సంప్రత్యయం వ్యతనుతామభిపూజ్య దైవమ్, సమ్య జ్ముహూర్తమవలంబ్య విచారణీయా మౌహూర్తికా ఇతి పరస్పర మూచివాంసౌ. ౩౩. ఉద్వాహ్య శాస్త్రవిధినా విహితే ముహూర్తే తౌ సంముదం బహుమవాపతురాప్తకామౌ, తత్రాగతో భృశమమో దత బంధువర్గః కిం భాషితేన బహునా ముదమాప వర్గః. ౩౪. తౌ దంపతీ సువసనౌ శుభదంతపఙ్క్తీ సంభూషితౌ వికసితాంబుజరమ్య

తస్యాః కన్యాయాః పితరం సమాహూయ కశ్చిత్తు విశేషవాదీ జగాద - అస్మాసు గేహం గతవత్సు అపరో మిథః పరస్పరం విగృహ్య విగ్రహం భేదం విధాయాముష్మై కన్యాం ప్రదద్యాత్ సంభావనాయాం లిఙ్. మిథో రహసి సమాహూయేతి వా. ఆఖ్యానకీవృత్తమ్. ౩౧. తేన విశేషవాదినా కేనచిదనునీతో ఽనునయం ప్రాపితో మఘుపండితః పుత్రీమానీయ సద్మ తనయాయ సుతా ప్రదేయేత్యేవంరూపం వర పితుర్భాషిత మనుమేనే స్వీకృతవాన్. యతో పరస్య రూపేణ మోహితః యస్మాచ్చ దృష్టో గుణః సంవరణాయ కల్పతే యోగ్యో భవతి యథాభిజాపాచ్చిరకాలభావితో బహుకాలమభ్యస్తో మంత్రః సంవరణాయ కల్పతే తద్వత్. వాచకలుప్తోపమాలం కారః. వంశస్థేంద్రవంశామిశ్రితత్వాదుపజాతిస్తదుక్తం. 'ఇత్థం కిలాన్యాస్వపిమిశ్రి తాసు స్మరంతి జాతిష్విదమేవ నామ'ఇతి. ౩౨. విద్యాధిరాజమఘుపండితసంజ్ఞౌ సమ్యక్ ముహూర్తమవలంబ్య దైవం గణపత్యాదికులదైవతం చ సమ్యగభిపూజ్య వాగ్దానరూపం సంప్రత్యయం వ్యతనుతాం విస్తారితవంతౌ. తతశ్చ వివాహార్థం మౌ హూర్తికా జ్యోతిర్విదో విచారణీయా ఇతి పరస్పరముక్తవంతౌ. వసంతతిలకా. ౩౩. తతశ్చ విహితే ముహూర్తే శాస్త్రవిధినాతౌ విద్యాధిరాజమఘుపండితౌ ఉద్వాహ్యవివా హం కృత్వా బహుం విపులాం సమ్ముదం ప్రమోద మవాపతుః. యతః ప్రాప్తాభిలాషౌ. తత్రాగతో బంధువర్గశ్చాత్యంతం మోదం ప్రాప్తవాన్ కిం బహునా .కథితేన సర్వో ఽపి బంధ్వబంధుసముదాయో ముదం ప్రాపేత్యర్థః. ౩౪. తౌ దంపతీ సువసనావితి. తౌ సతీశివగురుసంజ్ఞౌ దంపతీ సువస్త్రౌ శుభా దంతపంక్తి ర్యయోస్తౌ సుష్ఠ్వలంకృతౌ వికసితకమలవద్రమ్యం ముఖం యయోస్తౌ వ్రీడయా లజ్జయా సహ వర్తమానేన

వక్త్రౌ, సవ్రీడహాసముఖవీక్షణసంప్రహృష్టౌ దేవావివాపతురనుత్తమ
శర్మ నిత్యమ్. ౩౫. అగ్నీనథాఽఽధిత మహోత్తమయాగజాతం కర్తుం
విశేషకుశలైస్సహితో ద్విజేశః, తత్తత్ఫలం హి యదనాహితహవ్య
వాహస్స్యాదుత్తరేషు విహితేష్వపి నాధికారీ. ౩౬. యాగైరనేకై
ర్బహువిత్తసాధ్యై ర్విజేతుకామో భువనాన్యయష్ట, వ్యస్మారి దేవైర
మృతం తదాశై ర్దినేదినే సేవితయజ్ఞభాగైః. ౩౭ సంతర్పయంతం పితృ
దేవమానుషాంస్తత్తత్పదార్థై రభివాంఛితైస్సహ, విశిష్టవిత్తైః సుమ
నోభిరంచితం తం మేనిరే జంగమకల్పపాదపమ్. ౩౮. పరోపకారవ్రతి
నో దినేదినే వ్రతేన వేదం పఠతో మహాత్మనః, శ్రుతిస్మృతిప్రోదితకర్మ
కుర్వతస్సమా వ్యతీయు ర్దినమాససంమితాః. ౩౯. రూపేషు మారగ

హాసేన మందహాసితేన యుక్తయో ర్ముఖయోర్వీక్షణేన సమ్యక్ ప్రకర్షేణ హృష్టౌ
దేవౌ పార్వతీమహాదేవావివానుత్తమం సుఖమవాపతుః. ౩౫. అథ వివాహానంతరం
తత్తద్యాగకర్తవ్యతావిశేషేషు కుశలైః ఋత్విగ్భిః సహితో ద్విజేశః శివగురుస్తత్త
త్ఫలం మహతాముత్తరేషామావసథ్యాధానాదూర్ధ్వానామత్యుత్తమానాం వా యాగా
నాం సమూహం కర్తుమగ్నీన్ గార్హపత్యాహవనీయదక్షిణాఖ్యానధిత అగ్న్యా
ధానం కృతవాన్. హి ప్రసిద్ధం. యద్యస్మాదనాహితాగ్నిః పుమాన్ విహితేష్వప్యు
త్తరేషు యాగేషు అధికారీ న స్యాత్తస్మాదిత్యర్థః. ౩౬. భువనాని స్వర్గాదీని జేతు
కామో బహువిత్తసాధ్యైరనేకైర్యాగైరయష్ట యజనం కృతవాన్. తేషాం యాగా
నామాశా యేషాం తై ర్యతో దినేదినే-సేవితా యజ్ఞభాగా యైస్తైర్దేవై రమృతం
వ్యస్మారి విస్మృతమ్. అత్రామృతసంబంధిస్మరణసంబంధేఽపి తదసంబంధవర్ణనాత్సంబం
ధాతిశయోక్తిరలంకారః. 'యోగేఽప్యయోగస్సంబన్ధాతిశయోక్తిరితీర్యతే' ఇత్యుక్తేః.
౩౭. పితృదేవమానుషానభివాంఛితైస్సహ తత్తత్పదార్థైః సంతర్పయంతం విశిష్టం
విద్యాదిలక్షణం విత్తం యేషాం తైర్దేవతాస్థానీయైః సుమనోభిర్విద్వద్భిరంచితం పూజితం.
యద్వా, విశిష్టాని చ తాని విత్తాని తైరేవ సుమనోభిః పుష్పైరంచితం వ్యాప్తం
శివగురుం జంగమకల్పవృక్షం జనా మేనిరే. స్వర్గస్థః కల్పపాదపః స్థావర ఇతి
తతోఽస్య వ్యతిరేకాభిధానాత్ వ్యతిరేకాలంకృతిః. 'వ్యతిరేకో విశేషశ్చే దుప
మానోపమేయయో'రిత్యుక్తత్వాత్. ౩౮. దినమాసపరిమితాః సమాః సంవత్సరా
వ్యతీయు ర్వ్యతిక్రాన్తాః. 'జతౌ తు వంశస్థ ముదీరితం జరౌ'. ౩౯. మారః కామః.
వసుంధరా భూమిః విద్యాసు వృద్ధః సర్వోత్తమః ధనినాం పురస్సరో ఽగ్రగణ్య ఏవం

క్షమయా వసుంధరా విద్యాసు వృద్ధో ధనినాం పురస్సరః, గర్వానభిజ్ఞో వినయీ సదానతస్స నోపలేభే తనయాననం జరన్. ౪౦. గావో హిరణ్యం బహుసస్యమాలినీ వసుంధరా చిత్రపదం నికేతనమ్, సంభావనా బంధుజనైశ్చ సంగమో న పుత్రహీనం బహవోఽప్యమూమముహన్. ౪౧. అస్యామజాతా మమ సంతతిశ్చేచ్ఛరద్యవశ్యం భవితోపరిష్టాత్, తత్రాప్యజాతా తత ఉత్తరస్యామేవం స కాలం మనసానినాయ. ౪౨. ఖిందన్మనాశ్శివగురుః కృతకార్యశేషో జాయామచష్ట సుభగే కిమతః పరం నౌ, సాంగం వయోఽర్ధమగమత్కులజే న దృష్టం పుత్రాననం యదిహలోక్యముదాహరంతి. ౪౩. ఏవం ప్రియే గతవతోస్సుతదర్శనం చేత్పంచత్వమైష్యదథ నౌ శుభమాపతిష్యేత్, అస్యాభ్యుపాయమనిశం భువి వీక్షమాణో నేక్షే తతః పితృజనిర్విఫలా మమాభూత్. ౪౪. భద్రే సుతేన రహితౌ భువి కే వదంతి నౌ పుత్ర

భూతోఽపి గర్వానభిజ్ఞో గర్వరహితః యతో వినయీ వినయవాన్ యతః సదానతో నమ్రః ఏవంవిధః శివగురుర్జరన్ జరాం గచ్ఛన్ పుత్రస్య ముఖం నోపలేభే న ప్రాప. అత్ర విషయభేదేన బహుధోల్లేఖనాదుల్లేఖాలంకారః 'ఏకేన బహుధోల్లేఖేఽప్యసౌ విషయభేదతః' ఇత్యుక్తేః. ౪౦. చిత్రపదమాశ్చర్యాస్పదం నికేతనం గృహం బహుగుణైరయం సంపన్న ఇతి సంభావనా. ఏతే బహవోఽపి మోహహేతవః పుత్రహీనం శివగురుం నామూముహన్ స్వస్మిన్నశక్త్యాపాదనేన మోహితం న కృతవంతః. ౪౧. అస్యామృతౌ మమ సంతతిరజాతా చేదుపరిష్టాదగ్రే శరది అవశ్యం భవిష్యతి తస్యామప్యజాతా చేత్తత ఉత్తరస్యాం హేమంతఋతౌ భవిష్యతీత్యేవం మనోరథైః వ్యాప్తాంతఃకరణః కాలం నినాయ నీతవాన్. ౪౨. ఖిందత్ ఖేదయుక్తం మనో యస్య కృతః కార్యస్య శేషో యేన స శివగురుర్భార్యామచష్టోక్తవాన్. హే సుభగే అతః పరం కిం కర్తవ్యం నౌ ఆవయోః రంగే సేంద్రియసామర్థ్యేన సహితం వయోఽర్ధమగమత్ హే కులజే పుత్రాననం న దృష్టం యత్పుత్రసుఖం ఇహ లోక్యం ఇహలోకే హితముదాహరంతి 'పుత్రేణాయం లోక' ఇతి శ్రుతేః. వసంతతిలకా. ౪౩. హే ప్రియే ఏవం సుతదర్శనం గతవతోః ప్రాప్తవతోరావయోః పంచత్వం మరణమైష్యచ్చేదథ నౌ ఆవయోః శుభమాపతిష్యేదాగమిష్యేదస్య పుత్రదర్శనస్యాభ్యుపాయమనిశం భువి వీక్షమాణోఽన్విష్యమాణో నేక్షే న పశ్యామి తతస్తస్మాన్మమ పితృతో జనిర్జన్మ నిష్ఫలాఽభూత్. ౪౪. కించ హే భద్రే సుతేన రహితౌ ఆవాం భువి కే వదన్తి?

పౌత్రసరణిక్రమతగ ప్రసిద్ధిః, లోకే న పుష్పఫలశూన్యముదాహ
రంతి వృక్షం ప్రవాళసమయే ఫలితం విహాయ. ౪౫. ఇతీరితే ప్రాహ
తదీయభార్యా శివాఖ్యకల్పద్రుమమాశ్రయావః, తత్సేవనాన్నౌ
భవితా సునాథ ఫలం స్థిరం జంగమరూపమైశమ్. ౪౬. భక్తేప్సితార్థ
పరికల్పనకల్పవృక్షం దేవం భజావ కమితస్సకలార్థసిద్ధ్యై, తత్రోప
మన్యుమహిమా పరమం ప్రమాణం నో దేవతాసు జడిమా జడిమా
మనుష్యే. ౪౭. ఇత్థం కళత్రోక్తిమనుత్తమాం స శ్రుత్వా సుతార్థీ
ప్రణతైకవశ్యమ్, ఇయేష సంతోషయితుం తపోభి స్సోమార్ధమూర్ధాన

కే ఽపి న వదిష్యంతీత్యర్థః. వర్తమానసామీప్యే వర్తమానవద్వేతి లట్-యతః పుత్ర
పౌత్రసరణిక్రమతః లోకే ప్రసిద్ధిర్భవతి-యథా ప్రవాళానాం పల్లవానాం సమయే
ఫలితం వృక్షం విహాయ పుష్పఫలశూన్యం వృక్షం కేఽపి నోదాహరంతి తద్వదిత్యర్థః.
౪౫. ఇత్యేవం భర్త్రా ఈరితే కథితే సతి తదీయా భార్యా సతీ ప్రాహ—జంగమరూ
పం శివాభిధకల్పవృక్షం ఆశ్రయావః-తస్య సేవనాత్ సునాథైశమీశ్వరసంబంధి స్థిరం
ఫలం నౌ ఆవయోర్భవితా భవిష్యతి. ఉపేన్ద్రవజ్రావృత్తం. ౪౬. ఇతో ఽస్మాత్కార
ణాద్భక్తేప్సితార్థపరికల్పనే కల్పవృక్షం దేవం కం సుఖం శివమితి యావత్. సకలార్థ
సిద్ధ్యై భజావః. యద్వా ఇతో ఽస్మాద్దేవాదన్యం కమేవంభూతం దేవం భజావః?
ఏవం భూతాదన్యస్యాభావాత్. శివోపాస్తితః సకలార్థసిద్ధిర్భవతీత్యత్ర ప్రమాణా
కాంక్షాయామాహ—తత్రోపమన్యో ర్మహిమా మాహాత్మ్యం పరమం ప్రమాణం. ఏవం
హి మహాభారతే శ్రూయతే. 'ఉపమన్యుః కిల పయః పిబతో మునిబాలకానవలోక్య
ఆత్మాగ్రహేణ మాతరం దుగ్ధం యాచితవాన్. తన్మాతా చ దారిద్ర్యవశేన దుగ్ధా
భావాత్పిష్టేన తద్విధాయాయచ్ఛత్. స చ తదేవ పీత్వా దుగ్ధం మయా పీత మితి
మన్యమానో ననర్త. తదేతత్ సర్వం జ్ఞాత్వా కుమారా జహసుస్తతో హాస్యకారణం
పృచ్ఛతే ఽస్మై మాతా దారిద్ర్యమావేదయత్. తత్ జ్ఞాత్వా మహేశ్వరమారాధ్య
క్షీరాబ్ధ్యధిపతిత్వం ప్రాపేతి. నను పాషాణాద్యాత్మతయా జడాభ్యో దేవతాభ్యః కథం
నిఖిలార్థసిద్ధిరిత్యాశంక్యాహ—న హి దేవతాసు జడిమా జాడ్యం కింతు శ్రద్ధాభక్తి
హీనే దేవతాస్వరూపానభిజ్ఞే మనుష్యే స ఇత్యర్థః. వసంతతిలకా. ౪౭. ఏవం ప్రకారా
మనుత్తమాం భార్యోక్తిం శ్రుత్వా సః పుత్రార్థీ సోమస్య చంద్రస్యార్ధేనోపలక్షితో
మూర్ధా యస్య తం ప్రణతైకవశ్యం ఉమార్థం ఉమాసహాయం ఈశం తపోభిః సంతోష

ముమూర్ధమీశమ్. ౭౮. తస్యోపధామ కిల సన్నిహితా ఽపగైకా స్నాత్వా సదాశివముపాస్త జలే స తస్యాః, కందాశనః కతిచిదేవ దినాని పూర్వం పశ్చాత్తదా స శివపాదయుగాబ్జభృంగః. ౭౯. జాయాఽపి తస్య విమలా నియమోపతాపై శ్ఛిక్లేశ కాయమనిశం శివమర్చయన్తీ, క్షేత్రే వృషస్య నివసంతమజం స భర్తుః కాలోఽత్యగా దితి తయోస్తపతోరనేకః. ౮౦. దేవః కృపాపరవశో ద్విజవేషధారీ ప్రత్యక్షతాం శివగురుం గత ఆత్తనిద్రమ్, ప్రోవాచ భోః కిమభివాంఛసి కిం తపస్తే పుత్రార్థితేతి వచనం స జగాద విప్రః. ౮౧. దేవో ఽప్యపృచ్ఛదథ తం ద్విజ విద్ధి సత్యం సర్వజ్ఞమేకమపి సర్వగుణోపపన్నమ్, పుత్రం దదామ్యథ బహూన్ విపరీతకాంస్తే భూర్యాయుష స్తనుగుణానవదద్ద్విజేశః. ౮౨. పుత్రోఽస్తు మే బహుగుణః ప్రథి

యితుం ఇయేష ఇచ్ఛతి స్మ. ఉపజా. ౭౮. తస్యోపధామ ధామ్నః ప్రాసాదస్య సమీపే స్థితాఽపగా జలవహా ఏకా నదీ తస్యా జలే స్నాత్వా స శివగురుః పూర్వం కతిచిద్దినాన్యేవ కందాశనస్సన్ సదాశివ ముపాస్త. పశ్చాత్స శివచరణద్వంద్వకమల భృంగస్సన్ శివపదాబ్జ మకరందాతిరిక్తకందాద్యాస్వాదనవర్జితస్సన్నుపాస్తేత్యర్థః. వసంతతిలకం వృత్తం. ౭౯. తస్య భర్తుర్జాయాఽపి విమలా వృషస్య క్షేత్రే వసంతమజం స్వయమేవావిర్భూతం న తు కేనచిత్స్థాపితం శివమర్చయంతీ నియమకృతై రుపతాపై ర్నియమాత్మకైరుపతాపైరితి వా నియమైశ్చోపతాపైశ్చేతి వా. కాయం దేహం ఛిక్లేశ ఇత్యేవం ప్రకారేణ తపతో స్తపః కుర్వతో స్తయో ర్దంపత్యోః స ప్రసిద్ధః కాలో ఽనేకో ఽత్యగాత్. ౮౦. కృపాపరవశో దేవో మహాదేవో ద్విజవేషధారీ ప్రత్యక్షతాం ప్రాప్తః. ప్రాప్తనిద్రం శివగురుం ప్రోవాచ—భోః శివగురో కి మభివాంఛసి? కిమపి నేత్యాశంక్యాహ—కిం తప స్తే నిష్కామస్య తవ తపః కిం? న కిమపి. తథాచ తపసి ప్రవృత్తస్య తే కామనా ఽస్తీత్యనుమీయతే. ఏవముక్తః స విప్రః శివగురుః పుత్రార్థితా సుతస్య ప్రార్థనేతి జగాద. ౮౧. అథ దేవో ఽపి తం శివగురుమపృచ్ఛత్. హే ద్విజ మదుక్తం సత్యం విద్ధి జానీహి. పాఠాంతరే తన్మదుక్తం సర్వజ్ఞం సర్వగుణోపపన్నమల్పాయుషం ఏకమేవ సుతం దదామి. కింవా విపరీతకాన్ విపరీతాన్ అసర్వజ్ఞాన్ అల్పగుణాన్ భూర్యాయుషో బహూన్ పుత్రాన్ తే తుభ్యం దదామి ఏవముక్తో ద్విజేశశ్శివగురురవదత్. ౮౨. యదువాచ, తదుదాహరతి—బహుగుణః ప్రథితానుభావః సర్వజ్ఞతాయా ఆశ్రయః పుత్రో మే ఽస్తు

తానుభావస్సర్వజ్ఞతాపదమితీరిత ఆబభాషే,దద్యాముదీరితపదం తనయం
తపో మా పూర్ణో భవిష్యసి గృహం ద్విజగచ్ఛ దారైః. ౫౩. ఆకర్ణ
యన్నితి బుబోధ స విప్రవర్య స్తం చాబ్రవీ న్నిజకళత్రమనిన్దితాత్మా,
స్వప్నం శశంస వనితామణిరస్య భార్యా సత్యం భవిష్యతి తు నౌ తన
యో మహాత్మా. ౫౪. తౌ దంపతీ శివపథౌ నియతౌ స్మరన్తౌ స్వప్నే
క్షితం గృహాగతౌ బహుదక్షిణాన్నైః, సంతర్ప్య విప్రనికరం తదుదీరి
తాభిరాశీర్భిరాపతురనల్పముదం విశుద్ధౌ. ౫౫. తస్మి న్దినే శివగురోరుప
భోక్ష్యమాణే భక్తే ప్రవిష్టమభవత్కిలశైవతేజః, భుక్తాన్నవిప్రవచ
నాదుపభుక్తశేషం సోఽభుఙ్క్త సాఽపి నిజభర్తృపదాబ్జభృంగీ. ౫౬.
గర్భం దధార శివగర్భమసౌ మృగాక్షీ గర్భోఽప్యవర్ధత శనైరభవచ్ఛ
రీరమ్, తేజోఽతిరేకవినివారితదృష్టిపాతవిశ్వం రవేర్దివసమధ్య ఇవో
గ్రతేజః. ౫౭. గర్భాలసా భగవతీ గతిమాంద్యమీషదాపేతి నాద్భుత

ఇత్యుక్తో దేవ ఉవాచ—ఉదీరితానా ముక్తానాం గుణానాం పద మాశ్రయం పుత్రం
దద్యాం దాస్యామి. తస్మా త్తపో మా కురు పుత్రోత్పత్త్యా పూర్ణో భవిష్యసీత్యతో
దారై ర్భార్యయా సహ హే ద్విజ గృహం గచ్ఛ. ౫౩. ఇత్యేవం ప్రకారేణ
శృణ్వన్ స విప్రవర్యః శివగురు ర్బుబోధ. ప్రబుద్ధశ్చానిందితాత్మా స స్వభార్యాం తం
స్వప్నమబ్రవీత్—ప్రత్యుక్తం శ్రుత్వా చాస్య విప్రవర్యస్య భార్యా యోషిన్మణి
శ్శశంస ఉక్తవతీ. సత్యమావయో ర్మహాత్మా పుత్రో భవిష్యత్యేవ సంశయో నాస్తీ
త్యర్థః. ౫౪. విప్రనికరం బ్రాహ్మణసమూహం. ౫౫. భక్తే ఽన్నే. భుక్త మన్నం యై
స్తేషాం విప్రాణాం వచనా త్తదుపభుక్తశేషం శివతేజోయుక్తమన్నం సః శివగురు రభు
ఙ్క్త భర్తృచరణారవిందభ్రమరీ సా సత్యపి అభుఙ్క్త. ౫౬. తతో యద్వృత్తం
తదాహ—గర్భమితి. అసౌ మృగాక్షీ శివః గర్భే మధ్యే యస్య తథాభూతం గర్భం
దధార గర్భో ఽపి శనై రవర్ధత. వర్ధమానే చ శనై శ్శరీరం అభవ త్తద్విశినష్టి—తేజ
సోఽతిరేకేణాతిశయేన వినివారితో విశ్వేషాం దృష్టిపాతో యేన తత్. రాజదన్తా
దిషు పరమితి విశ్వశబ్దస్య పరనిపాతః. మధ్యాహ్నే సూర్యస్యోగ్రతేజ ఇవ. ౫౭.
యా శివంధరతే సా గర్భాలసా భగవతి కించిద్గతిమాంద్యం ప్రాపేతీదమద్భుతం న
భవతి. కథంభూతం శివం యః పాతాళమహాతలతలాతలరసాతలసుతలవితలభూతల
భూర్భువస్స్వర్మహర్జనస్తపస్సత్యాఖ్యాని చతుర్దశాపి భువనాని బిభ్రతే పునశ్చ యస్య

మివం ధరతే శివం యా, యో విష్టపాని బిభృతే హి చతుర్దశాపి యస్యాపి మూర్తయ ఇమా వసుధాజలాద్యాః. ౫౮. సంవ్యాప్తవానపి శరీర మశేషమేవ నోపాస్తి యా విరసతామకృతాత్ర కాంచిత్, యత్పూర్వమేవ మహసా దురతిక్రమేణ వ్యాప్తం శరీర మదసీయమముష్య హేతోః. ౫౯. రమ్యాణి గంధకుసుమాన్యపి గర్భిమస్యైనాధాతు మైశత భరాత్కిము భూషణాని, యద్య ద్గురుత్వపద మస్తి పదార్థజాతం తత్తద్విధారణవిధావలసా బభూవ. ౬౦. తాం దౌహృదం భృశమబాధత దుశ్శరారిః ప్రాయః పరం కిల న ముంచతి ముంచతేఽపి, ఆనీతదుర్లభమపోహతి యాచతేఽన్యత్తచ్చాప్యపోహ్య పునరర్థతి సాఽన్యవస్తు. ౬౧. తాం బంధుతాఽగమదుపశ్రుతదోహదార్తిరాదాయ దుర్లభమనర్ఘ్య మపూర్వవస్తు, ఆస్వాద్య బంధుజనదత్త మసౌ జహర్ష హా హంత

శివస్యేమా వసుధాజలాద్యా మూర్తయస్తదుక్తం.— 'క్షితిహుతవహక్షేత్రజ్ఞాంభః ప్రభంజనచంద్రమస్తపనవియదిత్యష్టౌ మూర్తీర్నమో భవ బిభ్రతే' ఇతి. ౫౮. అసౌ శివస్సర్వమేవ శరీరం సంవ్యాప్తవానప్యత్ర శరీరే కాంచిదుపాస్తిం కించిదుపక్షేపం అధికప్రక్షేపం నావిరకృత నైవ ప్రకటితవాన్. యద్యస్మాద్దురతిక్రమేణ తేజసాఽముష్యాః సత్యా ఇదం శరీరం పూర్వమేవ వ్యాప్తమముష్య హేతో రస్మాత్కారణాదిత్యర్థః. నిమిత్తపర్యాయప్రయోగే సర్వాసాం ప్రాయదర్శనమితి షష్ఠీ. ౫౯. మనోజ్ఞానీ గంధపుష్పాణ్యప్యస్యై సత్యై కామనామాధాతుం సమర్థాని నాభూవన్ భూషణాని కిము? కిం బహునా యద్యత్పదార్థజాతం గురుత్వాస్పదం తస్య తస్య విధారణవిధౌ సాఽలసా కర్తవ్యేషు మందోద్యమా బభూవ. ౬౦. యద్యప్యేవం తథాఽపి తాం సతీం. ని. 'దోహదం దౌహృదం శ్రద్ధాలాలసం చ సమం స్మృత'మితి హలాయుధాద్దౌహృదం గర్భిణీమనోరథో భృశమత్యంతం అబాధత శరం హింసాం ఋచ్ఛతి గచ్ఛతీతి శరారిః పక్షివిశేషః 'అచ ఇ' రితీః ప్రత్యయః. ని. 'శరారిరాటిరాడి' శ్చేత్యమరః. తథాచ యథా దుష్ట శ్శరారిః ప్రాయః పరం న ముంచతి, ముంచతేఽపీతి ప్రసిద్ధం తద్వదిత్యర్థః. బాధప్రకార మాహ - ఆనీతం యద్దుర్లభం తదపోహతి త్యజతి అన్యద్యాచతే తచ్చాప్యపోహ్య పరిత్యజ్య పునరన్య ద్వస్తు సా వాంఛతీత్యర్థః. ౬౧. తాం ప్రతి దుర్లభమనర్ఘ్య మమూల్య మపూర్వం వస్తు సమాదాయ బంధుసమూహ ఆగమత్ - బంధుతాం విశినష్టి—ఉపశ్రుతా దోహదస్య దౌహృదస్యార్తి ర్యయా సా బంధుజనదత్తమసౌ సతీ ఆస్వాద్య జహర్ష. హా హంత

త గర్భధరణం ఖలు దుఃఖహేతుః. ౬౨. మానుష్యధర్మమనుసృత్య మయేదముక్తం కా ఽపి వ్యథా శివ మహో భరణే న వధ్వాః, సర్వ వ్యథావ్యతికరం పరిహర్తుకామా దేవం భజంత ఇతి తత్త్వవిదాం ప్రవాదః. ౬౩. ఉక్ష్ణా నిసర్గధవళేన మహీయసా సా స్వాత్మాన మైక్షత సమూఢముపాత్తనిద్రా, సంగీయమానమపి గీతవిశారదాఢ్యైర్విద్యాధర ప్రభృతిభిర్వినయోపయాతైః. ౬౪. ఆకర్ణయ జ్జయజయేతి వరన్దధానా రక్షేతి శబ్ద మవలోకయ మాం దృశేతి, ఆకర్ణ్య నోత్థితవతీ పునరుక్త శబ్దం సా విస్మితాకిల శృణోతి నిరీ(క్షు)క్ష్యమాణా. ౬౫. నర్మోక్తికృత్యా మపి ఖిద్యమానా కించాపి చంచత్తరమంచరోహే, జిత్వా ముదా న్యానతిహృద్యవిద్యాసింహాసనే సా స్థితిమీక్షతే స్మ. ౬౬. సమానతా సాత్త్వికవృత్తిభాజాం విరాగతా వైషయికప్రవృత్తౌ, తస్యాః స్త్రియో గర్భగపుత్రచిత్రచరిత్రశంసిన్యజనిష్ట చేష్టా. ౬౭. తద్రోమవల్లీ

గర్భధరణం ఖలు దుఃఖహేతురితి జగాద చేతి శేషః. ౬౨. హోహంతేతీదం మయా మానుష్యధర్మమనుసృత్యోక్తం. యత శ్శివస్య మహస స్తేజసో భరణే ధారణే వధ్వా మమ కాపి వ్యథా పీడా నాస్తి. ఏతదపి కుత ఇతి చేత్తత్రాహః—సర్వపీడాసంపర్కం పరిహర్తుకామా దేవం భజంత ఇతి తత్వవిదాం ప్రవాద ఇత్యత ఇత్యర్థః. ౬౩. నిసర్గధవళేన స్వభావతః శ్వేతేనాతిశయేన మహతోక్ష్ణా వృషభేణ సమ్యగూఢం పునశ్చ గీత విశారదై ర్గంధర్వాదిభి రాఢ్యై ర్యుక్తై స్తత్సేవిభిర్వా విద్యాధరప్రభృతిభిర్వినయే నోప సమీపే యాతైః ప్రాప్తై స్సంగీయమానమాత్మానం ప్రాప్తనిద్రా సా సతీ ఐక్షత. ౬౪. పునశ్చ జయ జయేతి రక్షేతి మా మాం దృశా కృపాదృష్ట్యాఽవలోకయేతి శబ్దం పరం దధానా ప్రయచ్ఛతీ సతీ ఆకర్ణయత్. శ్రుత్వా విస్మయం ప్రాప్తోత్థితవతీత స్తతో నిరీక్షమాణా సా పునరుక్తశబ్దం న శృణోతి స్మ. ఆకర్ణ్య నోత్థితవతీతి వా సంబంధః. ౬౫. కించ చంచత్తరస్య స్ఫురత్తరస్య మంచస్య శయ్యాయా రోహే ఆరోహణేఽపి నర్మోక్తి కృత్యాం పరిహాసోక్తే ర్యత్నేఽపి ఖిద్యమానా ఽన్యాన్ జిత్వా ఽతిహృద్య విద్యాయాస్సరస్వత్యా సింహాసనే స్వస్య స్థితిమీక్షతే స్మ. అతిహృద్యే విద్యా సింహాసనే ఇతి వా. ఇంద్ర. ౬౬. సాత్త్వికవృత్తిభాజాం సతాం సమానతా తుల్యతా వైషయికప్రవృత్తౌ విషయగోచరప్రవృత్తౌ విరాగతా వైరాగ్యం తస్యాః స్త్రియః సత్యా ఏతాదృశీ చేష్టా గర్భగతస్య పుత్రస్య చిత్రమాశ్చర్యరూపం యచ్చరిత్రం తచ్ఛంసినీ తజ్ఞాపికా అజనిష్ట. ఉపేంద్రవజ్రా. ౬౭. తద్రో

రురుచే కుచాద్రిస్వర్ణవప్రాభాధున్యురుశైవలాలిః, యత్నాచ్ఛిశో రస్య కృతే ప్రశస్తో న్యస్తో విధాత్రేవ నవీనవేణుః ౧౮. పయోధరద్వం ద్వమిషాదముష్యాః పయఃపిబత్యర్థవిధానయోగ్యౌ, కుంభౌ నవీనా మృతపూరితౌ ద్వావంభోజయోనిః కలయాంబభూవ. ౧౯. ద్వైత ప్రవాదం కుచకుంభమధ్యే మధ్యే పునర్మాధ్యమికం మతం చ, సుభ్రూమ ణేర్గర్భగ ఏవ సోఽర్భో ద్రాగ్గర్హయామాస మహాత్మగర్హ్యమ్. ౨౦. లగ్నే శుభే శుభయుతే సుషువే కుమారం శ్రీపార్వతీవ సుఖినీ శుభ

వీక్షితే చ, జాయా సతీ శివగురోర్నిజతుంగసంస్థే సూర్యే కుజే రవి

మవల్లీ కుచలక్షణావద్రిః పర్వతౌ వావృణ్వతీ యా ప్రభా సైవ ధునీ నదీ తస్యా ఉరుశైవలాలిః మహతీ శైవాలపఙ్క్తిః రురుచే రేజే. అస్య శిశోః కృతే యత్నా ద్విధాత్రా స్థాపితః ప్రశస్తో వేణురివేత్యుత్ప్రేక్షా. ఇంద్రః. ౧౮. అస్యాః సత్యాః పయోధరద్వంద్వమిషాత్కుచయుగ్మవ్యాజేన దుగ్ధపిబత్యర్థస్య పానస్య విధానే యోగ్యౌ నవీనామృతపూరితౌ ద్వౌ కుంభౌ పద్మయోనిర్బ్రహ్మా కలయాంబభూవ రచయామాస. 'కైతవాపహ్నుతిర్వ్యక్త్యా వ్యాజాద్యైర్నిహ్నుతేః పదైః' ఉపజాతిః. ౧౯. కుచకుంభమధ్యే ద్వైతప్రవాదం తయోర్మధ్యే పునర్మాధ్యమికం మతం శూన్యమతం చ సుభ్రూమణేర్గర్భగ ఏవ సోఽర్భో బాలకో ద్రాగ్ఝటితి గర్హయామాస యతో మహాత్మభిర్గర్హ్యం నిన్ద్యం భేదవాదశూన్యమతయోః ప్రతిషేధాయ గర్భగేణార్భేణ స్తనయోరభేదస్య తన్మధ్యగతావకాశాభావస్య చ సంపాదనమితి ఫలోత్ప్రేక్షా. ఇంద్ర. ౨౦. లగ్నే శుభే శుభేన గ్రహేణ యుతే యుక్తే శుభేన తేన దృష్టే చ పునశ్చ సూర్యాదౌ స్వతుఙ్గస్థే నిజతుంగా ఉచ్చస్థానాని సూర్యాదీనాం క్రమేణోక్తాని. 'అజ వృషభ మృగాఙ్గనా కులీరా ఝష వణిజౌ చ దివాకరాది తుంగా' ఇతి. అజో మేషః మృగో మకరః అంగనా కన్యా కులీరః కర్కః ఝషో మీనః వణిక్ తులా తథా చ సూర్యే మేషస్థే కుజే భౌమే మకరస్థే రవిసుతే మందే తులాస్థే గురౌ చ కేంద్రే చతుర్థాద్యన్యతమరాశిస్థే చకారావుక్తానుక్తసముచ్చయార్థౌ. శివగురోర్భార్యా సతీ సుఖినీ సుఖవతీ, నత్వన్యస్త్రీవత్పీడితా కుమారం శిశుం సుషువే యథా శ్రీపార్వతీ కుమారం స్కందం సుషువే, తద్వత్. అనేన గర్భప్రవేశాదికం మాయయా ప్రదర్శ్య సదాశివః శంకరాచార్యరూపేణ

సుతే చ గురౌ చ కేంద్రే. ౨౧. దృష్ట్వా సుతం శివగురు శ్శివవారిరాశౌ మగ్నోఽపి శక్తి మనుసృత్య జలే న్యమాంక్షీత్, వ్యశ్రాణయద్బహుధనం వసుధాశ్చ గాశ్చ జన్మోక్తకర్మవిధయే ద్విజపుంగవేభ్యః. ౨౨. తస్మిన్ దినే మృగకరీంద్రతరక్షుసింహసర్పాఖుముఖ్యబహుజంతుగణా ద్విషంతః, వైరం విహాయ సహ చేరురతీవ హృష్టాః కండూమపాకృషత సాధుతయా నిఘృష్టాః. ౨౩. వృక్షా లతాశ్చ కుసుమరాశిఫలాన్యముంచన్నద్యశ్చ ప్రసన్నసలిలా నిఖిలా స్తథైవ, జాతా ముహు ర్జలధరోఽపి నిజం వికారం భూభృద్గణాదపి జలం సహసోత్పపాత. ౨౪. అద్వైతవాదివిపరీతమతావలంబి హస్తాగ్రవర్తివరపుస్తకమప్యకస్మాత్, ఉచ్చైః పపాత జహుః శ్రుతిమస్తకాని శ్రీవ్యాసచిత్తకమలం వికచీబభూవ. ౨౫. సర్వాభి రాశాభి రలం ప్రసేదే వాతైరభావ్యద్భుత దివ్యగంధైః, ప్రజజ్వలేఽపి జ్వలనైస్తదానీం ప్రదక్షిణీభూతవిచిత్ర

ప్రాదురభూదితి దర్శితం. వసంతతిలకాచ్ఛందః. ౨౧. సుతం దృష్ట్వా శివగురుః శివవారిరాశౌ సుఖసముద్రే మగ్నోఽపి శక్తిం సామర్థ్యమనుసృత్య జలే న్యమాంక్షీత్ నిమజ్జితవాన్. తదనంతరం బహుధనం వసుధాశ్చ గాశ్చ పుత్రజన్మన్యుక్తస్య కర్మణో విధయే విధానాయ ద్విజపుంగవేభ్యో బ్రాహ్మణవరేభ్యః శాస్త్రజ్ఞేభ్యః పాత్రేభ్యః వ్యశ్రాణయత్ దత్తవాన్. ౨౨. తరక్షుర్వ్యాఘ్రః మృగాదయో బహుజంతుగణాః పరస్పరం ద్విషంతోఽపి తస్మిన్దినే వైరం విహాయాతీవ హృష్టాః సహ చేరుః పునశ్చ సాధుతయా నిఘృష్టాః సమ్యక్తయా అన్యోన్యం సంఘర్షణం ఖర్జనం కుర్వంతః కండూమపాకృషత కండ్వపాకరణం కృతవంతః. ౨౩. తస్మిన్ దినే వృక్షా లతాశ్చ పుష్పరాశీన్ ఫలాని చాముంచన్ తథైవ సకలా నద్యః ప్రసన్నజలాః జాతాః. జలధరోఽపి నిజం వికారం జలం ముహురముంచదితి వచనవిపరిణామేన సంబంధనీయం. భూభృద్గణాత్పర్వతసమూహాదపి జలం సహసోత్పపాత. ౨౪. కించాద్వైతవాదిభ్యో విపరీతం మత మవలంబితుం శీలం యేషాం తేషాం హస్తాగ్రవర్తి వర పుస్తక మపి అకస్మాదుచ్చైః పపాత శ్రుతిమస్తకాని వేదాంతాః జహుః. శ్రీవ్యాసస్య చిత్తకమలం వికచీబభూవ వికాసం ప్రాప. ౨౫. కించ సర్వాభి రాశాభి ర్దిగ్భి రలం ప్రసేదే భావే ప్రత్యయః— సర్వా దిశో ఽతిశయేన ప్రసన్నా బభూవు రిత్యర్థః. అద్భుతో దివ్యో గంధో యేషాం తే తై ర్వాతై రభావి. వాయవో ఽద్భుతదివ్యగంధాశ్చాభూవన్. ప్రదక్షిణీభూతాః విచిత్రాః కీలా జ్వాలా యేషాం తైః జ్వలనై రగ్నిహోత్రాగ్నిభిరపి తదానీం ప్రజ

కీలైః. ౭౬. సుమనోహరగంధినీ సతాం సుమనోవద్విమలా శివంకరీ, సుమనోనికరప్రచోదితా సుమనోవృష్టిరభూత్తదాఽద్భుతమ్. ౭౭. లోకత్రయీ లోకదృశేవ భాస్వతా మహీధరేణేవ మహీ సుమేరుణా, విద్యావినీత్యేవ సతీ సుతేన సా రరాజ తత్తాదృశరాజతేజసా. ౭౮. సత్కారపూర్వమభియుక్తముహూర్తవేదివిప్రాశ్శశంసు రభివీక్ష్య సుతస్య జన్మ, సర్వజ్ఞ ఏవ భవితా రచయిష్యతే చ శాస్త్రం స్వతంత్రమథ వాగధిపాంశ్చ జేతా. ౭౯. కీర్తిం స్వకాం భువి విధాస్యతి యావదేషా కింబోధితేన బహునా శిశురేష పూర్ణః, నాపృచ్ఛి జీవితమనేన చ తైర్న చోక్తం ప్రాయో విదన్నపి న వక్త్యశుభం శుభజ్ఞః ౮౦. తజ్జ్ఞాతిబంధుసుహృదిష్టజనాంగనాస్తాస్తం సూతికా

జ్వలే తథాభూతా అగ్నయో ఽపి ప్రజ్వలితా బభూవుః. అత్రాపి భావే ప్రత్యయః. ఉపజా. వృ. ౭౬. కించ తదా తస్మిన్ కాలే సుమనోహరో గంధో ఽస్యాస్తీతి తథా సతాం సుష్ఠు శుద్ధం యన్మనస్తద్వద్విమలా శివం సుఖం కరోతీతి తథా సుమనసాం దేవానాం నికరైః సమూహైః ప్రచోదితా ప్రేరితా సుమనసాం పుష్పాణాం వృష్టిరద్భుతం యథా స్యాత్తథా ఽభూత్ యమకాలంకారః. 'అర్థే సత్యర్థభిన్నానాం వర్ణానాం సా పునశ్శ్రుతిః. యమక' మిత్యుక్తే 'విషమే స స జా గురు స్సమే స భ రా లోఽథ గురు ర్వియోగినీ'. ౭౭. లోకత్రయీ లోకదృశా లోకనేత్రేణ భాస్వతా సూర్యేణ మహీ సుమేరుణా పర్వతేనేవ విద్యావినయేనేవ సా సతీ తు తేన సుతేన రరాజ. సుతం విశినష్టి—తాదృశానామతిప్రసిద్ధానాం రామచంద్రప్రభృతిరాజ్ఞాం తేజో యస్మింస్తేన,యద్వా తేజసాం రాజేతి రాజతేజస్తాదృశం సూర్యాదితుల్యం రాజతేజో యస్మింస్తేనేత్యర్థః. అత్రాభిన్నే దీప్తిలక్షణే సాధారణే ధర్మే ఏకస్యైవ బహూపమానో పాదానాన్మాలోపమా. ఇంద్రవజ్రా. ౭౮. సత్కారపూర్వమభియుక్తావినియుక్తా ముహూర్తవేదినో విప్రాః సుతస్య జన్మవీక్ష్యాలోచ్య శశంసు రేష తవ పుత్రః సర్వజ్ఞో భవిష్యతి పునశ్చ స్వతంత్రం శాస్త్రం రచయిష్యతే. అథ వాగధిపాంశ్చ జేతా భవిష్యతి. వసంత. ౭౯. కించ యావదేషా భూస్తావత్స్వకాం కీర్తిం భువి విధాస్యతి కిం బహునా బోధితేనైష తవ శిశుః పూర్ణో ఽస్తి. జీవితం చ తేన శివగురుణా న చ పృష్టం. న చ తైరుక్తం. యతః ప్రాయో జానన్నప్యశుభం శుభజ్ఞః నైవ వక్తి. ౮౦. అథో ఽనంతరం తజ్ జ్ఞాతిబంధు సుహృదిష్టజనానా మంగనా ఉపాయనైర్

గృహానివిష్ట మథో నిదధ్యుః, సోపాయనా స్త మభివీక్ష్య యథాని దాఘే చంద్రం ముదం యయురతీవ సరోజవక్త్రమ్. ౧౧. తత్సూతికాగృహ మవైక్షత న ప్రదీపం తత్తేజసా యదవభాత మభూత్క్షపా యామ్, ఆశ్చర్యమేత దజనిష్ట సమస్తజంతో స్తన్మందిరం వితిమిరం యదభూ దదీపమ్. ౧౨. యత్పశ్యతాం శిశురసౌ కురుతే శమగ్ర్యం తేనాకృతాస్య జనకః కిల శంకరాఖ్యామ్, యద్వా చిరాయ కిల శంకరసంప్రసాదా జ్జాత స్తతో వ్యధిత శంకరనామధేయమ్. ౧౩. సర్వం విద న్సకలశక్తియుతో ఽపి బాలో మానుష్యజాతి మనుసృత్య చచార తద్వత్, బాలశ్శనైశ్శనై రసౌ కుమారభత క్రమేణ ప్రస్తుం శశాక గమనాయ పదాంబుజాభ్యామ్. ౧౪. బాలే ఽథ మంచే కిల శాయితే ఽస్మింత్సతాం ప్రసన్నం హృదయం బభూవ, సంవీక్షమాణే మణిగుచ్ఛవర్యం విద్వన్ముఖం హాంత వినీలమాసీత్. ౧౫. సంతాడయన్ హాంత శనైః పదాభ్యాం పర్యంకవర్యం కమనీయశయ్యమ్, విభేద

పరివారేణ సహ వస్త్రోపాయనాస్తాస్తాం సూతికాగృహం ప్రవిష్టం దదృశుస్తం సరోజముఖం అభి సమంతాద్వీక్ష్యాత్యంతం ముదం చ యయుః ప్రాపుః. యథా నిదాఘే గ్రీష్మర్తౌ సూర్యాతపేనతప్తా శ్చంద్రం వీక్ష్యాత్యంతం ముదం ప్రాప్నువంతితద్వత్.౧౧.న విద్యతే ప్రదీపో యస్మిన్ నైకధేత్యాదివ న్నశబ్దేన సమాసః. నప్రదీపం సత్క్షపాయాం రాత్రౌ తస్య శిశో స్తేజసా యదవభాత మభూ త్తత్సూతికాగృహం సర్వో జనో ఽవైక్షత ఏతత్సర్వ జంతో రాశ్చర్య మజనిష్ట యదదీపం స తస్య మందిరమతిమిరమభూదిత్యర్థః. ౧౨. అథ శంకరనామధేయే ప్రవృత్తినిమిత్తద్వయ మాహ—యద్యేన కారణేనాసౌ బాలకః పశ్యతాం జనానాముత్కృష్టం శం సుఖం కురుతే, తేనాస్య జనకః ప్రసిద్ధాం శంకరాఖ్యాం అకృత కృతవాన్, యద్వా చిరకాలాచ్ఛంకరప్రసాదా జ్జాత స్తత్తస్మాచ్ఛంకర నామధేయం వ్యధితాకృత. ౧౩. తద్వత్ బాలవత్పాదకమలాభ్యాం గమనాయాదౌ ప్రస్తుముదరేణ సర్పణం కర్తుం సమర్థో బభూవ. ౧౪. అస్మిన్ బాలే మంచే శాయితే సతి సతాం హృదయం ప్రసన్నం బభూవ మణిగుచ్ఛవర్యం వీక్షమాణే సతి విదుషాం ముఖం విగతనీలమభూత్. యద్వా వాదిపండితానాం ముఖం విశేషేణ నీలమభూత్. ఉపజాతివృత్తమ్. ౧౫. కమనీయా సుందరీ శయ్యా శమనీయం యస్మింస్తత్పర్యంకశ్రేష్ఠం శనైః పదాభ్యాం సంతాడయన్ సన్విశేషేణ భేదవాదినాం యే ఇంద్రా స్తేషాం. సమాహా స్సదయశ్శతధా విభేదవిదదార. అత్ర

సదస్యశ్చ తథా సమూహాన్ బిభేద వాదీంద్రమనోరథానామ్. ౮౬. ద్విత్రాణి వర్ణాని వదత్యముష్మిన్ ద్వైతిప్రవీరా దధురేవ మౌనమ్, ముదా చలత్యంఘ్రిసరోరుహాభ్యాం దిశః పలాయంత దశాపి సద్యః. ౮౭. ఉదచారయదర్భకో గిరః పదచారానతనోదనంతరమ్, వికలో ఽభవదాదిమాత్తయోః పికలోకశ్చరమా స్మరాలకః. ౮౮. నవవిద్రుమపల్లవాస్తృతామివ కాశ్మీరపరాగపాటలామ్, రచయన్నచలాం పదత్విషా స చచారేందునిభశ్శనైశ్శనైః. ౮౯. మూర్ధని హిమకరచిహ్నం నిటలే నయనాంకమంసయోశ్శూలమ్, వపుషి స్ఫటికసవర్ణం ప్రాజ్ఞాస్తం మేనిరే శంభుమ్. ౯౦. రాజ్యశ్రీరివ నయకోవిదస్య రాజ్ఞో విద్యేవ వ్యసనదవీయసో బుధస్య, శుభ్రాంశోశ్ఛవిరివ శార

తాడనవిభేదనయోః హేతుకార్యయోర్ద్వయోర్భిన్నదేశత్వాదసంగతిరలంకారః. 'విరుద్ధభిన్నదేశత్వం కార్యహేత్వోరసంగతి'రిత్యుక్తేః. ౮౬. ద్విత్రాణి వర్ణాని అముష్మిన్ బాలే వదతి సతి 'ద్వైతిప్రవీరా మౌనమేవ దధుః' చరణకమలాభ్యాం ముదా చలతి సతి తే సద్యః దశాపి దిశః పలాయంత పలాయనం కృతవంతః. 'చపలాతిశయోక్తిస్తు కార్యే హేతుప్రసక్తిజే'. ౮౭. అర్భకో గిర ఉదచారయత్ప్రవర్తితవాన్ అనంతరం పదచారానతనోత్ విస్తారితవాన్ తయోర్వాణీప్రవర్తనపాదచారవిస్తారయోర్మధ్యే గిరః ప్రవర్తనాత్పికలోకః సర్వో ఽపి కోకిలో వికలో ఽభవత్ చరమాదంత్యాత్పాదచారవిస్తారాన్మరాళకో హంసో వికలో ఽభవత్ వియోగినీ. ౮౮. అచలాం భూమిం పాదత్విషా చరణకాంత్యా నవీనైర్విద్రుమస్య రత్నవృక్షస్య పల్లవైరాస్తృతామివ. ని. 'విద్రుమో రత్నవృక్షే ఽపి ప్రవాళే ఽపి పుమానయ'మితి మేదినీ. కాశ్మీరపరాగైః పాటలాం శ్వేతరక్తామివ రచయన్ చంద్రతుల్యశ్శిశుః శనైశ్శనైశ్చచార. ౮౯. మూర్ధని హిమకరస్య శీతకిరణస్య చంద్రస్య చిహ్నం నిటలే లలాటే నయనస్య నేత్రస్యాంకం చిహ్నమంసయోస్స్కంధయోశ్శూలం వపుషి స్ఫటికేన సమానవర్ణం ప్రాజ్ఞా వీక్ష్య శంభుం మేనిరే. అనుమానాలంకారః. వృత్తం గీతిః. 'ఆర్యాప్రథమదళోక్తం యది కథమపి లక్షణం భవేదుభయోః, దళయోః కృతయతిశోభాం తాం గీతిం గీతవాన్ భుజంగేశ' ఇతి లక్షణాత్. 'లక్ష్మైతత్సప్తగణా గోపేతా భవతి నేహ విషమే జః, షష్ఠో ఽయం నలఘూ వా ప్రథమే ఽర్ధే నియతమార్యాయాః' ఇత్యార్యాపూర్వార్ధలక్షణమ్. ౯౦. రాజనీతికుశలస్య రాజ్యశ్రీరివ ని. 'వ్యసనం త్వశుభే సక్తౌ పానస్త్రీమృగయాదిషు, దైవానిష్టఫలే పాపే విపత్తౌ విఫలోద్యమః' ఇతి మేదినీకోశాద్వ్యసనాదశుభాద్దవీయసః. ని. 'దవీయాంశ్చ దవిష్ఠశ్చ సుదూరే'

దస్య పిత్రోః సంతోషైస్సహ వవృధే తదీయమూర్తిః. ౯౧. నాగేనో రసి చామరేణ చరణే బాలేందునా ఫాలకే పాణ్యోశ్చక్రగదా ధను ర్డమరుకై ర్మూర్ధ్ని త్రిశూలేన చ, తత్తస్యాద్భుతమాకలయ్య లలితం రేఖాకృతే లాంఛితం చిత్రం గాత్రమమంస్త తత్ర జనతా నేత్రై ర్నిమేషోజ్ఝితైః. ౯౨. సర్గే ప్రాథమికే ప్రయాతి విరతిం మార్గే స్థితే దౌర్గతే స్వర్గే దుర్గమతాముపేయుషి భృశం దుర్గే ఽపవర్గే సతి, వర్గే దేహభృతాం నిసర్గమలినే జాతోపసర్గే ఽఖిలే సర్గే విశ్వసృజస్తదీయవపుషా భర్గోఽవతీర్ణో భువి. ౯౩.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తదవతారకథాపరః,
సంక్షేపశంకరజయే సర్గః పూర్ణో ద్వితీయకః.

మూలగ్రంథసంఖ్యా. ౧౪౪.

ఇత్యమరాదతిదూరస్య బుధస్య విద్యేవ శరత్కాలీనస్య చంద్రస్య చ్ఛవిరివ పిత్రోస్సంతోషై స్సహ తదీయా మూర్తి ర్వవృధే. ప్రహర్షిణీ. ౯౧. ఉరసి నాగేన చరణే చామరేణ మస్తకే బాలచంద్రేణ హస్తయోశ్చక్రాదిభి ర్మూర్ధని త్రిశూలేన చాద్భుతం తస్య లలితం గాత్రం సుకుమారాంగవిన్యాసం శరీరం నేత్రై ర్నిమేషరహితై రాకలయ్య సమ్యగవలోక్య రేఖార్థం లాంఛితం చిత్రం తత్రత్య జనసముదాయోఽమంస్త. శార్దూ. ౯౨. ప్రాథమికే సనకాదిసర్గే విరతిం ప్రయాతి సతి మార్గే దౌర్గతే దుర్గతిసంపాదకే స్థితే సతి స్వర్గే దుర్గమతాం దుష్ప్రాప్యతాం ఉపేయుషి ప్రాప్తవతి సతి అపవర్గే మోక్షే భృశమత్యంతం దుర్గే దుష్ప్రాపే సతి దేహభృతాం జీవానాం వర్గే సముదాయే నిసర్గాత్స్వభావాదేవ మలినే సతి తథా చ విశ్వకర్తురఖిలే ఽపి సర్గే జాతా ఉపసర్గా నాశకరాణి విఘ్నాని యస్య తథాభూతే సతి తదీయవపుషా శంకరాచార్యవిగ్రహాత్మనా భర్గః సదాశివః భూమావవతీర్ణః. ౯౩........*

ఇతి శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య బాలగోపాలతీర్థ శ్రీపాదశిష్యదత్త
వంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే
శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే
ద్వితీయస్సర్గః.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

తృతీయసర్గ ప్రారంభః.

ఇతి బాలమృగాంకశేఖరే సతి బాలత్వముపాగతే తతః, దివిపత్రివరాః ప్రజజ్ఞిరే భువి షట్శాస్త్రవిదాం సతాం కులే. ౧. కమలాలయః కలానిధేర్విమలాఖ్యాదజనిష్ట భూసురాత్, భువి పద్మపదం వదంతి యం సవిపద్యేన వివాదితాం యశః. ౨. పవనో ఽప్యజని ప్రభాకరాత్స్వనోస్మిలితకీర్తిమండలాత్, గళహస్తితభేదవాద్యసౌ కిల హస్తామలకాభిధామధాత్. ౩. పవమానదశాంశతో ఽజని ప్లవమానః... చతి యద్యశోంబుధౌ, ధరణీ మథితా వివాదిహా క్షరణీ ... స తోట

ఏవం శివావతారముపవర్ణ్య తత్రత్యదేవావతారముపవర్ణయితుముపక్రమతే—ఇతీతి. ఏవం బాలచంద్రశేఖరే శివే బాల్యం ప్రాప్తే సతి తదనంతరం సురోత్తమ భువి షట్శాస్త్రవిదాం సతాం కులే ప్రజజ్ఞిరే ప్రాదుర్బభూవుః. వైతాలీయవృ. ౧ తత్రాదౌ విష్ణోరవతారమాహ. కమలాయాః లక్ష్మ్యా నిలయః శ్రీవిష్ణుః సకలా కలానాం నిధేర్విమలాభిధాత్ భూసురాత్ బ్రాహ్మణాత్ భువి అజనిష్ట ప్రాదుర్భూత్. భువీత్యుత్తరాన్వయి. యం భువి పద్మపదం వదంతి యేన వివాదినాం యశః సవిపత్ విపదా సహ వర్తమానమిత్యర్థః. ౨. పవనో ఽపి ప్రాతస్స్వనాదినోస్మిలిత ప్రస్ఫోరితం కీర్తిలక్షణం మండలం యస్య తస్మాత్ప్రోతఃకాలోస్మిలితమండలః సూర్య స్తత్తుల్యాత్ప్రభాకరాభిధాద్భూసురాదజని ప్రాదురభూత్. గళే హస్తితాః కం హస్తేన గృహీతా ఇవ రుద్ధకంఠాః కృతా భేదవాదినో యేనాసావవతీర్ణో వాయుః కి ప్రసిద్ధం హస్తామలకేతి సంజ్ఞామధాత్. ౩. వాయోరేవ దశాంశావతారమాహ—పవమానస్య పవనస్య దశాంశతః స తోటకాఖ్యో ఽజని, యస్య యశోలక్షణే జలధి

హ్వయః. ౪. ఉదభావి శిలాదసూనునా మదవద్వాదికదంబనిగ్రహైః,
వంచితకీర్తిశాలినం యముదంకం బ్రువతే మహీతలే. ౫. విధి
సురేశ్వరో గిరాం నిధిరానందగిరిర్వ్యజాయత, అరుణస్సమ
స్సనందనో వరుణోఽజాయత చిత్సుఖాహ్వయః. ౬ అపరేఽప్య
వౌకసస్స్వపరేర్ష్యాపరవిద్విషః ప్రభోః, చరణం పరిసేవితుంజగచ్ఛు
భూసురపుంగవాత్మజాః. ౭. చార్వాకదర్శనవిధాన(సరోష)పరోక్షు
త్రిశాపేన గీష్పతిరభూద్భువి మండనాఖ్యః, నందీశ్వరః కరుణయే
చోదితస్సన్నానందగిర్యభిధయా వ్యజనీతి కేచిత్. ౮. అథావతీ
విధేః పురంధ్రీ సాఽభూద్యదాఖ్యోభయభారతీతి, సరస్వతీ సా

నా ఉత్తరంతీ ధరణీ అంచతి యేన వివాదివాక్ తరణీ మథితా ఇత్యర్థః. ౪.
స్య సూనునా పుత్రేణ నందిసంజ్ఞకేనోదభావి శిలాదసూనుః ప్రాదురభూత్ యం
ద్వాదికదంబానాం మదయుక్తవాదిసముదాయానాం నిగ్రహైస్సముల్లసంత్యా
శోభతఇతి తథా తం మహీతలే ఉదంకం వదంతీత్యర్థః. ౫. విధిర్బ్రహ్మా సురే
మండనాపరసంజ్ఞ ఆస బభూవ గిరాం నిధిర్వాచస్పతిరానందగిరిరజాయత.
గో గరుడభ్రాతా సూర్యో వా సనందనసంజ్ఞః సమభవత్ యద్యపి విష్ణుః పద్మ
సంజ్ఞో బభూవేత్యుక్తం స ఏవ చ వక్ష్యమాణరీత్యా సనందన స్తథాఽపి పక్షాం
శ్రిత్యైకత్రవోభయాంశావతరణమాశ్రిత్యావిరోధస్సంపాదనీయః వరుణోజలా
త్సుఖసంజ్ఞోఽజాయత. ౬. అపరేఽపి స్వీయైః పరైశ్చ సహ యా ఈర్ష్యా
రస్తత్పరాన్ దేవాన్(ద్వైత్యాన్)స్వపరేషు యా ఈర్ష్యా తత్పరాన్వా విద్విషం
తే దివిషదః స్వపరేర్ష్యాపరాన్ విద్వేష్టీతి వా తస్య ప్రభోః శ్రీశంకరస్య చరణం
ం శరణం సేవితుం బ్రాహ్మణోత్తమానాం పుత్రా అభవన్. ౭. 'విధిరాస సురే
గిరాం నిధిరానందగిరిర్వ్యజాయతే'త్యుక్తమితి. ఇదానీం మతాంతర మాహ—
ర్వాకానాం దేహాత్మవాదినాస్తికానాం దర్శనస్య శాస్త్రస్య విధానేన సరోషస్య
ర్బ్రహ్మణశ్శాపేన గీష్పతిర్దేవగురుర్భువి మండనసంజ్ఞోఽభూత్. నందీశ్వరః
యా ఈశ్వరేణ మహాదేవేన ప్రేరితస్సన్ ఆనందగిరిసంజ్ఞయా వ్యజనీతి కేచిత్.
తిలకమ్. ౮. అథ తథా అవతీర్ణస్య విధేః పురంధ్రీ కుటుంబినీ సా ప్రసిద్ధా సర
ప్రాదురభూత్. కాకాక్షిగోళకన్యాయేనాభూత్పదముభయత్ర సంబధ్యతే.
త్యస్సంజ్ఞా ఉభయభారతీత్యభూత్. ఖలు ప్రసిద్ధం. వస్తువృత్త్యాఽపి సా సర

ఖలు వస్తువృత్త్యా లోకో ఽపి తాం వక్తి సరస్వతీతి. ౯. పురా కిలా
ధ్యైషత ధాతురంతికే సర్వజ్ఞకల్పా మునయో నిజంనిజమ్, వేదం తదా
దుర్వాసనో ఽతికోపనో వేదానధీయన్ క్వచి దస్ఖల త్స్వరే. ౧౦. తదా
జహాసేందుముఖీ సరస్వతీ యదంగవర్ణోద్భవశబ్దసంతతిః, చుకోప త
స్యై దహనానుకారిణా నిరైక్షతాక్ష్ణా మునిరుగ్రశాసనః. ౧౧. శశా
ప తాం దుర్వినయే ఽవనీతలే జాయస్వ మర్త్యేష్వబి(భే)భత్సరస్వతీ,
ప్రసాదయామాస నిసర్గకోపనం తత్పాదమూలే పతితా విషా
దినీ. ౧౨. దృష్ట్వా విషణ్ణాం మునయస్సరస్వతీం ప్రసాదయాం
చక్రురిమం తమాదరాత్, కృతాపరాధాం భగవన్ క్షమస్వ
తాం పితేవ పుత్రం విహితాగసం మునే. ౧౩. ప్రసాదితో ఽభూ

స్వతీ; లోకో ఽపి తాం సరస్వతీత్యేవ వదతి. 'జతే జగౌ గో విషమే సమే స్యాత్తౌ జ్గౌ గ ఏషా విపరీతపూర్వా'. ౯. సరస్వత్యవతరణే నిమిత్తమాహ:— పురా పూర్వం కిల ధాతురంతికే బ్రహ్మణ స్సమీపే సర్వజ్ఞకల్పా ఈషదూనసర్వజ్ఞా మునయ స్స్వీయం స్వీయం వేద మధ్యైషత పఠితవంత స్తదా ఽతికోపనో దుర్వాసనో దుర్వాసాముని ర్వేదాన్ పఠన్ క్వచి త్స్వరే ఽస్ఖలత్ స్ఖలనం ప్రాప. ఉప. ౧౦. తదా తస్మిన్ కాలే చంద్రవన్ముఖం యస్యా స్సా సరస్వతీ జహాస హాసితవతీ. యతో యదంగ వర్ణోద్భవశబ్దసంతతిః అర్ణేభ్యః వర్ణేభ్య ఉద్భవ ఉత్పత్తి ర్యస్యా స్సా చాసౌ శబ్దసంతతి ర్యస్యా అంగం తస్యై హాస్యం కృతవత్యై సరస్వత్యై చుకోప కోపం కృతవాన్. తస్మద్రామేవ దర్శయతి దహనం వహ్నిమనుకరోతీతి దహనానుకారి తే నాక్ష్ణా నేత్రేణోగ్రశాసనో ముని ర్నిరైక్షత దృష్టవాన్ వంశస్థం వృత్తం. ౧౧. తతః కిం కృతవానిత్యాకాంక్షాయామాహ:— తాం శశాపేతి. శాపమేవ దర్శయతి. హే దుర్వినయే భూతలే మర్త్యేషు మనుష్యేషు జాయస్వ జన్మ లభస్వ. ఏవం శప్తా సరిస్వతీ అబి(భే)భత్ భయం ప్రాపభీతా చ సతీ విషాదినీ తత్ప్రసాదోపాయాభావచింతనేన చేతో భయవతీ తస్య దుర్వాససః పాదస్య మూలే సమీపే పతితా నిసర్గా త్స్వభావాదేవ కోపనం మునిం ప్రసాదయామాస తత్ప్రసన్నతార్థం యత్నం కృతవతీ త్యర్థః. ఉప. ౧౨. అథ మునయః ఖిన్నాం సరస్వతీం దృష్ట్వా తమిమం దుర్వాససం ఆదరా త్ప్రసాదయామాసుః. హే మునే విహితాపరాధం పుత్రం పితా యథా క్షమతే, తాత హే భగవన్ కృతాపరాధాం తాం సరస్వతీం క్షమస్వ. ౧౩. అథ సరస్వత్యా మునీంద్రైశ్చ ప్రసాదితః సంప్రసన్నో దుర్వాసాః శాపస్య మోక్షం దదౌ

దథ సంప్రసన్నో వాణ్యా మునీంద్రైరపి శాపమోక్షమ్, దదౌ యదా నుషమాశంకరస్య సందర్శనం స్యాద్భవితాస్యమర్త్యా. ౧౪. సా శోణ తీరే ఽజని విప్రకన్యా సర్వార్థవిత్సర్వగుణోపపన్నా, యస్యా బభూవు స్సహజాశ్చ విద్యాశ్శిరోగతం కే పరిహర్తుమీశాః. ౧౫. సర్వాణి శాస్త్రాణి షడంగవేదాన్ కావ్యాదికాన్ వేత్తి పరం చ సర్వమ్, త న్నాస్తి నో వేత్తి యదత్ర బాలా తస్మాదభూచ్చిత్రపదం జనానామ్. ౧౬. సా విశ్వరూపం గుణినం గుణజ్ఞా మనోభిరామం ద్విజపుంగవేభ్యః, శుశ్రావ తాం చాపి స విశ్వరూప స్తస్మా త్తయో ర్దర్శనలాలసా ఽభూత్. ౧౭. అన్యోన్యసందర్శనలాలసౌ తౌ చింతాప్రకర్షాదధిగమ్య నిద్రామ్, అవాప్య సందర్శనభాషణాని పునః ప్రబుద్ధౌ విరహాగ్నితప్తౌ ౧౮. దిదృ

కిం తదితి తత్రాహః—యదా మానుషశంకరస్య శంకరాచార్యరూపేణావతీర్ణ స్య సమ్యక్ సాక్ష్యపూర్వకం దర్శనం స్యాత్తదా ఽమర్త్యా భవిష్యసీత్యర్థః. విపరీతపూర్వావృత్తమ్. ౧౪. సా సరస్వతీ శోణాఖ్యనదస్యతీరే విప్రస్య విష్ణుమిత్రసంజ్ఞకస్య కన్యా ఽజని. తాం విశినష్టి.— సర్వానర్థాన్వేత్తీతి సర్వార్థవిత్సాచాసౌ సర్వై ర్గుణైరుపపన్నా యుక్తా చ. భిన్నం వా పదం. యస్యాః పునర్విద్యా ఋగ్యజుస్సామాథర్వసంజ్ఞా శ్చత్వారో వేదాః, శిక్షా కల్పో వ్యాకరణం ఛందో జ్యోతిషం నిరుక్తి రితి షడంగాని, మీమాంసా ధర్మశాస్త్రం న్యాయః పురాణమితి చతుర్దశ. సహజా స్సహోత్పన్నా బభూవుః. యస్మాచ్ఛిరోగతం శిరసి స్థితం పరిహర్తుం కే సమర్థాః? న కేఽపి దుర్వా స ఆదయ ఇత్యర్థః. ఉపజాతివృత్తమ్. ౧౫. సర్వాణి సాంఖ్య పాతంజలవైశేషిక న్యాయ మీమాంసా వేదాంతాఖ్యాని శాస్త్రాణి వ్యాకరణాదీని షడంగాని ఋగాదీన్వేదాన్ కావ్యనాటకాదీన్ పరమన్యచ్చ సర్వం వేత్తి. కిం బహునా? అత్ర జగతి తన్నాస్తి యద్బాలా సరస్వతీ న జానాతి. యస్మాదేవం, తస్మాత్సా బాలా ఽత్ర లోకే జనానా మాశ్చర్యాశ్రయభూతా అభూత్. ఇంద్రవజ్రా. ౧౬. ఏవం సరస్వత్యాః ప్రాదు ర్భావముపవర్ణ్య, తస్యా వివాహం వక్తు ముపక్రమతే:—సా గుణజ్ఞా సరస్వతీ విశ్వ రూపం మండనాపరనామధేయం గుణినం మనోభిరామం ద్విజశ్రేష్ఠేభ్య శ్శ్రుతవతీ స గుణజ్ఞో విశ్వరూపస్తామపి గుణవతీం సరస్వతీం మనోభిరామాం ద్విజపుంగవేభ్య శ్శ్రుత వాన్. తస్మా త్తయో ర్మండనసరస్వత్యో ర్దర్శనలలాసా జాతా. ఉపేంద్రవజ్రావృత్తం. ౧౭. ఏవంభూతయో స్తయోశ్చింతనప్రకర్షాల్లబ్ధస్వాప్నికసందర్శనాదికయోః ప్రబోధ కాలే విరహాగ్నిసంతాపో జాత ఇత్యాహ:—అన్యోన్యేతి. ౧౮. ద్రష్టు మిచ్ఛమానా

క్షమాణావపి నేక్షమాణావన్యోన్యవార్తాహృతమానసౌ తౌ, యథోచితాహారవిహారహీనౌ తనౌ తనుత్వం స్మరణాదుపేతౌ. ౧౯. దృష్ట్వా తదీయౌ పితరౌ కదాచిదపృచ్ఛతాం తౌ పరికర్శితాంగౌ, వపుః కృశం తే మనసోఽప్యగర్వో న వ్యాధిమీక్షే న చ హేతుమన్యమ్. ౨౦. ఇష్టస్య హానేరనభీష్టయోగాద్భవంతి దుఃఖాని శరీరభాజామ్, వీక్షే స తౌ ద్వావపి వీక్షమాణో వినా నిదానం న హి కార్యజన్మ. ౨౧. న తేఽత్యగాదుద్వహనస్య కాలః పరావమానో న చ నిఃస్వతా వా, కుటుంబభారో మయి దుస్సహోఽయం కుమారవృత్తేస్తవ కాఽత్ర పీడా. ౨౨. న మోఘభావః పరితాపహేతుః పరాజితిర్వా తవ తన్నిదానమ్, విద్వత్సు విస్పష్టతయా ఽగ్రపాఠాత్సుదుర్గమార్గాదపి తర్కవిద్భిః. ౨౩. ఆ జన్మనో విహితకర్మనిషేవణం తే

వపి నేక్షమాణౌ స్వాప్నికయా అన్యోన్యవార్తయా హృతమానసౌ యథోచితాహారవిహారరహితౌ పరస్పరస్మరణాచ్ఛరీరే సూక్ష్మతామవాపతుః. ౧౯. కదాచిత్తదీయౌ పితరౌ పరికర్శితశరీరౌ తౌ దృష్ట్వా పృష్టవంతౌ కిం తదితి తత్రాహ:—శరీరం తే కృశం మనసశ్చాప్యగర్వస్తదేతత్కిం నిమిత్తమ్? అహం తు రోగం వా అన్యద్వా తన్నిమిత్తం నేక్షే. ౨౦. న చ హేతుమన్యమిత్యుక్తం వివృణోతి. ఇష్టవియోగాదనిష్టసంయోగాద్వా దేహవతాం దుఃఖాని భవంతి తౌ ద్వావపి వీక్షమాణో విచార్యమాణో ఽహం న వీక్షే, తర్హి నిదానం వినైవైతత్స్యాదితి చేత్తత్రాహ:—నిదానం కారణం వినా హి ప్రసిద్ధం. కార్యస్య జన్మ న భవతి తస్మాన్మదదృశ్యమేతన్నిదానం వక్తవ్యమిత్యర్థః. ఆఖ్యానకీవృత్తం. ౨౧. నిదానాంతరాణ్యపి న సంతీత్యాహ—తవ వివాహస్య కాలోఽపి నైవాతిక్రాంతః. పరేభ్యోఽవమానోఽపి తవ నాస్తి. నిర్ధనతాఽపి తే న భవతి. కించ దుస్సహోఽయం కుటుంబభారోఽపి మయి వర్తతేఽతస్తవాత్ర లోకే కా పీడా న కాపీత్యర్థః. ఉపేంద్రవజ్రావృత్తం. ౨౨. కించ సంతాపహేతుర్మోఘభావోఽపి తవ నాస్తి. తథా సంతాపస్య కారణం పరాజయోఽపి తవ నాస్తి. తత్ర హేతుః విద్వత్సు తర్కవిద్భిరపి సుదుర్గమో ఽర్థో యస్య తస్మాత్. సుదుర్జయార్థాదితి క్వచిత్పాఠః. తథా భూతాద్విస్పష్టతయా ఽగ్రే పాఠాద్ధేతోః శ్రేష్ఠపాఠాదితి వా. ప్రపాఠాదితి క్వచిత్పాఠః. ౨౩. కించ, జన్మప్రభృతి తవ వేదవిహితస్య కర్మణః సమ్యక్సేవనమస్తి విహితాదన్యస్య కర్మణస్సేవా తు స్వప్నేఽపి తవ నాస్తి తస్మాన్నారకయాతనాభ్యోఽపి న త్వయా భేతవ్యం. తథా చ లోకద్వితయదుఃఖవినిర్ముక్తస్య తే ముఖం శోభారహితం

స్వప్నే ౽పి నాస్తి విహితేతరకర్మసేవా, తస్మాన్న భేయమపి నారక
యాతనాభ్యః కిం తే ముఖం ప్రతిదినం గతశోభమాస్తే. ౨౮. నిర్బం
ధతో బహుదినం ప్రతిపాద్యమానౌ వక్తుం కృపాభరయుతావిద
మూచతుస్స్మ, నిర్బంధతస్తవ వదామి మనోగతం మే వాచ్యం న
వాచ్యమితి యద్వితనోతి లజ్జామ్. ౨౯. శోణాఖ్యపున్నదతటే వసతో
ద్విజస్య కన్యా శ్రుతిజ్ఞతవతీ ద్విజపుంగవేభ్యః, సర్వజ్ఞతాపదమను
త్తమరూపవేషాం తాముద్వివక్షతి మనో భగవన్మదీయమ్. ౩౦.
పుత్రేణ సో ౽తివినయం గదితో ౽న్వశాద్ద్వౌ విప్రౌ వధూవరణ
కర్మణి సంప్రవీణౌ, తావాపతుర్ద్విజగృహం ద్విజసందిదృక్షూ దేశాన
తీత్య బహుళాన్నిజకార్యసిద్ధ్యై. ౩౧. భూభృన్నికేతనగతశ్శ్రుతవిశ్వ
శాస్త్రశ్శ్రీవిశ్వరూప ఇతి యః ప్రథితః పృథివ్యామ్, తత్పాదపద్మ
రజసే స్పృహయామి నిత్యం సాహాయ్యమత్ర యది తాత భవాన్వి
దధ్యాత్. ౩౨. పుత్ర్యా వచః పిబతి కర్ణపుటేన తాతే శ్రీవిశ్వరూప

కిమాస్తే ౽త్ర కింనిమిత్తమిత్యర్థః. వసంతతిలకం వృత్తమ్. ౨౮. ఏవమసత్యాగ్రహా
ద్బహుదిననిమిత్తం వక్తుం కథ్యమానౌ స్నేహజన్యకృపాతిశయయుక్తౌ పితరౌ కర్మ
మండనసరస్వత్యావిదం వక్ష్యమాణ మూచతుస్స్మ. కిమిత్యపేక్షాయామాదౌ మండనవచన
ముదాహరతి యద్వాచ్యం న వాచ్యమితి మే లజ్జాం విస్తారయతి తత్స్వమనసి స్థితం
తవాత్యాగ్రహాద్వదామి. ౨౯. తద్దర్శయతి-శోణాఖ్యపున్నదస్య తటే వాసం కుర్వతో
విష్ణుమిత్రాఖ్యస్య విప్రస్య కన్యా సర్వజ్ఞతాశ్రయభూతా అనుత్తమరూపవేషవతీ విప్ర
వరేభ్యః శ్రవణం ప్రాప్తవతీ అతో హే భగవన్మదీయం మనస్తాముద్వోఢుమిచ్ఛతి.
౩౦. ఏవమతివినయం యథాభవేత్తథా పుత్రేణ కథితః-స హిమమిత్రో వధూవరణ కర్మ
ణ్యతికుశలౌ ద్వౌ విప్రౌ అన్వశాత్ప్రేషితవాన్ వధూవరణకర్మణ్యాజ్ఞప్తవానితి వా. తౌ
నిజకార్యసిద్ధ్యర్థం విష్ణుమిత్రదర్శనేచ్ఛూ బహుళాన్ దేశానుల్లంఘ్య విష్ణుమిత్రగేహ
మవాపతుః. ౩౧. అథోభయభారతీవాక్యముదాహరతి, రాజస్థాననివాసీ శ్రుతాఖిలశాస్త్రో
యో విశ్వరూప ఇతి భూమౌ ప్రఖ్యాతస్తస్య చరణరజసే స్పృహాం కరోమి స్పృహే
రీప్సితమితి సంప్రదానం. హే తాత యద్యత్ర తత్పాదపద్మరజఃప్రాప్తౌ భవాన్
సాహాయ్యం విదధ్యాత్తర్హి స్పృహా సఫలా స్యాదిత్యర్థః. ౩౨. ఏవం పుత్ర్యా వచనం
తాతే కర్ణపుటేన పిబతి సతి ద్విజానాం గురుణా విశ్వరూపపిత్రా హిమమిత్రేణ సుతస్యో

గురుణా గురుణా ద్విజానామ్, ఆజగ్మతుస్సువసనౌ విశదాభయష్టీ సంప్రేషితౌ సుతవరోద్వహనక్రియాయై. ౨౯. తావర్చ్య స ద్విజవరో విహితోపచారై రాయాసకారణమథో శనకైరపృచ్ఛత్, శ్రీవిశ్వరూపగురువాక్యత ఆగతౌ స్వ ఇత్యూచతుర్వరణకర్మణి కన్యకాయాః. ౩౦. సంప్రేషితౌ శ్రుతవయఃకులవృత్తధర్మైస్సాధారణీం శ్రుతవతా స్వసుతస్య తేన, యాచావహే తవ సుతాం ద్విజ తస్య హేతోర న్యోన్యసంఘటనమేతు మణిద్వయం తత్. ౩౧. మహ్యం తదుక్తమభిరోచత ఏవ విప్రౌ పృష్ట్వా వధూం మమ పునః కరవాణి నిత్యమ్, కన్యాప్రదానమిదమాయతతే వధూషు నోచేదమూ ర్వ్యసనసక్తిషు పీడయేయుః. ౩౨. భార్యామపృచ్ఛదథ కిం కరవావ భద్రే విప్రౌ వరీతుమనసౌ ఖలు రాజగేహాత్, ఏతాం సుతాం సుతనిభా తవ యాఽస్తి కన్యా బ్రూహి త్వమేకమనుమాయ పునర్న్న వాచ్యమ్.

తత్క్లృప్తవివాహక్రియార్థం సంప్రేషితౌ విశదాభాయుక్తయష్టిద్వయయుక్తౌ సువస్త్రౌ ద్వౌ బ్రాహ్మణావాజగ్మతుః. ౨౯. స విష్ణుమిత్రస్తౌ విప్రవరౌ విహితోపచారైస్సంపూజ్యానంతరం శనైరాగమనకారణం పృష్టవాన్ శ్రీవిశ్వరూపస్య పితుర్వాక్యతః కన్యావరణకర్మార్థమాగమనం కృతవంతావిత్యూచతుః. ౩౦. శ్రుతేన శాస్త్రశ్రవణేన కులేన వృత్తేర్వృత్తిభిశ్చరితైర్వా ధర్మైశ్చ స్వసుతస్య సాధారణీం సమానాం తవ సుతాం శ్రుతవతా తేన శ్రీవిశ్వరూపగురుణా తస్య శ్రీవిశ్వరూపస్య హేతోస్తవ సుతాం యాచావహే హేద్విజ హిమమిత్రముఖేనైవ యాచ్ఞాం కరవావ తస్మాన్మణిద్వయమన్యోన్యసంఘటనం పరస్పరబంధమేతు ప్రాప్నోతు తస్య హేతోరిత్యస్య తస్మాత్కారణాదితి వాఽర్థః 'నిమిత్తపర్యాయప్రయోగే సర్వాసాం ప్రాయదర్శన'మితి వచనాత్ షష్ఠీ. ౩౧. ఏవముక్తో విష్ణుమిత్ర ఉవాచ - హేవిప్రౌ యద్యపి తేన హిమమిత్రేణోక్తం మహ్యం రోచత ఏవ తథాఽపి నిజవధూం పృష్ట్వా తదుక్తం కరవాణి యస్మాదిదం కన్యాప్రదానం వధ్వధీనమేవ నిత్యం భవతి నోచేత్తదసమ్మత్యభావే వ్యసనప్రాప్తిషు కన్యాయాం దుఃఖప్రాప్తిషు అమూర్వధ్వః పీడయేయురిత్యర్థః. ౩౨. అథానంతరం భార్యాం పృష్టవాన్ హేభద్రే తవ పుత్రతుల్యా కన్యాఽస్తి తాంవరీతుకామౌ ఖలు రాజగేహాదేతావాగతౌ ఏతయోరాగమనం భద్రంకరమితి సంబోధనాశయః తత్ర కిం కరవావ కిం దేయా న దేయా వా తస్మాత్త్వం వధూద్వయ ఏకమనుమాయ సమ్యక్ జ్ఞాత్వా బ్రూహి యతో దేయేత్యుత వా న దేయేతి

౩౩. దూరే స్థితిశ్శ్రుతవయః కుల(వృ)విత్తజాతం న జ్ఞాయతే తదపి కిం ప్రవదామి తుభ్యమ్, విత్తాన్వితాయ కులవృత్తసమన్వితాయ దేయా సుతేతి విదితం శ్రుతిలోకయోశ్చ ౩౪. నైవం నియంతుమనఘే తవ శక్యమేత త్తాం రుక్మిణీం యదుకులాయ కుశస్థలీశే. ప్రాదాత్స భీష్మకసుతగి ఖలు కుండినేశ స్తీర్థాపదేశమటతే త్వపరీక్షితాయ. ౩౫. కిం కేన సంగతమిదం సతి మావిచార్యో యో వైదికీం సరణిమప్రహతాం ప్రయత్నాత్, ప్రాతిష్ఠిపత్సుగతదుర్జయనిర్జయేన శిష్యం యమేనమశిషత్స చ భట్టపాదః. ౩౬. కిం వర్ణ్యతే సుదతి యో భవితా వరో నో విద్యాధనం ద్విజవరస్య న బాహ్యవిత్తమ్, యాఽన్వేతి

పునర్నవక్తవ్యం 'సకృత్కన్యా ప్రదీయత' ఇత్యాదిస్మృతేః. ౩౩. ఏవం పృష్టో విష్ణుమిత్రభార్యోవాచ-ప్రథమం స్థితిర్దూరే తథా యచ్చ జ్ఞాతవ్యం శ్రుతవయఃకులవృత్తజాతం తదపి న జ్ఞాయతే అత స్తుభ్యమహం కిం ప్రవదామి విత్తయుక్తాయ కులేన వృత్తేనాధీతేన శీలేన వృత్త్యా చ సమన్వితాయ కన్యా ప్రదేయా ఇతి తు. 'కులం చ శీలం చ వయశ్చ రూపం విద్యా చ విత్తం చ సనాథతా చ, ఏతాన్ గుణాన్ సప్త పరీక్ష్య దేయా కన్యా బుధైశ్శేష మచింతనీయ'మిత్యాది స్మృతిమూలభూతశ్రుతౌ లోకే చ విదితమేవేత్యర్థః. ౩౪. ఏవముక్తో విష్ణుమిత్ర ఆహ:—హే ఽనఘే త్వయైతన్నైవం నియంతుం శక్యం యతో యదుగోత్రాయ కుశస్థలీం ద్వారకా మీష్ట ఇతి కుశస్థలీట్ తస్మై తీర్థవ్యాజం యథాస్యాత్తథా అటతే అపరీక్షితాయ చ శ్రీకృష్ణాయ తాం ప్రసిద్ధాం రుక్మిణీం కుండినాఖ్యనగరేశో భీష్మకాభిధో నృపః ప్రాదాత్ ఖలు ప్రసిద్ధం. తథా చ లోకప్రసిద్ధాయాఽప్యపరీక్షితాయ సుతా న దేయేత్యేతన్నియన్తుం న శక్యమిత్యర్థః. ౩౫. నను శ్రీకృష్ణస్య పరమేశ్వరత్వేన ప్రఖ్యాతత్వాదస్య తు మనుష్యత్వేన ఏకత్వా త్కిం కేన సంగతమిత్యాశంక్యాహ:—హే సతి కిం కేన సంగతమితి విచారం మాకురు యతో ఽయమప్యతి ప్రసిద్ధభట్టపాదముఖ్యశిష్యత్వేన ప్రసిద్ధ ఇత్యాహ - యస్సుగతానాం మధ్యే యే దుర్జయా స్తేషాం నిర్జయేన వైదికీం సరణిం సమగ్రాం ప్రయత్నా త్ప్రకర్షేణ స్థాపితవాన్ స అతిప్రఖ్యాతో భట్టపాదో యమేనం విశ్వరూపం శిక్షితుం యోగ్యం శిక్షితవాన్. ౩౬. యో విశ్వరూపో నో ఽస్మాకం సరః కన్యార్థం వరణీయో భవితా భవిష్యతి స హే సుదతి కిం వర్ణ్యతే వర్ణయితు మశక్య ఇత్యర్థః. విద్యావతో విశ్వరూపస్యోత్కృష్టత్వబోధనార్థం విద్యోత్కర్షం నిరూపయతి యతో ద్విజశ్రేష్ఠస్య విద్యైవ ధనం న తు బాహ్యవిత్తం యా ఽఽవిద్యానన్త దిగం

సంతతమనంతదిగంతభాజం యాం రాజచోరవనితా న చ హర్తు
మీశాః. ౩౭. వధ్వర్జనావనపరివ్యయగాని తాని విత్తాని చిత్త మని
శం పరిఖేదయంతి, చౌరాన్నృపాత్స్వజనతశ్చ భయం జనానాం
శశ్వేతి జాతు న గుణః ఖలు బాలిశస్య. ౩౮. కేచిద్ధనం నిదధతే భువి
నోపభోగం కుర్వంతి లోభవశగాన విదంతి కేచిత్, అన్యేన గోపిత మ
థాన్యజనా హరంతి తచ్చేన్నదీపరిసరే జలమేవ హర్తృ. ౩౯. సర్వా
త్మనా దుహితరో న గృహే విధేయాః స్తాశ్చేత్పురా పరిణయా ద్రజ
ఉద్గతం స్యాత్, పశ్యేయురాత్మపితరౌ బత పాతయంతి దుఃఖేషు
ఘోరనరకేష్వితి ధర్మశాస్త్రమ్. ౪౦. మాభూదయం మమ సుతాక
లహాగ్ర కుమారీం పృచ్ఛావ సా వదతి యం భవితా వరో ఽస్యాః,
ఏవం విధాయ సమయం పితరౌ కుమార్యా అభ్యాశమీయతు
రితో గదితేష్టకార్యౌ. ౪౧. శ్రీవిశ్వరూపగురుణా ప్రహితౌ ద్విజాతౌ

తం భజతీతి దిగంతభాక్ తం సంతతం నిరంతరం అన్వేతి యాం చ రాజచోరవనితా హర్తుం న సమర్థాః. ౩౭. హేవధు అర్జన పాలనపరివ్యయగోచరీభూతాని లోకప్రసిద్ధాని విత్తాని చిత్తం పరిఖేదయంతి ఖలు ప్రసిద్ధం యతో లౌకికవిత్తానాం చోరాదిభ్యో భయమతో బాలిశస్య విద్యాహీనస్య మూర్ఖస్య సుఖసంజ్ఞకో గుణః కదాఽపి నాస్తి. ౩౮. కించ కేచిల్లోభవశవర్తినో ధనం భూమౌ స్థాపయంతి న తూపభోగం కుర్వంతి కేచిత్తు భూమౌ స్థాపితం ధనం భోగేచ్ఛాకాలేనైవ లభంతే కించ అన్యేన గోపితం అన్యజనా హరంతి తద్ధనం నద్యాః పరిసరే తీరే గోపితం చేత్తర్హి జలమేవ హర్తృ తథా చానేకదుఃఖసంమిశ్రబాహ్యవిత్తం తతోఽపేక్షయా విద్యాధనవత్త్వమేవ శ్రేష్ఠమితి భావః. ౩౯. కించ సర్వాత్మనా సర్వప్రకారేణ దుహితరో గృహే నైవ స్థాపనీయాః. విపక్షే దోషమాహ:—తా దుహితరో వివాహాత్పూర్వం స్వస్మాదుద్గతం రజః పశ్యేయుశ్చేత్తదా దుఃఖేషు ఘోరనరకేషు స్వపితరౌ పాతయంతీతి ధర్మశాస్త్రం తథా చోక్తమ్. 'పితుర్గృహే తు యా కన్యా రజః పశ్యేదసంస్కృతా, భ్రూణహా తత్పితా జ్ఞేయో వృషలీ సా చ కన్యకే'తి. ౪౦. మాభూదయం మయా సహ కలహః కుమారీం పృచ్ఛావః సా మమ సుతా యం వదతి స తస్యా వరో భవిష్యతి ఏవం సంకేతం విధాయ పితరావస్మాత్ స్థానాత్కుమార్యాః సమీపమీయతుః జగ్మతుః గదితం కథితమిష్టకార్యం యాభ్యాం తౌ. ౪౧. గత్వా యదుక్తవంతౌ తద్దర్శయతి శ్రీవిశ్వరూపగురుణా హిమ

కన్యార్థినౌ సుతను కిం కరవావ వాచ్యమ్, తస్యాః ప్రమోదనిచయో న మమౌ శరీరే రోమాంచపూరమిషతో బహిరుజ్జగామ ౪౨. తేనైవ సా ప్రతివచః ప్రదదౌ పితృభ్యాం తేనైవ తావపి తయోర్యుగళాయ సత్యమ్, ఆదాయ విప్రమపరం పితృగేహతోఽస్యాస్తౌ జగ్మతుర్ద్విజవరౌ స్వనికేతనాయ. ౪౩ అస్మాచ్చతుర్దశదినే భవితా దశమ్యాం జామిత్రభాదిశుభయోగయుతో ముహూర్తః, ఏవం విలిఖ్య గణితాదిషు కౌశలాస్యా వ్యాఖ్యాపరాయ దిశతి స్మ సరస్వతీ సా. ౪౪. తౌ హృష్టపుష్టమనసౌ విహితేష్టకార్యౌ శ్రీవిశ్వరూపగురుముత్తమమైక్షిషాతామ్, సిద్ధం సమీహితమితి ప్రథితానుభావో దృష్ట్వైవ తన్ముఖమసావథ నిశ్చికాయ. ౪౫. అన్యస్స్వహస్తగతపత్రమదాత్స పత్రం దృష్ట్వా జహాస సుఖవారినిధౌ మమజ్జ, విప్రాన్యథోచితమపూపుజదాగతాంస్తాన్ష త్వాం శుకాదిభిరయం బహువిత్తలభ్యైః ౪౬. పిత్రానుశిష్టవసుధా

మిత్రేణ కన్యార్థినౌ ద్వౌ విప్రౌ ప్రేషితౌ హే సుతను సుదేహే కిం కరవావ వాచ్యం యదావాభ్యాం కర్తవ్యం తత్త్వయైవ వక్తవ్యమిత్యర్థః. ఏవం స్వేష్టం శ్రుతవత్యాస్తస్యాశ్శరీరే ప్రమోదసముదాయో న మమౌ కింతు రోమాంచవ్యాజేన బహిరుజ్జగామ. ౪౨. తేనైవ రోమాంచమిషేణ బహిరుద్గతేన ప్రమోదనిచయేన సా ఉభయభారతీ పిత్రే మాత్రే చ ప్రత్యుత్తరం ప్రదదౌ పితరావపి తేనైవ రోమాంచమిషేణోద్గతేన ప్రమోదనిచయేన తయోర్విప్రయోర్యుగళాయ సత్యం ప్రత్యుత్తరం దదతురితి విపరిణామేన సంబంధస్తదనంతరమస్యాః పితృగేహాదన్యం విప్రమాదాయ తౌ ద్విజవరౌ స్వగృహాయ జగ్మతుః. ౪౩. గణితాదిషు కుశలమేవ కౌశలమాస్యం ముఖం యస్యాః సా సరస్వతీ అస్మాద్వర్తమానదినాచ్చతుర్దశదినే దశమ్యాం తిథౌ జామిత్రనక్షత్రం లగ్ననక్షత్రాచ్చతుర్దశమాదిపదాచ్చంద్రాల్లగ్నతో వా సప్తమం స్థానం గృహ్యతే తస్మిన్ శుభానాం చంద్రాదీనాం యోగస్తేన యుక్తో ముహూర్తో భవిష్యతీత్యేవం విలిఖ్య వ్యాఖ్యాపరాయ లగ్నపత్రవ్యాఖ్యానకర్త్రే స్వబ్రాహ్మణాయ దిశతి స్మ ఉపదిదేశ. ౪౪. విహితేష్టకార్యౌ హృష్టపుష్టమనసౌ తౌ విప్రావుత్తమం విశ్వరూపగురుం దృష్టవంతౌ అథానంతరం ప్రథితః ప్రఖ్యాతోఽనుభావః ప్రభావో యస్య స విశ్వరూపగురుస్తయోర్ముఖం దృష్ట్వైవ సమీహితమభిలషితం సిద్ధమితి నిశ్చయం కృతవాన్. ౪౫. అన్యో ద్వాభ్యామితరో విష్ణుమిత్రప్రేషితో బ్రాహ్మణః స్వహస్తస్థితం పత్రం దత్తవాన్ హిమమిత్రః పత్రం-దృష్ట్వా జహాస సుఖసముద్రే మమజ్జ

సురసంహితేన విజ్ఞాపితస్సుఖమవాప స విశ్వరూపః, కార్యాణ్యథాహ
పృథగాత్మజనాన్ సమేతాన్ బంధుప్రియస్స పరిణయోచితసాధనాయ.
౪౭. మౌహూర్తికైర్బహుభిరేత్య ముహూర్తకాలే సందర్శితే ద్విజ
వరైర్బహువిద్భిరిష్టైః, మాంగల్యవస్తుసహితోఽఖిలభూషణాఢ్యస్సప్రాప
దక్షతతనుః ప్రథుశోణతీరమ్. ౪౮. శోణస్య తీరముపయాతముపాశృణో
త్స జామాతరం బహువిధం కిల విష్ణుమిత్రః, ప్రత్యుజ్జగామ ముముదే
ప్రియదర్శనేన ప్రావీవిశద్గృహమముం బహువాద్యఘోషైః. ౪౯.
దత్వాఽసనం మృదువచస్సముదీర్య తస్మై పాద్యం దదౌ సమధుపర్క
మనర్ఘ్యపాత్రే, అర్ఘ్యం దదావహమియం తనయా గృహాస్తే గావో
హిరణ్యమఖిలం భవదీయమూచే. ౫౦. అస్మాకమద్య పవితం కులమా
దృతాస్స్మస్సందర్శనం పరిణయవ్యపదేశతోఽభూత్, నో చేద్భవా
న్బహువిదగ్రసరః క్వ చాహం భద్రేణ భద్రముపయాతి పుమాన్విహా.

ఆగతాంస్తాన్ విప్రాన్ నత్వాఽయం హిమమిత్రో బహువిత్తలభ్యైః రత్నవస్త్రాదిభిర్య
థాయోగ్యం పూజితవాన్. ౪౬. అనుశిక్షిత బ్రాహ్మణకథితేన పిత్రా హిమమిత్రేణ ప్రబో
ధితో విశ్వరూపస్సుఖమవాపాథానంతరం వివాహే యదుచితం తస్య సాధనాయ
సమేతాన్ సమాగతాన్బంధుప్రియో విశ్వరూపః కార్యాణ్యవశ్యకర్తవ్యాని పృథక్
పృథక్ యథాయోగ్యం ప్రాహ. ౪౭. ముహూర్తశాస్త్రవిద్భిర్బహుజ్ఞైర్బహుభిరిష్టైర్ద్విజ
వరైరాగత్య సందర్శితే మూహూర్తకాలే మాంగల్యవస్తుయుతస్సకలభూషణసంపన్నో
ఽవికలదేహో విశ్వరూపో విశాలం శోణతీరం ప్రాప్తవాన్. ౪౮. శోణతీరముపా
గతం బహుప్రకారయుక్తం జామాతరం సవిష్ణుమిత్ర ఉపాశృణోత్ శ్రుత్వా చ
ప్రత్యుజ్జగామ ప్రియదర్శనేన మోదం చ ప్రాప. తతోఽముం జామాతరం బహు
వాద్యఘోషైర్గృహం ప్రవేశితవాన్. ౪౯. ఆసనం దత్వా కోమలం వచనముదీర్య
తస్మై విశ్వరూపాయ పాద్యం దదౌ మధుపర్కసహిత మర్ఘ్యం చామూల్యపాత్రే
దదౌ అహమియం తనయా తే గృహా గావో హిరణ్యమఖిలం భవదీయమిత్యుక్త
వాన్. ౫౦. అద్యాస్మాకం కులం పవిత్రితం వయం చాదృతాః స్మ వివాహవ్యాజా
త్సందర్శనం జాతం నో చేద్బహుజ్ఞాగ్రణీర్భవాన్ క్వాహం చ క్వ తథాఽపి పుణ్య.

కాత్. ౫౧. యద్యద్గృహే ఽత్ర భగవన్నిహ రోచతే తే తత్తన్నివే
ద్యమఖిలం భవదీయమేతత్, వక్ష్యామి సర్వమభిలాషపదం త్వదీయం
యుక్తం హి సంతతముపాసితవృద్ధపూగే. ౫౨ ఏవం మిథః పరినిగద్య
విశేషమృద్వ్యా వాచా యుతౌ ముదమవాపతురుత్తమాన్తౌ, అన్యే
చ సంముముదిరే ప్రియసత్కథాభిస్స్వేచ్ఛావిహారహసనైరుభయే
విధేయాః. ౫౩. కన్యావరౌ ప్రకృతిసిద్ధసురూపవేషౌ దృష్టోభయే ఽపి
పరికర్మ విలంబమానాః, చక్రుర్విధేయమితి కర్తుమనీశ్వరాస్తే శోభా
విశేషమపి మంగళవాసరే ఽస్మిన్. ౫౪. ఏతత్ప్రభాప్రతిహతాత్మ
విభూతిభావాదాకల్పజాతమపి నాతిశయం వితేనే, లోకప్రసిద్ధిమను
సృత్య విధేయబుధ్యా భూషాం వ్యధుస్తదుభయే న విశేషబుధ్యా. ౫౫.
మౌహూర్తికా బహువిదో ఽపి ముహూర్తకాలమప్రాక్షురక్షతధియం
కిల తాం సఖీభిః, పశ్చాత్తదుక్తశుభయోగయుతం శుభాంశే మౌహూ

కర్మణా కల్యాణం విపాకాత్ పుమానుపయాతి. ౫౧. కిం బహునా యద్యత్ర
గృహే హే భగవన్ తవాభిరోచతే తత్తదేతత్ అఖిలం భవదీయం నివేద్యం నైవేద్య
మేవముక్తవంతం విష్ణుమిత్రం హిమమిత్ర ఉవాచ సర్వం త్వదీయమేవ మమాపి యదభి
లాషాస్పదం భవిష్యతి తద్వక్ష్యామి భవతా త్వహమిత్యాదినా యదుక్తం తత్
నిరంతరముపాసితా వృద్ధసమూహో యేన తస్మిన్ త్వయి యుక్తమేవేత్యర్థః. ౫౨. విశే
షేణ కోమలయా వాచా యుక్తౌ తౌ విష్ణుమిత్రహిమమిత్రౌ ఏవం పరస్పరముక్త్వో
త్తమాం ముదం అవాపతుః అన్యే చోభయే నియోజ్యాః ప్రియసత్కథాభిః స్వేచ్ఛా
విహారహాసైస్సమ్యక్ మోదం ప్రాపుః. ౫౩. స్వభావసిద్ధస్వరూపవేషౌ కన్యావరౌ
దృష్ట్వా తద్దర్శనాసక్తచిత్తత్వాత్కర్తుమప్యసమర్థా అప్యవశ్యం విధేయమితి కృత్వా
పరికర్మ అంగసంస్కారం తథాఽస్మిన్మంగళవాసరే శోభావిశేషం చ విలంబమానాః
కృతవంత ఇత్యర్థః. ౫౪. ఆకల్పజాతమపి భూషణనిచయోఽప్యతిశయం న కృతవాన్-
తత్ర హేతురేతయోః కన్యావరయోః ప్రభయా కాంత్యా ప్రతిహత ఆత్మవిభూతి
భావో యస్య తస్మాత్. నన్వేవం తర్హి కిమర్థం తావదలంకృతవంత ఇతి చేత్త
త్రాహ!—లోకప్రసిద్ధిమనుసృత్యేదమవశ్యం విధేయమితి బుధ్యోభయే తయోర్భూషాం
వ్యధురలంకారం చక్రుర్న తు భూషణైరేతయోః కశ్చిద్విశేషో భవిష్యతీతి బుధ్యా. ౫౫.
బహుజ్ఞా అపి జ్యోతిర్విదో ముహూర్తకాలమక్షతధియం సఖీభిః క్రీడతీముభయభారతీం

ర్తికాస్స్వమతితో జగృహుర్ముహూర్తమ్ ౫౬. జగ్రాహ పాణికమలం హిమమిత్రసూనుః శ్రీవిష్ణుమిత్రదుహితుః కరపల్లవేన, భేరీమృదంగపటహాధ్యయనాబ్జఘోషై ర్దిఙ్మండలే సుపరిమూర్ఛతి దివ్యకాలే. ౫౭. యం యం పదార్థమభికామయతే పుమాన్య స్తం తం ప్రదాయ సమతూతుషతాం తదీడ్యౌ, దేవద్రుమావివ మహాసుమనస్త్వయుక్తౌ సంభూషితౌ సదసి చేరతురాత్తలాభౌ. ౫౮. ఆధాయ వహ్నిమథ తత్ర జుహావ సమ్యగ్గృహ్యోక్తమార్గమనుసృత్య స విశ్వరూపః, లాజాన్ జుహావ చ వధూః పరిజిఘ్రతి స్మ ధూమం ప్రదక్షిణమథాకృత సోఽపి చాగ్నిమ్. ౫౯. హోమావసానపరితోషితవిప్రవర్యః ప్రస్థాపితాఖిలసమాగతబంధువర్గః, సంరక్ష్య వహ్నిమనయా సమమగ్నిగేహే దీక్షాధరో దినచతుష్కముపాస హృష్టః. ౬౦. ప్రతిష్ఠమానే దయితే వరేఽస్మిన్నుపేత్య మాతాపితరౌ వరాయాః, ఆభాషిషాతాం శృణు సావధానో బాలేప

పృష్టవంతః పశ్చాత్తయోక్తే శుభయోగయుక్తే శుభగ్రహస్య నవాంశే ముహూర్తికాః స్వబుద్ధితో ముహూర్తం జగృహుః. ౫౬. భేరీమృదంగపటహవేదాధ్యయనశంఖఘోషై ర్దిఙ్మండలే సుపరిమూర్ఛతి సుష్ఠు వ్యాప్తే సతి హిమమిత్రసూనుర్విశ్వరూపో హస్తపల్లవేన శ్రీవిష్ణుమిత్రకన్యాయాః సరస్వత్యా హస్తకమలముక్తలక్షణే దివ్యకాలే జగ్రాహ. ౫౭. యో యః పుమాన్ యం యం పదార్థం ప్రార్థయతే తస్మై తస్మై తం తం పదార్థం ప్రదాయ తదీడ్యౌ తైః పురుషైస్స్తుత్యౌ తయోః కన్యావరయోరీడ్యౌ పూజ్యౌ పితరావపి వా పరితోషమవాపతుః. కల్పవృక్షావివ బృహదుదారతాయుక్తావలంకృతౌ ప్రాప్తలాభౌ సభాయాం చేరతుః. ౫౮. అథానన్తరం స్వగృహ్యసూత్రోక్తమార్గమనుసృత్య విశ్వరూపో వహ్నిమాధాయ తత్ర సమ్యక్ హోమం కృతవాన్ చ పునర్వధూర్లాజాన్భృష్టి తథాన్యాని జుహావ తద్ధూమం జిఘ్రతి స్మాథ విశ్వరూపోఽపి పశ్చాదగ్నిం ప్రదక్షిణం కృతవాన్ - అపి శబ్దాదగ్రేఽగ్నిం ప్రదక్షిణం కుర్వన్త్యా తయా సహ సోఽపి తథా కృతవానిత్యర్థః. ౫౯. హోమాంతే పరితోషితా విప్రశ్రేష్ఠా యేన ప్రస్థాపితాస్సర్వే సమాగతాః బంధువర్గా యేన స విశ్వరూపోఽనయా సరస్వత్యా సహ దీక్షాధరోఽగ్నిం సంరక్ష్య హృష్టస్సన్నగ్నిగృహే దినచతుష్టయముపాస. ౬౦. అస్మిన్ విశ్వరూపే ప్రియే వరే ప్రస్థానం కుర్వతి సతి వరాయాః కన్యాయా మాతా పితా చాగత్య ప్రోచతుస్స్వాప

బాలా న తు వేత్తి కించిత్. ౬౧. బాలైరియం క్రీడతి కందుకాద్యై ర్జాతక్షుధా గేహముపైతి దుఃఖాత్, ఏకేతి బాలా గృహకర్మ నోక్తా సంరక్షణీయా నిజపుత్రితుల్యా. ౬౨. బాలేయమంగ వచనైర్మృదుభి ర్విధేయా కార్యా న రూక్షవచనైర్న కరోతి రుష్టా, కేచిన్మృదూక్తి వశగా విపరీతభావాః కేచిద్విహాతుమసలం ప్రకృతిం జనో. హి. ౬౩. కశ్చిద్ద్విజాతిరధిగమ్య కదాచిదేనా ముద్వీక్ష్య లక్షణమవోచద నిందితాత్మా, మానుష్యమాత్రజననం నిజదేవభావేత్యస్యాశ్చ వో వచన ముగ్రమయోజ్యమస్యామ్. ౬౪. సర్వజ్ఞతా లక్షణమస్తి పూర్ణ మేషా కదాచిద్వదతోః కథాయామ్. తత్సాక్షిభావం ప్రజితాఽన

థానో భూత్వా శృణు బాలా స్తనంధయీ యథా కించిన్న జానాతి తథేయం బాలా సుకుమారాంగీ అస్మత్పుత్రీ న తు కించిజ్జానాతి - ఉపజాతివృత్తమ్. ౬౧. ఇయం కందుకాద్యైః క్రీడోపస్కరైర్బాలైస్సహ క్రీడతి జాతక్షుధా దుఃఖాద్గేహమాయాతి- నను భవద్భ్యాం గృహకర్మణి కుతో నానుశిష్టేతి చేత్తత్రాహతు రేకేతి కృత్వేయం బాలా గృహకర్మ నోక్తా తస్మాన్నిజపుత్రితుల్యా సమ్యక్ రక్షణీయా - ఇంద్రవజ్రా వృత్తం. ౬౨. కిం బహ్వి సర్వథైవ గృహకర్మణి న నియోక్తవ్యా చేత్తత్రాహతురంగేతి సంబోధనం ఇయం బాలా మృదుభిర్వచనైర్నియోజ్యా కర్తవ్యా న తు రూక్షవచనై ర్యతస్తైః కుపితా న కరోతి. నను రూక్షవచనైర్న కరోతి చేత్కథం మృదువచనైః కరిష్యతీతి చేత్ప్రకృతివైచిత్ర్యాదిత్యాహతుః. కేచిన్మృదూక్తివశవర్తినః కేచిద్విపరీత స్వభావా రూక్షోక్తివశగా హి యస్మాత్స్వభావం త్యక్తుం కోఽపి జనస్సమర్థో న భవతి- వసంతతిలకంవృత్తం. ౬౩. నన్వేకాఽపి కన్యా బాలైస్సహ క్రీడనస్వభావా రూక్ష వచనైరపి యశోధనైశ్శిక్షణీయా తత్కుతో భవద్భ్యాం న శిక్షితేతి చేత్తత్రాహతుః కదాచిత్కశ్చిదనిందితాత్మా బ్రాహ్మణఆగత్యాస్యాలక్షణముద్వీక్ష్య ఉక్తవాన్ మానుష్య మాత్రజననం వస్తుతో నిజదేవభావా నిజం నిత్యం దేవభావో దేవత్వం నిత్యో దేవ స్వభావో వా యస్యాః. ని. 'నిజం స్వీయే చ నిత్యే చ; భావస్సత్తాస్వభావాభిప్రాయ చేష్టాత్మజన్మస్వితి మేదినీ-ఇత్యస్మాత్కారణాత్ అస్యాం వో యుష్మాకం ఉగ్రం వచన మయోజ్యం యోజనీయం న భవతి.౬౪. కించాస్యాం సర్వజ్ఞతాయాం లక్షణం పూర్ణ మస్తి కించ కదాచిదేషా వాదం కుర్వతోర్వాదినోః కథాయాం తయోః సాక్షిత్వం ప్రాప్స్యతీత్యేవమావాముపదిశ్యాసౌ విప్రో జగామ-ఇంద్రవజ్రావృత్తం. ౬౫. వరాయ్యాః

పద్యాం సందిశ్య నాపేవమసౌ జగామ. ౬౫. శ్వశ్రూర్వరాయా వచనేన వాచ్యా స్నుషాభిరత్రా౽౽ యతతే హి తస్యామ్, నిక్షేపభూతా తవ సుందరీయం కార్యా గృహే కర్మ శనైశ్శనైస్తే. ౬౬. బాల్యేషు బాల్యాత్సులభో ౽పరాధస్స నేక్షణీయో గృహిణీజనేన, వయం సుధీభూయ హి సర్వ ఏవ పశ్చాద్గురుత్వం శనకైః ప్రయాతాః. ౬౭. దృష్ట్వా ౽భిధాతుమనలం చ మనో ౽స్మదీయం గేహాభిరక్షణవిధౌ న హి దృశ్యతే న్యః, దృష్ట్వా ౽భిధానఫలమేవ యథా భవేన్నో బ్రూయాత్తథేష్టజనతా జననీం వరస్య. ౬౮. వత్సే త్వమద్య గమితా ౽సి దశామపూర్వాం తద్రక్షణే నిపుణధీర్భవ సుభ్రు నిత్యమ్, కుర్యాన్న బాలవిహృతిం జనతోపహాస్యాం సా నావివాహసమియం పరితోషయేత్తే. ౬౯. పాణిగ్రహాత్స్వాధిపతీ సమీరితౌ పురా కుమార్యాః పితరౌ తతః పరమ్, పతిస్తమేకం శరణం వ్రజానిశం లోక

దోషవిముక్తకన్యాయాః శ్వశ్రూరస్మద్వచనేన వాచ్యా యతః స్నుషాయా అభిరత్రా౽౽ యతతే తదధీనా ౽స్తి తద్వచనం దర్శయతి ఇయం సుందరీ తవ న్యాసభూతా తస్మాత్తవేయం గృహే కర్మ శనైః శనైః కర్తవ్యా శనైశ్శనైరనయా కర్మ కారయితవ్యమిత్యర్థః-ఉపజాతివృత్తం. ౬౬. వయం సర్వే ౽పి సుబుద్ధిమంతో భూత్వా పశ్చాచ్ఛనైరుత్కృష్టతాం ప్రాప్తాః. ౬౭. నను వరస్య జననీం దృష్ట్వా భవద్భిః కిం వక్తవ్యమితి చేత్తత్రాహతుః వరస్య జననీం దృష్ట్వాభిధాతుం అస్మదీయం మనశ్శక్తం న భవతి హి యస్మాద్గేహాభిరక్షణవిధావన్యో న దృశ్యతే యద్యప్యేవం తథా ౽పి దృష్ట్వా కథనస్య ఫలమేవ యథా ౽౽వయోర్భవేత్తథేష్టజనసముదాయో వరస్య మాతరం బ్రూయాత్-వసంతతిలకం వృత్తం. ౬౮. అథేదానీం స్వపుత్రీం శిక్షయతః వత్సే ఇత్యాదినా. హే వత్సే ౽ద్య త్వమపూర్వాం దశాం ప్రాప్తాసి హే సుభ్రు తద్రక్షణే తస్యా అపూర్వదశాయాః రక్షణే నిత్యం నిపుణధీర్భవ జనసమూహోపహాసయోగ్యం బాలానాం వ్యవహారం న కుర్యా యతస్సేయం తే బాలవిహృతిరావయోరివాహపరం న పరితోషయేదితి నకారస్యానుషంగేణ యోజ్యం కాకా్వ వా. ౬౯. కించ పాణిగ్రహణాద్వివాహాత్పూర్వం కుమార్యాః పితరౌ స్వాధిపతీ సమీరితౌ తస్మాత్పాణిగ్రహాదూర్ధ్వం పతిః స్వాధిపతి స్సమీరితః యస్మాదేవం తస్మాత్త్వం పతిమేకం శరణం వ్రజ యేన శరణగమ

ద్వయం జేష్యసి యేన దుర్జయమ్. ౨౦. పత్యావభుక్తవతి సుందరి మాస్మ భుంక్ష్వ యాతే ప్రయాతమపి మా స్మ భవేద్విభూషా, పూర్వాపరాదినియమో ఽస్తి నిమజ్జనాదౌ వృద్ధాంగనా చరితమేవ పరం ప్రమాణమ్. ౨౧. రుష్టే ధవే సతి రుషేహ న వాచ్యమేకం క్షంతవ్యమేవ సకలం సతు శామ్యతీత్థమ్, తస్మిన్ప్రసన్నవదనే చకితేవ వత్సే సిద్ధ్యత్యభీష్టమనఘే క్షమయైవ సర్వమ్. ౨౨. భర్తుస్సమక్ష మపి తద్వదనం సమీక్ష్య వాచ్యో న జాతు సుభగే పరపూరుష స్తే, కిం వాచ్య ఏష రహసీతి తవోపదేశశ్శంకా వధూపురుషయోర్గ క్షప యేద్ధి హార్దమ్ ౨౩. ఆయాతి భర్తరి తు పుత్రి విహాయ కార్యము త్థాయ శీఘ్రముదకేన పదావసేకః, కార్యో యథాభిరుచి హే సతి జీ వనం వా నోపేక్షణీయమణుమాత్రమపీహ కం తే. ౨౪. ధవే పరో క్షే ఽపి కదాచిదేయుర్గృహం తదీయా అపి వా మహాంతః, తే పూజ నీయా బహుమానపూర్వం నో చేన్నిరాశాగ కులదాహకా స్యుః.

నేన పత్యా వా లోకద్వయం జేష్యసి - ఉపజాతివృత్తం. ౨౦. కించ హేసుందరి పత్యావభుక్తవతి మాభుంక్ష్వ భోజనం త్వయా న కర్తవ్యం ప్రయాతం దీర్ఘమధ్వా నం పత్యౌ గతే సతి తవ విశేషేణాలంక్రియా మా భవతు నిమజ్జనాదౌ పూర్వా పరాదినియమో ఽస్తి ఆదిపదేన భోజనాదికం గ్రాహ్యం తత్ర నిమజ్జనాదికం పత్యుః పూర్వం భోజనాదికం తు పశ్చాత్కర్తవ్యమత్ర వృద్ధాంగనానామరుంధతీలోపాముద్రా దీనాం చరితమేవ పరం ప్రమాణం ఏతదేవ తవ సౌందర్యమితి సంబోధనాశయః - వసంతతిలకావృత్తమ్. ౨౧. కించ పత్యౌ కోపావిష్టే సతి త్వయా రోషేణైకమపి న వాచ్యం ఏకమితి క్షంతవ్యమిత్యనేన వా సంబంధనీయం కేవలం క్షంతవ్యమేవ స త్విత్థమనేన ప్రకారేణ స్వయమేవ శామ్యతి ప్రసన్నే చ తస్మిన్ హేవత్సే చకి తేవ స్యాః కింబహునా హేఅనఘే సర్వమభీష్టం క్షమయైవ సిద్ధ్యతి - నచేతరథా. ౨౨. తద్వదనం పురుషాంతరముఖం సమీక్ష్య దృష్ట్వా ఏషః పరపూరుషో రహస్యే కాంతే యతః పరపురుషస్నేహాభావవత్యామపి స్త్రియామియం పరపురుషస్నేహవ తీతి శంకా హార్దం ఆంతరం స్నేహం నాశయేత్. ౨౩. యథాభిరుచి అభిరుచిమన తిక్రమ్య పాదావసేకః పాదప్రక్షాళనం హేసతి జీవనమణుమాత్రమపీహ లోకే కం సుఖం వా తే తవ నోపేక్షణీయం. ౨౪. ధవే పత్యౌ పరోక్షే బహిర్గతే సతి

౭౫. పిత్రోరివ శ్వశురయోరనువర్తితవ్యం తద్వన్మృగాక్షి సహజేష్వపి దేవరేషు, తే స్నేహినో హి కుపితా ఇతరేతరస్య యోగం విభిద్యురితి మే మనసి ప్రతర్కః. ౭౬. హితోపదేశే వినివిష్టమానసౌ వధూవరౌ రాజగృహం సమీయతుః, లబ్ధానుమానౌ గురుబంధువర్గతో బభూవ సంజ్ఞోభయభారతీతి. ౭౭. సా భారతీ దుర్వాససేన దత్తం పునః ప్రసన్నేన పురాత్తహర్షా, శాపావధిం సంసది వర్త్స్యతే య స్సర్వజ్ఞతానిర్వహణాయ సాక్ష్యమ్. ౭౮. సభారతీసాక్షికసర్వవిత్త్వో ప్యాత్మీయశక్త్యా శిశువద్విభాతః, స్వశైశవస్యోచితమన్వకాంక్షీత్కేశవో యద్వదుదారవృత్తః. ౭౯. శైశవే స్థితవతా చపలాశే శార్ఙ్గిణేవ వటవృక్షపలాశే, ఆత్మనీదమఖిలం విలులోకే భావిభూతమపి యత్ఖలు

ఉపజాతివృత్తం. ౭౫. పిత్రోరివ శ్వశురయోరనుసరణం త్వయా కార్యం తథా సహజాతేషు సహోదరేషు దేవరేష్వపి హే మృగాక్షి అనువర్తితవ్యం యతః కుపితాస్తే స్నేహవతో ప్యన్యోన్యస్య సంయోగం విభిద్యుః నాశయేయురితి మే మనసి ప్రతర్కస్సహజేష్వపీత్యత్ర సహజేష్వపి వేతి వా పాఠః-వంశస్థం వృత్తం. ౭౬. హితోపదేశే వినివిష్టం మానసం యయోస్తౌ వధూవరౌ భారతీ మండనౌ గురుబంధువర్గతో లబ్ధానుమానౌ ప్రాప్తసత్కారౌ రాజగృహం సమీయతుస్సమాగతౌ బభూవేత్యాదేరుత్తరేణ సంబంధః. ఉపజాతివృత్తం. ౭౭. యా ఉభయభారతీతి సంజ్ఞా బభూవ సా భారతీ సరస్వతీ పురా పూర్వం పునః ప్రసన్నేన దుర్వాససా దత్తం శాపావధిం సభాయాం సాక్ష్యం యస్య శంకరస్య సర్వజ్ఞతాయా నిర్వాహాయ వర్త్స్యతే కరిష్యతి. ౭౮. సభారతీసాక్షికం సర్వవిత్త్వం యస్య తథాభూతో ఽపి శ్రీశంకరః స్వీయశక్త్యా స్వాధీనయా మాయయా శిశువద్విభాతస్సన్ స్వశైశవస్య బాలభావస్యోచితం క్రీడోపస్కరణాదికమాకాంక్షితవాన్ తత్ర దృష్టాంతో యథోదారచరితః సః ప్రసిద్ధకేశవశ్శ్రీకృష్ణః స్వమాయయా శిశువద్విభాతస్సన్ స్వశైశవస్యోచితమన్వకాంక్షీత్తథేత్యర్థః. ౭౯. చపలా ఆశా యస్మిన్నేవంభూతే ఽపి శైశవే బాల్యే స్థితవతా భావి భూతం చ యదిదం ఖలు లోకే ఽస్తి తదఖిలమాత్మని విలులోకే సమ్యగవలోకితం కర్మణి లిట్ - తత్ర దృష్టాంతో యథా వటవృక్షస్య పలాశే పత్రే స్థితవతా శార్ఙ్గిణా శ్రీవిష్ణునా యదిదం తదఖిలం ఆత్మని అవలోకితం తద్వ

లోకే. ౮౦. తం దదర్శ జనతా ఽద్భుతబాలం లీలయాఽధిగతనూతనదోలమ్, వాసుదేవమివ వామనలీలం లోచనైరనిమిషైరనువేలమ్. ౮౧. కోమలేన నవనీరదరాజిశ్యామలేన నితరాం సమరాజ, కేశ (వేశ) పాశతమసా ఽధికమస్య కేశవేశచతురాస్యసమస్య ౮౨. శాక్యైః పాశుపతైరపి క్షపణకైః కాపాలికైర్వైష్ణవైరప్యన్యైరఖిలైః ఖలైః ఖలు ఖిలం దుర్వాదిభిర్వైదికమ్. పంథానం పరిరక్షితుం క్షితితలం ప్రాప్తః పరిక్రీడతే ఘోరే సంసృతికాననే విచరతాం భద్రంకరశ్శంకరః. ౮౩.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తత్తద్దేవావతారార్థకః,
సంక్షేపశంకరజయే తృతీయస్సర్గ ఆభవత్.

దిత్యర్థః - స్వాగతావృత్తం. * స్వాగతేతిరనభాద్గురుయుగ్మమితి లక్షణాత్. ౮౦. లీలయా ఽధిగతః ప్రాప్తో దోలో యేన వామనా కమనీయా లీలా యస్య తమద్భుతబాలం శ్రీశంకరం నిమేషోజ్ఝితైర్నేత్రైరనువేలమనిశం జనసమూహో దదర్శ లీలయాధిగతదోలం వామనలీలమద్భుతబాలం శ్రీకృష్ణ మివ. ౮౧. కేశవశ్చ ఈశశ్చ చతురాస్యశ్చ తైర్విష్ణుశివవిధిభిః సమస్య తుల్యస్యాస్య శ్రీశంకరస్య కేశపాశతమసా అధికం యథా స్యాత్తథా సమరాజి సమ్యక్ శోభితం తద్విశినష్టి, కోమలేన పునశ్చ నవనీరదానాం నవీనజలదానాం యా రాజిః పఙ్క్తిస్తద్వత్ శ్యామలేనాతిశ్యామేనే త్యర్థః. ౮౨. శాక్యాః బౌద్ధాః క్షపణకా దిగంబరా స్సర్వైశ్శాక్యాదిదుర్వాదిభిః ఖలు ప్రసిద్ధం ఖిలముచ్ఛిన్నం వైదికం మార్గం పరిరక్షితుం భూతలం ప్రాప్తః ఘోరే సంసారారణ్యే విచరతాం భద్రం సర్వానర్థనివృత్తిపురస్సరపరమానందప్రాప్తిలక్షణ మోక్షాఖ్యం కల్యాణం కరోతీతి భద్రంకరః అన్వర్థసంజ్ఞః శ్రీశంకరః క్రీడతే స్మ-శార్దూలవిక్రీడితమ్. ౮౩.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య బాలగోపాలతీర్థశ్రీపాదశిష్యదత్త-
వంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే
శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే
తృతీయస్సర్గః.

శ్రీరస్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

చతుర్థసర్గప్రారంభః.

అథ శివో మనుజో నిజమాయయా ద్విజగృహే ద్విజమోదముపావహన్, ప్రథమహాయన ఏవ సమగ్రహీత్సకలవర్ణమసౌ నిజభాషితామ్. ౧. ద్విసమ ఏవ శిశుర్లిఖితాక్షరం గదితుమక్షమతాక్షరవిత్సుధీః, అథ స కావ్యపురాణముపాశృణోత్స్వయమవైత్కిమపి శ్రవణం వినా. ౨. అజని దుఃఖకరో స గురోరసౌ శ్రవణతస్సకృదేవ పరిగ్రహీ, సహ నిపాఠజనస్య గురుస్స్వయం స చ పపాఠ తతో గురుణా వినా. ౩. రజసా తమసాప్యనాశ్రితో రజసా ఖేలనకాల ఏవ హి, సకలాధరసత్తమాత్మజస్సకలాశ్చాపి లిపీరవిందత. ౪. సుధియోఽస్య విదిద్యుతేఽధికం విధివచ్చౌలవిధానసంస్కృతమ్, లలితం

ప్రాకృతశిశువిలక్షణం తస్య చరితం దర్శయితుముపక్రమతే. అథేతి. శివో నిజమాయయా మనుష్యస్సన్ విప్రగృహే ద్విజస్య శివగురోః ప్రీతిం సంపాదయన్ ప్రథమవర్ష ఏవ సర్వమక్షరం నిజభాషాం చ సమ్యగ్గృహీతవాన్. ద్రుతవిలంబితవృత్తం 'ద్రుతవిలంబితమాహ నభౌ భరౌ' వసుయుగవిరతిః. ౧. తతో ద్వితీయవర్ష ఏవ సబాలకస్సుబుద్ధిత్వాదక్షరజ్ఞో లిఖితాక్షరముచ్చారయితుం సమర్థోఽభూత్. అథానంతరం తృతీయవర్షే స శిశుః కావ్యాని పురాణాని చ శ్రుతవాన్ కిమపి శ్రవణం వినా స్వయమేవ జ్ఞాతవాన్. ౨. అసౌ శిశుర్గురోర్దుఃఖకరో నాభూత్ యతః సకృదేవ శ్రవణాత్ పరిగ్రహణశీలః సహాధ్యాయిజనస్య స్వయం గురుః స చ శ్రవణాదనంతరం గురుణా వినా పపాఠ. ౩. రజోగుణేన తమోగుణేన చానాశ్రితో ధూళ్యా ఖేలనకాల ఏవ హి ప్రసిద్ధం స శిశుః కలాధరేభ్యః శ్రేష్ఠస్య సుతః సర్వా అపి లిపీర్జ్ఞాతవాన్. వియోగినీ వృత్తం. ౪. అస్య సుధియః శ్రీశంకరస్య విధివచ్చూడాకర్మణో విధా

కరణం ఘృతాహుతి జ్వలితం తేజ ఇవాఽఽశుశుక్షణేః. ౫. ఉపపాదన నిర్వ్యపేక్షధీస్సపపాఠవ్యాహృతిపూర్వకాగమాన్, అధికావ్యమరంస్త కర్కశే ఽప్యధికాంస్తర్కనయేఽత్యవర్తత. ౬. హారతస్త్రిదశేజ్య చాతురీం పురతస్తస్య న వక్తుమీశ్వరాః, ప్రభవోఽపి కథాసు నైజవాగ్విభవోత్సారితవాదినో బుధాః. ౭. అముకక్రమికోక్తిధోరణీ మురగాధీశకథావధీరిణీమ్, ముముహుర్నిశమయ్య వాదినః ప్రతివాక్యోపహృతౌ ప్రమాదినః. ౮. కుమతాని చ తేన కాని నోన్మథితాని ప్రథితేన ధీమతా, స్వమతాన్యపి తేన ఖండితాన్యతియత్నైరపి సాధితాని కైః?. ౯. అమునా తనయేన భూషితం యమునాతాత సమానవర్చసా, తులయా రహితం నిజం కులం కలయామాస స పుత్రిణాం వరః. ౧౦. శివగురుస్సజరంస్త్రిసమే శిశావమృత కర్మవశః

శేన సంస్కృతం సుందరం కరణం గాత్రం శరీరమ్. ని. 'కరణం సాధకతమక్షేత్రగాత్రేంద్రియేష్వపీ'త్యమరః. వివిద్యుతే విశేషేణ శుశుభే ఘృతస్య ఆహుతిభిర్జ్వలితమగ్నేస్తేజ ఇవ. ౫. ఉపపాదనే నిర్వ్యపేక్షాపేక్షారహితా ధీర్యస్య స శ్రీశంకరః భూప్రభృతివ్యాహృతిపూర్వకాన్వేదాన్ పపాఠ - కించాఽధికావ్యమరంస్త కావ్యే తు క్రీడాం కృతవాన్ అపి చ కర్కశే ఽతికఠినే ఽపి తర్కనయే యే ఽధికాస్తానతిక్రాంతవాన్. ౬. నైజాయాస్స్వకీయాయా వాచో వైభవేనోత్సారితా దూరీకృతా వాదినో యైస్తే బుధాః పండితా వాదజల్పవితండాఖ్యాసు కథాసు ప్రభవః సమర్థా అపి దేవానాం పూజ్యస్య గురోర్వాచస్పతేశ్చాతురీం హారతస్తస్య శివగురోః కుమారస్య సమ్ముఖే వక్తుం ప్రభవో న బభూవురిత్యర్థః. ౭. కించ సర్పాధీశస్య శేషస్య కథాయా అప్యవధీరిణీం తిరస్కారిణీం మనుష్యక్రమేణోచ్చారణస్య పరిపాటీం శ్రుత్వా వాదినో ముముహుః మోహం ప్రాపుః యతః ప్రతివచనస్య వ్యాహృతౌ ప్రమాదవంతః. ౮. కించ ప్రఖ్యాతేన బుద్ధిమతా తేన శ్రీశఙ్కరేణ కాని కుమతాని నోన్మథితాన్యపితు సర్వాణ్యేవోన్మథితాని తేన ఖండితాని స్వమతాన్యతిప్రయత్నైరపి కైస్సాధితాని న కైరపీత్యర్థః. ౯. స పుత్రవతాం మధ్యే శ్రేష్ఠశ్శివగురుః స్వీయం కులం యమునాతాతేన సూర్యేణ సమానం వర్చస్తేజో యస్య తేనాఽమునా పుత్రేణాలంకృతం తులయోపమయా రహితం కలయామాస చకార దదర్శేతి వా. ౧౦. స శివగురుస్సుతేన మోదం ప్రాపితస్స్వయముపనినీషిత ఉపనయం కర్తుమిష్టస్సూనుర్యేన తథాభూతోఽపి జరాం గచ్ఛన్ శిశౌ త్రిహాయనే సతి కర్మాధీనః అమృతమృతః-హి యస్మా

సుతమోదితః, ఉపనినీషితసూనురపి స్వయం న హి యమో ఽస్య కృతాకృతమీక్షతే. ౧౧. ఇహ భవేత్సులభం న సుతేక్షణం న సుతరాం సులభం విభవేక్షణమ్, సుతమవాప కథంచిదయం ద్విజో న ఖలు వీక్షితుమైష్ట సుతోదయమ్. ౧౨. మృతమదీదహదాత్మసనాభిభిః పితరమస్య శిశోర్జననీ తతః, సమనునీతవతీ ధవఖండితాం స్వజనతా మృతిశోకహరైః పదైః. ౧౩ కృతవతీ మృతచోదితముక్షమా నిజజనైరపి కారితవత్యసౌ, ఉపనినీషురభూత్సుతమాత్మనః పరిసమాప్య చ వత్సరదీక్షణమ్. ౧౪. ఉపనయం కిల పంచమవత్సరే ప్రవరయోగయుతే సుముహూర్తకే, ద్విజవధూర్నియతా జననీ శిశోర్వ్యధిత తుష్టమనాస్సహ బంధుభిః ౧౫. అధిజగే నిగమాంశ్చతురోఽపి స క్రమత ఏవ గురోస్సషడంగకాన్, అజని విస్మితమత్ర మహామతౌ ద్విజసుతే ఽల్పతనౌ జనతామనః ౧౬. సహ నిపాఠయుతా పటవ స్సమం పఠితుమైశత న ద్విజసూనునా, అపి గురుర్విశయం

దస్య జంతోః కృతాకృతమిద మనేన కృతమిదమనేనాకృతమితి యమో న పశ్యతి. ద్రుతవిలంబితం వృత్తమ్. ౧౧. అస్మిన్ సంసారే సుతస్యేక్షణం సులభం న భవతి సుత విభవస్యేక్షణన్తు సుతరాం సులభం న భవతి ఇత్యస్మిన్నర్థే శివగురురేవ నిదర్శనం ఇత్యాశయేనాహ:—ఇహేతి. అయం ద్విజస్సుతం కథంచిదవాప పరం తు సుతస్య వైభవం ద్రష్టుం సమర్థో నైవాభూత్. ౧౨. తదనంతరమస్య శంకరస్య పితరం శిశోర్జననీ స్వసపిండైరదీదహత్ తతో ధవేన పత్యా ఖండితాం రహితాం సతీం స్వజనతా మృతిశోకహరైః పదైః నాయమత్యంతసంవాసః కస్యచిత్కేనచిత్క్వచి దపి స్వేన శరీరేణ న కిముతాన్యైః పృథగ్జనైరిత్యాదిభిః సమాశ్వాసితవతీ. ౧౩. మృతస్య యద్విహితం స్వేన కర్తుం శక్యం తత్స్వయం కృతవతీ యత్రాసమర్థా తత్స్వజనైరప్యసౌ సతీ కారితవతీ కించ సంవత్సరదీక్షాం పరిసమాప్య స్వస్య సుతముపనినీషురభూత్. ౧౪. ప్రవరయోగయుతే శ్రేష్ఠ. యోగయుక్తే నియతా నియమయుక్తా ఉపనయం వ్యధిత కృతవతీ. ౧౫. శిక్షాదిభిః షడ్భిరంగైః సహితాన్ చతురోఽపి వేదాన్ క్రమేణ స గురోస్సకాశాదధిజగే ఽధ్యయనేన అవాప. అత్రాస్మిన్ ద్విజసుతే ఽల్పశరీరే మహామతౌ సతి విషయే వా జనతాయా హృదయం విస్మితమజాయత అత్రాస్మిన్ లోక ఇతి వా. ౧౬. సహనిపాఠః సహాధ్యయనం తేన యుక్తా పటవో ద్విజపుత్రేణ సహ

ప్రతిపేదివాక్ క ఇవ పాఠయితుం సహసా క్షమః. ౧౭. అత్ర కిం స యదశిక్షత సర్వాంశ్చిత్రమాగమగణా ననువృత్తః, ద్విత్రమాస పఠనాదభవ దృస్తత్ర తత్ర గురుణా సమవిద్యః. ౧౮. వేదే బ్రహ్మా సమస్తదంగనిచయే గార్గ్యోపమస్తత్కథాతాత్పర్యార్థవివేచనే గురు సమస్తత్కర్మసంవర్ణనే, ఆసీ జ్జైమినిరేవ తద్వచనజప్రోద్బోధకందే సమో వ్యాసేనైవ స మూర్తిమానివ నవో వాణీవిలాసైర్వృతః. ౧౯. అన్వీక్షికైక్షి తంత్రే పరిచితిరతులా కాపిలే కాఽపి లేభే పీతం పాతంజలాంభగ పరమపి విదితం భాట్టఘట్టార్థతత్త్వమ్, యత్తై స్సౌఖ్యం తదస్యాంతరభవదమలాద్వైతవిద్యాసుఖే ఽస్మిన్ కూపే యో ఽర్థస్సతీర్థే సుపయసి వితతే హంత నాంతర్భవేత్కిమ్. ౨౦. స హి జాతు గురోర్గ కులే వసన్ సవయోభిస్సహ భైక్షలిప్సయా,

---

పఠితుం సమర్థా నాభూవన్ కించ సహసా పాఠయితుం కస్సమర్థ ఇతి సంశయం గురురపి ప్రాప్తవానివ. ౧౭. యో ద్విత్రమాసపఠనాత్ తత్ర తత్ర శాస్త్రే గురుణా తుల్యవిద్యో ఽభవత్స గురుమనుసృతో యత్సర్వానాగమగణాన్ శిక్షితవానత్ర కిం చిత్రం న కిమపీత్యర్థః. స్వాగతా. ౧౮. వేదే బ్రహ్మాసమశ్చతుర్ముఖతుల్య ఆసీత్ వేదాంగసముదాయే శిక్షాదౌ గార్గ్యసదృశ ఆసీత్ వేదతదంగకథాతాత్పర్యవివేచనే వాచస్పతితుల్య ఆసీత్ వేదోక్తకర్మసంవర్ణనే జైమినిరేవ ఆసీత్ వేదవచనజన్యతత్త్వ జ్ఞానస్య మూలే వ్యాసేనైవ తుల్యః. కించ స మూర్తిమాన్ నవీనో వ్యాస ఇవ వాణీ విలాసైర్వృతస్సంయుత ఆసీత్. శార్దూలవిక్రీడితం. ౧౯. ఆన్వీక్షికీ తర్కవిద్యా తే నైక్షి సమ్యగీక్షితా కాపిలేపి తంత్రే కపిలప్రణీతే సాంఖ్యశాస్త్రే అనుపమా కాఽపి పరిచితిః పరిచయో లేభే కర్మణి లిట్ తేన లబ్ధేత్యర్థః. పతంజలిప్రణీతశాస్త్రాత్మకం జలం తేన పీతం భాట్టస్య భట్టపాదప్రణీతస్య వార్తికస్య ఘట్టానాం ప్రఘట్టకానాం అర్థస్య తత్త్వం పరమపి తేన విదితం పరమపీత్యస్య పూర్వేణ వా సంబంధః కించ యత్తైః తర్కశాస్త్రాదిభిస్సుఖం తదస్య శ్రీశంకరస్యామలం చ తదద్వైతం చ తస్య యా విద్యా అమలా చాసావద్వైతవిద్యేతి వా తస్యాస్సుఖేస్మిన్నపరోక్షేంతరభవత్ కూపే యో జలపానాదిరూపోఽర్థః స శోభనజలే విస్తృతే గంగాదౌ తీర్థే కిమంతర్న భవేదపి తు భవేదేవ తథా చ స్మృతిః. 'యావానర్థ ఉదపానే సర్వతస్సంప్లుతోదకే, తావాన్సర్వేషు వేదేషు బ్రాహ్మణస్య విజానతః' ఇతి. స్రగ్ధరావృత్తం. ౨౦. ఏవం భూతస్స భగవాన్ శంకరః గురోః కులే వసన్కదాచిద్భైక్షప్రాప్తీచ్ఛయా

భగవాన్ భవనం ద్విజన్మనో ధనహీనస్య వివేశ కస్యచిత్. ౨౧. తమవోచత తత్ర సాదరం వటువర్యం గృహిణీ కుటుంబినీ, కృతినో హి భవాదృశేషు యే వరివస్యాం ప్రతిపాదయంతి తే. ౨౨. విధినా ఖలు వంచితా వయం వితరీతుం వటవే న శక్నుమః, అపి భైక్ష్యమకించనత్వతో ధిగిదం జన్మ నిరర్థకం గతమ్. ౨౩. ఇతి దీనముదీరయంత్యసౌ ప్రదదావామలకం ప్రతీందవే, కరుణం వచనం నిశమ్య సో ఽప్యభవత్ జ్ఞాననిధిర్దయార్ద్రధీః. ౨౪. స మునిర్మురజిత్కుటుంబినీం పదచిత్రైర్నవనీతకోమలైః, మధురైరుపతస్థివాన్ స్తవైర్ద్విజదారిద్ర్యదశానివృత్తయే. ౨౫. అథ కైటభజిత్కుటుంబినీ తటిదుద్దామనిజాంగకాంతిభిః, సకలాశ్చ దిశః ప్రకాశయంత్యచిరాదావిరభూత్తదగ్రతః. ౨౬. అభివంద్య సురేంద్రవందితం పదయుగ్మం పురతః కృతాంజలిమ్, లలితస్తుతిభిః ప్రహర్షితా తమువాచ స్మితపూర్వకం వచః ౨౭. విదితం తవ వత్స హృద్గతం కృతమేభిర్న పురాభవే శుభమ్, అధునా మదపాంగపాత్రతాం కథమేతే మహితామవాప్నుయుః. ౨౮. ఇతి తద్వ

వయస్యైస్సహ ధనహీనస్య కస్యచిద్విప్రస్య గృహం ప్రవిష్టవాన్ - వియోగినీవృత్తం. ౨౧. యే భవాదృశేషు వరివస్యాం పరిచర్యాం ప్రతిపాదయంతి తే కృతినః కృతార్థాః యే పుణ్యవంతః తే భవాదృశేషు వరివస్యాం ప్రతిపాదయంతీతి వా. ౨౨. వయం తు దైవేన వంచితా యతో ఽకించనత్వాత్ భైక్ష్యమపి వటవే దాతుం న శక్నుమః. ౨౩. ఇత్యేవం దీనం కథయంత్యసౌ గృహస్థస్య కుటుంబినీ ప్రతిచన్ద్రాయ శ్రీశంకరాయామలకం ప్రకర్షేణ భక్తిపూర్వకం దదౌ తదీయం కరుణం వచనం శ్రుత్వా జ్ఞాననిధిః సోఽపి దయార్ద్రబుద్ధిరభవత్. ౨౪. స మునిః శ్రీశంకరః పదచిత్రైర్నవనీతవత్కోమలైర్మధురైః స్తవైర్మురాఖ్యాసురవిదారకస్య విష్ణోః కుటుంబినీం లక్ష్మీం ద్విజదారిద్ర్యదశానివృత్తయే ఉపాసితవాన్. ౨౫. అథానన్తరం కైటభాఖ్యాసురజితో విష్ణోః కుటుంబినీ విద్యుద్వదుద్దామభిః స్వతంత్రాభిస్స్వాంగానాం కాంతిభిర్వా సకలా అపి దిశః ప్రకాశయంతీ సద్యః శ్రీశంకరాగ్రే ప్రాదురభూత్. ౨౬. దేవేంద్రవందితం పదద్వంద్వం అభివంద్య కృతాంజలిం పురతః స్థితం శ్రీశంకరం లలితస్తుతిభిః ప్రహర్షం ప్రాప్తా స్మితపూర్వకం వచనమువాచ. ౨౭. పురాభవే పూర్వజన్మని మదపాంగస్య మదీయకృపాకటాక్షస్య పాత్రతా లక్షణాం పూజ్యతాం. ౨౮. ఇతి తద్వచనం శ్రుత్వా స ఉవాచ

చనం స శుశ్రువాన్ నిజగాదాంబ మయీదమర్పితమ్, ఫలమద్య దదస్వ తత్ఫలం దయనీయో యది తేఽహమిందిరే. ౨౯. అమునా వచనేన తోషితా కమలా తద్భవనం సమంతతః, కనకామలకైరపూరయజ్జనతాయా హృదయం చ విస్మయైః. ౩౦. అథ చక్రభృతో వధూమయే సుకృతేఽంతర్ధిముపాగతే సతి, ప్రశశంసురతీవ శంకరం మహిమానం తమవేక్ష్య విస్మితాః. ౩౧. దివి కల్పతరుర్యథా తథా భువి కల్యాణగుణో హి శంకరః, సురభూసురయోరపి ప్రియస్సమభూదిష్టవిశిష్టవస్తుదః. ౩౨. అమరస్పృహణీయసంపదం ద్విజవర్యస్య నివేశమాత్మవాన్, స విధాయ యథాపురం గురోస్సవిధే శాస్త్రవరాణ్యశిక్షత. ౩౩. వరమేనమవాప్య భేజిరే పరభాగం సకలాఃకలా అపి, సమవాప్య నిజోచితం పతిం కమనీయా ఇవ వామలోచనాః. ౩౪. సరహస్యసమగ్రశిక్షితాఖిలవిద్యస్య యశస్వినో వపుః, ఉపమానకథాప్రసంగమప్యసహిష్ణు శ్రియమన్వపద్యత ౩౫. జయతి స్మ సరోరుహప్రభామదకుంఠీకరణక్రియాచ

హే అంబ యద్యప్యేవం తథాఽప్యద్యేదమామలకాఖ్యం ఫలం మయ్యర్పితం తస్య ఫలం దదస్వ హే ఇందిరే యద్యహం తవానుకంప్యః. ౨౯. అమునా తథాభూతేన శ్రీశంకరేణ వా తోషితా లక్ష్మీః సువర్ణామలకైః సమంతాత్ ద్విజగృహమపూరయత్ జనసముదాయస్య హృదయంచ విస్మయైరపూరయత్. ౩౦. అథ చక్రభృతః చక్రధరస్య విష్ణోర్వధూమయే పుణ్యే అంతర్ధానం గతే సతి తథాభూతం మహిమానమవేక్ష్య విస్మయం ప్రాప్తాః జనా శ్రీశంకరమత్యంతం ప్రశశంసుః. ౩౧. స్వర్గే కల్పవృక్షో యథాతథా భూమౌ కల్యాణగుణః శంకరః ఇష్టాని యాని శ్రేష్ఠాని వస్తూని తాని దదాతీతి తథాభూతః సమభూత్ కించ స తు దేవప్రియోఽయం తు దేవస్య విప్రస్య చ ప్రియః. ౩౨. ఏవమప్రాకృతం తచ్చరితముపవర్ణ్యోపసంహరతి అమరైర్దేవైః ప్రార్థనీయా సంపద్యస్మిన్నేతాదృశం ద్విజశ్రేష్ఠస్య గృహం విధాయ స ఆత్మవాన్ యథాపూర్వం గురోః సవిధే సమీపే శాస్త్రవరాణ్యశిక్ష్యత. ౩౩. వామలోచనాః కపటదృష్టయః స్త్రియః కమనీయాః సుందర్యః స్వోచితం పతిం ప్రాప్య యథా పరం భాగం భాగ్యం ప్రాప్నువంతి తథా సర్వాః కలా అపి ఏవం శ్రీశంకరం వరం ప్రాప్య భాగ్యం ప్రాపురిత్యర్థః. ౩౪. సరహస్యం సమగ్రం యథా స్యాత్తథా శిక్షితా అఖిలా విద్యా యేన తథాభూతస్య యశస్వినః శ్రీశంకరస్య వపుశ్శరీరం ఉపమానకథాయాః ప్రసంగమప్యసహిష్ణు అపూర్వాం శోభాం ప్రాప్తవత్. ౩౫. అథ శ్రీశంకరస్య పాదాద్యవయవం వర్ణయిష్య

ణామ్, ద్విజరాజకరోపలాలితం పదయుగ్మం పరగర్వహారిణః. ౩౬. జల
మిందుమణిం ప్రవేద్యది యదిపద్మం దృషదస్తతస్సరః, యది తత్ర భవే
త్కుశేశయం తదముష్యాంఘ్రితులామవాప్నుయాత్. ౩౭. పాదౌ పద్మ
సమౌ వదంతి కతిచిచ్ఛ్రీశంకరస్యానఘౌ వక్త్రం చ ద్విజరాజమండల
నిభం నైతద్ద్వయం సాంప్రతమ్, ప్రేష్యగపద్మపదః కిల త్రిజగతి ఖ్యాత
పదం దత్తవానంభోజే ద్విజరాజమండలశతైః ప్రేష్యైరుపాస్యం ము
ఖమ్. ౩౮. ముహురుస్సంతో నైజం హృదయకమలం నిర్మలతరం విధాతుం
యోగీంద్రాః పదకమలమస్మిన్ని దధతి, దురాపాం శక్రాద్యైర్యదమతి వదనం
యన్న వసుధాం తతో మన్యే పద్మాత్పదమధికమిందోశ్చ వదనమ్. ౯౩

న్నాదౌ తదీయపదయుగ్మం వర్ణయతి-జయతి స్మేత్యాదినా సరోరుహస్య కమలస
యః ప్రభావదస్తస్య యా కుడ్మలీకరణక్రియా తయా విత్తం ప్రతీతం 'తేన విత్తశ్చు
చుశ్చణపా'వితి, సూత్రేణ చణప్ప్రత్యయః యతో ద్విజరాజస్య చంద్రస్య కరైః కిరణై
ద్విజరాజానాం విప్రాణాం హస్తైశ్చోపలాలితం పరేషాం వాదినాం గర్వం హర్తుం శీ
మస్యాస్తీతి తథా తస్య చరణయుగ్మం జయతి స్మ. ౩౬. యది జలం ఇన్దుమణి
చంద్రకాన్తం మణిం ప్రవేద్యది చ దృషదః కమలం భవేత్ యది చ తస్మాత్క
మలాత్సరస్తటాకో భవేద్యది చ తస్మిన్ సరసి కుశేశయం భవేత్ తదా తత్కమల
అముష్య పాదసాదృశ్యం ప్రాప్నుయాత్. 'సంభావనం యదీత్థం స్యాదిత్యూహోన్యస
సిద్ధయే'. ౩౭. కేచిచ్ఛ్రీశంకరస్యానఘౌ పాదౌ పద్మసమౌ వదంతి ముఖం చ చంద్ర
మండలసమం వదంతి నైతద్ద్వయం న్యాయ్యం యతః ప్రేష్యోఽనుచరో జగతి ఖ్యాత
పద్మపాదః పద్మే పదం దత్తవాన్ తథా ముఖం బ్రాహ్మణలక్షణచంద్రమండలశతై
ప్రేష్యైరుపాస్యం అత్ర నైతదిత్యాదినోపమిత్యనిష్పత్తేరుద్ఘాటనాత్ప్రతీపాలం కార
'వర్ణ్యేనాన్యస్యోపమాయా అనిష్పత్తివచశ్చ త'దిత్యుక్తేః. శార్దూ. ౩౮. శ్రీశంక
పాదవదనయోః పద్మేందుభ్యాముత్కృష్టతాం ప్రకారాంతరేణ దర్శయతి. ముహ
రితి. సంతో యోగీంద్రాః స్వీయం హృదయకమలం నిర్మలతరం విధాతుం తస్మి
హృదయకమలే శ్రీశంకరస్య పదకమలం నిదధతి స్థాపయంతి యద్యస్మాచ్ఛక్రా
ద్యైర్దురాపాం దుష్ప్రాపాం బ్రహ్మలక్షణాం నవ్యాం సుధాం ముఖముద్గిరతి ఉ
మతి యత్ యస్యేతి వా తతస్తస్మాత్పద్మాత్పదం చంద్రాచ్చ ముఖముత్కృష్టం మ

౩౯. తత్త్వజ్ఞానఫలేగ్రహిర్ఘనతరవ్యామోహముష్టింధయో నిశ్శేష వ్యసనోదరంభరి రఘప్రాగ్భారకూలంకషః, లుంటాకో మదమత్సరాది వితతేస్తాపత్రయారుంతుదః పాదస్స్యాదమితంపచగ కరుణయా భద్రం కరశ్శాంకరః. ౪౦. పదాఘాతస్ఫోటవ్రణకిణితకార్తాంతికభుజం ప్రఘాణవ్యాఘాతప్రణతవిమతద్రోహబిరుదమ్, పరంబ్రహ్మైవాసౌ భవతి తత ఏవాస్య సుపదం గతాప స్మారార్తీః జగతి మహతో౽ద్యాపి తనుతే. ౪౧ ప్రాప్తస్యాభ్యుదయం నవం కలయతస్సారస్వతోజ్జృమ్భ

శిఖ. ౩౯. తత్త్వజ్ఞానలక్షణం ఫలం గృహ్ణాతీతి తత్త్వజ్ఞానఫలేగ్రహిః, 'ఫలేగ్రహిరాత్మంభరిశ్చే'త్యుపపదస్యైదంతత్వం గ్రహేరిన్ప్రత్యయశ్చ నిపాత్యతే పునశ్చ ఘనతరో యో వ్యామోహో౽కర్త్రాత్మా స్ఫురణరూపస్తం ముష్ట్యా నిష్పీడ్య ధయతి పిబతీతి తథా పునశ్చ నిశ్శేషైర్వ్యసనైర్భక్తానాం సమస్తదుఃఖైరుదరం బిభర్తీతి తథా సర్వవ్యసనభక్షకః పునశ్చ తేషామఘస్య పాపస్య యః ప్రాగ్భారో౽తిశయస్తస్య కూలం తటంకషతి నాశయతీతి తథాభూతే.నదీవత్ మూలోన్మూలకః పునశ్చ మదమత్సరదంభాది పక్షైర్లుంటాకః అపహారకః తాపానామాధ్యాత్మికాధిభౌతికానాం త్రయం తస్యారుంతుదో మర్మస్పృక్ వినాశకః తథా మితంపచతీతి మితంపచః కదర్యః. ని. 'కదర్యే కృపణక్షుద్రకింపచానమితంపచాః' ఇత్యమరః. తద్విలక్షణో౽మితంపచో౽త్యుదారః ఏవంవిధశ్శాంకరః పాదః కల్యాణకరః స్యాత్. శా. ౪౦. యమకింకరేభ్యో మార్కండేయస్య రక్షణసమయే పదాఘాతేన వామచరణప్రహారేణ యః స్ఫోటస్తస్య వ్రణేన కిణితౌ చిహ్నితౌ కార్తాంతికౌ కృతాంతస్య యమస్య సంబంధినౌ భుజౌ యేన తత్ప్రఘాణో ద్వారబాహ్యప్రకోష్ఠః. 'అగారైకదేశే ప్రఘణః ప్రఘాణ'శ్చేతి ప్రఘాణశబ్దనిపాతనాత్ వ్యుత్పత్తిస్తు ప్రవిశద్భిః జనైః పాదైః ప్రకర్షేణ హన్యత ఇతి బోధ్యతే. తేన యో వ్యాఘాతః పాదప్రహారః తేన ప్రణతస్య దీర్ఘనమస్కారవత్ప్రకర్షేణ నతస్య నమ్రీభూతస్య యే బాహ్యాభ్యంతరా విమతాశ్శత్రవస్తేషాం ద్రోహ ఇతి బిరుదః ప్రఖ్యాతికరం నామధేయం యస్య. బిరుదశబ్దో దేశీయశబ్ద తత్పరం బ్రహ్మైవాసౌ శ్రీశంకరో భవతి తతస్తస్మాదేవాస్య సుపదం శోభనం చరణం జగత్యద్యాపి మహతో౽క్షుద్రస్వభావాత్ గతా అజ్ఞాన లక్షణాపస్మారాఖ్యా స్మరసంబంధినీ యా ఆర్తిః యేభ్యస్తథాభూతాన్ తనుతే కురుతే. శి. ౪౧. నవ్యమభ్యుదయం ప్రాప్తస్య సారస్వతం సాముద్రముజ్జృంభణముల్లాసం కుర్వతస్స్వీయ

ణం స్వాలోకేన విధూతవిశ్వతిమిరస్యాసన్నతారస్య చ, తాపం న
స్త్వరితం క్షిపంతి ఘనతాపన్నం ప్రసన్నా మునేరాహ్లాదం చ కలా
ధరస్య మధురాః కుర్వంతి పాదక్రమాః. ౪౨. నతిర్దత్తే ముక్తిం నత
ముతపదం వేతి భగవత్పదస్య ప్రాగల్భ్యా జ్జగతి వివదంతే శ్రుతివిదః,
వయం తు బ్రూమ స్తద్భజనరత పాదాంబుజ రజః పరీరంభారంభ
స్సపది హృది నిర్వాణశరణమ్. ౪౩. ధవళాంశుకపల్లవావృతం విలలా
సోరుయుగం విపశ్చితః, అమృతార్ణవఫేనమంజరీ ఛురితైరావతహస్త
శస్తిభృత్. ౪౪. యది హాటకవల్లరీత్రయీ ఘటితా స్ఫాటికకూట
భృత్తటీ, స్ఫుటమస్య తయా కటీతటీ తులితా స్యాత్కలితత్రిమే
ఖలా. ౪౫. ఆదాయ పుస్తకవపుశ్శ్రుతిసార మేకహస్తేన వాదికృతతద్గ

ప్రకాశేన విధూతం విశ్వస్య తిమిరం యేన తస్యాసన్నాః సన్నిధిం ప్రాప్తాస్తారా
యస్య తస్య కలాధరస్య షోడశకళస్య చన్ద్రస్య పాదక్రమాః కిరణప్రచారాః
ప్రసన్నాః స్వచ్ఛా యథా ఘనతాం ప్రాప్తం తాపం శీఘ్రం క్షిపంతి నాశయంతి
ఆహ్లాదం చ కుర్వంతి తథా నవమభ్యుదయం ప్రాప్తస్య సరస్వతీప్రతిపాద్యం సారస్వతం
బ్రహ్మతత్వం తస్య ఉద్దీపనం కుర్వతః స్వస్య ప్రత్యక్చైతన్యస్యాలోకేన ప్రకాశేన
విధూతం విశ్వస్యాజ్ఞానలక్షణం తిమిరం యేన తస్య సదైవోంకారజపాద్యభ్యాసశీలస్య
సమస్తకలాధరస్య మునేశ్శ్రీశంకరస్య ప్రసన్నాశ్చరణన్యాసా నోఽస్మాకం ఘనీభూతం
సంసృతిలక్షణం తాపం నాశయంతి ఆహ్లాదం బ్రహ్మానందలక్షణం చ ప్రకటయన్తీ
త్యర్థః. శార్దూ. ౪౨. కిన్నతిర్నమస్కారో ముక్తిం దదాతి అథవా నమస్కృతం
భగవత్పాదస్య పదమితి శ్రుతివిదః ప్రాగల్భ్యాజ్జగతి వివాదం కుర్వంతి తత్ర వయం
త్వేవం బ్రూమస్తస్య శ్రీశంకరచరణస్య భజనే సేవాయాం యో రతస్తస్య పాదకమలస్య
రజసః హృదయఆలిఙ్గనస్యారంభః తత్క్షణమేవ మోక్షాశ్రయభూతో ముక్తిప్రద
ఇత్యర్థః. శి. ౪౩. అథ తదీయమూరుయుగం వర్ణయతి శ్వేతవస్త్రలక్షణేన పల్లవేనా
వృతం విపశ్చిత ఊరుద్వయం విలలాస శుశుభే. తద్విశినష్టి - అమృతార్ణవస్య క్షీర
సముద్రస్య ఫేనమంజర్యా చ్ఛురితస్య వ్యాప్తస్య ఐరావతస్య హస్తస్య శుండాయాశ్శ
స్తిం ప్రాశస్తిం బిభర్తీతి తథా - వియో. ౪౪. సువర్ణవల్లీత్రయీయుక్తా స్ఫటికమ
యస్య పర్వతస్య తటీ యది భవేత్తదా తయా తాదృశయా కలితా సంపాదితా
త్రిమేఖలా యస్యాం సా అస్య శ్రీశంకరస్య కటీతటీ తులితా స్యాత్. ౪౫. అథ
తదీయకరౌ వర్ణయతి ఆదాయేతి ద్వాభ్యాం - పుస్తకమేవ వపుః శరీరం యస్య తచ్ఛ్రు

తకంటకానామ్, ఉద్ధారమారచయతీవ విబోధముద్రాముద్బిభ్రతో నిజకరేణ పరేణ యోగీ. ౪౬. సుధీరాజః కల్పద్రుమకిసలయాభౌ కరవరౌ కరోత్యేతౌ చేతస్యమలకమలం యత్సహచరమ్, రుచేశ్చోరావేతావహని కిము రాత్రావితి భియా నిశాదేరాప్రాతర్నిజదళకవాటం ఘటయతి. ౪౭. రుచిరా తదురస్స్థలీ బభావరరస్ఫాలవిశాలమాంసలా, ధరణీభ్రమణోదితశ్రమాత్పృథుశయ్యేవ జయశ్రియా శ్రితా. ౪౮. పరిఘుప్రథిమాపహారిణౌ శుశుభాతే శుభలక్షణౌ భుజౌ, బహిరంతరశత్రునిగ్రహే విజయస్తంభయుగీధురంధరౌ. ౪౯. ఉపవీతమముష్య దిద్యుతే బిసతంతుక్రియమాణసౌహృదమ్, శరదిందుమయూఖపాండిమాతిశయోల్లంఘనజాంఘికప్రభమ్ ౫౦. సమరాజత కంఠకం

తీనాం సారం ఏకహస్తేన వామకరేణ యోగీ ఆదాయ జ్ఞానముద్రాం తర్జన్యంగుష్ఠసంయోజనరూపాముద్బిభ్రతా ఉపరేణ దక్షిణేన నిజహస్తేన వాదికృతానాం తస్మిన్ క్షుతిసారే స్థితానాం కంటకానాం ఉద్ధారమారచయతీవేత్యుత్ప్రేక్షా - వసంతతిలకం వృత్తం. ౪౬. సుధీనాం మధ్యే రాజత ఇతి సుధీరాట్తస్య శ్రీశంకరస్యైతౌ కరవరౌ కల్పద్రుమపల్లవతుల్యావితి యదా యత్సహచరం యత్తుల్యమమలకమలం చేతసి కరోతి తదా రుచేః కాంతేశ్చోరావేతౌ తత్రాపి దినే కింవా రాత్రావితి భయేన రాత్రౌ చోరాణామవకాశ ఇతి కృత్వా నిశాదేస్సూర్యాస్తమారభ్య సూర్యోదయపర్యన్తం స్వదళాత్మకం కవాటం ఘటయతి యోజయతి. ౪౭. అథ తస్యోరస్థలం వర్ణయతి అరరస్ఫాలవత్కవాటఫలకవద్విశాలా చాసౌ మాంసలా మాంసవ్యాప్తా చాతిమనోహరా తస్యోరఃస్థలీ బభౌ శుభభే ధరణ్యాం భూమౌ భ్రమణేనోదితాచ్ఛ్రమాత్ జయలక్ష్మ్యా ఆశ్రితా శయ్యేవేత్యర్థః. ౪౮. అథ తదీయభుజౌ వర్ణయతి బహిరంతరశత్రునిగ్రహే పరిఘుప్రఖ్యాతతాపహారణశీలౌ పరిఘాదధికతరప్రఖ్యాతిమన్తౌ విజయస్తంభయుంగళస్య ధురంధరత ఇతి తౌ తత్తుల్యౌ శుభలక్షణయుక్తౌ శ్రీశంకరస్య తథా భుజౌ శుశుభాతే. ౪౯. అథ తదీయం యజ్ఞోపవీతం వర్ణయతి - బిసతంతుభిర్మృణాళతంతుభిః క్రియమాణం సౌహృదం యేన తత్ శరచ్చంద్రస్య కిరణానాం పాండిమ్నశ్శ్వేతతాయాః అతిశయస్యోల్లంఘనే జాంఘికాఽతివేగవతీ ప్రభా యస్య. ని. 'జంఘాలోఽతిజవస్తుల్యౌ జంఘాకరికజాంఘికౌ' విత్యమరః తదముష్య శ్రీశఙ్కరస్య యజ్ఞోపవీతం దిద్యుతే రేజే. ౫౦. అథ తస్య కంఠం వర్ణయతి భగవత్పాదముఖే

బురాడ్భగవత్పాదముఖేర్యదుద్భవః, నినదః ప్రతిపక్షనిగ్రహే జయశంఖధ్వనితామవిందత. ౫౧ అరుణాధరసంగతాధికం శుశుభే తస్య హి దంతచంద్రికా, నవవిద్రుమవల్లరీగతా తుహినాంశోరివ శారదీ చ్ఛవిః. ౫౨ సుకపోలతలే యశస్వినశ్శుశుభాతే సితభానువర్చసః, వదనాశ్రితభారతీకృతే విధిసంకల్పితదర్పణావివ. ౫౩. సమాసీత్తస్యాస్యం సుకృతజలధేస్సర్వజగతాం పయఃపారావారాదజని రజనీశో బహుమతాత్, సుధాధారోద్గారస్సుసదృగనయోః కింతు శశభృత్సుతాం తేజః పుంజం హరతి వదనం తస్య దిశతి. ౫౪ పురా క్షీరాంభోధేరహహ తనయా యద్విషయతాం జుషో దీనస్యాగ్రే ఘుసకనక

కంఠాత్మకశంఖరాజ స్సమరాజత. తం విశినష్టి య ఉద్భవః కారణమస్యేతి యదుద్భవో యత్కారణకః యస్మాదుద్భవ ఉత్పత్తిర్యస్యేతి తథా యదుత్పన్న ఇతి వా నినదో ఘోషః ప్రతిపక్షాణాం వాదిరూపాణాం శత్రూణాం వాదిరూపాణాం నిగ్రహే జయశంఖస్య ధ్వనితాం ప్రాప్తవాన్. ౫౧. అథ తస్య దంతపంక్తిం వర్ణయతి- హి ప్రసిద్ధమరుణాధరసంగతా తస్య దంతచంద్రికా అధికం శుశుభే. తత్ర దృష్టాంతః నవవిద్రుమో నవీనో రత్నవృక్షః. ని. 'విద్రుమో రత్నవృక్షే ఽపి ప్రవాళే ఽపి పుమానయ'మితి మేదినీ. తద్వల్లీగతా హిమకిరణస్య శరత్కాలికా ఛవిః కాంతిర్యథా శోభతే తద్వదిత్యర్థః. ౫౨. అథ తదీయకపోలతలే వర్ణయతి సితభానోశ్శుభ్రాంశోశ్చంద్రస్య వర్చస్తేజో యస్య తస్య యశస్వినశ్శోభనే కపోలతలే శుశుభాతే తథాభూతస్య వదనం ముఖమాశ్రితా యా సరస్వతీ తస్యాః కృతే తదర్థం బ్రహ్మణా సంకల్పితౌ సంకల్పేనోత్పాదితౌ దర్పణావివ. ౫౩. అథ తస్య ముఖం వర్ణయతి- సర్వజగతాం పుణ్యమేవ సముద్రస్తస్మాద్బహుత్వేనాభిమతాత్ బహూనామభిమతాద్వా తస్య శ్రీశంకరస్య ముఖం సమాసీత్ పయఃపారావారాత్ క్షీరసముద్రాద్బహుమతాద్రజనీశశ్చంద్రో ఽజాయత అనయోరాస్యచంద్రయోస్సుధాధారాయా ఉద్గార ఉద్వమనం సుసదృక్ సుసదృశః పరం త్వయం విశేషః శశభృచ్చంద్రస్సతాం నక్షత్రాణాం తేజః పుంజం హరతి తస్య ముఖం సతాం సజ్జనానాం తద్దదాతి ఉపమేయాధిక్యాభిధానాద్వ్యతిరేకః. 'వ్యతిరేకో విశేషశ్చేదుపమానోపమేయయో'రిత్యుక్తేః—శి. ౫౪. అథ తదీయం నేత్రద్వంద్వం వర్ణయతి - పురా అహహేత్యాశ్చర్యే యస్య మునీశనేత్రస్య విషయతాం గోచరతాం జుషతే సేవత ఇతి తథా తస్య దీనస్య బ్రాహ్మణశత్రస్యాగ్రే క్షీరసముద్రకన్యా లక్ష్మీర్ఘనీభూతస్యామలకాకారస్య

ధారాస్సమకిరత్, ఇదం నేత్రం పాత్రం కమలనిలయా ప్రీతివితతేః మునీశస్య స్తోతుం కృతసుకృత ఏవ ప్రభవతి. ౫౫. దుర్వారప్రతిపక్ష దూషణసమున్మేషక్షితౌ కల్పనే సేతోరప్యనఘస్య తాపసకులైణాంకస్య లంకారయః, ఆపన్నానతికాయ విభ్రమముష స్సంసారిశాఖామృగాన్ పుష్ణంత్యచ్ఛపయోఽబ్ధి వీచివదలంకారాః కటాక్షాంకురాః. ౫౬. నిశ్శంకక్షతిరూక్షకంటకకులం మీనాంకదావానలజ్వాలాసంకుల మార్తిపంకిలతరం వ్యధ్వాంధ్యతిధ్వంసినమ్, సంసారాకృతిమామయచ్ఛల

సువర్ణస్య ధారాస్సమకిరత్ తదిదం కమలాలయా లక్ష్మీస్తస్యాః ప్రీతిసంతతేః పాత్రం మునీశస్య నేత్రం స్తోతుం కృతపుణ్యా ఏవ సమర్థో భవతి. ౫౫. అథ మునీశ కటాక్షాన్వర్ణయతి - యథా దుర్వారః ప్రతిపక్షశ్శత్రుర్యో దూషణాఖ్యో రాక్షస స్తత్సమున్మేషస్య సముల్లాసస్య క్షితౌ క్షయే. ని. 'క్షితిర్నివాసే మేదిన్యాం కాలభేదే క్షయే స్త్రియా' మితి మేదినీ. తన్నివాసో యస్మిన్సముద్రే తత్ర సేతోః కల్పనే చానఘస్య దుఃఖరహితస్య తాపసగణశశాంకస్య తదాహ్లాదకస్య శ్రీరామచంద్రస్య లంకాయా రాక్షసపుర్యా అరయః అచ్ఛక్షీరాబ్ధితరంగవదలంకారాః అతికాయా దిరాక్షసజనితసాధ్వసముషః కటాక్షాంకురాః ఆపన్నాన్మృతప్రాయాన్ శాఖామృగాన్వానరాన్పుష్ణంతి ఉజ్జీవయంతి తథా దుర్వారాణాం ప్రతిపక్షాణాం యాని దూషణాని దుర్వారాణి చ తాని ప్రతిపక్షదూషణానీతి వా తేషాం సమున్మేషస్య క్షితౌ క్షయే తన్నివాసో యత్ర యస్మిన్ స్థానే వాదిదూషణాని ప్రసరంతి తత్రేతి యావత్. సేతోర్జలవిధారకసేతువత్తద్విధారకసేతోః సమాధానలక్షణస్య కల్పనే ఽప్యన ఘస్య తాపసకులచంద్రస్య లంకానాం శాకినీనాం కులటానాం వా అరయః. ని. 'లంకా రక్షఃపురీ శాఖా శాకినీ కులటాసు చే'తి మేదినీ. తథాభూతాః అతికాయే స్థూలాదిదేహే య ఆత్మాభిమానలక్షణో విభ్రమో భ్రాన్తిస్తం ముష్ణన్తీత్యతికాయస్య యో విభ్రమ ఇతి వా అతికాయో మహాంశ్చాసౌ విభ్రమ ఇతి వా తథా భూతా అచ్ఛపయోబ్ధివీచివదలఙ్కారాః కటాక్షాంకురాః ఆపన్నాన్ జరామరణాదిలక్షణాపత్తివ్యాప్తాన్ శరణాగతానితి వా సంసారిలక్షణాన్ శాఖామృగాన్పుష్ణన్తి సంసారాఖ్యదుఃఖనివృత్తిపూర్వకానందప్రాప్తిలక్షణాం పుష్టిం సంపాదయంతీత్యర్థః. శార్దూ. ౫౬. నవసుధావృష్టివదాచరంత్యః శ్రీశంకరస్య దృష్టయః ఆశ్రితాస్సత్యస్సంసారాకారం శ్రమం ముష్ణంతి తం విశినష్టి, నిశ్శంకా ఆకస్మికాః క్షతయ ఏవ రూక్షకంటకాస్తేషాం కులాని యస్మిన్ పునశ్చ కామలక్షణదావాగ్నిజ్వాలయా వ్యాప్తం ఆర్తిలక్షణ

చలద్దుర్వారదుర్వారణం ముష్ణంతి శ్రమమాశ్రితా నవసుధావృష్టా
యితా దృష్టయః. ౫౭. త్రిపుండ్రం తస్యాహుస్సితభసితశోభి త్రిపథ
గాం కృపాపారావారం కతిచన మునిం తం శ్రితవతీమ్, వయం త్వేత
ద్బ్రూమో జగతి కిల తిస్రస్సురుచిరాస్త్రయీమౌళివ్యాకృత్యు
పకృతిభవాః కీర్తయ ఇతి. ౫౮. అసౌ శంభోర్లీలావపు రితి భృశం
సుందర ఇతి ద్వయం సంప్రత్యేతజ్జనమనసి సిద్ధం చ సుగమమ్, యదం
తః పశ్యంతస్తత్కరణ మదసీయం నిరుపమం తృణీకుర్వంత్యేతే సుషమ
మపి కామం సుమతయః ౫౯. అజ్ఞానాంతర్గహనపతితానాత్మవిద్యోప
దేశైస్త్రాతుం లోకాన్ భవదవశిఖాతాపపాపచ్యమానాన్, ముక్త్వా
మౌనం వటవిటపినో మూలతో నిష్పతంతీ శంభోర్మూర్తిశ్చరతి

కర్దమేనాతిశయేన వ్యాప్తం విరుద్ధో వికటో వాఽధర్మలక్షణోఽధ్వా మార్గో యస్మిన్
ధృతిధ్వంసినం ధైర్యనాశకం ఆమయా రోగాస్తచ్ఛలేన చలంతో దుర్వారా వారణా
గజా యస్మిన్ తథాభూతం సంసారాకృతిం శ్రమమిత్యర్థః. ౫౭. అథ త్రిపుండ్రం
ద్విధోత్ప్రేక్షతే, తస్య శ్రీశంకరస్య సితభసితశోభి శ్వేతభస్మనా శోభాయమానం
త్రిపుండ్రం త్రిరేఖాత్మకం విభూతితిలకం కృపాసింధుం తం మునిమాశ్రితవతీం
త్రిమార్గగాం గంగాం కేచన కవివర్యా ఆహుః వయం తు ఋగ్యజుస్సా
మాఖ్యా వేదత్రయీశిరసాం ఉపనిషదాం వ్యాకృతయో వ్యాఖ్యానాని తాన్యే
వోపకృతయ ఉపకారాస్తతో భవా జాతాః సురుచిరా అతిసుందరాస్తిస్రః
కీర్తయ ఇతి బ్రూమ ఇత్యర్థః. శి. ౫౮. ఏవం ప్రత్యేక మంగాన్యుపవర్ణ్య తద్వపు
ర్వర్ణన ముపక్రమతే అసౌ శ్రీశంకరః శంభోః కామవిజయినో లీలావిగ్రహ ఇతి
భృశ మతిశయేన సుందరఇతి చైతద్ద్వయమిదానీం జనానాం మనసి సుగమం యథా
స్యాత్తథా సిద్ధం యద్యస్మాదదసీయమముష్య నిరుపమం కరణం వపు రంతఃకరణే
పశ్యంతో జనాః సుషమం సుందర మపి కామం మన్మథం తృణీకుర్వంతి కామవిజయిశం
భ్వవతారభూత శంకరశరీరస్యాతిసుందరస్యాంతస్సన్దర్శనేన తృణవ దతిక్షుద్రం కుర్వం
తీత్యర్థః. ౫౯. కించ అజ్ఞానాంతర్గహనే అజ్ఞానలక్షణకాననమధ్యేపతితాన్ భవస్సం
సార ఏవ దవో దావాగ్నిస్తస్య శిఖానాం పుత్రస్త్రీధనాదివియోగరూపాణాం తాపేన
పాపచ్యమానాన్ భృశం దంద్యహ్యమానానాత్మవిద్యోపదేశైస్త్రాతుం మౌనం త్యక్త్వా
వటవృక్షస్య మూలాన్నిష్పతంతీ అవతరంతీ శంకరాచార్యరూపా శంభోర్మూర్తిర్భు

భువనే శంకరాచార్యరూపా. ౬౦. ఉచ్చండాహితవావదూకకుహనా పాండిత్యవైతండికం జాతే దేశికశేఖరే పదజుషాం సంతాపచింతాపహే, కాతర్యం హ్యాది భూయసాఽకృత పదం వైభాషికాదేః కథాచాతుర్యం కలుషాత్మనో లయమగాద్వైశేషికాదేరపి ౬౧. అమునా క్రతవః ప్రసాధితాః క్రతువిభ్రంశకర స్స శంకరః, ఇయమేవ భిదాఽనయో ర్జితస్మరయో స్సర్వవిదో ర్బుధేడ్యయోః ౬౨. కలయాఽపి తులానుకారిణం కలయామో న వయం జగత్త్రయే, విదుషాం స్వసమో యది స్వయం భవితా నేతి వదంతి తత్ర కే. ౬౩. ద్యువనాంత ఇవామరద్రుమా అమరద్రుష్వివ పుష్పసంచయాః, భ్రమరా

వనే విచరతీతి యోజనా-మందాక్రాంతా.౬౦. కించ దేశికశేఖరే శ్రీశంకరే ఉచ్చండానా మతికోపనానా మహితానాం వావదూకానాం జల్పనశీలానాం కుహనా అతత్త్వ ఆచారభేదస్య సంభావనా 'కుహనా లాభా న్మిథ్యేర్యాపథకల్పనే'త్యమరః - తస్యాస్తయా వా యత్పాండిత్యం తత్ వితండా స్వపక్షస్థాపనహీనా విజిగీషుకథా తస్యాం భవం వైతండికం యథా స్యా త్తథా పదసేవినాం సంతాపచింతావినాశకే జాతే సతి వైభాషికాదే ర్హ్యాది కాతర్యం భూయసా బాహుళ్యేన పదం స్థాన మకృత తథా కలుషాంతఃకరణస్య వైశేషికాదేః కథాచాతుర్యం లయ మగాత్. ఆదిపదం సౌత్రాంతికయోగాచార్యమాధ్యమికజైనచార్వాకానాహ ద్వితీయం తత్సాంఖ్యమీమాంసకపాతంజలనైయాయికాదీ నాహ-శార్దూ.౬౧. అమునా శంకరాచార్యమూర్తినా శంకరేణ వైదికపథస్థాపనేన క్రతవః యజ్ఞాః ప్రకర్షేణ సాధితాః కైలాసనిలయ శ్శంకరో దక్షయజ్ఞధ్వంసకరత్వేన క్రతువిభ్రంశకరః యజ్ఞనాశకరః ఇతీయమేవానయో ర్భిదా అయమేవ భేదః అన్యత్తు సర్వం సమానమిత్యేవకారవ్యావర్త్యప్రదర్శనాయాహ:—జితకామయో స్సర్వవిదో స్సర్వజ్ఞయో ర్బుధైః పండితై ర్దేవైశ్చ స్తుత్యయోరిత్యర్థః-వియో. ౬౨. జగత్త్రయే యే విద్వాంస స్తేషాం మధ్యే కలయాఽపి తులాం సాదృశ్య మనుకరోతీతి తులానుకారీ-తథాభూతం వయం న కలయామో నచిన్తయామో మన్యామహా ఇతివా 'రామరావణయోర్యుద్ధం రామరావణయోరి'వేతి స్వయమేవ స్వసదృశ ఇతిచే త్తత్రాహ - యది స్వయం స్వసమః స్యా త్తర్హి తత్ర నేతి కేవదంతి న కేఽపీత్యర్థః * 'ఉపమానోపమేయత్వే ఏకస్యైవైకవాక్యగే' అనన్వయాలంకారః. ౬౩. స్వర్గవనమధ్యే యథా దేవద్రుమా అమరద్రుమేషు దేవవృక్షేషు యథా పుష్పసంచయాః పుష్పసంచయేషు యథా భ్రమరా ఏతే సర్వే సంఖ్యామతి

ఇవ పుష్పసంచయేష్వతిసంఖ్యాః కిల శంకరే గుణాః. ౬౪. కామం వస్తువిచారతోఽచ్ఛినదయం పారుష్యహింసాక్రుధః క్షాంత్యా దైన్యపరిగ్రహానృతకథాలోభాంస్తు సంతోషతః, మాత్సర్యం త్వనసూయయా మదమహామానౌ చిరం భావితస్వానోత్కర్షగుణేన తృప్తిగుణతస్తృష్ణాం పిశాచీమపి ౬౫. కామం యస్తు సమూలఘాతమవధీత్స్వర్గాపవర్గాపహం రోషం యః ఖలు చూర్ణపేషమపిషన్నిశ్శేషదోషావహమ్, లోభాదీనపి యః పరాంస్తృణసముచ్ఛేదం సముచ్ఛిచ్ఛిదే స్వస్యాంతే వసతాం సతాం స భగవత్పాదః కథం వర్ణ్యతే. ౬౬. క్వేమీ కాంత దివా నిశాకరకరా ఘర్మస్య మర్మచ్ఛిదో ముగ్ధే శంభు

క్రాంతాస్తథా శంకరే గుణాస్సంఖ్యారహితాః కిలేతి ప్రసిద్ధం. * గృహీత ముక్తరీత్యార్థశ్రేణి రేకావళి ర్మతా. ౬౪. కామం విషయాభిలాషం వస్తువిచారతః కామ్యవస్తుదోషవిచారాదాణాయం శ్రీశంకరో ఉచ్ఛినత్ తథా పారుష్యం కఠోరభాషణం హింసా వృత్తిచ్ఛేదాదినా పరపీడా క్రుత్ క్రోధస్తాన్ క్షాంత్యా పరైరాక్రుష్టే తాడితే ఽప్యవికృతచిత్తతా క్షాంతిస్తయా ఉచ్ఛినత్ దైన్యం పదార్థాలాభే లబ్ధపరిక్షయే చ దీనతా పరిగ్రహః సంచయః అనృతకథా మృషాభాషణం లోభః పరద్రవ్యేషు లుబ్ధతా తీర్థేషు ధనాత్యాగశ్చ తాంస్తు సంతోషేణాచ్ఛినత్ పరోత్కర్షాసహనం మత్సరస్తస్య భావో మాత్సర్యం తు అనసూయయా పరగుణేషు దోషావిష్కరణమసూయా తద్వర్జనేనాచ్ఛినత్ మదో గర్వో ధర్మాతిక్రమహేతుర్మహామానః స్వస్మిన్నతిపూజ్యత్వాభిమానస్తౌ చిరం దీర్ఘకాలం భావితశ్చింతితః స్వస్మాదన్యోత్కర్ష ఏవ గుణస్తేనాచ్ఛినత్ ఇదం మే స్యాదిదం మే స్యాదిత్యేవం రూపాం తృష్ణాలక్షణాం పిశాచీమపి సమ్యక్ తృప్తిలక్షణేన గుణేనాచ్ఛినత్-శా. ౬౫. శిష్యాణామపి కామాదీన్యస్సమూలమున్మూలయత్తస్మింస్తేషాం స్థితిః కథం స్యాదిత్యాశయేనాహ:—కామమితి. యస్తు స్వస్యాంతేవసతాం శిష్యాణాం సతాం కామం స్వర్గమోక్షయోర్నాశకం సమూలఘాతమవధీత్సమూలం నాశితవాన్ 'సమూలాకృతజీవేషుహన్ కృఞ్ గ్రహః' ఇత్యనేన ణముల్ 'కషాదిషు యథావిధ్యనుప్రయోగః' ఇత్యనేనహంతేరనుప్రయోగః తథా యః ఖలు సమస్తదోషావహం రోషం చూర్ణపేషమపిషత్ చూర్ణమపిషత్-'శుష్కచూర్ణరూక్షేషుపిషః' ఇత్యనేన ణముల్, తథా లోభాదీనపి పరాన్ శత్రూన్ తృణసముచ్ఛేదం సముచ్ఛిచ్ఛిదే తృణవత్సముచ్ఛిచ్ఛిదే 'ఉపమానేకర్మణిచే'తిణముల్ స ఏవం భూతః పూజ్యపాదః కథం వర్ణ్యతే కేనాపి ప్రకారేణ వర్ణయితుం నశక్యత ఇత్యర్థః. ౬౬. దిగ్గజతద్వధ్వోః ప్రశ్నోత్తరే వర్ణయన్నాదౌ వధూకర్తృకం ప్రశ్నముదాహరతి:—

నవావతారసుగురోరేతే గుణానాం గణాః, కస్మాదుత్పలసంతతి ర్వికసితా విస్మేరదిగ్యోషితా మేషాపాంగఝురీతిదిగ్గజవధూప్రశ్నోత్తరే రేజతుః. ౬౭. నాక్ష్ణా మాక్షికమీక్షితం క్షణమపి ద్రాక్షా ముహు శ్శిక్షితా క్షీరేక్షూ సముపేక్షితౌ భువి యయా సా శంకరశ్రీగురోః, కాంతానంతదిగంతలంఘనకలాజంఘాలతద్గుణ శ్రేణీ నిర్భరమాధురీ మదధురా ధన్యేతి మన్యామహే. ౬౮. క్షాంతి శ్చేద్వసుధా జహాతు మహతీం సర్వంసహాత్వప్రథాం విద్యా చేద్విరహంతు షణ్ముఖముఖా స్స్వాఖర్వగర్వావళీమ్, వైరాగ్యం యది బాదరాయణియశః కార్శ్యం పరం గాహతాం కిం జల్పై ర్మునిశేఖరస్య న తులాం కుత్రాపి

కఇతి. హే కాంత దివా దివసే ఘర్మస్య గ్రీష్మదినప్రయుక్తసంతాపస్య మర్మణాం ఛేదకా నిశాకరస్య చంద్రస్య కరాః కిరణాః అత్యంతాసంభావితాః అమీ ఉపలభ్యమానాః కే కిం నిశాకరకరా ఏవోతాన్యదేవ కించిత్ ఏవం కాంతయా పృష్టో దిగ్గజ ఉవాచ హే ముగ్ధే శంభోర్నవావతారస్య సుగురోః శ్రీశంకరాచార్యస్య గుణానాం గణాః ఏవం దిగ్గజకర్తృకముత్తరముపవర్ణ్య పునస్తత్కాంతాకృతం ప్రశ్నమాహ యద్యేవం తర్హి నిశాకరకరైర్వికసనశీలానాముత్పలానాం నీలకమలానాం సంతతిః కస్మాద్వికసితా వికాసం ప్రాప్తా ఏవం పృష్టస్తత్కాన్త ఉవాచ హేముగ్ధే నేయం నీలోత్పలసంతతిరపితు శంకరాచార్యగుణగణైర్విస్మేరాణాం విస్మయశీలానాం దిగంగనానామేషా కటాక్షాణాం ఝురీ ఇత్యేవం లక్షణే దిగ్గజవధూప్రశ్నోత్తరే రేజతురిత్యర్థః. 'భ్రాంతాపహ్నుతిరన్యస్య శంకాయాం భ్రాంతివారిణీ'. ౬౭. యయా మాక్షికం మధు క్షణమాత్రమప్యక్ష్ణా నేత్రేణ నేక్షితం న దృష్టం ద్రాక్షా తు బహువారం శిక్షితా క్షీరేక్షూ తు భువి సమ్యగుపేక్షితౌ సా నిర్భరమాధుర్యా అత్యర్థం మధురతాయా మదేన ధురా శ్రేష్ఠా నిర్భరమాధుర్యా మదో యేషాం తేభ్యో ధురేతి వా కాంతా చాసావనంతదిగంతలంఘనకలాయాం జంఘాలానామతివేగవతాం తద్గుణానాం శ్రేణీ పంక్తిశ్చ ధన్యేతి మన్యామహే తథాభూతగుణపంక్తిలక్షణా కాంతేతి వా. ౬౮. మునిశేఖరస్య క్షాంతిశ్చేత్తర్హి వసుధా భూమిర్మహతీం సర్వంసహాత్వఖ్యాతిం జహాతు తథా తస్య విద్యా చేత్తర్హి స్కందప్రముఖాః స్వామనల్పగర్వావళీం త్యజంతు తథా తస్య వైరాగ్యం చేత్తర్హి బాదరాయణేశ్శుకస్య యశః కార్శ్యం పరం గాహతాం ప్రాప్నోతు కిం బహుజల్పైర్మునిశేఖరస్య శ్రీశంకరస్య తులాముపమాం కుత్రాపి న వీక్షామహే అత్ర త్యాగస్య సకృద్ధర్మస్య ప్రతిపాదనాత్తుల్యయోగితాలంకారః.

పీక్షామహే. ౧౯. యా మూర్తిః క్షమయా మునీశ్వరమయీ గోత్రా సగోత్రాయతే విద్యాభి ర్నిరవద్యకీర్తిభి రలం భాషావిభాషాయతే, భక్తాభీప్సితకల్పనేన నితరాం కల్పాది కల్పాయతే కస్తాం నాన్యపృథగ్జనైః స్తులయితుం మందాక్షమందాయతే. ౨౦. న బభూవ పురాతనేషు తత్సదృశో నాద్యతనేషు దృశ్యతే, భవితా కిమనాగతేషు వా నసుమేరో స్సదృశో యథా గిరిః ౨౧ సమశోభత తేన తత్కులం స చ శీలేన పరం వ్యరోచత, అపిశీల మదీపి విద్యయా హ్యాపి విద్యావినయేన దిద్యుతే. ౨౨. సుయశఃకుసుమోచ్చయశ్ర్ర్యయద్విబుధాళి ర్గుణపల్లవోద్గమః, అవబోధఫలః క్షమారస స్సురశాఖీవ రరాజ సూరిరాట్. ౨౩. నచ శేషభవీ న కాపిలీ గణితా కాణభుజీ న గీరపి, ఫణితిష్విత

'నియతానాం సకృద్ధర్మస్స పునస్తుల్యయోగితే'త్యుక్తేః. ౧౯. కించ యా మునీశ్వరమయీ మూర్తిః క్షమయా గోత్రా సగోత్రాయతే గోత్రాయా భూమేస్సగోత్రం సజాతీయం తద్వదాచరతి భూమిసామ్యం లభతే తథా యా మునీశ్వరమయీ మూర్తిర్నిరవద్యా నిర్దోషా కీర్తిర్యాభిస్తథాభూతాభిర్విద్యాభిరలమత్యంతం భాషావిభాషాయతే భాషాయాస్సరస్వత్యాః విభాషా వికల్పః తద్వదాచరతి వికల్పేన సరస్వతీభావం ప్రాప్నోతీవ తథా యా మునీశ్వరమయీ మూర్తిర్భక్తానామభీప్సితస్య సాధనేనాత్యంతం కల్పాది కల్పాయతే కల్పవృక్షచిన్తామణ్యాదిసదృశవదాచరతి తత్సామ్యం తాం మునీశ్వరమయీం మూర్తిమన్యైః ప్రాకృతజనైస్తులయితుం కో వా న మందాక్షమన్దాయతే మందాక్షేణ లజ్జయా మందో మన్దాక్షమందస్తద్వదాచరతి అపితు సర్వోఽపీత్యర్థః. ౨౦. పురాతనేష్వతీతేషు శ్రీశంకరతుల్యో న బభూవాద్యతనేషు వర్తమానేషు నైవ దృశ్యతే ఽనాగతేషు భవిష్యేషు కింవా భవితా ఽపితు నైవ భవిష్యతి యథా కాలత్రయే ఽపి సుమేరోస్సదృశో గిరిర్నాస్తి తద్వత్ వైతాళీయం. ౨౧. తేన శ్రీశంకరేణ తస్య కులం సమ్యక్ శోభాం ప్రాప్తవత్ స చ శ్రీశంకరశ్శీలేన సాధుస్వభావేన శుచిచరితేన వా ఽత్యంతమశోభత శీలమపి విద్యయా దీప్తిమదభూత్ విద్యాపి వినయేన నమ్రీభావేన శుశుభే. ౨౨. కించ సూరిరాట్ పండితరాజః శ్రీశంకరః కల్పవృక్షో యథా రాజతే తథా రరాజ యతశ్శోభనయశోలక్షణపుష్పాణాముచ్చయో నిచయో యస్మిన్ శ్రయంతశ్చాశ్రయంతో విబుధాః పండితా ఏవాళయో భ్రమరా యస్మిన్ శ్రమతాం పండితలక్షణానాం దేశానామాళిః పంక్తి ర్యత్రేతి వా గుణలక్షణానాం పల్లవానాముద్గమ ఉద్భవో యస్మాత్ అవబోధస్తత్త్వజ్ఞానమేవ ఫలం యస్మిన్ క్షమా ఏవ రసో యస్మిన్నత ఇత్యర్థః. ౨౩. కించ కవిరాజః శ్రీశం

రాసు కా కథా కవిరాజో గిరిచాతురీ జుషి. ౨౭. భట్టభాస్కరవిమర్ద దుర్దశామజ్జదాగమశిరఃకరగ్రహా, హంత శంకరగురోర్గిరః క్షరంత్యక్షరం కిమపి తద్రసాయనమ్. ౨౮. జూటాటీరజటాకుటీరవిహారనైలింప కల్లోలినీ క్షోణీశప్రియకృన్మహావతరణావష్టంభగుంభచ్ఛిదః, గర్జంతో ఽవతరంతి శంకరగురుక్షోణీధరేంద్రోదరా ద్వాణీనిర్ఝరిణీఝరాః క్వను భయం దుర్భిక్షుదుర్భిక్షతః. ౨౯. వారీ చిత్తమతంగజస్య నగరీ బోధాత్మనో భూపతే ర్ధూరీభూతదురంతదుర్వదఝరీ హారీకృతా సూరిభిః, చింతాసంతతితూలవాతలహరీ వేదోల్లసచ్చాతురీ సంసారాబ్ధితరీ ఽదేతి

కరస్య గిరి వాణ్యాం చాతురీం సేవితవత్యాం సత్యాం పాతంజలీ వాణీ న చ గణితా కాపిలీ గీర్గణితా నాపి కాణాదీ గీర్గణితా అన్యాసు నాస్తికానాం గీర్షు కా కథా.౨౭. కించ భట్టభాస్కరాఖ్యేన సర్వశంకరవాదినా యో విమర్దస్తేన దుర్దశాయాం మజ్జాతామాగమశిరసాం వేదాంతానాం కరగ్రహా హస్తావలంబిన్య ఉద్ధారికా ఇతి యావత్ ఏవంభూతాః శ్రీశంకరగురోః గిరో హంతేత్యాశ్చర్యే హర్షే వా కిమపి వక్తుమశక్యం తత్ప్రఖ్యాతం పరమరసాశ్రయభూతమక్షరం క్షరంతి స్రవంతి. ౨౮. జూటాటీరస్య శివస్య జటాలక్షణేషు కుటీరేషు హ్రస్వకుటీషు 'కుటీశమీశుండాభ్యోరః'ఇతిరః విహరంతి యా నైలిమ్పకల్లోలినీ నిలిమ్పానాం దేవానామిదం నైలింపం త్రివిష్టపం తత్తరంగిణీ గంగా తస్యాః క్షోణీశస్య రాజ్ఞో భగీరథస్య ప్రియకృద్యదపూర్వమవతరణం తేనావష్టంభగుంభః స్తంభానాం గ్రంథనం తం ఛిందంతీతి తథా తే గర్జనాం కుర్వన్తః శ్రీశంకరగురులక్షణస్య భూమిధరేంద్రస్య హిమాలయస్యోదరాద్వాణీలక్షణాయా నిర్ఝరిణ్యాస్తరంగిణ్యా నద్యాః ఝరాః ప్రవాహా అవతరంతి యత ఏవమతో దుష్టభిక్షులక్షణదుర్భిక్షతః క్వను భయం క్వాపి భయం నాస్తీత్యర్థః - శార్దూ. ౨౯. కించ భగవత్పాదీయవైఖరీ అకారాదిక్షకారాంతవర్ణమాలా రూపా వాగుదేతి జయతి తాం విశినష్టి చిత్తలక్షణస్య మతఙ్గజస్య హస్తినో వారీ బంధినీ. ని. 'వారీ స్యాద్గజబంధిన్యా'మితి మేదినీ.తథా బోధాత్మకస్య రాజ్ఞో నగరీ తథా దూరీభూతా దురన్తానాం దుర్వదతాం దుర్వాదినాం ఝరీ ప్రవాహో యస్యాస్తథా సూరిభిర్హారీకృతా ఽతిప్రేమ్ణా హారవత్కంఠే కృతా తథా చింతాసన్తతిలక్షణస్య తూలస్య కార్పాసలవస్యాపాకరణే వాతస్య వాయోర్లహరీ ప్రవాహః తథా వేదస్యోల్లసంతీ చాతురీ చిత్తేతి పాఠే చేతనాయా ఇతి వ్యాఖ్యేయం. తథా సంసారలక్షణసముద్రస్య తరీ ఉద్ధారహేతుభూతా నౌకా తథా చైవంభూతా శంకరస్య వాణీ సర్వోత్కర్షేణ వర్తత ఇత్యర్థః. అత్ర చిత్తాదేర్భిన్నశబ్దవా

భగవత్పాదీయ వాగ్వైఖరీ. ౭౭. కథాదర్పోత్సర్పత్కథక బుధ కంఠూల రసనా సనాళాధఃపాతే స్వయముదయమంత్రే ప్రతిపతేః, నిగుమ్భః సూక్తీనాం నిగమశిఖరాంభోజసురభి ర్జయ త్యద్వైతశ్రీ జయబిరుదఘంటాఘణఘణః. ౭౮. కస్తూరీ ఘనసారసౌరభపరీరంభ ప్రియం భావుకా స్తాపోన్మేషముషో నిశాకరకరాహంకారకూలంకషాః, ద్రాక్షామాక్షికశర్కరామధురిమగ్రామావిసంవాదినో వ్యాహారా మునిశేఖరస్య న కథం కారం ముదం కుర్వతే. ౭౯. అద్వైతే పరిముక్త కంటకపథే కైవల్యఘంటాపథే స్వాహంపూర్వికదుర్వికల్పరహిత ప్రాజ్ఞా

చ్యమతంగజత్వాద్యారోపేణ వైఖర్యా వారీత్వాద్యారోపబోధనాద్భేదభాజి రూపకం వాచకభేదభాజి వేత్యుక్తేః. ౭౭. కించ ప్రతిపతేః శ్రీశంకరస్య సూక్తీనాం నిగుంభః గ్రంథనం జయతి యః కథాగర్వేణోత్సర్పతాముచ్చలతాం కథకానాం మధ్యే యే బుధా స్తేషాం కంఠ్యా వ్యాప్తా యా జిహ్వా తస్యా నాభిస్థనాళేన సహాధఃపాతే స్వయముదయమన్త్రే వేదవత్స్వయంప్రాదుర్భూతో వాదిజిహ్వాస్తంభనాదౌ వినియుక్తః షట్త్రింశద్వర్ణాత్మకో బగళాముఖ్యాఖ్యో మంత్రః పునశ్చ నిగమశిఖరాణి వేదాంతా స్తల్లక్షణకమలానాం సురభిస్సుగంధిః పునశ్చాద్వైతలక్ష్మ్యా జయస్య బిరుదఘంటాయాః ప్రఖ్యాతికరాయాః ఘంటాయాః ఘణఘణాత్మకశ్శబ్ద ఇత్యర్థః. సి. 'నియతారోపణోపాయస్స్యాదారోపః పరస్య యః, తత్పరంపరితం శ్లిష్ట' ఇత్యుక్తపరంపరితరూపకాంతర్గతం మాలారూపకమత్ర ద్రష్టవ్యం. ౭౮. కించ కస్తూరీ ఘనసారయోః కస్తూరీకర్పూరయోస్సౌరభం సురభి స్తస్య పరీరంభః పరిష్వఙ్గ స్తద్వత్ప్రియంభావుకాః ప్రియంభవిష్ణవః తాపస్యాధ్యాత్మికాదితాపత్రయస్యోన్మేష ముల్లాసం ముష్ణంతీతి తథా తేఽత ఏవ బాహ్యతాపనివారకాణాం నిశాకరస్య చన్ద్రస్య కరాణామంశూనాం యస్తాపవినాశనాహంకార స్తస్య కూలంకషాః సమూలోన్మూలనసమర్థాః తథా ద్రాక్షాదీనాం మధురిమ్ణాం మాధుర్యాణాం గ్రామేణ సముదాయేనావిసంవాదిన స్తత్తుల్యా మునిశేఖరస్య శ్రీశంకరస్య వ్యాహారా ఉక్తయః ముదం ప్రీతిం కథంకారం కథం న కుర్వతే ఽపి తు కుర్వంత్యేవ 'అన్యథైవం కథమిత్థం సుసిద్ధాః ప్రయోగశ్చే'త్యనర్థకాదేవ కరోతేర్ణముల్ —శా. ౭౯. కించ పరిముక్తో వినివృత్తో భేదవాదిలక్షణః కంటకమార్గో యస్మాత్తథాభూతే ఽద్వైత ఏవ కైవల్యఘంటాపథే కైవల్యస్య మోక్షస్య ఘంటాపథే సంసరణే రాజమార్గే స్వాహంపూర్వకైః స్వీయాహంకారపూర్వకై ర్దుర్వికల్పై రహితాః ప్రాజ్ఞాః విద్వాంస ఏవాధ్వనీనాః పాంథాస్తై రాకులే వ్యాప్తే

ధ్వనీనాకులే, ప్రస్యందన్మకరందబృందకుసుమ ప్రక్తోరణప్రక్రియా
మాచార్యస్య వితన్వతే నవసుధాసిక్తాస్స్వయం సూక్తయః. ౮౦.
దూరోత్సారితదుష్టపాంసుపటలీదుర్నీతయో ఽనీతయో వాతా దేశిక
వాఙ్మయాశ్శుభగుణగ్రామాలయా మాలయాః, ముష్ణన్తి శ్రమ
ముల్లసత్పరిమళ శ్రీమేదురా మే దురాయాసస్యాధిదావిర్భుజో భవ
మయే ధీప్రాన్తరే ప్రాన్తరే. ౮౧. నృత్యంత్యా రసనాగ్రసీమని గిరాం
దేవ్యాః కిమంఘ్రిక్వణన్మంజీరోర్జితశింజితాన్యుత నితంబాలంబికాంచీర
వాః, కిం వల్గత్కరపద్మకంకణఝుణత్కారా ఇతి శ్రీమతశ్శంకామంకుర
యంతి శంకరకవేస్సదుక్తయస్సూక్తయః. ౮౨. వర్షారంభవిజృంభ

స్వయం నవసుధాసిక్తాశ్శంకరాచార్యస్య సూక్తయః ప్రస్యందతాం మకరందానాం
పుష్పరసానాం బృందో నిచయో యేభ్యస్తథాభూతానాం కుసుమానాం పుష్పాణాం
యాస్స్రజో మాలాస్తాసాం యాని తోరణాని తేషాం ప్రక్రియాం రచనాం విత
న్వతే విస్తారయన్తి. ౮౦. కించ దూరముత్సారితా దుష్టానాం పాంసుపటలీతుల్యా దుర్నీ
తయో దుష్టనయా యైస్తే అనీతయో న విద్యంతే ఈతయోఽతివృష్ట్యాదిరూపా
బాధా యేభ్యస్తేః శుభగుణాః ప్రసాదాదయస్తల్లక్షణానాం శైత్యాదిశుభగు
ణానాం గ్రామస్యాలయాభూతా మాయా లక్ష్మ్యాశ్చాలయభూతా ఉల్లసత్పరిమళ
శ్రియా చ మేదురాః స్నిగ్ధాః దేశికవాఙ్మయావాతా భవమయే సంసారమయే ప్రాంతరే
విపినే కథంభూతే ధీప్రాంతరే బుద్ధిలక్షణాని ప్రాంతరాణి కోటరాణి బుద్ధిలక్షణో
దూరశూన్యో మార్గో వా యస్మింస్తత్రాధిర్మనఃపీడా ప్రత్యాశా వా తల్లక్షణాద్ధవి
ర్భుజో దావాగ్నేర్హేతోర్యో మే మమ దురాయాసస్తస్య శ్రమం ముష్ణంత్యపన
యంతీత్యర్థః. ని. 'ప్రాన్తరం విపినే దూరశూన్యమార్గే చ కోటరే, ఆధిః పుమాంశ్చిత్త
పీడా ప్రత్యాశాబంధకేషు చే'తి మేదినీ. ౮౧. కించ శ్రీశంకరజిహ్వాగ్రలక్షణే రంగే
నృత్యంత్యా గిరాం దేవ్యాః శారదాయాః కిమంఘ్ర్యోశ్చరణయోః క్వణతోః శబ్దం
కుర్వతోర్మంజీరయోర్నూపురయోరూర్జితశింజితాని ఉల్లసత్స్వనితాని కింవా నితం
బాలంబిన్యాః కట్యాః పశ్చాద్భాగమాలంబిన్యాః కాంచ్యా మేఖలాయాః రవాః
శబ్దాః కింవా వల్గతోరితస్తతశ్చలతోః కరకమలకంకణయోః ఝుణత్కారా ఇతి
శంకాం శ్రీమతః శంకరస్య కవేస్సమీచీనా యుక్తయో యాసు తాః సూక్తయః
అంకురయంతి జనయంతీత్యర్థః. ౮౨. వర్షారంభే విజృంభమాణానాం జలముచాం
మేఘానాం గంభీరఘోష ఉపమా యస్య సః పునశ్చ వాత్యయా వాయుసముదాయేన

ఘూర్ణజలముగ్గంభీర ఘోషోపమో వాత్యాతూర్ణవిఘూర్ణదర్ణవపయః
కల్లోలదర్పాపహః, ఉన్మీల న్నవమల్లికాపరిమళాహంతా నిహంతా
నిరాతంక శ్శంకరయోగిదేశికగిరాం గుంఫ స్సముజ్జృంభతే ౮౩.
హృద్యా పద్యవినాకృతా ప్రశమితా విద్యాఽమృషోద్యా సుధా స్వా
ద్యా మాద్యదరాతిచోద్యభిదురాఽభేద్యా నిషద్యాయితా, విద్యానా
మనఘోద్యమా సుచరితా సాద్యాపదుద్యాపినీ పద్యా ముక్తిపదస్య
సాఽద్య మునివాఙ్మాద్యాదనాద్యా రుజః. ౮౪. ఆయాసస్య నవాంకు
రం ఘనమనస్తాపస్య బీజం నిజం క్లేశానా మపి పూర్వరంగమలఘుప్ర

తూర్ణమత్యంతం శీఘ్రం వా విఘూర్ణతాం సముద్రపయసాం కల్లోలానాం బృహత్త
రంగాణాం దర్పాపహః గర్వనాశకః పునరున్మీలంతీనాం వికసంతీనాం మాలతీనాం
పరిమళాహంతాయాః విమర్దోత్థజనమనోహరగన్ధస్యాహంభావస్య నిహంతా నాశకః
పునశ్చ నిరాతంకో నిర్భయః శంకరయోగిదేశికస్య గిరాం గుంఫో గ్రథనం సముజ్జృం
భతే సముల్లసతి. ౮౩. సా ప్రసిద్ధా భాష్యాదిరూపా మునివాగద్యానాద్యా రుజో
ఽజ్ఞానాదిలక్షణాన్ రోగాన్ నుద్యాన్నాశయతు. తాం విశినష్టి పద్యవినాకృతా గద్య
రూపాపి హృద్యా మనోజ్ఞా పాఠాంతరే దోషవినాకృతా పునశ్చ ప్రశమితాఽవిద్యా
యయా సా ప్రశమితావిద్యా పునశ్చ మిథ్యా వాచ్యా న భవతీత్యమృషోద్యా యథా
ర్థా ఇత్యర్థః 'రాజసూయసూర్యమృషోద్యే'త్యాదినా వదేః క్యబంతో నిపాతః ప్రశ
మితా విద్యామృషోద్యా యయేతి వా పునశ్చ సుధాస్వాద్యాఽమృతవదాస్వాద
నీయా పునశ్చ మాద్యతాం మదేన ఘూర్ణతా మరాతీనాం వాదిలక్షణారీణాం యాని
చోద్యాని కుతర్కోద్భావితా శ్శంకా స్తేషాం భిదురా నాశకా స్స్వయం తు త్వైర
భేద్యా భేత్తు మశక్యా పునశ్చ సర్వాసాం విద్యానాం నిషద్యాయితా ఆపణపదాఽఽచ
రితాః పునశ్చానఘోఽనవద్య ఉద్యమో యస్యా స్సా పునశ్చ శోభనం చరితం యస్యా
స్సా పునశ్చ సాద్యానాం జన్యానాం సకారణానాం వా ఆపదామాధ్యాత్మికాదిదుః
ఖానాముద్యాపినీ ఉన్మూలినీ పునశ్చ ముక్తిపదస్య పద్ధతిరేవంభూతా సా మునివా
గద్యానాద్యా రుజోఽపనుద్యాదిత్యర్థః. ౮౪. మునిశేఖరోక్తి రతులా దేవాద్యా యా
ఽహోంకార స్తం ముత్కృంతతి ఉన్మూలయతి తం విశినష్టి ఆయాసస్య ఖేదస్య నవ్య
మంకురం పునశ్చ ఘనీభూతో యో మనస్తాపో మానసం దుఃఖం తస్య నిజమసాధా
రణం బీజం క్లేశానా మపి పూర్వరంగం ప్రథమం నర్తనస్థానం దోషాణాం రాగద్వేషా
దీనా మలఘ్వీ మహతీ యా ప్రస్తావనా నాటకకథాప్రారంభ స్తస్యాః డిండిమం అన్వ

స్తావనాడిండిమమ్, దోషాణా మనృతస్య కార్మణ మనచ్ఛింతాతతే
ర్నిష్కుటం దేహాదౌ మునిశేఖరోక్తిరతులాహంకారముత్కృంతతి.
౮౫. తథాగతపథాహత క్షపణకప్రథా లక్షణప్రతారణహతానువర్త్య
ఖిలజీవసంజీవనీ, హారత్యతిదురత్యయం భవభయం గురూక్తిర్నృణా
మనాధునికభారతీజరఠశుక్తిముక్తామణిః. ౮౬. ఝంఝామారుతవేల్లి
తామరధునీ కల్లోలకోలాహల ప్రాగ్భారైకసగర్భ్యనిర్భరజరీజృంభద్వ
చోనిర్ఝరాః, నైకాలీకమతాళిధూళిపటలీమర్మచ్ఛిదస్సద్గురో రుద్యద్దుర్మ
తిధర్మదుర్మతికృతాం శాంతిం నికృంతంతి నః. ౮౭. ఉన్మీలన్నవమల్లిసౌర
భపరీరంభప్రియంభావుకా మందారద్రుమరందబృందవిలుఠన్మాధుర్య
ధుర్యా గిరః, ఉద్గీర్ణా గురుణా విహారకరుణావారాకరేణాదరా త్సచ్చే

తస్య కార్మణం మూలకర్మ. ని. 'మూలకర్మతు కార్మణ' మిత్యమరః - అనచ్ఛింతాసం
తతే ర్నిష్కుటం గృహోద్యానం కేదారం వా. ని. 'నిష్కుటస్తు గృహోద్యానే స్యా
త్కేదారకపాటయో'రితి మేదినీ. ఏవంభూతం దేహాదినిష్ఠ మహంకార మిత్యర్థః. ౮౫.
తథాగతా బౌద్ధా స్తేషాం పథా మార్గేణాహతాః క్షపణకానాం వైభాషికాణాం
ప్రఖ్యాతిలక్షణేన ప్రతారణేన వంచనేన హతాశ్చానువర్తినో విప్రాదయోఽఖిలాజీవా
స్తేషాం సంజీవనీ పునశ్చానాధునికా అనాదిభూతా యా వేదవాణీ తల్లక్షణాయా
అతిప్రాచీనశుక్తే ర్ముక్తామణి రేవంభూతా గురోః శ్రీశంకరస్యోక్తి ర్నరాణాం మతిదుర
త్యయం సంసారభయం హారతీత్యర్థః - పృథ్వీ. ౮౬. సద్గురోః శ్రీశంకరస్య ఝంఝా
మారుతేన బృహద్వాయునా వేల్లితాయాః కంపితాయా దేవధున్యా గంగాయాః
కల్లోలానాం బృహత్తరంగాణాం యః కోలాహల స్తస్య యః ప్రాగ్భారోఽతిశయ
స్తదేక సగర్భ్య నిర్భరాః తదేకాతిసదృశా జరీజృంభంతో భృశముల్లసన్తో వచోల
క్షణా నిర్ఝరాః నైకాన్యనేకాని యాన్యలీకాన్యసత్యాని మతాని తేషా మాళిః పఙ్క్తి
స్సైవ ధూళీపటలీ ధూలీసమూహ స్తస్యా మర్మచ్ఛిదో వినాశకా నోఽస్మాక ముద్యద్దు
ర్మతిలక్షణధర్మాత్ యా దుఃఖితా బుద్ధి స్తత్కృతా యా అశాంతి స్తాం నికృంతంతి
ఉన్మూలయంతి. శార్దూ. ౮౭. ఉన్మీలంతీనాం వికసంతీనాం నవమాలతీనాం యత్సౌ
రభం తస్య పరీరంభ ఆలింగనం తస్మాదపి తద్వద్వా ప్రియంభావుకాః ప్రియం భవి
ష్ణవ స్తథా మందారద్రూణాం మందారాఖ్యద్రుమాణాం మకరందనికాయే లుఠతో
మాధుర్యాత్ ధుర్యా శ్రేష్ఠా శ్రీశంకరాచార్యేణ గురుణా ఆదరాదుద్గీర్ణా ఉద్వ
మితా ఉచ్చారితా గిరః సతాం చేతో రమయంతి హంతేతి హర్షే మదయంతి తథా

తో రమయంతి హంత మదయంత్యామోదయంతి ద్రుతమ్. ౮౮.
ధారావాహిసుఖానుభూతిమునివాగ్ధారాసుధారాశిషు క్రీడన్ ద్వైతి
వచస్సు కఃపున రనుక్రీడేత మూఢేతరః, చిత్రం కాంచన మంబరం పరి
దధ చ్ఛిత్తే విధత్తే ముహుః కచ్చిత్కచ్చరదుష్పటచ్చరజరత్కంథాను
బద్ధాదరమ్. ౮౯. తత్తాదృక్షమునిక్షపాకరవచశ్శిక్షా సపక్షాశయః
క్షారం క్షీరముదీక్షతే బుధజనో న క్షౌద్ర మాకాంక్షతి, రూక్షాం
క్షేపయతి క్షితౌ ఖలు సితాం నేక్షుం క్షణం ప్రేక్షతే ద్రాక్షాం నాపి ది
దృక్షతే న కదలీం క్షుద్రాం జిఘృక్షత్యలమ్ ౯౦. విక్రీతా మధునా
నిజా మధురతా దత్తా ముదా ద్రాక్షయా క్షీరైః పాత్రధియాఽర్పి

ద్రుత మవిలంబితమామోదయంతి ప్రమోదయంతి గురుం విశినష్టి విపారాయాః
పారవిముక్తాయాః కరుణాయా వారాకరేణ జలనిధినా సముద్రేణ దీపకాలంకారో
సైవ క్రియాసు బహ్వీషు కారకస్యేతి దీపక'మిత్యుక్తేః సైవ సకృద్వృత్తిః. ౮౮. కించ
ధారావాహి అనవచ్ఛిన్నం యత్సుఖం తస్యానుభూతి రనుభవో యాభ్య స్తథా భూత
మునివాగ్ధారాలక్షణసుధారాశిషు క్రీడన్ సన్ ద్వైతినాం వచనేషు విషకల్పేషు పున
ర్మూర్ఖాదన్యః కః క్రీడేదపితు మూఢ ఏవ తత్ర క్రీడాం కుర్యా త్తత్ర దృష్టాంతః
చిత్రం విచిత్రం సువర్ణమయం వస్త్రం పరిదధత్పునః కచ్చరాణాం మలదూషితానాం
దుష్టానాం పటచ్చరాణాం జీర్ణవస్త్రాణాం యా జర్జరీభూతా కంథా తస్యామనుబద్ధో
య ఆదర స్తం కచ్చి న్మనసి ధత్తేఽపితు నైవ ధత్తే ఇత్యర్థః. పాఠాంతరే తామను
బద్ధాదరం యథా స్యాత్తథేతి వ్యాఖ్యేయం. ని. 'కచ్చరం మలదూషితం, పట
చ్చరం జీర్ణవస్త్ర' మిత్యమరః. ౮౯. కించ తత్తాదృక్షై స్తథాభూతై ర్మునినిశా
కరవచోభి ర్మునిచంద్రవచనై ర్యా శిక్షా తయా సపక్షః అద్వైతాఖ్యస్వపక్ష సహిత
స్తదవలంబి ఆశయోఽంతఃకరణం యస్య శిక్షాయాస్సపక్షోఽధికరణభూత
ఆశయో వా యస్య స బుధజనః క్షీరం పయః క్షారం పశ్యతి క్షౌద్రం మా
క్షికం నాకాంక్షతి తథా సితాం శర్కరాం రూక్షాం బుధ్వా భూమా క్షేప
యతి పాతయతి తథేక్షుం క్షణమాత్రమపి న ప్రేక్షతే తథా క్షుద్రాం కదళీం న
జిఘృక్షతి ఘ్రాతుమపి నేచ్ఛతి. ౯౦. కించ యస్మా న్మధునా మాక్షికేణ స్వకీయా
మధురతా యాసు విక్రీతా యస్మాచ్చ ద్రాక్షయా నిజా మధురతా ముదా యాభ్యో
దత్తా యస్మాచ్చ దుగ్ధై ర్నిజా మధురతా పాత్రబుధ్యా యాస్వర్పితా యస్మాచ్చ
పయోధి జితాదిక్షుత స్తదీయా మధురతా బలాద్యాభి ర్లబ్ధా హంతేతి హాస్యే యస్మా

తా యుధి జిత్వా లబ్ధ్వా బలాదిక్షుతః, న్యస్తా చోరభయేన హంత సుధయా యస్మాదతస్తద్గిరాం మాధుర్యస్య సమృద్ధిరద్భుతతరా నాన్యత్ర సా వీక్ష్యతే. ౯౧ కర్పూరేణ ఋణీకృతం మృగమదేనాధీత్య సంపాదితం మల్లీభిశ్చిరసేవనాదుపగతం క్రీతం తు కాశ్మీరజైః, ప్రాప్తం చౌరతయా పటీరతరుణా యత్సౌరభం తద్గిరామక్షయ్యం మహి తస్య సుమహిమా ధన్యోఽయమన్యాదృశః. ౯౨. అప్సాం ద్రప్సం సులిప్సం చిరతరమచరం క్షీరమద్రాక్షమిక్షుం సాక్షాద్ద్రాక్షామజక్షం మధురసమధయం ప్రాగవిందం మరందమ్, మోచామాచామమన్యో మధురిమగరిమా శంకరాచార్యవాచామాచాంతో హంత కిం తైరలమపి చ సుధాసారసీసారసీమ్నా. ౯౩. సంతప్తానాం

చ్చ సుధయాఽమృతేన చోరభయేన నిజా మధురతా యాసు న్యస్తా న్యాసతయా స్థాపితా ఽతస్తస్మాత్తస్య శ్రీశంకరస్య గిరాం తథాభూతానాం గిరాం వా మాధుర్యస్య సాద్భుతతరా సమృద్ధిరన్యత్ర నైవ దృశ్యత ఇత్యర్థః. ౯౧. కించ యదీయం సౌరభం కర్పూరేణ ఋణీకృతం ఋణతయా గృహీతం వాక్యత్వేన సంహితాయా అవివక్షణాదసంధిః. తథా యదీయం సౌరభం మృగమదేన కస్తూరికయా ఽధీత్య సంపాదితం తథా మల్లీభిర్మాలతీభిశ్చిరసేవనాదుపగతం ప్రాప్తం తథా కాశ్మీరజైస్తు తదీయం సౌరభం క్రీతం మౌల్యేన గృహీతం తథా పటీరతరుణా చందనవృక్షేణ తత్సౌరభం చౌరతయా ప్రాప్తం తస్య శ్రీశంకరస్య గిరాం తథాభూతానాం గిరాం వా అక్షయ్యం మహి తస్య అక్షయం మాహాత్మ్యం తస్మాత్తస్య శ్రీశంకరస్య తస్య గిరాం సౌరభస్య మహిమాఽయమన్యాదృశస్సర్వలోకవిలక్షణో ధన్య ఇత్యర్థః. ౯౨. కించ సులిప్సం సురుచ్యం ద్రప్సం ఘనేతరదధ్యప్సాం భక్షణార్థస్య ప్సాధాతోర్లజి రూపం తత్తథా క్షీరం చిరతరం బహుకాలమచరం భక్షణార్థస్య చరధాతోర్లజి రూపం. తథేక్షుమద్రాక్షం తథా ప్రత్యక్షేణ ద్రాక్షామజక్షం భక్షితవాన్. 'జక్ష భక్షహసనయో'రితి స్మరణాత్తథా మధురసం మాక్షికరసమధయం పీతవాన్ తథా మరందం మకరందం ప్రాగవిందం పూర్వం లబ్ధవాన్ తథా మోచా కదలీ, ని. 'కదలీ వారణబుసా రంభా మోచాంశుమత్ఫలే'త్యమరః. తాం మోచామం భక్షితవాన్ అదనార్థస్య చముధాతోర్లజి మిపి 'ష్ఠివుక్లముచమాం' ఇతి దీర్ఘే చ రూపం. ఇదానీం త్వన్యో ఽతివిలక్షణః శ్రీశంకరాచార్యవాచాం మధురిమ్ణో మాధుర్యస్య గరిమా ఆచాన్తో హంతేతి హర్షే తైర్ద్రప్సాదిభిః కిం యతస్సుధాయా అమృతస్య సారసీ సారస్యం తస్యాస్సారస్య సీమ్నాఽప్యలం కృత్యం నాస్తి-స్ర. ౯౩. కించ 'దవథుః

భవదవథుభిస్స్ఫారకర్పూరవృష్టిర్ముక్తాయష్టిః ప్రకృతివిమలా మోక్షలక్ష్మీమృగాక్ష్యాః, అద్వైతాత్మానవధికసుఖాసారకాసారహంసీ బుద్ధేశ్శుద్ధ్యై భవతు భగవత్పాదదివ్యోక్తిధారా. ౯౪. ఆమ్నాయాంతాలవాలా విమలతరసురేశాదిసూక్త్యంబుసిక్తా కైవల్యాశాపలాశా విబుధజనమనస్సాలజాలాధిరూఢా, తత్త్వజ్ఞానప్రసూనా స్ఫురదమృతఫలా సేవనీయా ద్విజైర్యా సా మే సోమావతంసావతరగురువచోవల్లిరస్తు ప్రశస్త్యై. ౯౫. నృత్యద్భూతేశవల్గన్ముకుటతటరటత్స్వర్ధునీస్పర్ధినీభిర్వాగ్భిర్నిర్భిన్నకూలోచ్చలదమృతసరస్సారిణీధోరణీభిః, ఉద్వేలద్వైతవాదిస్వమతపరిణతాహంక్రియాహుంక్రియాభిర్భాతి శ్రీశంకరార్యస్సతతముపనిషద్వాహినీగాహినీభిః. ౯౬. సాహంకారసురాసురావలికరాకృష్ట

పరితాపస్స్యా’దిత్యమరాత్ భవదవథుభిస్సంసారపరితాపైస్సంతప్తానాం స్ఫారా విశాలా కర్పూరస్య వృష్టిః పునశ్చ మోక్షలక్ష్మ్యా మృగాక్ష్యా అంగనాయాః ప్రకృతినిర్మలాస్వభావతో విమలా ముక్తాయష్టిః ముక్తామయీ హారలతికా పునశ్చాద్వైతాత్మైవానంతసుఖస్యాసారేణ ప్రసరణేన కాసారస్తటాకస్తస్య హంసీ. ని. ‘ఆసారస్స్యాత్ప్రసరణే వేగవృష్టౌ సుహృద్బలే’ ఇతి మేదినీ, ఏవంభూతా భగవత్పాదస్య శ్రీశఙ్కరస్య దివ్యోక్తిధారా బుద్ధేశ్శుద్ధ్యై భవతు మన్దా. ౯౪. ఆమ్నాయాంతా వేదాంతా ఏవాలవాలం సర్వతోరక్షాభిత్తిర్యస్యాః పునశ్చ విమలతరసురేశ్వరపద్మపాదాదిసూక్తిలక్షణైర్జలైస్సిక్తా కైవల్యస్య మోక్షస్యాశా ఏవ పలాశాః పత్రాణి యస్యాం పునశ్చ విబుధజనో దేవజనః పండితజనశ్చ తస్య మన ఏవ సాలాఖ్యవృక్షసముదాయస్తత్రాధిరూఢా తత్త్వజ్ఞానలక్షణం ప్రసూనం పుష్పం యస్యాం స్ఫురత్స్వయంప్రకాశమానమమృతం బ్రహ్మానందస్తదేవ ఫలం యస్యాం ఏవంభూతా యా ద్విజైస్సేవనీయా సోమావతంసస్య చంద్రశేఖరస్య శివస్యావతారస్య గురోః శ్రీశంకరస్య వచోలక్షణా వల్లిర్మే మమ ప్రశస్త్యై అస్తు. స్ర. ౯౫. నృత్యతో భూతేశస్య శ్రీశంకరాచార్యస్య వల్గతి స్ఫురతి ముకుటతటే రటంతీ యా స్వర్ణదీ గంగా తయా స్పర్ధినీభిః పునశ్చ నిర్భిన్నతటా ఉచ్చలంత్యో యా అమృతసరసస్సారిణ్యస్స్వల్పనద్య నిర్భిన్నకూలాదుచ్చలతోఽమృతసరసో వా సారిణ్యాస్తద్ధోరణీవద్ధోరణీ పరిపాటీ యాసాం తాభిః పునశ్చోద్వేలా ఉల్లంఘితవేదమర్యాదా యే ద్వైతవాదినస్తేషాం స్వమతేన పరిణతా యా అహంక్రియాస్తాసాం హుంక్రియాభిః తిరస్క్రియాభిః ఉద్వేలత్యహంక్రియావిశేషణం వా. పునశ్చ సతతముపనిషల్లక్షణాసు నదీషు గాహినీభిర్వాగ్భిశ్శ్రీశంకరార్యో భాతి రాజతే. ౯౬. సాహంకారాణాం సురాసురాణాం యా ఆవలిః పఙ్క్తిస్తస్యాః కరైర్హస్తైరాకృష్టేన భ్ర.

భ్రమన్మందర క్షుబ్ధక్షీరపయోబ్ధివీచిసచివైః స్వూక్తైస్సుధావర్షణాత్, జంఘాలైర్భవదావపావకశిఖాజాలైర్జటాలాత్మనాం జంతూనాం జలదః కథం స్తుతిగిరాం వై దేశికో దేశికః. ౯౭. కలశాబ్ధికచాకచిక్షమం క్షణదాధీశగదాగదిప్రియమ్, రజతాద్రిభుజాభుజిక్రియం చతురం తస్య యశః స్మ రాజతే. ౯౮. పరిశుద్ధకథాసు నిర్జితో యశసా తస్య కృతాంకన శ్శశీ, స్వకళంకనివృత్తయే ఽధునాప్యుదధౌ మజ్జతి సేవతే శివమ్. ౯౯. ధమ్మిల్లే నవమల్లివల్లికుసుమస్రక్కల్పనాశిల్పినో భద్రశ్రీరసచిత్రచిత్రితకృతః కాన్తే లలాటాంతరే,

---

మతా మందరేణ క్షుబ్ధస్య క్షీరసముద్రస్య వీచయస్తరంగాస్తత్సచివైస్తత్తుల్యైస్సూక్తైరమృతవర్షణాజ్జంఘాలైర్వేగవద్భిః సంసారాఖ్యాగ్నిశిఖాజాలైర్జటాలాత్మనాం వ్యాప్తాత్మనాం జంతూనాం జలదో దేశికో గురుశ్శ్రీశంకరః స్తుతిగిరాం వై దేశికో విదేశోఽగోచరః కథం న కథమపీత్యర్థః. శార్దూ. ౯౭. అథ శ్రీశంకరస్య యశో వర్ణయతి. కలశేతి. కచేషు కచేషు కేశేషు కేశేషు గృహీత్వా ఇదం యుద్ధం ప్రవృత్తం కచాకచి 'తత్ర తేనేద మితి సరూప ఇతి' సమాసః 'అన్యేషామపి దృశ్యతే' ఇతి పూర్వపదాన్తస్య దీర్ఘః. 'ఇచ్కర్మవ్యతిహారే'ఇతీచ్ సమాసాంతః. కలశాబ్ధిః క్షీరాబ్ధిః తేన కచాకచి యుద్ధే క్షమం శక్తం పునశ్చ గదాభిశ్చ గదాభిశ్చ ప్రహృత్యేదం యుద్ధం ప్రవృత్తం గదాగది క్షణదాధీశేన నిశాధీశ్వరేణ చన్ద్రేణ గదాగది ప్రియం యస్య పునశ్చ భుజైశ్చ భుజైశ్చ ప్రహృత్యేదం యుద్ధం ప్రవృత్తం భుజాభుజి రజతాద్రిణా కైలాసగిరిణా భుజాభుజి యుద్ధలక్షణా క్రియా యస్య తత్తస్య శ్రీశంకరస్య చతురం యశః రాజతే స్మ. వి. ౯౮. కః పరిశుద్ధ ఇతి పరిశుద్ధానాం కథాసు చంద్రః పరిశుద్ధఇతి కేనచిత్కథితే సకలంకాత్తస్మాన్నిష్కళంకం శ్రీశంకరయశః పరిశుద్ధమిత్యపరేణోక్తే తస్య యశసా నితరాం జితః కృతాంకనశ్శశీ సకలంకశ్చంద్రః స్వకలంకనివృత్తయే ఽధునాఽప్యుదధౌ సముద్రే మజ్జతి శివం చ సేవతే. ౯౯. నభః పూరకా మునీశ్వరయశఃపూరా దిక్సుదృశాం దిగంగనానాం ధమ్మిల్లే ధమ్మిల్లస్సంయతాః కచాస్తస్మిన్ నవీనా యా మల్లివల్లిర్మాలతీలతా తస్యాః కుసుమాని తేషాం స్రజాం మాలానాం కల్పనే శిల్పినస్తథా దిక్సుదృశాం కాంతే లలాటాంతరే భద్రశ్రీశ్చన్దనం 'భద్రశ్రీశ్చందనో ఽస్త్రియా'మిత్య మరస్తస్య రసేన చిత్రమాలేఖ్యం చిత్రితం కుర్వంతీతి భద్రశ్రీరసచిత్రితకృతస్తథా దిక్సుదృశాం కంఠే తారావలీ.ని. 'ఏకావల్యేకయష్టికా, సైవ నక్షత్రమాలా స్యాత్సప్తవింశతిమౌక్తికై'రిత్యమరోక్తా నక్షత్రమాలాఖ్యానుహారిణీ

తారావళ్యనుహారిహారలతికా నిర్మాణ కర్మాణుకాః కంఠే దిక్సుదృశాం మునీశ్వరయశఃపూరా సఖః పూరకాః ౧౦౦. ఉత్సంగేషు దిగంగనా విదధతే తారాః, కరాకర్షికా రాగాద్ద్యోరవలంబ్య చుంబతి వియద్గంగా సమాలింగతి, లోకాలోకదరీ ప్రసీదతి ఫణీ శేషోఽస్య దత్తే రతిం త్రైలోక్యే గురురాజకీర్తిశశినస్సౌందర్యమత్యద్భుతమ్ ౧౦౧. సంప్రాప్తా మునిశేఖరస్య హరితామంతేషు సాంకాశినం కల్లోలా యశస శ్శశాంకకిరణా నాలక్ష్య సాంహాసినమ్, కుర్వంతి ప్రథయంతి దుర్మదసుధా వైదగ్ధ్యసాంలోపినం సమ్యగ్ఘ్నంతి చ విశ్వజాఙ్ఘికతమస్సంఘాతసాంఘాతినమ్. ౧౦౨ సోత్కంఠాకుంఠకంఠీరవనఖరవరక్షుబ్ధమత్తేభకుంభప్రత్యగ్రోన్ముక్తముక్తామణిగణసుషమాబద్ధదో

మనోహరా హారలతికాస్తస్యా నిర్మాణకర్మణి అణుకాః నిపుణాః. ని. 'అణుకో నిపుణాల్పయో'రితి మేదినీ-శార్దూ. ౧౦౦. గురురాజస్య శ్రీశంకరస్య కీర్తిర్యశస్తల్లక్షణస్య చంద్రస్య త్రైలోక్యే సౌందర్యమత్యద్భుతమస్తి యతో దిగంగనాస్తత్కీర్తిచంద్రముత్సంగే ఽంకే విదధతే ధారయంతి ప్రసిద్ధచంద్రం తు సర్వా దిగంగనా నైవం కుర్వంతి తథా తారాః కిరణాత్మకైర్హస్తైరాకర్షికాః ప్రసిద్ధచంద్రస్తు నైవంవిధస్తస్య క్రమేణ తారాసు గమనప్రసిద్ధేస్తథా ద్యౌస్తం రాగాదవలంబ్య సదైవ చుంబతి నతు ప్రసిద్ధం తం తస్య తత్ర సర్వదా స్థిత్యయోగాత్తథాఽవియద్గంగా తం సమ్యగాలింగతి న తు ప్రసిద్ధం తం తథాలోకాలోకాభిధపర్వతదరీ తేన ప్రసీదతి న తు ప్రసిద్ధచంద్రేణ తస్య తత్ర గత్యభావాత్తథా శేషాఖ్యః ఫణీ సర్పోఽస్య రతిం ప్రీతిం దత్తే న తు ప్రసిద్ధస్యోక్తహేతోస్తథాచైవంభూతస్య తస్య లోకత్రయే సౌందర్యమత్యద్భుతమిత్యర్థః. ౧౦౧. కించ మునిశేఖరస్య యశోలక్షణస్య క్షీరనిధేః కల్లోలా హరితాం దిశామంతేషు సాంకాశినం సమంతాత్ప్రకాశం ప్రాప్తాః సంశబ్దో ఽభివిధిద్యోతకః. 'అభివిధౌ భావ ఇనుణ్'ణిత్యనేనేనుణ్ ప్రత్యయః ఏవమగ్రేఽపి తథా శశాంకకిరణానాలక్ష్య సాంహాసినం సమన్తాద్ధాసం కుర్వన్తి తథా దుర్మదాయాః దుర్గర్వవత్యాః సుధాయా వైదగ్ధ్యస్య చాతుర్యస్య సాంలోపినం సమంతాల్లోపం ప్రథయంతి తథా విశ్వజాంఘికస్య జగతి వ్యాప్తస్యాజ్ఞానలక్షణస్య తమసః సంఘాతస్య సాంఘాతినం సమంతాత్ ఘాతం సమ్యగ్ఘ్నంతి కుర్వంతి పాకం పచతీతివత్పునః ప్రయోగః. ౧౦౨. సోత్కంఠం ఉత్కంఠయా సహ వర్తమానః అకుంఠో ఽనివార్యః, కంఠీరవస్సింహస్తస్య నఖరవరా నఖశ్రేష్ఠాస్తైః క్షుబ్ధాన్మత్తగజకుంభాత్ప్రత్యగ్రోన్ముక్తానాం

ర్యుద్ధలీలా, మంథాద్రిక్షుబ్ధదుగ్ధార్ణవనికటసముల్లోలకల్లోలమైత్రీ పాత్రీభూతా ప్రభూతా జయతి యతిపతేః కీర్తిమాలా విశాలా. ౧౦౩. లోకాలోకదరి ప్రసీదసి చిరాత్కిం శంకర శ్రీగురుప్రోద్యత్కీర్తి నిశాకరం ప్రియతమం సంశ్లిష్య సంతుష్యసి, త్వం చాప్యుత్పలిని ప్రహృష్యసి చిరాత్కస్తత్ర హేతుస్తయోరిత్థం ప్రశ్నగిరాం పరస్పరమభూత్స్మేరత్వమేవోత్తరమ్. ౧౦౪. దుర్వారాఖర్వగర్వాహిత బుధజనతాతూలవాతూలవేగో నిర్బాధాగాధబోధామృతకిరణసమున్మేషదుగ్ధాంబురాశిః, నిష్ప్రత్యూహం ప్రసర్పద్భవదవదహనోద్భూతసంతాపమేఘో జాగర్తి స్ఫీతకీర్తిర్జగతి యతిపతిశ్శంకరాచార్యవర్యః. ౧౦౫. ఇతిహాసపురాణభారతస్మృతిశాస్త్రాణి పునఃపునర్ముదా, విబు

ముక్తాఖ్యమణిగణానాం సుషమా సౌందర్యం తేనాఽఽబద్ధా బాహుయుద్ధలీలా. యయా పునశ్చ మథనాద్రిణా మందరాచలేన క్షుబ్ధస్య క్షీరసముద్రస్య నికటవర్తినః సముచ్చలా యే బృహత్తరంగాస్తైస్సహ యా మైత్రీ తస్యాః పాత్రీభూతా తత్తుల్యా ప్రభూతా విశాలా యతిపతేః కీర్తిమాలా జయతి సర్వోత్కర్షేణ వర్తతే. ప్ర. ౧౦౩. కమలినీ లోకాలోకాఖ్య పర్వతకందరాం పృచ్ఛతి హే లోకాలోకదరి త్వం చిరాత్ప్రసీదసి కిం శంకరాఖ్యశ్రీగురోః ప్రోద్యత్కీర్తిలక్షణచంద్రమేవ ప్రియతమం సమ్యగాలింగ్య సంతుష్యసి ఏవం పృష్టా లోకాలోకదరీ కమలినీం పృచ్ఛతి హేఽఉత్పలిని త్వం చాపి చిరాత్ప్రహృష్యసి తత్ర ప్రహర్షే కో హేతురితీత్థం తయోర్దరీ కమలిన్యోః ప్రశ్నగిరాం స్మేరత్వం వికసితవదనత్వమేవోత్తరమభూత్. శా. ౧౦౪. దుర్వారానల్పగర్వాహితా పండితజనతా ఏవ తూలః కార్పాసకణస్తస్య వాతూలవేగో వాత్యావేగస్తథా బాధరహితో యో ఽగాధో బోధస్తత్త్వజ్ఞానం స ఏవామృతకిరణశ్చంద్రస్తదున్మేషే తదావిర్భావే క్షీరసముద్రస్తథా నిష్ప్రత్యూహం నిర్విఘ్నం ప్రసర్పతస్సంసారదావాగ్నేరుద్భూతస్య సంతాపస్య మేఘ ఏవంభూతః స్ఫీతా విశాలా కీర్తిర్యస్య స శంకరశ్చాసావాచార్యవర్యః యతిపతిర్జగతి జాగర్తి-స్ర. ౧౦౫. ఇతిహాసాని మహాభారతాదీని పురాణాని బ్రాహ్మాదీని భారతస్మృతయస్సనత్సుజాతీయగీతా సహస్రనామాఖ్యాశ్శాస్త్రాణ్యుత్తరమీమాంసాదీని భారతస్మృతీనామితిహాసగ్రహణేన గ్రహే ఽపి పృథగుపాదానం బ్రాహ్మణపరివ్రాజకన్యాయేన సమాధేయం భారతస్యైవ వా పృథగుపాదానం బోధ్యం. స్మృతయో మన్వాదిస్మృతయః ఇతిహాసాదీని పునః పునర్ముదా విబుధైః పండితైస్సహ సుబుధః పండితాగ్రణీశ్శ్రీశంకరో విలో

ధైస్సుబుధో విలోకయన్సకలజ్ఞత్వపదం ప్రపేదివాన్. ౧౦౬. స పునః పునరైక్షతాదరాద్వరవైయాసికశాంతివాక్తతీః, సమగాదుపశాంతి సంభవాం సకలజ్ఞత్వవదేవ శుద్ధతామ్. ౧౦౭ అసత్ప్రపంచశ్చతురాననోఽపి సన్నభోగయోగీ పురుషోత్తమోఽపి సన్, అసంగజేతాఽప్యవిరూపదర్శనో జయత్యపూర్వో జగదద్వయీగురుః. ౧౦౮. ఆలోక్యాననపంకజేన దధతం వాణీం సరోజాసనం శశ్వత్సన్నిహితక్షమాశ్రియమముం విశ్వంభరం పూరుషమ్, ఆర్యారాధితకోమలాంఘ్రికమలం కామద్విషం కోవిదాశ్శంకంతే భువి శంకరం ప్రతికులాలంకారమంకాగతాః ౧౦౯. ఏకస్మిన్ పురుషోత్తమే రతిమతీ సీతామయోన్యుద్భ

కయా సర్వజ్ఞత్వపదం ప్రాప్తవాన్ విబుధైస్సకలజ్ఞత్వపదం ప్రాప్తవానితి వా సంబంధః. వియో. ౧౦౬. స శ్రీశంకరః పునఃపునరాదరాద్వరాః శ్రేష్ఠా వైయాసికీః శాంతివాక్తతీ శ్శాంతిపర్వస్థావాక్పఙ్క్తీరైక్షత సర్వజ్ఞత్వం యథాప్రాప్తవాన్ స్తద్వదేవోపశాంతి సంభవాం శుద్ధతామపి సమగాత్సమ్యగాప్తవాన్ తథా చ కేవలం సకలజ్ఞతైవ న తేనాప్తాఽపితు ముఖ్యఫలం శుద్ధత్వమపీతి భావః. ౧౦౭. కించ చతురమాననం ముఖం యస్య స చతురాననోఽపి సన్నసత్ప్రపంచః ప్రపంచరహితః ప్రసిద్ధశ్చతురానన శ్చతుర్ముఖో హిరణ్యగర్భస్తు సత్ప్రపంచస్తథా పురుషేభ్య ఉత్తమోఽపి సన్ విషయభోగసంబంధవాన్న భవతి ప్రసిద్ధస్తు పురుషోత్తమో విష్ణుః శేషశరీరయోగిత్వాద్భోగయోగీ తథాఽనంగస్య కామస్య జేతాఽపి విరూపం దర్శనం యస్య స విరూపదర్శనో న భవతి ప్రసిద్ధస్త్వనంగజేతా మహాదేవో విరూపదర్శనః తథా చైవంభూతోఽపూర్వోఽద్వయీగురుః శ్రీశంకరాచార్యో జగజ్జయతీత్యర్థః. అత్ర శ్లేషమూలకో విరోధాభాసః. 'ఆభాసత్వే విరోధస్య విరోధాభాస ఇష్యతే' ఇత్యుక్తేః. ౧౦౮. కించ ముఖపంకజేన వాణీం సరస్వతీం దధతం బ్రహ్మచారికులాలంకారం శ్రీశంకరమాలోక్యాంకమంతికం సమీపమాగతా విద్వాంసః కమలాసనం బ్రహ్మాణం శంకంతే తథా సతతం సన్నిహితా క్షమా లక్ష్మీర్యస్య తథాభూతం తం దృష్ట్వా విశ్వంభరం పురుషం శ్రీవిష్ణుం శంకంతే తథా ఆర్యైరారాధితే కోమలే చరణకమలే యస్య తం కామద్విషం మహాదేవం శంకంతే. శా. ౧౦౯. కించైకస్మిన్ పురుషోత్తమే భగవతి రామచంద్రే రతిమతీమయోన్యుద్భవాం సీతాలక్షణాం సత్తాం మాయాభిక్షుణా రావణేన హృతాం తాన్బుధవైరిణో దేవద్విషో రాక్షసాన్ జిత్వా అనేకపురుషేఽశ్రేష్ఠపురుషే రాక్షసే రావణే ఆసక్తిభ్రమాద్రావణోఽస్యా ఆసక్తి

వాం మాయాభిక్షుహృతామనేకపురుషాసక్తిభ్రమాన్నిష్ఠురామ్, జిత్వా
తాన్ బుధవైరిణః ప్రియతయా ప్రత్యాహరద్యశ్చిరాదాస్తే తాపస
కైతవాత్త్రిజగతాం త్రాతా స నశ్శంకరః. ౧౧౦.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తదాశుద్ధాష్టమవృత్తగః,
సంక్షేపశంకరజయే చతుర్థస్సర్గ ఆభవత్.

రితి రామచంద్రనిష్ఠాద్భ్రమాన్నిష్ఠురాం నైష్ఠుర్యేణ వహ్నిం ప్రవిష్టామశ్రేష్ఠ పురుషస్య రావణస్య స్వస్మిన్నాసక్తిభ్రమాత్తం ప్రతి నిష్ఠురామితి వా శ్రేష్ఠపురుషస్య రామచంద్రస్య స్వస్మిన్నాసక్త్యభావభ్రమాన్నిష్ఠురామితి వా యో రామచంద్రాత్మనా ఽవతీర్ణః శివశ్చిరాత్ప్రియతయా ప్రత్యాహరత్స త్రిజగతాం త్రాతా ఽనో ఽస్మాకం సుఖకర స్తాపసకైతవాద్యతివేషమిషాదాస్తే న స్త్రిజగతాం త్రాతాశంకర ఇతి వా శివస్య రామచంద్రాత్మనా ఽవతరణప్రకారస్తు స్కాందపురాణాదవగంతవ్యః. పక్షే ఏకస్మిన్నద్వితీయే పురుషోత్తమే క్షరాక్షరాతీతే పరమాత్మని రతిమతీం బన్ధాదిశూన్యాం సత్తాం మాయాభిక్షుభిః క్షణికవిజ్ఞానవాద్యాదిభిర్హృతామనేకాత్మప్రసక్తిభ్రమాన్నిష్ఠురాం తాన్వివేకివైరిణో జిత్వా యశ్చిరాత్ప్రత్యాహరత్సమానమన్యత్. ౧౧౦.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య బాలగోపాలతీర్థశ్రీపాదశిష్యదత్త
వంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే
శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే
చతుర్థస్సర్గః.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

పంచమసర్గ ప్రారంభః.

ఇతి సప్తమహాయనే ఽఖిలశ్రుతిపారంగతతాం గతో వటుః, పరివృత్య గురోః కులాద్గృహే జననీం పర్యచరన్మహాయశాః. ౧. పరిచరజ్జననీం నిగమం పఠన్నపి హుతాశరవీ సవనద్వయమ్, మనువర్ణైర్నియతం పరిపూజయఞ్ఛిశురవర్తత సంస్తగణైర్యథా. ౨. శిశుముదీక్ష్య యువా ఽపి న మన్యుమాన్ దిశతి వృద్ధతమో ఽపి నిజాసనమ్, అపి కరోతి జనః కరయోర్యుగం వశగతో విహితాంజలి తత్క్షణాత్. ౩. మృదువచశ్చరితం కుశలాం మతిం వపురనుత్తమ

ఏవం ప్రాకృతజనవిలక్షణం తస్య బాలచరితముపవర్ణ్య తుర్యాశ్రమస్వీకృతి ముపవర్ణయితుం ప్రస్తౌతి. ఇతీతి. ఇతి ఉక్తప్రకారేణ సప్తమవర్షే సర్వవేదపారంగ తతాం ప్రాప్తో వటుర్బ్రహ్మచారీ గురోః కులాత్పరివృత్య పరివర్తనం సమావర్తనం విధాయ గురుకులవాసం సమాప్య మహాయశాః గృహే జననీం పర్యచరత్ సమ్యక్ సే వితవాన్. వి. ౧. మాతరం పరిచరన్ వేదం పఠంశ్చ మనుశ్రేష్ఠైస్స్వాయంభువాదిభి రగ్నిసూర్యసంపూజాయాం నియమితం ప్రాతస్సవనం తృతీయసవనమిత్యేవం రూపం సవనద్వయం వహ్నిసూర్యౌ సంపూజయన్ సన్ శిశుః భానువదవర్తత మనువర్ణై ర్మంత్రవర్ణైర్నియతం యథాస్యాత్తథా పరిపూజయన్నితి. వా - ద్రు.స. ౨. కించ శిశుం శ్రీశంకరం దృష్ట్వా క్రోధాద్యాలయో యువా ఽపి కోపవాన్న భవతి తథా వృద్ధతమో ఽత్యంతమాదరణీయో ఽపి స్వాసనం దదాతి అపిచ తత్క్షణాద్దర్శనక్షణ ఏవ వశం ప్రాప్తస్సర్వో ఽపి జనో హస్తయోర్యుగళం నిహితాంజలి కరోతి. ౩. మృద్వితి. చరితస్యాపి విశేషణం మృదు కోమలం వచో యస్మింస్తత్ చరితమితి

మాస్పదమోజసామ్, సకలమేత దుదీక్ష్య సుతస్య సా సుఖమవాప నిరర్గళమంబికా. ౪. జాతు మందగమనా ఽస్య హి మాతా స్నాతుమంబునిధిగాం ప్రతి యాతా, ఆతపోగ్రకిరణే రవిబింబే సా తపః కృశతనుర్విలలంబే. ౫. శంకరస్తదనుశంకితచిత్తః పంకజై ర్విగతపంకజలార్ద్రైః, వీజయన్నుపగతో గతమోహాం తాం జనేన సదనం సహ నిన్యే ౬. సోఽథ నేతుమనవద్యచరిత్రస్సద్మనో ఽంతికమృషీశ్వరపుత్రః, అస్తవీజ్జలధిగాం కవిహృద్యైర్వ్యస్తుతః స్ఫురదలంకృతపద్యైః. ౭.ఈహితం తవ భవిష్యతి కాల్యే యో హితం జగత ఇచ్ఛసి బాల్యే, ఇత్యవాప్య స వరం తటినీతస్సత్యవాక్సదనమాప వినీతః. ౮. ప్రాతరేవ సమలోకత లోకశ్శీతవాత హృతశీకరపూతః, నూతనామివ ధునీం ప్రవహంతీం మాధవస్య సమయా సదనం తామ్. ౯. ఏవమేన

వా. ఓజసాం మన ఆదిబలానామాస్పదమాశ్రయభూతం వపుశ్శరీరం సుతస్యైతత్సర్వమవేక్ష్య సా సతీ కుమారజననీ నిరర్గళమప్రతిబన్ధం సుఖమవాప. ౪. కదాచిదస్య శ్రీశంకరస్య మాతా హి ప్రసిద్ధం మందం గమనం యస్యాస్సా సముద్రగాం నదీం ప్రతి స్నానార్థం గతా సూర్యమండలే ఆతపేనోగ్రాః కిరణా యస్య ఏతాదృశే సతి తపసా కృశా తనుశ్శరీరం యస్యాస్సా సతీ విలంబం కృతవతీత్యర్థః. స్వా. ౫. తత్తదా విగతకర్దమేన జలేనార్ద్రైః పంకజైర్వీజయన్నుపగతః జనేన జనసముదాయేన సహ సదనం ప్రతి నిన్యే. హేత్వవ్యయం స శ్రీశఙ్కరఇతి వా. ౬. అథ నయనానంతరం దోషరహితచరిత్రః ఋషీణామీశ్వరస్య శివగురోః పుత్రః శ్రీశంకరః గృహస్య సమీపం నేతుం సముద్రగాం నదీం కవీనాం మనోజ్ఞైర్వ్యస్తుతః స్ఫురన్తి అలంకృతాని చ తాని పద్యాని చ తైర్నత్వాఽఽపాతతః స్ఫురదలంకృతపద్యైరస్తవీదస్తువత్. ౭. తేన స్తుతా సంతుష్టా నదీఉవాచ తవ ఈహితమభిలషితం కలయతి చేష్టామితి కాల్యే ప్రాతఃకాలే భవిష్యతి 'అహ్నాయ్యదయశ్చే'తి కలేర్యకి తతః ప్రజ్ఞాద్యణి రూపం. ని. 'ప్రత్యూషో ఽహర్ముఖం కల్య' మిత్యమరః, యస్త్వం బాల్యావస్థాయామాజ్ఞగతో హితమిచ్ఛసి ఇత్యేవంప్రకారేణ నదీతః వరం ప్రాప్య సత్యవచనశ్శ్రీశంకరస్సదనం ప్రాప ఏతాదృశసామర్థ్యవత్త్వేఽపి వినయయుక్తః. ౮. శీతేన వాయునా ఆహృతైర్జలకణైః పవిత్రితో లోకః ప్రాతరేవ మాధవస్య లక్ష్మీపతేర్విష్ణోస్సమయా సదనం మన్దిరస్య సమీపే ప్రవహన్తీం తాం ధునీం నదీం నూతనామివ సమవలోకత. ౯. ఏవమనేన ప్రకారేణ

మతిమర్త్యచరిత్రం సేవమానజనదైన్యలవిత్రమ్, కేరలక్షితిపతిర్ది
దృక్షుః ప్రాహిణోత్సచివమాదృతభిక్షుః. ౧౦. సోఽప్యతంద్రితమభీ
రుపదాభిః ప్రాప్య తం తదను సద్విరదాభిః, ఉక్తిభి స్సరసమంజుపదాభి
శ్శక్తిభృత్సమనుజిజ్ఞపదాభిః ౧౧. యస్య నైవ సదృశో భువి బోద్ధా
దృశ్యతే రణశిరస్సు చ యోద్ధా, తస్య కేరళనృపస్య నియోగాద్ద్ర
శ్యసే మమ చ సత్కృతియోగాత్. ౧౨. రాజితాభ్రవసనైర్విలసంతః
పూజితాస్సదసి యస్య వసంతః, పండితాస్సరసవాదకథాభిః ఖండితా
పరగిరోఽవితథాభిః. ౧౩. సోఽయమాజిజితసర్వమహీపస్స్తూయమాన

మర్త్యానతిక్రాన్తాని చరిత్రాణి యస్య తం సేవమానానాం జనానాం మనోరథపూరణేన
దైన్యస్య లవిత్రం ఛేదకమేనం శ్రీశంకరం ద్రష్టుమిచ్ఛురాదృతా భిక్షవో యేన
స కేరళక్షితిపతిః రాజశేఖరాఖ్యస్సచివమమాత్యం ప్రేషితవాన్. ౧౦. స అమాత్యో
ఽపి తం సమమతంద్రితమనలసమతన్ద్రితం యథాస్యాత్తథేతి వా ఽభీర్భయవర్జిత ఉప
దీయత ఇత్యుపదా ఉపాయనం 'డుదాఞ్ దానే' 'ఆతశ్చోపసర్గ' ఇత్యఙ్. ని. 'ఉపా
యనముపగ్రాహ్యముపహారస్తథోపదే'త్యమరః-ఉపదాభిరుపాయనభూతాభిస్సమీచీనాభి
ర్ద్విరదాభిః కరేణుభిస్సహ తం శ్రీశంకరం ప్రాప్యాదను తత్ప్రాప్తేః పశ్చాత్ సరసాని
మనోజ్ఞాని పదాని యాసు సరసానామితి వ. ఏవంవిధాభిరాభిరుక్తిభిః శక్తిం శివాం
సామర్థ్యం వా బిభర్తీతి శక్తిభృత్సచివోఽజిజ్ఞపత్ సమం యథాస్యాత్తథా విజ్ఞాపిత
వాన్ ఇతి వా. ౧౧. తా ఏవ దర్శయతి- యస్య సదృశో బోద్ధా రణమూర్ధసు యుద్ధ
కర్తా చ భువి నైవ దృశ్యతే తస్య కేరళదేశాధిపతేరాజ్ఞాఽత స్త్వం సర్వోత్తమో
దృశ్యసే. నను అన్య ఏవ తన్నియోగాదాగత్య మాం కుతో న దృష్టవాన్ భవానేవ
వా పూర్వమిత్యాశంక్యాహ:—మమ సత్కృతేః పుణ్యస్య యోగాత్ మమేత్యన్యవ్యా
వృత్తిః యోగాదితి పూర్వకాలవ్యావృత్తిః. ౧౨. అథ రాజ్ఞః ప్రార్థితప్రదానపాత్రతా
సూచనాయ తం స్తువన్ ప్రార్థయతే, రాజితేతి ద్వాభ్యాం. రాజితైర్దీప్తిమద్భిరాభ్రై
స్సువర్ణమయైర్వస్త్రైః విలసంతశ్శోభంతః పూజితాః పూజాం ప్రాప్తాః అవితథాభిరవ్య
ర్థాభి స్సరసా రసయుక్తా శ్చ తాః వాదకథాశ్చ తాభిః ఖండితా అపరేషామన్యేషాం
గిరో వాచో యై స్తే పండితా యస్య సదసి సభాయాం వసంతస్సంతీత్యర్థః. ని.'అభ్రం
మేఘే చ గగనే ధాతుభేదే చ కాంచన' ఇతి మేదినీ. ౧౩. ఆజౌ సంగ్రామే జితా
స్సర్వే మహీపా భూమిపాలాయేన అతఏవ స్తూయమానౌ చరణౌ యస్యాతఏవ కులస్య

చరణః కులదీపః, పాదరేణు మవనం భవభాజా మాదరేణ తవ విందతు రాజా. ౧౩. ఏష సింధురపరో మదపూర్ణో దోషగంధరహితః ప్రవితీర్ణః, అస్తు తే ఽద్య రజసా పరిపూతం వస్తుతో నృపగృహం శుచిభూతమ్. ౧౪. ఇత్యుదీర్య పరిసాధితదౌత్యం ప్రత్యుదీరితసదుక్తి మమాత్యం, అత్యుదారమృషిభిః పరిశస్తం ప్రత్యువాచ వచనం క్రమశస్తమ్. ౧౫. భైక్ష్యమన్నమజినం పరిధానం రూక్షమేవ నియమేన విధానమ్, కర్మదాతృవర శాస్తివటూనాం శర్మదాయినిగమాప్తిపటూనామ్. ౧౬. కర్మ నైజమపహాయ కుభోగైః కుర్మహే హ కిము కుంభిపురోగైః, ఇచ్ఛయా సుఖ మమాత్య యథేతం గచ్ఛ నాథమసకృత్క–థ

దీపః దీపవత్ప్రకాశకస్సోఽయం రాజా భవభాజాం సంసారం భజతామవనం పాలకం తవ చరణరేణుమాదరేణ విందతు లభతాం అభ్యర్థనాయాం లోట్. ౧౩. తత్రానీతాసు పదాసు ముఖ్యమేకం గజం దర్శయతి:—ఏష సింధురపరో హస్తిశ్రేష్ఠో మదేన పూర్ణః దోషస్య గన్ధేనాపి వర్జితః ప్రవితీర్ణో రాజ్ఞా ప్రేమ్ణా దత్తస్తస్మాద్వస్తుతశ్శుచిర్భూతమపి నృపగృహం తవ చరణరజసా పరిత ఆసమంతాత్పూతం పవిత్రమస్తు. ౧౪. ఏవం యుక్తియుక్తం సచివవాక్యముదాహృత్య తదుత్తరరూపం శ్రీశంకరవాక్యముదాహర్తుమాహ:—ఇత్యేవం ప్రకారేణోదీర్యోక్త్వా పరిసాధితం దూతకృత్యం యేన ప్రత్యుదీరితాః ప్రత్యుచ్చారితాస్సతాముక్తయస్సమీచీనా ఉక్తయో వా యేన తమమాత్యం సచివం ప్రతి క్రమశః క్రమేణ వచనమువాచ. తద్విశినష్టి. అత్యుదారమతఏవ ఋషిభిః పరిశస్తం సంస్తుతం. ౧౫. తదుదాహరతి. భైక్ష్యం భిక్షయా లబ్ధమన్నం పరిధానమాచ్ఛాదనమజినం మృగచర్మ విధానం కర్తవ్యం నియమేన రూక్షమేవ కష్టసాధ్యమేవ త్రికాలస్నానాది కర్మ కర్మప్రతిపాదకం వేదాదిశాస్త్రం హేదాతృవర శర్మదాయినాం దృష్టాదృష్టసుఖదాయినాం వేదానాం ప్రాప్తౌ పటూనాం కుశలానాం వటూనాం బ్రహ్మచారిణాం శాస్తి యద్వా విధానం శ్రుతిస్మృత్యాది నియమేన రూక్షమేవ కర్మ తత్రాపి నియమేనేతి వా శాస్తీత్యర్థః. శర్మదాయీతి కర్మణో వా విశేషణమ్. ౧౬. తథాచైవంవిధా బ్రహ్మచారిణో వయం నైజం స్వీయం కర్మ విహాయ కుంభిపురోగైః కుభోగైః భోగ్యంత ఇతి భోగా విషయాస్తైరిభపురస్సరైః కుత్సితైర్విషయసంభోగైః కింకుర్మహే అహేతి. ప్రసిద్ధార్థకమాశ్చర్యార్థకం వా ఽవ్యయం. తర్హి మయా కిం విధేయమిత్యాకాంక్షాయామాహ – హే సచివ ఇచ్ఛయా సుఖం యథా స్యాత్తథా యథేతం యథా

యేత్థమ్. ౧౮. ప్రత్యుత క్షితిభృతాఖిలవర్ణా వృత్త్యపాహరణతో
విగతర్ణాః, ధర్మవర్త్మని రతా రచనీయాః కర్మవర్జ్యమితి నో వచనీయాః.
౧౯. ఇత్యముష్య వచనాదకళంకగీః ప్రత్యగాత్పునరమాత్యమృ
గాంకః, వృత్తమస్య స నిశమ్య ధరాపస్సత్తమస్య సవిధం స్వయ
మాప. ౨౦. భూసురార్భకవరైః పరివీతం భాస్వరోడుపగభస్త్యుప
వీతమ్, అచ్ఛజహ్నుసుతయా విలసంతం సుచ్ఛవిం నగమివ ద్రుమవం
తమ్. ౨౧. చర్మ కృష్ణహరిణస్య దధానం కర్మ కృత్స్నముచితం విద
ధానమ్, నూతనాంబుదనిభాంబరవంతం పూతనారిసహజం తులయం
తమ్. ౨౨. జాతరూపరుచి ముంజసుధామ్నా ఛాతరూపకటి మద్భుత

గతం తథాగచ్ఛ యత ఇత్థమమునా ప్రకారేణాసకృదర్థం న కథయ. ౧౮.
యత్త్వయోక్తం తద్రాజ్ఞః కర్తవ్యం న భవతి ప్రత్యుత భూమిపేన సర్వే వర్ణా
బ్రాహ్మణాద్యావృత్త్యపాహరణతస్తత్తద్వర్ణోచితశుద్ధజీవికాసంపాదనేన విగతాని దేవర్షి
పితృఋణాని యేభ్యస్తథావిధా ధర్మమార్గే నిరతా రచనీయాః స్వీయం కర్మ
వర్జ్యమితి నో వచనీయా నైవ వక్తవ్యాః. ౧౯. తతః కింవృత్తమిత్యాకాంక్షాయా
మాహ - ఇత్యేవంవిధాదముష్య శంకరస్య వచనాదమాత్యచంద్రశ్చంద్రా ద్వ్యతి
రేకసూచకం విశేషణమకళంకః పునః ప్రత్యగాత్ స్వస్వామినం ప్రతి గమనం కృత
వాన్ స భూమిపోఽస్య వృత్తం శ్రుత్వాఽత్యుత్కృష్టస్య శ్రీశంకరస్య సవిధం
సమీపం స్వయం ప్రాప. ౨౦. ఇతః చతుర్భిశ్శ్లోకైః తం మునివరస్య కుమారం విశినష్టి. భూసు
రాణాం భూమిదేవానాం బ్రాహ్మణానామర్భకవరైర్బాలకశ్రేష్ఠైః పరివీతం పరితో వ్యా
ప్తం భాస్వరైర్దేదీప్యమానైర్భాస్వరస్యోడుపస్య చంద్రస్య గభస్తిభిః కిరణైస్తుల్య
ముపవీతం యజ్ఞోపవీతం యస్య అచ్ఛా స్వచ్ఛా యా జహ్నుసుతా గంగా తయా
విలసంతం ద్రుమవంతం నగం హిమాలయమివ సుచ్ఛవి సుష్ఠు చ్ఛవిః కాంతిర్యస్యతం.
౨౧. కృష్ణహరిణస్య చర్మ దధానం సర్వముచితం కర్మ విదధానం నూతనమేఘ
తుల్యమంబరమస్యాస్తీతి తథా తం పూతనాయాః కంసప్రేషితాయా అరిః శత్రుః
కృష్ణస్తస్య సహజం భ్రాతరం బలభద్రం తులయంతం తత్తులాం దధానం. ౨౨.
జాతరూపస్య సువర్ణస్య రుచిరివ రుచిర్యస్య తస్య ముంజసంజ్ఞకస్య తృణవిశేషస్య సుధా
మ్నా సుష్ఠు తేజసా ఆశ్చర్యమందిరేణ ఛాతం ఛన్నం రూపం యస్యాస్తథాభూతా
కటిశ్శ్రోణిర్యస్య సత్కృతిః సుకృతం తయా లబ్ధం పాకేన పరిణత్యా పీతా యా

ధామ్నా, నాకభూతమివ సత్కృతిలబ్ధం పాకపీతలతికాపరిరబ్ధమ్. ౨౩.
సస్మితం మునివరస్య కుమారం విస్మితో నరపతి ర్బహువారమ్, సం
విధాయ వినతిం వరదానే తం విధాతృసదృశం భువి మేనే. ౨౪. తేన
పృష్టకుశలగ క్షితిపాల స్స్వేన సృష్టమథ శాత్రవకాలః, హాటకాయుత
సమర్పణపూర్వం నాటకత్రయ మవోచదపూర్వమ్ ౨౫ తత్రసార్ద్ర
గుణరీతివిశిష్టం భద్రసంధిరుచిరం సుకవీష్టమ్, సంగ్రహేణ స నిశమ్య

లతికాః సూక్ష్మలతాస్తాభిః పరిరబ్ధమాలింగితం స్వర్గభూమిజం కల్పద్రుమమివ. ౨౩.
స్మితేన మందహసితేన సహితం మునివరస్య శివగురోః కుమారం నరపతిర్బహువారం
ప్రణతిం విధాయ తం భువి వరదానే బ్రహ్మణా సమం మేనే భువీత్యస్య వినతిమిత్య
నేన వా సంబంధః. ౨౪. తేన శ్రీశంకరేణ పృష్టం కుశలం యస్మై సశాత్రవస్య శత్రు
సమూహస్య శత్రుసంబంధినో వా కాలోఽంతకో భూమిపాలః దశసహస్రసంఖ్యాక
సువర్ణముద్రాసమర్పణపూర్వకం స్వేన రచితమపూర్వం నాటకానాం త్రయమవోచత్.
౨౫. నాటకత్రయం వివినష్టి తదిత్యర్థేన. తన్నాటకత్రయం. 'శృంగారహాస్యకరుణా
రౌద్రవీరభయానకాః, బీభత్సాద్భుతసంజ్ఞౌ చేత్యష్టౌ నాట్యేరసాః స్మృతాః' ఇత్యుక్తై
రసై రార్ద్రిగుణైః. 'యేరసస్యాంగినో ధర్మాః శౌర్యాదయ ఇవాత్మనః' ఉత్కర్షహేతవ
స్తేస్యు రచలస్థితయో గుణాః, మాధుర్యౌజఃప్రసాదాఖ్యాస్త్రయస్తే చ పునర్దశ, ఆహ్లా
దకత్వం మాధుర్యం శృంగారే ద్రుతికారణం, కరుణే విప్రలంభే తచ్ఛాంతే చాతిశ
యాన్వితం, దీప్త్యాత్మవిస్తృతేర్హేతురోజో వీరరసస్థితిః, బీభత్సరౌద్రరసయో
స్తస్యాధిక్యం క్రమేణ చ, శుష్కేంధనాగ్నివత్స్వచ్ఛజలవత్సహసైవ యః, వ్యా
ప్నోత్యన్యత్ప్రసాదోఽసౌ సర్వత్ర విహితస్థితి'రిత్యుక్తైర్గుణైః - 'రీతిర్నామ గుణా
శ్లిష్టా వర్ణసంఘట్టనా మతా. వైదర్భీ గౌడీ పాంచాలీ' ఇత్యుక్తాభీరీతిభిశ్చ విశిష్టం
యుక్తం తథా భద్రసంధిభిశ్శ్రేష్ఠసంధిభిస్సున్దరం సంధిర్నామ ఏకేన ప్రయోజ
నేనాన్వితానాం కథాంశానామవాంతరప్రయోజనసంబన్ధః. తత్ర పంచసంధయః
తదుక్తం దశరూపకే. 'ముఖం ప్రతిముఖం గర్భః సావమర్శోపసంహృతిః, ముఖం
బీజసముత్పత్తిర్నానార్థరససంభవా. లక్ష్యాలక్ష్యస్య బీజస్య శక్తిః ప్రతిముఖం మతం
గర్భస్తద్వదృష్టనష్టస్య బీజస్యాన్వేషణం ముహుః, హేతునా యేనకేనాపి విమర్శ
స్సంధిరిష్యతే, బీజవంతో ముఖాద్యర్థా విప్రకీర్ణా యథాయథం, ఐక్యార్థముప
పర్ణ్యంతే యత్ర నిర్వహణం హి త'దిత్యాది సంధిషు భద్రత్వం గ్రామ్యచేష్టాది వినిర్ము
క్తత్వం అతఏవ శోభనకవీనామిష్టం కవిషు శోభనత్వం రసగ్రాహిత్వం ఏవంవిధనాట

సువాచం తం గృహాణ వరమిత్యుమువాచే. ౨౬. తాం నితాంత
హృదయంగమసారాం గాం నిశమ్య తులితామృతధారామ్, భూపతి
స్స రచితాంజలిబంధనస్స్వోపమం సుతమియేష సుసంధః. ౨౭. నో హి
తాయ మమ హాటకమేత ద్దేహి నస్తు గృహవాసిజనాయ, ఈహితం
తవ భవిష్యతి శీఘ్రం యాహి పూర్ణమనసే త్యవద త్తమ్. ౨౮. రాజ
వర్యకులవృద్ధినిమిత్తాం వ్యాజహార రహసి శ్రుతివిత్తామ్, ఇష్టిమస్య సక
లేష్టవిధాతు స్తుష్టిమాప హి తయా క్షితినేతా. ౨౯. సవిశేషవిదా
సభాజితః కవిముఖ్యేన కలాభృతాం వరః, అగమత్కృతకృత్యధీ
ర్నిజాం నగరీ మస్య గుణా నుదీరయన్. ౩౦. బహవ శ్శ్రుతిపార
దృశ్వనః కవయోఽధ్యైషత శంకరాద్గురోః, మహత స్సుమహాంతి

కత్రయం స శ్రీశంకరః సంగ్రహేణాకర్ణ్య సుష్ఠు వాక్యం తమముం రాజానం వరం
గృహాణేత్యువాచ. ౨౬. నితాంతమత్యంతం హృదయంగమో మనోహరస్సారో
యస్యాం తులితా ఽమృతధారా యయా తాం గాం వరం గృహాణేతి వాచం నిశమ్య
రచితో ఽంజలిబంధో యేన స బద్ధాంజలిస్సుష్ఠు సంధా ప్రతిజ్ఞా యస్య స భూపతి
స్స్వోపమం స్వసదృశం పుత్రమియేష ఇచ్ఛతి స్మ. ౨౭. ఏవం ప్రార్థితః శ్రీశంకరస్తం
రాజానమువాచ ఏతద్దశసహస్రసంఖ్యాకం హాటకం మమ హితాయ నాస్తి తర్హి కథం
విధేయమితి తత్రాహ నో స్మాకం గృహవాసిజనాయ తు దేహి తవేహితం మనసా ఽభి
లషితం శీఘ్రం భవిష్యతి తస్మాత్పూర్ణమనసా శీఘ్రం యాహి గచ్ఛేతి మధ్యమణి
న్యాయేన శీఘ్రపదముభయత్ర సంబంధనీయం. ౨౮. ఏవం జనసమాజ ఉక్త్వా పునా
రహసి ఏకాంతే రాజపర్యకులస్య వృద్ధేర్నిమిత్తభూతాం శ్రుతివిత్తాం శ్రుతిప్రసి
ద్ధాం. ని. 'విత్తం క్లీబే ధనే వాచ్యలింగం ఖ్యాతే విచారితే' ఇతి మేదినీ-అస్య రాజ్ఞస్సక
లేష్టానాం విధాతా పరమాత్మా తస్య ఇష్టిం పూజాం వ్యాజహార తత్ప్రకారముక్తవాన్
తయా ఇష్ట్యా భూమినేతా రాజా తుష్టిముపేత్యర్థః. ౨౯. విశేషజ్ఞేన కవిముఖ్యేన
శ్రీశంకరేణ సభాజితః పూజితః కలాభృతాం మధ్యే శ్రేష్ఠః కృతం కృత్యం యయా
సా బుద్ధిర్యస్య స రాజా ఽస్య గుణాన్వర్ణయన్ స్వీయాం నగరీమగమత్ గత
వాన్ - వి. ౩౦. ఏవం కేరళభూమిపతేర్వరప్రదానాదికముపవర్ణ్య వృత్తాంతాం
తరం వర్ణయితుముపక్రమతే. బహవశ్శ్రుతిపారదృశ్వనో వేదపారం దృష్టవంతః
కవయః శ్రీశంకరాన్మహతః గురోర్మహాంతి దర్శనాని శాస్త్రాణి ఫణిరాజస్య శేషస్య

దర్శనాన్యధిగంతుం ఫణిరాజకౌశలీమ్. ౩౧. పఠితం శ్రుత మాదరా
త్పునః పునరాలోక్య రహస్యమనూనకమ్, ప్రవిభజ్య నిమజ్జత స్సుఖే
సవిధేయాన్ విదధేత మాం సుధీః. ౩౨. సర్వార్థతత్త్వవిదపి ప్రకృ
తోపచారై శ్శాస్త్రోక్తభక్త్యతిశయేన వినీతశాలీ, సంతోషయం త్స్వజ
ననీమనయత్కియంతి సమ్మానితో ద్విజవరై ర్దివసాని ధన్యః. ౩౩.
సా శంకరస్య శరణం స చ తజ్జనన్యా హ్యన్యోన్యయోగవిరహా స్త్వ
నయో రసహ్యాః, నో వోఢు మిచ్ఛతి తథా ఽప్యమనుష్యభావా
న్మేరుం గతః కిమభివాంఛతి దుష్ప్రదేశమ్. ౩౪. కృతవిద్యమముం
చికీర్షవ శ్శ్రితగార్హస్థ్య మథాప్తబంధవః, అనురూపగుణా మచిం
తయ న్ననవద్యేషు కులేషు కన్యకామ్ ౩౫. అథ జాతు దిదృక్షవః
కలావవతీర్ణం మునయః పురద్విషమ్, ఉపమన్యుదధీచిగౌతమత్రితలా
గస్త్యముఖా స్సమాయయుః. ౩౬. ప్రణిపత్య స భక్తినమ్రతః ప్రస
విత్ర్యా సహ తాన్విధానవిత్, విధివ న్మధుపర్కపూర్వయా ప్రతిజ

కుశలతామధిగంతుమధ్యైషతాధ్యయనం కృతవన్త ఇత్యర్థః. ౩౧. పఠితం శ్రుత
మనూనకమఖండమాదరాద్రహస్యైకాంత ఆలోక్య ప్రవిభజ్య చ సారాసారవిభాగం
విధాయ నిజసుఖే నిమజ్జతః విధేయాన్ శిష్యాన్స సుధీః శ్రీశంకరో విదధేతమాం
సమ్యక్ కృతవాన్. ౩౨. వినీతశాలీ వినయవాన్. వసం. ౩౩. అన్యోన్యయోగస్య
పరస్పరసంయోగస్య విరహస్త్వనయోశ్శంకరతజ్జనన్యోరసహ్యో యద్యపి తథా ఽపి
వోఢుం పరిణయం కర్తుం నో ఇచ్ఛతి స్మ తత్ర హేతుమాహ:—అమనుష్యభావా
ద్దేవాధిదేవత్వాత్ మేరుం ప్రాప్తః కిం దుష్ప్రదేశం దుష్టస్థానమభివాంఛతి నైవ
వాంఛతీత్యర్థః. ౩౪. ఆప్తాశ్చ బంధవశ్చ తే ఆప్తాశ్చ తే బంధవశ్చేతి వా
కృతా సంపాదితా విద్యా యేన తమముం శ్రితం గార్హస్థ్యం యేన ఏవంవిధం
చికీర్షవః కర్తుమిచ్ఛవోఽనురూపా గుణా యస్యాస్తథాభూతాం కన్యకాం దోష
వర్జితేషు కులేష్వచింతయన్. వి. ౩౫. అథానంతరం జాతు కదాచిత్ త్రిపురఘ్నం
మహాదేవం కలియుగే శ్రీశంకరాత్మనాఽవతీర్ణం ద్రష్టుమిచ్ఛంతః ఉపమన్యుప్రముఖా
మునయస్సమాయయుః. ౩౬. భక్త్యా సమ్యక్ నతో నమ్రః ప్రసవిత్ర్యా జనన్యా
సహ ప్రణామపూజాదివిధానవిత్స శ్రీశంకర స్తాన్మునీన్ ప్రణిపత్య ప్రకర్షేణ నత్వా
మధుపర్కః పూర్వమాదౌ యస్యాస్తయా సపర్యయా పూజయా ప్రతిజగ్రాహ.

గ్రాహ సపర్యయా మునీన్. ౩౭. విహితాంజలినా విపశ్చితా విన
యోక్త్యాఽర్పితవిష్టరా అమీ, ఋషయః పరమార్థసంశ్రయా అము
నా సాక మచీకర న్కథాః. ౩౮. నిజగాద కథాంతరే మునీన్ జననీ
తస్య సమస్తదర్శినః, వయమద్య కృతార్థతాం గతా భగవంతో యదు
పాగతా గృహాన్. ౩౯. క్వ కలిర్బహుదోషభాజనం క్వ చ యుష్మ
చ్చరణావలోకనమ్, తదలభ్యత చేత్పురాకృతం సుకృతం నః కిమితి
ప్రపంచయే. ౪౦. శిశురేష కిలాతిశైశవే యదశేషాగమపారగోఽభ
వత్, మహిమాఽపి యదద్భుతోఽస్య తద్ద్వయమేతత్కురుతే
కుతూహలమ్. ౪౧. కరుణార్ద్రదృశానుగృహ్యతే స్వయమాగత్య
భవద్భిరప్యయమ్, వదతాస్య పురాకృతం తపః క్షమమాకర్ణయితుం
మయా యది. ౪౨. ఇతి సాదరమీరితాం తయా గిరమాకర్ణ్య

స్వాగతం కృతవానిత్యర్థః. ౩౭. విహితాంజలినా విపశ్చితా విదుషా శ్రీశంకరేణ భగ
వంత ఏతాన్యాసనాని పరిగృహ్యంతామితి వినయపూర్వికయోక్త్యాఽర్పితా విష్టరా
ఆసనాని యేభ్యస్తే పరమార్థస్య సంశ్రయో యేషాం తే మోక్షనిష్ఠా అమీ ఋష
యోఽమునా శ్రీశంకరేణ సహ కథాః కృతవంతః మోక్షసంశ్రయాయ ఇతి కథా
నాం వా విశేషణం. ౩౮. కథానామంతరేఽంతరాళే తస్య సర్వజ్ఞస్య జననీ మునీ
నువాచ. యదువాచ తదాహ. వయమద్య కృతార్థతాం ప్రాప్తా యద్యస్మాద్భగ
వంతో గృహానుపాగతాః. ౩౯. భగవదాగమనం న కేవలం కృతార్థతాయా ఏవ
సంపాదక మపి తు జన్మాంతరీయానంత సుకృతసూచక మపీత్యాశయేనాహ. క్వేతి.
బహుదోషభాజనం కలిః క్వ క్వచ యుష్మచ్చరణావలోకనం తథా చ సమస్తదోషా
శ్రయే కలియుగేఽత్యంతాలభ్యం తత్ యుష్మచ్చరణావలోకన మలభ్యత చేత్తర్హి
నోఽస్మాకం పురాకృతం పుణ్యం కిమితి ప్రపంచయే తద్వర్ణనమశక్యమిత్యర్థః. ౪౦.
ఏవం స్తుత్వాఽభిముఖీకృతాన్మునీన్ కించిత్ప్రష్టుమారభతే శిశురితి:—ఏష భవ
దగ్రే స్థితశ్శిశురతిబాల్యే సర్వాగమపారగో యదభవత్ మహిమాఽప్యస్య య
దద్భుతోఽభవదేతద్ద్వయం కుతూహలం కురుతే. ౪౧. భవదాగమనమప్యేతదద్భుత
మాహాత్మ్యసూచక మిత్యాశయేనాహ:—భవద్భి రప్యత్యంతాలభ్యదర్శనై రపి
తత్రాపి స్వయమాగత్య తత్రాపి కరుణార్ద్రదృశాఽయమనుగృహ్యతే. తస్మాదస్య
పురాకృతం తపో వదత మయా ఆకర్ణయితుం యది క్షమం యోగ్యం తర్హి బ్రూతే
త్యర్థః. ౪౨. ఇత్యేవం ప్రకారేణ సాదరం యథా స్యాత్తథా సత్యోచ్చారితాం

మహర్షిసంసది, ప్రతివక్తుమభిప్రచోదితో ఘటజన్మా ప్రవయాః ప్రచక్రమే. ౪౩. తనయాయ పురా పతివ్రతే తవ పత్యా తపసా ప్రసాదితః, స్మితపూర్వముపాదదే వచో రజనీవల్లభఖండమండనః. ౪౪. వరయస్వ శతాయుషస్సుతానపి వా సర్వవిదం మితాయుషమ్, సుతమేకమితీరితశ్శివం సతి సర్వజ్ఞమయాచతాత్మజమ్. ౪౫. తదభీప్సితసిద్ధయే శివస్తవ భాగ్యాత్తనయో యశస్విని, స్వయమేవ బభూవ సర్వవిన్న తతోఽన్యోఽస్తి యతస్సురేష్వపి. ౪౬. ఇతి తద్వచనం నిశమ్య సా మునివర్యం పునరప్యవోచత, కియదాయురముష్య భో మునే సకలజ్ఞోఽస్యనుకంపయా వద. ౪౭. శరదోఽష్టపునస్తథాష్ట తే తనయస్యాస్య తథాప్యసౌ పునః, నివసిష్యతి కారణాంతరాద్భువనేఽస్మి

వాచమాకర్ణ్య సాదరమాకర్ణ్యేతి వా మహర్షీణాం సంసది సభాయాం తైరేవ ప్రేరితోఽతివృద్ధోఽగస్త్యః ప్రతివక్తుం ప్రచక్రమే. ౪౩. సాక్షాచ్ఛివ ఏవ తవ పత్యాఽతితపసా సమారాధ్య లబ్ధో న త్వయం కశ్చిత్తపస్వీత్యాశయేనాహ:—తనయాయేతి త్రిభిః;—హేపతివ్రతే పూర్వం తవ పత్యా పుత్రార్థం తపసా ప్రసాదితో రజనీవల్లభస్య చంద్రస్య ఖండో మండనమలంకారో యస్య స నిశాకరకలాశేఖరో భగవాన్ శంకరో వచనముపాదదే ప్రోక్తవాన్. త్వయా సహైవ తవ పత్యా తపస్తప్తమితి ద్యోతనాయ సంబోధనమ్. ౪౪. శైవం వచనముదాహరతి. వరయస్వేతి. అసర్వవిదః శతాయుషస్సుతాన్ వరయస్వాపి వా సర్వజ్ఞమల్పాయుషమేకం సుతం వరయస్వేతి ఈరితస్తవ పతిర్హే సతి సర్వజ్ఞమాత్మజం శివాదయాచత. ౪౫. తస్య తవ పత్యురభిలషితస్య సిద్ధయే స్వయమేవ శివో భాగ్యాత్తవ తనయో బభూవ హేయశస్వినీతి సంబోధయన్ తవ యశఃఖ్యాపనార్థం బభూవేతి సూచయతి నను సర్వజ్ఞమన్యమేవ పుత్రం కుతో న దత్తవానితి చేత్తత్రాహ యతః కారణాద్దేవేష్వపి తస్మాచ్ఛివాదన్యః సర్వజ్ఞో నాస్తి తత ఇత్యర్థః, ౪౬. ఇత్యేవం ప్రకారేణ తస్యాగస్త్యస్య వచనం మితాయుష మిత్యాదిరూపం శ్రుత్వా సా సతీ మునిశ్రేష్ఠం పునరప్యువాచ భో మునే యతస్సకలజ్ఞోఽస్యతోఽముష్యాయుః కియత్పరిమితమస్తి తత్కారుణయా వద యతో మితాయుషమితి శ్రుత్వా మమ త్రాసో జాత ఇతి భావః. ౪౭. ఏవం పృష్టో మునిరువాచ. శరదస్సంవత్సరాః అష్ట తథా పునరష్ట మిళిత్వా షోడశేతి యావత్. అస్య తవ పుత్రస్యాయుర్యద్యపి తథాఽప్యసౌ తే తనయః కారణాంతరాదస్మిన్భువనే

ష్డశషట్సువత్సరాన్. ౪౮. ఇతి వాదిని భావినీం కథామృషిముఖ్యే ఘటజే నివార్య తమ్, ఋషయస్సహ తేన శంకరం సముపామంత్ర్య యయుర్యథాగతమ్. ౪౯. సృణినా కరిణీవ సార్దితా శుచినా శైవలినీవ శోషితా, మరుతా కదళీవ కంపితా మునివాచా సుతవత్సలాఽభవత్. ౫౦. అథ శోకపరీతచేతనాం ద్విజరాడిత్థమువాచ మాతరమ్, అవగమ్య స సంసృతిస్థితం కిము కాండే పరిదేవనా తవ. ౫౧. ప్రబలానిలవేగవేల్లితధ్వజచీనాంశుకకోటిచంచలే, అపి మూఢమతిః కళేబరే కురుతే క స్థిరబుద్ధిమంబికే. ౫౨. కతినామ సుతా న లాలితాః కతి వా నేహ వధూరభుంజి హి,క్వను తే క్వ చ తాః క్వ వా వయం భవ సంగః ఖలు పాం

షోడశ సంవత్సరాన్పునర్నివసిష్యతి వాసం కరిష్యతి. ౪౮. ఇత్యేవం ప్రకారేణ భావినీం భవిష్యాం కథాం కుంభజే ఽగస్త్యే వాదిని సతి మునయ స్తం నివార్య శ్రీశంకరం సముపామంత్ర్య తేన ఘటజేన సహ యథాగతం జగ్ముః. ౪౯. అతికష్టదాం మునివాచం శ్రుతవతీం సతీం వర్ణయతి. సృణినేతి. సృణినా అంకుశేన హస్తినీవ సా మునివాచాఽర్దితా పీడితా ఽభవత్ శుచినా ఆషాఢేన శైవలినీ శైవలం పద్మకాష్ఠం తత్సంబంధినీ పుష్కరిణీవ సా శోషితా ఽభవత్-వాయునా కదళీవ కంపితాఽభవత్ యతః పుత్రవత్సలా. ౫౦. ఏవమతికష్టవతీం మాతరం శ్రీశంకరో యదుక్తవాన్ తద్వక్తుముపక్రమతే. అథ మాతుర్మునివాచా ఽతిదుఃఖప్రాప్త్యనంతరం శోకేన పరీతా వ్యాప్తా చేతనా బుద్ధిర్యస్యాః తాం సంసారస్య స్థితిం క్షణభంగురరూపామవగమ్యాకాండేఽసమయే పరిదేవనా శోకః తవ కిమర్థమపార్థేత్యర్థః. ౫౧. అతిచంచలే శరీరే మూఢమతిరపి స్థిరబుద్ధిం న కురుతే. త్వం త్వతిసుజ్ఞా త్వత్ర తాం కర్తుమత్యయోగ్యేతి బోధయన్నాహ :— ప్రబలో యోఽనిలో వాయుస్తస్య వేగేన వేల్లితో ఽతికంపితో యో ధ్వజస్తస్య యచ్చీనదేశీయమతిసూక్ష్మం వస్త్రం తస్య కోటిరగ్రభాగస్తద్వచ్చంచలే కళేబరే శరీరే స్థిరబుద్ధిం మూఢమతిరపి కః కురుతే న కోపీత్యర్థః. ఉక్తాశయసూచకం సంబోధనమంబికఇతి - తథా చాస్మదమ్బికాఽతిసుజ్ఞా ఽతిచంచలే కళేబరే స్థిరబుద్ధిత్వేనైవం శోచితుమనర్హాఽసీత్యర్థః. ౫౨. కించ తత్తజ్జన్మన్యనుభూతానాం పుత్రాదీనామానంత్యాత్సర్వేషాం శోకాసంభవాచ్చేత్ శోచ్యా ఏతేనేత్యస్మిన్ వినిగమకాభావాన్న కేఽపి శోచ్యా ఇత్యాశయేనాహ కతీతి:—ఇహాస్మిన్సంసారే కతివధూర్లలనా నాభుంజిహి న భుక్తాః తే సుతాః క్వ తా వధూశ్చ క్వ వయం చ క్వ - తథా చ భవసంగః పాంథానాం తత్తద్దిగ్భ్యఆగతానాం

థసంగమః. ౫౩. భ్రమతాం భవవర్త్మని భ్రమాన్నహి కించిత్సుఖమంబ లక్షయే, తదవాప్య చతుర్థమాశ్రమం ప్రయతిష్యే భవబంధముక్తయే. ౫౪. ఇతి కర్ణకఠోరభాషణశ్రవణాద్బాష్పపినద్ధకంఠయా, ద్విగుణీకృతశోకయా తయా జగదే గద్గదవాక్యయా మునిః. ౫౫. త్యజ బుద్ధిమిమాం శృణుష్వ మే గృహమేధీ భవ పుత్రమాప్నుహి, యజ చ క్రతుభిస్తతో యతిర్భవితాస్యంగ సతామయం క్రమః. ౫౬. కథమేకతనూభవా త్వయా రహితా జీవితుముత్సహేఽబలా,

---

పథికానామేకస్మిన్ ప్రపాదౌ యథా సంగమస్తద్వద్భవసంగోఽప్యనియతః క్షణభంగురశ్చేత్యర్థః. ప్రసిద్ధం చేదమిత్యాహ - ఖల్వితి. తస్మాత్కేఽపి శోచ్యా న భవంతీత్యాశయః. ౫౩. ఏవం శోకాపహారకైర్వాక్యైర్మాతరం ప్రబోధ్య స్వేన యదవశ్యం కర్తవ్యం తదాహః—భ్రమతామితి. సంసారమార్గే భ్రమాదజ్ఞానాద్భ్రమతాం కించిదపి సుఖం న లక్షయేఽపి తు జననీజఠరవాసాదిరూపం దుఃఖమేవేతి సూచయన్ సంబోధయతి:—హేఽంబేతి. హి యస్మాదేవం తత్తస్మాచ్చతుర్థం సన్న్యాసాశ్రమమవాప్య సంసారలక్షణాద్బంధాద్విముక్త్యర్థం ప్రకర్షేణ యత్నం కరిష్యామి. ౫౪. ఏవం శ్రీశంకరవాక్యముదాహృత్య తద్వచనేన ద్విగుణీకృతశోకాయాః స్వమాత్రా వచనముదాహర్తుమాహ. ఇత్యేవం ప్రకారేణ యత్కర్ణయోః కఠోరం దుస్స్పర్శం భాషణం చతుర్థమాశ్రమమిత్యాదిరూపం తస్య శ్రవణాత్ బాష్పైరశ్రుభిః పినద్ధో పిహితః కంఠో యస్యా ద్విగుణీకృతః శోకో యస్యా అతఏవ గద్గదం వాక్యం యస్యాస్తయా మునిః శ్రీశంకరో జగదే కర్మణి ప్రత్యయః ఏవం భూతా సా మునిం జగాదేత్యర్థః. ౫౫. యదువాచ తదాహః—త్యజేతి. ఇదానీమేవ చతుర్థాశ్రమం ప్రాప్య ప్రయతిష్య ఇతీమాం బుద్ధిం త్యజ తర్హి కింకర్తవ్యమితి చేత్తత్రాహః—మే మమ వచనం శృణు-కిం తదితి తత్రాహ. గృహమేధీ గృహస్థో భవ కిం తత ఇత్యత ఆహ. పుత్రం ప్రాప్నుహి క్రతుభిర్యజనం చ కురు-తతస్తదనన్తరం యతిర్భవితాసి భవిష్యసి అంగ హేపుత్ర సతాం శాస్త్రోక్తోఽయమేవ క్రమ ఇత్యర్థః. తథా చ స్మృతిః. 'ఋణాని త్రీణ్యపాకృత్య మనో మోక్షే నివేశయే' దితి. ౫౬. కించ ఏకస్తనుభవః పుత్రో యస్యాస్తథావిధాఽబలాఽహం త్వయా విరహితా శుచా శోకేనైవ జీవితుం కథముత్సహే పుత్రస్య తవైవంవిధదుఃఖదాతృత్వమనుచితమితి సూచయన్ సంబోధయతి:—తనయేతి. తనయేనేతి పాఠాంతరే త్వయేత్యనేన సంబంధనీయం కించ యదర్థం త్వముత్పాదితస్తదౌర్ధ్వ

తనయైవ శుచౌర్ధ్వదైహికం ప్రమృతాయాం మయి కః కరిష్యతి. ౫౭.
త్వమశేషవిదప్యపాస్య మాం జరఠాం వత్స కథం గమిష్యసి, ద్రవ
తే హృదయం కథం న తే న కథంకారముపైతి వా దయామ్. ౫౮.
ఏవం వ్యథాం తాం బహుధాశ్రయంతీమపాస్తమోహైర్బహుభి
ర్వచోభిః, అంబామశోకాం వ్యదధాద్విధిజ్ఞశ్శుద్ధాష్టమే ఽచింతయ
దేతదంతః. ౫౯. మమ న మానసమిచ్ఛతి సంసృతిం న చ పునర్జననీ
విజిహాసతీ, న చ గురుర్జననీ తదుదీక్షతే తదనుశాసనమీషదపేక్షి
తమ్. ౬౦. ఇతి విచింత్య స జాతు మిమంక్షయా బహుజలాం సరితం

దైహికమపి ప్రమృతాయాం కః కరిష్యతీత్యర్థః. ౫౭. కించాల్పవిదా ఽపి వృద్ధా జననీ
న పరిత్యజ్యతే యది కేనచిదతిమూఢేన త్యజ్యతే తర్హి త్యజ్యతాం త్వం త్వశేషజ్ఞో ఽపి
మాం స్వమాతరం తత్రాపి వృద్ధాం త్యక్తుమత్యయోగ్యాం పరిత్యజ్య కథం గమిష్యసి మామ
పాస్య గంతుమత్యంతాయోగ్యోఽసీత్యర్థః వత్సగమనం యథా గోః పీడాకరం తథా
తవగమనం మమేతి ద్యోతయన్తీ సంబోధయతి-వత్సేతి:—ఏవముక్తమప్యద్రవీభూతాం
తఃకరణం పుత్రమాలక్ష్యాహ:—ద్రవత ఇతి - నను వాస్తవసంబంధాభావవిదో మమ
క్వాపి మమత్వాభావాత్స్నేహావశాత్కథం మే హృదయం ద్రవీభూతం భవే
దిత్యాశంక్య తత్త్వవిదామతిదయాళుత్వశ్రవణాత్తే హృదయం దయాం కథం న ప్రాప్నో
తీత్యాహ:—నకథమితి వా. ౫౮. ఏవం ప్రకారేణ బహుధా వ్యథాం పీడా
మాశ్రయంతీం తాం మాతరమపాస్తస్తిరస్కృతో మోహో ఽవివేకో యైస్తై
ర్బహుభిర్వచోభిర్విధిం శోకనివృత్తిప్రకారం జానాతీతి విధిజ్ఞః శ్రీశంకరశ్శోకర
హితాం వ్యదధాదకృత - తతశ్చ శుద్ధే అష్టమవర్షే అన్తర్మనసి ఏతద్వక్ష్యమాణమచి
న్తయత్ - అష్టమవర్షాత్మకస్య కాలస్య శుద్ధత్వం కలిమలశూన్యత్వం-ఉ. ౫౯. యద
చిన్తయత్తద్దర్శయతి. మమేతి. మమ మనః సంసృతిం సంసృతిసాధనం ప్రవృత్తిమార్గం
నేచ్ఛతి జననీ పునర్న చ జిహాసతి హాతుం త్యక్తుం నైవేచ్ఛతి మామితి విపరిణామేన
సంసృతిపదం వా ఽనుషంజనీయం నను జననీ సంసృత్యనభివాంఛినం త్వాం తవ మనసా
ఽనిష్టాం సంసృతిం వా కుతో న జిహాసతీత్యాశంక్య తస్యాస్తదీక్షణాభావాదిత్యాహ.
న చేతి. తత్ తాం సంసృతిం తన్మానసమితి వా. నను త్వయా ప్రసహ్య ప్రబోధనీయే
తిచేత్తత్రాహ:—గురురితి. అతఏవ సన్న్యాసాశ్రయణే తస్యా ఈషదనుశాసన
మాజ్ఞాఽపేక్షితమ్. ద్రుత. ౬౦. ఏవం మనసి శ్రీశంకరకృతాం చింతాముపవర్ణ్య

సముపాయయౌ, జలమగాహత తత్ర సమగ్రహీజ్జలచరశ్చరణే జల
మీయుషః. ౬౧. స చ రురోద జలే జలచారిణా ధృతపదో మ్రియతే
ఽంబ కరోమి కిమ్, చలితుమేకపదం న చ పారయే బలవతా వివృతోరు
ముఖేన హా. ౬౨. గృహగతా జననీ తదుపాశృణోత్పరవశా ద్రుతమాప
సరిత్తటమ్, మమ మృతేః ప్రథమం శరణం ధవస్తదను మే శరణం తనయో
ఽభవత్. ౬౩. స చ మరిష్యతి నక్రవశంగతశ్శివ న మేఽజని హాంత పు
రా మృతిః, ఇతి శుశోచ జనన్యపి తీరగా జలగతాత్మజవక్త్రగతేక్షణా.
౬౪. త్యజతి నూనమయం చరణం చలో జలచరో ఽంబ తవానుమతే
న మే, సకలసంన్యసనే పరికల్పితే యది తవానుమతిః పరికల్పయే.
౬౫. ఇతి శిశౌ చకితా వదతి స్ఫుటం వ్యథిత సానుమతిం ద్రుతమం

ఈషదనుశాసనం గ్రహీతుం తత్కృతం చరిత్రం వర్ణయతి - ఇత్యేవంప్రకారేణ విచి
న్త్య స కదాచిన్మజ్జనేచ్ఛయా బహుజలాం నదీం సముపాయయౌ గత్వా జలమగా
హత తత్ర నద్యాం జలం ప్రాప్తవతశ్చరణే జలచరస్సమ్యగగ్రహీత్. ౬౧. స చ
రురోద రోదనం కృతవాన్ బలవతా వివృతమురు బృహన్ముఖం యస్య తేన జల
చారిణా గ్రాహేణ ధృతో గృహీతః పాదో యస్య స హే అంబ జలే మ్రి
యతే ఽతః కిం కరోమి - నను జలాద్బహిః కుతో నాయాసీత్యాశంక్యాహ ఏకం
పదం చలితుం న చ పారయే సమర్థో న భవామి హేతి ఖేదే. ౬౨. తత్సుతరో
దనం గృహస్థా జననీ ఉపాశృణోత్ శ్రుత్వా చ పరవశా ఽతివికలా ద్రుతమాశు సరి
త్తటమవాప తీరం గతా సా జనన్యపి జలగతస్య పుత్రస్య ముఖం గతే ప్రాప్తే ఈక్షణే
నేత్రే యస్యాః సా ఇతి శుశోచ కథమిత్యత ఆహ:—మమ మృతేరితి - మరణాత్
ప్రథమం మమ శరణం పతిస్తతః పతిమృత్యనంతరం పుత్రో మే శరణమభవత్ స చ
తనయో మరిష్యతి యతో నక్రస్య జలజంతోర్వశంగతో హంతాతికష్టం హే శివ
పురాపూర్వముచితా మమ మృతిర్మరణం నాజని నాభూత్ శివోపాసకాయా మమాశివ
ప్రాప్తిరత్యంతానుచితేతి సంబోధనాశయః ఇత్యేవం శుశోచేత్యర్థః. ౬౩. ౬౪. ఏవమతి
శోకపరీతాం మాతరమాలక్ష్యాహ త్యజతీతి:—హే అంబ మే చరణమయం చంచలో
జలచరస్తే ఽనుమతేన సకలే సంన్యసనే పరికల్పితే సతి త్యజతి తథా చ యది తవాను
మతిస్తర్హ్యహం పరికల్పయే సకలసంన్యసనమితి విపరిణామేన సంబంధనీయం. ౬౫.
ఇత్యేవంప్రకారేణ స్ఫుటం యథా స్యాత్తథా శిశౌ వదతి సతి చకితా సా ఽంబికా

బికా, సతి సుతే భవితా మమ దర్శనం మృతవతస్తదు నేతి విని
శ్చయః. ౬౬. తదను సంన్యసనం మనసా వ్యధాదథ ముమోచ శిశుం
ఖలనక్రకః, శిశురుపేత్య సరిత్తటమత్ర సః ప్రసువమేతదువాచ
శుచాఽఽవృతామ్. ౬౭. మాతర్విధేయమనుశాధి యదత్ర కార్యం
సంన్యాసినా తదు కరోమి న సందిహేఽహమ్, వస్త్రాశనే తవ యథేష్ట
మమీ ప్రదేయుర్గృహ్ణంతి యే ధనమిదం మమ పైతృకం యత్. ౬౮.
దేహేఽంబ రోగవశగే చ సనాభయోఽమీ ద్రక్ష్యంతి శక్తిమను
సృత్య మృతిప్రసంగే, అర్థగ్రహోజ్జనభయాచ్చ యథా విధానం కుర్యు
శ్చ సంస్కృతిమమీ న బిభేయమీషత్. ౬౯. యజ్జీవితం జలచరస్య

ద్రుతం శీఘ్రమనుమతిమనుమోదనం వృధితాకృత స్ఫుటమితి మధ్యమణిన్యాయేనా
త్రాపి సంబంధనీయం శీఘ్రానుమతికరణే హేతుం తత్కృతం నిశ్చయం దర్శయతి:—
సతి సుతే సుతస్య దర్శనం మమ భవిష్యతి మృతవతస్తు తద్దర్శనం న భవిష్యతీతి విశే
షేణ నిశ్చయోఽస్తీత్యర్థః. ౬౬. తస్యా మాతురనుమతేః పశ్చాచ్ఛ్రీశంకరః మనసా
సన్యసనం వ్యధాదథ సంన్యసనానంతరం దుష్టజలచరః శిశుం ముమోచ సంసారాఖ్యేనా
జ్ఞానజలచరేణ దుష్టనక్రేణ గృహీతస్య సన్యాసం వినా న మోక్ష ఇత్యాశయః - తతః
కింవృత్తమిత్యపేక్షాయామాహ - శిశురత్ర సన్నదీతటముపేత్య శోకేన వ్యాప్తాం జననీ
మేతద్వక్ష్యమాణమువాచ. ౬౭. యదువాచ తదాహ:—హేమాతర్విధేయమాజ్ఞాప
యాత్రాస్మిన్ లోకే యత్సంన్యాసినా కర్తుం యోగ్యం తన్నిశ్చయేన కరోమి నాహం
సందిహే సంశయయుక్తో న భవామి. నను సంన్యాసినా సంగ్రహాశూన్యేన త్వయా
ఽకర్తవ్యం భోజనాచ్ఛాదనప్రదానం కః కరిష్యతీతి చేత్తత్రాహ - వస్త్రేతి - యే ధన
మిదం గృహ్ణంతి అమీ వస్త్రాశనే తవ యథేష్టం ప్రదేయుః యత్ యస్మాత్ ధనం
మమ పితృసంబంధి తస్మాదిత్యర్థః. యన్మమ పైతృకం తదిద మితివా. వ. ౬౮. నను
సన్న్యస్య త్వయి గతే రోగాధీనే మద్దేహే సతి మరణప్రాప్తౌ చ కే ద్రక్ష్యంతీతి
చేత్తత్రాహ:—దేహఇతి. హేమాతస్తవ దేహే రోగవశగే చ పునర్మరణప్రసక్తౌ
అమీ సనాభయస్సపిండాశ్శక్తిమనుసృత్య దర్శనం కరిష్యంతి మరణానంతరం
దాహాదిసంస్కారం యథావిధానం కుర్యుస్తత్ర హేతుద్వయమాహ:—అర్థస్య మమ
పైతృకధనస్య గ్రహణాజ్జనానాం భయాచ్చ తస్మాదల్పమపి భయం త్వయా న
కర్తవ్య మిత్యర్థః. ౬౯. సంస్కృతిం చామీ కుర్యురితి సుతోక్తమసహమానా సత్యు
వాచ - యదితి - సంన్యాసస్య సంగరోఽంగీకృతిస్తద్వశాజ్జలచరస్య ముఖాద్యజ్జీవితం

ముఖాత్తదిష్టం సన్న్యాససంగరవశాన్మమ దేహపాతే, సంస్కార
మేత్య విధివత్కురు శంకర త్వం నో చేత్ప్రసూయ మమ కిం ఫల
మీరయ త్వమ్. ౭౦. అహ్న్యంబ రాత్రిసమయే సమయాంతరే వా
సంచింతయ స్వవశగా ఽవశగాథవా మామ్, ఏష్యామి తత్ర సమయం
సకలం విహాయ విశ్వాసమాప్నుహి మృతావపి సంస్కరిష్యే. ౭౧.
సన్న్యస్తవానశిశురయం విధవామనాథాం త్యక్త్వేతి మాం ప్రతి
కదాఽపి న చింతనీయమ్, యావన్మయా స్థితవతా ఫలమాపనీయం
మాతస్తతశ్శతగుణం ఫలమాపయిష్యే. ౭౨. ఇత్థం స మాతర
మనుగ్రహణేచ్ఛురుక్త్వా ప్రోచే సనాభిజనమేష విచక్షణాగ్ర్యః, సం
న్యాసకల్పితమనాః ప్రజితోఽస్మి దూరం తాం నిక్షిపామి జననీమధవాం

తవ యజ్జీవనం తదిష్టం. ౬౯. 'సంగరోఽంగీకృతౌ యుధీ'తి విశ్వప్రకాశః - తథాఽపి
మమ దేహస్య పాతే సతి యత్ర క్వాపి స్థితస్త్వమాగత్య విధివన్మమ దాహాది
సంస్కారం కురు. నను సంన్యాసినో మమ దాహాదికర్మణ్యధికారాభావాత్కథ
మేవం వదసీతి చేత్తత్రాహ.—హేశంకర పరమేశ్వరస్య తవ న కించిదపి దోషావహ
మితి భావః-నను తథా ఽపి లోకవిరుద్ధత్వాత్కిమర్థమేవం విధేయమితి తత్రాహ.—
నోచేదితి - మరణానంతరం దాహసంస్కారస్యాప్యలాభే సతి త్వాముత్పాద్య మయా
కిం ఫలం లబ్ధమితి త్వమేవకథయం. ౭౦. ఏవం స్వకర్తృకదాహసంస్కారేఽతినిర్బంధ
వతీ మతిదుఃఖితాం మాతరమాలక్ష్య శ్రీశంకర ఉవాచ. హేఅంబ అహ్ని దివసే స్వవ
శగా స్వాధీనా రోగాదినా పరాధీనా ఽవశగా వా మాం చింతయ తత్ర తవ చింతన
సమయే సర్వం సమయమాచారం విహాయాగమిష్యామి 'సమయశ్శపథాచారసిద్ధాన్తేష్వి'తి
మేదినీ. మదుక్తే విశ్వాసం ప్రాప్నుహి. మృతావపి సంస్కారం కరిష్యే. ౭౧. సంన్యా
సినా కర్తుమయోగ్యమప్యఙ్గీకుర్వతో మమైకా ప్రార్థనా త్వయాఽప్యవశ్యం స్వీక
ర్తవ్యేత్యాశయవానాహ:—అయం శిశుర్విధవామనాథాం మాం త్యక్త్వా సంన్యాసం
కృతవానితి మాం ప్రతి కస్యాంచిదప్యవస్థాయాం త్వయా న చిన్తనీయం. నను
త్వయా పరిత్యక్తత్వాదతికష్టవత్యా మయా కథం న చిన్తనీయమితి తత్రాహ—స్థిత
వతా మయా యత్పరిమితం ఫలం త్వయా ప్రాప్తవ్యం హే మాతస్తస్మాచ్ఛతగుణం
ఫలమహం ప్రాపయిష్యే. ౭౨. అనేన ప్రకారేణ మాతరముక్త్వా సగోత్రజన
ముఖ్యాచేత్యాహేత్థమితి:— యదువాచ తదాహ సంన్యాసేతి - సంన్యాసాయ కల్పితం
మనో యేన సోఽహం దూరం గంతుముద్యతోఽస్మి తస్మాత్పతిరహితాం తాం జననీం

భవత్సు. ౭౩. ఏవం సనాభిజనముత్తమముత్తమాగ్ర్య శ్రీమాతృ
కార్యమభిభాష్య కరద్వయేన, సంప్రార్థయన్ త్స్వజననీం వినయేన
తేషు న్యక్షేపయన్నయనజాంబునిషించమానామ్. ౭౪. ఆత్మీయమందిర
సమీపగతామథాసౌ చక్రే విదూరగనదీం జననీహితాయ, తత్తీ
రసంశ్రితయదూద్వహధామ కించిత్సా నిమ్నగారభత తాడయితుం
తరంగైః ౭౫. వర్షాసు వర్షతి హరౌ జలమేత్య కించిదంతగపురం భగ
వతోఽపనునోద మృత్స్నామ్, ఆరబ్ధ మూర్తిరనఘా చలితుం క్రమేణ దేవో
ఽబిభేదివ న ముంచతి భీరు హింసామ్ ౭౬. ప్రస్థాతుకామమనఘం
భగవాననంగవాచాఽవదత్కథమపి ప్రణిపత్య మాతుః, పాదార
విందయుగళం పరిగృహ్య చాజ్ఞాం శ్రీశంకరం జనహితైకరసం స కృష్ణః.
౭౭. ఆనేష్ట దూరగనదీం కృపయా భవాన్యాం సా మాతిమాత్రమని

భవత్సు రక్షార్థం స్థాపయామి. ౭౩. ఏవం ప్రకారేణోత్తమం సనాభిజనముత్త
మాగ్ర్యః శ్రీశంకరః శ్రీమాతృకార్యం సమ్యగుక్త్వా ముకుళితేన హస్తద్వయేన సమ్య
క్ప్రార్థయన్ నేత్రజాంబుభిర్నిషించమానాం మాతరం సః వినయేన తేషు సనాభి
జనేషు న్యక్షేపయత్. ౭౪. సంన్యాసగ్రహణాయ శ్రీశంకరస్య గమనం వర్ణయిష్యన్
గమనసమయే స యత్కృతవాన్ తద్వర్ణయితుమారభతే:—ఆత్మీయేతి. అథానంతర
మసౌ యాం విదూరగాం నదీం మాతుర్హితాయ స్వీయమందిరసమీపగతాం చక్రే
తస్యాస్తీరం సంశ్రితస్య యదుశ్రేష్ఠస్య శ్రీకృష్ణస్య ధామ స్థానం కించిత్సా నదీ తరం
గైస్తాడయితుమారభత. ౭౫. కించ వర్షాసు హరౌ దేవేంద్రే వర్షతి సతి. ని. 'ఇంద్రో
దుశ్చ్యవనో హరి' రితి హలాయుధః. కించిజ్జలం భగవతో విష్ణోరంతఃపురమాగత్య
మృత్స్నాంప్రశస్తాం వృత్తికామపనునోద తతశ్చానవద్యా కృష్ణమూర్తిః క్రమేణ
చలితుమారబ్ధ ప్రవృత్తా. నను తజ్జలం తద్ధింసాం కుతో న ముక్తవదితి తత్రాహ.—
దేవోఽబిభేదేవ భయం ప్రాప్త ఇవాభవత్ భీరు హింసాం చ కోఽపి న త్యజతీత్యతః
ఇత్యర్థః. ౭౬. ఏవం నద్యా క్లేశితో భగవాఞ్శ్రీకృష్ణోఽనంగయాఽశరీరయా
వాచా శ్రీశంకరమవదత్ ఉక్తవాన్. తం విశినష్టి మాతుశ్చరణకమలద్వంద్వం ప్రణి
పత్య కేనాపి ప్రకారేణ మాతురాజ్ఞాం చ పరిగృహ్య గంతుకామం సకలదోషవిని
ర్ముక్తం ఏతేన స్వస్యాజ్ఞానాదిదోషనివృత్త్యర్థం తస్య గమనేచ్ఛా వారితా తర్హి
కిమర్థం తస్య గమనేచ్ఛేత్యత ఆహ:—జనానాం హితం ఏకో ముఖ్యో రసో యస్య
తం తథా చ లోకోపకారాయ తస్య గమనసంన్యాసగ్రహణాదికమితి భావః. ౭౭.
యదువాచ తదాహ. యాం దూరగనదీం భవాన్ కృపయా ఆనీతవాన్ సాఽత్యం

శం బహులోర్మిహాస్తైః, క్లిశ్నాతి తాడనపరా వద కోఽభ్యుపాయో వస్తుం క్షమే న నితరాం ద్విజపుత్ర యాసి. ౭౮. ఆకర్ణ్య వాచమితి తామతనుం గురుర్నః ప్రోద్ధృత్య కృష్ణమచలం శనకైర్భుజాభ్యామ్, ప్రాతిష్ఠిపన్నికట ఏవ న యత్ర బాధా నద్యేత్యుదీర్య సుఖమాస్స్వ చిరాయ చేతి ౭౯. తస్మాత్స్వమాతురపి భక్తివశాదనుజ్ఞా మాదాయ సంసృతిమహాబ్ధివిరక్తిమాన్ సః, గంతుం మనో వ్యధిత సంన్యసనాయ దూరం కిం నౌస్థితః పతితుమిచ్ఛతి వారిరాశౌ. ౮౦ ఇత్థం సుధీస్స నిరవగ్రహమాతృలక్ష్మీశానుగ్రహో ఘటజబోధితభావివేదీ, ఏకాం తతో విగతభోగ్యపదార్థతృష్ణః కృష్ణే ప్రతీచి నిరతో నిరగాన్నిశాం

తం నిరంతరమనంతోర్మిరూపై ర్హస్తై స్తాడనపరా మాం క్లిశ్నాతి క్లేశనివృత్తౌ వద కోఽభ్యుపాయో యతో వస్తుం న సమర్థో భవామి హేద్విజపుత్ర త్వం యాస్యత స్సుతరాం వస్తుం న క్షమే ఇత్యర్థః. ౭౮. శ్రీకృష్ణేనోక్తం శ్రుత్వా కిం కృతవానిత్యపేక్షాయామాహ-ఆకర్ణ్యేతి.—ఇత్యేవం తామతనుమశరీరాం వాచం శ్రుత్వా నోఽస్మాకం గురురితి గ్రంథకారోక్తిః. అచలమపి కృష్ణం శనకైర్భుజాభ్యాం ప్రకర్షేణాంగభంగాదికం వినైవోద్ధృత్య సమీపఏవ ప్రకర్షేణ పునశ్చలనం యథా న స్యాత్తథా స్థాపితవాన్. నను నికటస్థాపనేన పునరపి నదీబాధా భవిష్యతీతి చేత్తత్రాహ యస్మిన్ స్థానే నద్యా బాధా నాస్తి తత్రేత్యర్థః. చిరకాలం సుఖముపవిశేత్యుక్త్వా చ ప్రాతిష్ఠిపదిత్యన్వయః. ౭౯. తస్మాచ్ఛ్రీకృష్ణాత్ భక్తివశాత్స్వమాతురప్యనుజ్ఞాం గృహీత్వా స సంసారమహాసముద్రాద్విరక్తిమాన్ సన్న్యసనాయ దూరం గంతుం మనోఽకృత కిమర్థమిత్యత ఆహ- కిమితి. నౌకాయాం స్థితస్సముద్రే కిం పతితుమిచ్ఛతి నైవేచ్ఛతి తద్వద్వైరాగ్యాదిలక్షణనౌస్థితస్సంసారసముద్రే పతితుం నైవేచ్ఛతీత్యర్థః. ౮౦. ఇత్థమనేన ప్రకారేణ స సుధీర్నిశాంతాత్సదనాన్నిరగాత్ నిర్గతవానితి యోజనా. ని. 'నిశాన్తవస్త్యసదనం భవనాగారమందిర'మిత్యమరః. తం విశినష్టి-మాతా లక్ష్మీశశ్చ మాతృలక్ష్మీశౌ నిరవగ్రహో నిరవధిర్మాతృవిష్ణ్వోరనుగ్రహో యస్మిన్ ఏతేన మాతృశ్రీకృష్ణాభ్యాం ప్రసన్నతాపూర్వకం ప్రేషిత ఇతి బోధితం. నన్వతిశీఘ్రం కిమర్థం గతవానిత్యత ఆహ ఘటజేనాగస్త్యేన బోధితం భవిష్యం జానాతీతి తథా. నను జీవనోపాయమేవ కుతో న కృతవానిత్యత ఆహ.—అత్యన్తం విగతా నివృత్తా భోగ్యపదార్థేభ్యో దేహాదిభ్యస్తృష్ణా యస్య స యతః. 'కృషిర్భూవాచకశ్శబ్దో ణశ్చ నిర్వృతివాచకః, తయోరైక్యం పరం బ్రహ్మ కృష్ణ ఇత్యభిధీయత' ఇత్యుక్తత్వాత్కృష్ణే ప్రతీచి ప్రత్యగభిన్నే బ్రహ్మణి నితరాం రత ఇత్యర్థః. ౮౧. తస్మిన్నేతచ్చిత్రమిత్యాహ.—యస్య త్రీణి

తాత్. ౮౧. యస్య త్రి(నే)ణేత్రాపరవిగ్రహస్య కామేన నాస్థీయత
దృక్పథేఽపి, తన్మూలకస్సంస్మృతిపాశబంధః కథం ప్రసజ్యేత మహాను
భావే. ౮౨. స్మరేణ కిల మోహితౌ విధివిధూ చ జాతూత్పథౌ తథా
ఽహమపి మోహినీకచకుచాదివీక్షాపరః, అగామహహ మోహినీ
మితి విమృశ్య సోఽజాగరీద్యతీశవపుషా శివ స్మరకృతార్తివార్తో
జ్ఝితః. ౮౩. నిష్పత్రానురుతా సురానపి సురాన్స్మారస్స పత్రాకరో
దప్యన్యానిహ నిష్కుళాఽకృతతరాం గంధర్వవిద్యాధరాన్, యో
ధానుష్కవరో నరాననలసాత్కృత్వోదలాసీదలం యస్తస్మిన్నశు
శూరతైష మునిభిర్వర్ణ్యః కథం శంకరః. ౮౪. శాంతిశ్చాపశయ
స్మనో గతిముఖా దాంతి ర్న్యయంధతిక్రియా ఆధాత్తా విషయాంతరా

నేత్రాణి కామదాహకాగ్నిసోమసూర్యాత్మకాని యస్య సోఽపరో విగ్రహో యస్య
తస్యాపరవిగ్రహస్యేతి వా. దృష్టిపథే ఽపి కామేన నాస్థీయత కామః స్థాతుం న శక్తః
తస్మిన్మహానుభావే కామమూలకస్సంస్మృతిపాశబంధః కథం ప్రసజ్యేత ఉప. ౮౨. నను
నిత్యముక్తస్య శివస్య సంన్యాసేన కిమాధిక్యమితి చేత్తత్రాహ. స్మరేణేతి. విధిర్బ్రహ్మా
విధుశ్చంద్రస్తౌ కామేన మోహితౌ జాతు కదాచిదుత్పథౌ చ సుతానుధావనేన
తారాగ్రహేణ చోన్మార్గౌ చ తథా ఽహం శివోఽపి కామేన మోహితో మోహి
న్యాః కేశస్తనాదినిరీక్షణపరో ఽహ హేత్యత్యంతాశ్చర్యే. మోహినీమగామనుగతవానితి
విచార్య స శివో యతీశస్య వపుషా కామేన కృతాయాః పీడాయాః వార్తయా ఽప్యు
జ్ఝితో ఽజాగరీదతిశయేన జాగర్తిస్మేత్యర్థః. పృథ్వీ. ౮౩. కించ యో ధానుష్కవరో
ధనుష్మచ్ఛ్రేష్ఠో మారః కామో ఽసురాన్ నిష్పత్రానురుత సపుంఖానాం శరాణామపర
పార్శ్వేషు నిర్గమనాన్నిష్పత్రాన్కృతవాన్ తథా సురానపి సపత్రాకరోత్ సపుంఖ
శరప్రవేశనేన సపత్రాన్ కృతవాన్ 'సపత్రనిష్పత్రాదతివ్యథనే' ఇతి డాచ్ తథాఽన్యా
నపి గంధర్వవిద్యాధరానిహ జగతి నిష్కులాకృతతరాం నిర్గతం కులమన్తరవయ
వానాం సమూహో యేభ్యస్తథా భూతానత్యన్తం కృతవాన్ నిష్కులాన్నిష్కుషణే
ఇతి డాచ్. తథా నరాననలసాత్సాకల్యేనాగ్నిరూపాన్కృత్వా భృశం దగ్ధ్వా ఽలము
దలాసీత్ సమ్యగ్దీప్తిమానభూత్తస్మిన్ న్కామే యః అశుశూరత శూరతాం కృతవాన్
సఏష శ్రీశంకరో మునిభిః కథం వర్ణ్యో న కథమపీత్యర్థః. శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తమ్.
౮౪. కించాస్య శ్రీశంకరస్య కుతో వైరాగ్యతః కస్మాత్ వైరాగ్యాత్పరవైరాగ్యా

దుపరతిః క్షాంతిర్మృదుత్వం వ్యధాత్, ధ్యానైకోత్సుకతాం సమాధి వితతి శ్చక్రే తథాఽఽస్తప్రియ్యా శ్రద్ధాహంతవసు ప్రథాఽస్య తు కుతో వైరాగ్యతో వేద్మి నో. ౮౫. విజనతావనితాపరితోషితో విధివితీర్ణకృతాత్మతనుస్థితిః, పరిహరన్మమతాం గృహగోచరాం హృదయగేన శివేన సమం యయౌ. ౮౬. గచ్ఛన్వనాని సరితో నగరాణి శైలా న్గ్రామాఞ్జనానపి పశూన్పథి సోఽప్యపశ్యన్, నన్వైంద్రజాలిక ఇవాద్భుతమింద్రజాలం బ్రహ్మైవమేవ పరిదర్శయతీతి మేనే. ౮౭. వాదిభిర్నిజనిజాధ్వకర్శితాం వర్తయన్పథి జరద్గవీం నిజే, దండమేక

దపరవైరాగ్యాద్వా శాంతిః శ్రవణాద్వ్యతిరిక్తాఖిలబుద్ధివ్యాపారేభ్యః స్వాధికారానుపయుక్తేభ్యో ఽఫలత్వజ్ఞానపూర్వకశ్చిత్తనిరోధః సా మనోఽవశయత్ వశమనయత్ తథా దాంతిస్తథాభూతబాహ్యవ్యాపారేభ్యో బాహ్యకరణనిరోధః సాగతిముఖాః క్రియా న్యరుం(ద్ధ)ధత్ గమనాదానవదన విసర్గానంద శ్రవణస్పర్శన దర్శనాస్వాదనాఘ్రాణాత్మికాః క్రియా వాక్పాణిపాదపాయూపస్థ శ్రోత్రత్వక్చక్షూరసన ఘ్రాణాఖ్యేంద్రియవ్యాపారాన్సంరుద్ధవతీ తథోపరతిః సత్త్వశుద్ధౌ నిత్యానామపి విధిత ఏవ త్యాగః సా విషయాంతరాచ్ఛ్రవణాదివ్యతిరిక్తవిషయాత్తా ఉక్తక్రియా ఆధాత్తాసాం ధారణం స్తంభనం కృతవతీ తథా క్షాంతిః స్వాధికారాపేక్షిత జీవనవిచ్ఛేదకాతిరిక్తానాం శీతోష్ణాదిద్వంద్వానాం సహిష్ణుతా సా మృదుత్వం కోమలతాం వ్యధాత్ విహితవతీ తథా సమాధివితతిర్విధిత్సితశ్రవణాదివిరోధినిద్రాదినిరోధేన చేతసోఽవస్థానం సమాధిస్తస్య సంతతిర్ధ్యానైకోత్సుకతాం చక్రే. ఆత్మేతివా పాఠః. తథా శ్రద్ధాన్వితో భూత్వేతి శ్రుతౌ వసు విత్తమితి ప్రథా యస్యాః సా శ్రద్ధా గురువేదాంతవాక్యేషు విశ్వాసరూపా ప్రియా అస బభూవేతి నో వేద్మి ఏతత్సర్వం కస్మాద్వైరాగ్యజ్జాతమితి న జానామీత్యర్థః. ౮౫. ఏవం శ్రీశంకరముపవర్ణ్య తస్య గమనం వర్ణయతి. విజనతేతి. జనసమూహశూన్యతాలక్షణయా వనితయాఽంగనయా తోషం ప్రాపితో విధినా దైవేన వితీర్ణేన దత్తేన భోగేన కృతా స్వశరీరస్య స్థితిర్యేన స గృహవిషయాం మమతాం పరిహరన్ హృదయగేన శివేన సమం యయౌ పరమాత్మానం హృది ధ్యాయన్ యయావిత్యర్థః. ద్రుత. ౮౬. అథ స గచ్ఛన్ వనాదీని పశ్యన్నపి యథేంద్రజాలికో మాయావ్యద్భుతమింద్రజాలం దర్శయత్యేవమేవ మాయావచ్ఛిన్నం బ్రహ్మ వనాదిరూపమిదమద్భుతమింద్రజాలం దర్శయతీతి మేనే. వ. ౮౭. కుత్సితో ఽధ్వా మార్గో యేషాం తే దండితం సర్వేషాం కదధ్వానాం మండలం సముదాయో యేన స జగద్గురుర్వాదిభిః స్వే స్వే మార్గే కర్శితాం జరద్గవీం

మవహజ్జగద్గురుర్దండితాఖిలకదధ్వమండలః. ౮౮. సారంగా ఇవ విశ్వకద్రుభిరహం కుర్వద్భిరుచ్ఛృంఖలైర్జల్పాకైః పరమర్మభేదనకలాకండూలజిహ్వాంచలైః, పాషండైరిహ కాందిశీకమనసః కం నాఽఽప్నుయుర్వైదికాః క్లేశం దండధరో యది స్మ న మునిస్త్రాతా జగద్దేశికః ౮౯. దండాన్వితేన ధృతరాగనవాంబరేణ గోవిందనాథవనమిందుభవాతటస్థమ్, తేన ప్రవిష్టమజనిష్ట దినావసానే చండత్విషా చ శిఖరం చరమాచలస్య. ౯౦. తీరద్రుమాగతమరుద్విగతశ్రమస్సన్గోవిందనాథవనమధ్యతలం లులోకే, శంసంతి యత్ర తరవో వసతిం మునీనాం శాఖాభిరుజ్జ్వలమృగాజినవల్కలాభిః ౯౧. ఆదేశమేకమనుయోక్తుమయం వ్యవస్యన్ ప్రాదేశమాత్రవివరప్రతిహారభాజమ్, తత్ర స్థితేన

కర్శితత్వాచ్ఛిథిలావయవాం శ్రుతిలక్షణాం వృద్ధాం గాం నిజే అద్వైతలక్షణే పథి ప్రవర్తయన్ దండమేకమవహాత్ తస్య దండధారణమేతదర్థమిత్యర్థః. 'రాన్నరావిహ రథోద్ధతా లగౌ'. ౮౮. కించాహంకుర్వద్భిశ్శృంఖలారహితైర్జల్పనశీలైః పరమర్మభేదనకలాలక్షణయా కండ్వా వ్యాప్తం జిహ్వాంచలం జిహ్వాప్రాంతభాగో యేషాం తైః-విశ్వకద్రుభిః ఖేటసారమేయైర్భయద్రుతమనసః సారంగా మృగా ఇవ విశ్వకద్రుభిః ఖలైరహంకుర్వద్భిస్తథాభూతైః పాషండైరిహ భయద్రుతమనసో వైదికాః కం క్లేశం నాప్నుయురపి తు సర్వమపి ప్రాప్నుయుర్యది జగద్దేశికో దండధరో మునిర్న త్రాతా స్మ త్రాణం న కుర్యాత్. 'విశ్వకద్రుస్త్రిషు ఖలే ధ్వానకేటశునోః పుమాన్, సారంగః పుంసి హరిణే' ఇతి మేదినీ. శా. ౮౯. ఏవంభూతః శ్రీశంకరో గోవిందనాథస్య వనం ప్రవిష్ట ఇత్యాహ. దండసంయుక్తేన ధృతరాగం రంజితం నవీనమంబరం వస్త్రం యస్య ధృతానురాగశ్చాసౌ నవాంబరశ్చేతి వా. తేన శ్రీశంకరేణేందుభవాయా నర్మదాఖ్యాయా నద్యాస్తటే స్థితం గోవిందనాథవనం దినాంతే ప్రవిష్టమజనిష్టాభూత్ అస్తాచలస్య శిఖరం చ చండప్రభేణ భానునా ప్రవిష్టమభూదిత్యర్థః-వ ౯౦. తీరవృక్షేష్వాగతేన వాయునా విశేషేణాపగతశ్శ్రమో యస్య స తథావిధస్సన్ గోవిందనాథవనస్య మధ్యతలం లులోకే దదర్శ దర్శనార్థస్య లోకృధాతో ర్లిటి అభ్యాసహ్రస్వే రూపం. యత్ర యస్మిన్నుజ్జ్వలాని మృగచర్మకౌపీనాచ్ఛాదనాని యాసు తాభిశ్శాఖాభి ర్వృక్షా మననశీలానాం యతీనాం నివాసం బోధయంతి తదిత్యర్థః. ౯౧. ఆదేశముపదేశమేకమనుయోక్తుం ప్రష్టుమయం శ్రీశంకరో వ్యవస్యన్ నిశ్చయం కుర్వన్ ప్రాదేశమాత్రం ఛిద్రమేవ ద్వారపాలం భవతీతి తథా తాం యమినాం

కథితాం యమినాం గణేన గోవిందదేశికగుహాం కుతుకీ దదర్శ. ౯౨.
తస్య ప్రపన్నపరితోషదుహో గుహాయాః స త్రిప్రదక్షిణపరిక్రమణం
విధాయ, ద్వారం ప్రతి ప్రణిపతజ్జనతాపురోగం తుష్టావ తుష్ట
హృదయస్తమపాస్తశోకమ్. ౯౩. పర్యంకతాం భజతి యః పతగేం
ద్రకేతోః పాదాంగదత్వమథవా పరమేశ్వరస్య, తస్యైవ మూర్ధ్ని
ధృతసాబ్ధి మహీధ్రభూమేశ్శేషస్య విగ్రహమశేషమహం భజే
త్వామ్. ౯౪. దృష్ట్వా పురా నిజసహస్రముఖీమభైషు రంతేవసంత
ఇతి తామపహాయ శాంతః, ఏకాననేన భువి యస్త్వవతీర్య శిష్యా
నన్వగ్రహీన్నను స ఏవ పతంజలిస్త్వమ్. ౯౫. ఉరగపతిముఖాదధీ
త్య సాక్షాత్స్వయమవనేర్వివరం ప్రవిశ్య యేన, ప్రకటితమచలా

సమూహేన కథితాం గోవిందనాథగుహాం కౌతుకయుక్తస్సన్ దదర్శ. ౯౨. దృష్ట్వా
యత్కృతవాన్ తదాహ. తస్య ప్రపన్నానాం శరణాగతానాం సంతోషన్దోగ్ధి
పూరయతీతి తథా తస్య శరణాగతసంతోషప్రదస్య శ్రీగోవిందనాథస్య గుహాయాః
వారత్రయం ప్రదక్షిణం పరిక్రమణం విధాయ ద్వారం ప్రతి ప్రణిపాతం దీర్ఘనమ
స్కారం కుర్వన్ జనసమూహస్య సమక్షం తుష్టహృదయః శ్రీశంకరోఽపాస్త
శోకోపలక్షితస్సంసారో యస్మాత్తం నిరస్తసంసృతిచక్రం అపాస్తో దూరీకృత
శ్శిష్యాణాం వా శోకో యేన తం శ్రీగోవిన్దనాథం తుష్టావ. ౯౩. స్తుతిమేవ వర్ణయతి
చతుర్భిః. యో గరుడధ్వజస్య శ్రీవిష్ణోః పర్యంకతాం భజతి అథవేత్యస్య తథైవేత్యర్థః.
పరమేశ్వరస్య మహాదేవస్య యః పాదాంగదత్వం భజతి పునశ్చ శిరసి ధృతా సముద్ర
పర్వతైస్సహితా భూమిర్యేన తస్యైవ శేషస్యాశేషం సర్వం విగ్రహమనుగ్రాహ్యాద్వా
శేషవిలక్షణం అశేషం సర్వాత్మత్వాద్వాఽశేషం త్వామహం భజే. ౯౪. ఏవం
శేషాత్మకత్వవర్ణనేన శ్రీగోవిందనాథం స్తుత్వా తదవతారభూతపతంజల్యాత్మనా తం
స్తౌతి. దృష్ట్వేతి. యః పూర్వం స్వీయాం సహస్రముఖీం మూర్తిం దృష్ట్వాంతే
సమీపే యే వసంతో ఽంతేవాసినశ్శిష్యా అభైషుర్భయమాపురితి హేతోస్తాం
భయజనకాం మూర్తిం పరిత్యక్త్వా శాంతో నిర్విషస్సన్నేకముఖేన భువ్యవతీర్య శిష్యా
నన్వగ్రహీదనుగృహీతవాన్స పతంజలిర్నను నిశ్చయేన త్వమేవేత్యర్థః. ౯౫. జగదుప
కారకతాం వర్ణయన్నాహ. స్వయం భూమేః పాతాళం ఛిద్రం ప్రవిశ్యోరగపతే
శ్శేషస్య ముఖాత్సాక్షాదధీత్య జగదుపకారపరేణ యేన యోగశాస్త్రేణ సహితం
వ్యాకరణభాష్యం భూమితలే ప్రకటితం తమిత్యుత్తరేణ సంబన్ధః. * అయుజినయుగ

తలే సయోగం జగదుపకారపరేణ శబ్దభాష్యమ్. ౯౬. తమఖిలగుణ పూర్ణం వ్యాసపుత్రస్య శిష్యాదధిగతపరమార్థం గౌడపాదాన్మహార్షేః, అధిజిగమిషురేష బ్రహ్మసంస్థామహం త్వాం ప్రసృమరమహిమానం ప్రాపమేకాంతభక్త్యా. ౯౭. తస్మిన్నితి స్తువతి కస్త్వమితి బ్రువన్తం దిష్ట్యా సమాధిపదరుద్ధవిసృష్టచిత్తమ్, గోవిందదేశికమువాచ తదా వచోభిః ప్రాచీనపుణ్యజనితాత్మవిబోధచిహ్నైః. ౯౮. స్వామిన్నహం న పృథివీ న జలం న తేజో న స్పర్శనో న గగనం న చ తద్గుణా వా,

---

రేఫతో యకారో యుజి చ నజౌ జరగాశ్చ పుష్పితాగ్రా. ౯౬. తం సర్వగుణైః పూర్ణం వ్యాసపుత్రస్య శుకాచార్యస్య శిష్యాద్గౌడపాదాన్మహర్షేరధిగతో లబ్ధో పరమార్థో యేన తం ప్రసృమరః ప్రసరణశీలో మహిమా యస్య తం త్వాం బ్రహ్మనిష్ఠామధిజిగమిషురధిగంతుమిచ్ఛురేషో ఽహమనన్యయా భక్త్యా ప్రాప్తో ఽస్మి. 'న న మయ యయుతేయం మాలినీ భోగిలోకైః'. ౯౭. తస్మిన్ శ్రీశంకర ఏవం స్తువతి స్తుతిం కుర్వతి సతి కస్త్వమితి బ్రువన్తం భాగ్యవశాత్సమాధిపదే నిరుద్ధమపి విసృష్టం వ్యుత్థాపితం చిత్తం యేన తం గోవిందదేశికం ప్రాచీనైః పుణ్యైర్జనితస్యాత్మవిబోధస్య చిహ్నం యేషు తైర్వచోభిస్తస్మిన్కాలే శ్రీశంకర ఉవాచేత్యర్థః. వ. ౯౮. తద్వచన ముదాహరతి. స్వామిన్నితి.—ఉపనిష్ప్రతిపాద్య మాత్మానం దర్శయితు మితరవాద్యభిమతం తం నిరాకరోతి - అహం న పృథివీత్యాదినా తత్ర స్థూలో ఽహం జానామీత్యాదిప్రతీత్యా స్థూలస్యైవ జ్ఞాతృత్వప్రతీతేర్దేహాకారేణ పరిణతం భూమ్యాదిభూతచతుష్టయమాత్మేతి చార్వాకేషు కేషాంచిదభిమతమాత్మానం నిరాకరోతి. యా పృథివీ సాఽహం న భవామి యో ఽహం సా పృథివీ న భవతీతి పరస్పరతాదాత్మ్యనిషేధ ఏవమగ్రే ఽపి. నను వాదినా సంఘాతస్యైవాత్మత్వాభ్యుపగమాత్ ప్రత్యేకం పృథివ్యాదేస్తత్వనిరాకరణం క్వోపయుజ్యత ఇతి చేత్ వాదినా ద్విగుణగురుత్వాభియాతిరిక్తాఽవయవానభ్యుపగమాత్ భూమ్యాదీని చత్వారి తత్త్వానీతి వదతా పంచమతత్త్వాభ్యుపగమప్రసక్తిభియా సంయోగాదిసంబంధానభ్యుపగమాత్సంఘాతకర్తురభావాచ్చ. సంఘాతానుపపత్త్యా ప్రత్యేకభూతనిరాకరణం భౌతికదేహాత్మత్వవాదనిరాస ఇతి గృహాణ. స్పర్శనో వాయుః తథా చాత్మనో దేశకాలాద్యపరిచ్ఛిన్నత్వాత్తత్పరిచ్ఛిన్నానాం ఘటాదిపదనాత్మత్వాత్పృథివ్యాదిరహం నేత్యర్థః. ఏవం దేహాత్మవాదం నిరాకృత్య శూన్యవాదిమాధ్యమికస్య మతం నిరాచష్టే న గగనం యచ్ఛూన్యం తదహం న భవామి యో ఽహం స శూన్యం న భవతి అస్తీత్యేవోపల

నాపీంద్రియాణ్యపి తు విద్ధి తతోఽవశిష్టో యః కేవలోఽస్తి పరమ
స్స శివోఽహమస్మి. ౯౯. ఆకర్ణ్య శంకరమునేర్వచనం తదిత్థ
మద్వైతదర్శనసముత్థముపాత్తహర్షః, స ప్రాహ శంకర స శంకర ఏవ

బ్ధవ్య ఇత్యాదిశ్రుతేః నిరధిష్ఠానకభ్రమానుపపత్తేః స్తనపానాదిప్రవర్తకజన్మాన్త
రీయ సంస్కారోపలబ్ధేశ్చ భూతనిరాకరణేన. * ఆపోమయః ప్రాణః అన్నమయం
హి సోమ్య మనః' ఇతి శ్రుత్యా భూతకార్యత్వేనాంగీకృతయోః ప్రాణమనసోః
క్రియాశక్తిజ్ఞానశక్తిప్రధానయోర్నిరాసః మనోనిరాకరణేన చ మనోవృత్తేః క్షణిక
విజ్ఞానస్య న తావత్ప్రాణాత్మవాదస్సాధుః సుషుప్తౌ తస్య భోక్తృత్వాదర్శనాత్ నాపి
మనఆత్మవాదస్తస్య కరణత్వానుభవాత్ నాపి క్షణికవిజ్ఞానాత్మవాదస్సౌగతాభిమతః
కర్తృత్వభోక్తృత్వయోర్వైయ్యధికరణ్యాపత్తేః యద్వా న గగనమిత్యనేనాకాశస్య
పంచమభూతస్య నిరాసః యద్యపి భూతచతుష్టయతత్వవాదినో మతే ఆవరణాభావత్వే
నాభిమతస్య స్థిరస్యాసత ఆకాశస్య దేహానుపాదానత్వం తథాఽపి తస్య సిద్ధాన్తే
భావత్వదేహోపాదానత్వాద్యభ్యుపగమాత్తత్రాప్యాత్మత్వప్రసక్త్యా తన్నిరాకృతం
ఏవం దేహోపాదానానాం భూతానామాత్మత్వం నిరాకృత్య తదుపాదానభూతానాం
గన్ధరసరూపస్పర్శశబ్దాఖ్యానాం తద్గుణత్వేన ప్రసిద్ధానాం పంచతన్మాత్రాణామాత్మ
త్వం నిరాచష్టే న చ తద్గుణా వా వాశబ్దస్తథాశబ్దార్థే ఇదానీం పశ్యామి శృణోమీత్యా
ద్యనుభావాత్ప్రత్యేకమింద్రియాణ్యాత్మేతి కేచిత్ వినిగమకాభావాత్ మిళితానీత్య
పరే తాన్నిరాచష్టే నాపీన్ద్రియాణీతి ప్రత్యేకమింద్రియాణామాత్మత్వే యో
ఽహమద్రాక్షం సోఽహం పశ్యామీతి ప్రత్యభిజ్ఞానుపపత్తిర్మిళితానాం తథాత్వే ఏకేం
ద్రియనాశే ఆత్మని నాశాపాతః తస్మాదింద్రియాణ్యప్యహం నాపితు తత స్తస్మా
త్సర్వేషాం బాధాత్ యోఽవశిష్టస్సర్వద్వైతబాధేఽప్యబాధితః కేవలః కర్తృత్వ
భోక్తృత్వాదివినిర్ముక్తః పరమస్సర్వోత్తమశ్శివశ్చిదానందోఽస్తి సోఽహమస్మి
అవశిష్ట ఇత్యనేన శూన్యమతనిరాసః కర్తా భోక్తా చేతి వైశేషికతార్కికప్రాభాకరా
భోక్తైవేతి సాంఖ్యాశ్చ కేవలపదేన నిరాకృతాశ్శివ ఇత్యనేన వైశేషికాద్యభిమత
మాత్మనః సుఖాదిగుణకత్వం పరాకృతం పరమ ఇత్యనేన నిరతిశయత్వేన పరమపురుషా
ర్థత్వం తస్య బోధితం యద్వా పదార్థశోధనపురస్సరోఽఖండార్థోఽత్రోక్తః తత్ర
పృథివ్యాదినిషేధేన త్వంపదార్థశ్శోధితః కేవలః పరమః శివో యోఽస్తీతి శోధితః
తత్పదార్థానువాదస్సోఽహమస్మీత్యఖండార్థః. వ. ౯౯. ఇత్థమేవంభూతమద్వై
తసాక్షాత్కారాత్సముత్థితం శంకరమునేర్వచనం శ్రుత్వా సంప్రాప్తహర్షస్స గోవిన్ద

సాక్షా జ్జాత స్త్వమిత్యహమవైమి సమాధిదృష్ట్యా. ౧౦౦. తస్యోపద
ర్శితవతశ్చరణౌ గుహాయా ద్వారే న్యపూజయదుపేత్య స శంకరార్యః,
ఆచార ఇత్యుపదిదేశ స తత్ర తస్మై గోవిందపాదగురవే స గురుర్యతీ
నామ్. ౧౦౧. శంకరస్సవినయైరుపచారై రభ్యతోషయదసౌ గురు
మేనమ్, బ్రహ్మ తద్విదితమప్యుపలిప్సుస్సంప్రదాయపరిపాలనబుద్ధ్యా.
౧౦౨ భక్తిపూర్వకృతతత్పరిచర్యాతోషితోఽధికతరం యతివర్యః,
బ్రహ్మతా ముపదిదేశ చతుర్భి ర్వేదశేఖరవచోభి రముష్మై ౧౦౩.
సాంప్రదాయికపరాశరపుత్రప్రోక్తసూత్రమతగత్యనురోధాత్, శాస్త్ర
గూఢహృదయం హి దయాళోః కృత్స్నమప్యయమబుద్ధ సుబుద్ధిః.

నాథః ప్రోవాచ హేశంకర స ప్రసిద్ధశ్శంకర ఏవ సాక్షాత్త్వం ప్రాదురభూ దిత్య
హంజానామి కథమిత్యత ఆహ సమాధిదృష్ట్యేతి. ౧౦౦. తస్యైవముక్తవత ఉక్త్వా చ
చరణౌ గుహాయా ద్వారే దర్శితవతో గోవిన్దనాథస్య స శంకరాచార్యస్సమీపమా
గత్య చరణౌ న్యపూజయత్ కిమర్థం న్యపూజయదిత్యత ఆహ స శంకరాచార్యః తత్ర
తేషు యతిషు తస్మిన్ కాలఇతి వా గురుచరణపూజనమాచార ఇత్యుపదిదేశ గోవిన్ద
పాదో గురుర్యస్య తస్మై శంకరాచార్యాయ స గోవిన్దనాథ ఉపదిదేశేత్యనుషంగః.
౧౦౧. అసౌ శంకరో వినయసహితైరుపచారై రేనం గోవిన్దనాథం గురుమభ్య
తోషయత్ కిమిచ్ఛన్నిత్యత అహ. తదుపనిషత్ప్రసిద్ధమఖండైకరసం బ్రహ్మ సమ్యక్
జ్ఞాతమప్యుపలబ్ధుమిచ్ఛుః. నను విదితోపలిప్సాయాం కో హేతురితి తత్రాహ:—సం
ప్రదాయేతి-'తద్విజ్ఞానార్థం స గురుమేవాభిగచ్ఛేత్' 'ఆచార్యవా న్పురుషో వేదే'త్యాది
ష్విత్యుక్తగురూపసదనాదిలక్షణసంప్రదాయస్య పరిపాలనబుద్ధ్యేత్యర్థః. స్వాగతా. ౧౦౨.
భక్తిపూర్వం కృతా యా తస్య పరిచర్యా తత్కృతా సేవా తయా ఽధికతరం యథా
స్యాత్తథా పరితోషితో యతిశ్రేష్ఠో గోవిందనాథో వేదానామృగ్యజుస్సామాథర్వణా
ఖ్యానాం యాని శిరాంస్యుపనిషదస్తేషాం వచోభిః క్రమేణ 'ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ
అహం బ్రహ్మాస్మి తత్త్వమసి అయమాత్మా బ్రహ్మే'తి చతుర్భి ర్వచనైరముష్మై శ్రీశంకరా
య బ్రహ్మభావముపదిదేశ. ౧౦౩. ఏవం గురుణోపదిష్టస్సకలం విజ్ఞాతవానిత్యాహ.
సంప్రదాయే భవేన పరాశరపుత్రేణ వ్యాసేన ప్రోక్తేషు. 'అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసే'త్యాది
సూత్రేషు యన్మతం బ్రహ్మాద్వైత లక్షణం తస్య గతిః స్మృతిస్తస్యా అనురోధాత్ దయా
ళోర్వ్యాసస్య శాస్త్రే గూఢం యత్ హృదయ మభిప్రాయ స్తత్సర్వ మపి సుబుద్ధి రయం

౧౦౪. వ్యాసః పరాశరసుతః కిల సత్యవత్యాం తస్యాత్మజశ్శుకమునిః ప్రథితానుభావః, తచ్ఛిష్యతాముపగతః కిల గౌడపాదో గోవిందనాథ మునిరస్య చ శిష్యభూతః ౧౦౫. శుశ్రావ తస్య నికటే కిల శాస్త్ర జాలం యశ్చాశృణోద్భుజగసద్మగతస్త్వనంతాత్, శబ్దాంబురాశి మఖిలం సమయం విధాయ యశ్చాఖిలాని భువనాని బిభర్తి మూర్ధ్నా. ౧౦౬. సోఽధిగమ్య చరమాశ్రమమార్యః పూర్వపుణ్యనిచయైరధిగ మ్యమ్, స్థానమర్చ్యమపి హంసపురోగైరున్నతం ధ్రువ ఇవైత్య చకాశే. ౧౦౭. ఛన్నమూర్తిరతిపాటలశాటీపల్లవేన రురుచే యతి రాజః, వాసరోపరమరక్తపయోదాచ్ఛాదితో హిమగిరేరివ కూటః. ౧౦౮. ఏష ధూర్జటిరబోధమహేభం సన్నిహత్య రుధిరాప్లుతచర్మ, ఉద్యదుష్ణకిరణారుణశాటీపల్లవస్య కపటేన బిభర్తి. ౧౦౯. శ్రుతీనా

శ్రీశంకరో విజ్ఞాతవాక్. ౧౦౪. సంప్రదాయబోధనాయ గురుపరంపరాం దర్శయతి. వ్యాస ఇతి. సత్యవత్యాం పరాశరమునేః పుత్రో వ్యాసస్తస్య ప్రథితానుభావశ్శుక మునిస్సుతస్తస్య శిష్యతాం ప్రాప్తః గౌడపాదోఽస్య గోవిందనాథమునిశ్శిష్య భూతః. వ. ౧౦౫. తస్య గోవిందనాథమునేః సమీపే శాస్త్రకదంబం శ్రీశంకర శ్శుశ్రావ యశ్చ గోవిందనాథః శేషాలయం గతో భవదీయం శాస్త్రం భూతలే ప్రవర్తయిష్య ఇతి సంకేతం విధాయ శబ్దశాస్త్రసముద్రం శేషాదశృణోత్ యశ్చా నంతో నిఖిలాని భువనాని శిరసా ధారయతి. ౧౦౬. ఏవం ప్రాప్తసంన్యాసం శ్రీశం కరం వర్ణయితుముపక్రమతే. సఇతి. పూర్వపుణ్యసమూహైః ప్రాప్యం సర్వోత్కృష్టం యతిప్రముఖైరప్యర్చ్యమంత్యం సంన్యాసాశ్రమం స ఆర్యః శ్రీశంకరో లబ్ధ్వా తథాభూతం సూర్యప్రముఖైరప్యర్చ్యమున్నతం స్థానమాగత్య ధ్రువ ఇవ రరాజ. సా. ౧౦౭. అత్యంతం పాటలా శ్వేతరక్తా యా శాటీ పటీ తల్లక్షణేన పల్లవేన ఛన్నా ఆచ్ఛాదితా మూర్తిర్యస్య స యతిరాజో రురుచే శుశుభే తత్ర దృష్టాంత మాహ, వాసరస్య దివసస్యోపరమే ఉపరమాద్వా రక్తో యో మేఘస్తేన చ్ఛాదితో హిమ గిరేః కూటః శృంగమివ. ౧౦౮. యథా స ధూర్జటిశ్శివో గజాసురం నిహత్యరుధిరా ప్లుతం తదీయం చర్మ బిభర్తి స్మ తథైవ శంకరోఽజ్ఞానాత్మకమహాగజం సమ్యక్ నిహ త్యోద్యత్సూర్యవదరుణశాటీపల్లవస్య వ్యాజేన రుధిరాప్లుతం మహేభస్య చర్మ బిభర్తి. ౧౦౯. బ్రహ్మవిష్ణుశివేభ్యో వ్యతిరేకప్రదర్శనపూర్వకం శ్రీశంకరస్య నిగమప్రతిపా

మాక్రీడః ప్రథితపరమహంసోచితగతిర్నిజే సత్యే ధామ్ని త్రిజగదతి
వర్తిన్యభిరతః, అసౌ బ్రహ్మైవాస్మిన్న ఖలు విశయే కింతు కలయే
బృహేరర్థం సాక్షాదనుపచరితం కేవలతయా. ౧౧౦. మితం పాదే
నైవ త్రిభువనమిహైకేన మహసా విశుద్ధం యత్సత్త్వం స్థితిజనిలయేష్వ
ప్యనుగతమ్, దశాకారాతీతం స్వమహిమని నిర్వేదరమణం తతస్త్వం

ద్యత్వం దర్శయతి శ్రుతీనామిత్యాదినా శ్రుతీనాం మధ్యే ఆసమంతాత్క్రీడా
యస్య ప్రథితైః ప్రఖ్యాతైః పరమహంసైః పరమహంసపరివ్రాజకైస్సహోచితా గతి
ర్గమనం యస్య నిజే స్వస్వరూపభూతే సత్యే అబాధ్యే ధామ్ని తేజసి త్రిజగదతివర్తిని
సర్వబాధావధిభూతే అభిరతస్సదైవ రతో౽సౌ శ్రీశంకరో బ్రహ్మైవ యతః పర
బ్రహ్మాపి 'సర్వే వేదా యత్పదమామనంతీ' త్యాది శ్రుతేః శ్రుతీనామాసమంతాత్క్రీడా
యస్మిన్ప్రథితానాం పరమహంసానాం తత్త్వవిదాముచితా మోక్షాఖ్యా గతిః 'బ్రహ్మ
విదాప్నోతి పర' మిత్యాదిశ్రుతేః ప్రథితేతి గతేర్వా విశేషణం 'స భూమా క్వ ప్రతి
ష్ఠితస్స్వే మహిమ్నీ'తి శ్రుతేరుక్తధామ్న్యభిరతం హిరణ్యగర్భస్తు నైవంవిధో యతస్త
స్యోపవనాదౌ క్రీడా తథా హంసైర్గతిస్తథా త్రిలోకీపక్షాశ్రయణేన త్రిజగత
శ్చతుర్దశభువనాత్మకస్య బ్రహ్మాండస్యాంతర్వర్తిని బాధ్యే స్వీయే జడే లోకే౽భి
రతస్తస్మాదస్మిన్ శ్రీశంకరే కిల బృహిధాతోరర్థమనవచ్ఛిన్నబృహత్త్వరూపం సాక్షా
దుపచారరహితం కేవలతయా నిర్ణీతతయా కలయే జానామి న తు సందిహే. ని.
'కేవలః కుహనే౽పి చ, నపుంసకస్తు నిర్ణీతే వాచ్యవచ్చైకకృత్స్నయో' రితి మేదినీ.
తథాచ-బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మైవ భవతీత్యాదినిగమగతబ్రహ్మశబ్దప్రతిపాద్యత్వం శ్రీశంక
రస్య నిరుపచారేణేత్యర్థః. శి. ౧౧౦. ఏవం 'తద్విష్ణోః పరమం పద'మితి నిగమో౽పి
నిరుపచారేణ శ్రీశంకరే వర్తత ఇత్యాహ. మితమితి. 'ఏతావానస్య మహిమా-అతో
జ్యాయాంశ్చ పూరుషః-పాదో౽స్య సర్వా భూతాని, అథ యదతః పరో దివో
జ్యోతిర్దీప్యతే విశ్వతః పృష్ఠే'ష్విత్యాదిశ్రుతేరేకేనైవ మహసా జ్యోతీరూపేణ
యద్యస్య పాదేనేహ త్రిభువనం మితం మాపితం విష్ణోస్తు పాదద్వయేన త్రిభువనం
మాపితం తథా యస్య సత్త్వమబాధితస్వరూపం స్థిత్యుత్పత్తిలయేష్వప్యనుస్యూతం
విష్ణోస్తు సత్త్వం సత్త్వగుణస్థితావేవానుగతం సత్త్వం విశినష్టి-దశాకారాతీతమవస్థాకారా
భ్యాం వినిర్ముక్తం విష్ణోస్తు తద్దశభిరాకారైర్మత్స్యాదిభిరతీతం న భవతి తతస్తస్మా
త్స్వమహిమ్ని నిర్వేదేన వైరాగ్యేణ సమ్యగ్బోధేన వా రమణం యస్య తం శ్రీశంకరం
వైకుంఠే లక్ష్మ్యా క్రీడతో విష్ణోస్సకాశాత్పరమం విష్ణుసంబంధి వా పరమం పద

తద్విష్ణోః పరమపదమాఖ్యాతి నిగమః. ౧౧౧. న భూతేష్వాసంగః
క్వచన న గవా వా విహరణం న భూత్యా సంసర్గో న పరిచితితా భో
గిభిరపి, తదప్యామ్నాయాన్త స్త్రిపురదహనా త్కైవలదృశా తురీ
యం నిర్ద్వంద్వం శివమతితరాం వర్ణయతి తమ్. ౧౧౨. న ధర్మస్సౌవ
ర్ణో న పురుషఫలేషు ప్రవణతా న చైవాహోరాత్రస్ఫురదరియుతః పార్థి
వరథః, అసాహాయ్యేనైవం సతి వితతపుర్యష్టకజయే కథం తన్న బ్రూ
యాన్నిగమనికురుంబం పరశివమ్. ౧౧౩. దుఃఖాసారదురంతదుష్కృ

మిత్యర్థః. ఉక్తనిగమో నిరుపచారేణాఖ్యాతి వక్తీత్యర్థః. ౧౧౧. తథా శివపద
ప్రవృత్తిమపి తస్మిన్ దర్శయతి. నేతి. ప్రసిద్ధశివస్య భూతప్రేతాదిష్వాసమంతా
త్సంగోఽస్య తు క్వచన కస్మిన్ దేశే కాలే వా భూతేషు ప్రాణిష్వాకాశాదిషు వా
సంగ ఆసక్తిర్నాస్తి ప్రసిద్ధశివస్య గవా వృషేణ విహరణమస్య తు క్వాపి గవా ఇం
ద్రియేణ విహరణం నాస్తి తస్య భూత్యా సంసర్గ భస్మనా సంబంధః ప్రసిద్ధోఽస్య
తు భూత్యా చైశ్వర్యేణ సంసర్గో నాస్తి తస్య భోగిభిస్సర్పైః పరిచితితా ప్రసిద్ధా
ఽస్య తు విషయసంభోగవద్భిః పరిచయో నాస్తి యద్యప్యేవం వైలక్షణ్యం తథాఽపి
శివం శాంతమద్వైతం చతుర్థం మన్యంత ఇతి వేదాంతః కేవలస్య విశుద్ధస్య బ్రహ్మణో
దర్శనేన పరమార్థదృష్ట్యా వా త్రయాణాం స్థూలసూక్ష్మకారణాఖ్యానాం పురాణాం దహ
నాన్నిర్ద్వంద్వం సుఖదుఃఖాదిద్వంద్వశూన్యం చతుర్థసంజ్ఞం శివం సమ్యక్ తం శంకరం
వర్ణయతీత్యర్థః. ౧౧౨. యః ప్రసిద్ధశ్శివో ధనురాదిసహాకృతః త్రిపురం విజితవాన్
తం యది నిగమసమూహః ప్రతిపాదయతి తర్హి సహాయం వినైవ పుర్యష్టకవిజయక
ర్తారం శ్రీశంకరం కథం న బ్రూయాదిత్యాహ నేతి. ప్రసిద్ధశివస్య తు సౌవర్ణస్సువర్ణ
గిరిమయో ధనుః. ని. 'ధర్మోఽస్త్రీ పుణ్య ఆచారే నాధనుర్యమసోమయో'రితి మేదినీ -
అస్య తు బ్రాహ్మణాదిశోభనవర్ణసంబంధిధర్మో నాస్తి తస్య తు పురుషో విష్ణుస్స ఏవ ఫలం
ఫలకం యస్యేషోర్బాణస్య తత్ప్రవణతా తదాసక్తతా అస్య తు పురుషాణాం ఫలేషు
ఐహికాముష్మికేషు ప్రవణతా నాస్తి తస్య త్వహోరాత్రే స్ఫురతావరీ చంద్రసూర్యౌ
తాభ్యాం చక్రరూపేణ స్థితాభ్యాం యుక్తః పృథివీమయో రథోఽస్య త్వహోరా
త్రం స్ఫురంతోఽహంకారాదిలక్షణా అరయస్తైర్యుతః పార్థివో దేహలక్షణో రథో
న చైవాస్తి తథా చైవం ప్రకారేణ సహాయవర్జితేన యేన విస్తృతం యత్పుర్యష్టకం
తస్య ప్రాణపంచకకర్మేంద్రియపంచకజ్ఞానేంద్రియపంచకాంతఃకరణచతుష్టయావిద్యాకా
మకర్మవాసనాలక్షణస్య జయే సతి తం శ్రీశంకరాఖ్యం పరశివం వేదసముదాయః
కథం న ప్రతిపాదయేదిత్యర్థః. ౧౧౩. అథ తస్య పరమహంసత్వం బహుధా వర్ణ

తఘునాం దుస్సంసృతిప్రావృషం దుర్వారామిహా దారుణాం పరిహార న్దూరాదుదారాశయః, ఉచ్చండప్రతిపక్షపండితయశోనాళీకనాళాంకుర గ్రాసో హంసకులావతంసపదభాక్స్వాన్తానసే క్రీడతి. ౧౧౪. క్షీరం బ్రహ్మ జగచ్చ నీరముభయం తద్యోగమభ్యాగతం దుర్భేదం త్వితరేతరం చిరతరం సమ్యగ్విభక్తీకృతమ్, యేనాశేషవిశేషదోషలహరీమాసేదుషీం శేముషీం సోఽయం శీలవతాం పునాతి పరమో హంసో ద్విజాత్యగ్రణీః. ౧౧౫. నీరక్షీరనయేన తథ్యవితథే సంపిండితే పండితైర్దుర్బోధే సకలైర్వివేచయతి యః శ్రీశంకరాఖ్యో మునిః, హంసోఽయం

యతి. దుఃఖాన్యేవాసారో వేగవృష్టిర్యస్యాం దురంతాని దుష్కృతాని పాపాన్యేవ మేఘా యస్యాం దుఃఖాసారా చాసౌ దురంతదుష్కృతఘనా చ తామిహ లోకే దుర్వారాం దారుణాం దుస్సంసృతిలక్షణాం ప్రావృషం వర్షర్తుం దూరాదేవ పరిహరన్ హంసకులశిరోభూషణపదభాక్ సతాం హృది మానససరోవరస్థానీయే క్రీడతీతి సంబంధః. శుద్ధే స్వహృదీతి వా తం విశినష్టి ఉదారాశయః పునశ్చ ఉచ్చండా యే ప్రతిపక్షపండితాస్తేషాం యశ ఏవ నాళీకస్యాబ్జఖండస్య నాళానాన్దండానామంకురః గ్రాసో యస్య సః. ని. 'నాళీకశ్శరశల్యాక్షేష్వబ్జఖండే నపుంసకే, నాళో నాళం పద్మదండే' ఇతి మేదినీ - శా. ౧౧౪. క్షీరనీరయోర్బ్రహ్మజగతోర్వివేచకత్వాదప్యయం పరమహంస ఇత్యాహ క్షీరం దుగ్ధం పరమానందఘనం బ్రహ్మ జగత్పునర్నీరమానందవర్జితం దుఃఖాత్మకం తదుభయం యోగం పరస్పరతాదాత్మ్యం ప్రాప్తం-పునశ్చేతరేతరం భేత్తుం విలక్షణీకర్తుం దుర్ఘటం యేన సమ్యక్ విభక్తీకృతం సోఽయం ద్విజాతీనాం ద్విజానామగ్రణీః పరమహంసః శ్రీశంకరోఽశేషా యే విశేషేణ దోషా ఉత్కృష్టదోషా రాగద్వేషాదయస్తేషాం లహరీమాసేదుషీమాసమంతాత్సేవితవతీం శేముషీం శీలవతాం బుద్ధిం పునాతి పక్షే ద్విజాతయః పక్షిణః. ౧౧౫. శ్రీశంకరస్య పరమహంసత్వం ప్రకారాంతరేణ ప్రతిపాదయతి నీరక్షీరనయేన జలదుగ్ధే యథా సమ్మిశ్రితే తద్రీత్యా తథ్యం బ్రహ్మ వితథం మిథ్యాభూతజ్ఞానాది తే సమ్యక్పిండితే తాదాత్మ్యం ప్రాప్తే సమస్తైః పండితైరితరపక్షిస్థానీయైరిదం తథ్యమిదం వితథమితి బోద్ధుం బోధయితుం చ దుర్ఘటే యః శ్రీశంకరాఖ్యో మునిర్వివేచయతి వివిచ్య స్థాపయతి సోఽయం వివేచకత్వాత్పరమో హంసోఽస్తు యే పునరిహ వివేచనేఽశక్తాః సర్వే స్థితాంస్తాన్ జృంభాత్ శ్లేష్మజనితరోగవిశేషస్థానీయరాగాదేర్హేతోర్నింబఫలస్థానీయవిషయసంభోగైకరసికాంస్తాన్ అమూన్ కాకాన్

పరమోఽస్తు యే పునరివాఽశక్తాస్సమస్తాః స్థితా జృంభాన్నిమ్బఫలాశనైకరసికాన్ కాకానమూన్మన్మహే. ౧౧౬. దృష్టిం యః ప్రగుణీకరోతి తమసా బాహ్యేన మందీకృతాం నాలీకప్రియతాం ప్రయాతి భజతే మిత్రత్వమవ్యాహతమ్, విశ్వస్యోపకృతేర్విలుంపతి సుహృచ్చక్రస్య చార్తిం ఘనాం హంస స్సోఽయమభివ్యనక్తి మహతాం జిజ్ఞాస్యమర్థం ముహుః. ౧౧౭. హంసభావమధిగత్య సుధీంద్రే తం సమర్చ్ఛతి చ సంసృతిముక్త్యై, సంచచాల కథయన్నివ మేఘశ్చంచలా చపలతాం విషయేషు. ౧౧౮. ఏష నః స్పృశతి నిష్ఠురపాదైస్తత్తు తిష్ఠతు వితీర్ణమవన్యై, అస్మదీయమపి పుష్పమనైషీదిత్యరోధి నలినీపతిరభ్రైః. ౧౧౯.

మన్మహే జానీమః. ౧౧౬. ప్రకారాంతరేణాపి హంసత్వమాహ. దృష్టిమితి. హంసః సూర్యో బాహ్యేన తమసా మందీకృతాం దృష్టిం ప్రగుణీకరోతి ప్రకృష్టాం తమోనివారణేనాపావృతాం కరోతి అయం తు అబాహ్యేనాంతరేణాత్మనో బాహ్యేనవాఽజ్ఞానలక్షణేన తమసా మందీకృతామాత్మదృష్టిం ప్రగుణీకరోతి ప్రకృష్టగుణయుక్తాం యథాభూతాత్మదర్శనయోగ్యాం కరోతి స తు కమలప్రియతాం ప్రయాతి అయం తు ఆళీకభూతవిషయాదిప్రియతాం న ప్రయాతి స ఉపకారాయ జగతో మిత్రత్వమవ్యాహతం భజతే తథాఽయమపి పరోపకారాయ సర్వస్యావ్యాహతం మిత్రత్వం భజతే స సుహృదశ్చక్రస్య చక్రవాకస్య ఘనీభూతాం రాత్రిప్రయుక్తాం ప్రియావిరహప్రజనితాం పీడాం విలుంపతి నాశయతి తథాఽయమపి సుహృదాం సమూహస్య ఘనీభూతాం సంసృతిలక్షణామార్తిం విలుంపతి స జ్ఞాతుమిష్టం ఘటపటాదిరూపమర్థం ముహురభివ్యనక్తి ప్రకాశయతి తథా సోఽయమపి మహతాం విశుద్ధచేతసాం ముముక్షూణాం జిజ్ఞాస్యం పరమార్థభూతం బ్రహ్మైక్యలక్షణమర్థం ముహురభివ్యనక్తి. ౧౧౭. సుధీంద్రే శ్రీశంకరే హంసభావం యతిత్వమధిగత్య సంసృతిముక్త్యర్థం తం హంసం పరమాత్మానం సమర్చ్ఛతి సతి విషయేషు విద్యుద్వచ్చపలతాం కథయన్నివ మేఘః సంచచాల. స్వా. ౧౧౮. మేఘకర్తృకాదిత్యరోధనస్య హేతుముత్ప్రేక్షతే. ఏష సూర్యో నోఽస్మాన్మేఘాన్నిష్ఠురపాదైః పరుషకిరణైః స్పృశతి తత్ స్పర్శనం తు తిష్ఠతు పరం తు భూమ్యై వితీర్ణం దత్తమస్మదీయపుష్పం మేఘపుష్పమభ్రాంబ్వప్యనైషీదపనీతవానితి విచార్య కమలినీపతిరభ్రైరరోధి. కమలినీపతిరిత్యనేనాస్మద్భార్యాదుఃఖదాతృరవిరోధనేన తద్భార్యాయాః కమలిన్యాః దుఃఖం ప్రదేయమితి ధ్వనితం. స్వా. ౧౧౯. కించ మేఘనిచయే క్షణమాత్రం లక్ష్మ్యా శ్రీ

వారివాహనివహే క్షణలక్ష్యశ్రీరరోచత కిలాచిరరోచిః, అంతరంగగత బోధకలేవ వ్యాపృతస్య విదుషో విషయేషు. ౧౨౦. కిన్ను విష్ణుపద సంశ్రయతోఽబ్దా బ్రహ్మతామపదిశంతి సుహృద్భ్యః, యం నిశమ్య నిఖిలాస్స్వనమేషాం బిభ్రతి స్మ కిల నిర్భరమోదాన్. ౧౨౧. దేవ రాజమపి మాం న యజంతి జ్ఞానగర్వభరితా యతయోఽమీ, ఇత్యమర్షవశగేన పయోదస్యందనేన ధనురావిరకారి. ౧౨౨. ఆవవుగ కుట జకందళబాణాస్ఫీతరేణుకలితా వనవాత్యాః, సత్త్వమధ్యమతమోగుణ మిశ్రా మాయికా ఇవ జగత్సు విలాసాః. ౧౨౩. బభ్రముస్తిమిరస చ్ఛవిగాత్రాశ్చిత్రకార్ముకభృతః ఖరఘోషాః, ధ్యానయజ్ఞమథనాయ యతీనాం విద్యుదుజ్జ్వలదృశో ఘనదైత్యాః ౧౨౪. ఉత్ససర్జురసకృ జ్జలధారాం వారిదా గగనధామ పిధాయ, శంకరో హృదయమాత్మని

ర్యస్యాః సా ఽచిరరోచిః క్షణప్రభా విద్యుదరోచత యథా విషయేషు వ్యాపృతస్య విదుషోఽంతఃకరణగతా జ్ఞానకలా శోభతే తద్వత్. ౧౨౦. మేఘా విష్ణుపదసంశ్రయాత్సుహృద్భ్యః కిం బ్రహ్మతామపదిశంతి. నురిత్వితర్కే యద్యస్మాదేషామబ్దానాం స్వనం నాదం శ్రుత్వా నిఖిలాః సర్వే నిర్భరమోదాన్ బిభ్రతి స్మ కిలేతి ప్రసిద్ధమ్. ౧౨౧. జ్ఞానగర్వేణ భరితాఽతిశయితా అమీ యతయో దేవరాజమపి మాం న యజంతీత్యమర్షవశగేన పయోదో జలద ఏవ స్యన్దనో రథో యస్య తేన దేవరాజే నేదం ధనురావిష్కృతం. ౧౨౨. ని. 'కుటజో గిరిమల్లికా'. 'కుటజశ్శక్రో వత్సకో గిరిమల్లికే'త్యమరః - కందళం నవాంకురః. ని. 'కన్దళం తు కపాలే స్యాదుపరాగే నవాంకురే' ఇతి విశ్వప్రకాశః. బాణా నీలీ ఝింటీ. ని. నీలీ ఝింటీ ద్వయో ర్బాణే'త్యమరః. తథాచ కుటజానాం నవాంకురైర్బాణానాం విశాలరేణుభిశ్చ కలితా వ్యాప్తా వనవాత్యా వనసమ్బంధివాయుసమూహాస్సత్త్వరజస్తమోగుణైర్మిశ్రితా జగత్సు మాయికా విలాసాః పరిణామా ఇవావవుః ప్రచలితాః. ౧౨౩. తిమిరేణ తమసా సమానా ఛ్ఛవిః కాంతిర్యస్య తథాభూతం గాత్రం శరీరం యేషాం తే చిత్రానింద్ర చాపలక్షణాన్కార్ముకాన్ ధనూంషి బిభ్రతీతి తథా ఖరో నిష్ఠురో గర్జనలక్షణో ఘోషో యేషాం తే విద్యుల్లక్షణాన్యుజ్జ్వలాని దృశో నేత్రాణి యేషాం తే మేఘ లక్షణా దైత్యా యతీనాం ధ్యానలక్షణస్య యజ్ఞస్య మథనాయ బభ్రముః. ౧౨౪. ఏవంభూతా వారిదా ఆకాశధామావృత్య జలధారా ముహురుత్ససృజుస్సమ్యక్ తత్యజుః తస్మిన్కాలే శ్రీశంకరః కిం కృతవా నిత్యపేక్షాయామాహ.—శ్రీశం

కృత్వా సంజహార సకలేంద్రియవృత్తీః ౧౨౫. శనైస్సాంత్వాలాపైస్స నయముపనీతోఽపనిషదాం చిరాయాత్తం త్యక్త్వా సహజమభిమానం దృఢతరమ్,తమేత్య ప్రేయాంసం సపది పరహంసం పునరసావధీరా సంస్పృష్టం క్వాను సపది తద్ధీర్లయమగాత్. ౧౨౬. న సూర్యో నైవేందుః స్ఫురతి న చ తారాతతిరియం కుతో విద్యుల్లేఖా కియదిహ కృశానో ర్విలసితమ్, న విద్మో రోదస్యా న చ సమయమస్మిన్న జలదే చిదాకాశే సాంద్రస్వసుఖరసవర్షిణ్యావిరతమ్. ౧౨౭. కిమాదేయం హేయం కిమితి సహజానందజలధావతిస్వచ్ఛే తుచ్ఛీకృతసకలమాయే పరశివే, తదే

కరోఽన్తఃకరణమాత్మని కృత్వా సమస్తేంద్రియవృత్తీస్సమ్యగుపసంహృతవాన్. ౧౨౫. ఏవం నిరుద్ధాంతఃకరణాదేస్తస్య బుద్ధిర్లయమవాపేత్యాహ - నయైర్వ్యాస సూత్రైః సహితం యథా స్యాత్తథోపనిషదాం శనైః సాంత్వాలాపైరవ్యర్థమధురా భాషణైరుపనీతా సమీపం ప్రాపితా చిరకాల మారభ్యాత్తం స్వీకృతం సహజమనాదిసిద్ధం దృఢతరమభిమానం త్యక్త్వా తత్క్షణమేవ తం శ్రుత్యాదిప్రసిద్ధం పరమప్రేమాస్పదం పరమహంసం పరమాత్మానం ప్రాప్య పునరసౌ తస్య బుద్ధిస్సంస్పృష్టు మధీరా క్వచిదపి తత్క్షణమేవ లయమగాత్. యథా కాచిన్మానినీ సమీపస్థానాం సఖీనాం యుక్తిసహితం యథా భవేత్తథా సాన్త్వాలాపైరనునయవాక్యైః కాంతసమీపం నీతా చిరాయాత్తం స్వాభావికం దృఢతరమభిమానం విహాయ సపది సముత్కృష్టం తం ప్రేయాంసం కాంతం ప్రాప్య పునరసౌ సంస్పృష్టుమధీరా కస్మింశ్చిదంగే సపది లయమాప్నోతి తథేత్యర్థః. అత్ర ప్రస్తుతవృత్తాంతే వర్ణ్యమానే విశేషేణ సామాన్యబలాదప్రస్తుతవృత్తాంతస్యాపి పరిస్ఫురణాత్సమాసోక్తిరలంకారః. 'సమాసోక్తిః పరిస్ఫూర్తిః ప్రస్తుతేఽప్రస్తుతస్య చే' దిత్యుక్తేః-శిఖరిణీవృత్తమ్.౧౨౬. యత్ర సూర్యాదీనామపి స్ఫురణం న సంభవతి తత్ర బుద్ధిస్ఫురణస్య కా ప్రత్యాశేత్యాశయేనాహ:— నేతి. కృశానురగ్నిః రోదస్యా ద్యావా భూమ్యా అవిరతంసతతం ఘనీభూతస్వసుఖరసవిగ్రహే చిదాకాశే సూర్యాదయో న స్ఫురంతీత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః. 'న తత్ర సూర్యో భాతి న చంద్రతారకం నేమా విద్యుతో భాంతికుతోఽయమగ్ని' రిత్యాద్యా. ౧౨౭. కించ సహజానందసముద్రేఽతిస్వచ్ఛేఽతఏవ తుచ్ఛీకృతా సకలా సకార్యా మాయా యస్మిన్ పునశ్చ స్వమహిమని విస్మాపనపదే స్వతస్సత్యే న తు కార్యాపేక్షయా మృదాదివత్సత్యే పరమే రహస్యత్యంతం గుహ్యే తదేతస్మిన్నేవ ప్రత్యగభిన్నే పరశివే సః కృతీ శ్రీశంకరః కిమాదేయం

తస్మిన్నేవ స్వమహిమని విస్మాపనపదే స్వతస్సత్యే నిత్యే రహసి పరమే సో౽కృత కృతీ. ౧౨౮. ప్రాప విష్ణుపదభాగపి మేఘః ప్రావృడాగమనతో మలినత్వమ్, విద్యుదుజ్జ్వలరుచా౽నుసృతశ్చ కో౽ధ్యవన్యపి భజేన్న విరాగమ్. ౧౨౯. ఆశయే కలుషితే సలిలానాం మానసోత్కహృదయాః కలహంసాః, కో౽న్యథా భవతి జీవనలిప్సుర్మానసాశ్రయే భజతి మానసచింతామ్. ౧౩౦. అభ్రవర్త్మని పరిభ్రమమిచ్ఛంచ్ఛుభ్రదీధితిరదభ్రపయోదే, న ప్రకాశనమవాప కలావాన్ కశ్చ కాస్తి మలినాంబరవాసీ. ౧౩౧. చాతకావలి రనల్పపిపాసా ప్రాప తృప్తి ముదకస్య చిరాయ, ప్రాప్నుయా దమృత మప్యభివాంఛన్కాలతో బత ఘనాశ్రయకారీ. ౧౩౨. ఇత్యుదీర్ణజలవాహవినీలే స్ఫీతవాతపరిధూతతమాలే, ప్రాణభృత్ప్రచరణప్రతికూలే నీడనీలఘనశాలిని కాలే. ౧౩౩. అగ్రహారశతసంభృతశోభేఽసుగ్రహోక్షతురగస్స

హేయం చ కిమితి నిత్యమక్లైతైవమనుసంధానం సదైవ కృతవాన్. ౧౨౮. పునః వర్షర్తుం వర్ణయతి. విష్ణుపదభాగపి విద్యుదుజ్జ్వలకాన్త్యా౽నుసృతశ్చ మేఘః ప్రావృడాగమనతో మలినత్వం ప్రాపాతో౽ధ్యవన్యపి భూమావపి విరాగం కో న భజేదపి తు సర్వో౽పి వైరాగ్యమాప్నుయాదేవ - స్వా. ౧౨౯. సలిలానాం జలానామాశయే కలుషితే సతి మానససరోవరం ప్రత్యుత్కం ముత్కంఠితం హృదయం యేషాం తథా భూతాః కలహంసా అభవన్ అశ్రయే౽న్యథా భవతి సతి కో జీవనలిప్సుర్మానసచిన్తాం న భజతి కింతు సర్వో౽పి భజత్యేవ. ౧౩౦. అనల్పా జలదా యస్మిన్ తథాభూతే వ్యోమమార్గే పరిభ్రమమిచ్ఛన్ శుభ్రాంశుశ్చంద్రః కలావాన్ షోడశకలాపూర్ణో యతో మలినాకాశవాసీ తస్మాత్ప్రకాశనం న ప్రాప్తవాన్ శుభ్రకాంతిః సకలకలాసంపన్నో౽పి మలినవసనశ్చేత్కః ప్రకాశతే న కో౽పీత్యర్థః. ౧౩౧. అనల్పా పిపాసా జలపానేచ్ఛా యస్యాస్సా చాతకానాం పఙ్క్తిశ్చిరం జలస్య తృప్తిమవాప ఘనం దృఢమాశ్రయం కరోతీతి తథా౽మృతమప్యభివాంఛన్కాలాత్ప్రాప్నుయాత్ బత ప్రసిద్ధం. ౧౩౨. ఇత్యేవం ప్రకారేణోక్తైః పయోదైర్విశేషేణ నీలే స్ఫీతేన విశాలేన వాయునా పరికంపితాః తమాలా వృక్షవిశేషా యస్మిన్ ప్రాణినాం విచరణే ప్రతికూలే నిబిడనీలఘనైర్యుక్తే వర్షాకాలే. ౧౩౩. అగ్రహారాణాం బ్రాహ్మణగ్రామాణాం శతేన సంభృతా శోభా యస్మిన్ తథాభూతే వర్షాకాలే సుధీభిరుపాస్యౌ చరణౌ యస్య తథాభూతం

మహాత్మా, అధ్యువాస తటమిందుభవాయాః సుధ్యుపాస్యచరణం గురు
మర్చ్య. ౧౩౪. త్రస్తమర్త్యగణమస్తమితాశం హాస్తి హాస్తపృథు
లోదకధారాః, ముంచతి స్మ సముదంచితవిద్యుత్పంచరాత్ర మహిశత్రు
రజస్రమ్. ౧౩౫. తీరభూరుహతతీరపకర్షన్న్ గ్రాహనికరైస్సహపూరః,
ఆమయా వధికఘోషమనల్పః కల్పవార్ధిలహరీవ తటిన్యాః. ౧౩౬.
ఘోషవారిఘురభీరునరాణాం ఘోషమేష కలుషం స నిశమ్య, దైశికం
ధ్రువసమాధివిధానం వీక్ష్య చ క్షణమభూదవివక్షుః. ౧౩౭. సోఽభి
మంత్ర్య కరకం త్వరమాణస్తత్ప్రవాహపురతః ప్రణిధాయ, కృత్స్న
మత్ర సమవేశయదంభః కుంభసంభవ ఇవ స్వకరేఽబ్ధిమ్. ౧౩౮. తన్ని
శమ్య నిఖిలైరపి లోకైరుత్థితోఽస్య గురురుక్తముదంతమ్, యోగ
సిద్ధిమచిరాదయమాపేత్యభ్యపద్యతతరాం పరితోషమ్. ౧౩౯.

గురుం సమ్యక్ పూజయన్ సుఖేన గ్రహో విషయలక్షణమార్గేభ్యః స్తంభనం యేషాం
తథాభూతా అక్షలక్షణా అశ్వా యస్య స నిగృహీతసర్వకరణో మహాత్మాఽక్షుద్ర
స్వభావ ఇందుభవసంజ్ఞికాయా నద్యాస్తటమధ్యువాస నివాసం కృతవానితి ద్వయో
రర్థః. ౧౩౪. త్రస్తమర్త్యగణమస్తమితాశం చ యథా స్యాత్తథాఽహిశత్రుర్వృ
త్రారిరింద్రస్సముదంచితా సముల్లసంతీ విద్యుద్యస్మింస్తత్పంచరాత్రమజస్రం హాస్తి
శుండావత్ పృథులా విశాలా జలధారా ముంచతి స్మ. ౧౩౫. అథానంతరం తీర
భూరుహాణాం తతీర్గ్రాహసమూహైస్సహ తత్సహితాస్తీరస్థవృక్షపఙ్క్తీరాకర్షం
స్తటిన్యా నద్యా అనల్పః పూరో జలప్రవాహః ప్రళయసముద్రప్రవాహావదధికం
నాదమాయయౌ ప్రాప. ౧౩౬. సఏష శ్రీశంకరో ఘోషసహితజలఝరేభ్యో
భీరూణాం నరాణాం కలుషం ఘోషం శ్రుత్వా ఉపదేష్టారం శ్రీగోవిందనాథం ధ్రువం
నిశ్చలం సమాధేర్విధానం యస్య ధ్రువస్య సమాధేరితి వా. తథాభూతం వీక్ష్య చ క్షణ
మాత్రం కథనేచ్ఛారహితస్తూష్ణీమభూత్. ౧౩౭. పశ్చాత్ సశ్రీశంకరస్త్వరమాణః
కరకం కుంభమభిమంత్ర్య స చాసౌ ప్రవాహశ్చ తస్యాః ప్రవాహ ఇతి వా తస్యాగ్రే
ప్రస్థాప్యాత్ర కరకే సర్వం జలం ప్రావేశయత్. అగస్త్యో యథా సముద్రం స్వహస్త
ఆవేశయత్తథేత్యర్థః. ౧౩౮. తముదన్తం వృత్తాన్తం నిఖిలైరపి లోకైరుక్తం సమా
ధితో వ్యుత్థితోఽస్య శ్రీశంకరస్య గురుశ్శ్రుత్వాఽచిరాచ్ఛీఘ్రమేవాయం యోగ
సిద్ధిమవాపేతి పరితోషమభ్యపద్యతతరామతిశయేన పరితోషం ప్రాప్తవానిత్యర్థః. ౧౩౯.

ఛాత్రముఖ్యమమునూహ కియద్భిర్వాసరై ర్గతఘనే గగనే సః, పశ్య సౌమ్య శరదా విమలం ఖం విద్యయేవ విశదం పరతత్త్వమ్. ౧౪౦. వారిదా యతివరాశ్చ సుపాథో ధారయా సదుపదేశగిరా చ, ఓషధీ రనుచరాంశ్చ కృతార్థీ కృత్య సంప్రతి హి యాంతి యథేచ్ఛమ్. ౧౪౧. శీతదీధితిరసౌ జలముగ్భిర్ముక్తపద్ధతిరితి స్ఫుటకాంతిః, భాతి తత్త్వవిదుషామివ బోధో మాయికావరణనిర్గమశుభ్రః. ౧౪౨. వారివాహనివహే ప్రతియాతే భాంతి భాని శుచిభాని శుభాని, మత్సరాదివిగమే సతి మైత్రీపూర్వకా ఇవ గుణాః పరిశుద్ధాః. ౧౪౩. మత్స్యకచ్ఛపమయీ ధృతచక్రా గర్భవర్తిభువనా నళినాఢ్యా, శ్రీయుతాఽద్య తటినీ పరహంసైస్సేవ్యతే మధురిపోరివ మూర్తిః. ౧౪౪. నీరదాస్సుచిరసంభృతమేతే జీవనం ద్విజగణాయ వితీర్య, త్యక్తవిద్యుద

కియద్భిర్దివసైర్గతఘనే గగనే సతి శిష్యాగ్ర్యమముం శ్రీశంకరం సః గురురాహ - యదువాచ తదాహ:— హేసౌమ్య ప్రియదర్శన శరత్కాలేన విమలం గగనం పశ్య తత్ర దృష్టాంతః యథా బ్రహ్మవిద్యయా విశదమనవచ్ఛిన్నం బ్రహ్మాత్మైక్యలక్షణం తత్త్వం తద్వత్. ౧౪౦. జలదాస్సుజలస్య ధారయా ఓషధీః కృతార్థీకృత్య యతివరాశ్చ సదుపదేశవాచా పునరనుచరాంశ్చ కృతార్థీకృత్య సంప్రతి యథేచ్ఛం గచ్ఛంతి. ౧౪౧. అసౌ శీతదీధితిశ్చంద్రో జలముగ్భిర్మేఘైస్త్యక్తఆకాశమార్గో యస్య సః అతిస్ఫుటకాంతిర్భాతి మాయికస్యావరణస్య నిర్గమేన శుభ్రః శుద్ధస్తత్త్వవిదాం బోధో యథా ప్రకాశతే తద్వత్. ౧౪౨. వారివాహానాం మేఘానాం నివహే సమూహే ప్రతియాతే సతి శుచిభాని శుద్ధప్రభాణి శుభాని భాని నక్షత్రాణి భాంతి యథా రాగద్వేషాదివిగమే సతి మైత్రీపూర్వకా గుణాః కరుణాముదితాదయః పరిశుద్ధాః ప్రకాశంతే తద్వత్. ౧౪౩. మత్స్యకచ్ఛపమయీ పునశ్చ ధృతం చక్రం సుదర్శనాఖ్యం యయా గర్భవర్తీని చతుర్దశభువనాని యస్యాః నళినైః కమలైరాఢ్యా లక్ష్మ్యా సంయుతా మధురిపోర్విష్ణోర్మూర్తిర్యథా పరహంసైః పరమహంసపరివ్రాజకైర్యతిభిః సేవ్యతే తద్వత్. అద్య మత్స్యాదిప్రచురా ధృతాని చక్రాణి పుటభేదా యయా గర్భవర్తీని భువనాని జలాని యస్యాః కమలైరాఢ్యా శోభాయుక్తా తటినీ ఇయం నదీ పరహంసైరుత్కృష్టైర్హంసాఖ్యపక్షిభిః పరమహంసైరితి వా. ౧౪౪. ఏతే జలదాస్సుచిరసంభృతం జీవనం జలం ద్విజానాం బ్రాహ్మణాదీనాం పక్షిణాం చ గణాయ వితీర్య దత్వా త్యక్త్వా విద్యుల్లక్షణా

బలాః పరిశుద్ధాః ప్రవ్రజంతి ఘనవీథిగృహేభ్యః. ౧౪౫. చంద్రికా
భసితచర్చితగాత్ర శ్చంద్రమండలకమండలుశోభి, బంధుజీవకుసుమో
త్కరశాటీసంవృతో యతిరివాయ మనేహాః. ౧౪౬. హంస సం
గతిలసద్విరజస్కం క్షోభవర్జితమపస్మృతపంకమ్, వారి సారసమ
తీవ గభీరం తావకం మన ఇవ ప్రతిభాతి. ౧౪౭. శారదాంబుధ
రజాలపరీతం భ్రాజతే గగనముజ్జ్వలభాను, లిప్తచందనరజస్సము
దంచత్కౌస్తుభం మురరిపోరివ వక్షః. ౧౪౮. పంకజాని సముదూఢ
హారీణి ప్రోద్గతాని వికచాని కనంతి, సౌమ్యయోగకలయేవ విఫుల్లా
న్యున్ముఖాని హృదయాని మునీనామ్. ౧౪౯. రేణుభస్మకలితైర్దళశాటీ

అబలాంగనా యైః పరిశుద్ధా ఆసమంతాచ్ఛుభ్రా మేఘవీథిలక్షణేభ్యో గృహేభ్యః
ప్రవ్రజంతి ప్రయాంతి పక్షే నీరదా నిర్గతదంతా జరాం ప్రాప్తా ఏతే చిరసంభృతం
చిరపర్యంతం సంచితం జీవనం ధనధాన్యాది బ్రాహ్మణగణాయ ప్రదత్వా త్యక్త్వా విద్యు
దివాతిచంచలా అబలా యైః యతః పరిశుద్ధాంతఃకరణాః ఘనీభూతా వీథయో యేషు
తేభ్యః గృహేభ్యః ప్రవ్రజంతి సంన్యస్య గచ్ఛంతీత్యర్థః. ౧౪౫. భస్మలిప్తగాత్రః
కమండలుశోభీ కషాయవస్త్రసంవృతో యథా యతిస్తద్వదయమనేహాః శరత్కాలః
చంద్రజ్యోత్స్నాలక్షణేన భస్మనా చర్చితం లిప్తం గాత్రం శరీరం యస్య చంద్ర
మండలలక్షణేన కమండలునా శోభా ఽస్యాస్తీతి తథా బంధూకపుష్పసమూహలక్ష
ణయా శాట్యా సంవృత ఇత్యర్థః. ౧౪౬. వారి సారసం సరస్సంబంధి జలం తావకం
త్వదీయం మన ఇవ ప్రతిభాతి హంసాఖ్యపక్షిసంగేన విలసచ్చ తద్విగతపాంసుకం
చ పక్షే పరమహంసానాం సంగేన విలసచ్చ తత్ విగతరజోగుణం చ నిరస్తకర్దమం
పక్షే నిరస్తపాపమలం శుద్ధమితి యావదన్యత్సమానం. ౧౪౭. శరత్కాలికానాం
జలధరాణాం జాలైర్వ్యాప్తం మేఘావరణవినిర్ముక్తత్వాదుజ్జ్వలో భానుర్యస్మిన్
తథాభూతం వ్యోమ శోభతే తత్ర దృష్టాంతః లిప్తాని చంవనరజాంసి యస్మిన్ సము
దంచన్ సంస్ఫురన్ కౌస్తుభాఖ్యో మణిర్యస్మిన్ తథావిధం మురరిపోః శ్రీవిష్ణోర్వక్ష
ఇవేత్యర్థః. ౧౪౮. హేసౌమ్య యోగకలయా ఊర్ధ్వముఖాని ప్రఫుల్లాని సమ్యగూఢ
ఆరూఢో హరిర్విష్ణుర్యేషు తాని ప్రకర్షేణోద్గతాని ఊర్ధ్వతాం ప్రాప్తాని
మునీనాం హృదయాని కమలాని యథా కనంతి ప్రకాశంతే తథా ప్రోద్గతాని విక
చాని వికాసం ప్రాప్తాని సమ్యగూఢా హారయస్సూర్యాంశవో యేషు తాని పంక
జాని కనంతీత్యర్థః. ౧౪౯. రేణులక్షణేన భస్మనా శోభితైః పత్రలక్షణయా శాట్యా

సంవృత్తైః కుసుమలిడ్జపమాలైః, వృంతకుట్మలకమండలుయుక్తైర్ధార్యతే క్షితిరుహైార్యతితౌల్యమ్. ౧౫౦. ధారణాదిభిరపి శ్రవణాద్యైర్వార్షికాణి దివసాన్యపనీయ, పాదపద్మరజసాఽద్య పునంతస్సంచరంతి హి జగంతి మహాంతః. ౧౫౧. తద్భవాన్ద్విజతు వేదకదంబాదుద్భవాం భవదవాంబుదమాలామ్, తత్త్వపద్ధతిమభిజ్ఞ వివేక్తుం సత్వరం హరపురీమవివిక్తామ్. ౧౫౨. అత్ర కృష్ణమునినా కధితం మే పుత్ర తచ్ఛృణు పురా తుహినాద్రౌ, వృత్రశత్రుముఖదైవతజుష్టం సత్రమత్రిమునికర్తృకమాస. ౧౫౩. సంసది శ్రుతిశిరోఽర్థముదారం శంసతి స్మ స పరాశరసూనుః, ఇత్యపృచ్ఛమహమత్ర భవంతం సత్యవాచమభియుక్తతమం తమ్. ౧౫౪. ఆర్య వేదనికరః ప్రవిభక్తో భారతం కృతమకారి పురాణమ్, యోగశాస్త్రమపి సమ్యగభాషి బ్రహ్మసూత్రమపి సూత్రితమాసీత్. ౧౫౫. అత్ర కేచిదిహ విప్రతిపన్నాః కల్పయంతి హి యథాయథమర్థాన్, అన్యథాగ్రహణనిగ్రహదక్షం భాష్యమస్య

సంవృత్తైః కుసుమలిహో భ్రమరాస్తల్లక్షణా జపమాలా యేషాం వృంతే ప్రసవబంధే కుట్మలాని కలికాస్తల్లక్షణకమండలుయుక్తైః క్షితిరుహైార్వృత్తైర్యతిసామ్యం ధార్యతే. ౧౫౦. ధారణాధ్యానసమాధిభిశ్శ్రవణమనననిధిధ్యాసనైశ్చ వార్షికాణి దివసాన్యపనీయాద్య పాదపద్మరజసా జగంతి పునంతో మహాంతస్సంచరంతి. ౧౫౧. యస్మాదేవం తత్తస్మాద్భవాన్ వేదసమూహాదుద్భూతాం జన్మమరణలక్షణసంసారాత్మకస్య దవస్య వనాగ్నేః మేఘమాలాం తత్త్వపద్ధతిమవివిక్తాం వివేక్తుం ఇయం తత్త్వపద్ధతిరియం నేతి వివేచనం కర్తుం శీఘ్రం శివపురీం కాశీం గచ్ఛతు. ౧౫౨. అథ శారీరకసూత్రభాష్యకరణాయ ప్రేరయిష్యన్ వృత్తం వృత్తాన్తమావేదయతి అత్రాస్మిన్పద్ధతివివేచనే కృష్ణమునినా వేదవ్యాసేన యన్మే కథితం హేపుత్ర తచ్ఛృణు, పూర్వం హిమాద్రౌ వృత్రశత్రుముఖైరింద్రప్రభృతిభిర్దైవతైర్జుష్టమత్రిమునికర్తృకం సత్రమాస బభూవ. ౧౫౩. తత్ర సభాయాం స పరాశరసూనుశ్శ్రుతిశిరసామర్థముదారం శంసతి స్మ - తమభియుక్తతమం సత్యవాచమత్రభవంతం పూజ్యం శ్రీవ్యాసమితి వక్ష్యమాణమహమపృచ్ఛం పృష్టవాన్. ౧౫౪. యత్ పృష్టం తదాహ. హే ఆర్య వేదనికరో వేదనిచయః ప్రకర్షేణ విభక్తో విలక్షణీకృతస్త్వయేతి శేషః. ఏవమగ్రేఽపి.౧౫౫.అత్ర బ్రహ్మసూత్రే ఇహాస్మిన్ లోకే కేచిద్విప్రతిపన్నా విప్రతిపత్తిం ప్రాప్తాస్స్వమతానుసారేణ యథాయోగ్యమర్థాన్

భగవన్ కరణీయమ్. ౧౫౬. మద్వచస్సు చ నిశమ్య సభాయాం విద్వ
దగ్రచర వాచమవోచత్, పూర్వమేవ దివిషద్భిరుదీర్ణః పార్వతీ
పతిసదస్యయమర్థః ౧౫౭. వత్స తం శృణు సమస్తవిదేకో మత్సమ
స్తవ భవిష్యతి శిష్యః. కుంభ ఏవ సరితస్సకలం యస్సంహరిష్యతి
మహోల్బణమంభః. ౧౫౮. దుర్మతాని నిరసిష్యతి సో ఽయం శర్మదా
యి చ కరిష్యతి భాష్యమ్, కీర్తయిష్యతి యశస్తవ లోకః కార్తి
కేందుకరకౌతుకి యేన. ౧౫౯. ఇత్యుదీర్య మునిరాట్సవనాన్తే పత్యు
రాప సుగిరిం గిరికాయాః, తన్ముఖాచ్ఛ్రితమశేషమిదానీం సన్ముని
ప్రియ మయా త్వయి దృష్టమ్. ౧౬౦. స త్వముత్తమపుమానసి
కశ్చిత్తత్త్వవిత్ప్రవర నాన్యసమానః, తదృతస్వ నిరవద్యనిబంధై
స్సద్య ఏవ జగదుద్ధరణాయ. ౧౬౧. గచ్ఛ వత్స నగరం శశిమౌళే
స్స్వచ్ఛదేవతటినీకమనీయమ్, తావతా పరమనుగ్రహమాద్యా
దేవతా తవ కరిష్యతి తస్మిన్. ౧౬౨. ఏవమేనమనుశాస్య దయాళుః
పావయన్నిజదృశా విససర్జ, భావతస్స్వచరణాంబుజసేవామేవ
శశ్వదభికామయమానమ్ ౧౬౩. పంకజప్రతిభటం పదయుగ్మం

కల్పయంతి తస్మాత్ హే భగవన్ అన్యథార్థగ్రహణనిగ్రహే దక్షమస్య బ్రహ్మసూత్రస్య
భాష్యం త్వయా కరణీయం. ౧౫౬. మమ వచనం స పరాశరసూనుః శ్రుత్వా
సభాయాం హే విద్వదగ్రచర వాచముక్తవాన్ తాం దర్శయతి-దివిషద్భిర్దేవైరయం
త్వదుక్తోఽర్థః శివస్య సభాయాముక్తః. ౧౫౭. తస్మాత్ హేవత్స త్వం శృణు సమస్త
విత్సర్వజ్ఞః. ౧౫౮. సుఖప్రదం భాష్యం కరిష్యతి యేన శిష్యేణ తత్కర్తృకేణ
భాష్యేణ వా కార్తికచంద్రకిరణవత్కౌతుకమస్యాస్తీతి తవ యశో లోకః కీర్త
యిష్యతి. ౧౫౯. ఇత్యేవం ప్రకారేణ స మునిరాట్ వేదవ్యాసో వనమధ్యే ఉక్త్వా
పార్వత్యాః పత్యుః శివస్య గిరిం కైలాసం ప్రాప తస్య వ్యాసస్య ముఖాచ్ఛ్రితం సర్వం
మయా హే సన్మునిప్రియ త్వయి దృష్టం. ౧౬౦. హే తత్త్వవిచ్ఛ్రేష్ఠ తత్తస్మాన్నిర్దుష్ట
గ్రంథైర్యతస్వ. ౧౬౧. శశిమౌళేశ్చంద్రశేఖరస్య నగరం స్వచ్ఛరూపయా దేవనద్యా
గంగయా కమనీయం సుందరం తావతా గమనమాత్రేణైవ తస్మిన్నగర ఆద్యా శివాఖ్యా
దేవతా తవ పరమనుగ్రహం కరిష్యతి. ౧౬౨. ఏవమేనం శ్రీశంకరం దయాళురనుశాస
నం కృత్వా దృశా కృపాదృష్ట్యా పవిత్రీకుర్వన్ భావాత్ భక్త్యతిశయేన స్వచరణాంబుజ
సేవామేవ సదైవాభికామయమానం విససర్జ. ౧౬౩. అస్య శ్రీగోవిందనాథస్య గురోః

శంకరో ఽస్య నిరగాదసహిష్ణుః, తద్వియోగమభివంద్య కథంచి
త్తద్విలోకనమయా హృదయాజ్ఞే. ౧౬౪. ప్రాప తాపసవరస్స హి
కాశీం నీపకాననపరీతసమీపామ్, ఆపగానికటపాటకచంచద్యూపప
జ్క్తిసముదంచితశోభామ్. ౧౬౫. సందదర్శ స భగీరథతప్తామందతీ
వ్రతపసః ఫలభూతామ్, యోగిరాడుచితతీరనికుంజాం భోగిభూషణ
జటాతటభూషామ్. ౧౬౬. విష్ణుపాదనఖరాజ్జననాద్వా శంభుమౌళి
శశిసంగమనాద్వా, యా హిమాద్రిశిఖరాత్పతనాద్వా స్ఫాటికోపమ
జలా ప్రతిభాతి. ౧౬౭. గాయతీవ కలషట్పదనాదైర్నృత్యతీవ పవ
నోచ్చలితాబ్జైః, ముంచతీవ హసితం సితఫేనైశ్శ్లిష్యతీవ చపలోర్మి
కరైర్యా. ౧౬౮. శ్యామలా క్వచిదపాంగమయూఖైశ్చిత్రితా
క్వచన భూషణభాభిః, పాటలా కుచతటీగళితైర్యా కుంకుమైః క్వచన
దివ్యవధూనామ్. ౧౬౯. సోఽవగాహ్య సలిలం సురసింధోరుత్తతార
శితికంఠజటాభ్యః, జాహ్నవీసలిలవేగహృత స్తద్యోగపుణ్య పరిపూర్ణ

పంకజప్రతిభటం పదద్వంద్వమభివంద్య తస్య పదయుగ్మస్య వియోగమసహిష్ణురపి
తస్య విలోకనం హృదయాజ్ఞే అయనాప్తిప్లవన్కథంచిన్నిరగాత్. ౧౬౪. సహి
తాపసశ్రేష్ఠశ్శ్రీశంకరః కాశీం ప్రాప. తాం విశినష్టి. నీపానాం కదంబానాం వనేన
వ్యాప్తం సమీపం యస్యాః ఆపగాయా నద్యా నికటానాం సువర్ణేన చంచతాం యూ
పానాం యజ్ఞస్తంభానాం పంక్తిభిస్సముదంచితా శోభా యస్యాం సా తామ్. ౧౬౫.
ఏవం కాశీముపవర్ణ్య గంగాం వర్ణయతి. స యోగిరాట్ భగీరథేన తప్తస్యామన్ద
తీవ్రస్య అత్యంతతీక్ష్ణస్య తపసః ఫలభూతాం ఉచితాస్తీరే నికుంజా యస్యాస్సర్ప
భూషణస్య శివస్య జటానాం తటస్య భూషామలంకృతిం గంగాం సందదర్శ. ౧౬౬.
స్ఫాటికమణిసదృశజలాం గంగాం త్రిధోత్ప్రేక్షతే - విష్ణోశ్చరణనఖాజ్జననాద్వా
సంగమనం సమాగమః హిమాద్రిర్హిమాచలః. ౧౬౭. అవ్యక్తాక్షరైర్మధురైర్భ్రమర
నాదైర్గాయతీవ వాయునోర్ధ్వచలితైః కమలైర్నృత్యతీవ శ్వేతైః ఫేనైర్హాసం
ముంచతీవ చపలోర్మిలక్షణహస్తైరాలింగనం కుర్వతీవ. ౧౬౮. దివ్యవధూనాం కటా
క్షకిరణైః క్వచిదతిశ్యామా తాసాం భూషణదీప్తిభిః క్వచన చిత్రితా విచిత్రభూషణ
భానాం విచిత్రత్వాత్ తాసాం స్తనతటీభ్యో గళితైః కుంకుమైః క్వచిత్పాటలాం
శ్వేతరక్తాం ఏవంభూతాం సందదర్శేతి పూర్వేణాన్వయః. ౧౬౯. స శ్రీశంకర
స్సురనద్యా గంగాయా జలమవగాహ్య శితికంఠస్య శివస్య జటాభ్యో జాహ్నవీసలిలవే

ఇవేందుః. ౧౭౦. స్వర్ణదీజలకణాహితశోభా మూర్తిరస్య సుతరాం విలలాస, చంద్రపాదగళదంబుకణాంకా పుత్త్రికా శశిశిలారచితేవ. ౧౭౧. విశ్వేశశ్చరణయుగం ప్రణమ్య భక్త్యా హర్యాద్యైస్త్రిదశవరైస్సమర్చితస్య, సోఽనైషీత్ప్రయతమనా జగత్పవిత్రే క్షేత్రేఽసావిహ సమయం కియంతమార్యః ౧౭౨.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తత్సుఖాశ్రమనివాసగతః,
సంక్షేపశంకరజయే సర్గోఽయం పంచమోఽభవత్.

గేన హృతస్తస్యా జాహ్నవ్యా స్సంయోగేన పుణ్యేన పరిపూర్ణశ్చంద్ర ఇవ ఉత్తతారోత్ప్లుతః. ౧౭౦. స్వస్సింధోర్జలకణైరాహితా శోభా యస్యాస్సాఽస్య శంకరస్య మూర్తిస్సుతరాం శుశుభే తత్ర దృష్టాంతః. చంద్రకిరణైర్గళతాం జలకణానామంకాశ్చిహ్నాని యస్యాస్సా చంద్రకాంతశిలారచితా ప్రతిమా యథా తద్వత్. ౧౭౧. విశ్వమీష్టే ఇతి విశ్వేట్ తస్య విశ్వనియంతుర్విష్ణ్వాది దేవవరైస్సంపూజితస్య చరణద్వయం భక్త్యా ప్రణమ్య ప్రయతమనా సోఽసా వార్యః కియంతం కాలం జగత్పవిత్రేఽస్మిన్ క్షేత్రేఽనైషీత్ నీతవానిత్యర్థః. ప్రహర్షిణీ. ౧౭౨.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య బాలగోపాలతీర్థశ్రీపాదశిష్యదత్త
వంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే
శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే
పంచమస్సర్గః.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

షష్ఠసర్గ ప్రారంభః.

అథాగమ ద్బ్రాహ్మణసూను రాదరా దధీతవేదో దళయ౯ స్వభాసా, తేజాంసి కశ్చిత్సరసీరుహాక్షో దిదృక్షమాణః కిల దేశికేంద్రమ్. ౧. ఆగత్య దేశికపదాంబుజయో రపప్త త్సంసారవారిధి మనుత్తరము త్తితీర్షుః, వైరాగ్యవానకృతదారపరిగ్రహశ్చ కారుణ్యనావ మధిరుహ్య దృఢాం దురాపామ్. ౨. ఉత్థాప్య తం గురురువాచ గురుర్ద్విజానాం క స్త్వం క్వ ధామ కుత ఆగత ఆత్తధైర్యః, బాలో ఒప్యబాలధిషణః ప్రతిభాసి మే త్వమేకోప్యనేక ఇవ నైకశరీరభావః.

ఏవం సపరికరం జీవన్ముక్తిసుఖప్రాపకం శ్రీశంకరకర్తృకం చతుర్థాశ్రమ నివాసముపవర్ణ్యాథేదానీం తత్కర్తృకాం బ్రహ్మవిద్యాప్రతిష్ఠితిం సపరికరాం వర్ణ యితుముపక్రమతే. అథేత్యాదినా:—అథ కాశీప్రాప్త్యాద్యనంతరం కశ్చిత్కమలే క్షణో బ్రాహ్మణసుతో ఒధీతవేదో దేశికేంద్రం దిదృక్షమాణః స్వభాసా తేజాంసి దలయ౯ ఆదరాదాగమదితి యోజనా - ఉపజాతిః. ౧. దృఢాం దుష్ప్రాపాం గురుకారుణ్యనావమధిరుహ్య దురుత్తరం సంసారసముద్రముత్తితీర్షుః వైరాగ్య వాన్నకృతః స్త్రీపరిగ్రహో యేన స ఆగత్య శ్రీశంకరస్యోపదేష్టుశ్చరణకమలయోరప ప్తత్ పతితవా౯ - వసంతతిలకా. ౨. తం బ్రాహ్మణకుమారముత్థాప్య ద్విజానాం గురు ర్దేశిక ఉవాచ - త్వం కః బ్రాహ్మణో వా క్షత్రియాదిర్వా ధామ గృహం త్వదీయం క్వ ఇదానీం త్వం కస్మాద్దేశాదాగతః యత ఆత్తం గృహీతం ధైర్యం యేన సః అతో బాలోఒప్యబాలబుద్ధిస్త్వం మే ప్రతిభాసి పునశ్చైకోఒప్యనేక ఇవ ప్రతిభాసి నిర్భయత్వాత్. పునశ్చ న విద్యతే ఏకస్మిన్నపి శరీరే ఒహం భావో యస్య

౩. పృష్టో బభాణ గురుముత్తరముత్తరజ్ఞో విప్రో గురో మమ గృహం బుధ చోళదేశే, యత్రాఽఽపగా వహతి తత్ర కవేరకన్యా యస్యాః పయో హరిపదాంబుజభక్తిమూలమ్. ౪. అటాట్యమానో మహతో దిదృక్షుః క్రమాదిమం దేశముపాగతోఽస్మి, బిభేమి మజ్జన్ భవవారిరాశౌ తత్పారగం మాం కృపయా విధేహి. ౫. అపాంగైరుత్తుంగైరమృతఝరభంగైః పరగురో శుచా దూనం దీనం కలయ దయయా మామవిమృశన్, గుణం వా దోషం వా మమ కిమపి సంచింతయసి చేత్తదా క్వైవ శ్లాఘా నిరవధికృపానీరధిరితి. ౬. స్యాత్తే దీనదయాళుతా కృతయశోరాశిస్త్రిలోకీగురో తూర్ణం చేద్దయసే మమాద్య న తథా కారుణ్యతశ్శ్రీమతి,వర్షన్భూరి మరుస్థలీషు జలభృత్సద్భిర్యథా పూజ్యతే

సః పాఠాంతరే తు న విద్యత ఏకస్య శరీరస్యాపి భానం యస్యేతి వ్యాఖ్యేయం. ౩. ఏవం పృష్ట ఉత్తరజ్ఞో గురుం ప్రతి జగాద. హే గురోఽహం విప్ర ఇతి ప్రథమప్రశ్నస్యోత్తరం. ద్వితీయస్యోత్తరమాహః—హే బుధ యస్యా జలం హరిపదాంబుజభక్తేః కారణం సా కావేరీ నదీ యత్ర చలతి తస్మిన్ చోళాఖ్యే దేశే మమ గృహమస్తీత్యర్థస్సర్వజ్ఞస్య తవ న కించిదప్యవిదితమితి సంబోధనాశయః. ౪. తృతీయప్రశ్నస్యోత్తరమాహ - మహతో దర్శనేచ్ఛురటాట్యమానో భృశమటమానః. 'సూచిసూత్రిమూత్ర్యట్యర్త్యశూర్ణోతిభ్యో యఙ్ వాచ్య' ఇతి యఙ్. క్రమాదిమం దేశముపాగతోఽస్మి ఏవం పృష్టమావేద్య స్వప్రయోజనమావేదయతి సంసారసముద్రే మజ్జన్ బిభేమి తస్మాత్కృపయా సంసారసముద్రాత్ పారగం మాం విధేహి, ఉపజాతిః. ౫. హే పరమగురో మమ గుణం వా దోషం వా అవిచారయన్ అత్యుచ్చైః కటాక్షలక్షైః అమృతఝరభంగైః సుధాప్రవాహతరంగైర్దయయా శోకేన ఖిన్నమతఏవ దీనం మాం కలయావలోకయ గుణదోషవిచారణే బాధకమాహః—గుణం వా దోషం వా కిమపి మమ చింతయసి చేత్తదా శ్రీశంకరో నిరవధికృపాసముద్ర ఇతి క్వైవ శ్లాఘా న కాఽపీత్యర్థః-శిఖరిణీ. ౬. ఏతదేవ ద్రఢయన్ సన్ దృష్టాంతమాహ-హే త్రిలోకీగురో శీఘ్రం గుణదోషవిచారం వినైవాద్య మమోపరి దయాం కరోషి చేత్తర్హి తే దీనదయాళుతా సంపాదితయశోరాశిర్యథా స్యాత్తథా శ్రీమతి కారుణ్యతో న స్యాత్ తవాదీనదయాలుతాకృతయశోరాశిర్న స్యాదితి వా కృతయశోరాశిస్త్వమితి వా అస్మిన్పక్షే ఉభయత్రాదీనదయాళుతేత్యేవ చ్ఛేదః. యతో మరుస్థ

నైవం వర్షశతం పయోనిధిజలే వర్షన్నపి స్తూయతే. ౭. త్వత్సార స్వత సారసారససుధాకూపారసత్సారసస్రోతస్సంభృతసంతతోజ్జ్వలజల క్రీడామతిర్మే మునే, చంచత్పంచశరాది పంచనహతం న్యంచం ప్రపంచం హితజ్ఞానాకించనమావిరించమఖిలం చాలోకయ న్త్వంచతు. ౮. సౌరం ధామ సుధామరీచినగరం పౌరందరం మందిరం కౌబేరం శిబిరం హుతాశ నపురం సామీరసద్మోత్తరమ్, వైధంచావసథం త్వదీయఫణితిశ్రద్ధా సమిద్ధాత్మనశ్శుద్ధాద్వైతవిదో న దోగ్ధి విరతిశ్రీఘాతుకం కౌతుకమ్. ౯. న భౌమా రామాద్యా స్సుషమవిషవల్లీఫలసమా స్సమారంభం తే నః కిమపి కుతుకం జాతు విషయాః, న గణ్యం నః పుణ్యం రుచిర

లీషు భూరి వర్షన్ జలభృన్మేఘః సద్భిర్యథా పూజ్యతే సముద్రజలే వర్షశతం వర్ష న్నపి తథా న స్తూయత ఇత్యర్థః. శార్దూ. ౭. త్వదీయసరస్వత్యాస్సార ఏవ సారస సుధాకూపార శ్చంద్రసంబంధ్యమృతసముద్రస్తస్య య త్సత్సారసస్రోతోభిస్సల్లక్ష ణానాం సారసానాం పక్షిణాం కమలానాం వా స్రోతోభిః ప్రవాహైస్సంభృతం సంమిశ్రితం వా సంతతముజ్జ్వలం జలం తస్మిన్ క్రీడా యస్యాస్తథాభూతా సతీ మే మతిర్హేమునే చంచత్ స్ఫురన్ యః పంచశరః. 'ఉన్మాదనస్తాపనశ్చ శో షణస్స్తంభనస్తథా, సమ్మోహనశ్చ కామస్య పంచబాణాః ప్రకీర్తితాః' ఇత్యుక్త పంచసాయకః కామః ఆదిర్యేషాం క్రోధాదీనాం తత్కర్తృకేన పంచనేన హతం అతఏవ న్యంచం నీచం పునశ్చ స్వహితజ్ఞానే ఽకించనమశక్తమాబ్రహ్మలోకం సర్వం ప్రపంచ మాలోకయన్త్వంచతు విచరతు. ని. 'సారసః పక్షిభేదేందోస్సారసం సరసీరుహే' ఇతి విశ్వప్రకాశః. ౮. సూరస్య సూర్యస్య ఇదం ధామ సుధాకిరణస్య చంద్రస్య నగరం పురందరస్యేంద్రస్య మందిరం కుబేరస్య శిబిరం హుతాశనస్యాగ్నేః పురం సమీరస్య వాయోస్సద్మ విధేర్బ్రహ్మణశ్చ సర్వోత్తరమావసథం గృహం త్వదీ యాయాం ఫణితావుక్తౌ యా శ్రద్ధా తయా సమిద్ధ ఆత్మా యస్య తస్య శుద్ధాద్వై తవిదో యా వైరాగ్యలక్షణా శ్రీస్తస్యా ఘాతుకం నాశకం కౌతుకం న దోగ్ధి న ప్రపూరయతీతి ప్రత్యేకం క్రియాన్వయః. ౯. భౌమా భూమావభవా రామాద్యా వని తాద్యా విషయాస్సుషమా శోభనా యా విషవల్లీ తస్యాః ఫలేన తుల్యాస్సుందరం యద్విషవల్ల్యాః ఫలం తేనేతి వా నో ఽస్మాకం కిమపి కౌతుకం జాతు కదాపి న సమార భంతే నాపి పుణ్యం సుందరతరా యా రంభాఖ్యా ఽప్సరాస్తస్యాః కుచతట్యాః పరీ రంభస్యాలింగనస్యాఽఽరంభేణోజ్జ్వలం పురందరస్య దేవేంద్రస్య పురమపి నోఽస్మా

తరరంభాకుచతటీపరీరంభారంభోజ్జ్వలమపి చ పౌరందరపదమ్. ౧౦.
న చంచద్వైరించం పదమపి భవేదాదరపదం వచో భవ్యం నవ్యం
యదకృత కృతీ శంకరగురుః, చకోరాళీ చంచూపుటదళితపూర్ణేందు
విగళత్సుధాధారాకారం తదిహ వయమీహామహి ముహుః. ౧౧.
ద్యావాభూమిశివంకరైర్నవయశః ప్రస్తావసౌవస్తికైః పూర్వార్జ్వాఖర్వ
తపఃపచేళిమఫలైస్సర్వాధిముష్టింధయైః, దీనాఢ్యంకరణై ర్భవాయ
నితరాం వైరాయమాణైరలం కర్మీణం ప్రసితం త్వదీయభజనైస్స్వామాకీనం మనః. ౧౨. సంసారబంధామయదుఃఖశాంత్యై స ఏవ నస్త్వం
భగవానుపాస్యః, భిషక్తమం త్వా భిషజాం శృణోమీత్యుక్తస్య

కం గణనీయం - శి. ౧౦. తర్హి బ్రహ్మపదం భవతామాదరపదం స్యాన్నేత్యాహ నేతి- అనేనేహాముత్రార్థభోగవిరాగో దర్శితః. అథ శ్రవణౌత్సుక్యం దర్శయతి-కృతీ శంకరగురుర్యద్భవ్యం కల్యాణాత్మకం నవ్యం నవీనం వచనమకృత తద్విరహాతురచకోరపఙ్క్తీనాం చంచూపుటైర్దళితాత్పూర్ణచంద్రాద్గళితాయాస్సుధాధారాయా ఆకార ఇవాకారో యస్య తత్పునః పునర్వయమీహామహి ఇచ్ఛామః. ౧౧. ద్యావాభూమ్యోశ్శివం సుఖం కుర్వంతీతి తథా తైః నవీనస్యాసాధారణస్య యశసః ప్రస్తావస్య ప్రసంగస్య సౌవస్తికైః స్వస్తివాచకైః స్వస్తీత్యాహేత్యర్థే 'తదాహేతిమాశబ్దాదిభ్యష్ఠగ్వాచ్య' ఇత్యనేన ఠక్ప్రత్యయః. పూర్వస్య పూర్వార్జితస్యానల్పతపసః పక్వఫలైస్సర్వేషామాధీనాం ముష్టింధయైస్సారాకర్షకైస్సర్వే చ త ఆధయశ్చేతి వా దీనానామాఢ్యంకరణైర్భవాయ సంసారాయ నిత్యం వైరాయమాణైః వైరం కుర్వద్భిః శబ్దవైరేత్యాదినాకరోత్యర్థే క్యఙ్. త్వదీయభజనైరలంకర్మీణం కర్మక్షమం. ని. 'కర్మక్షమో ఽలంకర్మీణ' ఇత్యమరః. మదీయం మనః ప్రసితం స్యాత్తథాభూతేషు త్వదీయభజనేషు తత్పరం స్యాదితి ప్రార్థనా 'ప్రసితోత్సుకాభ్యాం తృతీయా చ' ఇతి తృతీయా. ని. 'తత్పరే ప్రసితాసక్తా' విత్యమరః. కః ప్రసితో నామ యస్తత్ర నిత్యం ప్రతిబద్ధః కుత ఏతత్ సినోతిరయం బధ్నాత్యర్థే వర్తత ఇతి మహాభాష్యం - అనేన గురుశుశ్రూషాకరణౌత్సుక్యం స్వస్య దర్శితం - శా. ౧౨. నను తర్హి యః కశ్చిదేవ గురుస్త్వయా స్వాభీష్టసిద్ధయే సంసేవ్య ఇతి చేత్తత్రాహ. 'భిషక్తమం త్వా భిషజాం శృణోమీ'తి శ్రుత్యుక్తస్య సదాశివస్య య ఉదితః ఉక్తో ఽవతారో అభూత్ ఉదయం ప్రాప్తో ఽవతార ఉదితావతార ఇతి వా స ఏవ త్వం వైద్యానాం మధ్యే సద్వైద్యస్యావతారభూతే భగవాన్నో ఽస్మాకం సంసారబంధ

ర్యో ఽభూదుదితావతారః. ౧౩. ఇత్యుక్తవంతం కృపయా మహాత్మా వ్యదీపయత్సన్న్యసనం యథావత్, ప్రాహుర్మహాంతః ప్రథమం వినేయం తం దేశికేంద్రస్య సనందనాఖ్యమ్. ౧౪. సంసారఘోరజలధే స్తరణాయ శశ్వత్సాంయాత్రికీభవసమర్దయమానమేనమ్, హంతోత్తమాశ్రమతరీమధిరోప్య పారం నిన్యే నిపాతితకృపారసకేనిపాతః. ౧౫. యేప్యన్యే ఽముం సేవితుం దేవతాంశా జాతాస్తే ఽపి ప్రాయ ఏవం విరక్తాః, క్షేత్రే తస్మిన్నేవ శిష్యత్వమస్య ప్రాపుస్స్పష్టం లోకరీత్యా ఽపి గంతుమ్. ౧౬. వ్యాఖ్యామౌనమనుత్తరాః పరిదళచ్ఛంకాకళంకాంకురా శ్ఛాత్రా విశ్వపవిత్రచిత్రచరితాస్తే వామదేవాదయః, యస్యైతస్య వినీతలోకతతిముద్ధర్తుం ధరిత్రీతలం

లక్షణరోగదుఃఖశాంత్యర్థముపాస్య ఇత్యర్థః. ఉ. ౧౩. ఇత్యుక్తవంతం బ్రాహ్మణసూనుం మహాత్మా శ్రీశంకరాచార్యః కరుణయా విధివత్ సంన్యసనం వ్యదీపయత్ తం సనందనసంజ్ఞం దేశికేంద్రస్యాద్యం శిష్యం మహాంతః ప్రాహుః. ౧౪. తదిష్టం సమ్యక్ సాధితవానిత్యాహ—సంసారలక్షణస్య ఘోరసముద్రస్య తరణాయానారతం సాంయాత్రికీభవనసమర్దయమానం పోతవణిక్ త్వం భవేతి యాచమానమేనం సనందనం హంత తదానీమేవోత్తమాశ్రమతరీం సంన్యాసాశ్రమలక్షణాం నౌకామధిరోప్య పారం నీతవాన్ యతో నితరాం శిష్యేషు స్థాపితాయాః కృపాయా రస ఏవ కేనిపాతో నౌకాదండో యస్య. ని. 'నౌకాదండః క్షేపణీ స్యాదరిత్రం కేనిపాతక' ఇత్యమరః. నిపాతితః కృపారస ఏవ కేనిపాతో యేనేతి వా. ౧౫. ఏవం ప్రథమవినేయవృత్తాంతం విస్తరేణాభిధాయేతరేషాం సంక్షేపేణ తమాహ యేప్యన్యే చిత్సుఖానందగిర్యాదయో దేవతాంశా అముం శ్రీశంకరం సేవితుం యాతాస్తే ఽపి సనందనవత్ప్రాయో విరక్తాస్తన్నవిముక్తక్షేత్రే ఏవ వటమూలస్థమహాదేవశిష్యా అపి లోకరీత్యా ఽపి స్పష్టం శంకరాచార్యశిష్యా ఇతి ప్రసిద్ధిం ప్రాప్తుమస్య శిష్యత్వమాపుః. 'శాలిన్యుక్తా మ్తౌతగౌ గోఽబ్ధిలోకైః'. ౧౬. ఏతదేవ స్ఫుటయతి వ్యాఖ్యేతి. మౌనమేవ వ్యాఖ్యా శిష్యాశ్చ శుకవామదేవాదయో విశ్వస్య పవిత్రం చ తచ్చిత్రం చ తచ్చరితం యేషాం తే ఽనుత్తరా ఉత్తరరహితాః యతః పరిదళన్తో వినాశం గచ్ఛన్తశ్శంకాకళంకానామంకురా యేభ్యస్తే. 'చిత్రం వటతరోర్మూలే వృద్ధాశ్శిష్యా గురుర్యువా, గురోస్తు మౌనం వ్యాఖ్యానం శిష్యాస్తు ఛిన్నసంశయాః' ఇత్యుక్తత్వాత్తే ఏవ యస్య శివస్య శిష్యాస్తస్య ఏతస్య శ్రీశంక

ప్రాప్తస్యాద్య వినేయతాముపగతా ధన్యాః కిలాన్యాదృశాః. ౧౭.
శేషస్స్వాధుభిరేవ తోషయతి నౄన్ శబ్దైః పుమర్థార్థినో వాల్మీకిః
కవిరాజ ఏష వివిధైరర్థైర్బహుః కల్పితైః, వ్యాచష్టే కిల దీర్ఘసూత్ర
సరణిర్వాచం చిరాదర్థదాం వ్యాసశ్శంకరదేశికస్తు కురుతే సద్యః
కృతార్థానహో. ౧౮. చక్రితుల్యమహిమానముపాసాం చక్రిరే తమ
విముక్తనివాసాః, వక్రసృత్యనుసృతామపి సాధ్వీం చక్రురాత్మధిష
ణాం తదుపాస్త్యా. ౧౯. చండభానురివ భానుమండలైః పారిజాత
ఇవ పుష్పజాలితః, వృత్రశత్రురివ నేత్రవారిజైశ్ఛాత్రపఙ్క్తిభిరలం
లలాస సః. ౨౦. ఏకదా ఖలు వియత్త్రిపురద్విట్ఫాలలోచనహుతాశన
భానోః, విస్ఫులింగపదవీం దధతీషు ప్రజ్వలత్తపనకాంతశిలాసు. ౨౧.

రస్య వినీతలోకపఙ్క్తిముద్ధర్తుమస్మిన్మర్త్యలోకే ప్రాప్తస్యేదానీం శిష్యతాం ప్రాప్తా
ధన్యాః కిల యతో అన్యాదృశాస్సర్వతో విలక్షణాః. శార్దూ. ౧౭. శేషాదిభ్యస్త
స్యాధిక్యం వర్ణయతి శేషో నాగస్స్వాధుభిశ్శబ్దైరేవ పురుషార్థార్థినో నరాన్ తోష
యతి న తు పుమర్థప్రదానేన సద్యః కృతార్థాన్ కురుతే తథా ఏషః కవిరాజో
వాల్మీకిరపి వితథైరయథార్థైర్బహుః కల్పితైరర్థైరేవ నౄన్ తోషయతి తథా దీర్ఘ
సూత్రాణాం సరణిర్యస్య స వ్యాసోఽపి చిరాదతివిలంబేనార్థం పుమర్థం చ దదాతీతి
తాం వాచం వ్యాచష్టే శంకరశ్చాసౌ దేశికస్త్వహో నౄన్సద్యః కృతార్థాన్ కురుతే.
౧౮. విష్ణుతుల్యమహిమానం తం శ్రీశంకరమవిముక్తే శివేన కదాప్యనిర్ముక్తే వాసో
యేషాం తే సేవాం చక్రుః తదుపాసనాయాః ఫలం చ లేభురిత్యాహ వక్రమార్గమను
సృతామపి స్వీయాం బుద్ధిం తస్యోపాసనయా సాధ్వీం కృతవంతః. స్వా. ౧౯. భాను
మండలైః కిరణమండలైః యథా చండభానుస్సూర్యశ్శోభతే యథా చ పుష్పనిచయైః
పారిజాతః యథా చ నేత్రవారిజైస్సహస్రసంఖ్యాకనేత్రకమలైర్వృత్రశత్రురిన్ద్రస్త
ద్వత్ శిష్యపఙ్క్తిభిః శ్రీశంకరోఽలమత్యర్థం లలాస బభాసే. రథో. ౨౦. అథేదానీం
శివసంగమం వర్ణయితుం ప్రస్తౌతి. ఏకస్మిన్కాలే ప్రజ్వలత్సూర్యకాంతశిలాసు వియ
త్త్రిపురద్విషో మహాదేవస్య ఫాలనేత్రభూతో యో హుతాశనో వహ్నిస్తస్య భానోః
కిరణస్య విస్ఫులింగపదవీం దధతీషు సతీష్విత్యాదిసప్తమ్యన్తానాం శంకరో జాహ్నవీమభి
యయావితి వ్యవహితేనాన్వయః. స్వా. ౨౧. ఉరుభిర్మరీచిభిస్సరస్వతూపరస్య సముద్ర
ఘూరస్య సృజి స్రష్టరి పునశ్చ సమీచీనానేకమణిభిః కుట్టిమో నిబద్ధభూమిః. ని. 'కుట్టి

దర్శయత్యురుమరీచిసరస్వత్యూర్వరసృజ్యపరమాయిని భానౌ, సాధునైక మణికుట్టిమమూర్ఛద్రశ్మిజాలకశిఖావలపింఛమ్. 22. పంకజావలివిలీన మరాళే పుష్కరాంతరభిగత్వరమీనే, శాఖికోటరశయాళుశకుంతే శైలకందరశరణ్యమయూరే. 23. శంకరో దివసమధ్యమభాగే పంకజోత్పలపరాగకషాయామ్, జాహ్నవీమభియయా సహ శిష్యైరాహ్నికం విధివదేష విధిత్సుః. 24. సోఽంత్యజం పథి నిరీక్ష్య చతుర్భిర్భీషణైః శ్వభిరనుద్రుతమారాత్, గచ్ఛ దూరమితి తం నిజగాద ప్రత్యువాచ చ స శంకరమేనమ్. 25. అద్వితీయమనవద్యమసంగం సత్యబోధసుఖరూపమఖండమ్, ఆమనంతి శతశో నిగమాంతాస్తత్ర భేదకలనా తవ చిత్రమ్. 26. దండమండితకరా ధృతకుండాః పాటలాభవసనాః పటువాచః, జ్ఞానగంధరహితా గృహసంస్థాన్వంచయంతి కిల

మోఽస్త్రీ నిబద్ధా భూ' రితి హాలాయుధస్తస్మిన్మూర్ఛితా వ్యాప్తేన రశ్మిజాలకేన శిఖావలస్య మయూరస్య పింఛం దర్శయతి భానావపరమాయిన్యపరస్మిన్నైన్ద్రజాలికే సతి. 22. పంకజావళిషు విలీనేషు మరాళేషు హంసేషు సత్సు పుష్కరాంతర్జలమధ్యమభిగత్వరే అభిగతవతి మీనే మత్స్యే సతి శాఖినాం వృక్షాణాం ఛిద్రేషు శయాళుషు సమ్యక్ నిద్రాం కుర్వత్సు పక్షిషు సత్సు పర్వతానాం కందరా శరణ్యా యస్య తథాభూతే మయూరే సతి. దివసమధ్యమభాగస్యైతాని విశేషణాని. 23. దినస్య మధ్యమభాగే విధివదాహ్నికం విధాతుమిచ్ఛుశ్శిష్యైస్సహ శంకరః పంకజోత్పలానాం పరాగేణ కషాయవర్ణాం జాహ్నవీమభియయౌ. 24. సః శ్రీశంకరశ్చ చతుర్భిః భీషణైః శ్వభిరనువృత్తమంత్యజం చాండాలం మార్గమధ్యే సమీపే నిరీక్ష్య దూరం గచ్ఛేతి తమంత్యజం స్పష్టముక్తవాన్ స చాంత్యజ ఏనం శంకరం ప్రత్యువాచ. 25. యదువాచ తదాహ అద్వితీయమితి. తత్ర దూరం గచ్ఛేత్యుక్తిరసంగతా భేదాభావాదిత్యాశయేనాహ 'ఏకమేవాద్వితీయం' 'ఏష ఆత్మాఽపహతపాప్మా' 'నిరవద్యం నిరంజనం' 'అసంగో హ్యయం పురుష' 'సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ' 'విజ్ఞానమానంద' మిత్యాది శతశో వేదాంతా అద్వితీయాదిరూపమాత్మానమామనంతి తస్మిన్నాత్మని తవ వేదాంతిత్వేన ప్రసిద్ధస్య భేదకల్పనాస్తీత్యహో ఽత్యాశ్చర్యమిత్యర్థః. 26. తథా చ భేదకలనావాంస్త్వమప్యేవం విధయతిపంక్తౌ నివిష్టోఽసీతి ద్యోతయన్నాహ దండేన మండితాః అలంకృతా హస్తా యేషాం తే ధృతకమండలవః పాటలా ఆభా యేషాం తథాభూతాని వస్త్రాణి యేషాం పట్వ్యో వాచో యేషాం తే జ్ఞానలేశేనాపి విరహితాః కిల కేచన యతివేషైః గృహసంస్థా

కేచన వేషైః. ౨౭. గచ్ఛ దూరమితి దేహముతాహో దేహినం పరి
జిహీర్షసి విద్వన్, భిద్యతేఽన్నమయతో ఽన్నమయం కిం సాక్షిణశ్చ
యతిపుంగవ సాక్షీ. ౨౮. బ్రాహ్మణశ్వపచభేదవిచారః ప్రత్యగాత్మని
కథం తవ యుక్తః, బింబితేఽంబరమణౌ సురనద్యామంతరం కిమపి
నాస్తి సురాయామ్. ౨౯. శుచిర్ద్విజోఽహం శ్వపచ వ్రజేతి మిథ్యా
గ్రహస్తే మునివర్య కోఽయమ్, సంతం శరీరేష్వశరీరమేకముపేక్ష్య
పూర్ణం పురుషం పురాణమ్. ౩౦. అచింత్యమవ్యక్తమనంతమాద్యం
విస్మృత్య రూపం విమలం విమోహాత్, కళేబరేఽస్మిన్కరికర్ణలోలా
కృతిన్యహంతా కథమావిరాస్తే. ౩౧. విద్యామవాప్యాపి విముక్తి

స్వంచయంతి. ౨౭. గచ్ఛ దూర మితి-శరీరం పరిత్యక్తు మిచ్ఛసి ఉతాత్మాన మితి వికల్ప్య
దూషయతి గచ్ఛ దూరమితి విదుష స్తవ నైతదుచితమితి ధ్వనయన్సంబోధయతి
హేవిద్వ న్నితి. తత్రాద్యం ప్రత్యాహాన్నమయాదన్నమయం కిం భిద్యతే నైవ భిద్యత
ఇత్యర్థః. ద్వితీయంప్రత్యాహ సాక్షిణశ్చ సాక్షీ నహి భిద్యతే త్వమేతత్ జ్ఞాతుం
యోగ్యోసీత్యాశయేనాహ హేయతిపుంగవేతి. ౨౮. ప్రత్యగాత్మని భేదం దృష్టాంతే
నాపి నిరాచష్టే బ్రాహ్మణశ్వపచభేదవిచారః దేహేంద్రియాదిభ్యో ఽనేకేభ్యోజడేభ్య
శ్చ ప్రాతిలోమ్యేనాంచతీతి ప్రత్యక్ సచాసావాత్మా చ తస్మిన్ తవాద్వైతవాదినః
కథం యుక్తః న కథమపీత్యర్థః. యథా గంగాయాం మదిరాయాం చ ప్రతి
బింబితే ఽంబరమణౌ సూర్యే అంతరం కిమపి నాస్తి తద్వదిత్యర్థః. ౨౯. నన్వాత్మనో
భేదశూన్యత్వేఽప్యతిపవిత్రస్య బ్రాహ్మణశరీరస్యాతిపాపిష్ఠస్యాంత్యజశరీరస్య చ కథ
మభేద ఇతిచేత్తత్రాహ-శుచి ర్ద్విజో ఽహం హేశ్వపచ త్వం దూరంగచ్ఛేతి శరీరే
ష్వనేకేష్వప్యేక మశరీరం కాలత్రయే శరీరసంబంధవినిర్ముక్తిమతఏవ పురాణం పురా
ప్యభినవం పూర్ణం సదైకరసం పురుషం సంత ముపేక్ష్యాయం మిథ్యాభూత ఆగ్రహ
స్తవ కః నాయం తవోచితో యతో మునిశ్రేష్ఠస్త్వమిత్యాశయవానాహ హేముని
వర్యేతి-ఉపజాతి. ౩౦. స్వస్వరూపం విస్మృత్య క్షణభంగురే దేహే ఽహంతా తీవా
వానుచితేతి బోధయన్నాహ అచింత్య మతః కేనాపి కరణేన న వ్యజ్యత ఇత్యవ్యక్త
మత ఏవానంతమతఏవాద్యం యత ఉపాధిమలశూన్యం స్వస్వరూపం మోహాదవివే
కాద్విస్మృత్య గజకర్ణవచ్చంచలాకారే ఽస్మిన్ననుభూయమానే కళేబరే ఽహంభావః
కథ మావిరాస్తే ప్రకటీభవతి వివేకినాం కేనాపి ప్రకారేణాస్యావిర్భావో న యుక్త
ఇత్యర్థః. ౩౧. నను యద్యప్యేవం తథాఽపి లోకసంగ్రహేచ్ఛయేదం మయోక్త మితి

పద్యాం జాగర్తి తుచ్ఛా జనసంగ్రహేచ్ఛా, అహో మహాంతోఽపి మహేంద్రజాలే మజ్జంతి మాయావిపరస్య తస్య. ౩౨. ఇత్యుదీర్య వచనం విరతేఽస్మిం స్త్సత్యవాక్తదను విప్రతిపన్నః, అత్యుదారచరితోఽంత్యజ మేనం ప్రత్యువాచ స చ విస్మితచేతాః. ౩౩. సత్యమేవ భవతా యదిదానీం ప్రత్యవాది తనుభృత్ప్రవరైతత్, అంత్యజోఽయ మితి సంప్రతి బుద్ధిం సంత్యజామి వచసాఽఽత్మవిదస్తే. ౩౪. జానతే శ్రుతిశిరాంస్యపి సర్వే మన్వతే చ విజితేంద్రియవర్గాః, యుంజతే హృదయ మాత్మని నిత్యం కుర్వతే న ధిషణామపభేదామ్. ౩౫. భాతి యస్య తు జగద్దృఢబుద్ధే స్సర్వ మప్యనిశ మాత్మతయైవ, సద్ద్విజో ఽస్తు భవతు శ్వపచో వా వందనీయ ఇతి మే దృఢనిష్ఠా. ౩౬. యా చితిః స్ఫురతి విష్ణుముఖే సా పుత్తికావధిషు సైవ సదా

చేత్తత్రాహ. విముక్తిపద్యాం విముక్తిమార్గభూతాం విద్యాం ప్రాప్యాపి తుచ్ఛా జనసంగ్రహేచ్ఛా కిం జాగర్తి అహో అత్యాశ్చర్యం మాయావినాం పరస్య శ్రేష్ఠస్య తస్య పరమాత్మనో మహతీంద్రజాలే భవదాదయో మహాంతోఽపి మజ్జంతీత్యర్థః. ౩౨. ఏవ మంత్యజవచన ముదాహృత్య శంకరవాక్య ముదాహర్తు మాహ ఇతి వచన ముక్త్వాఽస్మిన్నంత్యజే విరామంగతే సతి తతః పశ్చాద్విప్రతిపన్నోఽయ మంత్యజో భవతి నభవతీతి విప్రతిపన్నస్సత్యవచనోఽత్యుదారచరితో విస్మితచిత్తస్సచ శ్రీశంకర ఏన మంత్యజం ప్రత్యువాచ-స్మ. ౩౩. యదువాచ తదాహ సత్య మితి. నత్వ మంత్యజః కింతు దేహభృత్ప్రవర ఇతి సూచనాయ సంబోధనం. ౩౪. భేదశూన్యబుద్ధేరతిదుర్లభత్వాన్న కోఽప్యులంభనీయ ఇత్యాశయేనాహ—సర్వే ఽనేకే శ్రుతిశిరాంసి శ్రవణేన జానంతి తథా ఽనేకే విజితేంద్రియవర్గాః తాని మన్వతే చ మననం కుర్వంతి తథాంతఃకరణమాత్మని నిత్యం యుంజతే నిదిధ్యాసనం కుర్వంతి తథాఽపి ప్రతిబంధకసద్భావాద్భేదశూన్యాం బుద్ధిం కేఽపి న కుర్వంతీత్యర్థః. ౩౫. నను తిష్ఠత్వన్యేషాం వార్తా తవ బుద్ధి రపభేదాస్తి నవేత్యాశంక్యాహమపభేదబుద్ధిరిత్యుత్తర మనుచితం మన్యమానో 'నమో వయం బ్రహ్మిష్ఠాయ కుర్మ' ఇతి యాజ్ఞవల్క్యోక్తిమనుసృత్య వ్యాజేన సమాధత్తే యస్య తు దృఢబుద్ధే స్సర్వమపి జగత్సదైవాఽఽత్మా వ్యతిరిక్తం భాతి స బ్రాహ్మణోఽస్తు శ్వపచో వా భవతు వందనీయ ఇతి మమ దృఢా నిష్ఠా. ౩౬. న కేవలం వందనీయ ఏవ కింత్వేవం విధ స్సమ్యక్ జ్ఞానవాక్ సాక్షా న్మమ గురురేవేత్యాహ విష్ణుశివాదౌ యా

ఽహమ్, నైవ దృశ్యమితి యస్య మనీషా పుల్కసో భవతు వా స గురుర్మే. ౩౭. యత్ర యత్ర చ భవేదిహ బోధస్తత్తదర్థసమవేక్షణకాలే, బోధమాత్రమవశిష్టమహం తదస్య ధీరితి గురుస్స నరో మే. ౩౮. భాషమాణ ఇతి తేన కలావానేష నైక్షత తమన్త్యజమగ్రే, ధూర్జటిం తు సముదైక్షత మౌళిస్ఫూర్జదైందవకలం సహ వేదైః. ౩౯. భయేన భక్త్యా వినయేన ధృత్యా యుక్తస్సహర్షేణ చ విస్మయేన, తుష్టావ శిష్టానుమతః స్తవైస్తం దృష్ట్వా దృశోర్గోచరమష్టమూర్తిమ్. ౪౦. దాసస్తేఽహం దేహదృష్ట్యాఽస్మి శంభో జాతస్తేంఽశో జీవదృష్ట్యా త్రిదృష్టే, సర్వస్యాత్మన్నాత్మదృష్ట్యా త్వ

చితిశ్చేతనం స్ఫురతి సైవ పుత్తికా పతంగికా తదవధిషు జంతుషు స్ఫురతి సైవ కాలత్రయేఽప్యహం దృశ్యం తు నైవాస్తీతి యస్య మనీషా స చాండాలో వా భవతు తథాఽపి మమ గురుః. ౩౭. కిం బహునా తత్త్వవిత్సర్వోఽపి మమ గురురిత్యాహ-అస్మిన్ లోకే తత్తద్విషయానుభవకాలే యత్ర యత్ర విషయే జ్ఞానం భవేత్తత్సర్వం మిథ్యాభూతం సర్వోపాధిబాధేనావశిష్టం జ్ఞానమాత్రమహమేవ న మత్తః కిమపి వ్యతిరిక్తమస్తీతి యస్య బుద్ధిస్స యః కశ్చిదపి నరో మమ గురుః ఏతేన గచ్ఛ దూరమితి మయా దేహజిహీర్షయా నోక్తం నాప్యాత్మజిహీర్షయాఽపి తు ఉభయతాదాత్మ్యాధ్యాసవజ్జిహీర్షయా స చ తవ నాస్తి చేత్తర్హి త్వమపి మమ గురురేవేత్యాక్షేపోఽపి పరిహృతో వేదితవ్యః. ౩౮. ఏవం నిర్వ్యళీకం భాషమాణస్త్యక్తాంత్యజవిగ్రహం ప్రకటితస్వస్వరూపం మహాదేవం దదర్శేత్యాహేత్యేవం ప్రకారేణ తేన సహ భాషమాణ ఏష శ్రీశంకరః తమంత్యజమగ్రే న దదర్శ కింతు మౌళౌ శిరసి స్ఫురంతీ చంద్రకలా యస్య తం చతుర్భిర్వేదైస్సహితం ధూర్జటిం మహాదేవం సందృష్టవాన్. నను శ్రీశంకరాదన్యస్య శివస్యాభావాత్కథమేవముచ్యత ఇతి చేత్తత్రాహ-కళావాన్ జ్ఞానకళావతారస్య శంకరస్యావతారపురుషేణ సహ వ్యాసస్యేష్ణునేవ సంవాదాదికం సంభవత్యేవేతి భావః. ౩౯. దృష్ట్వా యథాభూతో యత్కృతవాన్ తదాహ - తం దృష్ట్వా భయేన భక్త్యా వినయేన ధైర్యేణ హర్షేణ విస్మయేన చ యుక్తశ్శిష్టానుమతశ్శ్రీశంకరో నేత్రయోర్విషయమష్టౌ భూమ్యాద్యా మూర్తయో యస్య తం మహాదేవం స్తవైస్తుష్టావ. ఉపజాతివృత్తమ్. ౪౦. దేహదృష్ట్యా తవ దాసోఽహమస్మి యతశ్శం సుఖం భవత్యస్మాదితి శంభుస్త్వమేవ స్వామిత్వగుణయుక్త ఇతి సూచయన్నాహ-శంభో ఇతి - జీవదృష్ట్యాఽహం తవాంశో జాతః. నను

మేవేత్యేవం మే ధీర్నిశ్చితా సర్వశాస్త్రైః. ౮౧. యదాలోకాదంత
ర్బహిరపి చ లోకో వితిమిరో న మంజూషా యస్య త్రిజగతి న
శాణో న చ ఖనిః, యతంతే చైకాంతం రహసి యతయో యత్ప్రణ
యినో నమస్తస్మై స్వస్మై నిఖిలనిగమోత్తంసమణయే. ౮౨. అహో
శాస్త్రం శాస్త్రిత్వమిహ యది న శ్రీగురుకృపా చితా సా కిం కుర్యా
న్నను యది న బోధస్య విభవః, కిమాలంబశ్చాసౌ న యది పర
తత్త్వం మమ తథా నమస్స్వస్మై తస్మై యదవధిరిహాశ్చర్యధిషణా. ౮౩.
ఇత్యుదారవచనైర్భగవంతం సంస్తువంతమథ చ ప్రణమంతమ్, బాష్ప

కథం నిరవయవస్య మమాంశస్త్వమితి చేద్యథా సర్వేంద్రియశూన్యస్యాపి తవ సూర్య
చంద్రవహ్నిలక్షణత్రినేత్రవిగ్రహవత్త్వం తథా మాయయా తవాంశస్యాపి సంభ
వాదిత్యాశయేన సంబోధయతి-త్రిదృష్టఇతి - శుద్ధాత్మదృష్ట్యా తు త్వమేవ త్వదనన్య
ఏవాహం తత్త్వమస్యాదిశ్రుతేః తత్ర యోగ్యం సంబోధనం సర్వస్యాత్మన్నితీత్యేవం
ప్రకారేణ సర్వశాస్త్రైర్మే బుద్ధిర్నిశ్చయం ప్రాప్తా. శాలినీ. ౮౧. ప్రసిద్ధశిరోభూ
షణమణితో వ్యతిరేకం దర్శయన్ స్వాభిన్నం శివం నమస్కరోతి - యదితి - ప్రసి
ద్ధస్య తాదృశమణేరాలోకాద్బహిరేవ లోకో వితిమిరో మంజూషా పేటా శాణో
నికషః ఖనిశ్చ, యతభిరప్రార్థనా ప్రసిద్ధస్య మణేః ప్రసిద్ధా. అత ఏతస్మాదత్యుత్కృ
ష్టాయ తస్మై తత్పదలక్ష్యాయ నిఖిలనిగమశిరోభూషణమణయే స్వస్మై త్వంపదలక్ష్యా
భిన్నాయ నమః ప్రహ్వీభావో ఽస్తు యస్య ప్రకాశాదన్తర్బహిరపి చ లోకో వితి
మిరో 'యస్య భాసా సర్వమిదం విభాతీ'తి శ్రుతేః. త్రిజగతి యస్య మంజూషా నాస్తి
నాపి శాణో నాపి ఖనిః యత్ప్రణయినో యస్మిన్ప్రీతిమంతశ్చ యతయో రహస్యే
కాంతే భృశం యతంతే తస్మై ఇత్యర్థః. శి. ౮౨. గురుకృపయా శాస్త్రాల్లభ్యస్య తత్త్వ
జ్ఞానస్యాలంబనమఖండైకరసం స్వతత్త్వం నమస్యతి అహో శాస్త్రం పరమతత్త్వబోధ
కత్వాద్ధన్యతమం యద్యప్యేవంవిధం శాస్త్రం తథాఽపి యది శ్రీగురుకృపాఽస్మిన్
లోకే శిష్యే వా న స్యాత్తర్హి శాస్త్రిత్వం న కిమపీత్యర్థః. చితా సంచితా సంపాదితా
సా గురుకృపా కిం కుర్యాత్ కిం ఫలం దాస్యతి యది తత్త్వజ్ఞానస్య విశేషేణోద్భవో
నాస్తి బోధానుత్పాదికా సాఽపి నిష్ఫలైవేత్యర్థః. తథాఽసౌ బోధశ్చ కిమాలంబ
ఆలంబనశూన్య ఏవ యది మమ పరతత్త్వం న స్యాత్తస్మాత్తత్త్వజ్ఞానాలంబనభూతాయ
పరతత్త్వాయ స్వాభిన్నాయ తస్మై పరమాత్మనే నమః తథేత్యస్య తస్మాదిత్యర్థో వా.
ఇహ జగత్యాశ్చర్యబుద్ధిర్యత్పర్యంతా యస్మాత్పర ఆశ్చర్యబుద్ధివిషయో నాస్తీత్యర్థః.
౮౩. ఏవం స్తువంతం శ్రీశంకరం ప్రతి మహాదేవో యదుక్తవాంస్తద్దర్శయితుమాహ-

పూర్ణనయనం మునివర్యం శంకరం సబహుమానమువాచ. ౪౪.
అస్మదాదిపదవీమభజస్త్వం శోధితా తవ తపోధననిష్ఠా, బాదరా
యణ ఇవ త్వమపి స్యాస్సద్వరేణ్య మదనుగ్రహపాత్రమ్. ౪౫.
సంవిభజ్య సకలశ్రుతిజాలం బ్రహ్మసూత్రమకరోదనుశిష్టః, యత్ర
కాణభుజసాంఖ్యపురోగాణ్యుద్ధృతాని కుమతాని సమూలమ్. ౪౬.
తత్ర మూఢమతయః కలిదోషా ద్విత్ర వేదవచనోద్వలితాని, భాష్య
కాణ్యరచయన్ బహుబుద్ధైర్దూష్యతాముపగతాని చ కైశ్చిత్. ౪౭.
తద్భవా న్విదితవేదశిఖార్థస్తాని దుర్మతిమతాని నిరస్య, సూత్రభాష్య
మధునా విదధాతు శ్రుత్యుపోద్బలితయుక్త్యభియుక్తమ్ ౪౮. ఏతదేవ
విబుధైరపి సేంద్రైరర్చనీయ మనవద్య ముదారమ్, తావకం కమల

ఇతీతి. స్యా. ౪౪. యదువాచ తదాహ - అస్మదాదీతి - అభజః ప్రాప్తవానసి హే
సతాం మధ్యే శ్రేష్ఠ వ్యాస ఇవ త్వమపి మదనుగ్రహపాత్రం స్యా ఇత్యాశీర్వాదః.
౪౫. సూత్రభాష్యరచనే నియోక్తుముపక్రమతే అనుశిష్టస్సమ్యక్ శిక్షితః అను
పశ్చాత్ శిష్టా యస్మాదితి వా సర్వశిష్టాగ్రణీర్వేదవ్యాసో వేదకదంబం సమ్యగ్విభజ్య
బ్రహ్మైకఖండైకరసం సూచ్యతే యేన తత్తథా. * 'అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా' 'జన్మాద్యస్య
యతః' 'శాస్త్రయోనిత్వాత్' 'తత్తు సమన్వయా'దిత్యేవమాదిరూపమకరో శిష్టో ఽను
పశ్చాదకరోదితి వా. యత్ర బ్రహ్మసూత్రే కాణాదసాంఖ్యపాతంజలప్రభృతీని కుమతాని
సమూలమున్మూలితాని తత్రేతిపరేణాన్వయః. ౪౬. తత్ర బ్రహ్మసూత్రే మూఢమతయః
కలిదోషాద్ద్వాభ్యాం త్రిభిర్వా వేదవచనైరుద్బలితాని ఉపకృతాని భాష్యకాణి కుత్సిత
భాష్యాణి అరచయన్ కృతవంతః కైశ్చిత్ బహు బుద్ధం జ్ఞాతం యైస్తైర్దూష్యతాం
చోపగతాని. ౪౭. తత్తస్మాద్విదితో వేదాన్తానా మర్థోయేన తథాభూతో భవాన్
తాని కుబుద్ధీనాం మతాని నిరస్య సూత్రభాష్యం విదధాతు విధౌ లోట్. భాష్య
లక్షణం. 'సూత్రార్థో వర్ణ్యతే యత్ర వాక్యైస్సూత్రానుకారిభిః, స్వపదాని చ
వర్ణ్యంతే భాష్యం భాష్యవిదో విదు'రితి సాగరాదివర్ణనస్య భాష్యత్వవ్యావృత్తయే సూత్ర
మిత్యుక్తం వార్తికస్య తత్వనిరాసాయ సూత్రానుకారిభిరితి వృత్తేస్తత్వవ్యావృత్త్యర్థ
ముక్తం స్వపదానీతి. ఇతరభాష్యేభ్య ఉత్కృష్టతాబోధనాయ విశినష్టి సమగ్రశ్రుతిభి
రుద్బలితాభిర్యుక్తిభిరాసమంతాద్యుక్తం. ౪౮. నను మయా క్రియమాణం భాష్యమపి
కేషాంచిదనాదరాస్పదం స్యాచ్ఛేత్తర్హి కిమర్థం కర్తవ్యమితిచేత్తత్రాహ - ఏతదేవ
తావకం భాష్యమింద్రసహితైర్దేవైరప్యర్చనీయం భవిష్యతి అపిశబ్దాన్మనుష్యైరర్చనీయం

యోనిసభాయామప్యవాప్స్యతి వరాం వరివస్యామ్. ౪౯. భాస్కరాభినవగుప్తపురోగాన్ నీలకంఠగురుమండనముఖ్యాన్, పండితానథ విజిత్య జగత్యాం ఖ్యాపయాద్వయమతే పరతత్త్వమ్. ౫౦. మోహసంతమసవాసరనాథాం స్తత్రతత్ర వినివేశ్య వినేయాన్, పాలనాయ పరతత్త్వసరణ్యా మాముపైష్యసి తతః కృతకృత్యః. ౫౧. ఏవమేన మనుగృహ్య కృపావా నాగమైస్సహ శివోఽంతరధత్త, విస్మితేన మనసా సహ శిష్యై శ్శంకరోఽపి సురసింధుమయాసీత్. ౫౨. సన్నివృత్య విధిమాహ్నికమీశం ధ్యాయతో గురుమథాఖిలభాష్యమ్, కర్తుముద్యత మభూద్గుణసింధో ర్మానసం నిఖిలలోకహితాయ. ౫౩. కర్తృత్వశక్తిమధిగమ్య స విశ్వనాథాత్కాశీపురాన్నిరగమత్త్వవికాసభాజః, ప్రీతస్సరోజముకుళాదివ చంచరీకం నిర్బంధతస్సుఖమవాప యథా ద్విజేంద్రః ౫౪. అద్వైతదర్శనవిదాం భువి

భవిష్యతీతి కిము వక్తవ్యం యతో నిర్దోషముదారం చ న కేవలం సేంద్రైర్దేవైరేవార్చనీయం భవిష్యత్యపి తు చతుర్ముఖసభాయామపి శ్రేష్ఠాం పూజాం ప్రాప్స్యతీత్యర్థః. ౪౯. కించ భాస్కరో భేదాభేదవాదీ అభినవగుప్తః శాక్తో నీలకంఠో భేదవాదీ శైవగురుః ప్రభాకరో మండనమిశ్రో భాట్టమతానుయాయీ ఏతదాదీన్పండితానథ భాష్యకరణానంతరం విజిత్య పృథివ్యామద్వయమతే పరతత్త్వం ఖ్యాపయాద్వయబుద్ధే ఇతి సంబోధనం వా. ౫౦. కించ మోహలక్షణసంతమసభానూన్ శిష్యాన్ తస్మిన్ తస్మిన్దేశే పరతత్త్వసరణ్యాః పాలనాయ సంస్థాప్య తదనంతరం కృతమవతారకృత్యం యేన స మాముపైష్యసి. ౫౧. ఏవమేనం శ్రీశంకరమనుగృహ్య కృపావాన్ శివో వేదైస్సహాంతర్ధానమగాత్ శంకరోఽపి విస్మయయుక్తేన మనసా శిష్యైస్సహ స్వర్ణదీం గంగాం ప్రత్యగచ్ఛత్. ౫౨. ఆహ్నికవిధిం సన్నివృత్త్య గురుమీశం మహాదేవం ధ్యాయతో గుణసముద్రస్య శ్రీశంకరస్య మానసం సర్వలోకహితాయ సమ్యగుద్యతముద్యుక్తమభూత్. ౫౩. స విశ్వనాథాత్కర్తృత్వశక్తిం ప్రాప్య ప్రీతస్సన్ అవికాసభాజః కాశీపురాన్నిరగమత్ చంచరీకనిర్బంధతో గంధలుబ్ధభ్రమరనిర్బంధనరూపాత్సరోజముకుళాదివేతి పూర్ణోపమా యథా పక్షిణామింద్రో హంసో నిర్గత్య సుఖమాప్నోతి తథాఽయం బ్రాహ్మణేంద్రస్సుఖం ప్రాప. ప్రత్యవయవముపమావాచకోపాదానాదనేకశైవేయముపమా. వ. ౫౪. భువి అద్వైతశాస్త్రవిదాం సార్వభౌమో యశ్చక్రవర్తీ ఏష శ్రీశంకరో గచ్ఛతీత్యతశ్చంద్రబింబాత్మకం శ్వేతచ్ఛత్రమస్తాచలే

సార్వభౌమో యాత్యేష ఇత్యుడుపబింబసితాతపత్రమ్, అస్తాచలే వహతి చారు పురః ప్రకాశవ్యాజేన చామర మథాదివ దిక్సు కాంతా. ౫౫. శాంతాం దిశం దేవనృణాం విహాయ నాన్యా దిగస్మై సమరోచతాద్ధా, తత్రత్యతీర్థాని నిషేవమాణో గంతుం మనోఽధా ద్బదరీం క్రమాత్సః. ౫౬. తేనాన్వవర్తి మహతా క్వచిదుష్ణశాలి శీతం క్వచిత్క్వచిదృజు క్వచిదప్యరాళమ్, ఉత్కంటకం క్వచిదకంట కవత్క్వచిచ్చ తద్వర్త్మ మూర్ఖజనచిత్తమివావ్యవస్థమ్. ౫౭. ఆత్మాన మక్రియమపవ్యయమీక్షితాపి పాంథైస్సమం విచలితః పథి లోక రీత్యా, ఆదత్ఫలాని మధురాణ్యపిబత్పయాంసి ప్రాయాదుపావిశ దశేత తథోదతిష్ఠత్. ౫౮. తేన వ్యనీయత తదా పదవీ దవీయస్యా సాదితా చ బదరీ వనపుణ్యభూమిః, గౌరీగురుస్రవదమందఝరీపరీతా ఖేలత్సురీయుతదరీ పరిభాతి యస్యామ్. ౫౯. స ద్వాదశే వయసి

వహతి సతి పురః ప్రకాశవ్యాజేన దిక్సుకాంతా దిగ్లక్షణా శోభనా కాంతా చామరం వ్యధాదివ పాఠాంతరే ముఖేన దిక్ వ్యధాదితి వ్యాఖ్యేయం. ౫౫. దేవనరాణాం శాంతాముత్తరాం దిశం విహాయాన్యా దిగస్మై సాక్షాన్న సమరోచత. 'ఉదీచ ఉత్సృజత్యేషా వై దేవమనుష్యాణాగ్ం శాంతా ది'గితి శ్రుతేః. తస్మాత్తత్రత్యతీర్థాని నిషేవమాణః క్రమాద్బదరీం గంతుం స మనోఽధాత్ ఇంద్రవజ్రా. ౫౬. క్వచి దుష్ణశాలి క్వచిత్ శీతం క్వచిదృజు క్వచిత్కుటిలం. ని. 'అరాళం కుటిలే సర్జరసే సమదదంతినీ' తి మేదినీ. క్వచిత్ ఊర్ధ్వముఖకంటకయుక్తం క్వచిచ్చ కంటకవిని ర్ముక్తం మూర్ఖజనచిత్తవత్ వ్యవస్థావర్జితం వర్త్మ పంథాస్తేన మహతాఽన్వవర్తి అను సృతం. వ. ౫౭. అక్రియమవ్యయమాత్మానమీక్షితాఽపి పాంథైస్సహ విచలితస్సన్ మార్గే లోకరీత్యా మధురాణి ఫలాని ఆదత్ భక్షణార్థస్యాదధాతోర్లఙి 'అదస్సర్వేషా' మిత్యపృక్తసార్వధాతుకస్యాడాగమే రూపం. మధురాణి జలాని అపిబత్ ప్రాయాత్ గమనం కృతవాన్ ఉపావిశదుపవిష్టవాన్ అశేత శయనం కృతవాన్ తథోదతిష్ఠత్ ఉత్థానం కృతవానిత్యర్థః. ౫౮. దవీయసీ పదవీ తేన వ్యనీయత సుదూరం వర్త్మాతి క్రాంతవాన్ వనపుణ్యభూమిర్బదరీ ఆసాదితా చ గౌరీగురోర్హిమాలయాత్స్రవంతీభిర మందఝరీభిర్వ్యాప్తా యస్యాం బదర్యాం ఖేలంతీభిస్సురాంగనాభిర్యుక్తా దరీ పరిభాతి. ౫౯. స శ్రీశంకరో ద్వాదశే వయసి తత్ర బదర్యాం సమాధినిష్ఠైః షడ్భిః 'క్షుత్పిపాసే జరామృత్యూ శోకమోహౌ షడూర్మయ' ఇత్యుక్తషడూర్మిభిస్తథా త్వక్చర్మమాంసాస్థి

తత్ర సమాధినిష్ఠైర్బ్రహ్మర్షిభిః శ్రుతిశిరో బహుధా విచార్య, షడ్భిశ్చ సప్తభిరథో నవభిశ్చ ఖిన్నైర్భవ్యం గభీరమధురం ఫణతి స్మ భాష్యమ్. ౬౦. కరతలకలితాద్వయాత్మతత్త్వం క్షపితదురంతచిరంతనప్రమోహామ్, ఉపచిత ముదితోదితైర్గుణౌఘై రుపనిషదా మయ ముజ్జహార భాష్యమ్. ౬౧. తతో మహాభారతసారభూతా స్స వ్యాకరోద్భాగవతీశ్చ గీతాః, సనత్సుజాతీయ మసత్సుదూరం తతో నృసింహస్య చ తాపనీయమ్. ౬౨. గ్రంథాన సంఖ్యాం స్తదనూపదేశసహస్రికాదీన్ వ్యదథా త్సుధీడ్యః, శ్రుత్వా ఽర్థవిద్యా నవివేకపాశాన్ముక్తా విరక్తా యతయో భవంతి. ౬౩. శ్రీశంకరాచార్య రవా వుదేత్య ప్రకాశమానే కుమతి

మేదోమజ్జారేతోభిస్సప్తధాతుభిః పంచజ్ఞానేంద్రియాణి చత్వార్యంతఃకరణానీతి నవభిశ్చ జ్ఞానేంద్రియపంచకం కర్మేంద్రియపంచకం ప్రాణపంచకమంతఃకరణచతుష్టయం సగుణభూతపంచకం ప్రకృత్యష్టకం వా ఽవిద్యాకామః కర్మోపాసనా చేతి నవభిరితి వా ద్వారైర్వా నవభిర్యే ఖిన్నాస్తైర్బ్రహ్మర్షిభిర్వేదాంతం బహుధా విచార్య భవ్యం శుభం గంభీరం చ తన్మధురం చ సూత్రభాష్యం ఫణతి స్మ షడ్భిశ్చ సప్తభిరథో నవభిశ్చ ఖిన్నై ర్భవ్యం యోగ్య మితి వా. ని. 'భవ్యం శుభే చ సత్యే చ యోగ్యే భావిని చ త్రిష్వి'తి మేదినీ. ౬౦. 'ఉపనిషదామపి భాష్యం కృతవానిత్యాహ కరతలే కలితం ప్రకాశితమాత్మతత్త్వం యేన క్షపితో దురంతశ్చిరంతనో ఽనాదిభూతో మోహో యేన ఉదయం ప్రాప్తైరుక్తగుణౌఘైరుపచితం యుక్తం - దేహాభిమానాదిదుఃఖాని నిశ్చయేన నిషాదయతి విసారయతి శిథిలయతి. పరం చ బ్రహ్మ ప్రత్యగాత్మత్వేన నితరాం గమయతి సర్వానర్థమూలభూతా మవిద్యా మత్యంతమవసాదయత్యున్మూలయతీత్యుపనిష ద్బ్రహ్మవిద్యా తత్ప్రతిపాదకానాం ఈశకేనకఠప్రశ్నముండక మాండూక్య తైత్తిరీయైతరేయ ఛాందోగ్యబృహదారణ్యాఖ్యానాం వేదాంతానాం భాష్యముజ్జహార కృతవాన్. పు. ౬౧. తతస్తదనంతరం మహాభారతస్య నిఖిలవేదార్థప్రకాశకస్య సారభూతాః భగవద్గీతాస్స వ్యాఖ్యాతవాన్ తతో భారతస్థసనత్సుజాతీయమసతాం సుదూరమలభ్యం తతశ్చోత్తరనృసింహతాపనీయం వ్యాకరోత్-ఉపజాతి. ౬౨. తదను తతః పశ్చాదుపదేశసహస్రికాదీనసంఖ్యాతాన్ గ్రంథాన్ సుధీభిస్తుత్యః పరమార్థజ్ఞః శ్రీశంకరో వ్యదధాత్ యాన్ గ్రంథాన్ శ్రుత్వా విరక్తా యతయో ఽవివేకపాశాన్ముక్తా భవంతి. ౬౩. శ్రీశంకరాచార్యసూర్య ఉద

ప్రణీతాః, వ్యాఖ్యాంధకారాః ప్రళయం సమీయుర్దుర్వాదిచంద్ర
ప్రభయాఽవియుక్తాః. ౬౪. అథ వ్రతీందుర్విధివద్వినేయానధ్యాప
యామాస స నైజభాష్యమ్, తర్కైః పరేషాం తరుణైర్వివస్వన్మరీచిభి
స్సింధువదప్రశోష్యమ్. ౬౫. నిజశిష్యహృదబ్జభాస్వతో గురువర్యస్య
సనందనాదయః, శమపూర్వగుణైరశుశ్రువ న్కతిచిచ్ఛిష్యగణేషు
ముఖ్యతామ్. ౬౬. స నితరామితరాశ్రవతో లసన్నియమముద్ధృత
మాప్య సనందనః, శ్రుతనిజశ్రుతికోఽప్యభవత్పునః పిపఠిషుర్గహ
నార్థవివిత్సయా. ౬౭. అద్వంద్వభక్తిమముమాత్మపదారవిందద్వంద్వే
నితాంతదయమానమనా మునీంద్రః, ఆమ్నాయశేఖరరహస్యనిధాన
కోశ మాత్మీయకోశమఖిలం త్రిరపాఠయత్తమ్. ౬౮. ఈర్ష్యా
భరాకులహృదా మితరాశ్రవాణాం ప్రఖ్యాపయ న్ననుపమామద
సీయభక్తిమ్, అభ్రాపగాపరతటస్థ మముం కదాచి దాకారయన్నిగ

యం ప్రాప్య ప్రకాశమానే సతి దుర్వాది చంద్రప్రభయా అవియుక్తాస్సహితాః
కుబుద్ధిభిః ప్రణీతా వ్యాఖ్యాంధకారాః సమ్యక్ లయం ప్రాపుః. ౬౪. అథానంత
రం పరేషాం వాదినాం తర్కైస్తరుణైస్సూర్యకిరణైస్సముద్రవత్ శోషయితుమశ
క్యం స్వీయం భాష్యం సవ్రతీందుర్విధివచ్ఛిష్యానధ్యాపయామాస. ౬౫. నిజ
శిష్యహృదయకమలభానోర్గురువర్యస్య శిష్యగణేషు ముఖ్యతాం కేచిత్ సనందనా
దయశ్శమాదిగుణైరశుశ్రువన్ అభ్యస్తసంతః - వియోగినీ. ౬౬. స సనందన
ఇతరాశ్రవతో ఇతరేభ్య ఆశ్రవేభ్యో వచనస్థితేభ్యశ్శిష్యేభ్యః. ని. 'ఆశ్రవో ఽంగీ
కృతౌ క్లేశే నాన్యవద్వచనస్థిత' ఇతి మేదినీ-నితరాం లసన్ సన్ శ్రుతా నిజశ్రుతి
స్స్వవేదో యేన స తథావిధోఽపి గహనార్థస్య విజ్ఞానేచ్ఛయా ఉద్ధృతం నియమం
ప్రాప్య పునః పఠనేచ్ఛురభవత్ ఇతరాశ్రవతో ఉద్ధృతం లసంతం నియమమాప్యే
తి వా-ద్రుతవిలంబితం వృత్తం. ౬౭. ఆత్మపదారవిందయుగళే ఽద్వంద్వారాగద్వేషా
దిద్వంద్వవినిర్ముక్తా భక్తిర్యస్య తమముం సనందనం నితాంతమత్యంతం దయమానం
దయాం కుర్వాణం మనో యస్య స మునీంద్రః వేదాంతరహస్యస్య నిధానం స్థాపనంతస్య
కోశం పాత్రమాత్మీయగ్రంథం సర్వం త్రిరపాఠయత్ త్రివారం పాఠితవాన్-వ. ౬౮.
ఈర్ష్యాభరేణాకులం హృదయం యేషామితరాశ్రవాణాం సతాం మధ్యే వాఽనుపమా
మముష్య సనందనస్య భక్తిం ప్రఖ్యాపయన్నభ్రాపగా ఆకాశనదీ గంగా. ని. 'అభ్రం
మేఘే చ గగనే ధాతుభేదే చ కాంచనే' ఇతి మేదినీ-తస్యాః పరతటస్థమముం సనంద

మశేఖరదేశికేంద్రః. ౭౯. సంతారికాఽనవధిసంసృతిసాగరస్య కిం తారయేన్న సరితం గురుపాదభక్తిః, ఇత్యంజసా ప్రవిశతస్సలిలం ద్యుసింధుః పద్మాన్యుదంచయతి తస్య పదే పదే స్మ. ౮౦. పాథోరుహేషు వినివేశ్య పదం క్రమేణ ప్రాప్తోపకంఠమముమప్రతిమానభక్తిమ్, ఆనందవిస్మయనిరంతనిరంతరోఽసావాశ్లిష్య పద్మపద నామ పదం వ్యతానీత్. ౮౧. తం పాఠయంత మనవద్యతమాత్మవిద్యాం యే తు స్థితాస్సదసి తత్త్వవిదాం సగర్వాః, ఆచిక్షిపుః కుమతపాశు

నం కదాచిద్వేదాంతదేశికేంద్ర ఆహూతవాన్. ౭౯. అనవధిసంసారసాగరస్య సంతారికా గురుచరణభక్తిః నదీం కిం న సంతారయేదపి తు తారయేదేవేతి విచార్య శీఘ్రమేవ జలం ప్రవిశతస్తస్య గురుభక్తస్య పదేపదే గంగా పద్మాని ఉదంచయతి స్మోజ్జృంభయామాస. ౮౦. జలరుహేషు క్రమేణ పదం వినివేశ్య ప్రాప్తసమీపం తమముమనుపమభక్తిం ఆనందవిస్మయాభ్యాం నిరంతరనిరంతరోఽత్యంతం పరిపూర్ణోఽసావాలింగ్య పద్మపాదేతి నామ పదం వ్యతానీద్విస్తారితవాన్. ౮౧. అనవద్యతమామాత్మవిద్యాం పాఠయంతం తం శ్రీశంకరం తత్త్వవిదాం సదసి యే తు కేచిత్సగర్వాః కుమతే పాశుపతేఽభిమానో యేషాం వివేకలక్షణస్య వృక్షస్యాగ్రే దావాగ్నివదాచరంతః స్థితాస్తే చిక్షిపురాక్షేపాన్ కృతవన్తః తథాహి కార్యకారణయోగవిధిదుఃఖాంతాః పంచ పదార్థాః పశుపతినేశ్వరేణ మోక్షాయోపదిష్టాః తత్ర కార్యం మహదాదికారణం ప్రధానం యోగస్సమాధిః విధిస్త్రిషవణస్నానాదిః దుఃఖాన్తో మోక్షః ప్రధానముపాదానకారణం పశుపతిరీశ్వరో నిమిత్తకారణం 'స ఈక్షాం చక్రే స ప్రాణమసృజత' ఇత్యాదిశ్రుతిషు ఈక్షాపూర్వకకర్తృత్వశ్రవణాదీక్షాపూర్వకంచకర్తృత్వం నిమిత్తకారణేష్వేవ కులాలాదిషు దృష్టం అనేకకారకపూర్వికాయాశ్చ క్రియాయాః ఫలసిద్ధిర్లోకే దృష్టా స చ న్యాయ ఆదికర్తర్యపి సంక్రామయితుం యుక్తః కించ యథేశ్వరాణాం రాజవైవస్వతాదీనాం నిమిత్తకారణత్వమేవ కేవలం ప్రతీయతే తద్వత్పరమేశ్వరస్యాపి నిమిత్తకారణత్వమేవ కించ సావయవమచేతనమశుద్ధమిదం జగల్లక్షణం నానేవంలక్షణబ్రహ్మోపాదానకం సంభవతి రుచకాదీనాం మృద్వికారత్వదర్శనాత్. అపి చ యది దుఃఖమోహాద్యాత్మకం కార్యం బ్రహ్మోపాదానకం స్యాత్తర్హి ప్రళయే స్వోపాదానేన బ్రహ్మణాఽవిభాగమాపద్యమానం కారణమాత్మీయేన దోషేణ దూషయేదతోఽసమంజసమిదం జగతో బ్రహ్మోపాదానకత్వకల్పనం తస్మాత్కారణశ్రుతయః పశుపతేరీశ్వరస్య నిమిత్తకారణత్వ

పతాభిమానాః కేచిద్వివేకవిటపోగ్రదవాయమానాః. ౭౨. తద్వికల్పన మనల్పమనీష శ్శ్రుత్యుదాహరణతస్స నిరస్య, ఈషదస్తమితగర్వభరాణామాగమానపి మమంథ పరేషామ్. ౭3. అద్వితీయనిరతా సతి భేదే ముక్తిరీశసమతైవ కథం స్యాత్, ధ్యానజా కిమితి సా న విన

బోధికా ఇత్యవశ్యమాస్థేయమితి - వ. ౭౨. నైతత్సారం బ్రహ్మణో ఽభిన్ననిమిత్తోపాదానత్వస్వీకారే ప్రతిజ్ఞాదృష్టాంతయోరనుపరోధాత్ ప్రతిజ్ఞా తావత్ 'ఉత తమాదేశమప్రాక్ష్యో' 'యేనాశ్రుతం శ్రుతం భవతి అమతం మతమవిజ్ఞాతం విజ్ఞాత'మితి. యది బ్రహ్మోపాదానం న స్యాత్తర్హీయం ప్రతిజ్ఞోపరుధ్యేత కార్యవ్యతిరిక్తనిమిత్త కారణవిజ్ఞానేన తత్కార్యజ్ఞానాదర్శనాత్-దృష్టాంతో ఽపి 'యథా సోమ్యైకేన మృత్పిండేన సర్వం మృణ్మయం విజ్ఞాతం స్యాద్వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్య'మిత్యుపాదానగోచరఏవామ్నాయతే-నిమిత్తత్వం త్వధిష్ఠాత్రంతరాభావాదధిగంతవ్యం-ప్రాగుత్పత్తేరేకమేవాద్వితీయమిత్యవధారణాదన్యథా ప్రతిజ్ఞాదృష్టాంతోపరోధస్య స్పష్టత్వాత్ - కించ 'సోఽకామయత బహుస్యాం ప్రజాయేయే'తి- 'తదైక్షత బహుస్యాం ప్రజాయేయే'తి చ శ్రుత్యా పరమాత్మన ఏవ కర్తృత్వం ప్రకృతిత్వం చ నిశ్చీయతే. అత్యంతసాదృశ్యం తూపాదానోపాదేయయోర్నాపేక్షితం గోమయవృశ్చికయోర్దేహకేశయోశ్చ తదదర్శనాత్. నాపి కార్యస్య బ్రహ్మదూషకతా ఘటాదివికారాణాం కారణేనావిభాగమాపన్నానాం దూషకత్వాదర్శనాత్. కించ కార్యస్య కారణానన్యత్వం న ప్రలయ ఏవాపి తు త్రిష్వపి కాలే 'ష్వాత్మైవేదం సర్వం బ్రహ్మైవ సర్వమి'త్యాదిశ్రుతేః. కార్యస్య కారణానన్యత్వే ఽపి యథా మరీచ్యుదకేనోషరదేశః కదా ఽపి న సంస్పృశ్యత తథా పరమాత్మా ఽపీత్యేవం శ్రుతీనాముదాహరణతస్తేషాం వికల్పనమనల్పబుద్ధిస్స శ్రీశంకరః నిరస్య కించిచ్ఛాంతగర్వాతిశయానాం పరేషాం పాశుపతానామాగమానపి మథితవాన్. తథాహి పశుపతేరీశ్వరస్య ప్రధాన పురుషయోరధిష్ఠాతృత్వేన జగత్కారణత్వం నోపపద్యతే హీనమధ్యమోత్తమభావేన ప్రాణిభేదాన్విదధతః పశుపతేః రాగద్వేషాదిప్రసంగాత్. ప్రధానపురుషాభ్యాం సంబంధానుపపత్తేశ్చ. న తావత్సంయోగలక్షణస్సంబంధస్సంభవతి త్రయాణామపి సర్వగతత్వాన్నిరవయవత్వాచ్చ. నాపి సమవాయః ఆశ్రయాశ్రితభావానిరూపణాత్ నాప్యన్యః కార్యగమ్యః కశ్చిత్సంబంధశ్శక్యతే కల్పయితుం కార్యకారణభావస్యైవాద్యాప్యసిద్ధత్వాత్ - స్వా. ౭3. ఏవమాదిరూపం తదాగమమథనప్రకారం మమం

శ్యేద్భావకార్యమఖిలం హి న నిత్యమ్. ౭౪. కించ సంక్రమణమీశగుణానామిష్యతే పశుషు మోక్షదశాయామ్, తన్న సాధ్వవయవైర్విధురాణాం సంక్రమో న ఘటతే హి గుణానామ్. ౭౫. పద్మగంధ ఇవ గన్ధవహే ఽస్మిన్నాత్మనీశ్వరగుణో ఽస్త్వితి చేన్న, తత్ర గంధసమవాయినభస్వత్సంయుతం దిశతి గంధధియం యత్. ౭౬. కించైకదేశేన సమాశ్రయంతే కార్త్స్న్యేన వా శంభుగుణా విముక్తాన్, పూర్వేతు పూర్వోదితదోషసంగస్త్వంతేజ్ఞతాదిః పరమేశ్వరే స్యాత్. ౭౭. ఇత్థం తర్కైః కులిశకఠినైః పండితంమన్యమానా భిద్యత్స్వార్థాః స్మయభరమదం తత్యజుస్తాంత్రికాస్తే, పక్షాఘాతైరివ రయభరైస్తాడ్యమానాః ఫణాసు క్ష్వేడజ్వాలాం ఖగకులపతేః పన్నగా

ధేత్యనేన సూచయిత్వా తదభిమతముక్తేర్మథనప్రకారం దర్శయతి. అద్వితీయే నిరతా పర్యవసన్నా భవత్సంమతా ఈశసమానతా లక్షణా యా ముక్తిః సైవ భేదే సత్యే సతి కథం స్యాత్సత్యస్య తస్య నివృత్త్యయోగాన్న కేనాపి ప్రకారేణేత్యర్థః. నను పశుపతిధ్యానాద్భవిష్యతీతి చేత్తత్రాహ. ధ్యానాజ్జాతా సా ముక్తిః కుతో హేతోర్న వినశ్యేత్ తస్యాః వినాశాభావే హేతుర్నాస్తీత్యర్థః. హి యస్మాద్భావత్వే సతి యత్కార్యం తత్సర్వమపి నిత్యం న భవతి ప్రధ్వంసే వ్యభిచారవారణాయ భావేతి. ౭౪. కించ మోక్షావస్థాయాం పశుషు జీవేషు పశుపతేరీశస్య గుణానాం సంక్రమణం యదిష్యతే తన్న సాధు హి యస్మాదవయవైర్వర్జితానాం గుణానాం సంక్రమో న ఘటతే. ౭౫. నను గంధవహే వాయౌ యథా నిరవయవస్య పద్మగంధస్య సంక్రమస్తథాఽస్మిన్ జీవే పశుపతిగుణానాం సంక్రమోఽస్త్వితి శంకతే - పద్మగంధ ఇతి. గంధసమవాయి కమలం సూక్ష్మావయవాత్మనా వాయుసంయుక్తం సత్ తత్ర వాయౌ గంధధియం యస్మాద్దిశతి తస్మాన్నైవమిత్యాహ - నేతి. ౭౬. కించ పశుపతిగుణా ఏకదేశేన విముక్తాన్ సమాశ్రయంతే కిం వా కార్త్స్న్యేన ఆద్యపక్షే తు పూర్వోక్తదోషస్య నిరవయవగుణానామేకదేశేన సంక్రమాయోగస్య ప్రసక్తిర్ద్వితీయే పరమేశ్వరే ఽజ్ఞానాదిస్యాత్-ఇం. ౭౭. ఇత్థం వజ్రపత్రకఠినైస్తర్కైర్భిద్యన్ భేదం గచ్ఛన్ స్వాభిమతోఽర్థో యేషాం తే పండితంమన్యమానాస్తాంత్రికాః పాశుపతాః స్మయస్యాతిశయేన యో మదస్తం తత్యజుః. ఖగకులపతేర్గరుత్మతో రయస్య వేగస్యాతిశయో యేషు తైః పక్షాఘాతైః ఫణాసు తాడ్యమానాస్సభిమానాస్సర్పా యథా క్ష్వేడ

స్వాభిమానాః. ౭౮. వ్యాఖ్యాజృంభితపాటవాత్ఫణిపతేర్మందాక్షముద్దీపయన్ సంఖ్యాలంఘితశిష్యహృద్వనరుహేష్వాదిత్యతాముద్వహన్, ఉద్వేలస్వయశస్సుమైస్స భగవత్పాదో జగద్భూషయన్కుర్వన్వాదిమృగేషు నిర్భరమభాచ్ఛార్దూలవిక్రీడితమ్. ౭౯. వేదాంతకాంతారకృతప్రచారస్సుతీక్ష్ణసద్యుక్తినఖాగ్రదంష్ట్రః, భయంకరో వాదిమతంగజానాం మహర్షికంఠీరవ ఉల్లలాస. ౮౦. అమానుషం తస్య యతీశ్వరస్య విలోక్య బాలస్య సతః ప్రభావమ్, అత్యంతమాశ్చర్యయుతాంతరంగాః కాశీపురస్థా జగదుస్తదేత్థమ్. ౮౧. అస్మాన్ముహుర్ద్యోతితసర్వతంత్రాత్పరాభవం పీడితపుండరీకాః, ప్రపేదిరే భాస్కరగుప్తమిశ్రమురారివిద్యేంద్రగురుప్రధానాః. ౮౨. అస్యాత్మనిష్ఠాతిశయేన తుష్టః ప్రాదుర్భవన్ కామరిపుః పురస్తాత్, ప్రచోదయామాస కిల ప్రణేతుం వేదాంతశారీరకసూత్రభాష్యమ్. ౮౩. కుదృష్టితిమిరస్ఫుర

జ్వాలాం విషజ్వాలాం త్యజంతి తద్వత్. ‘క్ష్వేడస్తు గరళం విష’మిత్యమరః-మందా. ౭౮. వ్యాఖ్యాయాం జృంభితముల్లసితం యత్పాటవం కుశలతా తస్మాత్ఫణిపతేశ్శేషస్య మందాక్షం లజ్జాముద్దీపయన్ సంఖ్యామతిక్రాంతానామసంఖ్యాతానాం శిష్యాణాం హృజ్జలరుహేషు భానుతాముద్వహన్ ఉద్వేలస్వయశస్సుమైరుల్లంఘితసప్తాబ్ధితటస్వయశోలక్షణపుష్పైర్జగత్ భూషయన్ వాదిమృగేషు నిర్భరం దృఢం శార్దూలవిక్రీడితం కుర్వన్ స భగవత్పాదో ఽభాత్ అద్యుతత్ అత్ర శ్రీశంకరవర్ణనపరేణ శార్దూలవిక్రీడితపదేనైతచ్ఛందోనామసూచనాన్ముద్రాలంకారః. * సూచ్యార్థసూచనం ముద్రాప్రకృతార్థపరైః పదైరిత్యుక్తేః - శా. ౭౯. శ్రీశంకరం సింహరూపేణ వర్ణయతి:—వేదాంతలక్షణే వనే కృతః ప్రచారో యేన సుతీక్ష్ణాని సద్యుక్తయ ఏవ నఖాగ్రాణి దంష్ట్రాశ్చ యస్య వాదిలక్షణానాం గజానాం భయంకరః ఏవంవిధో మహర్షిలక్షణస్సింహః ఉల్లలాస ఉచ్చకాశే - ఉ. ౮౦. తస్య యతీశ్వరస్య బాలస్య సతః ప్రభావం విలోక్య ఆశ్చర్యయుక్తమంతరంగం మనో యేషాం తే కాశీపురస్థాస్తస్మిన్కాలే ఇత్థమూచుః. ౮౧. ముహుః పునఃపునర్ద్యోతితాని సర్వశాస్త్రాణి యేన తథాభూతాదస్మాచ్ఛ్రీశంకరాత్ పీడితం హృత్కమలం యేషాం తే భాస్కరప్రముఖాః పరాభవం ప్రపేదిరే ప్రాప్తవంతః. ౮౨. కించాస్యాత్మనిష్ఠయా తుష్టః కామరిపుర్మహాదేవః పురస్తాత్ప్రాదుర్భవన్వేదాంతానాం శారీరకసూత్రాణాం చ భాష్యం ప్రణేతుం ప్రచోదయామాస. ౮౩. కుదృష్టీనాం

శ్యేద్భావకార్యమఖిలం హి న నిత్యమ్. ౭౪. కించ సంక్రమణ
మీశగుణానామిష్యతే పశుషు మోక్షదశాయామ్, తన్న సాధ్వవ
యవై ర్విధురాణాం సంక్రమో న ఘటతే హి గుణానామ్ ౭౫.
పద్మగంధ ఇవ గన్ధవహే ఽస్మిన్నాత్మనీశ్వరగుణోఽస్త్వితి చేన్న,
తత్ర గంధసమవాయినభస్వ త్సంయుతం దిశతి గంధధియం యత్.
౭౬. కించైకదేశేన సమాశ్రయంతే కార్త్స్న్యేన వా శంభుగుణా
విముక్తాన్, పూర్వేతు పూర్వోదితదోషసంగ స్త్వంతేజ్ఞతాదిః పరమేశ్వ
రే స్యాత్. ౭౭. ఇత్థం తర్కైః కులిశకఠినైః పండితంమన్యమానా భిద్య
త్స్వార్థా స్స్మయభరమదం తత్యజుస్తాంత్రికాస్తే, పక్షాఘాతైరివ
రయభరైస్తాడ్యమానాః ఫణాసు క్ష్వేడజ్వాలాం ఖగకులపతేః పన్నగా

క్షేత్యనేన సూచయిత్వా తదభిమతముక్తే ర్మథనప్రకారం దర్శయతి. అద్వితీయే నిర
తా పర్యవసన్నా భవత్సంమతా ఈశసమానతా లక్షణా యా ముక్తిః సైవ భేదే సత్యే
సతి కథం స్యాత్సత్యస్య తస్య నివృత్త్యయోగాన్న కేనాపి ప్రకారేణేత్యర్థః. నను పశు
పతిధ్యానాద్భవిష్యతీతి చేత్తత్రాహ. ధ్యానాజ్జాతా సా ముక్తిః కుతో హేతోర్న
వినశ్యేత్ తస్యాః వినాశాభావే హేతు ర్నాస్తీత్యర్థః. హి యస్మాద్భావత్వే సతి
యత్కార్యం తత్సర్వమపి నిత్యం న భవతి ప్రధ్వంసే వ్యభిచారవారణాయ భావేతి.
౭౪. కించ మోక్షావస్థాయాం పశుషు జీవేషు పశుపతేరీశస్య గుణానాం సంక్రమణం
యదిష్యతే తన్న సాధు హి యస్మాదవయవైర్వర్జితానాం గుణానాం సంక్రమో న
ఘటతే. ౭౫. నను గంధవహే వాయౌ యథా నిరవయవస్య పద్మగంధస్య సంక్రమ
స్తథాఽస్మిన్ జీవే పశుపతిగుణానాం సంక్రమో ఽస్త్వితి శంకతే - పద్మగంధ ఇతి.
గంధసమవాయి కమలం సూక్ష్మావయవాత్మనా వాయుసంయుక్తం సత్ తత్ర వాయౌ
గంధధియం యస్మాద్దిశతి తస్మాన్నైవమిత్యాహ - నేతి. ౭౬. కించ పశుపతిగుణా ఏక
దేశేన విముక్తాన్ సమాశ్రయంతే కింవా కార్త్స్న్యేన ఆద్యపక్షే తు పూర్వోక్తదో
షస్య నిరవయవగుణానామేకదేశేన సంక్రమాయోగస్య ప్రసక్తి ర్ద్వితీయే పరమేశ్వరే
ఽజ్ఞానాదిస్యాత్-ఇం. ౭౭. ఇత్థం వజ్రవత్కఠినైస్తర్కైర్భిద్యన్ భేదం గచ్ఛన్ స్వాభి
మతోఽర్థో యేషాం తే పండితంమన్యమానాస్తాంత్రికాః పాశుపతాః స్మయస్యాతి
శయేన యో మదస్తం తత్యజుః. ఖగకులపతేర్గరుత్మతో రయస్య వేగస్యాతిశయో
యేషు తైః పక్షాఘాతైః ఫణాసు తాడ్యమానాస్సాభిమానాస్సర్పా యథా క్ష్వేడ

స్వాభిమానాః. ౭౮. వ్యాఖ్యాజృంభితపాటవాత్ఫణిపతేర్మందాక్షు
ముద్దీపయన్ సంఖ్యాలంఘితశిష్యహృద్వనరుహేష్వాదిత్యతాముద్వ
హన్, ఉద్వేలస్వయశస్సుమైస్స భగవత్పాదో జగద్భూషయన్కుర్వ
న్వాదిమృగేషు నిర్భరమభాచ్ఛార్దూలవిక్రీడితమ్. ౭౯. వేదాంతకాం
తారకృతప్రచారస్సుతీక్ష్ణసద్యుక్తినఖాగ్రదంష్ట్రః, భయంకరో వాది
మతంగజానాం మహర్షికంఠీరవ ఉల్లలాస. ౮౦. అమానుషం తస్య య
తీశ్వరస్య విలోక్య బాలస్య సతః ప్రభావమ్, అత్యంతమాశ్చర్యయు
తాంతరంగాః కాశీపురస్థా జగదుస్తదేత్థమ్. ౮౧. అస్మాన్ముహుర్ద్యోతి
తసర్వతంత్రాత్పరాభవం పీడితపుండరీకాః, ప్రపేదిరే భాస్కరగుప్త
మిశ్రమురారివిద్యేంద్రగురుప్రధానాః. ౮౨. అస్యాత్మనిష్ఠాతిశయేన
తుష్టః ప్రాదుర్భవన్ కామరిపుః పురస్తాత్, ప్రచోదయామాస కిల
ప్రణేతుం వేదాంతశారీరకసూత్రభాష్యమ్. ౮౩. కుదృష్టితిమిరస్ఫుర

జ్వాలాం విషజ్వాలాం త్యజంతి తద్వత్. 'క్ష్వేడస్తు గరళం విష'మిత్యమరః-మందా.
౭౮. వ్యాఖ్యాయాం జృంభితముల్లసితం యత్పాటవం కుశలతా తస్మాత్ఫణిపతేశ్శేషస్య
మందాక్షం లజ్జాముద్దీపయన్ సంఖ్యామతిక్రాంతానామసంఖ్యాతానాం శిష్యాణాం
హృజ్జలరుహేషు భానుతాముద్వహన్ ఉద్వేలస్వయశస్సుమైరుల్లంఘితసప్తాబ్ధితట
స్వయశోలక్షణపుష్పైర్జగత్ భూషయన్ వాదిమృగేషు నిర్భరం దృఢం శార్దూల
విక్రీడితం కుర్వన్ స భగవత్పాదో౽భాత్ అద్యుతత్ అత్ర శ్రీశంకరవర్ణనపరేణ
శార్దూలవిక్రీడితపదేనైతచ్ఛందోనామసూచనాన్ముద్రాలంకారః. * సూచ్యార్థసూచనం
ముద్రా ప్రకృతార్థపరైః పదైరిత్యుక్తేః - శా. ౭౯. శ్రీశంకరం సింహరూపేణ వర్ణ
యతి:—వేదాంతలక్షణే వనే కృతః ప్రచారో యేన సుతీక్ష్ణాని సద్యుక్తయ ఏవ నఖా
గ్రాణి దంష్ట్రాశ్చ యస్య వాదిలక్షణానాం గజానాం భయంకరః ఏవంవిధో మహర్షి
లక్షణస్సింహః ఉల్లలాస ఉచ్ఛశాశే - ఉ. ౮౦. తస్య యతీశ్వరస్య బాలస్య సతః
ప్రభావం విలోక్య ఆశ్చర్యయుక్తమంతరంగం మనో యేషాం తే కాశీపురస్థా
స్తస్మిన్కాలే ఇత్థమూచుః. ౮౧. ముహుః పునఃపునర్ద్యోతితాని సర్వశాస్త్రాణి
యేన తథాభూతాదస్మాచ్ఛ్రీశంకరాత్ పీడితం హృత్కమలం యేషాం తే
భాస్కరప్రముఖాః పరాభవం ప్రపేదిరే ప్రాప్తవంతః. ౮౨. కించాస్యాత్మ
నిష్ఠయా తుష్టః కామరిపుర్మహాదేవః పురస్తా త్ప్రాదుర్భవ న్వేదాంతానాం
శారీరక సూత్రాణాం చ భాష్యం ప్రణేతుం ప్రచోదయామాస. ౮౩. కుదృష్టీనాం

త్కుమతపంకమగ్నాం పురా పరాశరభువా చిరాద్బుధముదే బుధేనో
ద్ధృతామ్, అహహో బత జరద్గవీమనఘభాష్యసూక్తామృతై రపంకయతి
శంకరః ప్రణతశంకరస్సాదరమ్. ౮౮. త్రైలోక్యం ససుఖం క్రియాఫల
పయో భుఙ్క్తే యయా ఽఽవిష్కృతం యస్యా వృద్ధతరే మహీసుర
గృహే వాసః ప్రవృద్ధాధ్వరే,తాం పంకప్రసృతే కుతర్కకుహరే
ఘోరైః ఖరైః పాతితాం నిష్పంకామకరోత్స భాష్యజలధేః ప్రక్షాళ్య
సూక్తామృతైః ౮౯. మిథ్యావక్త్రీతి కైశ్చిత్పరుష ముపనిషద్ద్వార
ముత్సారితా ఽభూదన్యైరస్మిన్ని యోజ్యం పరిచరితుమసావర్హతీతి
ప్రణున్నా, అర్థాభాసం దధానైర్మృదుభిరివ పరైర్వంచితా చోరి
తార్థై ర్విందత్యానందమేషా సుచిరమశరణా శంకరార్యం ప్రపన్నా.

తిమిరస్ఫురత్కుమతాన్యేవ పంకస్తస్మిన్మగ్నాం పురా పరాశరసూనునా బుధేన వేద
వ్యాసేన బుధానాం ముదే చిరాదుద్ధృతాం జరద్గవీం చిరంతనాం శ్రుతిలక్షణాం గాం
అహహోబతేతి నిపాతావత్యాశ్చర్యార్థకావత్యంతహర్షార్థకౌ వా. నిరవద్యభాష్యసూక్త
లక్షణైరమృతైస్సాదరం యథా స్యాత్తథా ఽపంకయతి ఉక్తపంక వినిర్ముక్తాం కరోతీ
త్యర్థః-పృథ్వీవృత్తం. ౮౮. యయా శ్రుతిలక్షణయా గవా ప్రకటితం క్రియాఫల
లక్షణం పయో దుగ్ధం ససుఖం త్రిలోకీస్థో జనః భుఙ్క్తే యస్యాశ్చ గోః వృద్ధతరే
ఽతిప్రాచీనే ప్రవృద్ధా అధ్వరా యాగా యస్మిన్ తథాభూతే ప్రయాగసంజ్ఞకే భూసు
రస్య ప్రజాపతిసంజ్ఞస్య బ్రాహ్మణస్య గృహే వాసః ఏవం భూతాం తాం గాం ఘోరై
ర్భీమైః ఖరైస్తీక్ష్ణైర్దుర్జనైః పంకేన ప్రసృతే వ్యాప్తే కుతర్కలక్షణే ఛిద్రే పాతితాం స
భాష్యకారో భాష్యసముద్రస్య సూక్తామృతైః ప్రక్షాళ్య నిష్పంకామకరోత్-శ్లో.౮౯.
కైశ్చిద్వేదబాహ్యైరుపనిషత్ మిథ్యావక్త్రీతి దూరముత్సారితా అభూత్ అన్యైర్భాట్ట
ప్రాభాకరైరస్మిన్వేదే కర్మణి వా యః నియోజ్యస్తం పరిచరితుమసావుపనిషదర్హతీతి
ప్రణున్నా ప్రకర్షేణ పీడితా. అర్థో న భవతి కింతు అర్థవదాభాసత ఇత్యర్థాభాసస్తస్య
త్వమసి తస్మాత్త్వమసి తస్మై త్వమసీత్యేవమాదిరూపస్తం దధానైః చోరితో లోపిత
స్తదభిన్నస్త్వమసీత్యేవమాదిరూపో వాస్తవో ఽర్థో యై ర్మృదుభిరివాతిపరుషైరేవ
కోమలాభాసై రపరై ర్నైయ్యాయికాదిభిర్వంచితా సుచిర మశరణా సతీదానీం

౮౬. * (క్లేశేషు ద్రుపదాత్మజాం సుచరితాం దుశ్శాసనే నాసతా కృష్టాం సంసది భూభృతామశరణాం కృష్ణో యథా జూగుపత్, ఇత్థం దుర్మతిభేదవాదిజనతాజాతాభిభూతిం త్రయీం లోకానుగ్రహజాగరూకధిషణో ఽరక్షత్స కర్మందిరాట్. ౮౭. ఉజ్జృంభత్కవితావితానసలిలైస్సద్గ్రంథగంధైశ్శ్రుతిప్రాయోభాషణభూషణైస్స్మృతిహితాలాపప్రదీపవ్రజైః, దుర్వ్యాక్షండసమండనైః పరహితవ్యాపారహారోత్కరైర్వాణీమర్చతి శంకరః కిల చిరం మందౌఘబందీకృతామ్. ౮౮.) హంతుం బౌద్ధోఽన్వధావత్తదను కథమపి స్వాత్మలాభః కణాదాజ్జాతః కౌమారిలార్యైర్నిజపదగమనే దర్శితం మార్గమాత్రమ్, సాంఖ్యైర్దుఃఖం వినీతం పరమథ రచితా ప్రాణధృత్యర్హతాఽన్యైరిత్థం ఖిన్నం పుమాంసం వ్యధిత కరుణయా శంకరార్యః పరేశమ్. ౮౯. గ్రస్తం భూతైర్న దేవం కతిచన దదృశుః కేచ దృష్ట్వాఽప్యధీరాః కేచిద్భూతైర్వియుక్తం వ్యధురథ కృతినః కేఽపి సర్వైర్విముక్తమ్, కింత్వేతేషామసత్త్వం న విదధురజహాన్నైవ భీతిం తతోఽసౌ తేషాం

శంకరార్యం ప్రపన్నా ఏషా ఉపనిషదానందం విందతి ప్రాప్నోతి - ప్ర. ౮౬-౮౭-౮౮. బౌద్ధశ్శూన్యవాదీ హంతుమన్వధావత్ తతః పశ్చాద్యథాకథంచిత్కణాదాత్స్వాత్మలాభో జాతః కౌమారిలాపరసంజ్ఞైర్భట్టపాదైరార్యైర్నిజపదగమనే మార్గమాత్రం ప్రదర్శితం సాంఖ్యైః పరం కేవలం దుఃఖం వినీతమపనీతమథాన్యైః పాతంజలైః ప్రాణధృత్యా ప్రాణనిరోధే నార్హతా తస్య పూజ్యతా రచితా ఇత్థమత్యంతం ఖేదం ప్రాప్తం పురుషమాత్మానం కరుణయా శంకరార్యః పరేశమకృత. ౮౯. భూతైః పృథివ్యాదిభిర్గ్రస్తం దేవమాత్మానం కతిచన న దదృశుః కేచిచ్చార్వాకా న దృష్టవంతః కేచిచ్చ యోగాచారాదయో దృష్ట్వాఽప్యధీరాః క్షణికవిజ్ఞానమాత్రేతి తైస్స్వీకృతత్వాత్ కేచిత్ తార్కికా మీమాంసకాశ్చ భూతైర్వియుక్తం వ్యధుః. అథ కృతినస్సాంఖ్యాస్సర్వైర్భూతైస్తద్గుణైశ్చ వినిర్ముక్తం వ్యధుః కింతు ఏతేషామసత్త్వం న విదధుస్తస్మాదసావాత్మా భీతిం భయం న త్యక్తవాన్ శంకరస్తు తేషాం సత్తాముచ్ఛిద్య తమాత్మానమభయమకృత యతశ్శంకరస్య బ్రహ్మవిద్యాధీశస్య మహాదేవస్యాంశో జ్ఞానకలావ

* ఏతత్ శ్లోకద్వయం ప్రక్షిప్తమివ ప్రతిభాతి. వ్యాఖ్యాతృభ్యాం న వ్యాఖ్యాతమ్.

ముచ్ఛిద్య సత్తామభయమకృత తం శంకరశ్శంకరాంశః. ౯౦. చా
ర్యకైర్నిష్ణాతః ప్రాగ్బలిభిరథ మృషారూపమాపాద్య గుప్తః కాణా
దైర్హా నియోజ్యో వ్యరచి బలవతాఽఽకృష్య కౌమారిలేన, సాంఖ్యై
రాకృష్య హృత్వా మలమపి రచితో యః ప్రధానైకతంత్రో కృష్ట్వా
సర్వేశ్వరం తం వ్యతనుత పురుషం శంకరశ్శంకరాంశః. ౯౧. * (ఉన్మ
త్తో యది చంపకేన సదృశో నింబో యది స్యాత్సమో మాకందేన
మహీతలే యది నిభః కుందేన భూతద్రుమః, సంప్రాప్తా యది చం
దనేన తులనాం బర్బూరవంశాదయస్సిద్ధాంతేన యతీశ్వరస్య మహాతా
తుల్యో ఽపర స్స్యాత్తదా. ౯౨.) వాచః కల్పలతాః ప్రసూనసుమ
నస్సందోహసందోహనా భాష్యే భూష్యతమే సమీక్షితవతాం శ్రే
యస్కరే శాంకరే, భాష్యాభాసగిరో దురన్వయగిరాఽఽశ్లిష్టా విసృష్టా
గుణైరిష్టా స్స్యుః కథమంబుజాసనవధూదౌర్భాగ్యగర్భీకృతాః. ౯౩.
కామం కామకిరాతకార్ముకలతాపర్యాయనిర్యాతయా నారాచచ్ఛట
యా విపాటితమనోధైర్యైర్ధియా కల్పితాన్, ఆచార్యాసనవర్యనిర్య
దభిదాసిద్ధాంతశుద్ధాంతరో ధీరో నానుసరీసరీతి విరసాన్ గ్రంథా

తారః. ౯౦. ప్రాక్ పురాచార్యకైర్నిష్ణాతో ఽపలపితో ఽథానంతరం బలిభిః కాణా
దైర్మృషా మిథ్యాభూతం కర్తృత్వాదివిశిష్టం జ్ఞానాదిగుణకం రూపమాపాద్య గుప్తో
రక్షితః హేతి ఖేదే కౌమారిలేన బలవతా తేభ్యో ఽపి తేభ్య ఆకృష్య పృథక్కృత్య 'స్వర్గ
కామో యజేతే' త్యాదివిధౌ దాస ఇవ నియోజ్యో వ్యరచి విరచితః తతో ఽప్యాకృష్య
సాంఖ్యైర్మలం హృత్వాఽపి యః ప్రధానైకతంత్రో రచితస్తం పురుషం శంకరః పరేశం
వ్యతనుత. ౯౧. ౯౨. భూష్యతమే శ్రేయస్కరే శాంకరే భాష్యే యా వాచ స్తాః
ప్రసూనసుమనసాం ఫలపుష్పాణాం సందోహస్య సముదాయస్య సందోహనం యాభ్య
స్తథాభూతాః కల్పలతా స్తత్తుల్యాస్తా గిరస్సమీక్షితవతాం పురుషాణామన్యదీయభాష్యా
భాసవాచో దురన్వయగిరా ఆలింగితా గుణైస్త్యక్తా అంబుజాసనస్య చతుర్ము
ఖస్య వధ్వాస్సరస్వత్యా దౌర్భాగ్యేన గర్భీకృతాః కథమిష్టాస్స్యురిత్యర్థః - శా.
౯౩. కామం యథేష్టం కామకిరాతస్య ధనుర్లతాతః పర్యాయేణ క్రమేణైకదైవ వా
నిర్యాతయా నిస్సృతయా నారాచాఖ్యేషూణాం ఛటయా సమూహేన విపాటితం
మనో ధైర్యం యేషాం తైర్ధియా స్వబుద్ధ్యా కల్పితాన్ విరసాన్ అబంధాపహాన్

---

* ఏష శ్లోకః వ్యాఖ్యాతృభ్యాం న వ్యాఖ్యాతః ప్రక్షిప్త ఇవ ప్రతిభాతి.

నబంధాపహాః. ౯౪. సుధాస్పందావాహాంతా విజయి భగవత్పాదరచనా
సమస్కంధాన్గ్రంథాన్రచయతి నిబద్ధా యది తదా, విశంకాం భం
గానాం మృడముకుటశృంగాటసరితః కృతా తుల్యా కుల్యా నియతము
పశల్యాదృతగతిః. ౯౫ యయా దీనాధీనా ఘనకనకధారా సమరచి
ప్రతీతిం నీతా ఽసౌ శివయువతిసౌందర్యలహరీ, భుజంగో రౌద్రో ఽపి
శ్రుతభయహృదాధాయి సుగురోర్గిరాం ధారా సేయం కలయతి
కవేః కస్య న ముదమ్. ౯౬. గిరాం ధారా కల్పద్రుమకుసుమధారా పర
గురోస్తదర్థాలీచింతామణికిరణవేణ్యా గుణనికా, అభంగవ్యంగ్యౌఘ
స్సురసురభిదుగ్ధోర్మిసహభూర్దివం భవ్యైః కావ్యైః సృజతి విదుషాం శం
కరగురుః. ౯౭. వాచామోచాఫలాభాశ్శ్రమశమనవిధా తే సమర్థా

బంధనాశాసమర్థాత్ గ్రంథాత్ ఆచార్యాననపర్యాన్నిర్యతా నిర్గతేనాభిదా సిద్ధాం
తేన శుద్ధాంఽతఃకరణో ధీరః నానుసరీసరీతి అనుసరణం నైవ కరోతి. ౯౪. కించ
సుధాస్పందస్యామృతప్రవాహస్యావహంతాఽయా విజయినీ యా భగవత్పాదరచనా
తత్సమస్కంధాన్సమపర్యాయాంస్తుల్యప్రకారాత్ గ్రంథాన్నిబద్ధా గ్రంథకర్త్రా యది
రచయతి తదా 'గ్రామాంతముపశల్యం స్యా' దిత్యమరాన్నియతముపశల్యే గ్రామాంత
ఆదృతా గతిర్యస్యాస్సా కుల్యా ఽల్పా కృత్రిమా సరిత్ మృడస్య శివస్య ముకుటమేవ
శృంగాటశ్చతుష్పథస్తస్య సరితో గంగాయా భంగానాం తరంగాణాం కృతా కరణే
తుల్యా ఇతి విశంకామపి రచయతి. ౯౫. యయా గిరాం ధారయా అమలాత్మకనక
ధారా దీనాధీనా సమరచి సమ్యక్ రచితా యయా చ శివయువతిసౌందర్యలహరీ
ప్రతీతిం నీతా ప్రకటితా రౌద్రో ఽపి భుజంగస్సర్పశ్శ్రుతేన భయహృత్ అధాయి
కృతః ప్రసిద్ధం చ శంకరనామాంకితప్రాకృతమంత్రస్య సర్వవిషహారిత్వం సేయం సుగురోః
శ్రీశంకరస్య గిరాం ధారా కస్య కవేర్ముదం న కలయతి కింతు సర్వస్యాపి ముదం
ప్రయచ్ఛతీత్యర్థః. ౯౬. పరగురోః శ్రీశంకరస్య గిరాం ధారా కల్పవృక్షకుసుమానాం
ధారా తస్యా ధారాయా అర్థపఙ్క్తిశ్చింతామణిలక్షణాంగనాయాః కిరణలక్షణాయా
వేణ్యాః కేశబంధస్య గుణనికా నృత్యరూపా. ని. 'భవేద్గుణనికా నృత్యే శూన్యాంకే
పాఠనిశ్చితా' వితి విశ్వప్రకాశః - అభంగో యో వ్యంగ్యానాం వ్యంజనావృత్త్యా
గమ్యానామోఘస్సముదాయః అభంగానాం వ్యంగ్యానామోఘో వా సురసురభి
దుగ్ధోర్మిసహభూర్దేవకామధేనుదుగ్ధతరంగసదృశః అతో విదుషాం శంకరగురుర్భవ్యైః
కావ్యైర్దివం సృజతి. ౯౭. యేషు వాచా వాచో మోచాఫలాభాః కదళీఫలతుల్యాః

స్తదర్థా వ్యంగ్యం భంగ్యంతరం తత్ఖలు కిమపి సుధామాధురీసాధు
రీతిః, మన్యే ధన్యాని గాఢం ప్రశమికులపతేః కావ్యగవ్యాని భవ్యా
న్యేకశ్లోకో ఽపి యేషు ప్రథితకవిజనానందసందోహకందః. ౯౮. వా
గ్గుంఫైః కురువిందకందళనిభై రానందకందై స్సుతా మర్థౌఘై రరవింద
బృందకుహరస్యందన్మరందోజ్జ్వలైః, వ్యంగ్యైః కల్పతరుప్రఫుల్లసుమన
స్సౌరభ్యగర్భీకృతైర్దత్తే కస్య ముదం న శంకరగురోర్భవ్యార్థకా
వ్యావళిః. ౯౯. తత్తాదృగ్యతిశేఖరోద్ధృతనిషద్భాష్యం నిశమ్యేర్ష్య
యా కేచిద్దేవనదీతటస్థవిదుషా మహాంఘ్రి పక్షశ్రితాః, మహాఖ్యా
త్ఖండయితుం ప్రయత్న మనుమానైకేక్షణా విక్షమా శ్చక్రుర్భావ్య
విచార్య చిత్రకిరణం చిత్రాః పతంగా ఇవ. ౧౦౦. నిఘర్షణచ్ఛేదనతాప
నాద్యై ర్యథా సువర్ణం పరభాగమేతి, వివాదిభిస్సాధు విమథ్యమానం

యేషు చ తే తాసాం వాచామర్థాః శ్రమశమనవిధౌ సమర్థాః యేషు చ కిమప్య
నిర్వాచ్యం భంగ్యంతరం వివక్షితరూపాదపి చారుతరరూపాంతరాస్పదం తత్ప్రసిద్ధం
వ్యంగ్యం యేషు చ సుధావన్మాధురీసాధురీతిస్తాని కావ్యలక్షణాని భవ్యాని గవ్యాని
గోదుగ్ధాని గాఢమత్యంతం ధన్యాని మన్యే యేషు కావ్యేషు ఏకశ్లోకో ఽపి కవిజ
నానామానందసమూహస్య కందో మూలం. స్ర. ౯౮. శంకరగురోర్భవ్యో ఽర్థో
యేషాం తేషాం కావ్యానామావళిః పఙ్క్తిః వాచాం గుంఫైరర్థౌఘైర్వ్యంగ్యైశ్చ
కస్య ముదం న దదాతి వాగ్గుంఫాన్విశినష్టి-కురువిందో ముస్తకః. ని. 'కురువిందో మేఘ
నామా ముస్తా ముస్తకమస్త్రియా' మిత్యమరః - తస్య కందళనిభైర్నవాంకుర
తుల్యైస్సుతామానందస్య కందైర్మూలైః - అథార్థౌఘాన్విశినష్టి - అరవిందబృందస్య
కమలసముదాయస్య ఛిద్రేభ్యస్స్యన్దన్మరందః స్రవన్మకరంద స్తద్వదుజ్జ్వలై రథ
వ్యంగ్యాన్విశినష్టి-కల్పవృక్షస్య ప్రఫుల్లసుమనస స్సుగంధైర్గర్భీకృతైః. ౯౯. యతిశేఖ
రేణోద్ధృతముపనిషద్భాష్యం తత్తాదృక్ తథాభూతప్రభావం నిశమ్య గంగాతటస్థ
విదుషాం మధ్యే కేచిద్ద్వైతమపక్షం శ్రిత్వా భేదవాదినో ఽనుమానమేకం ప్రధానమీ
క్షణం జ్ఞానసాధనం యేషాం తేవిక్షమాః క్షమావినిర్ముక్తా అసమర్థా వా ఈర్ష్యయా మాత్స
ర్యేణ భవిష్యదవిచార్య ఖండయితుం ప్రయత్నం చక్రుః చిత్రకిరణం చిత్రభానుమగ్నిం
చిత్రాః పతంగా ఇవ - శా. ౧౦౦. తైః దూష్యమాణం తదీయం భాష్యం న దుష్టతా
మగాత్ప్రత్యుతాతిశయేన రరాజేతి సదృష్టాంతమాహ:—నిఘర్షణాదిభిర్యథా సువర్ణం
పరముత్కృష్టం భాగం భాగ్యం ప్రాప్నోతి తథా వివాదిభి రతిశయేన మథ్య

తథా మునేర్భాష్యమదీపి భూయః. ౧౦౧. స భాష్యచంద్రో ముని
దుగ్ధసింధో రుత్థాయ దాస్యన్నమృతం బుధేభ్యః, విధూయ గోభిః
కుమతాంధకారా నతర్పయద్విప్రమనశ్చకోరాన్. ౧౦౨. అనాదివా
క్సాగరమంథనోత్థా సేవ్యా బుధైర్ధిక్కృతదుస్సపత్నైః, విశ్రాణయంతీ
విజరామరత్వం విదిద్యుతే భాష్యసుధా యతీందోః. ౧౦౩. సతాం
హృదబ్జాని వికాసయంతీ తమాంసి గాఢాని విదారయంతీ, ప్రత్యర్థ్యు
లూకాన్ప్రవిలాపయంతీ భాష్యప్రభాఽభాద్యతివర్యభానోః. ౧౦౪.
న్యాయమందరవిమంథనజాతా భాష్యనూతనసుధా శ్రుతిసింధోః, కేవల
శ్రవణతో విబుధేభ్యశ్చిత్రమత్ర వితరత్యమృతత్వమ్. ౧౦౫. పాదా
దాసీత్పద్మనాభస్య గంగా శంభోర్వక్త్రాచ్ఛాంకరీ భాష్యసూక్తిః, ఆద్యా

మానం మునేర్భాష్యమత్యంతమద్యుతత్ - ఉపేంద్రవజ్రా. ౧౦౧. సఇతి. స భాష్య
లక్షణశ్చంద్రో మునిలక్షణాత్ క్షీరసముద్రాదుత్థాయ పండితలక్షణేభ్యో దేవేభ్యో
మోక్షలక్షణమమృతం దాస్యన్వాగ్లక్షణైః కిరణైః కుమతలక్షణానంధకారాన్ప్రకంప్య
దూరీకృత్య విప్రాణాం ముముక్షుబ్రాహ్మణానాం మనోలక్షణాన్ చకోరానతర్పయత్ -
ఉ. ౧౦౨. ఇదానీం భాష్యం సుధారూపేణ వర్ణయతి. అనాదీతి. యతిలక్షణస్య చం
ద్రస్య భాష్యలక్షణా సుధా అనాదిభూతవేదవాగ్లక్షణాత్సముద్రాదుత్థితా ధిక్కృతా
దుష్టశత్రవః కామక్రోధాదయ ఆంతరా బాహ్యాశ్చ వాదినో యైస్తైః పండితలక్షణై
ర్దేవైస్సేవ్యా పునశ్చ జరామరణరహితత్వం సంపాదయంతీ విదిద్యుతేఽతిశయేన బభాసే.
౧౦౩. ఇదానీం భాష్యం భానురూపేణ వర్ణయతి. సతామితి. సతాం హృల్లక్షణాని
కమలాని వికాసయంతీ గాఢాని బాహ్యప్రభాభిర్విదారయితుమశక్యాన్యజ్ఞానలక్షణాని
తమాంసి విదారయంతీ ప్రతివాదిలక్షణానులూకాన్ప్రకర్షేణ విలాపయంతీ యతిశ్రేష్ఠ
లక్షణస్య సూర్యస్య భాష్యలక్షణా ప్రభాఽభాత్ అద్యుతత్. ౧౦౪. ప్రసిద్ధసుధాయా
భాష్యసుధాయాం వ్యతిరేకం దర్శయతి. న్యాయేతి. వ్యాసోక్తన్యాయలక్షణేన మంద
రాచలేన విశేషేణ మంథనాత్ శ్రుతిలక్షణాత్సముద్రాజ్జాతా భాష్యనూతనసుధా
శ్రవణమాత్రాద్విబుధేభ్యః పండితేభ్యః అత్ర జీవద్దశాయాం చిత్రం ప్రసిద్ధామృత
విలక్షణమమృతత్వం మోక్షరూపం వితరతి ప్రయచ్ఛతి సా తు నైవం విధా-స్వా.
౧౦౫. ఇదానీం గంగాతః భాష్యసూక్తైర్వ్యతిరేకం దర్శయతి. పాదాదితి. గంగా
పద్మనాభస్య విష్ణోః పాదాదాసీత్ భాష్యసూక్తిస్తు శంభోర్ముఖాదాసీదిత్యేకో వ్యతిరేకః

లోకాన్ద్రశ్యతే మజ్జయంతీత్యన్యా మగ్నానుద్ధరత్యేష భేదః ౧౦౬.
వ్యాసో దర్శయతి స్మ సూత్రకలితన్యాయౌఘరత్నావళీరర్థాలాభవశా
న్న కైరపి బుధై రేతా గృహీతాశ్చిరమ్, అర్థాప్త్యా సులభాభిరాభిరధు
నా తే మండితాః పండితా వ్యాసశ్చాపి కృతార్థతాం యతిపతేరౌదా
ర్యమాశ్చర్యకృత్. ౧౦౭. విద్వజ్జాలతపఃఫలం శ్రుతిపథూధమ్మిల్లమల్లీ
స్రజం సద్వైయాసికసూత్రముగ్ధ మధురాగణ్యాతిపుణ్యోదయమ్, వా
గ్దేవీచిరభోగ్యభాగ్యవిభవప్రాగ్భారకోశాలయం భాష్యంతే నిపిబంతి
హంత న పునర్యేషాం భవే సంభవః. ౧౦౮. మంథానాద్రిధురంధరా
శ్రుతిసుధాసింధోర్యతిక్ష్మాపతేర్గ్రంథానాం ఫణితిః పరావరవిదామానంద
సంధాయినీ, ఇంధానైః కుమతాంధకారపటలైరంధీభవచ్చక్షుషాం పం

ఆద్యా గంగా లోకాన్మజ్జయన్తీ దృశ్యతే అన్యా భాష్యసూక్తిస్సంసారసాగరే మగ్నా
నుద్ధరతీత్యేష ద్వితీయో వ్యతిరేకః-శాలి. ౧౦౬. సూత్రైః కలితా న్యాయసమూహ
రత్నానామావలీర్మాలా వ్యాసో దర్శయతి స్మ. యథా శిల్పివరేణ గ్రంథనం కృత్వా
ప్రదర్శితా రత్నమాలాస్తద్యోగ్యధనాలాభాత్కేఽపి న గృహ్ణన్తి తథాఽర్థాలాభవశా
దేతా మాలాశ్చిరకాలం కైరపి పండితైర్న గృహీతా ఇదానీం తు యతిపతేస్సకాశా
దర్థప్రాప్త్యా సులభాభిరాభిర్మాలాభిస్తే పండితా అలంకృతా వ్యాసశ్చాపి కృతార్థతాం
ప్రాప అతో యతిపతేః శ్రీశంకరస్యౌదార్యమాశ్చర్యకృత్-శా. ౧౦౭. విదుషాం సమూ
హస్య తపసః ఫలం శ్రుతిలక్షణాయా వధ్వా ధమ్మిల్లస్య కేశబంధస్య మాలతీస్రజం
సద్వైయ్యాసికసూత్రలక్షణసుందరమధురాఖ్యనగర్యా అగణనీయస్యాతిపుణ్యస్యోదయ
భూతం వాగ్దేవ్యా యాని చిరభోగ్యభాగ్యాని తేషాం విభవాతిశయభూతార్థసంఘాత
స్యాలయం భాష్యం తే నితరాం పిబంతి తేకే ఇత్యపేక్షాయామాహ యేషాం సంసారే
పునర్జన్మ నాస్తి. హంతేతి హర్షే. ని. 'ముగ్ధస్తు సుందరే మూఢే' 'మధురా శతపుష్పాయాం
మిశ్రేయానగరీ భిదోః, క్లోశో ఽస్త్రీ కుట్మలే పాత్రే దివ్యే ఖడ్గపిధానకే, జాతీకోశేర్థసం
ఘాత' ఇతి మేదినీ. ౧౦౮. శ్రుతిలక్షణస్య సుధాసింధోః క్షీరసముద్రస్య మంథానాద్రే
ర్ధురం ధరతీతి తథాభూతా తత్సదృశా యతిరాజస్య గ్రంథానాం సూక్తిః పరే బ్రహ్మా
దయోఽవరే యస్మాత్తం పరమాత్మానం విదంతీతి తథా కార్యకారణవిదో వా స్థూలసూక్ష్మ
విదోవా తత్త్వంపదార్థవిదో వా తేషామానందాధాయినీ ఇంధానైర్దీప్తిం కుర్వద్భిస్తర్క
లక్షణార్కప్రకాశైః కుమతాంధకారసమూహైరంధీభవచ్చక్షుషాం మార్గం స్ఫుట
యంతీ అకాండకమభాత్ న తు రహసి అకాణ్డకమకుత్సితం యథా స్యాత్తథా ఽభా

థానం స్ఫుటయంత్యకాండకమభాత్తర్కార్కవిద్యోతితైః. ౧౦౯. ఆ సీతానాథసేతు స్థలకృతసలిలద్వైత ముద్రాత్సముద్రా దారుద్రాకర్షణా ద్రాగవనతశిఖరాద్భోగసాంద్రాన్నగేంద్రాత్, ఆ చ ప్రాచీనభూమీధర ముకుటతటాదాతటాత్పశ్చిమాద్రేరగద్వైతాద్యాపవర్గా జయతి యతివరేణోద్ధృతా బ్రహ్మవిద్యా. ౧౧౦.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తద్బ్రహ్మవిద్యాప్రతిష్ఠితిః,
సంక్షేపశంకరజయే షష్ఠస్సర్గ ఉపాగమత్.

దితివా. ని. 'కుత్సితే రహసి స్తంభే కాండ' మితి విశ్వప్రకాశః. ౧౦౯. సీతానాథస్య సేతౌ రామేశ్వరస్తస్య సముద్రాత్ స్థలకృతం సేతుబంధనేన యత్సలిలం తేన ద్వైత ముద్రా యత్ర తత్పర్యంతం పునశ్చ రుద్రేణ త్రిపురసంహారసమయే యదాకర్షణం తస్మాద్ద్రాగ్ ఝటితి అవనతాని నమ్రీభూతాని శృంగాణి యస్య భోగైస్సాంద్రాత్ ఘనీభూతాన్నగేంద్రాత్సుమేరోస్తత్పర్యంతం తథోదయాచలముకుటతటపర్యంతం తథాఽస్తాచలాద్రేస్తటపర్యంతమద్వైతో ద్వైతశూన్య ఆద్యోఽకార్యభూతోఽపవర్గో యస్యాస్సా యతివరేణ యతిరాజేన ఉద్ధృతా బ్రహ్మవిద్యా జయతి. సర్వోత్కర్షేణ వర్తతే. స్ర. ౧౧౦.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య బాలగోపాలతీర్థ శ్రీపాదశిష్యదత్త
వంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే
శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే
షష్ఠస్సర్గః.

శ్రీరస్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

సప్తమసర్గ ప్రారంభః.

స జాతు శారీరకసూత్రభాష్యమధ్యాపయన్నభ్రసరిత్సమీపే,
శిష్యాళిశంకాశ్శమయన్నువాస యావన్నభోమధ్యమితో వివస్వాన్. ౧.
శ్రాంతేష్వథాధీత్య శనైర్వినేయేష్వాచార్య ఉత్తిష్ఠతి యావదేషః,
తావద్ద్విజః కశ్చన వృద్ధరూపః కస్త్వం కిమధ్యాపయసీత్యపృచ్ఛత్. ౨.
శిష్యాస్తమూచుర్భగవానసౌ నో గురుస్సమస్తోపనిషత్స్వతంత్రః,
అనేన దూరీకృతభేదవాదమకారి శారీరకసూత్రభాష్యమ్. ౩. స చా
బ్రవీద్భాష్యకృతం భవంతమేతే వదంత్యద్భుతమేతదాస్తామ్, అథైక

ఏవం సపరికరాం బ్రహ్మవిద్యాప్రతిష్ఠితముపవర్ణ్య వ్యాసదర్శనాదికం వర్ణయితుముపక్రమతే. స ఇతి. స శ్రీశంకరః కదాచిత్ ఖనదీ గంగా తత్సమీపే శారీరకసూత్రభాష్యం పాఠయన్ శిష్యపఙ్క్తిశంకాశ్శమయన్ ఉవాస - యావత్కాలం సూర్య ఆకాశస్య మధ్యమితః ప్రాప్తః. ఉపజా. ౧. శనైరధీత్య శ్రాంతేషు శిష్యేషు సత్సు యావ దేష ఆచార్యశ్శనైరుత్తిష్ఠతి తావద్వృద్ధరూపః కశ్చన బ్రాహ్మణ స్త్వం కః కిం పాఠయసీతి పృష్టవాన్. ఇంద్రవజ్రా. ౨. తం వృద్ధరూపం బ్రాహ్మణం శిష్యాః ప్రశ్నద్వయస్యోత్తరమూచుః తత్ర ప్రథమప్రశ్నోత్తరం భగవానితి. ద్వితీయస్యోత్తరమాహుః అనేన దూరీకృతో భేదవాదో యత్ర తత్ శారీరకసూత్రభాష్యమకారి కృతం తదేవ పాఠయతీత్యర్థః. ఉ. ౩. ఏవం శిష్యోక్తం నిశమ్య స చ బ్రాహ్మణో భాష్యకారమభాషత ఏతే త్వాం భాష్యకారం వదంతి ఏతదద్భుతమాస్తాం తిష్ఠతు-హే యతే యది త్వం పరిమర్శినా వేదవ్యాసేన ప్రోక్తం సూత్రమర్థతో జానాసి తర్హ్యేకమపి తత్సూత్రం ఉచ్చారయ తదర్థవ్యాఖ్యానమైకస్య సూత్రస్యో

ముచ్చారయ పారమర్షం యతే ఽర్థతస్త్వం యది వేత్థ సూత్రమ్. ౪. తమబ్రవీద్భాష్యకృదగ్ర్యవాచం సూత్రార్థవిద్భ్యో ఽస్తు నమో గురుభ్యః, సూత్రజ్ఞతా ఽహంకృతిరస్తి నో మే తథా ఽపి యత్పృచ్ఛసి తద్బ్రవీమి. ౫. పప్రచ్ఛ సోఽధ్యాయమథాధికృత్య తృతీయమారంభగతం యతీశమ్, తదంతరేత్యాదికమస్తి సూత్రం బ్రూహ్యేతదర్థం యది వేత్థ కించిత్. ౬. స ప్రాహ జీవః కరణావసాదే సంవేష్టితో గచ్ఛతి భూతసూక్ష్మైః, తాండిశ్రుతౌ గౌతమజైమినీయప్రశ్నోత్తరాభ్యాం ప్రథితో ఽయమర్థః ౭. ఇత్యుక్తమర్థం నిశమయ్య తేన స వావదూక

చ్చారణం కుర్విత్యర్థః. ౪. ఏవముక్తో భాష్యకారస్తం బ్రాహ్మణం శ్రేష్ఠం వాచమువాచ-సూత్రార్థవిద్భ్యో గురుభ్యో నమో ఽస్తు సూత్రజ్ఞతాఽభిమానో యద్యపి మమ నాస్తి తథాఽపి యత్పృచ్ఛసి తద్బ్రవీమి. ౫. అథ భాష్యకారోక్తేరనంతరం స బ్రాహ్మణో యతీశం పప్రచ్ఛ-యత్పృష్టవాన్ తదాహ తృతీయమధ్యాయమధికృత్య తృతీయాధ్యాయ ఆరంభగతం 'తదంతరప్రతిపత్తౌ రంహతి సంపరిష్వక్తః ప్రశ్ననిరూపణాభ్యా' మితి సూత్రమస్తి ఏతస్యార్థం యది త్వం కించిత్ జానాసి తర్హి బ్రూహి. ౬. ఏవం పృష్టస్స భాష్యకార ఉక్తసూత్రస్యార్థం ప్రోక్తవాన్ జీవః కరణానామింద్రియాణామవసాదే మరణసమయే దేహాంతరప్రతిపత్తౌ దేహబీజైర్భూతసూక్ష్మైస్సంపరిష్వక్తస్సంవేష్టితో రంహతి గచ్ఛతీత్యవగంతవ్యం కుతః ప్రశ్ననిరూపణాభ్యాం తాండిశ్రుతౌ గౌతమజైమినీయప్రశ్నప్రతివచనాభ్యాం ప్రశ్నస్తావత్ * వేత్థ యథా 'పంచమ్యా మాహుతా వాపః పురుషవచసో భవంతీ'తి ప్రతివచనం చ ద్యుపర్జన్య పృథివీ పురుష యోషిత్సు పంచస్వగ్నిషు శ్రద్ధా సోమ వృష్ట్యన్న రేతో రూపాః పంచాఽఽహుతీర్దర్శయిత్వా ఇతి తు పంచమ్యా మాహుతా వాపః. * పురుషవచసో భవంతీతి తస్మాదాభ్యాం ప్రశ్నప్రతివచనాభ్యామయమర్థః ప్రథితః. ౭. ఇత్యేవం ప్రకారేణ తేనోక్తం సూత్రార్థం శ్రుత్వా స వావదూకో ఽతివక్తా బ్రాహ్మణః శతధా వికల్ప్య పండితకుంజరాణాం మధ్యే విస్మయమాదధానో ఽఖండయత్ ఖండితవాన్ తథాహి వ్యాపినాం కరణానామాత్మనశ్చ దేహాంతరప్రతిపత్తౌ కర్మవశాద్వృత్తిలాభస్తత్ర భవతి. యద్వా కేవలస్యైవాత్మనో వృత్తిలాభస్తత్ర భవతీంద్రియాణి తు దేహవదభినవాన్యేవ తత్రతత్ర భోగస్థాన ఉత్పద్యన్తే. యద్వా మన ఏవ కేవలం భోగస్థానమభి ప్రతిష్ఠతే యద్వా జీవ ఏవోత్సృజ్య దేహాద్దేహాంతరం ప్రతిపద్యతే

---

* అప్శబ్దేన సర్వేషామేవ దేహబీజానాం భూతసూక్ష్మాణాముపాదానం.

శ్శతధా వికల్ప్య, అఖండయత్ఖండితకుంజరాణాం మధ్యే మహా విస్మయమాదధానః. ౮. అనూద్య సర్వం ఫణితం తదీయం సహస్రధా తీర్థకర శ్చఖండ, తయోస్సురాచార్యఫణీంద్రవాచో ర్దినాష్టకం

శుక ఇవ వృక్షాద్వృక్షాంతరం కించ దేహాంతరప్రతిపత్తౌ కరణానాం జీవేన సహ గమనం శ్రుతివిరుద్ధం. తథా చ శ్రుతిః 'యత్రాస్య పురుషస్యమృతస్యాగ్నిం వా గప్యేతి వాతం ప్రాణశ్చక్షురాదిత్యం మనశ్చంద్రమసం దిశశ్శ్రోత్ర'మిత్యాద్యా. అపిచ ప్రథమే ఽగ్నావపాం శ్రవణాభావాత్ పంచమ్యామాహుతా వాపః పురుషవచసో భవంతీతి నిర్ధారయితుం న శక్యతే. అత్ర హి ద్యులోకప్రముఖాః పంచాగ్నయశ్శ్రద్ధా దీనాం పంచానామాహుతీనామాధారత్వేనాధీతాః తత్ర ప్రథమే ఽగ్నౌ శ్రుతాం శ్రద్ధాం పరిత్యజ్యాశ్రుతానామపాం పరికల్పనం సాహసమాత్రం శ్రద్ధాయాః ప్రత్యయ విశేషత్వప్రసిద్ధేః కించ అస్త్వపాం శ్రద్ధాదిక్రమేణ పంచమ్యామాహుతౌ పురుషాకారప్రతిపత్తిస్తథా ఽపి తత్పరిష్వక్తస్య జీవస్య గమనం తు న వాచ్యం తద్గమనస్యాశ్రుతత్వాదిత్యేవమాదినా శతధా వికల్ప్య ఖండితవానిత్యర్థః. ౮. తదీయం భాషితం సర్వమనూద్య శాస్త్రకారః శ్రీశంకరస్సహస్రధా చఖండ-న తావత్సాంఖ్యబౌద్ధవైశేషికదిగంబరాణాం కల్పనా ఆదర్తవ్యా ఉదాహృతశ్రుతివిరోధాత్ న చాప్శబ్దశ్రవణసామర్థ్యాత్ప్రశ్నప్రతివచనాభ్యాం కేవలాభిరద్భిస్సంపరిష్వక్తో రంహతీతి వాచ్యం. తాసాం భూయస్త్వాపేక్షయా ఽప్శబ్దప్రయోగావిరోధాత్. న హి కేవలానామపాం దేహారంభకత్వం సంభవతి త్రివృత్కరణశ్రుతేః త్రయాణామపి తేజోబన్నానాం దేహే కార్యోపలబ్ధ్యా తస్య త్రయాత్మకత్వాచ్చ. నను పార్థివో ధాతుర్భూయిష్ఠో దేహేషూపలక్ష్యత ఇతి చేన్నైష దోషః. ఇతరాపేక్షయాఽపాం బాహుళ్యసంభవాత్ తస్మాదప్శబ్దేన సర్వేషామేవ దేహబీజానాం భూతసూక్ష్మాణాముపాదానం యుక్తం కించ ప్రాణానాం దేహాంతరప్రతిపత్తౌ గతిః శ్రావ్యతే 'తముత్క్రామంతం ప్రాణోఽనూత్క్రామతి ప్రాణ మనూత్క్రామంతం సర్వే ప్రాణా అనూత్క్రామంతీ'త్యాది శ్రుతిభ్యస్సా చ ప్రాణానాం గతిరాశ్రయమంతరేణ న సంభవతీత్యతః ప్రాణగతిప్రయుక్తానాం తదాశ్రయాణామపామపి భూతాంతరోపసృష్టానాం గతిరర్థాదవగమ్యతే. న హి నిరాశ్రయాః ప్రాణాః క్వచిద్గచ్ఛంతి తిష్ఠంతి వా జీవతో ఽదర్శనాత్ వాగాదీనామగ్న్యాదిగతిశ్రుతిస్తు గౌణీ లోమసు కేశేషు చాదర్శనాదోషధీర్లోమాని వనస్పతీన్ కేశాః' ఇతి హి తత్ర తత్రామ్నాయతే న చ తేషాముత్ప్లుత్య తేషు గమనం సంభవతి న చ జీవస్య ప్రాణోపాధిప్రత్యాఖ్యానేన గమనమవక

వాక్కలహో జజృంభే. ౯. ఏవం వదంతౌ యతిరాడ్ద్విజేంద్రౌ విలోక్య
పార్శ్వస్థితపద్మపాదః, ఆచార్య మాహేతి మహీసురోఽయం వ్యాసో
హి వేదాంతరహస్యవేత్తా. ౧౦. త్వం శంకరశ్శంకర ఏవ సాక్షా
ద్వ్యాస స్తు నారాయణ ఏవ నూనమ్, తయోర్వివాదే సతతం ప్ర
సక్తే కిం కింకరోఽహం కరవాణి సద్యః. ౧౧. ఇతీదమాకర్ణ్య వచో
విచిత్రం స భాష్యకృత్సూత్రకృతం దిదృక్షుః, కృతాంజలి స్తం ప్ర

ల్ప్యతే నాపి ప్రాణైర్వినా దేహాంతర ఉపభోగ ఉపపద్యతే తస్మాద్వాగాద్యధిష్ఠా
త్రీణామగ్న్యాదిదేవతానాం వాగాద్యుపకారిణీనాం మరణకాలే ఉపకారనివృత్తి
మాత్రమపేక్ష్య వాగాదయో ఽగ్న్యాదీన్ గచ్ఛంతీత్యుపచర్యతే. యత్తు ప్రథమే
ఽగ్నావిత్యాది తదపి న దోషావహం యతస్తత్రాపి ప్రథమే ఽగ్నౌ తా ఏవాఽఽ
పశ్శ్రద్ధాశబ్దేనాభిప్రేయంతే ఏవం హి సత్యాదిమధ్యావసానసంగాదనాకులమేతదేకం
వాక్యముపపద్యతే ఽన్యథా పునః పంచమ్యామాహుతావపాం పురుషవచస్త్వప్ర
కారే పృష్టే ప్రతివచనావసరే ప్రథమాహుతిస్థానే యద్యనపోహ్యాద్రవ్యం
శ్రద్ధాం నామావతారయేత్తతో ఽన్యథా ప్రశ్నే ఽన్యథా ప్రతివచనమిత్యేకవా
క్యతా న స్యాత్. న చ శ్రద్ధాఖ్యః ప్రత్యయో మానసో జీవస్య వా ధర్మస్సన్
ధర్మిణో నిష్కృష్య హోమాయోపాదాతుం శక్యతే పశ్వాదిభ్య ఇవ హృదయాదీని
తస్మాదాప ఏవ శ్రద్ధాశబ్దేనోపాదేయాః శ్రద్ధా వా ఆప ఇతి వైదికప్రయోగదర్శనా
దపి శ్రద్ధాశబ్దస్యాప్సూపపత్తిః. గచ్ఛంతీనామపాం బీజరూపతయా సూక్ష్మత్వగుణ
యోగేన మాణవకే సింహశబ్దఇవ తాసు శ్రద్ధాశబ్దఏవోపపన్నః. శ్రద్ధాపూర్వకకర్మస
మవాయాచ్చాప్సు శ్రద్ధాశబ్ద ఉపపద్యతే పురుషేషు మంచశబ్ద ఇవ 'ఆపోహాస్మై
శ్రద్ధాం సన్నమంతే పుణ్యాయ కర్మణ' ఇతి శ్రుతేః. శ్రద్ధాహేతుత్వాచ్చ తాసు
శ్రద్ధాశబ్దోపపత్తిః. యద్యప్యత్ర జీవానాం శ్రవణం నాస్తి తథా ఽపి య ఇష్టా
పూర్తాదికారిణః పితృయాణేన గంతారః శ్రుతాస్త ఏవేహాపి ప్రతీయంతే - ఇత్యా
ద్యనేకప్రకారేణ ఖండితవాన్. బృహస్పతిశేషనాగతుల్యవాచోస్తయోర్వాక్క
లహో దినాష్టకం జజృంభే. ఉ. ౯. ఏవంప్రకారేణ వదంతౌ యతిరాడ్ద్విజేంద్రౌ
విలోక్య పార్శ్వే స్థితః పద్మపాదః ఆచార్యమితీదమాహాయం బ్రాహ్మణో వేదాంతర
హస్యవేత్తా వ్యాసః. హిరవధారణే-ఉ. ౧౦. తథాచ యువయోశ్శివవిష్ణ్వోర్వివాదే
ప్రవృత్తే కింకరేణ మయా కిమనుష్ఠేయమిత్యాహ—త్వమితి. ౧౧. ఇతీదం విచిత్రం
పద్మపాదవచో నిశమ్య స భాష్యకారస్సూత్రకారం దిదృక్షుః ప్రయతస్సావధానః

యతః ప్రణమ్య బభాణ వాణీం నవపద్యరూపామ్. ౧౨. భవాంస్త టిచ్చారుజటాకిరీటః ప్రవర్షుకాంభోధరకాంతికాంతః, శుభ్రోపవీతీ ధృత కృష్ణచర్మా కృష్ణో హి సాక్షాత్కలిదోషహంతా. ౧౩. భావత్కసూత్రం ప్రతిపాద్య తాదృక్పరాపరార్థప్రతిపాదకం సత్, అద్వైతభాష్యం తవ సంమతం చేత్సోఢ్వా మమాఽఽగః పురతో భవాఽఽశు. ౧౪. ఏవం వదన్నయమథైక్షత కృష్ణమారాచ్చామీకరప్రతతిచారుజటాకలాపమ్, విద్యుల్లతావలయవేష్టితవారిదాభం చిన్ముద్రయా ప్రకటయంతమభీష్టమర్థమ్. ౧౫. గాఢోపగూఢమనురాగజుషా రజన్యా గర్హాపదం విదధతం శరదిందుబింబమ్, తాపింఛరీతితనుకాంతిఝరీపరీతం కాంతేందుకాంతఘటితం కరకం దధానమ్. ౧౬. సప్తాధికాచ్ఛదరవింశతిమౌక్తికాఢ్యాం సత్యస్య మూర్తిమివ బిభ్రతమక్షమాలామ్, తత్తాదృశస్వపతివంశవివర్ధనాత్ప్రీత్తారావలీముపగతామివ చాను

కృతాఞ్జలిస్తం ప్రణమ్య నవపద్యరూపాం స్తుతివృత్తరూపాం వాణీం జగాద-ఉపేంద్ర. ౧౨. యదువాచ తదాహ భవాన్ విద్యుద్వచ్చారుజటాకిరీటేన ప్రవర్షుకాంభోధరస్య కాంతిరివ యా కాంతిస్తయా కాంతశ్శుభ్రముపవీతం యస్య ధృతం కృష్ణచర్మ యేన స కలిదోషహంతా కృష్ణద్వైపాయనో వ్యాస ఏవ సాక్షాన్నత్వన్యః కశ్చన బ్రాహ్మణ ఇత్యర్థః. ఉ. ౧౩. భవదీయసూత్రే ప్రతిపాద్యస్య తాదృశస్య నిర్విశేషసవిశేషార్థస్య కార్యకారణాత్మకస్య వా తస్య ప్రతిపాదకం అద్వైతభాష్యం తవ సత్సమీచీనం సంమతం చేత్తర్హి మమాపరాధం క్షమిత్వా శీఘ్రం మమాగ్రే ప్రత్యక్షో భవ-హే భగవన్ భావత్కసూత్రం ప్రతిపాద్య తత్తాదృక్ పరాపరార్థప్రతిపాదకమిత్యర్థః. ౧౪. ఏవం వదన్ సన్ అథానంతరమయం శ్రీశంకరః కృష్ణమారాద్దూరాదవలోకితవాన్ తం విశినష్టి చామీకరప్రతతయస్సువర్ణమయ్యో లతాస్తద్వత్ సుందరాణాం జటానాం కలాపో యస్య విద్యుల్లక్షణలతావలయేన వేష్టితేన మేఘేన తుల్యం చిన్ముద్రయా జ్ఞానముద్రయాఽభీష్టమర్థం ప్రకటయంతం-వసంతతిలకా. ౧౫. పునస్తమేవ పంచభిర్విశినష్టి అనురాగజుషా రజన్యాఽత్యంతమాలింగితం శరచ్చంద్రబింబం నిందాస్పదం కుర్వంతం యతః తాపింఛస్తమాలస్తత్తుల్యస్వశరీరకాంతిఝరీభిర్వ్యాప్తం కాంతో యశ్చంద్రకాంతమణిస్తేన నిర్మితం కరకం కమండలుం దధానం. ౧౬. సప్తాధికైరచ్ఛదరైః స్వచ్ఛచ్ఛిద్రైర్వింశతిసంఖ్యాకైరాఢ్యామక్షమాలాం సత్యస్య మూర్తిమివ బిభ్రతం తత్తాదృశస్య స్వపతి

నేతుమ్. ౧౭. శార్దూలచర్మోద్వహనేన భూతేరుద్ధూళనేనాపి జటాల
తాభిః, రుద్రాక్షమాలావలయేన శంభోరర్ధాసనాధ్యాసనసఖ్యపాత్రమ్.
౧౮. అద్వైతవిద్యాసృణి తీక్ష్ణధారా వశీకృతాహంకృతికుంజరేంద్రమ్,
స్వశాస్త్రశంకూజ్జ్వల సూత్రదామనియంత్రితాకృత్రిమ గోసహస్రమ్.
౧౯. తత్త్వాదృగత్యుజ్జ్వలకీర్తిశాలి శిష్యాళిసంశోభితపార్శ్వభాగమ్,
కటాక్షవీక్షామృతవర్షధారా నివారితాశేషజనానుతాపమ్. ౨౦. విలో
క్య వాచంయమసార్వభౌమం స శంకరో ఽశంకితదర్శనం తమ్, గురుం
గురూణామపి హృష్టచేతాః ప్రత్యుద్యయౌ శిష్యగణైస్సమేతః. ౨౧.
అత్యాదరాచ్ఛాత్రగణైస్సహాసౌ ప్రత్యుద్గతస్తచ్చరణౌ ప్రణమ్య,
యత్యగ్రగామీ వినయీ ప్రహృష్ట ఇత్యబ్రవీత్సత్యవతీ సుతం
సః. ౨౨. ద్వైపాయన స్వాగతమస్తు తుభ్యం దృష్ట్వా భవంతం చరి
తా మయా ఽర్థాః, యుక్తం తదేతత్త్వయి సర్వకాలం పరోపకార

వంశస్య చంద్రవంశస్య వర్ధనాత్ప్రాగుపగతాం తారావళీమశ్విన్యాదినక్షత్రమాలాం
భవత్పతివంశం వర్ధయిష్యామీత్యనునయం కర్తుమివేత్యుత్ప్రేక్షాద్వయం. ౧౭. శార్దూల
చర్మోద్వహనాదినా శంభోరర్ధాసనాధ్యాసనస్య సఖ్యస్య పాత్రం - ఇంద్ర. ౧౮.
అద్వైతవిద్యాలక్షణస్యాంకుశస్య తీక్ష్ణయా ధారయా వశీకృతో ఽహంకారలక్షణో
గజేంద్రో యేన తం స్వశాస్త్రమద్వైతశాస్త్రం తల్లక్షణే శంకౌ స్థాణావుజ్జ్వలసూ
త్రలక్షణదామభిర్నియంత్రితమకృత్రిమాణాం శ్రుతిలక్షణగవాం సహస్రం యేన తం-
ఉ. ౧౯. తత్త్వాదృశామత్యుజ్జ్వలకీర్తిశాలినాం శిష్యాణాం పఙ్క్తిభిః సంశోభితః పార్శ్వ
భాగో యస్య తం కటాక్షేణాభివీక్షాలక్షణయాఽమృతధారయా నివారితో ఽశేష
జనానామాధ్యాత్మికాదిరూపోఽనుతాపో యేన తం సర్వో జనానుతాపో యేనేతి
వా. ౨౦. వాచంయమానాం నియంత్రితసర్వేంద్రియాణాం మునీనాం రాజానమశం
కితమసంభావితం దర్శనం యస్య తం గురూణామపి గురుం విలోక్య ప్రహృష్టచేతాః
స శంకరః శిష్యగణైః సంయుక్తః ప్రత్యుద్యయౌ. ౨౧. అత్యాదరాచ్ఛిష్యగణైస్సహ
ప్రత్యుద్గతో ఽసౌ శంకరస్తస్య వ్యాసస్య చరణౌ ప్రణమ్య యత్యగ్రగామీ వినయ
యుక్తః ప్రహృష్టః సశ్రీశంకరః సత్యవతీపుత్రమిదమువాచ-ఇంద్రవజ్రా. ౨౨.యదు
వాచ తదాహ-హే ద్వైపాయన స్వాగతం తుభ్యమస్తు భవంతం దృష్ట్వా మయా సర్వే
పుమర్థాశ్చరితాస్త దేతదస్మాదాదేః సర్వార్థసంపాదకత్వం త్వయి యుక్తం తత్ర హేతు

ప్రతదీక్షితత్వాత్. ౨౩. మునే పురాణాని దశాష్ట సాక్షాచ్ఛ్రుత్యర్థగర్భాణి సుదుష్కరాణి, కృతాని పద్యద్వయమద్య కర్తుం కో నామ శక్నోతి సుసంగతార్థమ్. ౨౪. వేదార్ణవం వ్యతియుతం వ్యదధాశ్చతుర్ధా శాఖాప్రభేదనవశాదపి తాన్విభక్తాన్, మందాః కలౌ క్షితిసురా జనితార ఏతే వేదాన్గ్రహీతుమలసా ఇతి చింతయిత్వా. ౨౫. ఏష్యద్విజానాసి భవంతమర్థం గతం చ సర్వం న న వేత్సి యత్తత్, నో చేత్కథం భూతభవద్భవిష్యత్కథాప్రబంధాన్రచయే రజానన్. ౨౬ ఆభాసయన్నంతరమంగమాంధ్యం స్థూలం చ సూక్ష్మం బహిరంతరం చ, అపానుదన్భారతశీతరశ్మిరభూదపూర్వో భగవత్పయోధేః. ౨౭.

మాహ సర్వేషు కాలేషు పరోపకారవ్రతే దీక్షితత్వాత్-ఉ. ౨౩. పరోపకారవ్రతినా త్వయా కృతస్య లేశో ఽప్యన్యేన కర్తుమశక్య ఇత్యాశయేనాహ హే మునే, 'బ్రాహ్మం పాద్మం వైష్ణవం చ శైవం లైంగం సగారుడం, నారదీయం భాగవతమాగ్నేయం స్కాందసంజ్ఞితం, భవిష్యం బ్రహ్మవైవర్తం మార్కండేయం సవామనం, వారాహం మాత్స్యకౌర్మ్యం చ బ్రహ్మాండాఖ్య మితి త్రిషడి'త్యుక్తాన్యష్టాదశపురాణాని సాక్షాచ్ఛ్రుత్యర్థగర్భాణ్యన్యైః సుదుష్కరాణి త్వయా కృతాని అత్రాస్మిన్ లోకే సుసంగతార్థం శ్లోకద్వయమపి కర్తుం కః శక్నోతి-ఉ. ౨౪. కించ వ్యతియుతం వ్యామిశ్రితం వేదసముద్రం ఋగ్యజుస్సామాథర్వణలక్షణై శ్చతుర్భిః ప్రకారైర్యుక్తం త్వం వ్యదధాః కృతవానసి కలౌ మందప్రజ్ఞా ఏతే బ్రాహ్మణా వేదాన్ గ్రహీతుమలసా జనితార ఉత్పత్స్యన్త ఇతి చింతయిత్వా శాఖాప్రభేదనవశాదపి తాన్ వేదాన్ విభక్తాన్ వ్యధాః విహితవానసి-వసంతతిలకా. ౨౫. ఏష్యత్ భవిష్యత్ విజానాసి తథా భవంతం వర్తమానం గతమతీతం చ సర్వం జానాసి యత్త్వం న వేత్సి న జానాసి తన్నాస్త్యేవ నో చేత్ యది నైవ జానాసి తర్హ్యజానన్ భూతభవద్భవిష్యత్కథాప్రబంధాన్ కథం రచయేః కథం రచితవానసి-ఆఖ్యానకీవృత్తం. ౨౬. అంతరమంగం సర్వాంతరమాత్మాన మష్టమూర్తిశివావయవం తచ్ఛరీరం వాఽఽభాసయన్ స్థూలం కార్యం సూక్ష్మం కారణం బహిర్జగన్మిథ్యాత్వాజ్ఞానమంతరం ప్రత్యగభిన్నపరమాత్మాజ్ఞానమాంధ్యం తమోఽపానుదన్భారతలక్షణో ఽపూర్వశ్చంద్రో భగవత్పయోధేస్త్వత్తః క్షీరసముద్రాదభూత్ ప్రసిద్ధచంద్రస్తు బాహ్యం శివశరీరం తచ్ఛిరోలక్షణావయవం వా ప్రకాశయన్ స్థూలం బాహ్యం తమో నాశయతి. యద్వా బహిః స్థూలం కార్యరూపమంతరం సూక్ష్మం కారణరూపం అథవా స్థూలమర్థాజ్ఞానం సూక్ష్మం ధర్మాజ్ఞానం బహిః కామాజ్ఞానమంతరం

వేదాష్షడంగం నిఖిలం చ శాస్త్రం మహాన్మహాభారతవారిరాశిః, త్వత్తః పురాణాని చ సంబభూవుస్సర్వం త్వదీయం ఖలు వాఙ్మయాఖ్యమ్. ద్వీపే క్వచిత్సముదయన్నృతమేవ ధామ శాఖాసహస్ర సచివశ్శుక సేవ్యమానః, ఉల్లాసయత్యహహ యస్తిలకో మునీనా ముచ్చైః ఫలాని సుదృశాం నిజపాదభాజామ్. ౨౯. ధత్సే సదాఽఽర్తి శమ నాయ హృదా గిరీశం గోపాయసే ఽధివదనం చ చిరంతనీర్గాః, దూరీ కరోషి నరకం చ దయార్ద్రదృష్ట్యా కస్తే గుణాన్ గదితుమద్భుతకృష్ణ శక్తః. ౩౦. యమామనంతి శ్రుతయః పదార్థం న సన్న చాసన్న బహిర్న చాంతః, స సచ్చిదానందఘనః పరాత్మా నారాయణస్త్వం

మోక్షాఖ్యానమిత్యర్థః - ఉ. ౨౭ - ౨౮. ద్వైపాయననిరుక్తిం వృక్షరూపకేణాహ- ఋతమేవ ధామ సత్యస్వప్రకాశరూపం పరబ్రహ్మైవ క్వచిద్ద్వీపే సముదయన్ వేదశాఖానాం సహస్రం సచివో యస్య శుకేన సేవ్యమానః కల్పవృక్షరూపీ యో మునీనాం తిలకస్సుదృష్టీనాం స్వీయచరణభాజాముచ్చైః ఫలాని ఉత్కృష్టాని మోక్షాదిరూపాణి ఫలాన్యుల్లాసయతి అహహేత్యాశ్చర్యే ఽతిప్రసిద్ధో వా. స త్వం తదృతం ధామైవేతి వా-ఇంద్ర. ౨౯. హేఽద్భుత కృష్ణ తే గుణాన్ వక్తుం కశ్శక్తో న కోఽపి సమర్థః. అద్భుతత్వమాహ సర్వేషామార్తిశమనాయ గిరీశం మహాదేవం సదైవ వా హృదా ధత్సే స తు గోపాదీనామేవాఽఽర్తిశాంతయే గోవర్ధనసంజ్ఞం పర్వతం సప్తదినం హస్తేన ధృతవాన్. పునశ్చ చిరంతనీర్గాః శ్రుతీరధివదనం ముఖే పాలయసి స తు ప్రసిద్ధాః నవీనా గాః వనే పాలితవాన్. పునశ్చ దయార్ద్రదృష్ట్యైవ నరకం దూరీకరోషి స తు యుద్ధే నరకాసురం దూరీకృతవాన్ అతస్తవాద్భుతకృష్ణత్వ మిత్యర్థః. వ. ౩౦. కింబహునా సర్వశ్రుతిప్రతిపాద్యః పరమాత్మా త్వమేవేత్యాహ- యమితి. 'నాసదాసీన్నో సదాసీత్' 'అనంతరమబాహ్యం' 'సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ' 'విజ్ఞానమానందం బ్రహ్మ' 'ప్రజ్ఞానఘన' ఇత్యాది శ్రుతయో యం తత్త్వంపద యోర్లక్ష్యార్థమామనంతి సకార్యకారణాదివిలక్షణస్సచ్చిదానందఘనః పురాణః పురుషః పరమాత్మా నారాయణస్త్వమేవ నరశబ్దేన స్థావరజంగమాత్మకం శరీరజాతముచ్యతే తత్ర నిత్యసన్నిహితాశ్చిదాభాసా జీవా నారా ఇతి నిరుచ్యంతే తేషామయనమాశ్రయో ఽధిష్ఠానం నరాణాం జీవానాం సమూహస్తేషామిదం భోగ్యజాతం చ నారం తస్య జడాజడప్రపంచస్య వా అధిష్ఠానం నారాయణః పూర్ణత్వాత్పురుషోఽభివృద్ధ్యాది వికారశూన్యత్వేన నిర్వికారత్వాత్పురాణః. యద్వా యం తత్త్వంపదయోర్వాచ్యార్థం

పురుషః పురాణః. ౩౧. ఇతి స్తుతస్తేన యథావిధాన మాసేదివాన్వి
ష్టరమాత్మనిష్ఠః, ద్వైపాయనః ప్రశ్రయనమ్రపూర్వకాయం యతీ
శానమిదం బభాషే. ౩౨. త్వమస్మదాదేః పదవీం గతోఽభూరఖండ
పాండిత్యమబోధయం తే, శుకర్షివత్ప్రీతికరోఽసి విద్వాన్ పురేవ
శిష్యైస్సహ మా భ్రమీస్త్వం. ౩౩. కృతం త్వయా భాష్యమితీందు
మౌళేస్సభాంకణే సిద్ధముఖాన్నిశమ్య, హృదా ప్రహృష్టేన దిదృ
క్షయా తే దృగధ్వనీనః ప్రశమిన్నభూవమ్. ౩౪. ఇత్థం మునీంద్ర
వచనశ్రవణోత్థహర్షం రోమాంచపూరమిషతో బహిరుత్ప్లవంతమ్,
బిభ్రత్తమభ్రరుచి మాఖ్యదదభ్రశక్తిం శ్రీశంకరశ్శుకమతార్ణవపూర్ణ
చంద్రః. ౩౫. సుమంతుపైలప్రథమా మునీంద్రా మహానుభావా నను
యస్య శిష్యాః, తృణాల్లఘీయానపి తత్ర కోఽహం తథాఽపి కా

లక్ష్యార్థం చామనంతీత్యర్థః తత్ర పరమాత్మేఽత్యంతం లక్ష్యార్థప్రతిపాదనం నారా
యణస్సర్వాంతర్యామీ తత్పదవాచ్యార్థః పురి శయనాత్పురుషస్త్వంపదవాచ్యః పురా
ణత్వమనాదిత్వముభయోర్విశేషణం - ఉ. ౩౧. ఇత్యేవంప్రకారేణ తేన శ్రీశంకరేణ
స్తుతః ఆత్మనిష్ఠో ద్వైపాయనో వేదవ్యాసో యథావిధానమాసనం ఆసేదివాన్ ఉప
విష్టవాన్. 'విభాషాయాం సదవసశ్రువ' ఇతి క్వసుః. ప్రశ్రయేణ నమ్రః పూర్వకాయో
ఽగ్రభాగో యస్య తం యతీశమిదం వక్ష్యమాణమువాచ. ౩౨. యదువాచ తదాహ
అస్మదాదేః పదవీం త్వం గతోఽభూః పూర్వమేవ ప్రాప్తః తేఽఖండపాండిత్యమబో
ధయం జ్ఞాతవానస్మి స్వపుత్రవత్ప్రీతికరోఽసి యతో విద్వాన్ తస్మాదయం వాదాయా
ఽఽగత ఇతి శిష్యైస్సహ త్వం పూర్వం యథాభ్రమం ప్రాప్తస్తథా మాభ్రమీః భ్రమం
మాగాః-ఉ. ౩౩. త్వయా భాష్యం కృతమితి శివస్య సంబంధిని సభాంకణే కస్యచిత్సి
ద్ధస్య ముఖాచ్ఛ్రుత్వా ప్రహృష్టేన హృదా తవ దర్శనేచ్ఛయా హే ప్రశమిన్ తే
నేత్రపథచరోఽహం జాతోఽస్మి. ౩౪. ఏవంభూతస్య మునీంద్రస్య వేదవ్యాసస్య
వచనస్య శ్రవణాదుత్థితరోమాంచపూరవ్యాజేన బహిరుత్ప్లుత్య గచ్ఛంతం హర్షం ధార
యన్ శుకాచార్యమతలక్షణసముద్రప్రవర్ధనే పూర్ణచంద్రః శ్రీశంకరో నవమేఘ
కాంతిమనల్పశక్తిం తం శ్రీవ్యాసమాఖ్యత్ ప్రోక్తవాన్-వ. ౩౫. తద్వాక్యముదాహరతి
త్రిభిః సుమంతుపైలవైశంపాయనాద్యా మునీంద్రాః మహానుభావః ప్రభావో యేషాం
తే-నను యస్య తే శిష్యాస్తస్మింస్త్వయి తృణాదప్యతిశయేన లఘుభూతోఽహం కః యద్య

రుణ్యమదర్శి దీనే. ౩౬. సో ఽహం సమస్తార్థవివేచకస్య కృత్వా భవ
త్సూత్రసహస్రరశ్మేః, భాష్యప్రదీపేన మహర్షిమాన్యనీరాజనం ధృష్ట
తయా న లజ్జే. ౩౭. అకారి యత్సాహసమాత్మబుద్ధ్యా భవత్ప్రశిష్య
వ్యపదేశభాజా, విచార్య తత్సూక్తి దురుక్తిజాలమర్హస్సమీకర్తుమిదం
కృపాళుః. ౩౮. ఇత్థం నిగద్యోపరతస్య హస్తాత్ హస్తద్వయేనాఽఽద
రతస్స భాష్యమ్, ఆదాయ సర్వత్ర నిరైక్షతాసౌ ప్రసాదగాంభీర్యగు
ణాభిరామమ్. ౩౯. సూత్రానుకారిమృదువాక్యనివేదితార్థం స్వీయైః
పదైస్సహ నిరాకృతపూర్వపక్షమ్, సిద్ధాంతయుక్తివినివేశితతత్స్వరూపం
దృష్ట్వాఽభినంద్య పరితోషవశాదవోచత్. ౪౦. న సాహసం తాత
భవానకార్షీద్యత్సూత్రభాష్యం గురుణా వినీతః, విచార్యతాం సూక్త
దురుక్తమత్రేత్యేతన్మహత్సాహసమిత్యవైమి. ౪౧. మీమాంసకా
నామపి ముఖ్యభూతో వేత్తాఽఖిలవ్యాకరణాని విద్వాన్, వినిస్సరేత్తే

ప్యేవం తథాఽపి దీనే మయి కారుణ్యం దర్శితవానసి-ఊ. ౩౬. సోఽహం లఘీయా
నపి తవ కారుణ్యపాత్రతాం గతస్సర్వేషాముపనిషద్గతానామర్థానాం వివేచకస్యాయ
మత్రాభిప్రేతోఽర్థోఽయం నేతి వివిచ్య ప్రదర్శకస్య భవదీయసూత్రలక్షణస్య సహ
స్రకిరణస్య సూర్యస్య భాష్యలక్షణేన ప్రదీపేన నీరాజనమారాత్రికం కృత్వా హే
మహర్షిమాన్య ధార్ష్ట్యేన న లజ్జే - ఇంద్ర. ౩౭. యద్యప్యేవం తథాఽపి భక్త్యా
కృతం ప్రదీపేన నీరాజనం యథా సవితా స్వీకరోతి తథా భవత్సూత్రేణ స్వీకృ
త్వాస్మత్కృతం భాష్యం త్వం శోధయితుమర్హసీత్యాశయేనాఽఽహ భవత్ప్రశి
ష్యవ్యపదేశపాత్రేణ మయా యత్సాహసం స్వబుద్ధ్యా కృతం తద్విచార్య సూక్తిదురు
క్తిజాలమిదం సమం కర్తుం కృపాళుస్త్వం యోగ్యోఽసి-ఉ. ౩౮. ఇత్థముక్త్వోపర
తస్య తూష్ణీం స్థితస్య శ్రీశంకరస్య హస్తాత్స వేదవ్యాస ఆదరేణ హస్తద్వయేన భాష్య
మాదాయాసౌ వ్యాసః ప్రసాదగాంభీర్యగుణైరభిరామం సర్వత్ర సమ్యగ్విచార
పూర్వకం దృష్టవాన్. ౩౯. పునస్తద్విశినష్టి - సూత్రానుసారిభిర్మృదువాక్యైర్నివే
దితో అర్థో యేన స్వీయైః పదైర్నిరాకృతాః పూర్వపక్షా యత్ర సిద్ధాంతయుక్తిభి
ర్వినివేశితం తస్య సిద్ధాంతస్య స్వరూపం యత్ర తథాభూతం భాష్యం స వేదవ్యాసో
దృష్ట్వాఽభినంద్య పరితోషవశాదవోచదుక్తవాన్-న. ౪౦. గురుణా వినీతో భవాన్
యత్సూత్రభాష్యమకృత తత్సాహసం న కృతవాన్ సూక్తదురుక్తమత్ర విచా
ర్యతామిత్యేతన్మహత్సాహసమిత్యవైమి జానామి - ఉప. ౪౧. తత్ర హేతుమాహ

వదనాద్యతీందోర్గోవిందశిష్యస్య కథం దురుక్తమ్. ౪౨. న ప్రాకృ
తస్త్వం సకలార్థదర్శీ మహానుభావః పురుషో ఽసి కశ్చిత్, యో బ్రహ్మ
చర్యాద్విషయాన్నివార్య పర్యవ్రజస్సూర్య ఇవాంధకారాన్. ౪౩.
బహ్వర్థగర్భాణి లఘూని యాని నిగూఢభావాని చ మత్కృతాని,
త్వామేవమిత్థం విరహయ్య నాస్తి యస్తాని సమ్యగ్వివరీతుమీష్టే. ౪౪.
నిసర్గదుర్జ్ఞానతమాని కో వా సూత్రాణ్యలం వేదితుమర్థతస్సన్, క్లేశస్తు
తావాన్ వివరీతురేషాం యావాన్ప్రణేతుర్విబుధా వదంతి. ౪౫. భావం
మదీయమవబుధ్య యథావదేవం భాష్యం ప్రణేతుమనలం భగవాన
పీశః, సాంఖ్యాదినా విలులితం శ్రుతిమూర్ధవర్త్మోద్ధర్తుం కథం పరశివాంశ
మృతే ప్రభుస్స్యాత్. ౪౬. రోషానుషంగకలయాఽపి సుదూరముక్తో

మీమాంసకానామపీతి వేత్థ జానాసి - ఉ. ౪౨. కించ న ప్రాకృతస్త్వం కింతు
సర్వార్థదర్శీ కశ్చిన్మహానుభావః పురుషోఽసి తత్ర హేతుమాహ-య ఇతి. పర్యవ్రజః
సన్న్యాసం కృతవాన్. అనాయాసేన విషయనివారణే దృష్టాంతో యథా సూర్యో
ఽంధకారాన్నివార్య గచ్ఛతి తద్వత్. ౪౩. మత్సూత్రభాష్యకరణాదపి త్వం ప్రాకృతో
న భవసీత్యాశయేనాహ బహవో ఽర్థా గర్భే యేషాం నిగూఢో భావో యేషాం పున
శ్చ లఘూని మత్కృతాని యాని సూత్రాణి తాని త్వాం విహాయ ఏవంప్రకారేణ
సమ్యక్ యో వివరీతుం వివరణం కర్తుం సమర్థస్స నాస్తి. ౪౪. కించ సూత్రకృత్పరి
శ్రమతుల్య ఏవైషాం వ్యాఖ్యాతుః పరిశ్రమ ఇతి దేవాః పండితాశ్చ వదంతీత్యాహ
నిసర్గాత్స్వభావాదేవాతిశయేన దుర్జ్ఞానాని సూత్రాణి యథాభూతార్థతో జ్ఞాతుం కో
వాఽలం న కోఽపి సమర్థః హే సన్యత ఏషాం సూత్రాణాం ప్రణేతుర్యావాన్ క్లేశ
స్తావానేవైషాం వివరణకర్తుః క్లేశ ఇతి విశేషజ్ఞా దేవాశ్చ వదంతి. ౪౫. ఏవం యథా
త్వయా మదీయో భావో బుద్ధస్తథా తం యథావద్విజ్ఞాయ ఐశ్వర్యయుక్తోఽపి కర్తుమ
కర్తుమన్యథాకర్తుం సమర్థోఽపి కశ్చిద్భాష్యం ప్రణేతుమలం సమర్థో న భవతి యథావ
దేవం భాష్యమితి వా యత ఏవమతః పరశివాంశం వినా సాంఖ్యాదినా విపరీతతాం
ప్రాపితం వేదాంతమార్గముద్ధర్తుం కథం ప్రభుస్సమర్థస్స్యాదిత్యర్థః- వసం. ౪౬. యత్తు
ధత్స ఇత్యాద్యుక్తం తత్రాహోద్భుతశంకరస్త్వం వర్ణయితుం న శక్యోఽద్భుతత్వం
దర్శయతి-రోషస్య సంబంధలేశేనాపి రహితస్సు తు రోషానుషంగేణ ముక్తో న భవతి
ఏవంభూతో ఽప్యధిమానసం మనసి సకలా అపి కలా ధత్సే స తు శిరస్యేకామేవ

ధత్సేఽధిమానసమహో సకలాః కలాశ్చ, సర్వాత్మనా గిరిజయోపహిత స్వరూపశ్శక్యో న వర్ణయితుమద్భుతశంకర స్త్వమ్. ౪౭. వ్యాఖ్యాస్య సంఖ్యైః కవిభిః పురైతద్వ్యాఖ్యాస్యతే కైశ్చిదితఃపరం చ, భవానివాస్మద్ధృదయం కిమేతే సర్వజ్ఞ విజ్ఞాతుమలం నిగూఢమ్. ౪౮. వ్యాఖ్యాహి భూయో నిగమాంతవిద్యాం విభేదవాదాన్ విదుషో విజిత్య, గ్రంథాన్ భువి ఖ్యాపయ సానుబంధానహం గమిష్యామి యథాభిలాషమ్. ౪౯. ఇత్యుక్తవంతం తమసావవోచత్కృతాని భాష్యాణ్యపి పాఠితాని, ధ్వస్తాని సమ్యక్కుమతాని ధైర్యాదితః పరం కింకరణీయమస్తి. ౫౦. ముహూర్తమాత్రం మణికర్ణికాయాం విధేహి సద్వత్సల సన్నిధానమ్, చిరాద్యతేఽహం పరమాయుషోంతే త్యజామి యావద్వపురద్య హేయమ్. ౫౧. ఇతీదమాకర్ణ్య వచో విచింత్య సశంకరం ప్రాహ కురుష్వ మైవమ్, అనిర్జితాస్సంతి వసుంధరాయాం త్వయా

శశికలాం బిభర్తి పునశ్చ సర్వాత్మనా సర్వాత్మభావేన గిరిజయా వేదాంతవాచి జాతయా బ్రహ్మవిద్యాలక్షణయా పార్వత్యా యుక్తం స్వరూపం యస్య స త్వర్ధశరీరేణ పార్వత్యా యుక్తస్వరూప ఇత్యర్థః. ౪౭. యదుక్తం లజ్జాసంపాదకం కర్మ కృత్వాఽపి ధృష్టతయాఽహం న లజ్జ ఇతి తత్రాహ పూర్వమేతన్మదీయం సూత్రజాతమసంఖ్యాతైః కవిభిర్వ్యాఖ్యాతం ఇతఃపరం చ కైశ్చిత్కవిభిరేతద్వ్యాఖ్యాస్యతే పరం తు భవానివ నిగూఢమస్మదభిప్రాయం విజ్ఞాతుం కిమేతే వ్యాఖ్యాతారోఽలం సమర్థా నైవ శక్తాస్సర్వజ్ఞస్య తవైవైతద్విజ్ఞానే శక్తిర్న త్వన్యస్యాల్పజ్ఞస్యేత్యాశయవానాహ-హే సర్వజ్ఞేతి-ఉ. ౪౮. ఏవం సూత్రభాష్యం స్తుత్వా శ్రుతిభాష్యకరణాదౌ ప్రేరయన్ స్వగమనమామంత్రయతి - వ్యాఖ్యాహీతి - వేదాంతవిద్యాముపనిషదం విభేదవాదాన్పండితాన్ విజిత్య విషయసంబంధప్రయోజనాధికార్యాఖ్యానుబంధయుక్తాన్ గ్రంథాన్ ఆఖ్యాపయ-ఆఖ్యానకీ. ౪౯. ఇత్యుక్తవంతం తం శ్రీవ్యాస మసౌ శ్రీశంకరోఽవోచత్ అవదత్ త్వదాజ్ఞా మయా పూర్వమేవ సంపాదితేతి దర్శయతి నిగమాన్తభాష్యాణి కృతాని పాఠితాని చ పునశ్చ కుమతాని ధైర్యాత్సమ్యఙ్నాశితాని తస్మాదితః పరం కించిదపి కర్తవ్యం నాస్తి. ౫౦. యత ఏవమతో హే సద్వత్సల ఘటికాద్వయం మణికర్ణికాయాం సామీప్యం విధేహి ఏతదర్థమహం చిరాః ద్యత్నం కరోమి పరమాయుషస్తవ సమీపేఽద్య యావద్ధేయం వపుశ్శరీరం త్య

బుధాః కేచిదుదారవిద్యాః. ౫౨. జయాయ తేషాం కతిహాయనాని వస్తవ్యమేవ స్థిరధీస్త్వయా ఽపి, నో చేన్ముముక్షా భువి దుర్లభా స్యాత్స్థితిర్యథా మాతృధుతస్య బాల్యే. ౫౩. ప్రసన్నగంభీరభవత్ప్రణీతప్రబంధసందర్భభవః ప్రహర్షః, ప్రోత్సాహయత్యాత్మవిదామృషీణాం వరేణ్య విశ్రాణయితుం వరం తే. ౫౪. అష్టౌ వయాంసి విధినా తవ వత్స దత్తాన్యన్యాని చాష్ట భవతా సుధియా ఽఽర్జితాని, భూయో ఽపి షోడశ భవంతు భవాజ్ఞయా తే భూయాచ్చ భాష్యమిదమారవిచంద్రతారమ్. ౫౫. త్వమాయుషా ఽనేన విరోధివాదిగర్వాంకురోన్మూలనజాగరూకైః, వాక్యైః కురుష్వోజ్ఝితభేదబుద్ధీనద్వైతవిద్యాపరిపంథినో ఽన్యాన్. ౫౬. ఇతీరయంతం ప్రతివాచమూచే స శంకరః పావితసర్వలోకః, త్వత్సూత్రసంబంధవశాన్మదీయం భాష్యం ప్రచారం భువి యాతు విద్వన్. ౫౭. ఇతీరయిత్వా చరణౌ వవందే యతిర్మనేస్సర్వవిదో మహాత్మా, ప్రదాయ సంభావ్య వరం మునీశో ద్వైపాయన

జామి తావదిత్యర్థః. హే పరమాఽఽయుషోఽంతే సమాప్తావితి వా-ఉపేం. ౫౧-౫౨. తేషాముదారవిద్యానాం జయాయ హేస్థిరధీర్యద్యపి తత్పరాభవహేతుభూతాః గ్రంథాస్త్వయా రచితాస్తథాఽపి కతిపయవర్షాణి త్వయా ఽపి వస్తవ్యమేవ విపక్షే దోషమాహ-నో చేదితి. యథా బాల్యే మాతృరహితస్య స్థితిర్దుర్లభా తద్వన్మాతృవద్రక్షకేణ త్వయా రహితా మోక్షేచ్ఛా దుర్లభా స్యాత్-ఉప. ౫౩. ఆయుషః సమాప్తిం విచార్య వరదానాయాఽఽహ హే ఆత్మవిదాం ఋషీణాం వరేణ్య ప్రసన్నగంభీరాణాం భవత్ప్రణీతానాం ప్రబంధానాం సందర్భైర్భవో జన్మ యస్య స ప్రహర్షః తుభ్యం వరం ప్రదాతుం మాం ప్రోత్సాహయతి.౫౪.వయాంసి వర్షాణి భవస్య శివస్యాఽఽజ్ఞయా-వరాంతరం దదాతి చ పునరిదం భాష్యమారవిచంద్రతారం భూయాత్ యావత్సూర్యాది స్థితిస్తావద్భవత్విత్యర్థః - వ. ౫౫. నను షోడశవర్షపరిమితాయుషా మయా కిం కర్తవ్యమిత్యాకాంక్షాయామాహ త్వమనేనాఽఽయుషాఽన్యానద్వైతవిద్యాపరిపంథినః స్వవాక్యైస్త్యక్తభేదమతీన్ కురుష్వ - వాక్యాని విశినష్టి. విరోధివాదినాం గర్వస్య సమూలోచ్ఛేదనే జాగరూకైః సావధానైః - ఉ. ౫౬. ఇత్యేవం కథనం కుర్వంతం వేదవ్యాసం పవిత్రితలోకః సశంకరః ప్రతివచనమువాచ యద్యపి మదీయం భాష్యం ప్రచారం గంతుం యోగ్యం న భవతి తథా ఽపి త్వత్సూత్రసంబంధవశాత్ హే విద్వన్ భువి ప్రచారం గచ్ఛతు స్వలాఘవోక్తిరియం. ౫౭. సంభావ్య

స్యోం ఽతరథా ద్యతాత్మా. ౫౮. ఇత్థం నిగద్య ఋషివృష్ణి తిరోహితే
ఽస్మిన్నంతర్వివేకనిధిరప్యథ వివ్యథే సః, హృత్తాపహారి నిరుపాధికృ
పారసానాం తత్తాదృశాం కథమహో విరహో విషహ్యః. ౫౯. తత్పా
దపద్మే నిజచిత్తపద్మే పశ్యన్కథంచిద్విరహం విషహ్య, యతిక్షితీశోఽపి
గురోర్నియోగాన్మనో దధే దిగ్విజయే మనీషీ. ౬౦. భాష్యస్య
వార్తికమథైష కుమారిలేన భట్టేన కారయితుమాదరవాన్మునీంద్రః,
వంధ్యాయమానదరవింధ్యమహీధరేణ వాచంయమేన చరితాం హరి
తం ప్రతస్థే. ౬౧. తతస్స వేదాంతరహస్యవేత్తా భేత్తా మతానాం
తదసమ్మతానామ్, ప్రయాగమాగాత్ప్రథమం జిగీషుః కుమారిలం
సాధితకర్మజాలమ్ ౬౨. ఆమజ్జతాం కిల తనూమసితాం సితాం చ
కర్తుం కళిందసుతయా కలితానుషంగామ్, అహ్నాయ జహ్నుతనయా

వరమవశ్యం భావివరం వరం ప్రదాయ సంపూజ్యేతి వా. ౫౮. ఇత్థం సంభాష్యాస్మి
న్నృషిశ్రేష్ఠే వేదవ్యాసే ఽంతర్ధానం గతే అథానంతరమంతర్వివేకనిధిరపి సః శ్రీశం
కరో వివ్యథే వ్యథాం ప్రాప తత్ర హేతుః. హృత్తాపస్య హారీ నిరుపాధికృపారసో
యేషాం తత్తాదృశాం వ్యాసప్రభృతీనాం విరహః కథమహో విషహ్యః కథమపి విష
హ్యో న భవతీత్యర్థః. వ. ౫౯. తర్హి కథం తద్విరహం విషహ్య దిగ్విజయే మనో దధే
ఇత్యాకాంక్షాయామాహ తదితి - గురోర్వేదవ్యాసస్య నియోగాదనుశాసనాత్ - ఉ.
౬౦. అథ దిగ్విజయే మనసః స్థాపనానంతరం కుమారిలేన భట్టేన భాష్యస్య వార్తికమా
దరాత్కారయితుమేష మునీంద్రః వంధ్యాపదాచరన్తో నిష్ఫలా దరా గర్తా యస్మిం
స్తథాభూతో వింధ్యాచలో యేన తేన వాచంయమేన అగస్త్యేన మునినా చరితాం
దక్షిణాం హరితం దిశం ప్రతి ప్రతస్థే ప్రస్థానం కృతవాన్-వ. ౬౧. తతః ప్రస్థానా
నంతరం వేదాంతరహస్యవేత్తాఽసమ్మతానామనభిమతానాం మతానాం ప్రసహ్యా ఝడి
తి వా భేదనకర్తా స శ్రీశంకరః సాధితకర్మకాండం కుమారిలం ప్రథమం జేతుమిచ్ఛుః
ప్రయాగం తీర్థరాజమాగచ్ఛత్ ప్రథమం ప్రయాగమితి వా సంబంధః. ఉ. ౬౨.
అథానంతరం ఆమజ్జతాం పుంసాం తనూం శరీరమసితాం కృష్ణాం విష్ణుస్వరూపాం
సితాం శ్వేతాం శివస్వరూపాం చ కర్తుం కళిందాఖ్యగిరిపుత్ర్యా కాళింద్యా యము
నయా సంపాదితోఽనుషంగస్సంబంధో యయా నిహ్నుతాని నాశితాన్యఘాని యయా
తాం జాహ్నవీమహ్నాయాంజసాఽర్థానాం చతుర్విధపురుషార్థానాం మార్గం మధ్యే
ప్రయాగం ప్రయాగస్య మధ్యే అగమత్. 'పారే మధ్యే షష్ఠ్యా' వేతి సమాసః

మథ నివృత్తాఘాం మధ్యేప్రయాగమగమన్మునిరర్థమార్గమ్. ౬౩. గంగాప్రవాహైరుపరుద్ధవేగా కళిందకన్యా స్తిమితప్రవాహా, అపూర్వసఖ్యాగతలజ్జయేవ యత్రాధికం భాతి విచిత్రపాథాః. ౬౪. అంతేవసద్భిరమలచ్ఛవిసంప్రదాయమధ్యేతుమాశ్రితజలాం కుహచిన్మరాళైః, చక్రద్వయేన రజనీసహవాససౌఖ్యసంశీలనాయ కిల సంవళితాం పరత్ర. ౬౫. యత్రాప్లుతా దివ్యశరీరభాజ ఆచంద్రతారం దివిభోగజాతమ్, సంభుఞ్జతే వ్యాధికథానభిజ్ఞాః ప్రాహేమమర్థం శ్రుతిరేవ సాక్షాత్. ౬౬. అజ్ఞాతసంభవతిరోధికథాఽపి వాణీ యస్యాస్సితాసితతయైవ గృణాతి రూపమ్, భాగీరథీం యమునయా పరిచర్యమాణామేతాం విగాహ్య ముదితో మునిరిత్యభాణీత్. ౬౭. సిద్ధాపగే పురవిరోధిజటోపరోధక్రుద్ధా కుతశ్శతమదస్సదృశాన్విధత్సే, బద్ధా న కిన్ను

ఏవం ఏదం తత్వనిపాతనం చ-వ. ౬౩. గంగాప్రవాహైరుపరుద్ధో వేగో యస్యాస్సా విచిత్రజలా కళిందకన్యా యమునా యత్ర ప్రయాగమధ్యే ఽపూర్వసఖ్యా ఆగతా యా లజ్జా తయా స్తిమితోఽచంచలః ప్రవృత్తిః స్రోతో వా యస్యాస్తథాభూతేవాధికం భాతి. ని. 'ప్రవాహస్తు ప్రవృత్తౌ స్యాదపి స్రోతసి వారిణీ'తి మేదినీ - ఉ. ౬౪. కుహచిత్ క్వచి దమలకాంతిలక్షణం సంప్రదాయమధ్యేతుం సమీపే వసద్భిశ్శిష్యైర్మరాళైర్హంసైరాశ్రితం జలం యస్యాస్తాం పరత్రాన్యత్ర నళినీసహవాసలక్షణసౌఖ్యసంశీలనాయ చక్రద్వయేన సంవ్యాప్తాం భాగీరథీం విగాహ్యేతి వ్యవహితేనాన్వయః. ని. 'రజనీ నలినీ రాత్రి హరిద్రా జతుకాసు చే'తి మేదినీ - వ. ౬౫. తామేవ వర్ణయతి యత్ర యస్యాం యమునయా సంగతాయాం గంగాయామాప్లుతా దివ్యశరీరభాజః పునశ్చ వ్యాధికథానభిజ్ఞాస్సంతః దివి భవం భోగసముదాయం సమ్యగ్భుంజతే. నన్వత్ర కింప్రమాణమితి చేత్తత్రాహ ఇమమర్థం సాక్షాచ్ఛ్రుతిరేవ ప్రాహ. తథాచ శ్రుతిః:—'సితాసితే సరితే యత్ర సంగతే తత్రాప్లుతాసో దివముత్పతంతీ'త్యాద్యా - ఇంద్ర. ౬౬. కించ వాణీ శ్రుతిరపి అజ్ఞాతా సంభవస్య జన్మనస్తిరోధేస్తిరోధానస్య చ కథా యయా సా యస్యా యమునయా సంగతాయా గంగాయాస్సితాసితతయైవ రూపం వర్ణయతి - తథాభూతామేతాం యమునయా పరిచర్యమాణాం భాగీరథీం విగాహ్య ముదితో మునిః శ్రీశంకర ఇతి వక్ష్యమాణమభాణీదుక్తవాన్ - వ. ౬౭. హేసిద్ధాపగే త్రిపురవిరోధినశ్శివస్య జటాభిరుపరోధేన క్రుద్ధా శతమముష్య శివస్య సదృశాన్ కుతః కిమర్థం విధత్సే ఏషాం త్వయా రచితానాం శివానాం జటాభిః కింను న బద్ధా భవితాసి కిం

భవితాసి జటాభిరేషా మద్ధాజడప్రకృతయో న విదంతి భావి. ౭౮. సన్మార్గవర్తనపరాఽపి సురాపగే త్వమస్థీని నిత్యమశుచీని కిమాదదాసి, ఆజ్ఞాతమంబ హృదయం తవ సజ్జనానాం ప్రాయః ప్రసాధనకృతే కృతమజ్జనానామ్. ౭౯. స్వాపానుషంగ జడతాభరితాఙ్ఘ్రినౌఘాన్ స్వాపానుషంగజడతావిధురాన్ విధత్సే, దూరీభవద్విషయరాగహృదో ఽపి తూర్ణం ధూర్తావతంసయసి దేవి కఏష మార్గః. ౮౦. ఇతి స్తువన్ తాపసరాట్త్రివేణీం శాట్యా సమాచ్ఛాద్య కటిం కృపీటే, దోర్దండయుగ్మోద్ధృతవేణుదండో ఽఘమర్షణస్నానమనా బభూవ. ౮౧. సస్నౌ ప్రయాగే సహ శిష్యసంఘైస్స్వయం కృతార్థో జనసంగ్రహార్థీ, అస్మారి మాతాపి చ సా పుపోష దధార యా దుఃఖమసోఢ భూరి. ౮౨. అనుష్ఠితం ప్రాగవసాయ్య వాతైః కల్హారశీతైరుపసేవ్యమానః,

---

బద్ధా న భవిష్యసి కింతు భవిష్యస్యేవ ఏవమాక్షిప్య స్వయమేవ ప్రతిక్షిపతి జడప్రకృతయో భవిష్యన్న జానంతి అత్ర నిందయా స్తుతేరవగమాద్వ్యాజస్తుతిః. 'ఉక్తిర్వ్యాజస్తుతిర్నిందా స్తుతిభ్యాం స్తుతినిందయో' రిత్యుక్తేః. ౭౮. హేసురాపగే సన్మార్గవర్తనపరా ఽపి త్వం నిత్యమపవిత్రాణ్యస్థీని కిమర్థమాదదాసీత్యాక్షేపః స్వయమేవ సమాధత్తే హేదేవి తవ హృదయమాజ్ఞాతః తవాభిప్రాయో బుద్ధస్తవ జలే కృతం మజ్జనం యైస్తేషాం సజ్జనానాం ప్రాయః ప్రసాధనకృతే శివరూపాణాం తేషామలంకారార్థమాదదాసీత్యర్థః. 'జిద్రహితాకారపూర్వకత్వాత్పరస్మై పదప్రయోగో న దోషావహః' 'ఆఙోదోఽనాస్య విహరణే' ఇతి జిద్గ్రహణాత్ జ్ఞాపకాత్తథా చ లోకోపకారాయ యథోక్తా తవ ప్రవృత్తిరిత్యర్థః. ౭౯. స్వాపానుషంగేణ నిద్రానుషంగేణ యా జడతా తయా భరితాన్నిద్రానుషంగజడతావిధురానేవ విధత్సే దూరీభవద్విషయరాగో యస్మాత్తథాభూతం హృద్యేషాం తాంస్తు ముఖాదిముండనేన ధూర్తావతంసయసి ధూర్తశిరోమణీన్కరోషి తథా చైష కో వా మార్గః అత్ర తథా దూరీభవద్విషయరాగహృదో ధూర్తో ధుత్తూరపుష్పం తదవతంసః శివస్తద్రూపాన్ కరోషీతి శ్లేషేణ స్తుతిః 'ధూర్తం తు ఖండలవణే ధుత్తూరే నా విటే త్రిష్వి'తి మేదినీ - ఇం. ౮౦. ఇత్యేవం త్రివేణీం స్తువన్ సన్ తాపసరాట్ శాట్యా కటిం సమ్యగాచ్ఛాద్య భుజదండయుగ్మేనోర్ధ్వం ధృతో వేణుదండో యేన స కృపీటే జలే. ని. 'కృపీటముదరే తోయే' ఇతి మేదినీ-అఘమర్షణస్నానే మనో యస్య తథాభూతో బభూవ. ఉ. ౮౧. యా పుపోష గర్భే దధార దుఃఖంచ భూరి అసోఢ సా మాతాఽప్యస్మారి స్మృతా - ఆఖ్యా. ౮౨. ద్రాగ్ఝుడితి అనుష్ఠితమనుష్ఠానం అవసాయ్య సమాప్య కల్హారశీతైర్వాతైరుపసేవ్యమానః

తీరే విశశ్రామ తమాలశాలిన్యత్రాంతరే ఒశ్రూయత లోకవార్తా. ౭౩. గిరేరవప్లుత్య గతిస్సతాం యః ప్రామాణ్యమామ్నాయగిరామవాదీత్, యస్య ప్రసాదాత్త్రిదివౌకసో ఒపి ప్రపేదిరే ప్రాక్తనయజ్ఞభాగాన్. ౭౪. సో ఒయం గురోరున్మథనప్రసక్తం మహత్తరం దోషమపాకరిష్ణుః, అశేషవేదార్థవిదాస్తికత్వాత్తుషానలం ప్రావిశదేషధీరః. ౭౫. అయం హ్యధీతాఖిలవేదమంత్రః కూలంకషాలోడితసర్వతంత్రః, నితాంతదూరీకృత దుష్టతంత్రస్త్రైలోక్యవిభ్రామితకీర్తియంత్రః. ౭౬. శ్రుత్వేతి తాం సత్వరమేష గచ్ఛన్ వ్యలోకయత్తం తుషరాశిసంస్థమ్, ప్రభాకరాద్యైః ప్రథితప్రభావైరుపస్థితం సాశ్రుముఖైర్వినేయైః. ౭౭. ధూమాయమానేన తుషానలేన సందహ్యమానే ఒపి వపుష్యశేషే, సందృశ్యమానేన ముఖేన బాష్పపరీతపద్మశ్రియమాదధానమ్. ౭౮. దూరే విధూతాఘమపాంగభంగ్యా తం దేశికం దృష్టిపథావతీర్ణమ్, దదర్శ భట్టో జ్వలదగ్నికల్పో జుగోప యో వేదపథం జితారిః. ౭౯. అదృష్టపూర్వం శ్రుతపూర్వవృత్తం దృష్ట్వా ఒతిమోదం

తమాలశాలిని తీరే విశ్రమం కృతవాన్ అత్రాంతరే లోకవార్తా అశ్రూయత-ఉ. ౭౩. తామేవ దర్శయతి గిరేరితి-యస్సతాం గతిః పర్వతాదవప్లుత్య వేదగిరాం ప్రామాణ్యమవాదీత్. ౭౪. సోఽయం భట్టపాదః గురోరున్మథనాత్ప్రసక్తం ప్రాప్తం మహత్తరం దోషమపాకరిష్ణుస్సర్వవేదార్థజ్ఞ ఏష ధీర ఆస్తికత్వాత్తుషాగ్నిం ప్రావిశత్. ౭౫. అయం భట్టపాదః హి ప్రసిద్ధమధీతాఖిలవేదమంత్రః పునశ్చ కూలంకషా నదీ తద్వదాలోడితాని అవగాహితాని సర్వశాస్త్రాణి సర్వసిద్ధాంతా వా యేన సనితాంతం దూరీకృతాని దుష్టతంత్రాణి యేనాతఏవ విభ్రామితం కీర్తిలక్షణం యంత్రం యేన సః-ఉ. ౭౬. ఇతి తాం లోకవార్తాం శ్రుత్వా తం వ్యలోకయత్ దృష్టవాన్-ఉ. ౭౭. తం విశినష్టి-ధూమాయమానేన తుషాగ్నినా ఒశేషే వపుషి సందహ్యమానే ఒపి సందృశ్యమానేన ముఖేనోష్మవ్యాప్తకమలస్య శ్రియమాదధానం. ని. 'బాష్పమూష్మాశ్రుకశిపో' ఇతి మేదినీ. ౭౮. కటాక్షభంగ్యా దూరే విధూతాన్యఘాని యేన తం దృష్టిమార్గే ఒవతీర్ణం దేశికం శ్రీశంకరం జ్వలదగ్నితుల్యో భట్టపాదో దదర్శ యో జితారిర్వేదమార్గం జుగోప. ౭౯. అదృష్టపూర్వం శ్రుతపూర్వం వృత్తం చరితం యస్య తం శ్రీశంకరం దృష్ట్వా భట్టో ఒతిహర్షం జగామ తతశ్చ శిష్యగణైః పూజాం కృతవాన్ తాం

స జగామ భట్టః, అచీకరచ్ఛిష్యగణైస్సపర్యా ముపాదదే తామపి
దేశికేంద్రః. ౮౦. ఉపాత్తభిక్షః పరితుష్టచిత్తః ప్రదర్శయామాస స
భాష్యమస్మై, సర్వో నిబంధో హ్యమలో ఽపి లోకే శిష్టైక్షితస్సంచ
రణం ప్రయాతి. ౮౧. దృష్ట్వా భాష్యం హృష్టచేతాః కుమారః ప్రోచే
వాచం శంకరం దేశికేంద్రమ్, లోకే ఽత్యల్పో మత్సరగ్రామశాలీ
సర్వజ్ఞానో నాల్పభావస్య పాత్రమ్. ౮౨ అష్టౌ సహస్రాణి విభాంతి
విద్వన్ సద్వార్తికానాం ప్రథమే ఽత్ర భాష్యే, అహం యది స్యామ
గృహీతదీక్షో ధ్రువం విధాస్యే సునిబంధమస్య. ౮౩. భవాదృశాం
దర్శనమేవ లోకే విశేషతో ఽస్మిన్సమయే దురాపమ్, పురార్జితైః
పుణ్యచయైః కథంచిత్త్వమద్య మే దృష్టిపథం గతో ఽభూః. ౮౪.
అసారసంసారపయోధిమధ్యే నిమజ్జతాం సద్భిరుదారవృత్తైః, భవా
దృశైస్సంగతిరేవ సాధ్యా నాన్యస్తదుత్తారవిధావుపాయః. ౮౫. చిరం
దిదృక్షే భగవంతమిత్థం త్వమద్య మే దృష్టిపథం గతో ఽభూః, న
హ్యత్ర సంసారపథే నరాణాం స్వేచ్ఛావిధేయో ఽభిమతేన యోగః.
౮౬. యునక్తి కాలః క్వచిదిష్టవస్తునా క్వచిత్త్వరిష్టేన చ నీచవస్తునా,

---

సపర్యామనపేక్షితామపి దేశికేంద్రస్స్వీకృతవాన్. ౮౦. ఉపాత్తా భిక్షా యేన
పరితుష్టచిత్తస్స శ్రీశంకరో ఽస్మై భట్టపాదాయ భాష్యం దర్శయామాస. నను కిమర్థం
దర్శయామాసేత్యపేక్షాయామాహ. సర్వ ఇతి. ౮౧. తత్ర హేతుమాహ - హి
యస్మాల్లోకే ఽల్పః క్షుద్రో మత్సరగ్రామశాలీ సర్వజ్ఞానస్సర్వజ్ఞస్తు మాత్సర్యాదిలక్ష
ణస్య క్షుద్రభావస్య పాత్రం న భవతీత్యర్థః. శా. ౮౨. యదువాచ తదాహ. అష్టావితి.
హేవిద్వన్నత్రాస్మిన్ గ్రంథే ప్రథమే ఽధ్యాయే భాష్యే సద్వార్తికానామష్టౌ
సహస్రాణి భాంతి తర్హి కర్తవ్యానీతి చేత్తత్రాహ ఽహం యద్యగృహీతదీక్షః స్యాం
తర్హ్యస్య భాష్యస్య సునిబంధం విధాస్యే-ఉ. ౮౩. తిష్ఠత్వేతద్భవద్దర్శనం త్వతిదుర్లభం
మయా లబ్ధమిత్యాహ భవాదృశామితి- ఉపేం. ౮౪. యతో భవాదృశాం సంగతిరేవ
సంసారాదుద్ధరణోపాయ ఇత్యాహాసారేతి - తదుత్తారవిధౌ సంసారోత్తరణవిధౌ-ఉ.
౮౫. నన్వేవం తర్హి పూర్వం దర్శనేచ్ఛా తవ కుతో నోత్పన్నేతిచేత్తత్రాహ-చిర
కాలమాలక్ష్యేత్థం దర్శనమిచ్ఛామి పరం త్వద్య దృష్టిమార్గే త్వం గతో ఽసి. నన్వే
వం తర్హి కిమితి స్వాభిలషితం త్వయా న సంపాదితమితి చేత్తత్రాహ. నహీతి.౮౬. తర్హి
కో వా యునక్తీతి చేత్ తత్రాహ - యునక్తీతి. అతః కారణాత్సుఖదుఃఖే కాలకృతే

తత్రైవ సంయోజ్య వియోజయత్యసౌ సుఖాసుఖే కాలకృతే ప్రవే ద్మ్యతః. ౮౭. కృతో నిబన్ధో నిరణాయి పంథా నిరాసి నైయాయిక యుక్తిజాలమ్, తథాఽన్వభూవం విషయోత్థజాతం న కాలమేనం పరి హర్తుమీశే. ౮౮. నిరాస్యమీశం శ్రుతిలోకసిద్ధం శ్రుతేస్స్వతో మాత్వముదాహరిష్యన్, న నిహ్నువే యేన వినా ప్రపంచస్సౌఖ్యాయ కల్పేత న జాతు విద్వన్. ౮౯. తథాగతాక్రాంతమభూదశేషం స వైది కోధ్వా విరళీబభూవ, పరీక్ష్య తేషాం విజయాయ మార్గం ప్రావర్తి సం త్రాతుమనాః పురాణమ్. ౯౦. సశిష్యసంఘాః ప్రవిశంతి రాజ్ఞాం గేహం తదాది స్వవశే విధాతుమ్, రాజా మదీయా ఽజిరమస్మదీయం తదాద్రి యధ్వం న తు వేదమార్గమ్. ౯౧. వేదో ఽప్రమాణం బహుమాన

అహం విజానామి-ఇం. ౮౭. అహం తు సర్వం కర్తవ్యం కృతవానేవేత్యాహ. కృత ఇతి. పునశ్చ కర్మమార్గో నిర్ణీతః పునశ్చ నైయాయికయుక్తిజాలం నిరస్తం విషయోత్థం సుఖదుఃఖజాతం చాన్వభూవం. నన్వేవం భూతస్త్వమేవం కాలం కిమితి న పరిహర సీతి చేత్తత్రాహ నేశే సమర్థో న భవామి. ౮౮. నను కిమర్థమేవం విధాతుం ప్రవృ త్తోఽసీతి జిజ్ఞాసాయామీశ్వరనిరాసగురుద్రోహలక్షణయోః పాపయోః ప్రాయ శ్చిత్తం కర్తుం ప్రవృత్తోఽస్మీతి దర్శయితుముపక్రమతే - నిరాస్యమితి 'ఈశానో భూ తభవ్యస్యే'త్యాదిశ్రుతే ర్లోకాచ్చ సిద్ధమీశం నిరాకృతవాన్. కిమిచ్ఛన్నితి చే త్తత్రాహ వేదస్య స్వతః ప్రామాణ్యముదాహరిష్యన్ హే విద్వన్ జాతు కదాచి త్ప్రపంచో జగద్యేన వినా సౌఖ్యాయ న కల్పతే యోగ్యో న భవతి తమీశం న నిహ్నువే నైవాపలపామి తన్నిషేధే మదభిప్రాయో నాస్తీత్యర్థః. ౮౯. ఏవమేకం పాపం ప్రదర్శ్య ద్వితీయం దర్శయతి - తథాగతైస్సుగతైరాక్రాంతమశేషం సర్వ మభూత్ లేన చ స వైదికః పంథా విరళీబభూవేతి పరీక్ష్య తేషాం విజయాయ పురాణం వేదమార్గం సంత్రాతుమనా అహం ప్రవృత్తః. ౯౦. శిష్యసంఘైః సహితా స్సుగతాః రాజ్ఞో గేహం ప్రవిశంతి తదాది రాజాది స్వవశే విధాతుం రాజా మదీయ స్తథాఽజిరం విషయో దేశో ఽస్మదీయస్తస్మాద్వేదమార్గం నైవాద్రియధ్వం. యద్వా తత్తస్మా దస్మదీయ మజిర మస్మదీయశాస్త్రవిషయ మాశ్రయధ్వం న తు వేదమార్గమితి వదంతో విచరంతీతి పరేణాన్వయః. ని. 'అజిరం ప్రాంగణే చాంతే విషయే దర్దురే ఽనిల'ఇతి మేదినీ. ౯౧. వేదో ఽప్రమాణం బహుమానేన ప్రత్యక్షాదిప్రమాణేన బాధాత్పరస్పరవ్యాఘాతవాచకత్వాచ్చేత్యేవం వదంతో లోకే విచరంతి స్మ ఏషాం

బాధాత్పరస్పరవ్యాహతివాచకత్వాత్, ఏవం వదంతో విచరంతి లోకే
న కాచిదేషాం ప్రతిపత్తిరాసీత్. ౯౨. అవాదిషం వేదవిఘాతదక్షై-
స్తైర్నాశకం జేతుమబుధ్యమానః, తదీయసిద్ధాంతరహస్యవార్ధీన్నిషేధ్య
బోధాద్ధి నిషేధ్యబాధః. ౯౩. తదా తదీయం శరణం ప్రపన్నస్సిద్ధాన్త
మశ్రౌషమనుద్ధతాత్మా, అదూదుషద్వైదికమేవ మార్గం తథాగతో
జాతు కుశాగ్రబుద్ధిః. ౯౪. తదాఽపతన్మే సహసాఽశ్రుబిందుస్తచ్చా
విదుః పార్శ్వనివాసినోఽన్యే, తదా ప్రభృత్యేవ వివేశ శంకా
మయ్యాప్తభావం పరిహృత్య తేషామ్. ౯౫. విపక్షపాతీ బలవాన్
ద్విజాతిః ప్రత్యాదదద్దర్శనమస్మదీయం, ఉచ్చాటనీయః కథమప్యపా
యైరైతాదృశః స్థాపయితుం హి యోగ్యః. ౯౬. సమ్మంత్ర్య చేత్థం
కృతనిశ్చయాస్తే యే చాపరేఽహింసనవాదశీలాః, వ్యపాతయన్నుచ్చ
తరాత్ప్రమత్తం మామగ్రసౌధాద్వినిపాతభీరుమ్. ౯౭. పతన్పతన్సౌధ
తలాన్న్యరోరుహం యది ప్రమాణం శ్రుతయో భవంతి, జీవేయమస్మి
న్పతితోఽసమస్థలే మజ్జీవనే తచ్ఛ్రుతిమానతా గతిః. ౯౮. యదీతి

సుగతానాం కాచిత్ప్రతిపత్తిః ప్రతిక్రియా నాఽఽసీత్-ఆఖ్యా. ౯౨. వేదవిఘాత
దక్షైస్తైరవాదిషం వాదం కృతవాన్ పరం తు తదీయసిద్ధాన్తరహస్యజలధీనబుధ్య
మానస్తాన్ జేతుం నాశకం హి యతో నిషేధ్యస్య జ్ఞానాన్నిషేధ్యస్య బాధో
భవతి నాన్యథేత్యర్థః. ఉ. ౯౩. తదానీం తదీయం శరణం ప్రపన్నోఽనుద్ధతాత్మా
తదీయం సిద్ధాంతమశ్రౌషం జాతు కదాచిత్తీక్ష్ణబుద్ధిః సుగతో వైదికమేవ మార్గ
మదూదుషత్. ౯౪. తదా సహసా మేఽశ్రుబిందురపతత్ తచ్చాశ్రుపతన
మన్యే పార్శ్వనివాసినోఽవిదుస్తదాప్రభృత్యేవ మయ్యాప్తభావం పరిహృత్య
స్థితానాం తేషాం శంకా వివేశ. ఉ. ౯౫. దర్శనం శాస్త్రం. ఉ. ౯౬. ఇత్థం సమ్మం
త్ర్య కృతనిశ్చయాస్తే యే చాన్యేఽహింసనవాదశీలాః వినిపాతభీరుం వినిపాతాత్
భయశీలం ప్రమత్తం మాముచ్చతరాత్ శ్రేష్ఠసౌధాద్వ్యపాతయన్. ౯౭. సౌధతలా
త్పతన్పతన్ ఆరోరుహం పునఃపునరారూఢః యది శ్రుతయః ప్రమాణం భవంతి త
ర్హ్యస్మిన్ విషమస్థలే పతితః జీవేయం యతః శ్రుతిప్రామాణ్యస్య మజ్జీవనేనైవ గతిః.
౯౮. ఇహ వేదప్రామాణ్యే యదీతి సందేహప్రతిపాదకపదస్య ప్రయోగాద్వ్యాజేన కప
టేన శాస్త్రస్య శ్రవణాచ్చ హేతోరుచ్చదేశాత్పతతో మమ తదేకం చక్షుర్వ్యనం

సందేహపదప్రయోగాద్వ్యాజేన శాస్త్రశ్రవణాచ్చ హేతోః, మహోచ్చదేశాత్పతతో వ్యనక్తి తదేకచతుర్విధికల్పనా సా. ౯౯. ఏకాక్షరస్యాపి గురుః ప్రదాతా శాస్త్రోపదేష్టా కిము భాషణీయమ్, అహం హి సర్వజ్ఞగురోరధీత్య ప్రత్యాదిశే తేన గురోర్మహాగః. ౧౦౦. తదేవమిత్థం సుగతాదధీత్య ప్రాఘాతయం తత్కులమేవ పూర్వమ్, జైమిన్యుపజ్ఞే ఽభినివిష్టచేతాశ్శాస్త్రేనిరాస్థం పరమేశ్వరం చ. ౧౦౧. దోషద్వయస్యాస్య చికీర్షురర్హన్యథోదితాం నిష్కృతిమాశ్రయాశమ్, ప్రావిక్షమేషా పునరుక్తభూతా జాతా భవత్పాదనిరీక్షణేన. ౧౦౨. భాష్యం ప్రణీతం భవతేతి యోగిన్నాకర్ణ్య తత్రాపి విధాయ వృత్తిమ్, యశోఽధిగచ్ఛేయమితి స్మ వాంఛా స్థితా పురా సంప్రతి కిం తదుక్త్యా. ౧౦౩. జానే భవంతమహమార్య జనార్థజాతమద్వైతరక్షణకృతే విహితావతారమ్, ప్రాగేవ చేన్నయనవర్త్మ కృతార్థయేథాః పాపక్షయాయ బత నేదృశ

క్షీత్ కించ సా చతురస్య నాశం గచ్ఛత్వితి విధేర్దైవస్య కల్పనా. ౯౯. ఏకాక్షరస్యాపి ప్రదాతా గురుర్భవతి శాస్త్రోపదేష్టా స భవతీతి కిము వక్తవ్యం అహం తు సర్వజ్ఞాత్సుగతాత్. ని. 'సర్వజ్ఞస్సుగత' ఇత్యమరః. గురోరధీత్య తేనాధీతేన గురోర్మహాగః ప్రత్యాదిశే ప్రత్యర్పితవాన్. ౧౦౦. మహాపరాధమేవాహ - తదేవమనేన ప్రకారేణ సుగతాదధీత్య తస్య సుగతస్య కులమేవాదౌ ప్రాఘాతయం జైమినిరుపజ్ఞా ఆద్యజ్ఞానం యత్ర. ని. 'ఉపజ్ఞా జ్ఞానమాద్యం స్యా' దిత్యమరః. తస్మిన్ శాస్త్రే ఽభినివిష్టం చేతో యస్య సః అహం పరమేశ్వరం చ నిరాస్థం నిరస్తవాన్. ౧౦౧. అస్యోదాహృతస్య దోషద్వయస్య యథోక్తాం నిష్కృతిం చికీర్షుః హే అర్హన్ ఆశ్రయాశం పావకం ప్రావిక్షం ప్రవేశం కృతవానస్మి. ని. 'ఆశ్రయాశో బృహద్భానుః కృశానుః పావకో ఽనలః' ఇత్యమరః. తవ పాదనిరీక్షణస్య నిష్కృతిరూపత్వాదేషా నిష్కృతిస్తవ పాదనిరీక్షణేన పునరుక్తభూతా జాతా సంపన్నా. ౧౦౨. నను శాబరభాష్యవదస్మద్భాష్యే ఽపి త్వయా వార్తికం కర్తవ్యం స్థితమితి చేత్తత్రాహ భాష్యం భవతా ప్రణీతమితి శ్రుత్వా హే యోగిన్ భవత్ప్రణీతే భాష్యే వృత్తిం విధాయ యశోఽధిగచ్ఛేయమితి వాంఛా పురా స్థితా పరం తు సంప్రతి తదుక్త్యా కిం నిష్ఫలత్వాత్ స్మేతి పాదపూరణే. ౧౦౩. ఆర్యాణామర్థే జాతమార్యాణామర్థసముదాయో యస్మాత్తథాభూతమితి వా హే ఆర్య జనార్థం జాతమితి వా. పునశ్చాద్వైతరక్షణాయ విహితోఽవతారో యేన తథాభూతం

మాచరిష్యమ్. ౧౦౪. ప్రాయో ఽధునా తదుభయప్రభవాఘశాంత్యై ప్రావిశమార్య తుషపావకమాత్తదీక్షః, భాగ్యం న మే ఽజని హి శాబరభాష్యవార్త్తిక మద్భాష్యే ఽపి కించన విలిఖ్య యశో ఽధిగంతుమ్. ౧౦౫. ఇత్యూచివాంసమథ భట్టకుమారిలం తమీషద్వికస్వరముఖాంబుజమాహ మానీ, శ్రుత్యర్థకర్మవిముఖాన్ సుగతాన్నిహంతుం జాతం గుహం భువి భవంతమహం తు జానే. ౧౦౬. సంభావనాఽపి భవతో న హి పాతకస్య సత్యం వ్రతం చరసి సజ్జనశిక్షణాయ, ఉజ్జీవయామి కరకాంబుకణోక్షణేన భాష్యే ఽపి మే రచయ వార్త్తికమంగ భవ్యమ్. ౧౦౭. ఇత్యూచివాంసం విబుధావతంసం స ధర్మవిద్బ్రహ్మవిదాం వరేణ్యమ్, విద్యాధనశ్శాస్త్రధనాగ్రగణ్యం స ప్రశ్రయం వాచమువాచ భూయః. ౧౦౮. నార్హామి శుద్ధమపి లోకవిరుద్ధకృత్యం కర్తుం మయీదృశ్య మహితోక్తిరియం తవార్హా, అజానతో ఽతికుటిలే

భవంతమహం జానామి అతో యది తుషానలప్రవేశాత్ప్రాగేవ పాపక్షయాయ మమ నేత్రమార్గం కృతార్థయేథాస్తర్హి హే యతే ఈదృశం ప్రాయశ్చిత్తం నాచరిష్యం-వసం.౧౦౪.అధునా తు ప్రాయో గురుద్రోహేశ్వరనిరాసప్రభవాఘశాంత్యర్థమాత్తదీక్ష స్తుషానలం హే ఆర్య ప్రావిశం మమ భాగ్యానుదయ ఏవ భవద్భాష్యవార్త్తికాకరణనిదానమిత్యాహ భాగ్యమితి. ౧౦౫. ఏవం భట్టపాదోక్తముదాహృత్య శ్రీశంకరవాక్యముదాహర్తుమాహ-ఇత్యేవముక్తవంతం భట్టకుమారిలమీషద్వికస్వరముఖకమలమథ తదుక్త్యనంతరం మానీ శ్రీశంకర ఉవాచ యద్యప్యన్యే న జానంతి తథా ఽపి శ్రుత్యర్థాత్కర్మణో విముఖాన్సుగతాన్ నిహంతుం భువి జాతం స్కందం భవంతమహం తు జానే. ౧౦౬. దోషద్వయనివృత్తయే తుషానలం ప్రావిశమిత్యుక్తం తత్రాహ - సంభావనేతి. తథా ఽపి సజ్జనానాం శిక్షణాయ సత్యవ్రతం చరసి యతఏవమతః కమండలుజలకణసించనేన భవంతముజ్జీవయామి. నను కిమర్థం జీవయసీతి చేత్తత్రాహాంగ హే భట్టకుమారిల మే భాష్యేఽపి భవ్యం వార్త్తికం రచయ. ౧౦౭. ఇత్యూచివాంసం దేవశిరోమణిం పండితావతంసం వా బ్రహ్మవిదాం మధ్యే శ్రేష్ఠతమం శాంతిధనేషు యతిష్వగ్రే గణనీయం శ్రీశంకరం ధర్మజ్ఞో విద్యాధనస్స భట్టపాదస్సప్రశ్రయం యథాతథా వాచం పునరువాచ-ఉ. ౧౦౮. యదుక్తం శ్రుత్యర్థేత్యాది తత్రాహ-నేతి శుద్ధమపి లోకవిరుద్ధం కృత్యం కర్తుం యోగ్యో న భవామి హే స్తుత్య మయ్యతిక్షుద్రే ఽపీయం మహితోక్తిస్తవ యోగ్యా అజానతస్స్వభావతో ఽతికుటిలే ఽపి జనే మహాంతస్తు గుణమార్గో

ఽపి జనే మహాంతస్త్వారోపయంతి హి గుణం ధనుషీవ శూరాః. ౧౦౯. సంజీవనాయ చిరకాలమృతస్య చ త్వం శక్తోఽసి శంకరదయోర్మిశదృష్టిపాతైః, ఆరబ్ధమేతదధునా వ్రత మాగమోక్తం ముంచన్ సతాం న భవితాస్మి బుధావినింద్యః. ౧౧౦. జానే తవాహం భగవన్ప్రభావం సంహృత్య భూతాని పునర్యథావత్, స్రష్టుం సమర్థోఽసి తథావిధో మాముజ్జీవయేశ్చేదిహ కిం విచిత్రమ్. ౧౧౧. నాభ్యుత్సహే కింతు యతిక్షితీంద్ర సంకల్పితం హాతు మిదం వ్రతాగ్ర్యమ్, తత్తారకం దేశికవర్య మహ్యా మాదిశ్య తద్బ్రహ్మ కృతార్థయేథాః. ౧౧౨. అయం చ పంథా యది తే ప్రకాశ్యస్సుధీశ్వరో మండనమిశ్రశర్మా, దిగంతవిశ్రాంతయశా విజేయో యస్మిఞ్జితే సర్వమిదం జితం స్యాత్. ౧౧౩. సదా వదన్ యోగపదం చ సాంప్రతం స విశ్వరూపః ప్రథితో మహీతలే, మహాగృహీ వైదికకర్మతత్పరః ప్రవృత్తిశాస్త్రే నిరతస్సుకర్మతః. ౧౧౪. నివృత్తిశాస్త్రే న కృతాదరస్స్వయం కేనాప్యుపాయేన వశం స నీయతామ్, వశంగతే తత్ర భవేన్మనోరథః తదం

పయంతి తత్ర దృష్టాంతో యథా ఽఽజానతో ఽతికుటిలేఽపి ధనుషి శూరా గుణం జ్యామారోపయంతి తద్వత్-వ. ౧౦౯. హే శంకర యద్యపి చిరకాలం మృతస్యాపి దయాలక్షణోర్మివ్యాప్తదృష్టిపాతైశ్శంకరేత్యాద్యేకం వా పదం సంజీవనాయ త్వం శక్తోఽసి తథాఽప్యధునా ఽఽరబ్ధం వేదోక్తమేతద్వ్రతం త్యజన్ సతామవినిన్ద్యో న భవితాస్మి ఏతజ్జ్ఞాతుం యోగ్యోఽసీతి జ్ఞాపనాయ సంబోధయతి హే బుధేతి. ౧౧౦. కించ సమస్తభూతాని సంహృత్య పునర్యథావత్స్రష్టుం సమర్థస్య తవ వైచిత్ర్యమిత్యాహ జాన ఇతి-ఇంద్ర. ౧౧౧. యద్యప్యేవం తథాఽపి హే యతిరాజ సంకల్పితమిదం వ్రతాగ్ర్యం త్యక్తుం నాభ్యుత్సహే - యద్యహమవశ్యమనుగ్రాహ్యస్తర్హీదం విధేహీత్యాహ-తత్తస్మాత్ హే దేశికవర్య తత్తారకం కాశ్యాముపదిశ్యమానం బ్రహ్మ మహ్యాముపదిశ్య కృతార్థయేథాః. ౧౧౨. అద్వైతమార్గప్రకాశనాయ మాం జేతుమయమాగత ఇతి విజ్ఞాయాహ అయం చేతి దిశామంతే విశ్రాంతం యశో యస్య. ౧౧౩. సదా యోగస్య కర్మయోగస్య పదం మార్గం సాంప్రతం న్యాయ్యం వదన్సవిశ్వరూపో భూతలే ప్రథితః-ఉ. ౧౧౪. కించ నివృత్తిశాస్త్రే న కృతాదరః స్వయం తస్మాత్సమణ్డనః కేనాప్యుపాయేన వశం నీయతాం తత్ర తస్మిన్ వశం ప్రాప్తే భవన్మనోరథో భవే

తికం గచ్ఛతు మాచిరం భవాన్. ౩౧౫. ఉంబేక ఇత్యభిహితస్య హితస్య లోకై రుంబేతి బాన్ధవజనై రభిధీయమానా, హే తోః కుతశ్చిదిహ వాక్సరుషా ఽభిశప్తా దుర్వాససా ఽజని వధూర్ద్వయభారతీతి ౧౧౬. సర్వాసు శాస్త్రసరణీషు సవిశ్వరూపో మత్తో ఽధికః ప్రియతమశ్చ మదాశ్రవేషు, తత్ప్రేయసీం శమథనేంద్ర విధాయ సాక్ష్యే వాదే విజిత్య తమిమం వశగం విధేహి. ౧౧౭. తేనైవ తావకకృతిష్వపి వార్తికాని కర్మంది వర్యతమ కారయ మావిలంబమ్, త్వం విశ్వనాథ ఇవ మే సమయే సమాగా స్తత్తారకం సముపదిశ్య కృతార్థయేథాః ౧౧౮. నిర్వ్యాజకారుణ్య ముహూర్తమాత్రమత్ర త్వయా భావ్య మహం తు యావత్, యోగీంద్రహృత్పంకజ భాగ్యమేత త్త్యజామ్యసూన్ రూపమవేక్షమాణః. ౧౧౯. ఇత్యూచివాంస మిమ మిద్ధసుఖ ప్రకాశం బ్రహ్మోపదిశ్య బహిర న్తరపా స్తమోహమ్, తన్వద్దయానిధి రసౌ తరసాఽభ్రమార్గా చ్ఛ్రీమండనస్య నిలయం స ఇయేష గంతుమ్. ౧౨౦. అథ గిరముపసంహృత్యాఽఽదరా ద్భట్టపాద శ్శమథనపతినా

దత స్తత్సమీపం శీఘ్రం భవాన్ గచ్ఛతు - ఉ. ౧౧౫. ఉంబేక ఇతి లోకై రభిహితస్య తస్య మండనస్య వధూరుంబేతి బాన్ధవజనైరభిధీయమానా కుతశ్చిద్ధేతోర్వాక్ సరస్వతీ దుర్వాససా సురుషా ఽభిశప్తా ద్వయభారతీతి అజని ప్రాదుర్భూతా ఏ తే న 'ఉంబేక' 'ఉంబా' ఇతి మండనసరస్వత్యోః ప్రాకృతన్నామ కథితమితి బోధ్యం-వ. ౧౧౬. కించ సర్వాసు శాస్త్రసరణీషు స విశ్వరూపో మత్తో ఽధికః మదాశ్ర వేషు మమ శిష్యేషు మధ్యే ప్రియతమశ్చ తస్మాత్ హే శమథనేంద్ర తస్య ప్రేయసీ మతిశయేన ప్రియాం సరస్వతీం సాక్ష్యే విధాయ తమిమం విశ్వరూపం వాదే విజిత్య వశగం విధేహి. ౧౧౭. తేనైవ తావకకృతిష్వపి వార్తికాని కారయ హే పరివ్రాట్శ్రేష్ఠతమ. ని. 'భిక్షుః పరివ్రాట్ కర్మందీ'త్యమరః. విలంబం మా కురు త్వం విశ్వనాథ ఇవ మే సమయే సమాగా స్తస్మాత్తారకం సమ్యగుపదిశ్య కృతార్థయేథాః-వ. ౧౧౮. హే నిర్వ్యాజకారుణ్య ముహూర్తమాత్రం త్వయా ఽత్ర భవితవ్యమహం తు యావత్ యోగీంద్రహృత్కమలభాగ్యమేత త్తవ రూపమవేక్షమాణో ఽసూం స్త్యజామి-ఉ. ౧౧౯. ఇత్యూచివాంసమిమం భట్టపాదం సందీప్తసుఖప్రకాశాత్మకం బ్రహ్మోపదిశ్య బహిరం తరపాస్తమోహం కుర్వన్ దయానిధిరసౌ శ్రీశంకరో ఽభ్రమార్గాదాకాశమార్గాన్మండనస్య నిలయం గంతుమియేషేచ్ఛతి స్మ - వ. ౧౨౦. అథోపదేశానంతరమాదరాదసౌ

ఽసౌ బోధితాద్వైతతత్త్వః, ప్రశమితమమతస్సంస్తత్ప్రసాదేన సద్యో
విదళదఖిలబంధో వైష్ణవం ధామ పేదే. ౧౨౧.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తద్వ్యాససందర్శచిత్రగః,
సంక్షేపశంకరజయే సర్గో ఽసౌ సప్తమో ఽభవత్.

భట్టపాదో గిరముపసంహృత్య శమధనానాం యతివరాణామధీశేన బోధితమద్వైత
తత్త్వం యస్మై ప్రశమితా మమతా యేన స తథాభూతస్సన్ తస్య శ్రీశంకరస్య
ప్రసాదేన సద్యోదళితాఖిలబంధో వైష్ణవం ధామ ప్రాపేత్యర్థః. మాలినీవృత్తం. ౧౨౧.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య బాలగోపాలతీర్థ శ్రీపాదశిష్యదత్త
వంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే
శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే
సప్తమస్సర్గః.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

అష్టమసర్గ ప్రారంభః.

అథ ప్రతస్థే భగవాన్ ప్రయాగాత్తన్మండనం పండితమాశు జేతుమ్, గచ్ఛన్ ఖసృత్యా పురమాలులోకే మాహిష్మతీం మండనమండితాం సః. ౧. అవాతరద్రత్నవిచిత్రవప్రాం విలోక్య తాం విస్మితమానసో௨సౌ, పురాణవత్పుష్కరవర్త్మనీతః పురోపకంఠస్థవనే మనోజ్ఞే. ౨. ప్రఫుల్లరాజీవవనే విహారీ తరంగరింఖత్కణశీకరార్ద్రైః, రేవామ

నమశ్శర్వాయ శాంతాయ విముక్తాయ జటాదిభిః, నిరస్తవామమార్గాయ యతీంద్రాయ కృపాళవే. ఏవం వ్యాసదర్శనాదికం నిరూప్యా௨௨చార్యమండనసంవాదం సపరికరం వర్ణయితుముపక్రమతే - అథ భట్టపాదం బ్రహ్మోపదిశ్య తస్య వైష్ణవపదప్రాప్తేరనంతరం స భగవాన్ యోగీంద్రః మండనం పండితం జేతుం శీఘ్రం ప్రయాగాత్తీర్థరాజాత్ప్రతస్థే ప్రస్థానం కృతవాన్-తతః ఆకాశమార్గేణ గచ్ఛన్ స మండనేన మండితామలంకృతాం మాహిష్మతీం పురం తన్నామకనగరం ఆలులోకే ఆసమంతాదవలోకితవాన్. ౧. రత్నవిచిత్రవప్రాం విచిత్రరత్నైర్హీరకాదిభిర్విచిత్రాః వప్రా అట్టాలికా యస్యాం తాం మాహిష్మతీం విలోక్య విస్మితం విస్మయం ప్రాప్తం మానసం మనో యస్య స అసౌ యోగీంద్రః మనోజ్ఞే ௨తిరమ్యే పురోపకంఠస్థవనే పురసమీపస్థవనే పురాణవత్పురాణః పురాణపురుషో విష్ణుస్తద్వత్పుష్కరవర్త్మనీతః ఆకాశమార్గాదవాతరదవతీర్ణః. ని. 'వ్యోమ పుష్కరమంబరం, సరణిః పద్ధతిః పద్యా వర్త్మన్యేకపదీతి' చేత్యమరః. ఉపేంద్ర. ౨. తస్మిన్ప్రఫుల్లకమలవనే విహారీ విహరణశీలస్తరంగేభ్యో రింగన్తో నిస్సృవంతో యే కణశీకరా అతిసూక్ష్మాంబుకణాః. ని. 'కణో௨తిసూక్ష్మే ధాన్యాంశే' - 'శీకరం శబలే వాతవృతాంబుకణయోః పుమా' నితి మేదినీ-తైరార్ద్రో రేవామరుత్కంపితాస్సాలానాం వృక్షవిశేషాణాం మాలాః

రుత్కంపితసాలమాలశ్శ్రమాపకృద్భాష్యకృతం సిషేవే. ౩. తస్మిం
త్స విశ్రమ్య కృతాహ్నికస్సన్ స స్వస్తికారోహణశాలినీనే, గచ్ఛ
న్నసౌ మండనపండితౌకో దాసీ స్తదీయ్యా స్స దదర్శ మార్గే. ౪.
కుత్రాలయో మండనపండితస్యేత్యేతాస్స పప్రచ్ఛ జలాయ గంత్రీః,
తాశ్చాపి దృష్ట్వా ఽద్భుతశంకరం తం సంతోషవత్యో దదురుత్త
రోక్తిం. ౫. స్వతః ప్రమాణం పరతః ప్రమాణం కీరాంగనా యత్ర గిరం
గిరంతి, ద్వారస్థనీడాంతరసన్నిరుద్ధా జానీహి తన్మండనపండితౌకః. ౬.
ఫలప్రదం కర్మ ఫలప్రదోఽజః కీరాంగనా యత్ర గిరం గిరంతి, ద్వార
స్థనీడాంతరసన్నిరుద్ధా జానీహి తన్మండనపండితౌకః. ౭. జగద్ధ్రువం
స్యా జ్జగదధ్రువం స్యా త్కీరాంగనా యత్ర గిరం గిరంతి, ద్వారస్థనీ
డాంతరసన్నిరుద్ధా జానీహి తన్మండనపండితౌకః. ౮. పీత్వా తదుక్తీ

పఙ్క్తయో యేన స శ్రమాపహారకః. భాష్యకారం సిషేవే సేవితవాన్-ఉ. ౩. తస్మి
న్వనే సశ్రీశంకరో విశ్రమ్య విశ్రమం కృత్వా కృతమాహ్నికమహ్ని కర్తవ్యం యేన
తథాభూతస్సన్ మధ్యాహ్నకాలే యత్ర సూర్య ఆయాతి తత్స్వస్తికం సిద్ధాంతశిరో
మణ్యాదౌ ప్రసిద్ధం తదారోహణశాలిని ఇనే సూర్యే సత్యసౌ మండనపండితస్యౌకో
గృహం ప్రతి గచ్ఛన్స తదీయా మండనపండితస్య దాసీః మార్గే దదర్శ. ఇంద్ర. ౪.
దృష్ట్వా చ కిం కృతవానిత్యపేక్షాయామాహ—కుత్రేతి. మండనపండితస్యాలయో వాస
స్థానం కుత్రేత్యేతా స్తస్య దాసీః జలానయనార్థం గంత్రీః గమనకర్త్రీస్సభాష్యకారః
పప్రచ్ఛ తాశ్చాపి అద్భుతశ్చాసౌ శంకరశ్చేత్యద్భుతశంకర స్తం - అద్భుతత్వం చ
శంకరత్వే సతి ఏకవక్త్రద్వినేత్రాదిమత్త్వం యద్వాఽద్భుతమనిర్వాచ్యం శం సుఖం
కరోతీతి తథా తం దృష్ట్వా ఽవలోక్య సంతోషవత్య ఉత్తరం ప్రతివచనం దదుః. అపి
శబ్దేన తాదృశశంకరదర్శనం నికృష్టానామపి సుఖజనకమాసీత్కిముతోత్కృష్టానా
మితి సూచితం. ౫. తాభిర్దత్తముత్తరముదాహరతి త్రిభిః - స్వతఇతి. వేదవాక్యం
స్వతః ప్రమాణముత పరతః ప్రమాణమితి విచారాత్మికాం గిరం వాచం యత్ర
మండనాలయే కీరాణాం శుకాదిపక్షిణామంగనా అపి ద్వారస్థస్య నీడస్య పంజరాది
రూపస్యాంతరే మధ్యే సమ్యక్ నిరుద్ధాః గిరంతి ఉచ్చారయంతి తత్తాదృశం మండన
పండితస్యౌకః గృహం జానీహి. ౬. సుఖదుఃఖాదిఫలప్రదం కర్మ కింవా ఽజో
జన్మశూన్యస్సర్వశక్తిస్సర్వజ్ఞః పరమాత్మేతి విచారాత్మికాం - సమానమన్యత్. ౭.
కించ జగత్ ధ్రువం ప్రవాహరూపేణ నిత్యం న కదాఽప్యనీదృశం స్యాత్ కింవా
ఽధ్రువమనిత్యం స్యాదితి విచారాత్మికామిత్యర్థః. ౮. తాభిర్దత్తం ప్రతివచనం

రథ తస్య గేహాద్గత్వా బహిస్సద్మ కవాటగుప్తమ్, దుర్వేశమా
లోచ్య స యోగశక్త్యా వ్యోమాధ్వనా ఽవాతరదఙ్గణాంతః. ౯.
తదా స లేఖేంద్రనికేతనాభం స్ఫురన్మరుచ్చంచలకేతనాభం, సమగ్ర
మాలోకత మండనస్య నివేశనం భూతలమండనస్య. ౧౦. సౌధాగ్ర
సంఛన్ననభోఽవకాశం ప్రవిశ్య తత్ప్రాప్య కవేస్సకాశమ్, విద్యా
విశేషాత్తయశఃప్రకాశం దదర్శ తం పద్మజసన్నికాశమ్. ౧౧. తపోమ
హిమ్నైవ తపోనిధానం సజైమినిం సత్యవతీతనూజమ్, యథావిధి శ్రా
ద్ధవిధౌ నిమన్త్ర్య తత్పాదపద్మాన్యవనేజయంతమ్. ౧౨. తత్రాంతరిక్షా
దవతీర్య యోగివర్య స్సమాగమ్య యథార్హమేషః, ద్వైపాయనం
జైమిని మప్యుభాభ్యాం తాభ్యాం సహర్షం ప్రతినందితో ఽభూత్.

శ్రుత్వా భగవాన్భాష్యకారో యత్కృతవాంస్తదాహ—పీత్వేతి. తాసాం దాసీనా
ముక్తీర్వచనాని కర్ణపుటేన పీత్వా ఽవధార్య తస్య మండనస్య గేహాద్బహిర్గత్వా
కవాటైర్గుప్తం రక్షితం దత్తకవాటం దుర్వేశం దుర్ఘటః ప్రవేశో యస్మిన్ తాదృ
శం తస్య సద్మ భవనమవలోక్య స యోగీంద్రః యోగశక్త్యా వ్యోమాధ్వనా ఆకాశ
మార్గేణాఙ్గణాంతశ్చత్వరమధ్యేఽవాతరత్. ౯. తతశ్చ యద్వృత్తం తదాహ—
తదేతి. తదా తస్మిన్నవతరణకాలే స యోగీంద్రః భూతలమండనస్య భూలో
కాలంకారస్య మండనస్య నివేశనం వాసస్థానం సమగ్రం ఆలోకత దృష్టవాన్. నివే
శనం విశినష్టి లేఖాః దేవాః. ని. 'లేఖా అదితినందనాః' ఇత్యమరః. తేషామింద్రస్య
యన్నికేతనం గృహం తస్యా ఽఽభా కాంతిరివ కాంతిర్యస్య తత్ దేవేంద్రగృహ
తుల్యమిత్యర్థః. స్ఫురతా మరుతా వాయునా చంచలస్య కేతనస్య కేతోరాభా
యస్మింస్తత్. ని. 'కేతనం తు నిమంత్రణే, గృహే కేతౌ చ కృత్యే చే'తి మేదినీ.
౧౦. సౌధస్య ప్రాసాదస్యాగ్రేణాగ్రభాగేన సంఛన్నం నభస్తదాత్మకో ఽవకాశో
యస్మింస్తత్ సద్మ ప్రవిశ్య కవేః మండనస్య సకాశం సమీపం ప్రాప్య తం కవిం
దదర్శ. కవిం విశినష్టి-విద్యాయా విశేషాత్సర్వత ఆధిక్యాదాప్తః ప్రాప్తో యశసః ప్రకా
శోయం తం పద్మజేన బ్రహ్మణా సమం. ఆ. ౧౧. పునస్తం విశినష్టి - సత్యవత్యా
స్తనూజమాత్మజం వ్యాసం జైమినినా సహ వర్తమానం తపోనిధానం తపోమాహాత్మ్యే
నైవ శ్రాద్ధవిధౌ యథావిధి నిమంత్ర్య తయో ర్వ్యాసజైమిన్యోః పాదకమలాన్య
వనేజయంతం ప్రక్షాళయంతం. ఉ. ౧౨. ఏతాదృశం మండనం దృష్ట్వా య
త్కృతవాన్ తదాహ - తత్ర తస్మిన్ మండనగృహే ఽంబరాదాకాశాదవతీర్య

౧౩ అథ ద్యుమార్గాదవతీర్ణమంతికే మునోః స్థితం జ్ఞానశిఖోప
వీతినం, సన్న్యాస్యసావిత్యవగత్య సోఽభవత్ప్రవృత్తిశాస్త్రైకరతో
ఽపి కోపనః. ౧౪ తదాఽతిరుష్టస్య గృహాశ్రమేశితుర్యతీశ్వరస్యాపి
కుతూహలం భృతః, క్రమాత్కిలైవం బుధశస్తయోస్తయోః ప్ర
శ్నోత్తరాణ్యాసు రథోత్తరోత్తరమ్ ౧౫. కుతో ముండ్యాగళా
న్ముండీ పన్థాస్తే పృచ్ఛ్యతే మయా, కిమాహ పంథాస్త్వన్మాతా ముం

వ్యాసం జైమినిం చైషో యోగిశ్రేష్ఠో యథాయోగ్యం సమాగమ్య తాభ్యాం చోభా
భ్యాం సహర్షం యథా స్యాత్తథాఽభినందితోఽభూత్. ౧౨. ౧౩. అథానంతరం సః
మండనః ఆకాశమార్గాదవతీర్ణం మున్యోర్వ్యాసజైమిన్యోరంతికే సమీపే స్థితం జ్ఞాన
మేవ శిఖా ఉపవీతం చాస్యాస్తీతి తం శిఖోపవీతవివర్జితమితి యావత్. అసౌ
సన్న్యాసీత్యవగత్య బుధ్వా ప్రవృత్తిశాస్త్రైకరతోఽపి కోపనః కోపయుక్తోఽభవత్.
'అక్రోధనైశ్శౌచపరైస్సతతం బ్రహ్మచారిభిః - భవితవ్యం భవద్భిశ్చ మయా చ శ్రాద్ధ
కర్మణీ'త్యాదిప్రవృత్తిశాస్త్రేణ శ్రాద్ధాదికర్మణి కోపస్య నిషిద్ధత్వాత్ తదభిరతత్వేన
కోపాయోగ్యోఽపీత్యపిశబ్దార్థః. ఉ. ౧౪. తదా తస్మిన్కాలే గృహస్థాశ్రమస్యేశితు
రీశ్వరస్య మండనస్యాతిక్రుద్ధస్య యతీశ్వరస్య చ కోపరహితస్యాపి కుతూహలం కౌతుకం
భృతః ధారయతః ఏవం కిల వక్ష్యమాణప్రకారేణ బుధశ్రేష్ఠయోస్తయోరథ క్రమేణో
త్తరోత్తరం ప్రశ్నోత్తరాణి ఆసుర్బభూవుః. వంశ. ౧౫. ప్రశ్నోత్తరాణ్యుదాహర
న్నాదౌ మండనకర్తృకం ప్రశ్నముదాహరతి. కుతఇతి. ముండీకుతః గృహద్వారాణాం
కవాటైః పిహితత్వాన్ముండీ శ్రాద్ధకర్మణి ద్రష్టుమయోగ్యో భవాన్ కేన మార్గేణప్రవిష్టః.
ఏవం మండనోక్తం శ్రుత్వా తద్వచనస్య కింపర్యంతం భవాన్ముండీత్యర్థం ప్రకల్ప్యాఽ
ఽహ-భగవాన్ ఆగళాత్ గళపర్యంతం ముండీ మత్ప్రశ్నార్థ ఏతేన న బుద్ధ ఇత్య
వగత్య మండన ఆహ—పంథాః మార్గస్తే తవ మయా పృచ్ఛ్యతే న తు కిం పర్యంతం
భవాన్ ముండీతి ఏవముక్తస్తద్వచనస్య తవ పన్థానం ప్రతి మయా ప్రశ్నః కృత
ఇత్యర్థం ప్రకల్ప్యాహ భగవాన్-కిమాహ-పంథాస్త్వయా పృష్టః-పంథాస్త్వాం ప్రతి
కిమాహ కిముక్తవాన్ ఏవం విపరీతం శ్రుత్వా కుపితస్సన్మండన ఆహ - త్వన్మాతేతి -
మయా పృష్టః పంథాస్త్వన్మాతా ముండా ఇత్యాహ ఏవమాకృష్టో భగవానువాచ-తథై
వేతి త్వయా పృష్టేన పథా త్వాం ప్రతి త్వన్మాతా ముండేతి యదుక్తం తత్తథైవ -
హి యస్మాత్పంథానం ప్రతి త్వమపృచ్ఛస్త్వాం ప్రష్టారం ప్రత్యేవ పంథాస్త్వన్మాతా

డేత్యాహ తథైవ హి. ౧౬. పంథానం త్వమపృచ్ఛస్త్వాం పంథాః ప్రత్యాహ మండన, త్వన్మాతేత్యత్ర శబ్దో ఽయం న మాం బ్రూయాద పృచ్ఛకమ్. ౧౭. అహో పీతా కిము సురా నైవ శ్వేతా యత స్స్మర, కిం త్వం జానాసి తద్వర్ణమహం వర్ణం భవాన్రసమ్. ౧౮. మత్తో జాతః కళంజాశీ విపరీతాని భాషతే, సత్యం బ్రవీతి పితృవత్త్వత్తో జాతః కళంజభుక్. ౧౯. కంథాం వహసి దుర్బుద్ధే గర్దభేనాపి దుర్వ

ముండేత్యాహ హేమండనేతి సంబోధయన్పండితశిరోమణిస్త్వమిదం జ్ఞాతుం యోగ్యో ఽసీతి సూచయతి తస్మాత్త్వన్మాతేత్యత్రాయం త్వచ్ఛబ్దః మామపృచ్ఛకం న బ్రూయాత్-మద్వాచకో న భవతీత్యర్థః. 'వక్రోక్తిః శ్లేషకాకుభ్యామపరార్థత్వకల్పనం. ౧౬ - ౧౭. ఏవముక్తో ఽతిరుష్టస్సన్మండన ఆహ - అహో కిము సురా మదిరా పీతా కిం త్వయా మద్యపానం కృతం అన్యథా విపరీతభాషణం కథం స్యాత్ ఏవమాక్రుష్టో భగవాన్ తద్వచనస్య సురా కిము పీతా పీతవర్ణేత్యర్థం ప్రకల్ప్యాహ-నైవేతి. సురా పీతా పీతవర్ణా నైవ భవతి - యతః కారణాత్ శ్వేతా శ్వేతవర్ణా స్వానుభూతమప్యర్థం కుతో న స్మరసీత్యాశయేనాహ స్మర స్మరణం కురు. సురేతి క్వచిత్పాఠః. ఏవముక్తో మండన ఆహ-కిమితి తస్యాః సురాయా వర్ణం త్వం యతిః కిం జానాసి తద్వర్ణజ్ఞానం యతేస్తవాత్యంతానుచితమిత్యర్థః. ఏవమాక్షిప్తో భగవానువాచాహం వర్ణం జానామి భవాంస్తు రసం జానాతి తథా చ తద్వర్ణజ్ఞానవానప్యహం న ప్రత్యవాయీ త్వం తు తద్రసానుభవితా ప్రత్యవాయార్హః. 'న సురాం పిబే'దితి నిషేధేన పానస్య ప్రత్యవాయజనకత్వ బోధనాత్ న తు తద్వర్ణజ్ఞానస్యేతి భావః. ౧౮. ఏవం విపరీతాని వచనాని శ్రుత్వా ఽతిరుష్టో మండన ఆహ. మత్తఇతి. కలంజం విషలిప్తబాణేన హతస్య మృగస్య మాంసం కలంజం న భక్షయేదితి వాక్యేన నిషిద్ధమశితుం భోక్తుం శీలమస్యేతి స కలంజాశ్యభక్ష్య భక్షణశీలో మత్త ఉన్మత్తో జాతః యతో భవాన్విపరీతాని భాషతే ఏవమత్యాక్రుష్టో భగవాంస్తద్వాక్యస్య మత్తో మత్సకాశా జ్జాతః కలంజాశీ విపరీతాని భాషత ఇత్యర్థం ప్రకల్ప్యాహ సత్యమితి. యథా పితా త్వం కలంజాశీ విపరీతాని భాషసే తథా త్వత్తస్త్వత్సకాశా జ్జాత ఉత్పన్నః కలంజభుక్ విపరీతాని బ్రవీతి భాషత ఇతి సత్యం యథార్థమేవేత్యర్థః. ౧౯. ఏవం పునః పునర్విపరీతం భగవద్వాక్యం శ్రుత్వా ప్రకారాంతరేణాక్షిపతి కంథామితి - గర్దభేనాపి దుర్వహాం వోఢుమశక్యాం కంథాం వహసి

హామ్, శిఖాయజ్ఞోపవీతాభ్యాం కస్తే భారో భవిష్యతి. ౨౦. కంథాం
వహామి దుర్బుద్ధే తవ పిత్రాపి దుర్భరామ్, శిఖాయజ్ఞోపవీతాభ్యాం
శ్రుతేర్భారో భవిష్యతి. ౨౧. త్యక్త్వా పాణిగృహీతీం స్వామశక్త్యా
పరిరక్షణే, శిష్యపుస్తకభారేచ్ఛోర్వ్యాఖ్యాతా బ్రహ్మనిష్ఠతా. ౨౨.
గురుశుశ్రూషణాలస్యాత్సమావర్త్య గురోః కులాత్, స్త్రియశ్శుశ్రూ
షమాణస్య వ్యాఖ్యాతా కర్మనిష్ఠతా. ౨౩. స్థితో౽సి యోషితాం
గర్భే తాభిరేవ వివర్ధితః, అహో కృతఘ్నతా మూర్ఖ కథం తా ఏవ

తథా చాతిభారభూతాం కంథాం వోఢుం సమర్థస్య తే తవ శిఖాయజ్ఞోపవీతాభ్యాం
కో భారో భవిష్యతి న కో౽పీత్యర్థః. స్వల్పభారభయాదనల్పభారవాహకస్య తవాహో
దుర్బుద్ధితేతి సూచయన్ సంబోధయతి హే దుర్బుద్ధే ఇతి. ౨౦. ఏవమాక్షిప్తో భగవా
నపి కౌతుకాదాక్షేపం ప్రతిక్షిపన్ శిఖాయజ్ఞోపవీతాభ్యామిత్యాదేరుత్తరమాహ-కన్థా
మితి - తవ పిత్రా౽పి దుర్భరాం స్త్రీభిస్తిరస్కృతేన పునశ్చ తాస్వేవ ప్రీతిమతా గర్ద
భేన తవ పిత్రా౽పి దుర్వహాం కన్థాం శిఖాయజ్ఞోపవీతే విహాయ వహామి యత
స్తాభ్యాం పరీక్ష్య లోకాన్కర్మచితాన్ బ్రాహ్మణో నిర్వేదమాయాత్. 'యదహరేవ
విరజేత్తదహరేవ ప్రవ్రజేత్' 'బ్రహ్మచర్యాద్వా గృహాద్వా వనాద్వా' 'సంన్యస్య
శ్రవణం కుర్యాత్' 'న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్వమానశుః'
'అథ పరివ్రాడ్వివర్ణవాసా ముండో౽పరిగ్రహః' ఇత్యాదిశ్రుతేర్భారో భవిష్యతి స చ
వైదికేనావశ్యమపాకరణీయః. పాఠాన్తరే తు విధినిషేధాత్మికా శ్రుతిర్భారో భవిష్య
తీత్యర్థః. అతస్తద్భారవిమోక్షణాయ కన్థావాహకస్య మమ సుబుద్ధిత్వమవిదిత్వా దుర్బు
ద్ధిత్వం వదతస్తవాహో దుర్బుద్ధితేతి ధ్వనయన్ సంబోధయతి - హేదుర్బుద్ధే ఇతి.
౨౧. సన్న్యాసం వినా బ్రహ్మనిష్ఠతా న సిద్ధ్యతీతి శిఖాయజ్ఞోపవీతే మయా త్యక్తే
ఇతి బోధకం భగవద్వాక్యం శ్రుత్వా మండన ఆహ - త్యక్త్వేతి స్వాం స్వీయాం
పాణిగృహీతీం భార్యాం పరిరక్షణే౽శక్త్యా విహాయ శిష్యపుస్తకభారేచ్ఛోస్తవ యా
బ్రహ్మనిష్ఠతా సా వ్యాఖ్యాతా౽హో లోకే ప్రథితా. ౨౨. ఏవమాక్షిప్తస్తం
ప్రత్యాక్షిపతి గురుశుశ్రూషణే ఆలస్యాద్గురోః కులాత్సమావర్త్య సమావర్తనం విధా
య స్త్రియః శుశ్రూషమాణస్య తవ యా కర్మనిష్ఠతా సా వ్యాఖ్యాతా. ౨౩. మండన
ఆహ యోషితాం స్త్రీణాం గర్భే స్థితో౽సి తాభిరేవ వివర్ధితస్త్వం తా ఏవ కథం
నిందసీత్యహో హే మూర్ఖ తాదృశస్త్రీకృతోపకారనాశకస్య తవ కృతఘ్నతా. ౨౪.

నిందసి. ౫౭. యాసాం స్తన్యం త్వయా పీతం యాసాం జాతో ఽసి యోనితః, తాసు మూర్ఖతమస్త్రీషు పశువద్రమసే కథమ్. ౫౫. వీర హత్యామవాప్తో ఽసి వహ్నీనుద్వాస్య యత్నతః, ఆత్మహత్యామవాప్తస్త్వ మవిదిత్వా పరం పదమ్. ౫౬. దౌవారికాన్వంచయిత్వా కథం స్తేనవదాగతః, భిక్షుభ్యో ఽన్న మదత్వా త్వం స్యేనవద్భోక్ష్యసే కథమ్. ౫౭. కర్మకాలే న సంభాష్య అహం మూర్ఖేణ సంప్రతి, అహో ప్రకటితం జ్ఞానం యతిభంగేన భాషిణా. ౫౮. యతిభంగే ప్రవృత్తస్య యతిభంగో న దోషభాక్, యతిభంగే ప్రవృత్తస్య పంచ

భగవానువాచ- యాసాం యోషితాం స్తన్యం స్తనభవం పయస్త్వయా పీతం యాసాం చ యోనితో జాతోఽసి తాసు స్త్రీషు హేమూర్ఖతమ పశువత్కథం రమసే. ౫౫. మండన ఆహ. వీరేతి. గార్హపత్యాహవనీయదక్షిణాఖ్యాన్ వహ్నీన్ యత్నతః ప్రయత్నేనోద్వాస్య వీరస్యేంద్రస్య హత్యామవాప్తో ఽసి. తథాచ శ్రుతిః. 'వీరహా వా ఏష దేవానాం యో ఽగ్నిముద్వాసయతి' ఇతి ఏవమాక్రుష్టో భగవానువాచ పరం పదం పరమాత్మస్వరూప మవిదిత్వాఽఽత్మహత్యా మవాప్తః ప్రాప్తః-'అసన్నేవ స భవతి-అసద్బ్రహ్మేతి వేద చేత్' 'అసూర్యా నామ తే లోకా అంధేన తమసా వృతాః, తాంస్తే ప్రేత్యాభిగచ్ఛంతి యే కే చాత్మహనో జనాః. 'అన్యథా సంతమాత్మానం యో ఽన్యథా ప్రతిపద్యతే, కిం తేన న కృతం పాపం చోరేణాత్మాపహారిణా'. ఇత్యాదిశ్రుతిస్మృతిభ్యః. ౫౬. ఏవం వాక్యచాతుర్యేణ ప్రతిబద్ధో మండనః ప్రకారాంతరేణాక్షిపతి - దౌవారికాన్ ద్వారపాలాన్ వంచయిత్వా చోరవత్కథమాగతః ప్రత్యాక్షిపతి భగవాన్ భిక్షుభ్యో ఽన్నం తేషాం భాగమదత్వా స్యేనవత్కథం భోక్ష్యసే. ౫౭. ఏవం ప్రత్యుత్తరైః పరాజితో వక్తుమశక్తస్సన్మండన ఆహ - సంప్రతీదానీం కర్మకాలే ఽహం మూర్ఖేణ త్వయా సంభాష్యో భాషణయోగ్యో న భవామి, ఏవముక్తో భగవానువాచ యతౌ పాఠవిచ్ఛేదే భంగేన భేదేన విసంధినా భాషణకర్త్రా త్వయాఽహో జ్ఞానం ప్రకటితం. ౫౮. మండనఆహ యతేస్తవ భంగే ప్రవృత్తస్య మమ తత్సూచకో యతిభంగో న దోషభాక్ దోషయుక్తో న భవతీత్యర్థః. ఏవముక్తో భగవానువాచ యతిభంగే ప్రవృత్తస్యేత్యత్ర యతేః సకాశాద్భంగ ఇతి పంచమ్యంతం సమస్యతాం న తు షష్ఠ్యన్తం తథాచ యతేస్సకాశాద్భంగే జయవిపర్యయే సతి ప్రవృత్తస్య యతిభంగో దోషభాఙ్న భవతీతి

మ్యంతం సమస్యతామ్. ౨౯. క్వ బ్రహ్మ క్వచ దుర్మేధాః క్వ సన్న్యాసః క్వవా కలిః, స్వాద్వన్నభక్ష్యకామేన వేషోఽయం యోగినాం ధృతః. ౩౦. క్వ స్వర్గః క్వ దురాచారః క్వాగ్నిహోత్రం క్వ వా కలిః, మన్యే మైథునకామేన వేషోఽయం కర్మిణాం ధృతః. ౩౧. ఇత్యాదిదుర్వాక్యగణం బ్రువాణే రోషేణ సాహంకృతి విశ్వరూపే, శ్రీశంకరే వక్తరి తస్య తస్యోత్తరం చ కౌతూహలతశ్చ చారు ౩౨. తం మండనం సస్మిత జైమినీక్షితం వ్యాసోఽబ్రవీజ్జల్పసి వత్స దుర్వచః, ఆచారణా నేయ మనిందితాత్మనాం జ్ఞాతాత్మతత్త్వం యమినం ధుతైషణమ్. ౩౩. అభ్యాగతోఽసౌ స్వయమేవ విష్ణురిత్యేవ మత్వాఽఽశు నిమంత్రయ త్వామ్, ఇత్యాశ్రవం జ్ఞాతవిధిప్రతీతం సుధ్యగ్రణీస్సాధ్వశిషన్మునిస్తమ్. ౩౪. అథోపసంస్పృశ్య జలం సశాన్త స్ససంభ్రమం మండనపండితోఽపి,

---

త్వదాస్వాద్యార్థః. ౨౯. మండన ఆహ క్వేతి. ౩౦. భగవానువాచ క్వ స్వర్గ ఇతి. ౩౧. ఉపసంహరతి - ఇత్యాదిదుర్వాక్యగణం సాహంకృతివిశ్వరూపే రోషేణ బ్రువాణే శ్రీశంకరే చ తస్య తస్య వచనస్యోత్తరం చారు సుందరం కౌతుకాదేవ న తు కోపాద్వక్తరి సతి తం మండనం వ్యాసోఽబ్రవీదితి పరేణాన్వయః. ఆదిపదేన. 'కింజడో జడతా దేహే భాతికే న చిదాత్మని, కిమభాగ్యోఽసి యత్యర్చారహితోఽభాగ్య ఉచ్యతే, కిం దూషయసి పాపేన దూషితో జాయతే నరః, చోరైరుపాశ్రితః కిం త్వం సతు షడ్వర్గపీడితః, అప్రార్థితః కిమర్థం త్వం సమాయాతో గృహే మమ, తవ భాగ్యవశాద్విష్ణురహమత్ర సమాగత' ఇత్యాదివాక్యజాతం గ్రాహ్యం. ఉపజాతివృత్తం. ౩౨. సస్మితేన జైమినినేక్షితం తం మండనం వ్యాస ఉవాచ హే వత్స జ్ఞాతం సాక్షాత్ కృతమాత్మతత్వం యేన తం ధుతాః విగతాః పుత్రదారలోకైషణా యస్మాత్తం యమినం ప్రతి యద్దుర్వచః జల్పసి ఇయమనిందితాత్మనామాచారణా ఆచారో న భవతి-ఇంద్ర. ౩౩. తథా చానిందితాత్మా త్వమేవం కర్తుం యోగ్యోసీత్యాహ అసౌ యతిః స్వయమేవ విష్ణురాగత ఇతి మత్వా జ్ఞాతాత్మతత్త్వం ధుతైషణం యమినమిమమాశు శీఘ్రం త్వం నిమంత్రయ ఇత్యేవంప్రకారేణాశ్రవం వచనస్థితం. ని. 'ఆశ్రవోంగీకృతౌ క్లేశే నాన్యవద్వచనస్థిత'ఇతి మేదినీ, జ్ఞాతవిధిప్రతీతం ప్రఖ్యాతం తం మండనం సుధ్యగ్రణీర్మునిర్వ్యాసః సాధు యథా స్యాత్తథాఽశిషత్ శిక్షణం కృతవాన్-ఇం. ౩౪. అథ వ్యాసకృతశిక్షానంతరం స మండనపణ్డితోఽపి శాంతస్సన్ జలం ఉపసంస్పృశ్యాఽఽచమనాదికం కృత్వా వ్యాసాజ్ఞయా స్వయం చ

వ్యాసాజ్ఞయా శాస్త్రవిదర్చయిత్వా న్యమంత్రయద్భైక్షకృతే మహార్షిమ్. ౩౫. స చాబ్రవీత్సౌమ్య వివాదభిక్షామిచ్ఛన్భవత్సన్నిధిమాగతో ఽస్మి, సాఽన్యోన్యశిష్యత్వపణా ప్రదేయా నాస్త్యాదరః ప్రాకృతభక్తభైక్ష్యే. ౩౬. మమ న కించిదపి ధ్రువమీప్సితం శ్రుతిశిరఃపథవిస్తృతిమంతరా, అవహితేన మఖేష్వవధీరితస్స భవతా భవతాపహిమద్యుతిః. ౩౭. జగతి సంప్రతి తం ప్రథయామ్యహం సమభిభూయ సమస్తవివాదినం, త్వమపి సంశ్రయ మే మతముత్తమం విగద వా వద వా ఽస్మి జితస్త్వితి. ౩౮. ఇతి యతిప్రవరస్య నిశమ్య తద్వచనమర్థవదాగతవిస్మయః, పరిభవేవ నవేన మహాయశాస్స నిజగౌ నిజ

శాస్త్రవిత్ మహర్షిం శంకరాచార్యమర్చయిత్వా భైక్ష్యకృతే భైక్ష్యార్థం న్యమంత్రయత్-ఉ. ౩౫. ఏవం భైక్ష్యకృతే మండనేన నిమంత్రితో మహర్షిః కిముక్తవానిత్యత ఆహ సచ మహర్షిరబ్రవీత్ హే సౌమ్య ప్రియదర్శన వివాదభిక్షామిచ్ఛన్ భవత్సన్నిధిం తవ సమీపమాగతో ఽస్మి తస్మాత్సా వాదభిక్షాఽన్యోన్యశిష్యత్వపణా ప్రదేయా ప్రాకృతాన్నభైక్ష్యే తు మమాదరో నాస్తి. ౩౬. నను 'వాదవాదాంస్త్యజేత్తర్కాన్న పక్షం కంచనాశ్రయే'దితి సన్న్యాసినస్తవ నిషిద్ధాం వాదభిక్షాం కథం యాచస ఇతి చేత్తత్రాహ. మమేతి. శ్రుతిశిరసాం వేదాన్తానాం పంథా మార్గస్తస్య విస్తృతిం విస్తారం వినా మమ కించిదపి ధ్రువమీప్సితమజస్రమాప్తుమిష్టం న భవతి తథా చ స్వఖ్యాత్యాద్యర్థం వాదాద్యాశ్రయణనిషేధపరముదాహృతవాక్యం న తూక్తప్రయోజనవాదాశ్రయణనిషేధపరం ఏతాదృశవాదస్య లోకోపకారకత్వాత్ స పన్థాః భవ ఏవ తాపః దుఃఖం సంసారసంబంధ్యాధ్యాత్మికాధిదైవికాధిభౌతికలక్షణం దుఃఖమితి వా. తస్య హిమద్యుతిశ్చంద్రః ఔష్ణ్యనివృత్తిపూర్వకశైత్యజనకహిమద్యుతివత్ నిఖిలదుఃఖనివృత్తిపూర్వకపరమానందప్రాప్తికర ఇత్యర్థః. మఖేషు యజ్ఞేష్వవహితేన సావధానేన భవతాఽవధీరితస్తిరస్కృతః - ద్రుత. ౩౭. అతో యో వేదాంతమార్గో భవదాదిభిరవధీరితస్తమహం సమస్తవివాదినం సమ్యగభిభూయ తిరస్కృత్య జగతి ప్రథయామి సర్వోత్కృష్టత్వేన ప్రకటీకరోమి తస్మాత్త్వమపి మే మతం వేదాంతసిద్ధాంతత్వాదుత్తమం సంశ్రయ విగద వా యద్వా వివాదం కురు జితస్త్వితి జితో ఽస్మీత్యేవం వా వద. ౩౮. ఇతి. యతిప్రవరస్య తత్తాదృశమర్థవద్వచో ఽర్థయుక్తం వచనం నిశమ్య శ్రుత్వా నవేనాపూర్వేణ పరిభవేన తిరస్కారేణాఽఽగతవిస్మయః ప్రాప్తవిస్మయస్స మండనో నిజగౌరవమాస్థితో నిజగౌ జగాద. ౩౯. సహస్రముఖే ఫణినామకే

యకాననక్షితికరోరకుతారధురంధరా, న పటుతా మమ తే శ్రవణాన్తికం నను గతాఽనుగతాఖిలదర్శనా. ౭౭. అత్యల్పమేతద్భవతేరితం మునే భైక్ష్యం ప్రకుర్వే యది వాదదిత్సుతా, గతోఽద్య మోహం శ్రుతవాదవార్తయా చిరేప్సితేయం వదితా న కశ్చన. ౭౮. వాదం కరిష్యామి న సందిహేఽత్ర జయాజయౌ నౌ వదితా న కశ్చిత్, న కంఠశోషైకఫలో వివాదో మిథో జిగీషా కురుతస్తు వాదమ్. ౭౯. వాదే హి వాదిప్రతివాదినౌ ద్వౌ విపక్షపక్షగ్రహణం విధత్తః, కా నౌ ప్రతిజ్ఞా వదతోశ్చ తస్యాం కిం మానమిష్టం వద కస్స్వభావః. ౮౦. కః పార్ష్ణికోఽహం గృహమేధిసత్తమస్త్వం భిక్షురాజో వదతామనుత్తమః, జయాజయౌ నౌ సపణౌ విధీయతాం తతః పరం సాధు

రకుతారతుల్యా అనుగతాన్యనుసృత్యాన్యఖిలదర్శనాని సర్వశాస్త్రాణి యయాఽనుగతాన్యనుస్యూతాన్యఖిలదర్శనాని యస్యామితి వా ఏవం విధా మమ పటుతా చాతురీ నను నిశ్చయేన తే తవ శ్రవణస్య కర్ణస్యాంతికం సమీపం న గతా న ప్రాప్తా యతో మత్తో వాదభిక్షాం యాచస ఇత్యర్థః. ౭౭.కించాత్యల్పమితి. హే మునే యది తవ వాదదిత్సుతా వాదదానేచ్ఛుత్వం తర్హి వాదభైక్ష్యం ప్రకుర్వ ఇత్యేతద్భవతాఽత్యల్పమీరితం కథితం యతోఽహం శ్రుతా యా వాదవార్తా తయైవ యాచనాం వినైవ వాదం కర్తుం గతోద్యమః ప్రాప్తోద్యమః ఇదం కుత ఇత్యత ఆహ యత ఇయం వాదవార్తా చిరేప్సితా చిరకాలాదాప్తుమిష్టా తర్హి కిమితి కేనచేద్వాదో న కృత ఇతి తత్రాహ వదితా వాదకర్తా న కశ్చన కోఽపి న మిళిత ఇత్యర్థః. ఉ. ౭౮. వాదం కరిష్యామి అత్ర వాదకరణే న సందిహే సందేహం న కరోమి పరం తు నౌ ఆవయోర్జయాజయౌ అయం జయం ప్రాప్తోఽయం తు పరాజయమితి వదితా కశ్చిన్మధ్యస్థో న భవతిమాస్తుచేన్నేత్యాహ యత ఆవయోర్వివాదః కంఠస్య శోష ఏవైకం ఫలం యస్య స కంఠశోషైకఫలో న భవతి తు శబ్దో హ్యర్థః హి యస్మాత్పరస్పరం విజిగీషా వివాదం కురుతః అత ఇత్యర్థః. ౭౯. వాదరీతిం దర్శయతి- హి యస్మాత్ వాదే వాదిప్రతివాదినౌ ద్వౌ విపక్షపక్షయోర్గ్రహణం విధత్తః ఇతి రీతిస్తస్మాన్నౌ ఆవయోర్వివదతోః ప్రతిజ్ఞా కా తస్యాం ప్రతిజ్ఞాయాం మానం ప్రమాణం కిమిష్టం స్వభావః స్వీయో భావోఽభిప్రాయః. ౮౦. కః పార్ష్ణికస్సమీపస్థో మధ్యస్థః క ఇతి సర్వం వద కించాహం గృహమేధిసత్తమస్త్వం తు వదతామనుత్తమో భిక్షురాజస్తస్మాదావాం నౌ జయాజయౌ సపణౌ విధీ

వదావ సుస్మితౌ. ౭౮. అద్యాతిథ్యోఽస్మి యదార్యపాదో మయా సహాభ్యర్థయతే వివాదమ్, భవిష్యతే వాదకథా పరేద్యుర్మాధ్యాహ్నికం సంప్రతి కర్మ కుర్యామ్. ౭౯. తథేతి సూక్తే స్మితశంకరేణ భవిష్యతే వాదకథా శ్వ ఏవ, తత్సాక్షిభావం వ్రజతం మునీంద్రా విత్యర్థయద్బాదరిజైమినీ సః. ౮౦. విధాయ భార్యాం విదుషీం సదస్యాం విధీయతాం వాదకథా సుధీంద్ర, ఇత్థం సరస్వత్యవతారతాజ్ఞౌ తద్ధర్మపత్న్యాస్త మభాషిషాతామ్. ౮౧. అథానుమోదాభిహితం మునిభ్యాం స మండనార్యః ప్రకృతం చికీర్షుః, ఆనర్చ దైవోపగతా న్మునీంద్రా నగ్నీ నివ త్రీన్మునిశేఖరాంస్తాన్. ౮౨. భుక్త్వోపవిష్టస్య మునిత్రయస్య శ్రమాపనోదాయ తదీయశిష్యౌ, అతిష్ఠతాం పార్శ్వగతావబుద్ధౌ సచామరౌ వీజనమాచరంతౌ. ౮౩. అథ క్రియాంతే కిల సూపవిష్టాస్త్రయ్యంతవేద్యార్థవిదస్త్రయోఽమీ, అమంత్రయంశ్చారు పరస్పరం తే ముహూర్తమాత్రం కిమపి ప్రహృష్టాః. ౮౪. తేషాం ద్విజేంద్రాలయనిర్గతానామదర్శనం జగ్మతురంజసా ద్వౌ,

---

యతాం తతః పరం ద్వావపి సుస్మితౌ వదావ వాదం కరవావ. ౭౮. ఏవం ప్రాగల్భ్యపూర్వకముక్త్వా నమ్రతాపూర్వకమాహ - అద్యాహమతిథ్యోఽస్మి యద్యస్మాదార్యపాదో భవాన్మయా సహ వివాదమభ్యర్థయతే ప్రార్థయతే. ౭౯. వాదకథా శ్వ ఏవ భవిష్యత ఇతి తథైవ స్మితయుక్తేన శంకరేణ సుష్ఠూక్తే సతి హే మునీంద్రౌ తస్య వివాదస్య సాక్షిభావం వ్రజతమితి వ్యాసజైమినీ సః మండనః ప్రార్థయత్. ౮౦. తస్య మండనస్య ధర్మపత్న్యాస్సరస్వత్యవతారతాజ్ఞౌ ఇయం సరస్వత్యవతారభూతేత్యభిజ్ఞౌ హేసుధీంద్ర విదుషీం భార్యాం సదస్యాం విధాయ వాదకథా విధీయతామిత్యనేన ప్రకారేణ తం మండనమభాషిషాతాముక్తవంతౌ. ౮౧. మునిభ్యాం వ్యాసజైమినిభ్యాం. ౮౨. వీజనం చామరసంచాలన మాచరన్తౌ స్థితవన్తౌ. ౮౩. ఋగ్యజుస్సామాఖ్యవేదత్రయ్యా అంత ఉపనిషద్భాగస్తేన తత్ర వా వేద్యమర్థం పరమపురుషార్థభూతం పరమాత్మానం జానంతీతి త్రయ్యంతవేద్యార్థవిదోఽమీ త్రయో వ్యాసజైమినిశంకరాః క్రియా యాః పూర్వోక్తా యా అంతే సూపవిష్టాః పరస్పరం ప్రహృష్టాస్తే ముహూర్తమాత్రం చారు కిమప్యమంత్రయన్. ౮౪. ద్విజేంద్రస్య మండనస్య గృహాన్నిర్గతానాం మధ్యే ద్వౌ వ్యాసజైమినీ శీఘ్రం అదర్శనం ప్రాపతుస్తృతీయశ్శంకరాచార్యః రేవాయా నర్మదాయాస్తటే రమ్యాః కదంబాస్సాలా-

రేవాతటే రమ్యకదంబసాలే దేవాలయే ఉపస్థితవాం స్తృతీయః. ౫౫.
ఇతి స యతివరేణ్యో దైవయోగా ద్గురూణా మితరజనదురాపం
దర్శనం ప్రాప్య హృష్టః, తదుదితవచనాని శ్రావయ న్నాత్మశిష్యా ననయ
దమృతతుల్యా న్యాత్మ విత్తాం త్రియామామ్. ౫౬. ప్రాతశ్శోణసరోజ
బాంధవరుచిప్రద్యోతితే వ్యోమని ప్రఖ్యాత స్సవిధాయ కర్మ నియతం
ప్రజ్ఞావతామగ్రణీః, సాకం శిష్యవరైః ప్రపద్య సదనం సన్మండితం
మాండనం వాదాయోపవివేశ పండితసభామధ్యే మునిర్ధ్యేయవిత్.
౫౭. తత స్సమాదిశ్య సదస్యతాయాం సధర్మిణీం మండనపండితో ఽపి,
సశారదాం నామ సమస్తవిద్యావిశారదాం వాదసముత్సుకో ఽభూత్.
౫౮. పత్యా నియుక్తా పతిదేవతా సా సదస్యభావే సుదతీ చకాశే,
తయోర్వివేక్తుం శ్రుతతారతమ్యం సమాగతా సంసది భారతీవ. ౫౯.
ప్రవృద్ధవాదోత్సుకతాం తదీయాం విజ్ఞాయ విజ్ఞః ప్రథమం యతీంద్రః,

శ్చ యస్మిన్ తస్మిన్ స్థితే దేవాలయే ఉపస్థితవాన్. ౫౫. ఇత్యేవం ప్రకారేణ యతి
శ్రేష్ఠః గురూణా మితి బహువచనమాదరార్థం వ్యాసజైమిన్యోర్దర్శన మితరజనైః
ప్రాప్తు మశక్యం దైవయోగా త్ప్రాప్య హృష్ట స్తై ర్గురుభి రుదితాని వచనా న్యమృత
తుల్యాని స్వశిష్యాన్ శ్రావయం స్తాం త్రియామాం రాత్రి మాత్మవిదనయత్ -
మాలినీ. ౫౬. ప్రాతఃకాలే శోణసరోజానాం రక్తకమలానాం బాంధవస్య సూర్యస్య
రుచ్యా కాంత్యా ప్రద్యోతితే వ్యోమన్యాకాశే సతి స యతిప్రవరః ప్రజ్ఞావతా
మగ్రణీర్నియతం నిత్యం కర్మ స్నానాది విధాయ శిష్యవరై స్సాకం మండనస్యేదం
మాండనం సదనం భవనం సద్భి ర్మండితం ప్రపద్య ప్రాప్య ధ్యేయం బ్రహ్మజానా
తీతి ధ్యేయవిన్మునిః పండితసభామధ్యే వాదాయ ఉపవివేశ పాఠాంతరేతు మండనం
ప్రతీతి వ్యాఖ్యేయం - శార్దూ. ౫౭. తత స్సభామధ్యే వాదార్థం యతే రుపవేశన
స్యానంతరం స మండనపండితోఽపి స ధర్మిణీం భార్యాం శారదాం సరస్వతీం నామప్ర
సిద్ధాం సమస్తవిద్యాసు విశారదాం కుశలాం సదస్యతాయాం సభానాయకతాయాం
సమాదిశ్య వాదం ప్రతి సముత్సుక స్సమ్యగుత్కంఠితో ఽభూత్ - ఉపేం. ౫౮.
సా శారదా పతిదేవతా సుష్ఠుదంతవతీ సదస్యభావే పత్యా నియుక్తా చకాశే తయో
ర్యతిమండనయోః శ్రుతస్య తారతమ్యం వివేక్తుం సమాగతా సంసది భారతీవ. ౫౯.
తదనంతరం భగవాన్ భాష్యకారః కిం కృతవానిత్యపేక్షాయామాహ తదీయాం ప్ర
వృద్ధా యా వాదోత్సుకతా తాం విజ్ఞాయ విజ్ఞః పరాభిప్రాయజ్ఞః పరం కారణ

పరావరజ్ఞ స్స పరావరైక్యపరాం ప్రతిజ్ఞా మకరో త్స్వకీయామ్ ౬౦.
బ్రహ్మైకం పరమార్థ సచ్చిదమలం విశ్వప్రపంచాత్మనా శుక్తీరూప్య
పరాత్మనేవ బహుళాజ్ఞానావృతం భాసతే, తజ్జ్ఞానా న్నిఖిలప్రపంచ
నిలయా స్స్వాత్మ వ్యవస్థా పరం నిర్వాణం జనిముక్త మభ్యుపగతం
మానం శ్రుతే ర్మస్తకమ్ ౬౧ బాధం జయే యది పరాజయ భాగ
హం స్యాం సన్న్యాసమంగ పరిహృత్య కషాయ చైలమ్, శుక్లం వసీ
య వసనం ద్వయభారతీయం వాదే జయాజయఫలప్రతిదీపికా ఽస్తు.
౬౨. ఇత్థం ప్రతిజ్ఞాం కృతవత్యుదారాం శ్రీశంకరే భిక్షువరే స్వకీ
యామ్, స విశ్వరూపో గృహమేధివర్య శ్చక్రే ప్రతిజ్ఞాం స్వమతప్ర

మవరం కార్యం యద్వా పరం భవిష్య మవరం భూతం తే పరావరే జానాతీతి పరా
వరజ్ఞః యద్వా పరే బ్రహ్మాదయో ఽవరే యస్మా త్తం పరమాత్మానం జానాతీతి తథా
పరావరావీశజీవావభేదేన జానాతీతి వా. అతఏతాదృశస్స యతీన్ద్రః ప్రథమం పరా
వరయో రీశజీవయో రైక్యపరాం స్వకీయాం ప్రతిజ్ఞా మకరోత్. ౬౦. తామేవో
దాహరతి బ్రహ్మైకం పరమార్థసచ్చిదానందమమలం బహుళేన నిబిడేనానాదిసిద్ధే
నాజ్ఞానేనావృతం సత్ సకలప్రపంచాత్మనా భాసతే శుక్తి ర్యథా రూప్యపరా
త్మనా రూప్యాత్మకపరస్వరూపేణ భాసతే తద్వత్ తస్య పరావరైక్యస్య జ్ఞానా
న్నిఖిలప్రపంచస్య నితరాం కారణేనాజ్ఞానేన సహ లయో బాధో యస్యామితి వా
ఏవం విధా యా స్వాత్మని వ్యవస్థా వ్యవస్థితి స్సైపరం నిర్వాణం జనిముక్తం జన్మవిని
ర్ముక్త మభ్యుపగతం అస్యాం ప్రతిజ్ఞాయాం ప్రమాణం శ్రుతే ర్మస్తకం వేదాంతాః
ప్రమాణ మిష్టం. తథాచ శ్రుతే ర్మస్తకం. 'ఏకమేవా ద్వితీయం' 'సత్యం జ్ఞాన
మనంతం' 'విజ్ఞానమానందం బ్రహ్మ' 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ' 'వాచారంభణం వికా
రో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యం' 'తరతి శోక మాత్మవిత్' 'తత్ర కో మోహః
క శ్శోక ఏకత్వ మనుపశ్యతః'' బ్రహ్మవేద బ్రహ్మైవ భవతి' 'నచ పునరావర్తత' నచ
పునరావర్తత ఇత్యాది-శా. ౬౧. తత్ర పణం దర్శయతి. బాధమితి. దృఢే ఽప్యస్మ
జ్జయే యది పరాజయభాగహం స్యాం తర్హి అంగ హే మండన కషాయవస్త్రం
సన్న్యాసం పరిత్యజ్య శుక్లం వస్త్రం వసీయ ఆచ్ఛాదనార్థ మంగీకుర్యాం క్రియ
మాణే వాదే జయాజయఫలస్య ప్రతిదీపికా ఇయ ముభయభారతీ అస్తు. వసం. ౬౨.

తిష్ఠామ్. ౬౩. వేదాంతా న ప్రమాణం చితివపుషి పదే తత్ర సంగత్య
యోగా త్పూర్వో భాగః ప్రమాణం పదచయగమితే కార్యవస్తున్య
శేషే, శబ్దానాం కార్యమాత్రం ప్రతి సమధిగతాశ్శక్తి రభ్యున్నతా
నాం కర్మభ్యో ముక్తి రిష్టా తదిహ తనుభృతామాయుష స్స్యాత్స
మాప్తేః. ౬౪. వాదే కృతేఽస్మిన్యది మే జయాన్య స్త్వయోదితా
త్స్యా ద్విపరీతభావః, యేయం త్వయాఽభూ ద్గదితా ప్రసాక్ష్యే జానా
తిచేత్సా భవితా వధూ ర్మే. ౬౫. జేతుః పరాజిత ఇహాశ్రమమాదదీతే
త్యేతౌ మిథః కృతపణౌ యతివిశ్వరూపౌ, అంబా ముదారధిషణా మభి
షిచ్య సాక్ష్యే జల్పం వితేనతు రథో జయద త్తదృష్టీ. ౬౬. ఆవశ్యకం
పరిసమాప్య దినేదినే తౌ వాదం సమం వ్యతనుతాం కిల సర్వవేదౌ,

విశ్వరూపో మణ్డనః స్వమతే ప్రతిష్ఠా యస్యాస్తథాభూతాం ప్రతిజ్ఞామ్. ఉప. ౬౩.
మండనకృతాం ప్రతిజ్ఞా ముదాహరతి. వేదాన్తాఇతి. చితివపుషి చిత్స్వరూపే పదే
పరమాత్మని వేదాంతాః ప్రమాణం న భవంతి తత్ర చిద్రూపే సిద్ధే వస్తుని కా
ర్యానన్వితే సంగతే శ్శక్తే రయోగా ద్వేదాంతేభ్యః పూర్వోభాగః పదచయేన
పదసముదాయాత్మకేన వాక్యేన గమితే బోధితే ఽశేషే కార్యవస్తుని ప్రమాణం
అభ్యున్నతానాం ప్రసిద్ధానాం ఘటమానయేత్యాదికానాం శబ్దానాం కార్యమాత్రం
ప్రతి శక్తి స్సమధిగతా కర్మభ్య శ్చ ముక్తిరిష్టా ఽభిమతా తత్కర్మ ఇహాస్మిన్
లోకే తనుభృతాం దేహభృతాం జీవానా మాయుషో జీవనస్య సమాప్తే స్సమాప్తి
పర్యంత మిష్టం స్యాత్. 'యావజ్జీవ మగ్నిహోత్రం జుహుయా' దితి వచనాత్
సమాప్తి రితి పాఠేతు తత్తస్మా దిహాస్మిన్కర్మణి తనుభృతామాయుష స్సమాప్తి
స్స్యా దితి వ్యాఖ్యేయం - స్రగ్ధ. ౬౪. పణం దర్శయతి అస్మి న్వాదే కృతే సతి
యది మే జయా దన్యః పరాజయ స్స్యా త్తర్హి త్వయోదితా త్త్వదుక్తా ద్విపరీత
భావ శ్శుక్లవసనం గృహాశ్రమం విహాయ కషాయవస్త్రపరిధానం స్యా దేవేయ ముభయ
భారతీం ప్రసాక్ష్యే త్వయా కథితాభూత్ సైవేయం వధూర్మే జానాతిచేత్ ప్రసా
క్ష్యే భవితా భవిష్యతి-ఉప. ౬౫. ఇహాస్యాం సభాయాం వాదే వః పరాజితః జేతు
రాశ్రమ మంగీకుర్యా దితి కృతపణౌ యతిమండనౌ ఉదారబుద్ధి మంబాం సరస్వతీం
సాక్ష్యే ఽభిషిచ్యాథో అనంతరం జయే దత్తా స్థాపితా దృష్టి ర్యాభ్యాం తౌ జల్పం
విజిగీషుకథాం వితేనతు ర్విస్తారితవంతా విత్యర్థః. వసంతతిలకా వృత్తం. ౬౬. సర్వ
వేదౌ సర్వజ్ఞౌ తౌ సమం మిథః వాదం వితనుతాం విస్తారితవంతౌ ఏవం విజేతు
మనసో రుపవిష్టయో ర్యతిమండనయో ర్గళే తాం ప్రసిద్ధాం పుష్పనిర్మితా మేకైకాం

ఏవం విజేతుమనసో రుపవిష్టయో స్తాం మాలాం గళే న్యధిత సోభయ
భారతీయమ్. ౬౭. మాలా యదా మలినభావ ముపైతి కంఠే యస్యాపి
తస్య విజయేతరనిశ్చయ స్స్యాత్, ఉక్త్వా గృహం గతవతీ గృహకర్మ
సక్తా భిక్షాశనేఽపి చరితుం గృహిమస్కరిభ్యామ్. ౬౮. అన్యోన్యసం
జయఫలే విహితాదరౌ తౌ వాదం వివాదపరినిర్ణయ మాతనిష్టామ్,
బ్రహ్మాదయ స్సురవరా అపి వాహనస్థా శ్రోతుం తదీయసదనం స్థిత
వంత ఊర్ధ్వమ్. ౬౯. తత స్తయో రాస మహాన్వివాద స్సదస్యవిశ్రా
ణితసాధువాదః, స్వపక్షసాక్షీకృతసర్వవేదః పరస్పరస్యాపి కృతప్ర
మోదః. ౭౦. దినేదినే చాధిగతప్రకర్షో భూరిభవత్పండితసన్నికర్షః,
అన్యోన్యభంగాహితతీవ్రతర్ష స్తథాఽపి దూరీకృతజన్యమర్షః. ౭౧.
దినేదినే వాసరమధ్యమే సా బ్రూతే పతిం భోజనకాల మేవ, సమేత్య

మాలాం సేయ ముభయభారతీ న్యధిత స్థాపితవతీ. ౬౭. తయో ర్గళే కంఠే మాలాం
నిధాయ యదుక్తవతీ తదాహ——మాలాయదేతి. యదా యస్మిన్ కాలే యస్య గళే
మాలా మలినభావ ముపైతి ప్రాప్నుయాత్ తస్య తదా విజయేతరస్య పరాజయస్య
నిశ్చయః స్యా దిత్యుక్త్వా గృహం గతవతీ యతో గృహకర్మసక్తా ఽపి చ భిక్షాచా
శనం భోజనం చ భిక్షాశనే చరితుం గృహిణే గృహస్థార్థ మశనం మస్కరిణే యత్యర్థం
భిక్షాం నిర్మాతు మిత్యర్థః. ౬౮. సాక్ష్యే స్థాపితాయాః కృత్య ముక్త్వా వాదికృత్య
మాహ——తౌ యతిమండనౌ అన్యోన్యసంజయాత్మకే ఫలే విహితాదరౌ వాదం జల్పా
త్మక మాతనిష్టాం విస్తారితవంతౌ తస్మిన్కాలే బ్రహ్మాదయో ఽపి సురశ్రేష్ఠా వాహ
నస్థా స్సంతః వివాదస్య పరినిర్ణయం శ్రోతుం తదీయం సదనం భవన మూర్ధ్వ మంత
రిక్షే స్థితవంతః. ౬౯. తతో వాదవిస్తారానంతరం బ్రహ్మాదేః స్థిత్యనంతరంచ తయో
ర్యతిమండనయో ర్మహాన్ వివాద ఆస బభూవ వివాదం విశినష్టి సదస్యై స్సభ్యైః
విశ్రాణితో దత్త స్సాధువాదో యస్మై స స్వస్వపక్షే సాక్షీకృతా స్సర్వే వేదా యేన స
పరస్పరస్యాపి కృతః ప్రమోదః ప్రహర్షో యేన - ఉపేం. ౭౦. పున ర్వివాదం విశి
నష్టి దినేదినే చాధిగతః ప్రకర్షో యేన స భూరిభవతాం పండితానాం సన్నికర్ష
స్సాన్నిధ్యం యస్య సః అన్యోన్యభంగేన వివదతో రంతఃకరణే ఆహితః స్థాపిత స్తర్షో
జయాభిలాషో యేన తథా ఽపి దూరీకృతో జన్యమర్షో యుద్ధరోషో యస్మాత్సః. ని.
'జన్యం హట్టే పరీవాదే సంయుగే జనకే పున' రితి విశ్వప్రకాశః - ఉపేం. ౭౧. సా
ఉభయభారతీ ప్రతిదినం మధ్యాహ్నే సమాగత్య పతిం భోజనకాల మేవ వక్తి భిక్షుం

భిక్షుం సమయంచ భైక్ష్యే దినా న్యభూవ న్నితి పంచషాణి. ౬౨.
అన్యోన్య ముత్తర మఖండయతాం ప్రగల్భం బద్ధాసనౌ స్మితవికాసిము
ఖారవిందౌ, నస్వేదకంపగగ నేక్షణశాలినౌ వా న క్రోధవాక్ఛల మవాది
నిరుత్తరాభ్యామ్. ౬౩. తతో యతిక్ష్మాభృదవేక్ష్య దాక్ష్యం క్షోదక్ష
మంతస్య విచక్షణస్య,చిక్షేప తం క్షోభితసర్వపక్షం విద్వత్సమక్షా ప్రతిభా
తకక్షమ్ ౬౪. తతస్స్వసిద్ధాంతసమర్థనాయ ప్రాగల్భ్యహీనో ఽపి సభ్య
ముఖ్యః,జగాద వేదాంతవచః ప్రసిద్ధమద్వైతసిద్ధాంత మపాకరిష్ణుః. ౬౫.
భోభో యతిక్ష్మాధిపతే భవద్భి ర్జీవేశయో ర్వా స్తవ మైకరూప్యమ్,

శ్రీశంకరం భైక్ష్యే సమయం చ వదతి ఇత్యేవం ప్రకారేణ పంచషాణి పంచవా
షడ్వా దినాని అభూవన్. ౬౨. దృఢతయా బద్ధ మాసనం యాభ్యాం తౌ స్మితేన
మందహాసితేన వికాసయుక్తే ముఖకమలే యయో స్తౌ యతిమండనౌ ప్రగల్భ
ముత్తర మన్యోన్య మఖండయతాం ఖండితవంతౌ పునశ్చ స్వేదః ప్రస్వేదః గగనే
క్షణం ఉత్తరాప్రతిభానే ఆకాశం ప్రతి నిరీక్షణం స్వేదకంపగగనేక్షణశాలినౌ న
బభూవతుః నవా నిరుత్తరాభ్యాం క్రోధేన వాక్ఛలం క్రోధవాక్ఛలం అవాది కథితం -
వ. ౬౩. తతో బహుకాలపర్యంతం వాదప్రవృత్త్యనంతరం యతిక్ష్మాభృత్ యతి
రాజస్తస్య విచక్షణస్య మండనస్య క్షోదం విచారాత్మకం పేషణం క్షమతే సహత ఇతి
క్షోదక్షమం దాక్ష్యం కుశలతా మవేక్ష్య క్షోభితా స్సర్వే పక్షా యేన తథాభూత మపి
విదుష ఆచార్యస్య సమక్షే సమ్ముఖే ఽప్రతిభాతాః కక్షాః కోట్యో యస్య సతాదృశం
తం చిక్షేప యద్వక్తవ్యం తదుచ్యతామితి పునః ప్రేరితవాన్ - ఉ. ౬౪. తదనం
తరం మండనో యత్కృతవాం స్తదాహ తతః స్వసిద్ధాన్తసమర్థనాయ ప్రాగల్భ్య
హీనో ఽపి సభ్యముఖ్య స్స మండనః వేదాంతవచోభిః ప్రసిద్ధ మద్వైతసిద్ధాంత
మపాకరిష్ణు రువాచ - ఉప. ౬౫. యదువాచ తదుదాహరతి భో భో ఇతి సంభ్రమే
వీప్సా యతిక్ష్మాధిపతే యతిరాజ జీవేశ్వరయో ర్వాస్తవ మైకరూప్యం విశుద్ధం యద్భ
వద్భి రంగీక్రియతే తత్ర ప్రమాణం వయం న ప్రతీమః నజానీమః తత్ర ప్రమాణం
నాస్తీత్యర్థః. అయం భావః. నహి శ్రుతిమస్తకముక్తార్థే ప్రమాణం భవితు మర్హతి
శుద్ధబుద్ధోదాసీనతయోపేక్షణీయం బ్రహ్మభూత మభిదధత స్తస్యాపురుషార్థోపదేశినో
ఽప్రయోజనత్వప్రసంగాత్. కించ యథా లౌకికవాక్యాని ప్రమాణాంతరావగతార్థ
బోధకాని న స్వతః ప్రమాణం తథా భూతార్థానువాదకత్వేన శ్రుతిమస్తకస్యాన
పేక్ష్యలక్షణం ప్రామాణ్యం వ్యాహన్యేత తథాచ ప్రత్యక్షాది విషయస్య పరినిష్ఠిత

విశుద్ధ మంగీక్రియతే హి తత్ర ప్రమాణమేవం న వయం ప్రతీమః. ౭౬.
స ప్రత్యవాదీ దిద మేవ మానం యచ్ఛ్వేతకేతుప్రముఖా న్వినేయాన్,
ఉద్దాలకాద్యా గురవో మహాంత స్సంగ్రాహయంత్యాత్మతయా పరే

వస్తునః ప్రతిపాదనాసంభవా త్తత్ప్రతిపాదనే చ హేయోపాదేయరహితే పురుషార్థాభావా చ్ఛ్రుతిమస్తకస్య తత్ర ప్రమాణత్వాభావేన భవత్సిద్ధాంతే వయం ప్రమాణం న ప్రతీమ ఇతి-ఉ. ౭౬. ఏవం మండనకర్తృక మాక్షేప ముదాహృత్య భాష్యకృత్కర్తృక ముత్తరముదాహర్తుమాహ:—స భగవాన్ భాష్యకారః ప్రత్యవాదీ త్ప్రత్యుత్తరం దత్తవాన్ ఇదమేవ ప్రమాణం యచ్ఛ్వేతకేతు ప్రభృతీన్ శిష్యాన్ ఉద్దాలకాద్యాః మహాంతో గురవః పరేశం పరమాత్మాన మాత్మతయా గ్రాహయంతి. 'తత్త్వమసి శ్వేతకేతో' ఇతి ఆద్యప్రముఖపదాభ్యాం జనకయాజ్ఞవల్క్యాదయో గృహ్యంతే తథాచాహ—జనకం ప్రతి యాజ్ఞవల్క్యః- 'అభయం వై జనక ప్రాప్తో ఽసి తదాత్మానమేవ వేదాహం బ్రహ్మాస్మీతి తస్మా త్త త్సర్వ మభవత్తత్ర కో మోహః క శ్శోక ఏకత్వ మనుపశ్యత ఇత్యాది - అయమభిసంధిః పుంవాక్యదృష్టాంతేన భూతార్థతయా సాపేక్షత్వేనాప్రామాణ్యాపత్తి మభిప్రేత్య ప్రత్యగభిన్నే బ్రహ్మణి ప్రమాణం న వయం ప్రతీమః ఇతి వదతా త్వయా వక్తవ్యం కిం పుంవాక్యానాం సాపేక్షత్వం భూతార్థత్వే నోత పౌరుషేయత్వేన. ఆద్యే ప్రత్యక్షాదీనా మపి భూతార్థతయా సాపేక్షత్వే నాప్రామాణ్య ప్రసంగః ద్వితీయే తు అపౌరుషేయాణాం వేదాంతానాం ప్రత్యక్షాదీనా మివ భూతార్థానా మపి నాప్రామాణ్యం తథాచ బ్రహ్మాత్మభావస్య పరినిష్ఠితవస్తుస్వరూపత్వే ఽపి తత్త్వమసీత్యాది శాస్త్రమంతరేణానవగమ్యమానతయా ప్రత్యక్షాదివిషయత్వాభావేనానధిగతగంతృత్వవతాం వేదాన్తానాం ప్రత్యగభిన్నే బ్రహ్మణి ప్రామాణ్యమవశ్యమాస్థేయం నాపి హేయోపాదేయరహితత్వా దపురుషార్థత్వం హేయోపాదేయశూన్య బ్రహ్మాత్మావగమా దేవ సర్వక్లేశనివృత్తిపూర్వకపరమానందప్రాప్త్యా పురుషార్థసిద్ధేః ద్వివిధం హ్యుపాదేయం కించి దప్రాప్తం యథా గ్రామాది కించి త్పునః ప్రాప్త మపి విభ్రమవశా దప్రాప్తమివావగతం యథా స్వగ్రీవావనద్ధం గ్రైవేయకం ఏవం హేయ మపి ద్వివిధం కించి దహీనర యథా వ్యావహారికసర్పాది కించి త్పున ర్హీనం యథా చరణాభరణే నూపురాదౌ సమారోపితసర్పాదిరేవం చ బ్రహ్మాత్మభావస్యాఽఽద్య హేయోపాదేయత్వాభావేఽపి అవిద్యాసమారోపిత శోకాదే స్తత్త్వమస్యాదివాక్యజనిత తత్త్వజ్ఞానాదవగతిపర్యంతాని వృత్తౌ ప్రాప్త మప్యానందరూప మప్రాప్త మివ ప్రాప్తం భవతి త్యక్త మేవ శోకాదిక

శమ్. ౭౭. వేదావసానేషు హి తత్త్వమాది వచాంసి జప్తాన్యఘమర్ష
ణాని, హుంఫణ్ముఖానీవ వచాంసి యోగిన్ నైషాం వివక్షాఽస్తి కు
హాస్విదర్థే. ౭౮. అర్థాప్రతీతౌ కిల హుంఫడాదేర్జపోపయోగిత్వ
మభాణి విజ్ఞైః, అర్థప్రతీతౌ స్ఫుటమత్ర సత్యాం కథం భవేత్ప్రాజ్ఞ
జపార్థతైవ. ౭౯. ఆపాతతస్తత్త్వమసీతి వాక్యాద్యతీశజీవేశ్వరయో

మత్యుక్తం భవతీతి తస్య పరమపురుషార్థత్వసిద్ధిరితి. ౭౭. నను భూతార్థతయా వేదా
న్తానామపౌరుషేయత్వాసిద్ధ్యా వేదాన్తాః పౌరుషేయాః వాక్యత్వాత్ భారతాది
వదిత్యనుమానస్యాప్రత్యూహముత్పత్తేః పౌరుషేయత్వస్య దుర్వారత్వాద్వేదాంత
వచసాం కస్మింశ్చిదర్థే వివక్షా నాస్తి కింతు జప్తాని తాన్యఘమర్షణానీత్యభ్యుపగం
తవ్యమిత్యాశయవాన్మండన ఆహ వేదావసానేషు వేదాన్తేషు హి యస్మాత్ హుం
ఫణ్ముఖాని వచనాని యథా జప్తాన్యఘమర్షణాని తథా తత్త్వమస్యాదివచాంసి జప్తాని
పాపనివర్తకాని తస్మాత్ హేయోగిన్నేషాం తత్త్వమస్యాదివచసాం కుహాస్విదర్థే
కస్మింశ్చిదర్థే వివక్షా నాస్తీత్యర్థః. ౭౮. ఏతద్దూషయతి భగవాన్ అర్థస్యాప్రతీతావ
ప్రతిభానే కిల ప్రసిద్ధం హుంఫడాదేర్జపోపయోగిత్వం విజ్ఞైరభాణి భాషితం అత్ర
తత్త్వమస్యాదివచనేషు స్పష్టం యథా స్యాత్తథాఽర్థస్య ప్రతీతౌ సత్యామేషాం
జపార్థతైవ కథం భవేత్కేనాపి ప్రకారేణ న భవతీత్యర్థః. ప్రాజ్ఞస్త్వం దృష్టాంత
వైషమ్యం కథం న జానాసీతి సూచయన్సంబోధయతి హేప్రాజ్ఞేతి-ఆ. ౭౯. ఉక్తం
పక్షం విహాయ పక్షాంతరాలంబనాయ మండన ఆహ ఆపాతతఇతి:—హేయతీశ
యద్యపి జీవేశయోరభేదస్తత్త్వమసీతివాక్యాదాపాతతః ప్రతీయతే తథాఽపి
మఖాదికర్తృప్రశంసయా ఈశాభిన్నోఽయం మఖాదికర్తేతి స్తుత్యా తయోరభేదః
విధేశ్శేష ఏవేత్యర్థః. అయంభావః. వేదాంతవచసాం తత్తద్విహితకర్మాపేక్షితకర్తృ
దేవతాదిప్రతిపాదనపరత్వే నైవక్రియార్థత్వమభ్యుపేయం కార్యస్యాపూర్వస్య మా
నాంతరాగోచరతయాఽత్యంతాననుభూతపూర్వస్య తత్త్వేన సమారోపేణ వా పురుష
బుద్ధావనారోహాత్ *తదర్థానాం వేదాన్తానాం కార్యపరత్వాంగీకారస్యావశ్యకత్వాత్
తథాచ జైమినినాపి 'ఆమ్నాయస్య క్రియార్థత్వాదానర్థక్యమతదర్థానా'మితి సూ
త్రేణ అక్రియార్థానామర్థవాదానామానర్థక్యం పూర్వపక్షం కృత్వా 'విధినాత్వేక
వాక్యత్వాత్ స్తుత్యర్థేన విధ్యధీనాస్యు'రితి అక్రియార్థానామానర్థక్యం పూర్వపక్షోక్త
మంగీకృత్యైవార్థవాదానాం విధ్యేకవాక్యతయా ప్రామాణ్యం ప్రతిపాదితం నచాక్రి

---

* యజ్ఞాది పరార్థానాం.

రభేదః, ప్రతీయతేఽథాపి మఖాదికర్తృప్రశంసయాస్యాద్విధిశేషఏవ.
౨౦. క్రత్వంగయూపాదికమర్యమాదిదేవాత్మనా వాక్యగణః ప్రశం
సన్, శేషః క్రియాకాండగతో యది స్యాత్కాండాంతరస్థోఽపి భవే

యార్థత్వేఽపి వేదాన్తానాం బ్రహ్మరూపవిధిపరత్వస్వీకారేణ న సిద్ధాంతసూత్ర
విరోధ ఇతి వాచ్యం సర్వేషాం విధీనామనాగతోత్పాద్యభావనావిషయత్వేన పరినిష్ఠిత
వస్తుస్వరూపవిధేరసంభవాదితి-ఉ. ౨౦. వేదాన్తానాం కార్యపరత్వస్వీకారేణాపౌరు
షేయత్వం ప్రతిపాదయతా త్వయా వక్తవ్యం కిం తత్కార్యం యదశక్యం పురు
షేణ జ్ఞాతుమపూర్వమితి చేత్ మానాంతరానవగతేసంగతిగ్రహాయోగాత్ లిఙ్గా
దీనామబోధకత్వప్రసంగః. స్వర్గకామపదసమభివ్యాహారసంఖ్యాకతర్కానుగృహీత
వేదాదేవ క్రియాలక్షణాపూర్వే లిఙ్గాదీనాం సంగతిగ్రహాద్బోధకత్వమితి చేత్
చైత్యవందనాదివాక్యేష్వపి స్వర్గకామ ఇత్యాదిపదసంబంధాదపూర్వకార్యత్వప్రసం
గేన తేషామప్యశక్యరచనతయాఽపౌరుషేయత్వప్రసఙ్గః స్పష్టేన పౌరుషేయత్వేన
తేషామపౌరుషేయత్వప్రతిషేధ ఇతి చేత్ వాక్యత్వాదిలింగేన వేదానామపి పౌరు
షేయత్వానుమానాదపూర్వార్థతా న స్యాత్ స్మర్యమాణకర్తృకత్వేన వాక్యాది
సోపాధికమితి చేత్ యథా వేదాన్తానాం కార్యార్థత్వపక్షే తేషాం పౌరుషేయత్వా
నుమానం కర్తృస్మరణోపాధినా నిరస్యతే తథా తేషాం సిద్ధార్థత్వపక్షేఽపి తన్నిరసనస్య
సమానత్వాత్తేషాం కార్యార్థత్వకల్పనమప్రయోజకం తస్మాద్వేదాంతానామపౌరు
షేయత్వసంపాదనాయ క్రియార్థత్వం నైవాభ్యుపేయమ్. 'సదేవ సోమ్యేదమగ్ర
ఆసీత్ - ఏకమేవాద్వితీయం ఆత్మా వా ఇదమేక ఏవాగ్ర ఆసీత్తదేతద్బ్రహ్మాపూర్వ
మనపరమనంతరమబాహ్య మయమాత్మా బ్రహ్మ సర్వానుభూర్బ్రహ్మైవేదమమృతం
పురస్తా'దిత్యాదివాక్యేషూపక్రమోపసంహారాదిషడ్విధతాత్పర్యలిఙ్గేన బ్రహ్మాత్మభావ
ప్రతిపాదకత్వేన సమనుగతేషు స్థితానాం పదానాం ప్రత్యగభిన్నబ్రహ్మస్వరూప
విషయే నిశ్చితే సమన్వయేఽవగమ్యమానేఽర్థాంతరకల్పనాయాః శ్రుతహాన్యశ్రుతకల్పనా
గ్రస్తాయా అయుక్తత్వాత్. యత్ర త్వస్య సర్వమాత్మైవాభూత్తత్కేన కం పశ్యేది
త్యాదిక్రియాకారకఫలనిరాకరణశ్రుతేః ప్రకరణాన్తరపఠితవేదాన్తవాక్యానాం కర్త్రాది
ప్రశంసయా. విధిశేషత్వాసంభవాచ్చేత్యాశయవాన్ భగవానాహ—క్రత్వం
గయూపాదికమితి. 'ఆదిత్యో యూపః యజమానః ప్రస్తర' ఇత్యాదివాక్యగణః
క్రత్వంగయూపప్రస్తరాదికం ఆదిత్యయజమానాద్యాత్మనా ప్రశంసన్ క్రియా
కాండగతత్వాత్ శేషో యది స్యాత్తర్హి భవతు నామ తథాఽపి కాండాంతరే జ్ఞాన

త్కథం సః. ౮౧. తర్హ్యస్తు జీవే పరమాత్మదృష్టి విధాయకః కర్మసమృద్ధయేఽర్హన్, అబ్రహ్మణి బ్రహ్మధియం విధత్తే యథా మనోఽన్నార్కనభస్వదాదౌ. ౮౨. సంశ్రూయతేఽన్యత్ర యథా లిఙాదిర్విధాయకో బ్రహ్మవిభావనాయ, తథా విధేరశ్రవణాన్మనీషిన్ సంజాఘటీత్యత్ర కథం విధానమ్. ౮౩. యద్వత్ప్రతిష్ఠాఫలదర్శనేన విధిర్యతీనాం వర

కాండే స్థితస్తత్త్వమస్యహం బ్రహ్మాస్మీ’త్యాదివాక్యగణో విధిశేషః కథం భవేత్ - ఇంద్ర. ౮౧. ఏవముక్తో మండన ఆహ-హే అర్హన్ యద్యేవం తర్హి తత్త్వమస్యాదివాక్యగణో జీవే పరమాత్మదృష్టివిధాయకోఽస్తు కిమర్థమితి చేత్తత్రాహ - కర్మసమృద్ధయే తత్ర దృష్టాంతో యథా ‘మనో బ్రహ్మేత్యుపాసీత అన్నముపాస్వ, ఆదిత్యో బ్రహ్మేత్యాదేశః, వాయుర్వావ సంవర్గః, ప్రాణో వావ సంవర్గః’ ఇత్యాది వాక్యగణః కర్మణాం సమ్యగభివృద్ధయేఽబ్రహ్మణి మనఆదౌ బ్రహ్మధియం విధత్తే తద్వత్తథారోపిత బ్రహ్మభావస్య జీవస్యోపాస్తి పరా వేదాన్తా న తస్య బ్రహ్మత్వే ప్రమాణమితి భావః - ఆ. ౮౨. ఏతద్దూషయతి భగవాన్ అన్యత్ర ‘మనో బ్రహ్మేత్యుపాసీతే’త్యాదివాక్యే యథా బ్రహ్మవిభావనాయ విధాయకో లిఙాది శ్రూయతే తథాఽత్ర తత్త్వమస్యాదివాక్యే లిఙాదిరూపస్య విధేరశ్రవణాత్ విధానం కథం సంజాఘటీతి కేన ప్రకారేణ ఘటతే న కేనాపీత్యర్థః. మనీషిన్ కథమేవం భాషస ఇతి సంబోధనాశయః తథా చ విధ్యభావేనారోపితబ్రహ్మభావస్య జీవస్యోపాస్తిపరత్వం వేదాన్తానాం న సంభవతీతి తస్య బ్రహ్మత్వ ఏవ వేదాన్తాః ప్రమాణమితి భావః - ఉ. ౮౩. నను సన్తు వేదాన్తా బ్రహ్మత్వే ప్రమాణం పరం తు జ్ఞానవిధిద్వారా తత్ర విధేః కల్పయితుం శక్యత్వాదితి మన్వానో మండన ఆహ యద్వత్ప్రతిష్ఠాఫలదర్శనేన హే యతీనాం మధ్యే శ్రేష్ఠేతి సంబోధనేనాధ్వరమీమాంసానధ్యయనం సూచయతి రాత్రిసత్రే విధిః ప్రకల్ప్యతే తద్వదిహాపి బ్రహ్మైకత్వేఽపి ముక్తిఫలశ్రుతేస్స విధిః కల్పయితుం యుక్తః-అయమర్థః. ‘ప్రతితిష్ఠంతి హ వా య ఏతా రాత్రీరుపయంతీ’తి శ్రూయతే తత్ర రాత్రి శబ్దేనాయుర్జ్యోతిరిత్యాదివాక్యవిహితాస్సోమయాగవిశేషా ఉచ్యంతేఽత్ర యద్యపి ప్రతితిష్ఠంతీతి వర్తమానాపదేశాత్ సిద్ధరూపైవ ప్రతిష్ఠా ప్రతీయతే న సాధ్యరూపా తథాఽపి శ్రుతాయా ఏవ ప్రతిష్ఠాయా విపరిణామేన ఫలకల్పనస్యాత్యంతాశ్రుతస్వర్గస్య ఫలత్వకల్పనాపేక్షయా వరత్వాత్ యత్తదోర్వ్యత్యాసేన యోజనయా ప్రతితిష్ఠంతీత్యత్ర సన్నర్థాంతర్భావేన చ యే ప్రతితిష్ఠాసంతి తే ఏతా రాత్రీరుపేయురితి వాక్యవిపరిణామేన యథా రాత్రివిధిః ప్రకల్ప్యతే తథేహాపి. ‘బ్రహ్మవేద బ్రహ్మైవ భవతీ’తి,

రాత్రిసత్త్రే, ప్రకల్ప్యతే తద్వదిహాఽపి ముక్తిఫలశ్రుతేః కల్పయితుం స యుక్తః. ౮౪. తర్హి క్రియాజన్యతయా విముక్తిస్స్వర్గాదివద్ధంత

ముక్తిఫలశ్రుతేః 'బ్రహ్మ బుభూషుర్బ్రహ్మవేదనం కుర్యా'దితి విధిః కల్పయితుం యుక్తః 'తథా చాత్మా వారే ద్రష్టవ్యః, య ఆత్మా ఽపహతపాప్మాసో ఽన్వేష్టవ్య స్స విజిజ్ఞాసితవ్య, ఆత్మేత్యేవోపాసీత, ఆత్మానమేవ లోకముపాసీత, బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మైవ భవతీ'త్యాదిషు విధానేషు సత్సు కో వా ఽఽత్మా కిం బ్రహ్మేత్యాకాంక్షాయాం తత్స్వరూపసమర్పణేన 'నిత్యస్సర్వజ్ఞస్సర్వగతో నిత్యతృప్తో నిత్యశుద్ధబుద్ధముక్తస్వభావో విజ్ఞానమానందం బ్రహ్మే'త్యేవమాదయస్సర్వే వేదాన్తా ఉపయుక్తాస్తదుపాసనాచ్చ శాస్త్రదృష్టో ఽదృష్టమోక్షో భవిష్యతి కర్తవ్య విధ్య ననుప్రవేశే తు వస్తుమాత్రకథనే హానోపాదానాసంభవాత్ 'సప్తద్వీపా వసుమతీ' 'రాజాసౌ గచ్ఛతీ'త్యాదివాక్యవద్వేదాన్తవాక్యానామానర్థక్యమేవ స్యాత్ కించ వేదాన్తానాం ప్రవృత్తినివృత్త్యబోధకత్వే శాస్త్రత్వమేవ న స్యాత్ తత్పరస్యైవ శాస్త్రత్వబోధనాత్ యథాఽఽహుః 'ప్రవృత్తిర్వా నివృత్తిర్వా నిత్యేన కృతకేన వా పుంసాం యేనోపదిశ్యేత తచ్ఛాస్త్రమభిధీయత' ఇతి-అపిచ రజ్జురియం నాయం సర్ప ఇత్యాదిశ్రవణేన యథా భయకంపాది నివర్తతే న తథా సంసారిత్వభ్రాంతి ర్బ్రహ్మస్వరూపశ్రవణేన నివర్తతే శ్రుతబ్రహ్మస్వరూపస్య యథాపూర్వం సుఖదుఃఖాదిసంసారధర్మదర్శనాత్. 'మంతవ్యో నిధిధ్యాసితవ్య' ఇతి శ్రవణోత్తరకాలయోర్మనననిధిధ్యాసనయోః శ్రవణాచ్చేతి. ౮౪. ఏతద్దూషయతి భగవాంస్తర్హి మోక్షస్యోపాస్తిరూపక్రియాఫలత్వే సతి విముక్తి ర్వినశ్వరా స్యాత్ క్రియాజన్యత్వాత్స్వర్గాదివదితి. అయమర్థః. కర్తవ్యవిధిశేషత్వేనాత్మోపదేశో న యుక్త స్స్వర్గాదివన్మోక్షస్యానిత్యత్వసాతిశయత్వయోరనిష్టయో రాపత్తేః. నను జ్ఞానస్యాపి మానసక్రియాత్వాద్భవన్మతేఽపి విముక్తే రనిత్యత్వం కుతో న స్యాదిత్యాశంక్య జ్ఞానస్య మానసత్వే ఽపి యథాభూతవస్తువిషయప్రమాణజన్యత్వేన కర్తు మకర్తుమన్యథా వా కర్తుమశక్యత్వా త్కేవలవస్తుతంత్రత్వేన చోదనాతంత్రత్వాభావాత్ పురుషతంత్రత్వశూన్యత్వాచ్చాస్మన్మతే నోక్తదోష ఇత్యాశయేనాహ - ఉపాసనేతి - యథా 'యస్యై దేవతాయై హవి ర్గృహీతం స్యా త్తాం ధ్యాయే ద్వషట్కరిష్య'న్' 'సంధ్యాం మనసా ధ్యాయే'దిత్యేవ మాదిషు ధ్యానం చింతనం మానసం పురుషతంత్రత్వా త్కర్తు మకర్తు మన్యథా వా కర్తుం శక్యం తథా మనసః క్రియోపాసనైవ కర్తు మకర్తుమన్యథావా కర్తు మర్హా న తు జ్ఞానం తథాచ తజ్జన్యవిముక్తేరనిత్యత్వం స్పష్టమేవేత్యర్థః. తస్మాత్త

వినశ్వరా స్యాత్, ఉపాసనా కర్తుమకర్తుమన్యథా వా కర్తుమర్హా మనసః క్రియైవ. ౧౫. మాభూదిదం తత్త్వమసీతి వాక్యముపాసనాపర్యవసాయి కామమ్, కింత్వస్య జీవస్య పరేణ సామ్యప్రత్యాయకం సత్తమ బోధయీతు. ౧౬. కిం చేతనత్వేన వివక్షితి సామ్యం సార్వజ్ఞసార్వాత్మ్యముఖైర్గుణైర్వా, ఆద్యే ప్రసిద్ధం న ఖలూపదేశ్యమంతే స్వసిద్ధాంతవిరుద్ధతా స్యాత్. ౧౭. నిత్యత్వమాత్రేణ మునే పరాత్మగుణోపమానైస్సుఖబోధపూర్వైః, గుణై రవిద్యావృతితో౽ప్రతీతైస్సామ్యం బ్రవీత్వస్య తతో న దోషః. ౧౮. యద్యేవమేతస్య పరత్వమేవ ప్రత్యాయయ

ద్విషయే లిఙాదయ శ్శ్రూయమాణా అప్యనియోజ్యవిషయత్వా త్కుంఠీభవన్తో విధిచ్ఛాయారూపత్వాత్ స్వాభావికప్రవృత్తివిషయవిముఖీకరణార్థాః. అన్యథా 'క్షీయంతే చాస్య కర్మాణి తస్మిన్ దృష్టే పరావరే-ఆనందం బ్రహ్మణో విద్వాన్నబిభేతి కుతశ్చన-అభయం వై జనక ప్రాప్తో౽సి, తదాత్మానమేవావేదహం బ్రహ్మాస్మీ'త్యాద్యాః శ్రుతయో బ్రహ్మవిద్యానంతరం మోక్షం ప్రదర్శయంత్యో మోక్షస్య జ్ఞానజన్యాపూర్వజన్యత్వం వారయంత్యో నోపపద్యేరన్ బ్రహ్మావగతౌ సత్యాం సర్వకర్తవ్యతాహానేః కృతకృత్యతాయాశ్చాస్మాకమలంకారత్వాత్ మననాదిసహకృతేన శ్రవణేన బ్రహ్మస్వరూపసాక్షాత్కారే సంసారిత్వనివృత్తేశ్శ్రుతిస్మృత్యనుభవసిద్ధత్వాద్విధిశాసనేనైతత్ప్రతిపాదకస్య ముఖ్యశాస్త్రత్వాచ్చ న కో౽పి దోష ఇతి. ౧౫. ఏవముక్తో మండనస్తత్త్వమస్యాదివాక్యస్యోపాసనాపర్యవసానాభావమంగీకృత్య ప్రకారాంతరేణాక్షిపతి ఇదం తత్త్వమసీతి వాక్య ముపాసనాపర్యవసాయి యథేష్టం మాభూత్ తథాప్యైక్యప్రతిపాదకం నాస్తి కింత్వస్య జీవస్య పరమేశ్వరేణ సాదృశ్యస్య ప్రతిపాదకం హే సత్తమ బోధయీతు భవతు. ౧౬. ఏతద్వికల్ప్య దూషయతి భగవాన్. కిమితి. తత్త్వమసీతి వాక్యం కిం చేతనరూపేణ సాదృశ్యం ప్రవదతి కింవా సార్వజ్ఞసార్వాత్మ్యసర్వశక్తిత్వ ప్రభృతిభి ర్గుణై స్సామ్యం వివక్షతి అథ చేతనత్వేన సామ్యస్య ప్రసిద్ధత్వాదుపదేశానర్థక్యం ద్వితీయే జీవస్య పరమాత్మస్వరూపాపత్త్యా భేదో నాస్తీతి స్వసిద్ధాంతవిరుద్ధతా స్యాత్ తస్మాదైక్యప్రతిపాదకమేవోక్తవాక్యమభ్యుపేయమిత్యర్థః. ఇంద్ర. ౧౭. ఏవముక్తో మండన ఆహ—నిత్యత్వమాత్రేణ పరమాత్మగుణసదృశై స్సుఖబోధానంత్యాదిభిరవిద్యావరణాదప్రతీతైరస్య జీవస్య పరేణ సామ్యముక్తవాక్యం హే మునే బ్రవీతు తస్మాన్నోక్తదోషః - ఉ. ౧౮. ఏవముక్తో భగవాన్ ఆహ—యద్యేవం తర్హి తస్య జీవస్య పరమాత్మత్వమేవోక్తవాక్యం బోధయతు అత్ర

త్వత్ర దురాగ్రహః కః, త్వయైవ తస్య ప్రతిభాసశంకా విద్వన్న విద్యావరణాన్నిరస్తా. ౮౯. భోశ్చేతనత్వేన శరీరిసామ్య మాపే ద్యతామస్య జగత్ప్రసూతేః, చిదుత్థితత్వేన పరోదితస్యా ప్యణుప్రధాన ప్రభృతేర్నిరాసః. ౯౦. హంతైవమస్తీతి తదా ప్రయోగస్స్యాత్త్వన్మతే తత్త్వమసీతి న స్యాత్, తదైక్షతేత్యత్ర జడత్వశంకా వ్యావర్తనాచ్చాత్ర పునర్న చోద్యమ్. ౯౧. నన్వేవమప్యైక్యపరత్వమస్య ప్రత్యక్షపూర్వప్రమితిప్రకోపాత్, న యుజ్యతే తజ్జపమాత్ర యోగిస్వాధ్యాయవిధ్యాశ్రిత మభ్యుపేయమ్. ౯౨. అక్షేణచే

తస్య పరత్వే దురాగ్రహః కః. నన్వేవం తర్హి తస్య పరత్వం కుతో న ప్రతిభాసతే ఇతి చేత్తత్రాహ—తస్య సుఖబోధానంతరూపస్య పరత్వస్య ప్రతిభాసశంకా తు అవిద్యావరణాత్త్వయైవ నిరస్తా. విద్వాంసన్ కథమేవం భాషస ఇతి సంబోధనాశయః. ౮౯. ఏవముక్తో మండనః ప్రకారాంతర మాలంబ్యాఽఽహ-హేయతీశాస్య జగత్కారణస్య చేతనత్వేన జీవేన సామ్యమాపేద్యతాం తథాచ చితశ్చేతనాజ్జగత ఉత్థితత్వాత్ పరైస్సాంఖ్యాదిభిరుదితస్య ప్రధానపరమాణ్వాదేర్నిరాసోఽపి సిధ్యతీత్యర్థః. ౯౦. ఏవముక్తో భగవానాహ హంత హేమండనైవంచేత్తదా త్వన్మతే తజ్జగత్కారణం త్వం త్వత్సదృశమస్తీతి ప్రయోగస్స్యాత్ - తత్త్వమసీతి న స్యాత్ జడత్వశంకాయాస్తు. 'తదైక్షత బహు స్యాం ప్రజాయేయే'తీక్షణశ్రవణాత్తత్త్వమసీతి జగత్కారణస్య చేతనాభేద ప్రతిపాదనేన చ వ్యావర్తనాత్పునరత్ర చోద్యాభావాత్ప్రధానాదేర్నిరాసాయైవం న వాచ్యమిత్యర్థః. ౯౧. ఏవం సర్వతః ప్రతిరుద్ధో మండన ఇమమపి పక్షముపేక్ష్య పునస్తత్త్వమస్యాదివాక్యస్య జపోపయోగిత్వాల మ్బనాయ పరపక్షే ప్రత్యక్షవిరోధమాపాదయతి - నన్వేవం సామ్యాప్రతాయకత్వేప్యస్యోక్తవాక్యస్యైక్యపరత్వం నాహమీశ్వర ఇతి ప్రత్యక్షాత్మికాయా జ్యేష్ఠప్రమాయాః ప్రకోపాన్న యుజ్యతే తత 'స్వాధ్యాయోఽధ్యేతవ్య' ఇతి విధినాశ్రిత ముక్తవాక్యం జపోపయోగ్య మభ్యుపేయ మితి. ౯౨. ఏతద్దూషయతి భగవాన్ అక్షేణేంద్రియేణ చేత్ భేద మితి ర్భేదప్రమా యది స్యాత్తదాఽభేదవాదిశ్రుతివాక్యస్య బాధ స్స్యాత్ అక్షస్య భేదేనాసన్నికర్షా ద్భేదప్రమైవ నహి భవేత్తేన కారణేనాస్య వాక్యస్య కుతో విరోధో నకేనాపి విరోధోఽస్య ప్రత్యక్షస్య కస్మాద్ధేతోర్విరోధ ఇతివా తేన ప్రత్యక్షేణ అస్యవాక్యస్యేతివా అయ మర్థః. ఇంద్రియం భేదే న ప్రమాణం తదసన్నికృష్టత్వా త్సమ్మతవత్ నను హేత్వసిద్ధి రితిచే దింద్రియస్య భేదేన సంయోగ సమవాయతాదాత్మ్యానా

ద్భేద మిత స్తదాస్యాదభేదవాదిశ్రుతివాక్యబాధః, అసన్నికర్షాన్న
భవేద్ధి భేదప్రమైవ తేనాస్య కుతో విరోధః. ౯౩. భిన్నో ఽహ
మీశాదితి భాసతే హి భేదస్య జీవాత్మవిశేషణత్వమ్, తత్సన్నికర్షో
ఽస్త్వథ సంప్రయోగాభావే ఽపి భేదేంద్రియయోర్మనీషిన్. ౯౪.
అతిప్రసక్తేర్న తు కేవలస్య విశేషణత్వస్య తదభ్యుపేయమ్, భేదా

మన్యతమ సన్నికర్ష స్తదన్యో వా. ఆద్యే న తావత్సమవాయో ఽసంభవాత్తదసిద్ధేశ్చ
నను రూపీ ఘటో మృద్ఘట ఇతి ప్రత్యయస్య సంయోగానవగాహిత్వాత్పరిశేషా
త్సమవాయ ఏవ సిధ్యతీతి చేన్న గుణగుణినో రవయవావయవినో శ్చాత్యంతభేదే
తత్సంబంధస్య చ తథాత్వే దండపురుషాదావివ శుక్లో ఘటో మృద్ఘట ఇతి సమానాధి
కరణ ప్రత్యయానుపపత్తేః. కించ సమవాయిభ్యాం సంబద్ధ స్సమవాయో విశిష్టప్రత్యయ
నియామక ఉతాసంబద్ధః - నాద్య స్తస్య తస్యాఽన్యోన్యసంబన్ధః కల్పయితవ్య
ఇత్యనవస్థాపాతాత్. నను సమవాయభి ర్నిత్యసంబద్ధ ఏవాయం గృహ్యతే అతో
నోక్తదోష ఇతి చేత్తర్హి సంయోగో ఽపి సంయోగిభి ర్నిత్యసంబద్ధత్వా త్సంబంధాం
తరం నాపేక్షేత అర్థాంతరత్వాదపేక్షత ఇతి చేత్తర్హి సమవాయో ఽపి తథాత్వా
త్కుతో నాపేక్షతే సంయోగో గుణత్వాత్తథేతి చేన్న గుణపరిభాషాయా అతం
త్రత్వా దపేక్షాకారణస్య చ తుల్యత్వాత్ నాంత్యో ఽతిప్రసంగాత్. కించ సః
అనేక ఏకో వా-ఆద్యే ఽపసిద్ధాన్తో గౌరవం చ-ద్వితీయే రూపజ్ఞానాదిసమవాయస్య
వాయుఘటాదివృత్తిసమవాయాభేదాత్ రూపీ వాయుః ఘటో జ్ఞానవానితి ప్రతీతి
ప్రసఙ్గః. న చ తత్ర రూపాదేరభావాత్, నోక్తప్రతీతి రితి వాచ్యం - తద్వృత్తిత్వ
ప్రయోజకసంబంధే సతి తదభావవ్యవహారస్య వ్యాహతత్వా త్తస్మా న్నకథమపి సమ
వాయ స్సిధ్యతి అవయవావయవ్యాదీనాం సంబంధస్తు తాదాత్మ్యం తచ్చ నభిన్నా
భిన్నత్వం విరుద్ధయో ర్భేదాభేదయో రేకత్రాసంభవాదపితు భిన్నత్వే సతి అభిన్న
సత్తాకత్వం తచ్చానిర్వాచ్యం-నాపి సంయోగతాదాత్మ్యే తదభావస్య సుప్రసిద్ధే ర్న
ద్వితీయ స్తదన్యసన్నికర్షస్య క్వాప్యప్రసిద్ధేరితి. ౯౩. నను భేదస్యాన్యోన్యాభావ
రూపత్వా దభావే చ విశేషణతాయాః సన్నికర్షత్వా దసన్నికర్షాసిద్ధిరితి మండనశ్శంకతే
హి యస్మా దీశా దహం భిన్న ఇతి భేదస్య జీవాత్మవిశేషణత్వం భాసతే అథ తస్మా ద్ధేమ
నీషిన్ భేదేంద్రియయో స్సంయోగాది సంప్రయోగాభావే ఽపి తత్సన్నికర్షో విశేష
ణతాసన్నికర్షో ఽస్తు - ఇం. ౯౪. పరిహరతి భగవాన్ - కేవలస్య విశేషణత్వస్య విశే
షణతామాత్రస్య తత్సన్నికర్షత్వం నైవాభ్యుపేయం తత్ర హేతు రతిప్రసక్తేః.

శ్రయే హీంద్రియసన్నికృష్టే న సన్నికృష్టత్వమిహాఽఽత్మనో ఽస్తి.
౯౫. భేదాశ్రయాత్మేంద్రియసన్నికర్షో నేత్యుక్త మేత చ్చతురం న య
స్మాత్, చిత్తాత్మనో ర్ద్రవ్యతయా ద్వయో రప్యస్త్యేవ సంయోగసమా
శ్రయత్వమ్. ౯౬. ఆత్మా విభు స్స్యా దథవాఽణుమాత్రః సంయోగి
తా నోభయథాఽపి యుక్తా, దృష్టా హి సా సావయవస్య లోకే సంయో
గితా సావయవేన యోగిన్. ౯౭. మనోఽక్షమిత్యభ్యుపగమ్య భేదా
సంగిత్వముక్తం పరమార్థతస్తు, సాహాయ్యకృల్లోచనపూర్వకస్య దీపాదివ
న్నేంద్రియమేవ చిత్తమ్. ౯౮. భేదప్రమా నేంద్రియజాఽస్తు తర్హి

భిత్త్యాదివ్యవహితభూతలాదినిష్ఠఘటాద్యభావేఽపి విశేషణతామాత్రస్య సత్త్వేన
ప్రత్యక్షత్వప్రసంగాత్తస్మాద్భేదాశ్రయేహీంద్రియసన్నికృష్టే సతి విశేషణతాయా
స్సన్నికర్షత్వమభ్యుపేయం. నచ సన్నికృష్టత్వమిహేంద్రియ ఆత్మనో(ఽ)స్తి
వస్తుతస్తు అధికరణేన్ద్రియసన్నికర్షోపి న కారణం పరమతే కర్ణవలయావచ్ఛిన్ననభస ఏవ
శ్రోత్రేంద్రియత్వాత్తస్యైవ స్వగ్రాహ్యశబ్దాభావాధికరణత్వాత్తేనైవ స్వస్యాసన్ని
కర్షా దధికరణేంద్రియసన్నికర్షాభావేన శబ్దాభావే ప్రత్యక్షత్వం న స్యా దితి
ధ్యేయం - ఉ. ౯౫. ఏతదసహమానో మండన ఆహ - భేదాశ్రయస్యాత్మన ఇంద్రి
యేణ సన్నికర్షో నాస్తీతి త్వయోక్తమేతన్న సమీచీనం యస్మాత్ చిత్తాత్మనో
ర్ద్రవ్యత్వేనోభయో రపి సంయోగసమాశ్రయత్వమస్త్యేవ - ఇంద్ర. ౯౬. ఏవ
మాక్షిప్తో భగవాన్ వికల్ప్యాక్షేపం ప్రతిక్షిపతి - ఆత్మా విభుస్స్యా దథవా ఽణు
మాత్రః పక్షద్వయేఽపి సంయోగితా న యుక్తా హి యస్మాత్సావయవస్య సావ
యవేన సా సంయోగితా లోకే దృష్టా తస్మా దిత్యర్థః. భార్యాదియోగిత్వమమభూత
మపలపితు మనర్హోసీతి కటాక్షేణ సంబోధయతి హేయోగిన్నితి. ౯౭. కించ మన
ఇంద్రియ మిత్యంగీకృత్య భేదేనాస్యాంగిత్వముక్తం. వస్తుతస్తు మనో నేంద్రియం
చక్షురాది సహకారిత్వాత్ దీపవత్. 'ఇంద్రియేభ్యః పరాహ్యర్థా అర్థేభ్యశ్చ
పరం మనః' ఇత్యాదిశ్రుత్యా మనసోఽనింద్రియత్వావధారణాదేవేత్యుక్తం 'మనష్ష
ష్ఠానీంద్రియాణీ'తి వచనంతు న మనస ఇంద్రియత్వే ప్రమాణం 'యజమానపంచమా
ఇడాం భక్షయన్తి-'వేదానధ్యాపయామాస మహాభారతపంచమా'ని'త్యాదివదనింద్రి
యేణాపి మనసా షట్త్వసంఖ్యాపూర్ణత్వసంభవాత్. 'ఇంద్రియాణాం మనశ్చాస్మీ'తి
వచనమపి 'నక్షత్రాణామహంశశీ'తివత్ న మనస ఇంద్రియత్వే ప్రమాణమితి-ఉ.
౯౮. ఏవం నిరుద్ధో మండన ఆహ భేదప్రమేంద్రియజా నచేత్తర్హి సాక్షిస్వరూపై
వాస్తు తథా ఽపి హేయోగిన్ తయా సాక్షిస్వరూపయా భేదప్రమయా విరోధా

సాక్షిస్వరూపైవ తథా ఽపి యోగిన్, తయా విరోధా త్పరమాత్మజీ
వా భేదంకథం బోధయితుం ప్రమాణమ్. ౯౯. ప్రత్యక్ష మాత్మేశ్వర
యోరవిద్యా మాయాయుజో ర్ద్యోతయతి ప్రభేదమ్, శ్రుతి స్తయోః
కేవలయో రభేదం భిన్నాశ్రయత్వా న్న తయో ర్విరోధః. ౧౦౦.
స్యాద్వా విరోధ స్తదపిప్రవృత్తం ప్రత్యక్షమగ్రే ఽబలమేవ బాధ్యమ్,

---

త్పరమాత్మజీవయో రభేదం బోధయితుం కథం ప్రమాణం 'తత్త్వమస్యాది వాక్య
మితి శేషః. ౯౯. మండనోక్త మంగీకృత్య విషయభేదా ద్విరోధం పరిహరతి
భగవాన్ సాక్షిస్వరూపం ప్రత్యక్షం జీవాత్మనో రవిద్యామాయాయుక్తయోః
ప్రభేదం ద్యోతయతి శ్రుతిస్తు తద్వినిర్ముక్తయోః శుద్ధయో స్తయో ర్జీవేశ్వరయో
రభేదం ద్యోతయతీత్యేవం శ్రుతిప్రత్యక్షయోర్భిన్నాశ్రయత్వా న్న విరోధః.
౧౦౦. విరోధ మంగీకృత్యాపి పరిహరతి. స్యాద్వా విరోధః తదాప్యగ్రే ప్రథమం
ప్రవృత్తం బలహీనం భేదప్రత్యక్ష మేవ ప్రాబల్యవత్యా భేదవాదిశ్రుత్యా చరమ
ప్రవృత్త్యా బాధ్యం అపచ్ఛేదన్యాయేనోక్తయా రీత్యా ఽపచ్ఛేదనయఇతివా. తథాచ
షాష్ఠం పారమర్షం సూత్రం పౌర్వాపర్యే పూర్వదౌర్బల్యం ప్రకృతివదితి జ్యోతి
ష్టోమే బహిష్పవమానార్థం హావిర్ధానాన్నిర్గచ్ఛతాం ఋత్విగ్యజమానానాం అధ్వర్యుం
ప్రస్తోతా ఽన్వారభతే ప్రస్తోతార ముద్గాతోద్గాతారం ప్రతిహర్తేత్యాదినా ఽన్వారం
భణం విహితం తద్విచ్ఛేదనిమిత్తం ప్రాయశ్చిత్తం శ్రూయతే యద్యుద్గాతాఽపచ్ఛిద్యేతా
దక్షిణం తం యజ్ఞమిష్ట్వా తేన పున ర్యజేత తత్ర త ద్దద్యాత్ యత్పూర్వస్మిన్
దాస్యం స్యాత్ యది ప్రతిహర్తాపచ్ఛిద్యేత సర్వవేదసం దద్యా దితి తత్రోద్గాతృ
ప్రతిహర్త్రోః క్రమేణ విచ్ఛేదే విరుద్ధప్రాయశ్చిత్తయోః సముచ్చయాసంభవాత్ కిం
పూర్వం కార్య ముత పర మితి విషయే ఽనుపజాతవిరోధితయా పూర్వమితి ప్రాప్తే
రాద్ధాంతః పౌర్వాపర్యే సతి నిమిత్తయోః పూర్వస్య నైమిత్తికస్య దౌర్బల్యం ఉత్త
రస్య పూర్వనిరపేక్షస్య తద్బాధకతయోదితత్వాత్ పూర్వోదయకాలఉత్తరస్యాప్రాప్త
త్వేన పూర్వేణ బాధ్యత్వాయోగాత్ తదుక్తం. 'పూర్వం పరమజాతత్వాదబాధి
త్వైవ జాయతే, పరస్యానన్యథోత్పాదా న్నత్వబాధేన సంభవః' తత్ర దృష్టాంతః
ప్రకృతివత్ యథా. ప్రకృతౌ కృతోపకారాః కుశాః ప్రథమ మతిదేశేన వికృతా
వుపకారకాంక్షిణ్యాం ప్రాప్తాః కల్ప్యోపకారచరమభావిభి రపి శరై ర్నిరపేక్షై ర్బా
ధ్యంతే తద్వత్తథాచ యథా ప్రథమప్రవృత్తం దుర్బలం పూర్వనైమిత్తిక మేవ పశ్చా
త్ప్రవృత్తేన ప్రబలేనోత్తరేణ నైమిత్తికేన బాధ్యం తద్వద్యథోక్తం ప్రత్యక్ష మేవ

ప్రాబల్యవత్త్వా చ్చరమప్రవృత్త్యా శ్రుత్యా హ్యపచ్ఛేదనయోక్తరీత్యా.
౧౦౧. నన్వేవ మస్త్వనుమానబాధో ఽభేదశ్రుతే స్సంయమిచక్ర
వర్తిన్, ఘటాదివ ద్బ్రహ్మనిరూపితేన భేదేన యుక్తో ఽయ మసర్వ
విత్త్వాత్. ౧౦౨. కిమేష భేదః పరమార్థభూతః ప్రసాధ్యతే కాల్పనికో
ఽథవాద్యే, దృష్టాంతహాని శ్చరమే తు విద్వ న్నూరీకృతో ఽస్మాభి
రసాధనీయః ౧౦౩. స్వప్రత్యయాబాధ్యభిదాశ్రయత్వం సాధ్యం ఘ
టాదౌ చ తదస్తి యోగిన్, త్వయాఽఽత్మబోధేన భిదా న బాధ్యే త్యన
భ్యుపేతేతి న కో ఽపి దోషః. ౧౦౪. నను స్వశబ్దేన సుఖాదిమాన్వా

యథోక్తశ్రుత్యా బాధ్యం హి శబ్దో లోకప్రసిద్ధిం ద్యోతయతి యథా పూర్వం ప్ర
వృత్తం రజతజ్ఞాన మేవ పశ్చా త్ప్రవృత్తేన శుక్తిజ్ఞానేన బాధ్యమన్యథా తదనపబా
ధనే తదపబాధనాత్మకస్య తస్యోత్పత్త్యనుపపత్తే స్తద్వదిత్యర్థః - ౯౦. ౧౦౧. ఏవ
ముక్తో మండనో ఽయం జీవో బ్రహ్మనిరూపితభేదవాన్ అసర్వజ్ఞత్వాత్ ఘటాదివ
దిత్యనుమానేన శ్రుతే ర్బాధం శంకతే. నన్వేవం ప్రత్యక్షేణాభేదశ్రుతే ర్బాధాభావే
ఽపి హే సంయమిచక్రవర్తిన్నిత్యనేన తర్కానధికారం ద్యోతయతి అనుమానే
నాభేదశ్రుతే ర్బాధో ఽస్తి తదేవ దర్శయతి—ఘటాదివదితి. ఉపలక్షణమేత ద్బ్రహ్మ
ధర్మికభేదప్రతియోగిత్వస్యాపి - అసర్వజ్ఞత్వాదితి పదార్థత్వాదిత్యస్యాప్యుపలక్షణం.
పదం బ్రహ్మ, తదర్థత్వాత్తచ్ఛేషత్వా త్తన్నియమ్యత్వాదితి వా-ఉ. ౧౦౨. మండ
నోక్త మనుమానం వికల్ప్య దూషయతి—భగవాన్ భాష్యకారః. కిమేష బ్రహ్మనిరూ
పితో భేదః పరమార్థభూతః ప్రసాధ్యతే ఽథవా కాల్పనికః. ఆద్యే దృష్టాంతహానిః
ఘటాదేరుక్తభేదవత్త్వతత్ప్రతియోగిత్వయోరభావాత్. అంత్యే తు స్వీకృతో ఽస్మాభి
ర్న సాధనీయః. పరస్పరప్రతియోగికకాల్పనికవ్యావహారికభేదస్యాస్మాభి రప్యంగీకృతత్వా
త్సిద్ధసాధనమిత్యర్థః. ఏతేన జీవస్య బ్రహ్మణో భేదాభావే తన్నియమ్యత్వానుపపత్తిరపి
ప్రత్యుక్తా. నియమ్యత్వాదే స్స్వసమానసత్తాకనియంత్రాది భేదసాపేక్షత్వా త్తస్య
చ స్వీకారాత్. ౧౦౩. ఏవముక్తో మండన ఆహ - బ్రహ్మనిరూపితస్వజ్ఞానాబాధ్య
భేదవత్త్వం సాధ్యం తచ్చ ఘటాదా వస్తి. ఆత్మజ్ఞానేన ఘటాదిగతభేదస్యాబాధ్య
త్వాత్. హే యోగిన్ ఆత్మజ్ఞానేన న బాధ్యాభిదాత్వయా ఽనభ్యుపేతా ఆత్మ
జ్ఞానాబాధ్యో భేద స్త్వయా నాంగీకృతః స్సచాస్మాభి స్సాధనీయ ఇతి హేతో
ర్న కో ఽపి దృష్టాంతహాన్యాదిరూపో దోషః. ౧౦౪. ఏతదపి వికల్ప్య దూష
యతి—భగవాన్. నను స్వశబ్దేన సుఖాదిమాన్ జీవపదవాచ్యః కర్త్రాదిరూప
ఆత్మా వివక్షితో ఽథవా సుఖాదిరహితః. ఆద్యే సుఖదుఃఖాదిమతః శరీరిణః ప్రత్య-

వివక్షిత స్తద్విధురో ఽథవా ఽఽత్మా, ఆద్యే ఽస్మదిష్టం నతు సాధ్య
మంతే దృష్టాంతహానిః పునరేవ తే స్యాత్. ౧౦౫. యోగి న్ననౌ
పాధిక భేదవత్త్వం వివక్షితం సాధ్యమిహాత్వదిష్టః, ఔపాధిక స్త్వీశ్వర
జీవ భేదో ఘటేశ భేదో నిరుపాధిక శ్చ ౧౦౬. ఘటేశ భేదే ఽప్యు
పధి ర్హ్యవిద్యా తవానుమానేషు జడత్వమేవ, చిత్త్వా దభిన్నః
పరవ త్పరస్మా దాత్మేతి వా ఽత్ర ప్రతిపక్షహేతుః. ౧౦౭ ధర్మి

యేనాబాధ్యస్య వ్యావహారికానిర్వచనీయభేదస్యాస్మదిష్టత్వాన్నైవ * తత్సాధ్యం
అంతే దృష్టాంతహానిః పునరేవ తే స్యాత్. ఘటాదేః సుఖదుఃఖాది విధురాత్మన్యజ్ఞాన
విలసితత్వేన తదోఽబాధబాధ్యత్వ స్వీకారా త్తదోఽబాధాబాధ్యస్య భేదస్య క్వాప్యనభ్యుప
గమాత్. ఘటాదావపి వ్యాప్త్యభావేన వ్యాప్యత్వాసిద్ధేః. ౧౦౫. ఏవముక్తో
మండన ఆహ—హే యోగిన్ అనౌపాధికభేదవత్త్వ మిహాస్మిన్ననుమానే వివక్షితం.
నను జీవేశ భేదస్య నిరుపాధికత్వే ఽపి ఘటాదిభేదవన్మిథ్యాత్వోపపత్తేః. సిద్ధ సాధనతా
ఽత్రాపి తదవస్థేత్యాశంక్యాహ—త్వదితి. జీవేశభేదస్య నిరుపాధికత్వే తత్త్వజ్ఞానా
దవిద్యాదే ర్నివృత్తావపి తత్కార్యఘటాదిభేదవత్తత స్తన్నివృత్తే రయోగా త్తత్సత్య
త్వసిద్ధిభియౌపాధికస్యేశ్వరజీవభేదస్య తవేష్టత్వా దస్మాభి శ్చానౌపాధికభేదవత్త్వ
స్య సాధ్యమానత్వాత్ న సిద్ధసాధనం, నాపి దృష్టాంతహాని స్తత్ర నిరుపాధికభేదస్య
తవేష్టత్వాదిత్యాహ—ఘటేశభేద ఇతి - ఆఖ్యానకీ. ౧౦౬. పరిహరతి భగవాన్—
ఘటేశభేదే ఽప్యవిద్యాయా ఉపాధిత్వేనానౌపాధికస్య తస్య తత్రానంగీకారాద్దృష్టాంత
హానిరేవేత్యర్థః. కించ తవానుమానేషు జడత్వ ముపాధి రేవ ఘటాదే ర్జడత్వేన దృశ్య
తయా మిథ్యాత్వాత్ తద్గోచరజ్ఞానస్య ఘటతద్భేదహేత్వజ్ఞాననివృత్త్యయోగ్యత్వా
త్తత్ర స్వజ్ఞానాబాధ్యభేదవత్త్వం జాడ్యప్రయుక్తమితి జడత్వముక్తసాధ్యవ్యాపకం.
సాధనవతి స్వప్రకాశాత్మన్యభావాత్సాధనావ్యాపకం. తతశ్చ సోపాధికత్వాదయం
హేత్వాభాస ఇత్యర్థః. నను ప్రమేయత్వాతిరిక్తజడత్వాభావా త్తస్య చ కేవలాన్వ
యిత్వాత్సాధనవ్యాపకత్వాదినా నోపాధిత్వమితి చేత్ న తస్యాస్స్వప్రకాశత్వా
దాత్మనః స్వప్రకాశత్వస్య చ శ్రుతిన్యాయసిద్ధత్వా త్పదార్థత్వాదితి ప్రతిపక్షహే
తుః. ప్రతిపక్షం దర్శయతి— యద్వా - ఆత్మా పరప్రతియోగికభేదశూన్యః చిత్త్వా
త్తత్ర దృష్టాంతః పరవదితి ప్రతిపక్షస్సాధ్యాభావసాధకో హేతుర్యస్య స తవ
హేతు స్సత్ప్రతిపక్ష ఇత్యర్థః. ఉ. ౧౦౭. ఏవముక్తో మండనో బ్రహ్మపక్షకాను

---

* స్వజ్ఞానాబాధ్యభేదవత్త్వమ్-పాఠాన్తరం.

ప్రమాంబాధ్యశరీరిభేదో హ్యసంసృతౌ బ్రహ్మణి సాధ్యమిష్టమ్, త్వ
యేష్యతే బ్రహ్మధియాఽఽత్మభేదో బాధ్యో ఘటాదిప్రమయా త్వ
బాధ్యః. ౧౦౮ కిం కృత్స్నధర్మిప్రమయా న బాధ్యః కింవా స య
త్కించన ధర్మిబోధాత్, ఘటాదికే బ్రహ్మణి చాఽఽత్మభేదస్యైక్యాత్పు
నస్స్యాన్నుపూర్వదోషః. ౧౦౯. కించాగుణో హా సగుణో మనీ
షిన్ వివక్ష్యతే ధర్మిపదేన నాన్త్యః, భేదస్య తద్బుద్ధ్య విబాధ్యతేష్టే
ర్నాఽఽద్యశ్చ తత్రోభయథాఽపి దోషాత్. ౧౧౦. కిం నిర్విశేషం
ప్రమితం నవాంత్యే ప్రాప్తాఽఽశ్రయాసిద్ధిరథాఽఽద్యకల్పే, శరీర్యభేదే

మానం ప్రయుంజ న్సిద్ధసాధ్యత్వాదిపరిహారం శంకతే—ధర్మిప్రమాఽబాధ్యశరీరి
భేదో బ్రహ్మణి సాధ్య మిష్టం హి యస్మా త్సంసృతి శూన్యే - బ్రహ్మ జీవప్రతి
యోగికధర్మిప్రమాఽబాధ్యభేదవ త్సంసృతిశూన్యత్వా ద్ఘటాదివ దిత్యేవ మస్మదిష్ట
త్వా దాత్మప్రతియోగికభేదస్య చ బ్రహ్మజ్ఞానేన బాధ్యత్వస్య తవేష్టత్వా దస్మాభిశ్చ
తద్విపరీతస్య సాధ్యమానత్వా న్న సిద్ధసాధనం, నాపి దృష్టాంతహానిః. ఘటాది ప్ర
మయా తథాభూతభేదస్యాబాధ్యతాయా స్తవాపీష్టత్వాదిత్యాహ — త్వయేతి.
౧౦౮. ఏతద్వికల్ప్య దూషయతి—భగవాన్. కిం స భేద స్సమస్తధర్మి ప్రమయా
న బాధ్యః కిం వా యత్కించన ధర్మిబోధా న్న బాధ్యః తత్ర ఘటగతజీవభేద
స్యాపి స్వధర్మిబ్రహ్మజ్ఞానబాధ్యత్వస్వీకారేణ యావద్ధర్మిజ్ఞానాబాధ్యత్వస్యాసంప్రతి
పత్త్యా దృష్టాంతహానే రాద్యపక్షాసంభవ మభిప్రేత్య ద్వితీయే దోషమాహ—పునః
పూర్వోక్తస్సిద్ధసాధనలక్షణో దోష స్స్యాత్. తత్ర హేతు మాహ—ఘటాదావితి.
స్వరూపాతిరిక్తభేదవాదిమతే ఘటాదౌ బ్రహ్మణి చాత్మభేదస్యైక్యా త్తద్ధర్మిఘట
జ్ఞానాబాధ్యజీవభేదస్య బ్రహ్మణ్యస్మాభిరపి స్వీకృతత్వాదిత్యర్థః. ౧౦౯. పునః ప్రకా
రాంతరేణ వికల్ప్య దూషయతి—కించేతి. హే మనీషిన్, ధర్మిపదేన కిం వేదాంత
తాత్పర్యగోచర స్సత్యజ్ఞానాదిరూపో నిర్గుణో వివక్ష్యతే కింవా బ్రహ్మేశాదిపద
వాచ్యో ఽనవచ్ఛిన్నత్వసర్వజ్ఞత్వాదివిశిష్ట స్సగుణః న ద్వితీయః భేదస్య తత్ప్రమా
ఽవిబాధ్యతాయా ఇష్టత్వేన సిద్ధసాధనత్వాత్. నచాద్యపక్షః ఉభయథాపి ప్రమితత్వా
ప్రమితత్వలక్షణపక్షద్వయే ఽపి వక్ష్యమాణవిధయా దోషస్య సత్త్వాదిత్యర్థః. ౧౧౦.
ఉభయథా ఽపి దోషా దిత్యుక్తం వివృణోతి—కిం నిర్గుణం బ్రహ్మ ప్రమితం సత్పక్షః
కింవాఽప్రమితం ద్వితీయే ప్రాప్తాశ్రయాసిద్ధిః. అథాఽఽద్యపక్షే బ్రహ్మాదిపదలక్ష్యస్యా
ద్వయానందస్య ప్రత్యగ్భిధాత్మజీవాభేదే నిర్ధారితతాత్పర్యైస్తత్త్వమస్యాదివేదాంతై
ర్జీవాత్మాభేదేన పరమాత్మనః సిద్ధే ర్ధర్మిగ్రాహకవేదాంతప్రమాణస్య ప్రకోపః ప్రాప్నో

నపరస్య సిద్ధేః ప్రాప్నోతి ధర్మిగ్రహమానకోపః. ౧౧౧. భో ద్వాసుపర్ణా సయుజా సఖాయే త్యాద్యా శ్రుతి ర్భేద ముదీరయంతీ, జీవేశయోః పిప్పలభోక్త్రభోక్త్రో స్తయో రభేదశ్రుతిబాధికా ఽస్తు.౧౧౨. ప్రత్యక్ష సిద్ధే విఫలే పరాత్మభేదే శ్రుతిర్నో నయవిత్ప్రమాణమ్, స్యా దన్యథా మాన మతత్పరో ఽపి స్వార్థే ఽర్థవాద స్సకలో ఽపి విద్వన్. ౧౧౩. స్మృతిప్రసిద్ధార్థవిబోధి వాక్యం యథేష్యతే మూలతయా ప్రమాణమ్, ప్రత్యక్షసిద్ధార్థకవాక్యమేవం స్యాదేవ తన్మూలతయా ప్రమాణమ్.

తి. తథాచ జ్యోతిష్టోమో న స్వర్గఫలః క్రియాత్వా న్మర్దనక్రియావదిత్యనుమానం 'జ్యోతిష్టోమేన స్వర్గకామో యజేత' ఇతి వేదబోధితవిషయత్వాద్యథాభాసరూపం తథేదమపీతిభావః. ౧౧౧. ఏవం సర్వతః ప్రతిరుద్ధో మండనో ఽనుమానవిరోధం స్థాపయితు మశక్తః శ్రుతివిరోధముద్భావయతి—భో ఇతి. 'ద్వాసుపర్ణా సయుజా సఖాయా సమానం వృక్షం పరిషస్వజాతే-తయో రన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్త్యనశ్నన్న న్యో అభిచాకశీతి' ఇతి శ్రుతిః కర్మఫలభోక్త్రభోక్త్రో ర్జీవేశయో ర్భేద ముదీరయంతీ తయో ర్జీవేశయో రభేదశ్రుతే ర్బాధికా ఽస్తు. ౧౧౨. పరిహరతి—భగవాన్. ప్రత్యక్షసిద్ధే విఫలే స్వర్గాపవర్గాఖ్యఫలశూన్యే ప్రత్యుత 'మృత్యో స్స మృత్యు మాప్నోతి య ఇహ నానేవ పశ్యతి' ఇతి శ్రుత్యుక్తానర్థప్రదే పరజీవయో ర్భేదే శ్రుతిః ప్రమాణం న స్యా దత్ర భేదే ప్రత్యక్షప్రతిపన్నత్వమాత్ర మంగీక్రియతే తత్ర శ్రుతి ప్రామాణ్యావారణాయ న తు తత్ర ప్రమాణం తదసంభవ స్యోక్తత్వా త్సిద్ధాంతే శుక్తిరూప్యవత్తస్యానుభవమాత్రసిద్ధత్వస్వీకారా దజ్ఞాతే ఽర్థే శ్రుతిప్రమాణస్య న్యాయేన నిర్ధారితవతో జైమినేర్న్యాయాభిజ్ఞస్య తవైవం కథనం న శోభన మితి ధ్వనయ న్నాహ—హే నయవిత్. తథాచ భేదస్యాన్యత స్సిద్ధా వపూర్వత్వాభావా న్నశ్రుతితాత్పర్యగోచరతా. యేన వాక్యేన యత్ర ప్రతీత్యుత్పాదనేన ప్రమాణాభావ ప్రయుక్తాసత్వశంకా నివర్త్యతే తస్య తత్ర తాత్పర్య మన్యథా తస్య తదర్థత్వాయో గాత్ యత్పర శ్శబ్ద స్స శబ్దార్థ ఇతి న్యాయాత్, విపక్షే ఽపసిద్ధాంతదండం పాత యతి—అన్యథా స్వార్థే ఽతత్పరో ఽప్యర్థవాద స్సకలో ఽపి ప్రమాణం స్యాత్ ఏత జ్జ్ఞాతుం యోగ్యో ఽసీతి సూచయితు మాహ—హే విద్వన్నితి - ఇం. ౧౧౩. ఏవముక్తో మండన ఆహ—'క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత' ఇత్యాది స్మృతి ప్రసిద్ధస్యార్థస్య విబోధకత్త్వమస్యాదిశ్రుతివాక్యం మూలతయా యథా ప్రమాణమిష్యతే తథా ప్రత్యక్షేణ సిద్ధో ఽర్థో యస్య తథాభూతం వాక్యం ప్రత్య క్షస్య మూలతయా ప్రమాణం స్యా త్తథాచ భేదస్య ప్రత్యక్షాదిప్రవృత్తేః ప్రాగ

౧౧౪. శ్రుతిస్మృతేఽర్థే యది వేదవిద్భిర్భవేన్న తన్మూలతయా ప్రమాణమ్, కథం భవేద్వేదకథానభిజ్ఞైర్జ్ఞాతేఽపి భేదే పరజీవయోస్సా. ౧౧౫. జీవేశ్వరౌ సా వదతీత్యుపేత్య ప్రావోచమేతత్పరమార్థతస్తు, వివిచ్య సత్త్వాత్పురుషం సమస్తసంసారరాహిత్యమముష్య వక్తి. ౧౧౬. యదీయమాఖ్యాత్యథ సత్త్వజీవౌ విహాయ సర్వజ్ఞశరీరభాజౌ, జడస్య భోక్తృత్వముదాహరంతీ ప్రామాణ్యమర్హా న్కథమశ్నువీత. ౧౧౭. నచోదనీయా వయమత్ర విద్వన్యతస్త్వయా పైంగ్యరహస్యమేవ, అత్తీతి సత్త్వం త్వభిపశ్యతిజ్ఞ ఇతి స్మ సమ్యగ్వివృణోతి మంత్రమ్. ౧౧౮. శారీరవాచీ నను సత్త్వశబ్దః క్షేత్రజ్ఞశబ్దః

పూర్వతాయా నిరపేక్షశ్రుతి ప్రమేయత్వాచ్ఛ్రుతేస్తత్ర తాత్పర్యోపపత్తిరితి భావః. ౧౧౪. పరిహరతి—భగవాన్. యది వేదవిద్భిస్స్మృతేఽర్థే శ్రుతిస్తన్మూలతయా ప్రమాణం న భవేత్ కింత్వనధిగతగంతృత్వేనైవ వేదవిద్భిస్స్మర్యమాణార్థస్య తత ఏవ జ్ఞాతత్వాత్తర్హి వేదకథానభిజ్ఞైరపి పరజీవయోర్భేదే జ్ఞాతే సా శ్రుతిస్తన్మూలతయా ప్రమాణం కథం భవేత్ న కేనాపి ప్రకారేణేత్యర్థః. తథాచ వేదకథానభిజ్ఞైర్నిరపేక్షతయా ప్రథమప్రవృత్తైః ప్రత్యక్షాదిభిర్జ్ఞాతే భేదే శ్రుతేః ప్రమేయత్వాభావాన్న తస్యాస్తత్ర తాత్పర్యమితి భావః. ౧౧౫. కించ సా శ్రుతిర్జీవేశ్వరౌ వదతీత్యంగీకృత్యైతత్ప్రావోచం. పరమార్థతస్తు కర్మఫలభోక్తుస్సత్త్వాద్బుద్ధేః పురుషం వివిచ్య సా శ్రుతిరముష్య పురుషస్య సమస్తసుఖదుఃఖభోక్తృత్వలక్షణస్య సంసారస్య రాహిత్యం వక్తి. ౧౧౬. ఉక్తశ్రుత్యర్థమసహమానో మండన ఆహ—యదీయం శ్రుతిః పరజీవౌ విహాయాథ సత్త్వజీవౌ వక్తి తర్హి ప్రత్యక్షవిరుద్ధం జడస్య సత్త్వస్య భోక్తృత్వముదాహరంతీ హేఽర్హన్ ప్రామాణ్యం కథమశ్నువీత కేన ప్రకారేణ ప్రాప్నుయాత్ప్రత్యక్షవిరుద్ధార్థప్రతిపాదకత్వేన 'యజమానః ప్రస్తరః' ఇత్యాదిశ్రుతివత్తాస్వార్థే ప్రామాణ్యానుపపత్తేః. ౧౧౭. అస్య మంత్రస్య పైంగ్యరహస్యబ్రాహ్మణేనైవమేవ వ్యాఖ్యాతత్వాన్నైవమితి పరిహరతి—భగవాన్. అత్రాస్మిన్నర్థే త్వయా వయం నశంకనీయా యతః 'తయోరన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్తి' ఇతి సత్త్వం 'అనశ్నన్నన్యో అభిచాకశీత్యనశ్నన్నన్యోఽభిపశ్యతి జ్ఞస్తావేతౌ సత్త్వక్షేత్రజ్ఞౌ' ఇతి పైంగ్యరహస్యమేవేమం మంత్రం వివృణోతీత్యర్థః. విద్వాంస్త్వమేతజ్జ్ఞాతుం యోగ్యోఽసీతి సంబోధనాశయః. ౧౧౮. ఉక్తబ్రాహ్మణస్యాపి శారీరక్షేత్రజ్ఞప్రతిపాదకత్వాద్ద్వా

పరమాత్మవాచీ, తత్రాప్యతో నాన్యపరత్వ మస్య వాక్యస్య పైంగ్యో
దితవర్త్మనా ఽపి. ౧౯. తదేతదిత్యాదిగిరా హి చిత్తే ప్రదర్శితా
సత్వపదస్య వృత్తిః, క్షేత్రజ్ఞశబ్దస్య చ వృత్తిరుక్తా శారీరకే ద్రష్టరి
తత్ర విద్వన్. ౨౦. యేనేతి హి స్వప్నదృశి క్రియాయాః కర్త్రోచ్యతే
తత్ర స జీవ ఏవ, క్షేత్రజ్ఞశబ్దాభిహితశ్చ యోగిన్ స్యాత్స్వప్నదృ
క్సర్వవిదీశ్వరో ఽపి. ౨౧ తిజ్ప్రత్యయేనాభిహితో ఽత్ర కర్తా తత
స్తృతీయాకరణే ఽభ్యుపేయా, ద్రష్టాచ శారీరతయా మనీషిన్ విశే
ష్యతే తేన స నేశ్వర స్స్యాత్. ౨౨. వృత్తిశ్శరీరే భవతీత్యముష్మి
న్నర్థే హి శారీరపదస్య యోగిన్, తస్మిన్ భవ న్సర్వగతో మహేశః
కథం న శారీరపదాభిధేయః. ౨౩. భవన్ శరీరాదితరత్ర చేశః కథం
న శారీరపదాభిధేయః, నభశ్శరీరే ఽపి భవత్యథాపి నకే ఽపి శారీర

సుపర్ణేతి వాక్యస్య నాన్యపరత్వమితి మండన శ్శంకతే-నను తత్ర పైంగ్యరహస్య
బ్రాహ్మణే ఽపి సత్త్వశబ్దః శారీరవాచీ, క్షేత్రజ్ఞశబ్దః పరమాత్మవాచీ. అతః కారణాత్
పైంగ్యరహస్యోక్తమార్గేణాప్యస్య వాక్యస్య బుధ్యాఽఽత్మపరత్వం నాస్తీత్యర్థః. ౧౯.
సత్వక్షేత్రజ్ఞశబ్దయో రంతఃకరణశారీరపరతయా ప్రసిద్ధత్వా త్తత్రైవవ్యాఖ్యాతత్వాచ్చ
మైవ మిత్యుత్తర మాహ భగవాన్. తత్ర పైంగ్యరహస్యే 'తదేతత్సత్వంయేన స్వప్నం
పశ్యత్యథ యో ఽయం శారీర ఉపద్రష్టా స క్షేత్రజ్ఞ స్తావేతౌ సత్వక్షేత్రజ్ఞౌ' ఇతి
గిరా సత్వపదస్య వృత్తిశ్చిత్తే ప్రదర్శితా క్షేత్రజ్ఞశబ్దస్య చ శారీరకే ద్రష్టరి వృత్తి
రుక్తా-హి రితి ప్రసిద్ధార్థకో నిపాతః. ౨౦. ఉదాహృతపైంగ్యరహస్యగిరాఽపి జీవ
పరమాత్మానా వేవ సిధ్యత ఇతి మండన శ్శంకతే యేనేత్యనేన హి తత్రోదాహృతగిరి
స్వప్నదర్శనక్రియాయాః కర్త్రోచ్యతే. స కర్తా జీవ ఏవ తథా క్షేత్రజ్ఞశబ్దాభిహిత
స్స్వప్నద్రష్టా ఈశ్వరో ఽపి స్యా ద్యతో హే యోగిన్ స సర్వజ్ఞ ఇత్యర్థః. ౨౧.
కర్త్రర్థస్య తిజ్ ప్రత్యయేనాభిహితత్వాత్ శారీర ఇతి విశేషణాచ్చ మైవ మితి భగ
వాన్పరిహరతి అత్ర గిరితిజ్ ప్రత్యయేన కర్త్రోక్త స్తస్మాత్కరణే తృతీయా స్వీకర్తవ్యా
ఽనభిహిత ఇత్యధికారాత్. ద్రష్టాచ శారీరఇతి శారీరత్వేన విశేష్యతే తేన హేతునా
స ద్రష్టా ఈశ్వరో న స్యా దిత్యర్థః. మనీషిణా త్వయైవం న వక్తవ్యమితి సంబోధనా
శయః. ౨౨. ఏవముక్తో మండన స్సత్వపదస్య జీవే వృత్తిం ప్రతిపాదయితు మశక్త
శ్శారీరపదస్య పరమాత్మని వృత్తిం దర్శయతి శరీరే భవతీత్యస్మి న్నర్థే హి యస్మాత్
హే యోగిన్ శారీరపదస్య వృత్తి స్తస్మా త్సర్వగతత్వా త్తస్మిన్ శరీరే భవ న్మహేశ
శ్శారీరపదాభిధేయః కథం న భవేత్ అపితు భవేదేవ. ౨౩. పరిహరతి భగవాన్

మితీరయంతి. ౧౨౪. యద్యేష మంత్రో ఽనభిధాయ జీవప్రాజ్ఞౌ వదే ద్బుద్ధిశరీరభాజౌ, అత్తీతి భోక్తృత్వమచేతనాయా బుద్ధే ర్వదే త్తర్హి కథం ప్రమాణమ్. ౧౨౫. అదాహక స్యాప్యయసః కృశానో రాశ్లేషణా ద్దాహకతా యథా ఽస్తే, తథైవ భోక్తృత్వ మచేతనా యా బుద్ధే రపి స్యా చ్చిదనుప్రవేశాత్. ౧౨౬. ఛాయాతపౌ యద్వదతీవ భిన్నౌ జీవేశ్వరౌ తద్వదితి బ్రువాణా, ఋతం పిబంతా వితి కాఠకేషు శ్రుతి స్త్వభేదశ్రుతిబాధికా ఽస్తు. ౧౨౭. భేదం వదంతీ వ్యవహారసిద్ధం నబాధతే ఽభేదపరశ్రుతిం సా, ఏషా త్వపూర్వా ర్థతయా బలిష్ఠా భేదశ్రుతేః ప్రత్యుత బాధికా స్యాత్. ౧౨౮. మా

సర్వగత్వాదీశ శ్శరీరా దితరత్రాపి భవన్ శారీరపదాభిధేయః కథం తత్ర దృష్టాంతో యథాకాశం వ్యాపకత్వాచ్ఛరీరేఽపి భవతి తథా ఽపి శారీర పదాభిధేయం కే ఽపి న కథయంతి తద్వదిత్యర్థః. ఉ. ౧౨౪. ఏవం తర్హి మంత్రస్య ప్రామాణ్యం బాధ్యేతేతి శంకితం మండనః స్మారయతి యద్యేష మంత్రో జీవేశావనభిధాయ బుద్ధిజీవౌ వదేత్ బుద్ధే శ్చాచేతనాయాం అత్తీతి భోక్తృత్వం వదే త్తర్హి ప్రమాణం కథం ప్రమాణం న భవే దిత్యర్థః. ఇం. ౧౨౫. పరిహరతి భగవాన్. అదాహకస్యాపి లోహపిండస్య వహ్నే స్తాదాత్మ్యా ద్యథా దాహకత్వ మాస్తే తథైవ చైతన్యానుప్రవేశా దచేతనాయా బుద్ధే రపి భోక్తృత్వం స్యా త్తథాచాయోద హతీతి వాక్యవ దత్తీతి వాక్యమపి సుఖదుఃఖాదివిక్రియావతి సత్త్వే భోక్తృత్వ మా రోప్య ప్రవృత్తం ప్రమాణ మేవ. న హీయం శ్రుతిరచేతనస్య సత్త్వస్య భోక్తృత్వం వక్తుం ప్రవృత్తా, కింతు చేతనస్య క్షేత్రజ్ఞస్యాభోక్తృత్వం బ్రహ్మస్వభావతాం చ వక్తుం ప్రవృత్తేతి భావః. ఉ. ౧౨౬. ఏవ ముక్తో మండనః. 'ఋతం పిబంతౌ సుకృతస్య లోకే గుహాం ప్రవిష్టౌ పరమే పరార్ధ్యే-ఛాయాతపౌ బ్రహ్మవిదో వదంతి పంచాగ్న యో యేచ త్రిణాచికేతాః'ఇతి కఠవల్లీస్థా శ్రుతి రభేదశ్రుతే ర్బాధికా స్త్విత్యాహ- ఋతం కర్మఫలం పిబంతౌ పానప్రయోజ్యప్రయోజకా వితి కాఠకేషు. శ్రుతిస్తు 'ఛాయాతపౌ యద్వదతీవ భిన్నౌ జీవేశ్వరౌ తద్వత్'ఇతి బ్రువాణా ఽభేద శ్రుతే ర్బాధికా ఽస్తు-ఉ. ౧౨౭. ఇయ మపి శ్రుతిర్న బాధికా ప్రత్యుత బాధ్యేతి పరిహ రతి భగవాన్. వ్యవహారసిద్ధం భేదం వదంతీ సా భేదశ్రుతి స్తదసిద్ధా భేదపరాం శ్రుతిం నబాధతే ప్రత్యుతాపూర్వోఽర్థో యస్యా స్తత్తయా ఽపూర్వార్థబోధక తయా బలిష్ఠా ఏషా భేదశ్రుతి ర్భేదశ్రుతే ర్బాధికా స్యాత్. అపూర్వేతి అజ్ఞాతజ్ఞాప కతయేతి యావత్. ౧౨౮. ఏవముక్తో మండన ఆహ - ప్రమాణాంతరేణ ప్రత్యక్షే

నాంతరోపోద్బలితా హి భేదశ్రుతి ర్బలిష్ఠా యమినాం వరేణ్య, తద్బా
ధితుం సా ప్రభవత్యభేదశ్రుతిం ప్రమాణాన్తరబాధితార్థామ్. ౧౨౯.
ప్రాబల్య మాపాదయతి శ్రుతీనాం మానాంతరం నైవ బుధాగ్రయా
యిన్, గతార్థతాదానముఖేన తాసాం దౌర్బల్య సంపాదక మేవ
కింతు. ౧౩౦. ఇత్యాద్యా దృఢయుక్తి రస్య శుశుభే దత్తానుమోదా
గిరాం దేవ్యా తాదృశవిశ్వరూపరభసావష్టంభముష్టింధయా, భర్తృ

ణోపోద్బలితోపబృంహితా భేదశ్రుతి ర్హే యమినాం వరేణ్య, బలిష్ఠా త త్తస్మా
త్సా భేదశ్రుతిః ప్రత్యక్షప్రమాణబాధితార్థా మభేదశ్రుతిం బాధితుం ప్రభవతి న
త్వభేదశ్రుతిర్భేదశ్రుతి మిత్యర్థః. ౧౨౯. పరిహరతి భగవాన్ హేబుధానా
మగ్రయాయిన్ ప్రమాణాన్తరం శ్రుతీనాం ప్రాబల్యం నాపాదయతి కింతు గతా
ర్థతాదానముఖేన తాసాం శ్రుతీనాం దౌర్బల్యసంపాదక మేవ బుధాగ్రయాయిన
స్తవేయముక్తి రశోభనేతి సంబోధనాశయః. గతార్థేతి. అనువాదకత్వ సంపాదన
ద్వారా. ౧౩౦. ఉపసంహరతి ఇతీతి. అస్య శ్రీశంకరస్యేత్యాద్యా దృఢయుక్తి
శ్శుశుభే ఆద్యపదేన 'ముక్తో ఽశ్నుతే కామగణా న్సహేశేత్యేవం వదంతీ ఖలు తైత్తి
రీయా, శ్రుతిర్వినా భేద మబాధ్య మర్థా ద్దీనా సతీ సత్త్వ మముష్య వక్తి. ౧.
నైవం యతో ఽజ్ఞాననివృత్తితో ఽయం సత్యామితానందచిదాత్మభావం, గతో
ఽశ్నుతే సౌమ్య స సర్వకామాం స్తదంతరస్థానితి సా బ్రవీతి. ౨. ద్రష్టవ్య ఆత్మేతి
వచః పరాత్మనః కర్మత్వ కర్తృత్వ మియం హి వక్తి, సందర్శనేఽతో యతిరాజ భేద
స్సత్యో ఽన్యథా స్యా చ్ఛ్రుతి రప్రమాణం. ౩. నేయం శ్రుతి స్తాత్త్వికభేదగాస్త్వ
ద్వైతశ్రుతే ర్వేదవిదాం వరేణ్య, విరోధతో బ్రహ్మపరత్వతోఽస్యా స్తాత్పర్యగత్యా
కిల మానభావః. ౪. నన్వస్త్వభేదశ్రుతి రేవ యోగి న్ప్రకల్పితా భేదపరేతి నైవం,
ప్రాతీతికో వా వ్యవహారసిద్ధో భేదో న వై భేదమితి ప్రకోపాత్. ౫. అథాస్తు భేదే
యతిశేఖరార్థాపత్తిర్న చైవం ననుసత్యభేదం, వినోపపత్త్యా రహితో నచార్థ స్తస్మా దభే
దార్థశ్రుతి ర్బలిష్ఠా. ౬. స్యాచ్చేదభేదో ఽస్య పరాత్మనా మునే తర్హ్యోపలభ్యేత
నచోపలభ్యతే, తస్మా దసౌ నాస్తి తతో యతే భిదా షష్ఠప్రమాణస్య తు గమ్యతాం
గతా. ౭. యథావృతో నైవ ఘటః ప్రదృశ్యతే తథా వృతో ఽసౌ వపి నైవ
భాసతే, అవిద్యయా తత్త్వవిదా మనావృతః ప్రకాశతేఽతో న భిదాంత్యమానగా".
౮. ఇత్యాదిదృఢయుక్తిజాతం గ్రాహ్యం తాం విశినష్టి గిరాం దేవ్యా ఽధిష్ఠాతృ

న్యాసవిలక్ష్య సూక్తిజననీ సాక్షిత్వకుక్షింభరిః సశ్లాఘాద్భుత పుష్పవృ
ష్టిలహరీ సౌగంధ్యపాణింధయా. ౧౩౧. ఇత్థం యతిక్షితిపతే రను
మోద్య యుక్తిం మాలాం చ మండనగళే మలినా మవేక్ష్య, భిక్షార్థ
ముచ్చలత మద్య యువా మితీమా వాచష్ట తం పునరువాచ యతీంద్ర
మంబా. ౧౩౨. కోపాతిరేకవశత శ్శపతా పురా మాం దుర్వాససా
తదవధి ర్విహితో జయస్తే, సాఽహం యథాగత ముపైమి శమిప్రవీరే
త్యుక్త్వా ససంభ్రమ మముం నిజధామ యాంతీమ్ ౧౩౩. బబంధ ని
శ్శంక మరణ్యదుర్గా మంత్రేణ తాం జేతుమనా మునీంద్రః, జయో
ఽపి తస్యాః స్వమతైక్యసిద్ధ్యై సార్వజ్ఞతః స్వస్య న మానహేతోః.
౧౩౪. జానామి దేవీం భవతీం విధాతు ర్దేవస్య భార్యాం పురభిత్సగ
ర్భ్యామ్, ఉపాత్తలక్ష్మ్యాది విచిత్రరూపాం గుప్త్యై ప్రపంచస్య కృ

దేవతయా సరస్వత్యా దత్తోఽనుమోదో యస్యై తయానుమోదితేతి యావత్. తథా
తాదృశస్య విశ్వరూపస్య మండనస్య యో రభసావష్టంభో వేగస్య హర్షస్య వా
స్తంభ స్తస్య ముష్టింధయా నిష్పీడ్య సారాకర్షికా తథా భర్తు ర్న్యాసస్య సన్న్యాసస్య
విలక్ష్యేణ సంవ్యాజేన యా సూక్తి స్తస్యా జననీ సరస్వత్యేవ సాక్షిత్వకుక్షింభరిః
సాక్షిత్వవతీ యస్యా స్తథా శ్లాఘయా సహ వర్తమానా యా అద్భుతపుష్పవృష్టి
లహరీ తస్యా స్సౌగంధ్యస్య పాణిం ధయతి హస్తం పిబతీతి తథా శార్దూ. ౧౩౧.
ఇత్థ మేవం ప్రకారేణ యతిరాజస్య యుక్తి మనుమోద్య మాలాం చ మండనగళే
మలినా మవేక్ష్యాద్య యువాం భిక్షార్థ ముచ్చలత మితీమాం శంకరమండనా వాచష్టే
వాచాంబా సరస్వతీ తం యతీంద్రం పున రువాచ. ౧౩౨. పురా కోపాతిరేకవశతో
మాం శపతా దుర్వాససా తవ జయ స్తస్యావధి ర్విహిత స్తస్య జాతత్వా త్సాహం
హే శమిప్రవీర, యథాగత ముపైమ్యనుగచ్ఛామీత్యేవ మముం ససంభ్రమ ముక్త్వా
నిజధామ యాంతీం బబంధే త్యన్వయః. ససంభ్రమం యాంతీమితి వా. ౧౩౩. నిశ్శం
క మరణ్యదుర్గామంత్రేణ వనదుర్గామంత్రేణ మునీంద్ర శ్శ్రీశంకరో బబంధ కిమర్థం
ఇత్యపేక్షాయా మాహ- తాం సరస్వతీం జేతుమనాః. నను యతీంద్రస్య తస్య తజ్జయ
సిద్ధమానేన కిమిత్యాశంక్యాహ- తస్యాః సరస్వత్యా జయోఽపి స్వమతైక్యసిద్ధ్యై
న తు స్వస్య సర్వజ్ఞతానిమిత్తక మానపూజాదిసిద్ధ్యర్థం - ఉ. ౧౩౪. మంత్రేణ
బధ్వా కి ముక్తవా నిత్యపేక్షాయాం తద్వచన ముదాహరతి.—దేవస్య విధాతు
ర్బ్రహ్మణో భార్యాం త్రిపురసంభేదకస్య మహాదేవస్య సగర్భ్యాం సహోదరాం

తావతారామ్. ౧౩౫. వ్రజ జనని తదా త్వం భక్తచూడామణి స్తే
నిజపద మనుదాస్యామ్యభ్యనుజ్ఞాం యదైతుమ్, ఇతి నిజవచనే ఽస్మిం
చ్ఛారదాసంమతే ఽసౌ ముని రథ ముదితో ఽభూ న్మాణ్డనం హృ
ద్యభుత్సుః. ౧౩౬.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తన్మండనార్యకథాపరః,
సంక్షేపశంకరజయే సర్గోఽసావష్టమోఽభవత్.

ఉపాత్తం లక్ష్మ్యాదీనాం విచిత్రం రూపం యయా తథాభూతామిదానీం ప్రపంచస్య రక్షణార్థం కృతావతారాం - దేవీం భవతీం సరస్వతీం త్వా మహం జానామి. ఉ. సరస్వత్యాః శివసగర్భ్యత్వం 'నీలకంఠం రక్తబాహుం శ్వేతాంగం చంద్రశేఖరమ్, జనయామాస పురుషం మహాకాళీ సితాం స్త్రియమ్', ఇత్యాదే రవగన్తవ్యం. ౧౩౫. తస్మాత్ హేజనని, తే భక్తచూడామణి రహం యదా నిజస్థానమేతుం గంతు మభ్యనుజ్ఞా మభిదాస్యామి తదా త్వం నిజపదం వ్రజ - ఇత్యేవం భూతే నిజవచనే శారదయా సరస్వత్యాసంమతే సతి మాండనం హృన్మండనస్యాభిప్రాయం జ్ఞాతుమిచ్ఛురసౌ మునిః శ్రీశంకరో ముదితోఽభూత్-మాలినీ. ౧౩౬.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య బాలగోపాలతీర్థ శ్రీపాదశిష్యదత్త
వంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే
శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే
అష్టమస్సర్గః.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

నవమసర్గ ప్రారంభః.

అథ సంయమిక్షితిపతేర్వచనై ర్నిగమార్థనిర్ణయకరైస్సనయైః,
శమితాగ్రహో ఽపి పునరప్యవదత్కృతసంశయ స్సపది కర్మజడః. ౧.
యతిరాజ సంప్రతి మమాభినవా న్న విషాదితో ఽస్మ్యపజయాదపి
తు, అపి జైమినీయవచనా న్యహహోన్మథితాని హీతి భృశ మస్మి
కృశః. ౨. స హి వే త్త్యనాగత మతీత మపి ప్రియకృ త్సమ స్తజగతో
ఽధికృతః, నిగమప్రవర్తనవిధౌ స కథం తపసాంనిధి ర్వితథసూత్రపదః.
౩ ఇతి సందిహాన మవద త్తమసౌ నహి జైమినావపనయో ఽస్తి మనాక్,

ఏవం మండనాచార్యసంవాదం సపరికరం నిరూప్య సార్వజ్ఞ్యోపాయం సప్రపంచం నిరూపయితు ముపక్రమతే అథాచార్యయుక్తీనాం సరస్వతీకృతానుమోదనస్య స్వగళస్థమాలాయా మలినీభావస్య చానంతరం సంయమిరాజస్య శ్రీశంకరస్య వేదార్థనిర్ణయకరైః పునశ్చ న్యాయసహితై ర్వచనై శ్శమిత ఆగ్రహో యస్య స తథాభూతో ఽపి సపది తత్క్షణే కృతసంశయః పున రవోచత్ యతః కర్మజడః. ప్రమితాక్షరా వృత్తం. 'ప్రమితాక్షరా సజససై రుదితా' ఇతిలక్షణాత్. ౧. యదువాచ తదాహ-అపి హే యతిరాజ సంప్రతి మమాభినవాదపజయాద్విషాదం న ప్రాప్తో ఽస్మి అపితు జైమినీయవచనాని. అహహేతి నిపాతా వాశ్చర్యాతిశయార్థావత్యంతఖేదార్థా వా. ఉన్మథితానీతి కారణా దత్యంతం కృశో ఽస్మి. ౨. హి యస్మా త్స జైమిని ర్భవిష్యం భూతం చ జానాతి పునశ్చ జగతః ప్రియకరణార్థం వేదస్య వేదార్థస్య వా ప్రవర్తనవిధావధికృత స్తథా చైవంభూత స్తపసాం నిధి స్స కథం వితథసూత్రపదో వితథాని వ్యర్థాని సూత్రపదాని యస్య. వితథసూత్రేషు వ్యవసాయో వా యస్య తథాభూతః కథంభవే దిత్యర్థః. ౩. ఇత్యేవం సందేహం ప్రాప్తవంతం తం మండన మసౌ శ్రీశం,

ప్రమిమీమహే న వయమేవ మునేర్హృదయం యథావదనభిజ్ఞతయా. ౩. యది విద్యతే కవిజనావిదితం హృదయం మునేస్తదిహ వర్ణయ భోః, యది యుక్తమత్ర భవతా కథితం హృది కుర్మహే దళదహంకృతయః. ౪. అభిసంధిమానపి పరే విషయప్రసరన్మతీ ననుజిఘృక్షురసౌ, తదవాప్తిసాధనతయా సకలం సుకృతం న్యరూపయదితి స్మ పరమ్. ౫. వచనం తమేతమితి ధర్మచయం విదధాతి బోధజనిహేతుతయా, తదపేక్షయైవ స చ మోక్షపరో నిరధారయన్న పరథేతి వయమ్. ౬. శ్రుతయః క్రియార్థకతయా సఫలా అతదర్థకాని తు వచాంసి వృథా, ఇతి సూత్రయన్నను కథం మునిరాడపి సిద్ధవస్తు

కరోఽవోచత్ జైమినౌ మనాక్ ఈషదపి అపనయోఽన్యాయో నహి, కింతు వయమేవానభిజ్ఞతయా మునేరభిప్రాయం యథావన్న ప్రమిమీమహే ప్రమాతుం న శక్నుమః. ౩. ఏవం శ్రుత్వాత్యుత్సుకో మండన ఆహ-యది కవిజనైరప్యవిదితం మునేర్హృదయమభిప్రాయో విద్యతే తర్హ్యస్మదగ్రే వర్ణయ. నను మున్యభిప్రాయవిత్త్వాభిమానవతాం భవద్విధానామగ్రే తద్వర్ణనం నిష్ఫలమిత్యాశంక్యాహ-యది భవతా ఉత్రాస్మిన్ హృదయవర్ణనే ప్రసక్తే యుక్తం కథితం తర్హి దళితాహంకృతయస్సంతో వయం తత్ హృది కుర్మహే. ౪. ఏవం ప్రార్థితస్స శ్రీశంకరో జైమిన్యభిప్రాయమావిష్కరోతి పరే బ్రహ్మణ్యభిప్రాయవానపి విషయేషు ప్రవాహీకృతబుద్ధీన్ తత్రానధికారమాలోచ్య తత్రాధికారాయ తాననుగృహీతుమిచ్ఛురసౌ మునిః పరబ్రహ్మప్రాప్తిసాధనతయా పరం కేవలం సుకృతం పుణ్యం కర్మాతిశయేన నిరూపితవాన్ నతు పరం బ్రహ్మేత్యర్థః. ౫. నన్విదం భవద్భిః కథం జ్ఞాతమితి చేత్ శ్రుత్యర్థనిర్ణాయకస్య శ్రుత్యననురూపాభిప్రాయవత్త్వాభావనిశ్చయాదిత్యాశయేనాహ-వచనమితి. 'తమేతం వేదానువచనేన బ్రాహ్మణా వివిదిషంతి యజ్ఞేన దానేన తపసానాశకేన' ఇతివచనం పరబ్రహ్మావగతిజన్మహేతుతయా బ్రహ్మచర్యాదిధర్మసముదాయం విదధాతి. యద్యపి ప్రత్యయార్థప్రధానతాపత్తేః సన్నర్థేచ్ఛాజనిహేతుతయా తద్విధాయకం తథాప్యశ్వేన జిగమిషతీతివత్ ప్రకృత్యర్థప్రధానతాశ్రయేణైవ ముక్తం. తద్వచనాపేక్షయైవ సచ మోక్షపరో జైమినిర్ధర్మనిచయం నిరధారయత్ నాన్యథేతి వయం మన్మహ ఇత్యధ్యాహారః. ౬. నను 'ఆమ్నాయస్య క్రియార్థత్వాదానర్థక్యమతదర్థానా' మితి సూత్రయన్ వేదస్య సిద్ధవస్తుపరతాం కథం మనుత ఇతి మండనశ్శంకతే శ్రుతయః క్రియార్థకతయా సఫలా అక్రియార్థకాని తు వచాంసి వృథాఽనర్థకానీతి సూత్రయన్మునిరాడ్వేదవచసాం సిద్ధవస్తుపరతాం నను కథం మనుతే

పరతాం మనుతే. ౮. శ్రుతిరాశి రద్వయపరోఽపి పరంపరయా ఽఽత్మ
బోధఫలకర్మణి చ, ప్రసరత్కటాక్షః ఇతి కార్యపరత్వ మసూచి తత్ప్ర
కరణస్థ గిరామ్. ౯. నను సచ్చిదాత్మపరతాభిమతా యదికృత్స్న వేదనిచ
యస్య మునేః, ఫలదాతృతామపురుషస్య వద న్సకథం నిరాహ పర
మేశమపి. ౧౦. నను కర్తృపూర్వక మిదం జగదిత్యనుమాన మాగ
మవచాంసి వినా, పరమేశ్వరం ప్రథయతి శ్రుతయ స్త్వనువాదమా
త్ర మితి కాణభుజాః ౧౧. న కథంచి దౌపనిషదం పురుషం మనుతే
బృహంత మితి వేదవచః, కథయత్యవేదవిదగోచరతాం గమయే త్కథం
త మనుమాన మిదమ్. ౧౨. ఇతి భావ మాత్మని నిధాయ ముని స్స
నిరాకరో న్నిశితయుక్తిశతైః, అనుమానమీశ్వరపరం జగతః ప్ర
భవం లయం ఫలమపీశ్వరతః. ౧౩. తదిహాస్మదుక్తవిధయా నిషదా

ఇత్యర్థః. ౮. ఉక్తసూత్రస్య కర్మకాండాభిప్రాయత్వాన్నైవ మితి పరిహరతి భగవాన్
శ్రుతిరాశిః పరంపరయా ఽద్వితీయబ్రహ్మపరో ఽపి ఆత్మబోధః ఫలం యస్య, తస్మిన్
కర్మణి ప్రసరత్కటాక్షః ప్రవాహీకృతదృష్టి రిత్యతః కర్మ ప్రకరణస్థగిరాం కార్య
పరత్వ మసూచి సూత్రితవాన్. ౯. నన్వేవం తర్హి ఫలదాతృత్వం కర్మణ స్స్వీకృత్య
పరేశం కిమర్థం నిరాహేతి మండన శ్శంకతే. నను కృత్స్న వేదకదంబస్య సచ్చిదాత్మ
పరతా యది మునే రభిమతా తర్హి పురుషా త్పరమాత్మనో భిన్నస్య కర్మణః ఫలదా
తృత్వం వద న్సన్ మునిః పరమేశ్వర మపి కథం నిరాకృతవా నిత్యర్థః. ౧౦. అనుమాన
గమ్యం తం నిరాకృతవా న్నతు వేదనిచయగమ్యమితి సమాధత్తే భగవాన్. నన్వితి.
ఇదం జగత్ కర్తృపూర్వకం కార్యత్వాత్. ఘటాదివదిత్యను మానం వేదవ
చాంసి వినా పరమేశ్వరం సాధయతి. శ్రుతయస్తు అనుమానసిద్ధార్థస్యాను వాద
మాత్ర మితి కాణభుజాః కాణాదాః. ౧౧. ఔపనిషద ముపనిషదేకగమ్యం బృహంతం
పురుష మవేదవిత్ కథంచి దపి న మనుతే న విజానాతీతి వేదవచః పరమాత్మనో
ఽవేదవిదగోచరతాం కథయతి. తథాచ శ్రుతిః 'తంత్వౌపనిషదం పురుషం
పృచ్ఛామి నావేదవిన్మనుతే తం బృహంత' మితి - తస్మా దిదం కాణాదోక్త మను
మానం తం కథం గమయేదితి భావమితి పరేణాన్వయః. ౧౨. ఇత్యుక్తం భావ మాత్మని
బుద్ధ్వా నిధాయ స ముని స్తీక్ష్ణయుక్తిశతై రీశ్వరపర మనుమానం నిరాకరోత్. తథేశ్వ
రాత్ జగతః ప్రభవం ప్రలయం ఫలం చ నిరాకరోత్. ౧౩. తత్తస్మా దిహాస్మిన్
మునే ర్వచసి అస్మదుక్తవిధయా నిషదారహస్యేనాణ్వపి విరుద్ధం న భవతి. తథా

న విరుద్ధ మణ్వాపి మునే ర్వచసి, ఇతి గూఢభావ మనవేక్ష్య బుధా స్తమనీశ వాదవ్యయ మితి బ్రువతే. ౧౪. కిము తావతైవ స నిరీశ్వర వాద్యభవత్పరాత్మవిదుషాం ప్రవరః?, న నిశాటనాహితతమః క్వచి దప్యహాని ప్రభాం మలినయే త్తరణేః. ౧౫. ఇతి జైమినీయవచసాం హృదయం కథితం నిశమ్య యతికేసరిణా, మనసా ననంద కవిరాణ్మిత రాం సహ శారదా శ్చ సదసస్పతయః. ౧౬. విదితాశయో ఽపి పరి వర్తిమనా గ్విశయః సజైమిని మవాప హృదా, అవగంతుమస్య వచ సా ఽపి పునః సచ సంస్మృతః సవిధ మాప కవేః. ౧౭. అవదచ్చ శృ ణ్వితి సభాష్యకృతి ప్రజహాహి సంశయ మిమం సుమతే, యదవోచ దేష మమ సూత్రతతే ర్హృదయం తదేవ మమ నాపరథా. ౧౮. న మమైవ వేద హృదయం యమిరా డపి తు శ్రుతే స్సకలశాస్త్ర తతేః, యదభూ ద్భవిష్యతి భవ త్తదపి హ్యాయ మేవ వేద నతథా త్వితరః. ౧౯. గురుణా చిదేకరసతత్పరతా నిరణాయి హి శ్రుతిశిరో

చోక్తం గూఢభావ మనవేక్ష్య బుధా స్తం జైమిని మనీశ్వరవాద్యయమితి కథయంతి. ౧౪. పరమేశ్వరపరానుమానఖండనమాత్రేణ తస్యానీశ్వరవాదిత్వం న సంభవతీత్యా హ—కిము తావతైవ సపరాత్మవిదుషాం ప్రవరః నిరీశ్వరవాదీ అభవత్ ? నిశాటనై శ్చేచకాదిభి రాహితం స్థాపితం తమో దివసే తరణేః సూర్యస్య ప్రభాం క్వచిదపి న మలినయేత్. నైవ మలినాం కుర్యాత్. ౧౫. ఇత్యేవం ప్రకారేణ యతిసింహేన కథితం జైమినీయవచనానాం హృదయం నిశమ్య స కవిరాట్ మండనో మనసా ఽత్యంతం ననంద, శారదయా సహ వర్తమానాశ్చ సభానాయకా స్తథైవ ననందుః. ౧౬. యతి రాజోక్త్యా విదితాభిప్రాయో ఽపి సమండనః పరివర్తీ వర్తమానో మనాగీషద్విశయః సంశయో యస్య స అస్య జైమినే ర్వచసా ఽపి చ తమభిప్రాయ మవగంతుం మనసా జైమినిం ప్రాప. తస్య ధ్యానం కృతవా న్స చ జైమినిః కవేః మండనస్య సమీప మవాప. ౧౭. సజైమినిః శృణ్విత్యవదచ్చ. హే సుమతే. భాష్యకారే శ్రీశంకరే. ఏతే నోక్త ఏవ మునేరాశయ ఉతాన్య ఇతీమం సంశయం పరిత్యజ, యతో మమ సూత్ర తతే ర్యత్ హృదయ మేషః అవోచ త్తదేవ మమ హృదయం నాన్యథా. ౧౮. కించ న కేవలం మమైవ హృదయం యమిరాట్ జానాతి, అపితు శ్రుతే స్సర్వశాస్త్ర తతే శ్చ హృదయం వేద, యచ్చ భూతం భవిష్యత్ వర్తమానం తదప్యయ మేవ వేద; ఇతరస్తు న తథా వేద. ౧౯. తథా చైతదుక్త ఏవ మమాశయో వ్యాసశిష్యస్య

౽చసామ్, కథ మేక సూత్ర మపి తద్విమతం కథయామ్యహం తదుప పాదితధీశ?. ౨౦. అల మాకలయ్య విశయం సుయశ శ్శృణు మే రహ స్య మిమ మేవ పరమ్, త్వ మవేహి సంసృతినిమగ్న జనో త్తరణే గృహీ తవపుషం పురుషమ్. ౨౧. ఆద్యే సత్వముని స్సతాం వితరతి జ్ఞానం స్వితీయే యుగే దత్తో ద్వాపర నామకే తు సుమతి ర్వ్యాసః కలౌ శం కరః, ఇత్యేవం స్ఫుటమీరితో ఽస్య మహిమా శైవే పురాణే యత స్తస్య త్వం సుమతే మతే త్వవతరే స్సంసారవార్ధిం తరేః. ౨౨ ఇతి బోధితద్విజవరో ఽంతరధా న్మవసోపగుహ్య యమినా మృషభం, స చ యాయజూకపరిషత్ప్రముఖః ప్రణిపత్య శంకర మవోచ దిదమ్. ౨౩. విదితో ఽస్తి సంప్రతి భవా జ్జగతః ప్రకృతి ర్నిర స్తసమతాతిశయః,

---

మమ తద్విరుద్ధకథనాసంభవాదిత్యాహ—గురుణా శ్రీవేదవ్యాసేన వేదాంతవచసాం వివేకరసతత్పరతా నిరణాయి, తద్విరుద్ధ మేకసూత్ర మప్యహం కథం కథయామి? యత స్తస్మా త్పరిప్రా ప్తబుద్ధిః.౨౦.తస్మాత్ హేసుయశః సంశయమల మాకలయ్యాలంకృత్వా విముచ్య మమ వచసా ద్రహస్యం శృణు. సంసృతిసాగరనిమగ్నజనో త్తరణార్థం గృహీత విగ్రహం పరంపురుషం పరమాత్మానం శివమేవేమం త్వం జానీహి. యద్వా-ఇమ మేవ పరం పురుషమవేహి. నను నిర్విగ్రహస్య తస్య కథం తద్వత్తా? ఇత్యాశంక్యాహ-సంస్ర తీతి. ౨౧. నను కుత ఏతజ్జాతం? ఇతిచే త్తత్రాహ - యత ఆద్యే కృతయుగే సత్వ మునిః కపిలాచార్య స్సతాం జ్ఞానం ప్రయచ్ఛతి. ద్వితీయే త్రేతాసంజ్ఞకే యుగే దత్తో ద్వాపరనామకేతు సుమతి ర్వ్యాసః కలౌ శంకర ఇత్యేవ మస్య మహిమా శైవే పురా ణే స్ఫుటం యథాస్యా త్తథా యతః కథిత స్తస్మా త్తస్య మతే హే సుమతే, త్వ మవతరేః ప్రవిష్టో భవ తతః కిం? ఇతిచే త్తత్రాహ - సంసారసముద్రం తరే స్తీర్ణో భవ. శార్దూ లవిక్రీడితంవృత్తం. ౨౨. తతః కింవృత్తం? ఇత్యపేక్షాయా మాహ - ఇత్యేవంబోధితో ద్విజవరో మణ్డనో యేన స జైమిని ర్యమినాం ఋషభం మనసా ఆలింగ్యాన్తర్ధాన మగాత్. సచ యాయజూకానాం ఇజ్యాశీలానాం సదసి ప్రముఖ శ్శ్రేష్ఠో మండన శ్శంకరం ప్రణిపత్యేదం వక్ష్యమాణ మవోచత్-ప్ర. ౨౩. సంప్రతి భవాన్ విదితో ఽస్తి, కోఽసా వహం? ఇతి తత్రాహ-జగతః ప్రకృతిః కారణ మతఏవ నిర స్తసమతాతి శయః జగత్కారణస్య అనేకత్వే ఏకస్య సిసృక్షాయామపరస్య జిహీర్షాయా మన్యస్య సిసృక్షేత్యనవస్థిత్యా ఽపాతాత్. నను సాంఖ్యాద్యభిమతం ప్రధానాదిరూపం మాం జానాసీతిచే త్తత్రాహ - అవబోధమాత్రవపుః నను విగ్రహవంతం మాం కథమేవం జా

అవబోధ మాత్రవపు రప్యబుధోద్ధరణాయ కేవల ముపాత్తతనుః. ౨౪.
యదేక ముదితం పదం యతివర త్రయీమస్తకై స్తదస్య పరిపాలక స్త్వ
మసి తత్త్వమస్యాయుధః, పరంగళితసౌగతప్రలపితాంధకూపాంతరే పత
త్కథ మివాన్యథా ప్రళయ మద్య నాపత్స్యతే. ౨౫. ప్రబుద్ధోఽహం
స్వప్నాదితి కృతమతిః స్వప్నమపరం యథా మూఢ స్స్వప్నే కలయతి
తథా మోహవశగాః, విముక్తిం మన్యంతే కతిచిదిహ లోకాంతర
గతిం హసంత్యేతాన్ దాసా స్తవ గళితమాయాః పరగురోః. ౨౬.
ముహు ర్ధిగ్ధిగ్భేది ప్రలపితవిముక్తిం యదుదయే ఽప్యసారస్సంసారో
విరమతి నకర్తృత్వముఖరః, భృశం విద్వన్మోదే స్థిరతమవిముక్తిం త్వదు
దితాం భవాతీతా యేయం నిరవధి చిదానందలహరీ. ౨౭. అవిద్యా
రాక్షస్యా గిళితమఖిలేశం పరగురో పిచండం భిత్వా స్యా స్సరభస
మముష్మా దుదహారః, వృతాం పశ్యన్ రక్షో యువతిభి రముష్యా

నాసి? ఇతిచే త్తత్రాహ-ఏవంభూతోఽప్యస్మదాద్యజ్ఞజనోద్ధరణాయ కేవలం గృహీత
విగ్రహో నతు వస్తుత స్తద్వానిత్యర్థః. ౨౪. అబుధోద్ధార శ్చ త్వయా సంపాదిత ఏవ
వేదాంతవేద్యస్థాపనాదిత్యాశయేనాహ— 'ఆత్మా వా ఇద మేక ఏవాగ్ర ఆసీత్'
'బ్రహ్మా వా ఇద మగ్ర ఆసీ దేక మేవ' 'సదేవ సౌమ్యేద మగ్ర ఆసీ దేకమేవాద్వితీయ'
మిత్యాదిభిః ఋగ్యజుస్సామాఖ్యవేదత్రయీమస్తకై ర్యదేకం పదం కథితం తస్యాస్య
పదస్య తత్త్వమస్యాయుధ స్త్వం పరం కేవలం పరిపాలకో ఽసి, అన్యథాగళితాః
పుమర్థభ్రష్టా యే సౌగతా స్తైః ప్రలపితలక్షణస్యాంధకూపస్యాంతరే ఽద్య పతత్
తత్పదం కథమివ ప్రలయం నాపత్స్యతే? అపితు ప్రపత్స్యత ఏవ. పృథ్వీ. ౨౫. కించ
యథా కశ్చన మూఢ స్స్వప్నే శ్రమం ప్రాప్య సుప్త్వా ప్రబుద్ధః ప్రబోధరూప మపరం
స్వప్నమేవాహం స్వప్నాత్ప్రబుద్ధ ఇతి కృతబుద్ధిః కలయతి మన్యతే, తథేహ లోకే కేచి
దవివేకవశవర్తినో బంధరూపామేవ లోకాంతరగతిం విముక్తిం మన్వంతే. తవ పర
గురో ర్దాసాస్తు విగళితమాయా ఏతాన్ హసంతి-శి. ౨౬. తస్మా ద్భేదవాదిప్రలపితవి
ముక్తిం మహు ర్ధిగ్ధిక్, యతో యస్యా ఉదయే ఽపి కర్తృత్వప్రముఖో ఽసార
స్సంసారో న శామ్యతి త్వదుక్తాం స్థిరతమాం విముక్తిం మోదే ఽనుమోదే యత
స్సర్వానర్థనివృత్తిపూర్వక పరమానందప్రాప్తిరూపేత్యాహ-సేయం త్వదుక్తా స్వస్వరూప
రూపా. ఏవంభూతాయా అపి నాశవత్త్వే ఽనుపాదేయత్వం స్యా దిత్యతః స్థిరతమే
త్యుక్తం. ౨౭. కించావిద్యాలక్షణయా రాక్షస్యా గిళిత మఖిలేశం హేపరగురో
-అస్యాపిచండముదరం భిత్వా సరభసం యథా స్యా త్తథాఽముష్మా దుదరా త్సకాశా

ప్రియతమాం హనూమాన్ లోకేద్య స్తవతు కియతీ స్యాన్మహితతా. ౨౮. జగదార్తిహన్ననవగమ్య పురా మహిమాన మీదృశ మచింత్య మహామ్, యదహం పురా ఽబ్రువ మసాం ప్రత మప్యఖిలం క్షమస్వ కరుణాజలధే. ౨౯. కపిలాక్షపాదకణభుక్ప్రముఖా అపి మోహ మీయు రమితప్రతిభాః, శ్రుతిభావనిర్ణయ విధా వితరః ప్రభవే త్కథం పరశివాంశ మృతే?. ౩౦. సమేతై రేతైః కిం కపిలకణభుగ్గౌతమవచ స్తమస్తోమై శ్చేతోమలినిమసమారంభణచణైః, సుధాధారోద్గారప్రచురభగవత్పాదవదనప్రరోహ ద్వ్యాహారామృతకిరణపుంజే విజయిని. ౩౧. భిందానై ర్దేవ మేతై రభినవయవనై స్సద్గవీభంజనోత్కై ర్వ్యాప్తా సర్వేయ ముర్వీ క్వ జగతి భజతాం క్వైవ ముక్తిప్రసక్తిః, యద్వా సద్వాదిరాజా విజితకలిమలా విష్ణుతత్త్వాను

దుదహార ఆహృతవా నసి. తథాచ రక్షసాం యువతిభి ర్వృతాం నతు గిలితాస్తత్రాప్యముష్యా ఖిలేశస్య రామచంద్రస్య ప్రియతమాం సీతాం నతు తం తత్రాపి పశ్యన్ న తు రక్షోయువతినాశేనాహరత్ హనూమాన్ లోకేద్యః, ఏవం భూతస్య తవతు మహాత్మా కియతీ స్యా త్తస్యాః పరిమాణం నాస్తీత్యర్థః. ౨౮. ఏవం స్తుత్వా సమ్ముఖీకృత్య క్షమాపయతి- హే జగదార్తిహన్, ఈదృశ మచింత్యం తవ మహిమానం పూర్వ మబుధ్వా యదహ మన్యాయ్యం పురా ఽబ్రువం తత్సర్వం క్షమస్వ. యతో హే కరుణాసముద్ర-ప్ర. ౨౯. ఏవం క్షమాప్య పున స్స్తౌతి - అపరిమితప్రతిభాః కపిలగౌతమ కణాదప్రభృతయో ఽపి శ్రుతిభావనిర్ణయవిధౌ మోహం ప్రాప్తాః. తత్ర పరశివాంశం త్వాం వినా ఽన్యః కథం ప్రభవేత్?. ౩౦. తథాచేదానీం తేషాం వచస్తమః పుంజా అకించిత్కరా ఏవేత్యాహ-సమేతైరితి. సుధాధారోద్గారప్రచురా ద్భగవత్పాదముఖలక్షణా చ్చంద్రా త్ప్రరోహంతో వ్యాహారలక్షణా అమృతకిరణా స్తేషాం పుంజే విజయిని సతి మనసో మలినిమ్నో మాలిన్యస్య సమారంభణేన చణై ర్విఖ్యాతైః కపిలాదివచస్తమస్స్తోమైర్మిలితై రపి కిం? స్వకార్యకరణాయ స్థాతు మప్యశక్తత్వాత్ - శి. ౩౧. దుర్వాదిభి ర్వ్యాప్తా ముర్వీ మాలోచ్యోద్భూతాం చింతాం దర్శయతి-దేవం పరమాత్మలక్షణా న్దేవప్రతిమాం భిందానైః తద్భేదనపరై ర్ద్రోహమదేన మత్తై రేతై రుపలభ్యమానైః ర్వ్యాదిలక్షణాభినవయవనైః శ్రుతిలక్షణ సద్గవీభంజనోత్సుకై స్సర్వేయం భూమి ర్వ్యాప్తా. తతశ్చ జగతి ఏవంవిధాన్ సేవతాం కస్మిన్ దేశే కస్మిన్ కాలే వా ముక్తి ప్రసక్తిః? క్వైవ క్వాపి కాపి నాస్తి. పునరాచార్యశిష్యానాలోచ్యాహ—

రక్తా ఉజ్జృంభంతే సమంతాద్దిశిదిశి కృతినః కిం తయా చింతయా మే?. 3౨. కథమల్పబుద్ధివివృతిప్రచయప్రబలోరగక్షతిహతాశ్శ్రుతయః, న యది త్వదుక్త్యమృతసేకధృతా విహరేయురాత్మవిధృతానుశయాః?. 33. భవదుక్తసూక్త్యమృతభానుకరా న చరేయురార్య యది కశ్శమయేత్?, అతితీవ్రదుస్సహభవోష్ణకరప్రచురాతపప్రభవతాపమిమమ్. 3౪. బత కర్మయంత్రమధిరుహ్య తపః శ్రుతగేహదారసుతభృత్యధనైః, అతిరూఢమానభరితః పతితో భవతోద్ధృతోఽస్మి భవకూపబిలాత్. 3౫. అహమాచరం బహుతపోఽసుకరం నను పూర్వజన్మసు న చేదధునా, జగదీశ్వరేణ కరుణానిధినా భవతా కథా మమ కథం ఘటతే? 3౬. శాంతిప్రాక్సుకృతాంకురం దమసముల్లాసోల్లసత్పల్లవం

యద్వా సద్వాదీ భవాన్ రాజా యేషాన్తే విజితకలిమలా విష్ణుతత్వానురక్తా వశీకృతచిత్తా భవచ్ఛిష్యా దిశిదిశి సమంతాద్విజృంభంతే ఽతస్తయా చింతయా మమ కిం? న కిమపీత్యర్థః. ప్ర. 3౨. కించ అల్పబుద్ధీనాం యా వివృతయో వ్యాఖ్యాస్తాసాం ప్రచయః ప్రచారస్స ఏవ ప్రబలోరగస్తత్కృతక్షత్యా హతాః శ్రుతయో యది త్వదుక్తిలక్షణామృతసేకేన ధృతా న స్యుస్తర్హ్యాత్మని కృతాభిప్రాయాః కథం విహరేయుః? జీవనం లబ్ధ్వా విహారం కుర్యురిత్యర్థః. ప్ర. 33. కించ భవదుక్తసూక్తిలక్షణస్యామృతభానోస్సుధాకిరణస్య చంద్రస్య భానవో ఽంశవో హే ఆర్య, యది న విచరేయుస్తర్హ్యతితీవ్రస్యాతపివ దుస్సహస్య భవలక్షణస్యోష్ణభానోస్సూర్యస్య ప్రచురాతపాత్ ప్రభవో యస్య తథాభూతమిమమనుభూయమానం తాపం కశ్శమయేత్? అతితీవ్రో దుస్సహో భవోష్ణకరప్రచురాతపప్రభవో యస్తాపస్తమిమమితి వా. 3౪. అతఏవైవంవిధో ఽప్యహం త్వయోద్ధృతోఽస్మీత్యాహ-బత ఖేదే, హర్షే వా. కర్మయంత్రమధిరుహ్య తపఆదిభిరతిరూఢాభిమానేన భరితో వ్యాప్తస్సంసారకూపబిలే పతితో ఽహం తస్మాత్ భవతోద్ధృతోఽస్మి. 3౫. నన్వేకస్యోద్ధరణే ఽపరస్యానుద్ధరణే వైషమ్యం మమ స్యాదితి చేత్ తత్కృత సుకృత దుష్కృతానుసారిత్వాత్తవ నేత్యాహ-అహం పూర్వజన్మసు నిశ్చయేనాసుకరమతికష్టసాధ్యం బహుతపో ఽచరం నో చేదధునా అస్మిన్ జన్మని కరుణానిధినా జగదీశ్వరేణ భవతా సహ మమాత్యంతాయోగ్యస్య కథా కథం ఘటతే?. 3౬. అతో ఽసంఖ్యాతైరేవ స్వపుణ్యైః సుగురోస్తవ గిరాం పరిచయం లబ్ధవానస్మి తం విశినష్టి-శాన్తిరూపేణ పరిణతస్య ప్రాక్కృతస్య సుకృతస్య బీజభూతస్యాంకురం దమసముల్లాసస్యోల్లసన్తం పల్లవం వైరాగ్యద్రుమస్య వైరా

వైరాగ్యద్రుమకోరకం సహనతావల్లీప్రసూనోత్కరమ్, ఐకాగ్ర్యసుమనోమరందవిసృతిం శ్రద్ధాసముద్యత్ఫలం విన్దేయం సుగురోర్గిరాం పరిచయం పుణ్యైరగణ్యైరహమ్. ౩౭. త్రిదివౌకసామపి పుమర్థకరిమిహ సంసరజ్జనవిముక్తికరీమ్, కరుణోర్మిళాం తవ కటాక్షఝరీమవగాహతే ఽత్ర ఖలు ధన్యతమః. ౩౮. కేచిచ్చంచలలోచనాకుచతటీచేలాంచలోచ్చాలనస్పర్శ ద్రాక్పరిరంభసంభ్రమకలాలీలాసు లోలాశయాః, సంత్వేతే కృతినస్తు నిస్తులయశఃకోశాదయశ్శ్రీగురువ్యాహారక్షరితామృతాబ్ధిలహరీదోలాసు ఖేలంత్యమీ. ౩౯. చింతాసంతానతంతుగ్రథితనవభవత్సూక్తిముక్తాఫలౌఘైరుద్యద్వైశద్యసద్యఃపరిహృతతిమిరైర్హారిణో హారిణో ఽమీ, సంతస్సంతోషవంతో యతివర కిమతో

గ్యలక్షణపారిజాతస్య కోరకం కలికాభూతం, తితిక్షావల్ల్యాః ప్రసూనోత్కరం పుష్పనిచయం, ఏకాగ్ర్యసుమనసస్సమాధానపుష్పస్య మరందవిసృతిం మకరందవిస్తారం, శ్రద్ధాయాస్సముద్యత్ఫలం, తథా చ శాంత్యాదిమతాధికారిణా లభ్యం తమహమసంఖ్యాతైః పురాకృతైః పుణ్యైః ప్రాప్తవానస్మీత్యహో యద్భాగ్యమాహాత్మ్యమితి భావః. శా. ౩౭. అతోఽత్రాస్మిన్ లోకే తవ కటాక్షఝరీం ధన్యతమోఽవగాహతే. తాం విశినష్టి-దేవానామపి చతుర్విధపురుషార్థకరీమిహ చ సంసరతాం జనానాం విముక్తికరీం కరుణాలక్షణోర్మిభిర్వ్యాప్తామ్. ప్ర. ౩౮. నను ప్రమదాలీలాసు లోలాశయానాముక్తఝర్యవగాహనాసంభవాత్కథమిహ సంసరతాం విమోక్షకరత్వం తస్యా? ఇత్యాశంక్యాహ-కేచిదేతే విషయిణశ్చంచలే లోచనే యాసాం తాసామంగనానాం కుచతటీవస్త్రైకదేశోచ్చాలనాదిరూపాసు లీలాసు చంచలాంతఃకరణాస్సంతి చేత్ సంతు తథా ఽప్యమీ వశీకృతచిత్తా అప్రతిమయశసాం కోశాదయః పాత్రమంజూషాదిరూపాః శ్రీగురోస్తవ వ్యాహారేభ్యః క్షరితస్య నిస్సృతస్యామృతస్య యోఽబ్ధిస్తస్య లహరీలక్షణాసు దోలాసు ఖేలంతి. తత్ర ద్రాక్పరిరంభో ఝటితి ఆలింగనం 'సంభ్రమస్త్వరయా కాలే భూషాస్థాన విపర్యయః' కలాశిల్పనైపుణ్యం 'ప్రియానుకరణం లీలా వాగ్భిర్గత్యా చ చేష్టయా'-శార్దూ. ౩౯. కించ ఉద్యద్వైశద్యేన ప్రోద్యద్వ్యక్తతాలక్షణేన శౌక్ల్యేన సద్యః పరిహృతమజ్ఞానలక్షణం తిమిరం యైః చింతాయా విచారస్య సంతానలక్షణైస్తంతుభిర్గ్రథితానాం నవీనానాం భవత్సూక్తిలక్షణముక్తాఫలానాం సమూహైః హారిణో హారశాలినోఽహారిణో యుద్ధరహితా హారిణో మనోజ్ఞా ఇతి వా. అమీ సంతో భవచ్ఛిష్యాస్సంతోషవంతస్సంతి. అతో హే యతివర పండితానాం

మండనం పండితానాం విద్యాహృద్యా స్వయం తాఞ్ఛతమఖముఖరా న్వారయంతీ వృణీతే ౪౦. సంతస్సంతోషపోషం దధతు తవ కృతామ్నాయశోభైర్యశోభిస్సారాలోకై రులూకా ఇవ నిఖిలఖలా మోహమాహో వహంతు, ధీర శ్రీ శంకరార్య ప్రణతిపరిణతిభ్రశ్యదంతర్దురంతధ్వాంతాస్సంతో వయం తు ప్రచురతరనిజానందసింధౌ నిమగ్నాః. ౪౧. చింతాసంతానశాఖీ పదసరసిజయోర్వందనం నందనం తే సంకల్పః కల్పవల్లీమనసి గుణనుతేర్వర్ణనా స్వర్ణదీయమ్, స్వర్గో దృగ్గోచరస్త్వత్పదభజనమతస్సంవిచార్యేద మార్యా మస్యంతే స్వర్గమన్యం తృణవదతిలఘుం శంకరార్య త్వదీయాః. ౪౨. తదహం విసృజ్య సుతదారగృహం ద్రవిణాని కర్మ చ గృహే విహితమ్, శరణం వృణోమి భగవచ్చరణావనుశాధి కింకరమముం కృపయా. ౪౩. ఇతి సూనృతోక్తిభిరుదీర్ణగుణస్సుధియాఽఽత్మవాననుజిఘృక్షురసౌ, సముదైక్షతాస్య సహధర్మచరీం విదితాశయా మునిమవోచత సా. ౪౪. యతిపుండరీక తవ వేద్మి మనో నను పూర్వమేవ విదితం చ మయా,

---

మండనమతఃపరం కిమయమేవ పండితానామలంకారో న త్వవ్యోఽతఏవాతిరమ్యా విద్యా బ్రహ్మవిద్యాలక్షణాంగనా పురందరప్రముఖాన్ వారయంతీ ఏతాన్ వృణీతే. ప్ర. ౪౦. కించ తవ కృతామ్నాయస్యోపదేశస్య శోభా యేషు తైర్యశోభిః సంతః సంతోషస్య పోషం పుష్టిం ధారయంతు. అహో సూర్యసంబంధ్యాలోకైరులూకా ఇవ తైర్నిఖిలఖలా మోహం వహంతు. వయం తు ధీరాశ్చ తే శ్రీశంకరార్యప్రణతేః పరిణత్యా ప్రణామస్య పరిణామేన భ్రశ్యదంతర్దురంతం తమో యేషాం. తాదృశాః సంతః ప్రచురతరనిజానందసాగరే నిమగ్నాః. ధీరశ్చాసౌ శ్రీశంకరశ్చేతి వా. ౪౧. కించ తే చిన్తనం సర్వాభిలషితసంపాదకత్వాత్కల్పవృక్షస్తథా తే పదకమలయోర్వందనం నందనం తథా త్వద్విషయకో మనసి సంకల్ప ఆరాధనాదీచ్ఛా కల్పవల్లీ తథా తవ గుణస్తుతేర్వర్ణనా ఇయం స్వర్ణదీ గంగా తథా స్వర్గస్తే దృగ్గోచరః 'కటాక్షవిషయోఽతో హే శంకరార్య, ఇదమేవంవిధం త్వద్భజనం విచార్య త్వదీయాః వర్ణితాదన్యం స్వర్గం శుష్కతృణవదతిలఘుం మన్యంతే. ౪౨. తత్తస్మాదహం సుతాది సర్వం పరిత్యజ్య భవచ్చరణౌ శరణం వృణోమి, అతోఽముం మాం కింకరం శాధి ఆజ్ఞాపయ. ప్ర. ౪౩. ఇత్యేవం సుబుద్ధినా మండనేన సూనృతోక్తిభిరుదీర్ణగుణ ఆత్మవానసౌ శ్రీశంకరస్తమనుగృహీతుమిచ్ఛురస్య మండనస్య సహధర్మచరీం పత్నీం సముదైక్షత. విదితో మునేరాశయో యయా సా సరస్వతీ మునిమవోచత. ౪౪. యదువాచ తదాహ-

ఇహ భావి తాపసముఖాదఖిలం తదుదీర్యతే శృణు ససభ్యజనః. ౮౫. మయి జాతు మాతురుపకంఠజుషి ప్రభయా తటిత్ప్రతిభటోచ్చజటః, సితభూతిరూషితసమస్తతనుః శ్రమణో ఽభ్యయాద పరసూర్య ఇవ. ౮౬. పరిగృహ్య పాద్యముఖయా ఽర్హణయా రచితాఞ్జలిర్నమితపూర్వతనుః, జననీ తదాత్తవరివస్యమముం మునిమన్వయుఙ్క్త మమ భావ్యఖిలమ్. ౮౭. భగవన్న వేద్మి దుహితుర్మమ భావ్యఖిలం చ వేత్తి తపసా హి భవాన్, ప్రణతే జనే హి సుధియః కథయన్త్యపి గోప్యమార్యసదృశాః కృపయా. ౮౮. కియదాయురాప్స్యతి సుతాన్కతి వా దయితం కథం విధముపైష్యతి చ?, అథచ క్రతూనపి కరిష్యతి మే దుహితా ప్రభూతధనధాన్యవతీ. ౮౯. ఇతి పృష్టభావిచరితః ప్రసువా క్షణమాత్రమీలితవిలోచనకః, సకలం క్రమేణ కథయన్నిదమప్యపరం జగాద సురహాస్యమపి. ౯౦. నిగమాధ్వని ప్రబలబాహ్యమతైరమితైరధిక్షితి ఖిలే

హే యతి వ్యాఘ్ర. ని. 'పుండరీకం సితాంభోజే సితచ్ఛత్రే చ భేషజే, కోశకారాంతరే వ్యాఘ్రే పుండరీకో ఽగ్నిదిగ్గజే' ఇతి విశ్వప్రకాశః. అహం తవ మనోగతం వేద్మి పూర్వమేవ చేహాస్మిన్ స్వజన్మని యత్సర్వం భవిష్యత్. తాపసముఖాన్మయా విదితం తదుదీర్యతే సభ్యజనైస్సహ త్వం శృణు. ౮౫. ఏవం తాపసముఖాద్విదితం వృత్తాంతం శ్రావయితుమభిముఖీకృత్య తం శ్రావయతి - జాతు కదాచిత్ మాతురుపకంఠజుషి మాతృసామీప్యం సేవమానాయాం మయి సత్యాం ప్రభయా విద్యుత్ప్రతిభటా జటా యస్య సితభూత్యా శ్వేతభస్మనా రూషితా లిప్తా తనుశ్శరీరం యస్య స అపర సూర్య ఇవ కశ్చిత్తపస్వీ అభ్యయాత్. ౮౬. తదా పాద్యాద్యయా పూజయా మునిం పరిగృహ్య రచితాంజలిః నమితా పూర్వతనుశ్శిరోభాగో యయా సా జనన్యా ఽఽత్తా వరివస్యా పూజా యేన తమముం మునిం మమ భవిష్యమఖిలమన్వయుఙ్క్త పృష్టవతీ. ౮౭. హే భగవన్ స్వదుహితుర్భవిష్యదహం న జానామి భవాన్ హి తపసా వేత్తి ఆర్యసదృశాః నమ్రే జనే గోప్యమపి కృపయా కథయంత్యేవ. ౮౮. ఏవం తం సమ్ముఖీకృత్య గుహ్యం పృచ్ఛతి - మే దుహితా కియదాయుః ప్రాప్స్యతి? సుతాన్ కతి వా ప్రాప్స్యతి? పతిం కీదృశముపైష్యతి? తథా ప్రభూతధనధాన్యవతీ సతీ యజ్ఞానపి కరిష్యతి. ౮౯. ఇత్యేవం ప్రసువా జనన్యా పృష్టం భావి చరితం యస్మై స క్షణమాత్రం మీలితే విలోచనే ఏవ విలోచనకే నేత్రే యేన స క్రమేణ సకలం కథయన్ ఇదమప్యపరమతిగోప్యమపి జగాద. ౯౦. వేదబాహ్యం మతం

ద్రుహిణః, పునరుద్ధిధీర్షురవతీర్య ఖలు ప్రతిభాతి మండనకవీంద్రమిషాత్. ౫౧. తమవాప్య రుద్రమివ సాఽద్రిసుతా దుహితా తవాచ్యుతమివాబ్ధిసుతా, అనురూపమాహృత సమస్తమఖా ససుతా భవిష్యతి చిరం ముదితా. ౫౨. అథ నష్టమౌపనిషదం ప్రబలైః కుమతైః కృతాంత మిహ సాధయితుమ్, నను మానుషం వపురుపేత్య శివస్సమలంకరిష్యతి ధరాం స్వపదైః. ౫౩. సహ తేన వాదముపగమ్య చిరం దుహితుః పతిస్తు యతివేషజుషా, విజితస్తమేవ శరణం జగతాం శరణం గమిష్యతి విసృష్టగృహః. ౫౪. ఇతి గాముదీర్య స మునిః ప్రయయౌ సకలం యథాతథమభూచ్చ మమ, భవదీయశిష్యపదమస్య కథం వితథం భవిష్యతి మునేర్వచసి?. ౫౫. అపి తు త్వయాఽద్య న సమగ్రజితః ప్రథితాగ్రణీర్మమ పతిర్యదహమ్, వపురర్ధమస్య న జితామతిమ న్నపి మాం విజిత్య కురు శిష్యమిమమ్. ౫౬. యదపి త్వమస్య జగతః ప్రభవో నను సర్వవిచ్చ

యేషాం. కర్మధారయో వా. ప్రబలైశ్చ తైర్బాహ్యమతైరసంఖ్యాతైర్వేదమార్గే ఽధిక్షితి భూమౌ ఖిలే ఉచ్ఛిన్నే సతి ద్రుహిణో బ్రహ్మా వేదమార్గముద్ధర్తుమిచ్ఛుర్మండనకవీంద్రవ్యాజేనావతీర్య కిల భాతి ప్రకాశతే. ౫౧. పర్వతసుతా పార్వతీ రుద్రమివ, సముద్రసుతా లక్ష్మీర్విష్ణుమివ, సా తవ సుతా తం ద్రుహిణావతార మనురూపం మండనమవాప్యాహృతాః సర్వే మఖా యజ్ఞా యయా. సుతైస్సహ వర్తమానా చ సతీ చిరకాలం ముదితా భవిష్యతి. ౫౨. అథానంతరమిహాస్మిన్ లోకే బ్రబలైః కుమతైర్నష్టమౌపనిషదం కృతాంతం సిద్ధాంతం సాధయితుం నను శివో మానుషం వపురవాప్య స్వచరణన్యాసైర్భూమిమలంకరిష్యతి. ౫౩. తేన యతివేషజుషా శ్రీశంకరేణ సహ తవ దుహితుః పతిర్వాదం ప్రాప్య తేన విజితః సన్ పరిత్యక్తగృహో జగతాం శరణం తం శరణం గమిష్యతి. ౫౪. ఇతి వాచముదీర్య స మునిః ప్రయయౌ మమ సర్వం భవిష్యత్ యథా తేనోక్తం తథైవాభూత్ తస్మాదస్య మమ పత్యుర్భవదీయశిష్యపదం మునేర్వచసి కథమసత్యం భవిష్యతి?. ౫౫. యద్యప్యేవం తథాఽపి మదవిజయేన సకలస్యాపరాజితత్వా న్మాం విజిత్యైనం శిష్యం కుర్విత్యాహ:—అపి తు కింతు ప్రథితానామగ్రణీర్మమ పతిరద్య త్వయా సమగ్రో జితో న భవతి ఇతి తథా యద్యస్మాదహమస్యార్ధం శరీరం న జితా 'ఆత్మనో ఽర్ధం పత్నీ' ఇతి శ్రుతేః. ఏతజ్జ్ఞాతుం యోగ్యో ఽసీతి సూచయన్ సంబోధయతి.— హేమతిమన్నితి. తస్మాన్మాం విజిత్యైనం శిష్యం కురు. ౫౬. నను మత్స్వరూపాభిజ్ఞా మయా సహ వాదం కథమిచ్ఛసీతి చేత్తత్రాహ-యద్య

పరమః పురుషః, తదపి త్వయైవ సహవాదకృతే హృదయం బిభర్తి మమ తూత్కలికామ్. ॥౭౭. ఇతి యాయజూకసహధర్మచరీకథితం వచో ఽర్థవదగర్హ్యపదమ్, మధురం నిశమ్య ముదితస్సుతరాం ప్రతివక్తుమైహత యతిప్రవరః. ॥౭౮. యదవాది వాదకలహోత్సుకతాం ప్రతిపద్యతే హృదయమిత్యబలే, తదసాంప్రతం న హి మహాయశసో మహిళాజనేన కథయంతి కథామ్ ॥౭౯. స్వమతం ప్రభేత్తుమిహ యో యతతే సవధూజనో ఽస్తు యదివా ఽస్త్వితరః, యతితవ్యమేవ ఖలు తస్య జయే నిజపక్షరక్షణపరైర్భగవన్. ౮౦. అతఏవ గార్గ్యభిధయా కలహం సహయాజ్ఞవల్క్యమునిరాడకరోత్, జనకస్తథాసులభయా ఽబలయా కిమమీ భవంతి న యశోనిధయః. ౮౧ ఇతి యుక్తిమద్గదితమాకలయన్ముదితాంతరః శ్రుతిసరిజ్జలధిః, స తయా వివాదమధిదేవతయా వచసామియేష విదుషాం సదసి. ౮౨. అథ సా కథా ప్రవవృతే స్మ తయోరుభయోః

హ్యస్య జగతస్త్వం కారణం సర్వజ్ఞశ్చ పరమః పురుషస్తథాఽపి త్వయైవ సహ వాదార్థం మమ తు హృదయముత్కంఠాం ధారయతి. ॥౭౭. ఇత్యేవం యజనశీలస్య పత్న్యా కథితమర్థవదనిందితపదం మధురం వచో నిశమ్యాత్యంతం ముదితో యతిశ్రేష్ఠః శ్రీశంకరః ప్రతివక్తుమైచ్ఛత్. ॥౭౮. మే హృదయం వాదకలహోత్సుకతాం ప్రతిపద్యత ఇతి త్వయా యదుక్తం హేఽబలే, తదయుక్తం. హి యస్మాన్మహాయశసః వధూజనేన కథాం న కథయంతి. ॥౭౯. స్వమతరక్షణాయ ప్రవృత్తేన త్వయైతన్న వాచ్యమిత్యాశయేన సరస్వత్యాహ-ఇహాస్మిన్ లోకే స్వమతం ప్రభేత్తుం యః ప్రయత్నం కరోతి, స వధూజనోఽస్త్వన్యోవా ఽస్తు తస్య జయే హే భగవన్ స్వపక్షరక్షణపరైర్యత్నః కర్తవ్య ఏవ ఖలు ప్రసిద్ధం. ౮౦. తత్రైవం విధా వృద్ధావుదాహరతి-అతఏవ గార్గ్యాఖ్యయా ఽబలయా సహ యాజ్ఞవల్క్య మునిరాట్ కలహమకరోత్. తయోస్సంవాదో బృహదారణ్యకే ఉక్తస్తథా జనకస్సులభయా ఽబలయా సహ కలహమకరోదితి మోక్షధర్మేషూక్తం. యదుక్తం మహాయశస ఇతి. తత్రాహ - కిమేతావతా ఽమీ యాజ్ఞవల్క్యాదయో యశోనిధయో న భవంతి? అపితు భవంత్యేవ. ౮౧. ఇత్యేవం యుక్తియుక్తం తయా కథితమాకర్ణయన్ముదితాంతరః శ్రుతిలక్షణానాం నదీనాం సముద్రస్స శ్రీశంకరో వచసామధిష్ఠాత్ర్యా దేవతయా సరస్వత్యా విదుషాం సదసి వాదమియేష ఇచ్ఛతి స్మ. ౮౨. అథానంతరం పరస్పరజయోత్సుకయోః శ్రుత్వా శ్రవణేన విస్మయీకృతా విచక్షణా యా

పరస్పరజయోత్సుకయోః, మతిచాతురీరచితశబ్దఝరీశ్రుతివిస్మయీకృత విచక్షణయోః ౬౩. అనయోర్విచిత్రపదయుక్తిభరైర్నిశమయ్య సంకథనమాకలితమ్, న ఫణీశమప్యతులయన్న రవిం న గురుం కవిం కిమపరం జగతి. ౬౪. న దివా న నిశ్యపి చ వాదకథా విరరామ నైయమికకాలమృతే, ఇతి జల్పతోఽస్నమనల్పధియోర్దివసాశ్చ సప్తదశ చాత్యగమన్. ౬౫. అథ శారదాఽకృతవాక్ప్రముఖేష్వఖిలేషు శాస్త్రనిచయేషు పరమ్, తమజయ్యమాత్మని విచింత్య మునిం పునరప్యచింతయదిదం తరసా. ౬౬ అతిబాల్య ఏవ కృతసన్న్యసనో నియమైః పరైరవిధురశ్చ సదా, మదనాగమేష్వకృతబుద్ధిరసౌ తదనేన సంప్రతి జయేయమహమ్. ౬౭. ఇతి సంప్రధార్య పునరప్యమునా కథనే ప్రసంగమథ సంగతితః, యమినం సదస్యముమపృచ్ఛదసౌ కుసుమాస్త్రశాస్త్రహృదయం విదుషీ. ౬౮. కలాః కియంత్యో వద పుష్పధన్వనః కిమాత్మికాః కించ పదం సమాశ్రితాః, పూర్వే చ పక్షే

భ్యాం తయోర్ద్వయోశ్శంకరసరస్వత్యోర్వాదకథా ప్రవవృతే. తాం విశినష్టి-బుద్ధిచాతుర్యాత్ రచితా శబ్దఝరీ యత్ర సా. ౬౩. విచిత్రపదయుక్తిభరైర్వ్యాప్తమనయోః కథితం శ్రుత్వా ఫణీశం శేషమపి నాతులయత్, నాపి సూర్యం, నాపి బృహస్పతిం, నాపి శుక్రం, జగత్యపరం నాతులయన్నితి కిం వక్తవ్యం?. ౬౪. నైయమికకాలం సంధ్యావందనాదిషు నియతం కాలం వినా. ౬౫. అథ శారదాఽకృతవాక్ప్రముఖేష్వనాదిసిద్ధవేదవాక్ప్రభృతిష్వఖిలేషు శాస్త్రసమూహేషు తం పరం మునిం జేతుమశక్యమాత్మని విచింత్య పునరపీదం వక్ష్యమాణం ఝడిత్యచింతయత్. ౬౬. యదచింతయత్తద్దర్శయతి-అతిబాల్య ఏవ కృతం సన్న్యసనం యేన నియమైః పరైరవిధురోఽవికలశ్చ సదా కదాపి నియమవినిర్ముక్తో న భవతీత్యర్థః. అతః కామాగమేష్వయమకృత బుద్ధిస్తత్తస్మాదనేన మదనాగమేనేదానీమహం జయేయమ్. ౬౭. ఇత్యేవమమునా కథనే ప్రసంగం సంప్రధార్య అథ ప్రసంగాత్సదస్యముం యమినం కామశాస్త్రస్య రహస్యమసౌ విదుషీ సరస్వత్యపృచ్ఛత్. ౬౮. యదపృచ్ఛత్తదుదాహరతి-పుష్పధన్వనః కామస్య కలాః కియంత్యః? ఇతి సంఖ్యావిషయకః ప్రశ్నః కిమాత్మికాః? ఇతి స్వరూపవిషయకః కింస్థానమాశ్రితాః? ఇతి స్థానగోచరః పూర్వే శుక్లే చ పక్షేఽన్యథా కృష్ణపక్షే యా స్థితిస్తస్యా విపర్యయేణ తస్య కేన ప్రకారేణ స్థితిరితి పక్షద్వయేఽపి తస్య స్థితిప్రకారవిషయః. కథం యువత్యాం పురుషే చ

కథమన్యథా స్థితిః కథం యువత్యాం కథమేవ పూరుషే?. ౬౯. నేతీ రితః కించిదువాచ శంకరో విచింతయన్నత్ర చిరం విచక్షణః, తాసా మనుక్తౌ భవితాల్పవేదితా భవేత్తదుక్తౌ మమ ధర్మసంక్షయః. ౭౦. ఇతి సంవిచింత్య స హృదా ऽऽశు తదాऽనవబుద్ధపుష్పశరశాస్త్ర ఇవ, విదితాగమోऽపి సురిరక్షయిషుర్నియమం జగాద జగతి వ్రతినామ్. ౭౧. ఇహ మాసమాత్రమవధిః క్రియతామనుమన్యతే హి దివసస్య గణః,తదనంతరం సుదతి వాక్ష్యసి భోః కుసుమాస్త్రశాస్త్రనిపుణత్వమపి. ౭౨ ఉరరీకృతే సతి తథేతి తయాऽऽక్రమతే స్మ యోగిమృగరాడ్గగనమ్, శ్రుతవిగ్రహః శుచివినేయయుతో దధదభ్రచారమథ యోగదృశా. ౭౩. స దదర్శ కుత్రచిదమర్త్యమివ త్రిదివచ్యుతం విగతసత్త్వమపి, మనుజేశ్వరం పరివృతం ప్రలపత్ప్రమదాభిరార్తిమదమాత్యజనమ్. ౭౪. అథో నిశాఖేటవశాదటవ్యాం మూలే తరోర్మోహవశాత్పరాసుమ్, తం వీక్ష్య మార్గే ऽమరకం నృపాలం సనందనం ప్రాహ

కథమితి స్త్రీపురుషయోర్వైలక్షణ్యేన తస్య స్థితివిషయః. ౬౯. ఇతీరితో ऽస్మిన్నర్థే విచింతయన్ విచక్షణః శ్రీశంకరః కించిదపి నోవాచ. విచింతనమాహ-తాసాం కలానామకథనే మమాల్పజ్ఞతా భవిష్యతి తాసాం కథనే తు మమ యతేర్ధర్మస్య సంక్షయః. ౭౦. ఇత్యేవం స శీఘ్రం మనసా సంచింత్య విదితకామాగమో ऽపి జగతి వ్రతినాం కామశాస్త్రానభ్యాసాదివ్రతవతాం పరమహంసపరివ్రాజకానాం నియమం రక్షయితుమిచ్ఛుస్తస్మిన్ కాలే ऽనవబుద్ధకామశాస్త్ర ఇవ సన్ జగాద. ౭౧. యదువాచ తదాహ-ఇహాస్మిన్కలాదిసంకథనే మాసమాత్రమవధిః క్రియతాం హి యస్మాద్దివసస్య గణో వాదిభిరనుమన్యతే తథా చ మాసానంతరం భోః సుదతి, కామశాస్త్రనిపుణత్వమపి ద్రక్ష్యసి. ౭౨. తథేతి తయా సరస్వత్యా స్వీకృతే సతి యోగిరాట్ శ్రీశంకర ఆకాశమాక్రమతేస్మాథానంతరం శుచిః విగ్రహస్స్వరూపం యస్య సః ప్రఖ్యాతవిగ్రహస్తథా శుచిభిర్వినేయైశ్శిష్యైః యుతః స్వయోగదృష్ట్యా ऽభ్రచారమాకాశగమనం దధత్. ౭౩. స కస్మింశ్చిద్దేశే విగతజీవమపి స్వర్గాత్పతితం దేవమివ ప్రలపంతీభిః ప్రమదాభిః పరివృతం ఆర్తిమానమాత్యజనో యస్య తం నరేశ్వరం దదర్శ. ౭౪. అథో నిశాయాం రాత్రౌ మృగయావశాత్. ని. 'ఆఖేటో మృగయా స్త్రియాం' ఇత్యమరః. అటవ్యాం వనే వృక్షస్య మూలే మోహో మూర్ఛనం తద్వశాత్పరాసుముత్క్రాంతప్రాణం తమమరకసంజ్ఞం రాజానం వీక్ష్య స సంయమీంద్రః

స సంయమీంద్రః. ౭౫. సౌందర్యసౌభాగ్యనికేతసీమాః పరశ్శతా యస్య పయోరుహాక్ష్యః, స ఏష రాజాఽమరకాభిధానశ్శేతే గతాసుః శ్రమతో ధరణ్యామ్. ౭౬. ప్రవిశ్య కాయం తమిమం పరాసోర్నృపస్య రాజ్యేఽస్య సుతం నివేశ్య, యోగానుభావాత్పునరప్యుపైతు ముత్కంఠతే మానసమస్మదీయమ్. ౭౭. అన్యాదృశానామదసీయనానాకుశేశయాక్షీకిలకించితానామ్, సర్వజ్ఞతానిర్ధారణాయ సోఽహం సాక్షిత్వమప్యాశ్రయితుం సమీహే. ౭౮. ఇత్యూచివాంసం యతితల్లజం తం సనందనః ప్రాహ ససాంత్వమేనమ్, సర్వజ్ఞ నైవావిదితం తవాస్తి తథాఽపి భక్తిర్ముఖరం తనోతి. ౭౯. మత్స్యేంద్రనామాఽపి పురా మహాత్మా గోరక్షమాదిశ్య నిజాంగగుప్త్యై, నృపస్య కస్యాపి తనుం పరాసోః ప్రవిశ్య తత్పత్తనమాససాద. ౮౦. భద్రాసనాధ్యాసిని యోగివర్యే భద్రాణ్యనిద్రాణ్యభవన్ ప్రజానామ్, వవర్ష కాలేషు వలాహకోఽపి సస్యాని చాశాస్యఫలాన్యభూవన్. ౮౧ విజ్ఞా

సనందనం పద్మపాదం ప్రోవాచ. ఉ. ౭౫. యస్య సౌందర్యసౌభాగ్యనికేతసీమాః పరశ్శతాః శతాదధికాః కమలనయనాః స ఏషోఽమరకసంజ్ఞో రాజా శ్రమతో గతప్రాణో భూమౌ శేతే. ౭౬. పరాసోర్నృపస్య తమిమం దేహం ప్రవిశ్య రాజ్యేఽస్య పుత్రం నివేశ్య యోగప్రభావాత్పునరప్యుపాగంతుమస్మదీయం మన ఉత్కంఠతే. ౭౭. సర్వజ్ఞతానిర్ధారణాయ సర్వజ్ఞత్వనిర్వాహాయ అముష్య రాజ్ఞ ఇమా అదసీయా నానా అనేకవిధాః కుశేశయాక్ష్యః కమలాక్ష్యస్తాసాం యాని కిలకించితాని 'రోషాశ్రుహర్షభీత్యాదేః సంకరః కిలకించితం'ఇత్యుక్తాని. తేషామన్యాదృశానామతివిలక్షణానాం సాక్షిత్వం సాక్షాద్ద్రష్టృత్వమప్యాశ్రయితుం సోఽహం సమీహే. ౭౮. ఇత్యుక్తవంతం యతిశ్రేష్ఠం తమేనం శ్రీశంకరం ససాంత్వం యథా స్యాత్తథా ప్రోవాచ. హే సర్వజ్ఞ, సర్వవిదస్తవ యద్యపి కించిదప్యజ్ఞాతం నాస్తి తథాఽపి తవ భక్తిరస్మన్ముఖం కథనాయ ముఖరం వాచాలం కరోతి. ౭౯. ఏవం పురావృత్తం వృత్తాంతం శ్రావయితుమభిముఖీకృత్య తం శ్రావయతి. హి ప్రసిద్ధం. పురా మత్స్యేంద్రనామా మహాత్మా స్వశరీరరక్షణాయ గోరక్షసంజ్ఞం శిష్యమాజ్ఞాప్య కస్యచిన్మృతకస్య రాజ్ఞః శరీరం ప్రవిశ్య తస్య రాజ్యమాప్తవాన్. ౮౦. యోగిశ్రేష్ఠే తస్మిన్ భద్రాసనాధ్యాసిని నృపాసనముపవిష్టే సతి ప్రజానాం భద్రాణి నిద్రావర్జితాని అభవన్. అభ్రమపి కాలేషు వవర్ష. సస్యాని చేచ్ఛానుసారిఫలాన్యభూవన్. ౮౧. ఇ

య విజ్ఞాస్సచివా నృపస్య కాయే ప్రవిష్టం కమపీహ దివ్యమ్, సమా
దిశన్రాజసరోరుహాక్షీస్సర్వాత్మనా తస్య వశీక్రియాయై. ౮౨. సంగీత
లాస్యాభినయాదికేషు సంసక్తచేతా లలితేషు తాసామ్, స ఏష విస్మృ
త్య మునిస్సమాధిం సర్వాత్మనా ప్రాకృతవద్బభూవ. ౮౩. గోరక్ష
ఏషో ఽథ గురోః ప్రవృత్తిం విజ్ఞాయ రక్షన్బహుధాఽస్య దేహమ్,
నిశాంతకాంతానటనోపదేష్టా నితాంతమస్యాభవదంతరంగః. ౮౪.
తత్రైకదా తత్త్వనిబోధనేన నివృత్తరాగం నిజదేశికం సః, యోగాను
పూర్వ్యముపదిశ్య నిన్యే యథాపురం ప్రాక్తనమేవ దేహమ్. ౮౫.
హంతేదృశోఽయం విషయానురాగః కించోర్ధ్వరేతో వ్రతఖండనేన, కిం
నోదయేత్కిల్బిషముల్బణం తే కృత్యం భవానేవ కృతీ వివేక్తుమ్?.
౮౬. వ్రతమస్మదీయమతులం క్వ మహత్క్వ చ కామశాస్త్రమతి
గర్హ్యమిదమ్?, తదపీష్యతే భగవతైవ యది హ్యనవస్థితం జగదిహైవ
భవేత్. ౮౭. అధిమేదిని ప్రథయితుం శిథిలం ధృతకంకణస్య యతి

హాస్మిన్ నృపస్య కాయే ప్రవిష్టం కమపి దివ్యం విజ్ఞాః సచివా విజ్ఞాయ రాజ్ఞః కమ
లాక్షీః సర్వభావేన తస్య వశీకరణార్థం సమాదిశన్. ౮౨. ఏవం సంప్రేరితానాం
తాసాం లలితేషు సంగీతనృత్యాభినయాద్యేషు సక్తం చిత్తం యస్య ఏష మునిస్సమా
ధిం విస్మృత్య సర్వాత్మభావేన ప్రాకృతవద్బభూవ. ౮౩. అథానంతరమేష గోరక్షః
గురోః ప్రవృత్తిం విజ్ఞాయ బహుప్రకారేణాస్య గురోర్దేహం రక్షన్ సన్ నిశాంత
స్యాంతఃపురస్య కాంతానాం నర్తనోపదేష్టా సన్ అస్య గురోరత్యంతమంతరంగో
బభూవ. ౮౪. తత్ర తస్మిన్ దేశే ఏకస్మిన్కాలే తత్త్వనిబోధనేన నివృత్తరాగం నిజ
గురుం సః గోరక్షః యోగానుపూర్వ్యముపదిశ్య యథాపూర్వం ప్రాక్తనమేవ దేహం
నిన్యే. ౮౫. తథాచైవంవిధో ఽయం విషయయానురాగః కించోర్ధ్వరేతో వ్రతఖణ్డనే
నోల్బణం పాపం కిం తే నోదయేత్? అపి తూదయేదేవ. తథా చ యత్కర్తవ్యం తద్భ
వానేవ వివేక్తుం కృతీ సమర్థః. ఇ,వ. ౮౬. కిం చాస్మదీయమతులం మహద్వ్రతం క్వ?
క్వ చేదమతినింద్యం కామశాస్త్రం? తదపి భవతైవ యదీష్యతే తర్హ్యస్మిన్ లోకే జగ
దనవస్థితమేవ భవేత్. తథా చోక్తం – 'యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠస్తత్తదేవేతరో జనః, స
యత్ప్రమాణం కురుతే లోకస్తదనువర్తతే' ఇతి-ప్ర. ౮౭. ఇదం న మయా విదితం
జ్ఞాపితం సర్వజ్ఞత్వాత్తవ కిన్తు ప్రేమ్ణోదితమిత్యాహ – శిథిలమిమం యతిధర్మం భూమా

ఘర్మమిమమ్, భవతః కిమస్త్యవిదితం తదపి ప్రణయాన్మయోదిత
మిదం భగవన్. ౮౮. స నిశమ్య పద్మచరణస్య గిరం గిరతి స్మ గీష్పతి
సమప్రతిభః, అవిగీతమేవ భవతా ఘణితం శృణు సౌమ్య వచ్మి పర
మార్థమిదమ్. ౮౯. అసంగినో న ప్రభవంతి కామా హరేరివాభీర
వధూసఖస్య, వజ్రోలియోగప్రతిభూస్స ఏష వత్సావకీర్ణిత్వవిపర్య
యో నః. ౯౦. సంకల్ప ఏవాఖిలకామమూలం స ఏవ మే నాస్తి సమ
స్య విష్ణోః, తన్మూలహానౌ భవపాశనాశః కర్తుస్సదాస్యాద్భవదోష
దృష్టేః. ౯౧. అవిచార్య యస్తు వపురాద్యహమిత్యభిమన్యతే జడమతి
స్సుదృఢమ్, తమబుద్ధతత్త్వ మధికృత్య విధిప్రతిషేధశాస్త్ర మఖిలం
సఫలమ్. ౯౨. కృతధీ స్త్వనాశ్రమమవర్ణమజాత్యవబోధమాత్ర
మజమేకరసమ్, స్వతయాఽవగత్య న భజే న్నివస న్నిగమస్య మూర్ధ్ని

ప్రకటయితుం ధృతకంకణస్య గృహీతప్రతిజ్ఞస్య భవతో ఽవిదితం కిమస్తి? న కిమపి.
తథా ఽపి హే భగవన్, ప్రణయాదిదం మయోక్తం. ౮౮. ఏవం పద్మపాదవాక్య
ముదాహృత్యాచార్యస్య తదుదాహర్తుమాహ - పద్మపాదస్య వచః శ్రుత్వా వాచ
స్పతితుల్యా ప్రతిభా యస్య స ఉక్తవాన్. యద్యపి త్వయా ఽనిందితమేవ కథితం,త
థాఽపి హే సౌమ్య, శ్రోతుం సావధానో భవ పరమార్థమిదం కథయామి. ౮౯. కిం
తదిత్యపేక్షాయామాహ - అసంగినః ఆసక్తివినిర్ముక్తస్య కామాః న ప్రభవంతి. తత్ర
దృష్టాంతః-గోపవధూసఖస్య శ్రీకృష్ణస్యేవ కించ యో వజ్రోలిసంజ్ఞకయోగప్రతిభూమి
స్స ఏష హే వత్స, నోఽస్మాకమవకీర్ణిత్వస్య రేతఃపాతేన క్షతవ్రతత్వస్య విపర్యయ
స్తదభావః తస్యా రేతఆకర్షణసామర్థ్యసంపాదకత్వాత్-ఉ. ౯౦. కించ సంకల్పఏవాఖి
లాభిలాషస్య మూలం స ఏవ కృష్ణతుల్యస్య మమ నాస్తి. తథాచ సదైవ సంసార
దోషదృష్టేః కర్తురపి కామమూలస్య సంకల్పస్య హానౌ సత్యాం భవపాశనాశస్స్యాత్.
౯౧. నన్వేవం తర్హి విధిప్రతిషేధశాస్త్రం నిష్ఫలం స్యాదితి చేత్తత్రాహ-యస్తు దేహా
ద్యవిచార్య దేహాదేర్జడత్వాదినా ఽనాత్మత్వమవిచార్యాహమిత్యహంప్రత్యాలంబనమా
త్మానం సుదృఢమభిమన్యతే యతో జడబుద్ధిస్తమబుద్ధతత్త్వమధికృత్య సర్వం విధిప్రతి
షేధశాస్త్రం సఫలం - ప్ర. ౯౨. ఏవమజ్ఞస్యాధికారిణస్సత్త్వాద్విధిప్రతిషేధశాస్త్రసా
ఫల్యముక్త్వా తత్త్వవిదో అధికారాభావమాహ - కృతా సంపాదితా మహావాక్య
జన్యా ధీర్యేన స త్వాశ్రమాదివినిర్ముక్తమాత్మానమాత్మత్వేనావగత్య వేదాంతప్రతి
పాద్యస్వరూపత్వాన్నిగమస్య మూర్ధ్ని వసన్నపి విధికింకరతాం న భజేత్. విధిగ్రహణం

విధికింకరతామ్. ౯౩. కలశాదిమృత్ప్రభవమస్తి యథా మృదమం
తరా న జగదేవమిదం, పరమాత్మజన్యమపి తేన వినా సమయత్రయే
ఽపి న సమస్తి ఖలు. ౯౪. కథమజ్యతే జగదశేషమిదం కలయ
న్మృషేతి హృది కర్మఫలైః, న ఫలాయ హి స్వపనకాలకృతం సుకృతాది
జాత్వనృతబుద్ధిహతమ్. ౯౫. తదయం కరోతు హయమేధశతాన్య
మితాని విప్రహననాన్యథ వా, పరమార్థవిన్న సుకృతైర్దురితై రపి
లిప్యతే ఽస్తమితకర్తృతయా. ౯౬. అవధీత్త్రిశీర్షమదదాచ్చ యతీ
న్వృకమండలాయ కుపితః శతశః, బత లోమహానిరపి తేన కృతాన

ప్రతిషేధస్యాప్యుపలక్షణం. ౯౩. నను 'అవశ్యమేవ భోక్తవ్యం కృతం కర్మ శుభా
శుభం, నాభుక్తం క్షీయతే కర్మ కల్పకోటిశతైరపి' ఇత్యాదివచనైః కర్మఫలభోగస్యా
వశ్యకత్వావగమాత్కథం తేన తత్వవిదోఽసంబంధ? ఇత్యాశంక్య 'వాచారంభణం
వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యం' ఇతి శ్రుత్యుక్తదృష్టాంతేన కాలత్రయే
ఽప్యాత్మవ్యతిరిక్తస్య ప్రపంచస్యాభావవిచారణేన ఇత్యమృషాత్వనిశ్చయాదిత్యాహ-
ఘటాద్యం మృత్ప్రభవం వస్తు యథా మృదం వినా నాస్తి తథా పరమాత్మజన్యమిదం
జగదపి పరమాత్మానం వినా కాలత్రయే ఽపి నాస్తి. 'తదనన్యత్వమారంభణశబ్దాదిభ్య'
ఇతి న్యాయాత్కల్పితస్యాధిష్ఠానానతిరిక్తత్వం ప్రసిద్ధమితి ఖల్వర్థః. ౯౪. తథా చైవం
ప్రకారేణ ఇదం సర్వం జగన్మిథ్యేతి హృద్యనుసందధానః కర్మఫలైర్న కేనాపి ప్రకా
రేణ లిప్యతే. హి యస్మాత్స్వప్నకాలకృతం సుకృతం దుష్కృతం చ మృషాబుద్ధిహత
త్వాత్ కదాచిదపి ఫలాయ న భవతి. ౯౫. తత్తస్మాదయమశ్వమేధశతాని కరోతు, అథ
వాఽసంఖ్యాతాని విప్రహననాని కరోతు, తథాపి పరమార్థవిత్సుకృతైర్దురితైశ్చ న
లిప్యతే లేపకారణస్య కర్తృత్వస్య నివృత్తత్వాదితి. హేతుమాహ-అస్తంగతకర్తృత
యేతి. ౯౬. అయమమితాని బ్రహ్మహననాని వా కరోతు తథా ఽపి దురితైర్న లిప్యత
ఇత్యుక్తం తత్ర ప్రమాణాకాంక్షాయాం 'త్రిశీర్షాణం త్వాష్ట్రమహన్నరున్ముఖాన్యతీన్
శాలావృకేభ్యః ప్రాయచ్ఛత్తస్య మే తత్ర లోమాపి న మీయతే స యో మాం వేద
న హ వై తస్య కేనచన కర్మణా లోకో మీయతే న స్తేయేన న భ్రూణహత్యయా' ఇతి
శ్రుతిమర్థతః పఠతి. త్రిశిరసం త్వష్టృపుత్రం విశ్వరూపమింద్రో ఽవధీత్. తథా
రౌతి యథార్థం శబ్దయతీతి ఋగ్వేదాంతవాక్యం. తద్యేషాం ముఖే నాస్తీతి తానరు
న్ముఖాన్ శతశః యతీన్ శాలావృకసమూహాయ కుపితస్సన్ అదాత్. తథా ఽపి
శతక్రతోరింద్రస్య తేన కర్మణా లోమహానిరపి నైవ కృతేతి ఋగ్వేదినాం వాగి

శతక్రతోరితి హి బహ్వృచగీః. ౯౭. బహుదక్షిణైరయజత క్రతుభిర్విబుధానతర్పయదసంఖ్యధనైః, జనకస్తథా ఽప్యభయమాప పరం న తు దేహయోగమితి కాణ్వవచః ౯౮. న విహీయతే ఽపి రిపువద్దురితైర్న చ వర్ధతే జనకవత్సుకృతైః, న స తాపమేత్యకరవం దురితం కిమహం న సాధ్వకరవం త్వితి చ. ౯౯. తదనంగశాస్త్రపరిశీలనమప్యము నైవ సౌమ్య కరణేన కృతమ్, న హి దోషకృత్తదపి శిష్టసరణ్యవనార్థమన్యవపురేత్య యతే. ౧౦౦. ఇతి సత్కథాస్సకథనీయయశా భవభీతిభంజనకరీః కథయన్, సుదురాసదం చరణచారిజనైర్గిరిశృంగమేత్య పునరేవ జగౌ. ౧౦౧. అథ సానుపశ్యత విభాతి గుహా పురతశ్శిలా సమతలా విపులా, సరసీ చ తత్పరిసరే ఽచ్ఛజలా ఫలభారనమ్రతరురమ్యతటా. ౧౦౨. పరిపాల్యతామిహ వసద్భిరిదం వపురప్రమాద

త్యర్థః. ౯౭. హయమేధశతాని కరోతు తథా ఽపి సుకృతైర్న లిప్యత ఇత్యత్రాపి ప్రమాణమాహ.— జనకో బహుదక్షిణైః క్రతుభిర్దేవానయజత తథా ఽసంఖ్యధనైరతర్పయత్ తథా ఽపి కేవలం సర్వభయశూన్యం పరమానందస్వరూపం మోక్షం ప్రాప న తు తత్ఫలభోగాయ దేహసంబన్ధమాపేతి కాణ్వానాం వచనం. తథా చ శ్రుతిః. 'జనకో హ వై దేహో బహుదక్షిణేన యజ్ఞేనేజే' 'అభయం వై జనక ప్రాప్తో ఽసీ' త్యాద్యా. ౯౮. ఫలితమాహ:—తథా చ తత్త్వవిద్వృత్రరిపురింద్రస్తద్వత్ దురితైర్న హీయతే తథా జనకవత్సుకృతైశ్చ న వర్ధతే కించ స తత్త్వవిదహం దురితం కిమర్థమకరవం సాధు కర్మ చ కిమర్థం నాకరవమితి తాపమపి న ప్రాప్నోతీత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః 'తత్సుకృతదుష్కృతే విధునుత ఏనగ్ం హ వావ న తపతి కిమహం సాధు నాకరవం కిమహం పాపమకరవ' మిత్యాద్యా. ౯౯. తత్తస్మాద్యద్యపి కామశాస్త్రపరిశీలనం హే సౌమ్యా నేనైవ కరణేన వపుషా కృతమపి న చ దోషకృత్ తథా ఽపి శిష్టసరణీపరిపాలనార్థమన్యశరీరం ప్రాప్య యత్నం కరోమి. ౧౦౦. ఇత్యేవం భవభయభంజనకరీః సత్కథాః కథయన్ కథనీయం యశో యస్య సచరణచారిజనైరతిదుష్ప్రాపమద్రిశృంగం ప్రాప్యాథ గిరిశృంగప్రాప్త్యనంతరం స శ్రీశంకరో భూయో ఽప్యువాచ. ౧౦౧. యదువాచ, తదుదాహరతి:—గుహాయాః పురతః సమం తలం యస్యాస్సా. విపులా శిలా విభాతి తథా తస్యా గుహాయాః పరిసరే ప్రాంతభూమౌ స్వచ్ఛజలా పునశ్చ ఫలానాం భారేణ నమ్రైర్వృక్షైః రమ్యం తటం యస్యాస్సా సరసీ విభాతి హే వినేయా అనుపశ్యత. ౧౦౨. తథా చ యావత్కామకలాజ్ఞానాయోచితం

మనవద్యగుణాః, అహమాస్థిత స్తదుచితం కరణం కలయామి యావ
దసమేషుకలామ్. ౧౦౩. ఇతి శిష్యవర్గమనుశాస్య యమిప్రవరో
విసృష్టకరణో౽ధిగుహమ్, మహిపస్య వర్ష్మ గురుయోగబలో౽విశదాతి
వాహికశరీరయుతః. ౧౦౪. అంగుష్ఠమారభ్యసమీరణం నయన్ కరం
ధ్రమార్గాద్బహిరేత్య యోగవిత్, కరంధ్రమార్గేణ శనైః ప్రవిష్ట
వాన్ మృతస్య యావచ్చరణాగ్రమేకధీః. ౧౦౫. గాత్రం గతాసో
ర్వసుధాధిపస్య శనైస్సమాస్పందత హృత్ప్రదేశే, తథోదమీల
న్నయనం క్రమేణ తథోదతిష్ఠత్స యథాపురైవ. ౧౦౬. ఆదౌ తదంగ
ముదయన్ముఖకాంతి పశ్చా న్నాసాంతనిర్యదనిలం శనకైః పరస్తాత్,
ఉన్మీలదంఘ్రిచలనం తదనూద్య దక్ష్ణో ర్వ్యాకోచముత్థితముపాత్త
బలం క్రమేణ. ౧౦౭. తం ప్రాప్తజీవముపలభ్య పతిం ప్రభూతహర్ష
స్వనాగ ప్రముదితాననపంకజాస్తాః, నార్యో విరేజురరుణోదయసంప్ర

శరీర మాస్థితో౽హం విషమేషుకలామనుభవామి తావదస్యాం శిలాయాం వసద్భి
ర్హే౽నవద్యగుణా ఇదం చ మద్వపురప్రమాదం యథా స్యాత్తథా పరిపాల్యతా
మిత్యర్థః. ౧౦౩. ఇత్యేవం శిష్యవర్గమనుశాస్య గుహాయాం త్యక్తదేహో గురుయోగ
బల ఆతివాహికేన జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియప్రాణమనోబుద్ధిరూపేణ లింగశరీరేణ
యుతో యమినాం ప్రవరః శ్రీశంకరో౽మరకాభిధస్య క్షితిపస్య కాయమవిశత్.
౧౦౪. కథం విసృష్టదేహస్తచ్ఛరీరం ప్రవిష్టవాన్? ఇత్యపేక్షాయాం తత్ప్రకారం దర్శ
యతి, స్వశరీరస్యాంగుష్ఠమారభ్య దశమద్వారపర్యంతం ప్రాణవాయుం నయన్ సన్
శిరోరంధ్రమార్గాద్బహిరాగత్య మృతస్య రాజదేహస్య చరణాగ్రపర్యంతం కరంధ్రమా
ర్గేణ శనైః ప్రవిష్టవాన్ ఏవం సత్యప్యేకబుద్ధిరేవ. ఉ. ౧౦౫. తతః కింవృత్తమిత్య
పేక్షాయామాహ:—మృతకస్య భూమిపతేర్గాత్రం హృత్ప్రదేశే శనైస్సమాస్పందత
సమ్యక్ ప్రచలితం తథా హస్తాదిచలనక్రమేణ నయనముదమీలత్ తథా స రాజా
యథాపూర్వమేవోదతిష్ఠత్. ౧౦౬. క్రమేణేత్యుక్తం తత్ర కేన క్రమేణేత్యా
కాంక్షాయాం క్రమం నిరూపయతి. ఆదౌ తస్యాంగం గాత్రముదయంతీ ముఖకాంతి
ర్యస్మిన్ తథాభూతం పశ్చాన్నాసాంతర్నిర్గచ్ఛన్ప్రాణవాయు ర్యస్మిన్ శనకైః పశ్చా
దున్మీలచ్చరణయోశ్చలనం యస్మిన్ తతః పశ్చాదుద్యన్నేత్రయోర్వ్యాకోచః.
సంకోచవినిర్మోకో యస్మిన్నిత్యేవంక్రమేణోపాత్తబలం సదుత్థితం. వ. ౧౦౭. తం
ప్రాప్తజీవం పతిముపలభ్య ప్రభూతో హర్షయుక్తశ్శబ్దో యాసాం ప్రముదితాని

ఫుల్లపద్మాస్ససారసరవా ఇవ వారిజిన్యః. ౧౦౮. హర్షం తాసాముదిత మతులం వీక్ష్య వామేక్షణానామాత్తప్రాణం నృపమపి మహామాత్య ముఖ్యాః ప్రహృష్టాః, దధ్ముశ్శంఖాన్పణవపటహాన్ దుందుభీంశ్చాభి జఘ్నుస్తేషాం ఘోషాస్సపది బధిరీచక్రిరే ద్యాం భువం చ. ౧౦౯.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తత్సార్వజ్ఞ్యోపాయగోచరః,
సంక్షేపశంకరజయే సర్గో ఽయం నవమో ఽభవత్.

ముఖకమలాని యాసాం తా నార్యో విరేజుః. తత్ర దృష్టాంతః. అరుణోదయేన సంప్రఫుల్లాని కమలాని యాసు తాః సారసానాం శబ్దేన సహితాః పుష్కరిణ్య ఇవ. ౧౦౮. తాసాం వామేక్షణానాముదితం హర్షం వీక్ష్య నృపతిమపి ఆత్తప్రాణం వీక్ష్య మహామాత్యప్రముఖ్యాః ప్రహృష్టాస్సంతః శంఖాన్ పూరితవంతః పణవాదీన్వాద్య విశేషాంశ్చాభిజఘ్నుస్తేషాం శంఖాదీనాం శబ్దాః ద్యాం భూమిం చ బధిరీచక్రిరే. మందాక్రాంతావృత్తమ్. ౧౦౯.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య బాలగోపాలతీర్థ శ్రీపాదశిష్యదత్త
వంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే
శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే
నవమస్సర్గః.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

దశమసర్గ ప్రారంభః.

అథ పురోహితమంత్రిపురస్సరైర్నరపతిః కృతశాంతికకర్మభిః, విహితమాంగళికస్స యథోచితం నగరమాస్థిత భద్రగజో యయౌ. ౧. సమధిగమ్య పురం పరిసాంత్విత ప్రియజనస్సచివైస్సహ సంమతైః, భువమపాలయదాదృతశాసనో నృపతిభిర్దివమింద్ర ఇవాధిరాట్. ౨. ఇతి నృపత్వముపేత్య వసుంధరా భవతి సంయమిభూభృతి మంత్రిణః, తమధికృత్య పరం కృతసంశయా ఇతి జజల్పురనల్పధియో మిథః. 3. మృతిముపేత్య యథాపునరుత్థితః ప్రకృతిభాగ్యవశేన తథా త్వయమ్, నరపతిః ప్రతిభాతి న పూర్వవత్సముదితాఖిలదివ్యగుణోదయః. ౪. వసు దదాతి యయాతివదర్థినే వదతి గీష్పతివద్గిరమర్థవిత్, జయతి ఫాల్గునవ

ఏవం సార్వజ్ఞ్యోపాయం సప్రపంచం నిరూప్య కామకలాతత్త్వం సపరికరం ప్రపంచయితుమారభతే. అథానంతరం కృతశాంతికకర్మభిః పురోహితాదిభిర్యథోచితం విహితమాంగలికః ఆస్థితో మంగలగజో యేన స నరపతిః నగరం యయౌ. ద్రుత విలంబితం. ౧. పురం సమధిగమ్య పరిసాంత్వితః ప్రియజనో యేన నృపతిభిరాదృతం శాసనం యస్య స అధిరాట్ సమ్మతైస్సచివైస్సహ దివమింద్ర ఇవ భువమపాలయత్. ౨. ఇత్యేవం నృపత్వం ప్రాప్య యతిరాజే శ్రీశంకరే భూమిమవతి సతి తం పరమధికృత్య తస్మిన్పురస్మిన్ననల్పబుద్ధయో మంత్రిణః కృతసంశయాస్సంతః పరస్పరమూచుః. 3. జల్పనమేవోదాహరతి.—మృతిముపేత్య ప్రజాభాగ్యవశేన యథా పునరుత్థితస్తథైవ ప్రకృతిభాగ్యవశైనైవాయం న పూర్వవత్ప్రతిభాతి కింతు సముదితానామఖిలానాం దివ్యగుణానాముదయో యస్మింస్తథాభూతః ప్రతిభాతీత్యర్థః. ౪. గుణానేవోపవర్ణయతి. అర్థినే యయాతివద్ధనం దదాతి తథా ఉయమర్థవిత్

తృప్తిరితి పార్థివాన్సకలమప్యవగచ్ఛతి శర్వవత్. ౫. అనుసవనవిసృత్వరై రపూర్వై ర్వితరణపౌరుషశౌర్యధైర్యపూర్వైః, అనితరసులభైర్గుణై ర్విభాతి క్షితిపతిరేష పరః పుమానివాఽఽద్యః. ౬. అనృతుషు తరవ స్సుపుష్పితాగ్రా బహుతరదుగ్ధదుఘాశ్చ గోమహిష్యః, క్షితిరభిమత వృష్టిరాఢ్యసస్యా స్వవిహితధర్మరతాః ప్రజాశ్చ సర్వాః. ౭. కాలస్తిష్య స్సర్వదోషాకరోఽపి త్రేతామత్యేత్యద్య రాజ్ఞః ప్రభావాత్, తస్మాద స్మద్రాజవర్ష్మ ప్రవిశ్య ప్రాప్తైశ్వర్యశ్శాస్తి కశ్చిద్ధరిత్రీమ్. ౮. తదయం గుణవారిధిర్యథా ప్రతిపద్యేత న పూర్వకం వపుః, కరవామ తథేతి నిశ్చయం కృతవంతస్సచివాః పరస్పరమ్. ౯. అథ తే భువి యస్య కస్యచి ద్విగతాసో ర్వపురస్తి దేహినః, అవిచార్య తదాశు దహ్యా తామితి భృత్యాన్ రహసి న్యయోజయన్. ౧౦. అథ రాజ్యధురం ధరాధిపః పరమాప్తేషు నివేశ్య మంత్రిషు, బుభుజే విషయాన్విలాసినీ సచివోఽన్యక్షితిపాలదుర్లభాన్. ౧౧. స్ఫటికఫలకే జ్యోత్స్నాశుభ్రే మనోజ్ఞశిరోగృహే వరయువతిభిర్దీవ్యన్నక్షైర్దురోదరకేళిషు, అధర

వాచస్పతివద్గిరం వదతి ప్రతిరాజ్ఞో ఽర్జునవజ్జయతి సర్వమపి మహాదేవవజ్జానాతి. ౫. అనుసవనం సర్వదా విసరణశీలైరపూర్వైః దాతృత్వాదిభిర్గాన్యస్మిన్ సులభై ర్గుణైరేష భూమిపతిరాద్యః పరః పుమాన్ పరమాత్మేవ విభాతి - పుష్పితాగ్రావృత్తం. ౬. కించ వృక్షా అనృతుషు సుపుష్పితాగ్రాః గోమహిష్యశ్చ బహుతరదుగ్ధదుఘాః క్షితి శ్చాభిమతా వృష్టిర్యస్యాం సా ఆఢ్యసస్యా ప్రజాశ్చ సర్వాః స్వవిహితధర్మరతాః. ౭. కింబహునా అద్య రాజ్ఞః ప్రభావాత్సర్వదోషాకరో ఽపి కలికాలస్త్రేతామతిక్రామతి తత ఉత్కృష్టో భవతి తస్మాత్ప్రాప్తైశ్వర్యః కశ్చిదస్మద్రాజ్ఞశ్శరీరం ప్రవిశ్య పృథివీం శాస్తి-శాలి. ౮. తత్తస్మాదయం గుణసముద్రో యథా పూర్వం శరీరం న ప్రాప్నుయా త్తథా కరవామేత్యేవం సచివాః పరస్పరం నిశ్చయం కృతవంతః-వియోగినీ. ౯. అథైవం నిశ్చయకరణానంతరం యస్య కస్యచిన్మృతకస్య దేహినః శరీరం భూమావస్తి తదవిచా ర్యాఽఽశు దహ్యతామిత్యేవ భృత్యానేకాంతే న్యయోజయన్. ౧౦. ఏవం మంత్రి ణాం జల్పనాది నిరూప్య రాజ్ఞశ్చరితం వర్ణయితుముపక్రమతే - అథ రాజదేహప్రవే శాద్యనంతరం భూమిపః పరమాప్తేషు మంత్రిషు రాజ్యభారం నివేశ్య విలాసినీసహాయో ఽన్యభూమిపాలానాం దుర్లభాన్ విషయాన్ బుభుజే. ౧౧. జ్యోత్స్నావచ్ఛుభ్రే స్ఫటికఫలకే మనోజ్ఞాని శిరోగృహాణి ఉపబర్హణాని యస్మిన్ తస్మిన్ దురోదరకే

దశనం బాహ్వోర్వాహం మహోత్పలతాడనం రతివినిమయం రాజా ఽ కార్షీత్ గ్లహం విజయే మిథః. ౧౨. అధరజసుధాశ్లేషా ద్ధృద్యం సు గంధి ముఖానిలవ్యతికరవశాత్కామం కాంతాకరాత్తమతిప్రియమ్, మధు మదకరం పాయంపాయం ప్రియాస్సమపాయయత్కనకచషకై రిందుచ్ఛాయాపరిష్కృతమాదరాత్. ౧౩. మధు మదకలం మంద స్విన్నం మనోహరభాషణం నిభృతపులకం సీత్కారాఢ్యం సరోరుహ సౌరభమ్, దరముకులితాక్షీపల్లజ్జం విసృత్వరమన్మథం ప్రచరదలకం కాంతావక్త్రం నిపీయ కృతీ నృపః. ౧౪. వివృతజఘనం సందష్టోష్ఠ ప్రణున్నపయోధరం ప్రసృతభణితం ప్రాప్తోత్సాహం రణన్మణిమేఖ లమ్, నిభృతకరణం నృత్యద్గాత్రం గతేతరభావనం ప్రసృమరసుఖం ప్రాదుర్భూతం కిమప్యపదం గిరామ్. ౧౫. మనసిజకలాతత్త్వాభిజ్ఞో

శిషు ద్యూతకార క్రీడాసు అక్షైర్దీవ్యన్ సన్ రాజా మిథో జయే అధరదశనం బాహ్వో వాహం భుజేనోద్వహనం మహోత్పలేన తాడనం రతివిపర్యయం గ్లహంపణమకార్షీత్-హారిణీవృత్తం 'రసయుగహయైః న్సౌమ్రౌస్లౌ గో యదాహారిణీతదే'తి లక్షణాత్. ౧౨. అథరాజ్ఞా తాయాః సుధాయాః శ్లేషాద్ధృద్యం ముఖవాయోర్వ్యతికరవశాత్సంపర్కవశా త్సుగంధి కాంతానాం కరేభ్యః ప్రాప్తమతఏవాతి ప్రియం మదకరమిందుచ్ఛాయయా చంద్రప్రతిబింబేన పరిష్కృతం మధు మద్యం కామం యథేష్టమాదరాత్సువర్ణపాత్రైః పీత్వాపీత్వా ప్రియాః సమపాయయత్. ౧౩. మధుమదేన కలమవ్యక్తాక్షరం మందస్విన్న మీషత్స్వేదయుక్తం మనోహరం భాషణం యస్మిన్ నిభృతరోమాంచం సీత్కారా ఢ్యం కమలస్య సౌరభవత్సౌరభం యస్య విసృత్వరః ప్రసరణశీలో మన్మథో యత్ర ఏవంవిధం కాంతాముఖం నిపీయనృపః కృతకృత్యో ఽభూత్. ౧౪. వివృతే ఆవరణ రహితే జఘనే యస్మిన్ సందష్టోఽధరోష్ఠో యస్మిన్ ప్రణున్నౌ ప్రకర్షేణ పీడితౌ స్తనౌ యస్మిన్ ప్రసృతం మణితం రతికూజితం యస్మిన్ ప్రాప్త ఉత్సాహో యస్మిన్ రణంతీ మణిమేఖలా యస్మిన్ నిభృతమాపాదితం కరణం క్రియాభేదః సంవేశనం వా యస్మిన్. ని. 'కరణం హేతు కర్మణోః, క్రియాభేదేంద్రియక్షేత్రకాయసంవేశనేషు చే'తి మేదినీ. నృత్యంతి గాత్రాణి యస్మిన్ గతా ఇతరస్య భావనా యస్మాత్తథాభూతం వాచామగమ్యం కిమప్యతిశయితం సుఖం ప్రాదుర్భూతమిత్యర్థః. ౧౫. తత్రాపి బ్రహ్మా వందమేవాన్వభూదిత్యాహ-మనసిజేతి. 'శ్రద్ధా ప్రీతీరతి శ్చైవ ధృతిః కీర్తి ర్మనోభవా.

మనోజ్ఞవిచేష్టిత స్సకలవిషయవ్యావృత్తాక్ష స్సదా ఽనుస్మృతో_త్తమః, కృతకుచగురూపాస్త్యాత్యంతం సునిర్వృతమానసో నిధువనపర బ్రహ్మానందం నిరర్గళమన్వభూత్. ౧౬. పురేవ భోగాన్ బుభుజే మహీభృత్సభోగినీభి స్సహితో ఽప్యరం_స్త, కందర్పశాస్త్రానుగతః ప్రవీణై ర్వాత్స్యాయనే తచ్చ నిరైక్షతాద్ధా. ౧౭. వాత్స్యాయనప్రోదితసూత్రజాతం తదీయభాష్యం చ నిరీక్ష్య సమ్యక్, స్వయం వ్యధత్తాభినవార్థగర్భం నిబంధమేకం నృపవేషధారీ. ౧౮. పారాశర్యవనిభృతి ప్రవిశ్య రాజ్ఞో వ_ష్మ_ైవం విహరతి తద్విలాసినీభిః, దృష్ట్వా తత్సమయమతీత

విమలా మోదినీ ఘోరా మదనోత్పాదినీ యదా, మోహినీ దీపనీ చైవ జ్ఞేయా వశకరీ తథా, రంజనీ చైవ మదనాకలాః స్త్ర్యంగేషు సర్వశః, దక్షిణాంగం సమాశ్రిత్య ఆశిరశ్చరణావధి, పాదే గుల్ఫే తథోరౌ చ భగే నాభౌ కుచే హృది, కక్షే కంఠే తథా ష్ఠే చ గండే నేత్రే శ్రుతావపి, లలాటే చ శిరోదేశే వసేత్కామ స్తిథిక్రమాత్, దక్షే పుంస స్త్రియా వామే శుక్లే కృష్ణే విపర్యయ' ఇత్యుక్తప్రకారేణ మనసిజన్య కామస్య కలాస్వభిజ్ఞో మనోజ్ఞం విచేష్టితం యస్య సకలవిషయేషు వ్యాపారయుక్తానీంద్రియాణి యస్య సదా ఽనుస్మృతాః ప్రమదోత్తమా యేన కృతా యా కుచలక్షణగురూపాసనా తయా ఽత్యంతం సునిర్వృతమంతఃకరణం యస్య స నిరర్గళం నిరాబాధం నిధువనం మైథునం. ని. 'మైథునం నిధువనం రత' మిత్యమరః. తత్ర వరో యః బ్రహ్మానంద స్త మనుభూతవాన్-హారిణీ. ౧౬. స మహీభృత్పురేవ భోగినీభిః ప్రమదాభిస్సహితో భోగాన్ బుభుజే వాత్స్యాయనే ప్రవీణైః సహితశ్చ కామశాస్త్రానుగతో ఽరంస్త తచ్చ కందర్పశాస్త్రం స్వయం సాక్షాద్దృష్టవాన్ - ఉ. ౧౭. తద్దృష్ట్వా నిబంధమేకం చకారేత్యాహ-వాత్స్యాయనేన ప్రోదితం త్రివర్గప్రతిపత్తిః విద్యాసముద్దేశః నాగరికం వృత్తం నాయకసహాయదూతీకర్మవిమర్శః ప్రమాణకాలభావేభ్యో రత్యవస్థాపనం ప్రీతివిశేషాః ఆలింగనవిచారాః చుంబనవికల్పాః నఖరదశనజాతయః దశనచ్ఛేద్యవిధయః దేశ్యా ఉపచారాస్సంవేశనప్రకారాః చిత్రరతాని ప్రహారణనియోగాః తదుక్తాశ్చ సీత్కారోపక్రమాః పురుషాయితం పురుషోపసృప్త్యాని ఔపరిష్టకం రతారంభావసానికం రతవిశేషాః, ప్రణయకలహా ఇత్యాదిసమాసవ్యాసాత్మకం సూత్రజాతం తదీయం భాష్యం చ సమ్యక్ నిరీక్ష్యాభినవార్థగర్భమేకం నిబంధమమరకాఖ్యనృపవేషధారీ వ్యధత్తేత్యర్థః. ౧౮. ఏవం రాజదేహప్రవేశానంతరం కృతం తదీయం చరితం నిరూప్య తచ్ఛిష్యచరితం వర్ణయితుముపక్రమతే-పరాశరేణ ప్రోక్తం

మస్య శిష్యా రక్షంతో వపురితరేతరం జజల్పుః. ౧౯. ఆచార్యై రవధిరకారి మాసమాత్రం సోఽతీతః పునరపి పంచషాశ్చ ఘస్రాః, అద్యాపి స్వాకరణమేత్య న స్సనాథా న్కర్తుం తన్మనసి న జాయతేఽనుకంపా. ౨౦. కిం కుర్మః క్వ ను మృగయామహే క్వ యామః కో జానన్నిహ వసతీతి నోఽభిదధ్యాత్, విజ్ఞాతుం కథమిమమీశ్మహే విచింత్యాప్యాసింధుక్షితితలమన్యగాత్రగూఢమ్. ౨౧. గురుణా కరుణానిధినా హ్యధునా యది సంనిహితా విహితా స్త్యజితాః, జగతి క్వ గతిర్భజతాం త్యజతాం స్వపదం విపదంతకరం తదిదమ్. ౨౨. నిశ్శేషేంద్రియజాడ్యహృన్నవనవాహ్లాదం ముహు స్తన్వతీ నిత్యాశ్లిష్ట రజోయతీశ చరణాంభోజాశ్రయా శ్రేయసీ, నిష్ప్రత్యూహవిజృంభమాణవృజినస్యోద్వాసనావాసనా నిస్సీమా హృదయేన కల్పితపరీరంభా

భిక్షుసూత్రమధీత ఇతి పారాశరీ యతిః. ని. 'పారాశర్యపిమస్కరీ' త్యమరః. తేషామవనిభృతి రాజ్ఞి శ్రీశంకరే రాజ్ఞశ్శరీరం ప్రవిశ్యైవం తద్విలాసినీభిర్విహరతి సతి తస్యాగమనకాలం తత్సంకేతం మాసమాత్రం వా వ్యతిక్రాంతం దృష్ట్వా అస్య శిష్యాశ్శరీరం రక్షంతః, పరస్పరం జజల్పుః - ప్రహర్షణీ. ౧౯. తజ్జల్పనముదాహరతి-ఆచార్యైర్మాసమాత్రమవధిః కృతస్సోఽతీతః పునరపి పంచషడ్వా దినాని వ్యతీతాని అద్యాపి స్వశరీరం ప్రవిశ్యాస్మాన్సనాథాన్ కర్తుం తస్య మనసి కరుణా న జాయతే. ౨౦. తస్మాత్కిం కుర్మః క్వ గచ్ఛామః న తు క్వచిద్గత్వా కశ్చన ప్రష్టవ్య ఇత్యాశంక్యాహుర్జానన్ సన్ ఇహ వసతీతి నః అస్మభ్యం కః అభిదధ్యాత్? నను సముద్రపర్యంతం క్షితితలమన్విష్య స్వయమేవ విజ్ఞేయ ఇతి తత్రాహుః ఆసింధు భూమితలం విచింత్యాన్విష్యాపి ఇమం గురుం విజ్ఞాతుం కిం సమర్థా భవామో? యతోఽన్యశరీరే గూఢం. ౨౧. తథా కరుణానిధిర్గురురపి యది సన్నిధిం న విధాస్యతి తర్హ్యాస్మాకం క్వాపి గతిర్నాస్తీత్యాశయేనాహుః. కరుణానిధినా గురుణాఽపి యది త్యక్తా వయమధునా సన్నిహితా న విహితాస్తర్హి విపదంతకరం తత్స్వపదం భజతాం పునశ్చేదం సర్వం త్యజతాం జగతి క్వ గతిర్న క్వాపీత్యర్థః. తోటకం 'ఇహ తోటకమంబుధిసైః ప్రథితం'. ౨౨. నన్వేవం భూతగురువిరహవతాం భవతాం కథం జీవన? మితి తత్రాహుః - సర్వేంద్రియజాడ్యహృద్యో నవీనో నవీనాహ్లాద స్తం ముహుర్వితన్వతీ పునశ్చ నిత్యమశ్లిష్టమస్పృష్టం రజో యాభ్యాం తే రజోగుణలక్షణపాంసు వినిర్ముక్తయతీశస్య చరణకమలే ఆశ్రయో యస్య అతఏవ శ్రేయసి అతి

చిరం భావ్యతే. ౨౩. ఫలితైరివ సత్త్వపాదపైః పరిణామైరివ యోగ
సంపదామ్, సమయైరివ వైదికక్రియాం సశరీరైరివ తత్త్వనిర్ణయైః. ౨౪.
సధనైర్నిజలాభవైభవాత్సకుటుంబై రుపశాంతికాంతయా, అతదన్య
తయాఖిలాత్మకై రనుగృహ్యేయ కదాను ధామభిః ?. ౨౫. అవినయం
వినయన్నసతాం సతామతిరయం తిరయన్భవపావకమ్, జయతి యో
యతియోగభృతాం వరో జగతి మే గతిమేష విధాస్యతి. ౨౬. విగ
తమోహతమోహతి మాప్యయం విధుతమాయతమా యతయో
ఽభవన్, అమృతదస్య తదస్య దృశస్స్రుతావవతరేమ తరేమ శుగర్ణ
వమ్. ౨౭. శుభాశుభవిభాజకస్ఫురణదృష్టిముష్టింధయః క్షుపాంథమత
పాంథదుష్కథకదంబకుక్షింభరిః, కదా భవసి మే పునఃపునరనాద్య

శ్రేష్ఠా పునశ్చ నిష్ప్రత్యూహాం నిర్విఘ్నం యథా స్యాత్తథా విజృంభమాణస్య వృజి
నస్యోద్వాసనావినాశికా నిరవధిరూపా వాసనా సా హృదయేన కల్పితాలింగనా చిరం
భావ్యతే. తథా చ గురుచరణవాసనాభావనమేవ జీవనసాధనమితి భావః. శా. ౨౩.
తత్ర కేచిదౌత్సుక్యమావిష్కుర్వంత ఆహుః. సత్త్వపాదపైర్వ్యవసాయరూపవృక్షైః
ఫలితైరివ యోగసంపదాం పరిణామైరివ వైదికక్రియాం సమయైర్భాసైరివ. ని.
'సమయశ్శపథే భాస సంపదో' రితి విశ్వప్రకాశః. తత్త్వనిర్ణయైశ్శరీరవద్భిరివ నిజ
లాభవైభవాత్సధనైరివ ఉపశాంతిలక్షణయా కాంతయా కళత్రసహితైరివ తేభ్యో
ఽన్యస్యాభావతయా సకలాత్మకైస్తేజోభిః కదా న్వనుగృహ్యేయానుగృహీతో భవిష్యా
మీతి ద్వయోరర్థః. వియోగినీ. ౨౪ - ౨౫. తత్ర కశ్చిదతీవ దుఃఖిత ఆచార్య ఏవ
మమ గతిం విధాస్యతీత్యాహ—అసతామవినయం వినయన్ దూరీకుర్వన్సతామతివేగ
వంతం సంసారాగ్నిం తిరయన్ అపగతం కరిష్యన్ యో యతియోగభృతాం వరో
జగతి జయతి ఏష మమ గతిం విధ్యాస్యతి-ద్రు. ౨౬. కేచిత్తు తద్దర్శనేనైవ శోకసాగరస్య
తరణం మత్వా ఆహుః. యం విగతా మోహలక్షణతమసాం సంహతిర్యస్మాన్నిరావ
రణతత్త్వజ్ఞానవంతం ప్రాప్య యతయో విధుతమాయతమా అతిశయేన విధుతా కంపితా
మాయా యైస్తథాభూతా అభవన్, తస్యాస్యామృతప్రదస్య చక్షుషో మార్గే యదా
ఽవతరేమ, తదా శోకసముద్రం తరేమ. ౨౭. సకలానర్థనివర్తకమద్వయానందప్రాప
కం తదీయముపదేశం స్మరన్ కశ్చిదాహ-పునఃపునశ్శే ఽనాద్య విద్యాతమో విమృ
ద్య గలితద్వైత మద్వయం పదముదంచయ న్ప్రకాశయ న్పుణ్యాపుణ్యవిభాజకస్ఫు
రణదృష్టేర్ముష్టింధయస్సారాకర్షకః రాత్ర్యం ధకారాత్మకేషు మతేషు పాంథానాం

విద్యాతమః ప్రమృజ్య గలితద్వయం పదముదంచయన్నద్వయమ్?. ౨౭. మర్త్యానాం నిజపాదపంకజజుషామాచార్యవాచా యయా రుంధానో మతికల్మషం త్వమిహ కిం కుర్వాణనిర్వాణయా, ద్రాఙ్నాయాస్యసి చేత్సుధీకృతపరీహాసస్య దాసస్య తే దుఃఖాంతో న భవేదితీడ్య స పునర్జానీహి మానీహి మా. ౨౮. ఇతి ఖేదముపేయుషి మిత్రజనే ప్రతిపన్నయతిక్షితిభృన్మహిమా, శుచ మర్థవతా శమయన్వచసా నిజగాద సరోరుహపాద ఇదమ్. ౩౦. పర్యాప్తం నః క్లైబ్యముపేత్యాత్ర సఖాయః కృత్వోత్సాహం భూమిమశేషామపిధానాత్, అన్వేష్యామో భూవివరాణ్యప్యథ చ ద్యాం యద్వద్దేవం దేవమనుష్యాదిషు గూఢమ్. ౩౧. అనిర్విణ్ణచేతాస్సమాస్థాయ యత్నం సుదుష్ప్రాపమప్యర్థమాప్నోత్యవశ్యమ్, ముహుర్విఘ్నజాలైస్సురా హన్యమానాస్సుధామప్యవాపుర్హ్యనిర్విణ్ణచిత్తాః. ౩౨. యదప్యన్య

మధ్యే యే దుష్కథకాస్తేషాం దంభస్య కుక్షింభరిర్భక్షకః కదా భవసి? – పృథ్వీ. ౨౮. కశ్చిత్త్వతిచిహ్వలస్సన్నవశ్యం దర్శనం దేహీత్యాశయేనాహ:— హే ఆచార్యేహ జీవద్దశాయామేవ కుంకుర్వాణం కింకరతాం ప్రాప్తం నిర్వాణం యస్యాస్తయా యయా వాచా నిజపాదపద్మజుషాం మర్త్యానాం బుద్ధికల్మషం సమూలం రుంధానస్త్వం శీఘ్రం నాయాస్యసి చేత్తర్హి సుబుద్ధిభిః కృతః పరిహాసో యస్య తస్య తే దాసస్య మే దుఃఖాంతో న భవేదితి హే స్తుత్య, స పునస్త్వం జానీహి మాం మా మానీహి న ఘాతయ-శా. ౨౯. ఇత్యేవం మిత్రజనే ఖేదముపేయుషి సతి పరిజ్ఞాతో యతిరాజస్య స్వగురోర్మహిమా యేన స పద్మపాదో ఽర్థవతా వచనేన శోకం శమయన్నిదం వక్ష్యమాణమువాచ – తో. ౩౦. యదువాచ తదాహ – నో ఽస్మాకం క్లైబ్యం పర్యాప్తమలం హే సఖాయ ఉపేత్య మిలిత్వా ఉత్సాహం కృత్వా సర్వాం భూమిమపిధానాత్ తిరోధానాదన్వేష్యామో ఽథానంతరం భూవివరాణి పాతాలాని తదనంతరం దివం దేవమనుష్యోరగాదిగూఢం మహాదేవమివ – 'వేదైరంధ్రైర్మ్లౌ యసగా మత్తమయూరమ్'. ౩౧. ఏవముక్తే ఽపి దుస్సాధమాలోచ్యోత్సాహమకుర్వత ఆలక్ష్యాహ – అనిర్విణ్ణం నిర్వేదరహితం చిత్తం యస్య స యత్నం సమ్యగాస్థాయ సుదుష్ప్రాపమప్యర్థమవశ్యం ప్రాప్నోతి. హి యస్మాన్ముహుర్విఘ్నజాలైర్హన్యమానా అపి సురా అనిర్విణ్ణచిత్తా అతిదుర్లభామపి సుధాం ప్రాపుః. హి యస్మాదనిర్విణ్ణచిత్తా అత ఏవంభూతా అపి దేవాస్సుధామప్యవాపురితి వా – 'భుజంగప్రయాతం భవేద్యైశ్చతుర్భిః'. ౩౨. యద్యప్యన్యగాత్రప్రతిచ్ఛన్నరూప

గాత్రప్రతిచ్ఛన్నరూపో దురన్వేషణస్స్యాద్గురుర్న స్తథాఽపి, స్వభానూదరస్థశ్శశీవ ప్రకాశైస్తదీయైర్గుణైరేవ వేత్తుం స శక్యః. ౩౩. ఇక్షుచాపాగమాపేక్షయా నిర్గతో వర్త్మ తస్యోచితం కృష్ణవర్త్మద్యుతిః, విభ్రమాణాం పదం సుభ్రువాం భూపతేః ప్రాప్త మర్హత్యకామాగ్రణీస్సంయమీ. ౩౪. నిత్యతృప్తాగ్రయాయ్యాశ్రితే నిర్వృతాః ప్రాణినో రోగశోకాదినా నేక్షితాః, దస్యుపీడోజ్ఝితాస్స్వస్వధర్మే రతాః కాలవర్షీ స్వరాణ్మేదినీ కామసూః. ౩౫. తదిహాలస్యమపాస్య విచేతుం నిరవధిసంసృతిజలధేస్సేతుమ్, దేశికవరపదకమలం యామో న వృథాఽనేహసమత్ర నయామః. ౩౬. ఇతి జలరుహపదవచనం సర్వే మనసి నిధాయ నిరాకృతగర్వే, కాంశ్చిత్తత్ర నివేశ్య శరీరం రక్షితుమన్యే నిరగురుదారమ్. ౩౭. తే చిన్వంతశ్శైలాచ్ఛైలం విషయాద్విషయం భువమనువేలమ్, ప్రాపుర్ధిక్కృత విబుధనివేశా న్స్ఫీతా నమర

త్వాన్నోఽస్మాకం గురుర్దురన్వేషణస్స్యాత్తథాపి యథా రాహూదరస్థోఽపి చంద్రః స్వీయైః ప్రకాశైర్విజ్ఞాతుం శక్యస్తద్వత్తదీయైర్గుణైరేవ స గురుర్వేత్తుం శక్యః. ౩౩. నను తథాఽపి క్వ గతో యత్రాన్వేష్య ఇతి చేత్తత్రాహ-కృష్ణవర్త్మనో వహ్నేర్ద్యుతిరివ ద్యుతిర్యస్య సః ఇక్షుధన్వనః కామస్యాగమాపేక్షయా యతిశరీరాన్నిర్గతః సుభ్రువాం విభ్రమాణాం పదం కామశాస్త్రస్యోచితం రాజ్ఞః శరీరం ప్రాప్తుమర్హతి. కామాగమాపేక్షయైవ గతో న తు తజ్జన్యసుఖేచ్ఛయేతి బోధయితుమాహ-కామవినిర్ముక్తానామగ్రణీః. 'శైశ్చతుర్భిర్వృతా స్రగ్విణీ సమ్మతా'. ౩౪. నన్వేవమపి రాజ్ఞాం బహుత్వాత్కథమస్య దేశస్య రాజ్ఞశ్శరీరే ప్రవిష్ట ఇతి విజ్ఞేయం? ఇతి చేత్తత్రాహ-నిత్యతృప్తాగ్రగామినాఽస్మద్గురుణాఽఽశ్రితే దేశే ప్రాణిన ఆనందితాః, యతో రోగశోకాదినా నావేక్షితా యతశ్చోరపీడావినిర్ముక్తా స్స్వస్వధర్మే రతాశ్చ స్యుః, స్వరాడింద్రః కాలవర్షీ స్యాత్, భూమిశ్చ కామసూః స్యాత్. ౩౫. తత్తస్మాదస్మిన్కాలే ఆలస్యం విహాయానాద్యనన్తసంసారసముద్రస్య సేతుం దేశికవరచరణారవిందం విచేతుం గచ్ఛామోఽస్మిన్ దేశే వృథాకాలం న నయామః. 'మాత్రాసమకం నవమో ల్గంతం'. ౩౬. ఇత్యేవం పద్మపాదస్య వచనం నిరాకృతగర్వే మనసి సర్వే నిధాయ కాంశ్చిదుదారం గురుశరీరం రక్షితుం తస్మిన్ స్థానే నివేశ్యాన్యే నిర్గతాః. ౩౭. తే పర్వతాత్పర్వతం దేశాద్దేశం భూమిమనిశం చిన్వంతో ధిక్కృతా దేవానాం నివేశా యైస్తాన్ స్ఫీతాన

కనృపతేర్దేశాన్. ౩౮. మృత్వా పునరప్యుత్థితమేనం శ్రుత్వా వైన్య దిలీపసమానమ్, త్యక్త్వా విరహజదైన్య మమందం మత్వా ఽఽ చార్యం ధైర్యమవిందన్. ౩౯. తే చ జ్ఞాత్వా గానవిలోలం తరుణీ సక్తం ధరణీపాలమ్, వివిశుస్స్వీకృత గాయకవేషా నగరం విదిత సమస్తవిశేషాః. ౪౦. రాజ్ఞే జ్ఞాపితవిద్యాతిశయాస్తే తత్సంగ్రహ విధృతాతిశయాః, రమణీశతమధ్యగ మవనీంద్రం దదృశుస్తారా వృతమివ చంద్రమ్. ౪౧. వరచామరకరతరుణీకంకణరంజిత మనోహర పశ్చాద్భాగమ్, గీతిగతిజ్ఞోద్గీతశ్రుతిసుఖతానసముల్లస దగ్రిమదేశమ్. ౪౨. ధృతచామీకరదండసితాతపవారణరంజితరత్నకిరీటమ్, శ్రితవి గ్రహమివ రతిపతి మాశ్రితభువ మివ సాంతఃపుర మమరేశమ్. ౪౩. రుచిరవేషాస్సమాసాద్య తాం సంసదం నయనసంజ్ఞావితీర్ణాసనా

మరకనృపతేర్దేశాన్ప్రాపుః ప్రాప్తవంతః. ౩౮. మృత్వా పునరప్యుత్థితమమరకసంజ్ఞం నృపం పృథుదిలీపతుల్యం శ్రుత్వా ఽఽచార్యం మత్వాఽమందం విరహజన్యం దైన్యం హిత్వా ధైర్యం ప్రాపుః. ౩౯. తే చ తరుణీసక్తం గానవిలోలం భూపాలం జ్ఞాత్వా స్వీకృతగాయకవేషా నగరం వివిశుర్యతో విదితసమస్తవిశేషాః. ౪౦. రాజ్ఞే జ్ఞాపిత గానవిద్యాతిశయాః యతస్తస్య రాజ్ఞస్సంగ్రహణాయ విధృతో ఽతిశయో యైస్తే తారావృతం చంద్రమివ తరుణీమధ్యగతం భూమీంద్రం దదృశుః. ౪౧. భూమీంద్రం విశినష్టి - వరచామరకరాణాం తరుణీనాం కంకణై రంజితో మనోహరః పశ్చాద్భాగో యస్య తం. పునశ్చ గీతిగతిజ్ఞైరుద్గీతేన శ్రవణసుఖేన తానేన సముల్లసద గ్రిమదేశో యస్య తం. ౪౨. పునశ్చ ధృతశ్చామీకరో హిరణ్మయో దణ్డో యస్య తథాభూతేన సితేనాతపవారణేన ఛత్త్రేణ రంజితం రత్నకిరీటం యస్య తం స్వీకృత విగ్రహం రతిపతిమనంగమివ. యద్వా-శ్రితభూమిమంతఃపురసహితం దేవేశం పురందర మివ. ౪౩. ఏవంభూతం రాజానం దృష్ట్వా యత్కృతవంతస్తదాహ-రుచిరవేషాః తాం సంసదం సమాసాద్య నయనసంజ్ఞయా దత్తాసనా రాజ్ఞా సమ్యగాజ్ఞప్తా మూర్ఛనాపద విదస్తే సభాం మోహయంతః సుస్వరం జగుః. మూర్ఛనాలక్షణం తు. 'క్రమాత్స్వ రాణాం సప్తానామారోహశ్చావరోహణం, సా మూర్ఛేత్యుచ్యతే గ్రామస్థా ఏతా స్సప్త సప్త చ' ఇతి తత్రస్వరాః. 'శ్రుతిభ్యస్స్యుస్స్వరాః షడ్జర్షభగాంధారమధ్యమాః, పంచమో ధైవతశ్చాథ నిషాద ఇతి సప్తతే" ఇత్యుక్తాః సప్త. సామాన్యతః స్వరస్వరూపం తు 'శ్రుత్యనంతరభావీ యః స్నిగ్ధోఽనురణనాత్మకః, స్వతో రంజయతి శ్రోతుశ్చిత్తం సస్వరఉచ్యతే'ఇతి. శ్రుతిర్నామ స్వరారంభకావయవవిశేషస్తదుక్తం.

భూభుజా, సమతిసృష్టా స్తతస్సుస్వరం మూర్ఛనాపదవిద స్తే జగు
ర్మోహయంతస్సభామ్. ౪౪. భృంగ తవ సంగతిమపాస్య గిరిశృంగే
తుంగవిటపిని సంగమ జుషి త్వదంగే, స్వాంగరచితాస్సకలుషాంత
రంగాస్సంగమకృతే భంగముపయాంతి భృంగాః ౪౫. పంచశరసమయ
సంచయకృతే ప్రాఞ్చం ముంచన్నివేహ సంచరసి ప్రపంచమ్, పంచ
జనముఖ పంచముఖమప్యసంచన్ త్వం చ గతిరితి కించ కిల వంచితో

ప్రథమశ్రవణాచ్ఛబ్దః శ్రూయతే హ్రస్వమాత్రకః, సా శ్రుతిః సంపరిజ్ఞేయా స్వరా
నయవలక్షణా' ఇతి. అథ గ్రామలక్షణం. 'యథా కుటుంబినస్సర్వేఽప్యేకీభూతా
భవంతి హి, తథా స్వరాణాం సందోహో గ్రామ ఇత్యభిధీయతే, షడ్జగ్రామో భవేదాదౌ
మధ్యమగ్రామ ఏవ చ, గాంధారగ్రామ ఇత్యేతద్గ్రామత్రయముదాహృతం, మందా
చరోఽథ జీమూతస్సుభద్రో గ్రామకాస్త్రయః, షడ్జమధ్యమగాంధారాస్త్రయాణాం
జన్మహేతవ' ఇతి. తథా చైవం భూతగ్రామత్రయే ఽపి ప్రత్యేకం సప్తసప్త చ
మూర్ఛనా ఇత్యేకవింశతిమూర్ఛనా భవంతి. తథాభూతమూర్ఛనాపదవిద స్తే సుస్వరం
జగురిత్యర్థః. యత్ర చ్ఛందో నోక్తమత్ర గాథేతి తత్సూరిభిః ప్రోక్తమ్. ౪౪. గాన
వ్యాజేన స్వగురుప్రతిబోధనం కృతవతాం తద్గానముదాహరతి— హేభృంగ శ్రుతి
సూత్రాదిలక్షణకుసుమ మకరందాస్వాదనశీల తవ సంగతిం సంగమమపాస్య విహాయోచ్చ
వృక్షవతి గిరిశృంగే సంగమజుషి త్వదంగే తవ శరీరే సతి త్వచ్ఛరీరస్య రక్షణాయ రచి
తాస్సకలుషం దుఃఖయుక్తమంతరంగమంతఃకరణం యేషాం తే భృంగాః శిష్యాస్తవ
సంగమార్థం భంగముపయాంతి భేదం ప్రాప్నువంతీత్యర్థః. * 'ఇందువదనా భజసనైస్స
గురుయుగ్మైః'. ౪౫. పంచశరస్య కామస్య యః సమయః కలాదిరూపస్సంకేతః
సిద్ధాంతో వా తస్య సంచయార్థం ప్రాంచం శివగుహోద్భవం ప్రపంచం శరీరం ముంచ
న్నివేహాస్మిన్ రాజశరీరే స్థానే వా సంచరసి తథా చ హే పంచజనేషు మనుజేషు
ముఖ శ్రేష్ఠ. యద్వా - 'యస్మిన్పంచ పంచజనా ఆకాశశ్చ ప్రతిష్ఠితస్తమేవమన్య
ఆత్మానం విద్వాన్బ్రహ్మామృతో ఽమృతం' ఇతి శ్రుత్యుక్తానాం సాంఖ్యరీత్యా 'మూల
ప్రకృతిరవికృతిర్మహదాద్యాః ప్రకృతివికృతయస్సప్త, షోడశకస్తు వికారో న ప్రకృ
తిర్న వికృతిః పురుషః' ఇతి. పంచవింశతితత్త్వానాం ముఖ శుద్ధాత్మన్. పంచజనపదస్య
పంచపంచజనపరత్వాశ్రయణాత్. సిద్ధాంతరీత్యా వాక్యశేషస్థానాం ప్రాణచక్షుః
శ్రోత్రాన్నమనసాం పంచజనానాం ముఖాధిష్ఠానేత్యర్థః-- పంచాననమప్యగచ్ఛన్
'శివం స్వస్వరూపమప్యనాప్నువన్ గతిశ్చాసౌ త్వమితి హేతోః కుతః ఖలు వంచితో

ఉసి. ౪౬. పర్వశశిముఖి సర్వమపహాయ పూర్వం కుర్వదిహ గర్వమనుసృత్య హృదపూర్వం, న స్మరసి వ స్త్వస్మదీయమితి కస్మా త్సంస్మర తదస్మర పరమస్మదుక్త్యా. ౪౭. నేతి నేత్యాదినిగమవచనేన నిపుణం నిషిధ్య మూర్తామూర్తరాశిమ్, యదశక్యనిహ్నవం స్వాత్మరూపతయా జానంతి కోవిదా స్తత్త్వమసి తత్త్వం. ౪౮. ఖాద్యముత్పాద్య విశ్వమనుప్రవిశ్య గూఢమన్నమయాదికోశతుషజాలే, కవయో వివిచ్య

ఉసి! - గా. ౪౬. కించ హేశరత్పూర్ణమాసీచంద్రముఖి, పూర్వం సర్వం శాంతిదాంత్యాదికమపహాయేహ గర్వం కుర్వన్ మానసమనుసృత్యాస్మదీయం వస్త్వితి కస్మాన్న స్మరసి తత్తస్మాత్ హేఽస్మరాకామాస్మదుక్త్యా పరం స్వస్వరూపం సంస్మర తత్పరమితి వా. ౪౭. అస్మదుక్త్యా పరం స్మరేత్యుక్త్వా 'అథాత ఆదేశో నేతి నేతి.' * 'అస్థూలమనణ్వహ్రస్వమదీర్ఘమనంతరమబాహ్యమపూర్వ మనపరం' 'అశబ్దమస్పర్శమరూపమవ్యయం తథాఽరసం నిత్యమగంధవచ్చ యత్, అనాద్యనంతం మహతః పరం ధ్రువం నిచాయ్య తం మృత్యుముఖాత్ప్రముచ్యతే' ఇత్యాది శ్రుతిభిస్తం స్మారయంతి. నేతి నేత్యాది నిగమవచనేన మూర్తామూర్తరాశిం సమ్యఙ్నిషిధ్య సర్వాధిష్ఠానత్వాత్ నిరవధిబాధాయోగాత్ ప్రతిషేద్ధుః స్వరూపత్వేన ప్రతిషేధసాక్షితయాఽవస్థితత్వాత్సత్యస్యాపి సత్యం అస్తీత్యేవోపలబ్ధవ్యః 'అసన్నేవ స భవతి అసద్బ్రహ్మేతి వేద చేత్' ఇత్యాదిశ్రుతేశ్చ నిషేద్ధుమశక్యం యత్ 'అహం బ్రహ్మాస్మి' ఇతి స్వాత్మరూపతయా విద్వాంసో జానంతి తత్తత్త్వం పరమార్థవస్తు త్వమసి. ౪౮. తథా పంచకోశవివేకేన కవయో యదాత్మత్వేన ప్రతిపద్యంతే తత్తత్త్వం త్వమసీతి స్మారయంతి ఆకాశాదికం విశ్వముత్పాద్యానుప్రవిశ్యాన్నమయప్రాణమయ మనోమయవిజ్ఞానమయానందమయకోశలక్షణే తుషజాలే గూఢం యుక్తిలక్షణావఘాతేన కవయో వివిచ్య తండులవద్యదా దదతి తత్తత్త్వం త్వమసి. తథాచ శ్రుతిః. 'తస్మా ద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశః సంభూతః ఆకాశాద్వాయుర్వాయోరగ్నిరగ్నేరాప అద్భ్యః పృథివీ. పృథివ్యా ఓషధయ ఓషధీభ్యోఽన్నమన్నాత్పురుషస్స వా ఏషపురుషోఽన్నరసమయ స్తస్మాద్వా ఏతస్మాదన్నరసమయాదన్యోఽంతర ఆత్మా ప్రాణమయ స్తస్మాద్వా ఏతస్మా త్ప్రాణమయాదన్యోఽంతర ఆత్మా మనోమయః తస్మాద్వా ఏతస్మాన్మనోమయాదన్యోఽంతర ఆత్మా విజ్ఞానమయ స్తస్మాద్వా ఏతస్మా ద్విజ్ఞానమయాదన్యో ఽంతర ఆత్మా ఆనందమయః సోఽకామయత బహుస్స్యాం ప్రజాయేయేతి స తపోఽతప్యత స తపస్తప్త్వా ఇదగ్ం సర్వమసృజత యదిదం కించ తత్సృష్ట్వా తదేవాను ప్రావిశత్ తదను ప్రవిశ్య సచ్చ త్యచ్చాభవ' దిత్యాద్యాయుక్తి

యుక్త్యవఘాతతో యత్తండులవదాదదతి తత్త్వమసి తత్త్వమ్. ౯. విషమవిషయేషు సంచారిణోఽక్షాశ్వాన్దోషదర్శనకశాభిఘాతతః, స్వైరం సన్నివర్త్య స్వాంతరశ్మిభిర్ధీరా బధ్నంతి యత్ర తత్వమసి తత్త్వమ్. ౧౦. వ్యావృత్తజాగ్రదాదిష్వనుస్యూతం తేభ్యోఽన్యదివ పుష్పేభ్య ఇవ సూత్రమ్, ఇతి యదౌపాధికత్రయపృథక్త్వేన విదంతి సూరయస్తత్త్వమసి తత్త్వమ్. ౧౧. పురుష ఏవేదమిత్యాది వేదేషు సర్వకారణత

స్తావద్విమతో దేహ ఆత్మా న భవతి కార్యత్వాత్ ఘటవత్. నను విపక్షే బాధకాభావాదప్రయోజకోఽయం హేతురితి చేన్నాకృతాభ్యాగమకృతవిప్రణాశాఖ్యబాధకసద్భావాత్. తథా వివాదాస్పదః ప్రాణ ఆత్మా న భవతి జడత్వాత్ ఘటవత్. తథా మనోమయ ఆత్మా న భవతి వికారత్వాద్దేహవత్. తథా విజ్ఞానమయ ఆత్మా న భవతి నిలయాద్యవస్థావత్త్వాద్ఘటాదివత్. తథాఽఽనందమయోఽప్యాత్మా న భవతి కాదాచిత్కత్వాదభ్రవత్తస్మాదానంద ఏవాత్మా భవితుమర్హతి నిత్యత్వాత్. యః ఆత్మా న భవతి నాసౌ నిత్యో యథా దేహాదిః. 'ఆత్మన ఆకాశస్సంభూతః' ఇత్యాది శ్రుత్యా ఆకాశాదేరనిత్యత్వావగమాన్నానైకాంతికతేతి. నన్వాఙ్పూర్వాదనాస్యవిహరణే వర్తమానాద్దదాతేరాత్మనేపదం స్యాదిత్యర్థకాత్ 'ఆఙో దోఽనాస్యవిహరణే' ఇతి సూత్రాదాదదత ఇతి భవితవ్యమితి చేన్న భిక్షామాదదాతీతి ప్రయోగవదత్ర జిద్విశిష్టస్యాకారస్యాగ్రహణేనాఽఽదదతీతి ప్రయోగస్య సాధుత్వాత్సూత్రే జిద్విశిష్టాకారగ్రహణస్య జిద్విశిష్టాదాకారాదుత్తరస్య దదాతేరాత్మనేపదాభావజ్ఞాపనార్థత్వాత్. ౯. సర్వేంద్రియాలంబనం తత్త్వం త్వమేవేతి స్మారయంతి. యథా విషమదేశేషు స్వైరం సంచారిణోఽశ్వాన్ కశాభిఘాతేన రశ్మిభిస్సమ్యఙ్నివర్త్య శంకా బధ్నంతి తథా విషమేషు విషయలక్షణేషు దేశేషు స్వైరం సంచారిణ ఇంద్రియలక్షణాన్ హయాన్ దోషదర్శనలక్షణకశాభిఘాతేన మనోవృత్తిలక్షణరశ్మిభిర్యస్మిన్పరమాత్మతత్త్వే ధీమంతో బధ్నంతి తత్త్వం త్వమసి. తథా చ శ్రుతిః. 'ఆత్మానం రథినం విద్ధి శరీరం రథమేవ తు, బుద్ధిం తు సారథిం విద్ధి మనః ప్రగ్రహమేవ చ, ఇంద్రియాణి హయానాహుర్విషయాంస్తేషు గోచరాన్, యస్తు విజ్ఞానవాన్ భవతి యుక్తేన మనసా సదా, తస్యేంద్రియాణి వశ్యాని సదశ్వా ఇవ సారథే'రితి. ౧౦. అథ జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యుపాధివిలక్షణం తత్త్వం త్వమసీతి స్మారయంతి. ఆత్మా జాగ్రదాద్యుపాధిభ్యోఽన్యో వ్యావర్తమానేషు తేష్వనుస్యూతత్వాత్పుష్పేభ్యస్సూత్రమిత్యేవముపాధిత్రయపృథక్త్వేన యత్సూరయో జానంతి తత్తత్త్వం త్వమసి. స్పష్టం చేదం జనకయాజ్ఞవల్క్యాదిసంవాదేన శ్రుత్యా ప్రతిపాదితం. ౧౧. కించ

యథా యస్య సార్వాత్మ్యం, హాటకస్యేవ ముకుటాది తాదాత్మ్యం సరస మామ్నాయతే తత్త్వమసి తత్త్వమ్. ౫౨. యశ్చాహమత్ర వర్ష్మణి భామి సోఽసౌ యోఽసౌ విభాతి రవిమండలే సోఽహమితి, వేదవాదినో వ్యతిహారతో యదధ్యాపయతి యత్నతస్తత్త్వమసి తత్త్వమ్. ౫౩. వేదానువచనసద్దానముఖధర్మైః శ్రద్ధయానుష్ఠితైర్విద్యయా యుక్తైః, వివిదిషంత్యత్యంతవిమలస్వాంతా బ్రాహ్మణా యద్బ్రహ్మ తత్త్వమసి తత్త్వమ్. ౫౪ శమదమోపరమాదిసాధనైర్ధీరాస్స్వ

'పురుషఏవేదం సర్వం యద్భూతం యచ్చ భవ్యం' 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ తజ్జలాన్' 'సదేవ సోమ్యేదమేకమేవాద్వితీయమైతదాత్మ్యమిదం సర్వం యథా సోమ్యైకేన లోహమణినా సర్వం లోహమయం విజ్ఞాతం స్యాద్వాచారంభణం వికారో నామ ధేయం లోహమిత్యేవ సత్య'మిత్యాదివేదేషు సర్వకారణతయా సువర్ణస్య యథా కటక ముకుటాదితాదాత్మ్యం తథా యస్య సార్వాత్మ్యం సరసం యథాస్యాత్తథా ఆమ్నాయతే. 'ఉపక్రమోపసంహారావభ్యాసో ఽపూర్వతాఫలం, అర్థవాదోపపత్తిశ్చ లింగాన్యేతాని షట్ క్రమా' దిత్యుక్తషడ్విధతాత్పర్యలింగైః స్వారస్యేనోపదిశ్యతే తత్తత్త్వం త్వమసి. ౫౨. కించ యశ్చాహమస్మిన్ శరీరే విభామి సోఽసౌ రవిమండలస్థో ఽస్తి యో ఽసౌ రవిమండలే విభాతి సో ఽహమస్మీత్యేవం వ్యతిహారేణ వేదవాదినః ప్రయత్నతో యత్తత్త్వమధ్యాపయంతి తత్తత్త్వం త్వమసి. తథా చ శ్రుతిః. 'తద్యత్తత్సత్యం' 'అసౌ స ఆదిత్యో' 'ఏష ఏతస్మిన్మండలే పురుషో యశ్చాయం దక్షిణేఽక్షన్పురుషస్తావేతావన్యోన్యస్మిన్ప్రతిష్ఠితౌ' ఇత్యాద్యా. ౫౩. కించ వేదానువచనసద్దానయజ్ఞతపోహితమితమేధ్యాశనాదిధర్మైః శ్రద్ధయా ఽనుష్ఠితైః విద్యయోపాసనయా చ యుక్తైరత్యంతనిర్మలానీంద్రియాణి యేషాం తే బ్రాహ్మణా యద్బ్రహ్మ వివిదిషంతి వేదితుమిచ్ఛంతి తత్తత్త్వం త్వమసి. తథా చ శ్రుతిః. 'తమేతం వేదానువచనేన బ్రాహ్మణా వివిదిషంతి యజ్ఞేన దానేన తపసాఽనాశకేన' 'యద్విద్యయోపనిషదా కరోతి తదేవ వీర్యవత్తరం భవతి' దానాదేః తత్త్వం తు భగవతోక్తం సాత్త్వికత్వవేదానువచనాదేః ప్రజ్వలితార్థశిరస్కస్య జలరాశిప్రవేశేచ్ఛావదుత్కటేచ్ఛాం ప్రతి కరణత్వం న తు సామాన్యేచ్ఛాం ప్రతి. అజాగళస్తనాయమానాయాస్తస్యాః పూర్వమేవ సిద్ధత్వాత్. యద్వా ఽశ్వేన జిగమిషతీత్యత్ర గమనం ప్రత్యశ్వస్యేవ జ్ఞానం ప్రత్యేవకరణత్వమస్తు. ౫౪. కించ శమదమోపరమక్షాంతిసమాధిశ్రద్ధాలక్షణైస్సాధనైస్స్వాత్మరూపేణాత్మని బుద్ధా. 'యదన్విష్య సాక్షాత్కృతం సత్యం జ్ఞానమనంతం

త్మనాత్మని యదన్విష్య కృతకృత్యాః, అధిగతామితసచ్చిదానందరూపా న పునరిహా ఖిద్యంతే తత్త్వమసి తత్త్వమ్. ౫౫. అవిగీతమేవం నరపతిరాకర్ణ్య వర్ణితాత్మార్థమ్, విససర్జ పూరితాశానేతాన్నిర్జ్ఞాతకర్తవ్యః. ౫౬. ఉద్బోధితస్సదసి తైరవలంబ్య మూర్ఛాం నిర్గత్య రాజతనుతో నిజమావివేశ, గాత్రం పురోదితనయేన స దేశికేంద్రస్సంజ్ఞామవాప్య చ పురేవ సముత్థితో ఽభూత్. ౫౭. తదను గుహారమేత్య పూర్వదృష్టం నరపతిభృత్యవిసృష్టపావకేన, నిజవపురవలోక్య దహ్యమానం ఝటితి స యోగధురంధరో వివేశ. ౫౮. సపది దహనశాంతయే మహాంతం నరమృగరూపమధోక్షజం శరణ్యమ్, స్తుతిభిరధికలాలసత్పదాభిస్త్వరిత

బ్రహ్మ 'విజ్ఞానమానందం బ్రహ్మే'త్యాదిశ్రుతిబోధితమనంతాదిస్వరూపం యైస్తే కృతకృత్యాస్సంతః పునరిహా సంసారే జన్మమరణాదిలక్షణం ఖేదం నాప్నువంతి తత్త్వం త్వమసి తథా చ శ్రుతిః. 'శాంతో దాంత ఉపరతస్తితిక్షుస్సమాహిత ఆత్మన్యేవాత్మానం పశ్యే'దితి 'శ్రద్ధాన్వితో భూత్వే'తి చ యద్వైతాః శిష్యాణాం పృథక్పృథగుక్తయ ఇతి బోధ్యం. ౫౫. ఏవమవిగీతమనిందితం వర్ణితాత్మవస్తు శ్రుత్వా అర్థో విషయః. ని. 'అర్థో విషయార్థనయోర్ధనకారణవస్తుషు'ఇతి మేదినీ - నిర్జ్ఞాతం కర్తవ్యం యేన స నృపతిః పూరితా ఆశా యేషాం తానేతాన్ శిష్యాన్ విససర్జ. 'ఆర్యాద్వితీయకే ఽర్ధే యద్గదితం లక్షణం తత్స్యాత్, - యద్యుభయోరపి దళయోరుపగీతిం తాం మునిర్బ్రూతే'. ౫౬. సభాయాం తైః పద్మపాదాదిభిరుద్బోధితో మూర్ఛామవలంబ్య పూర్వోక్తన్యాయేన రాజశరీరాన్నిర్గత్య నిజశరీరమావివేశ, స దేశికేంద్రః సంజ్ఞాం చేతనామవాప్య చ పునరుత్థితో ఽభూత్-వ. ౫౭. నను రాజభృత్యవిసృష్టాగ్నినా దహ్యమానం శరీరం కథం వివేశేత్యాశంక్యాహ-తస్మాత్ రాజతనుతో నిర్గమనాత్పశ్చాత్పూర్వదృష్టం గుహాచ్ఛిద్రమేత్య నరపతిభృత్యవిసృష్టపావకేన దహ్యమానం నిజశరీరమవలోక్య యతో యోగధురంధరో ఽతో ఝటితి వివేశ-పుష్పితాగ్రాహా. ౫౮. ఏవమపి దహనం కథం శమితవానిత్యాకాంక్షాయామాహ - సపది తత్క్షణే ఆత్మవిత్ప్రధానశ్రీశంకరాచార్యో దహనస్య శాంతయే మహాంతం శరణే సాధుం నరసింహరూపమధోక్షజమధోక్షజన్యం జ్ఞానం యస్మాత్తం విష్ణుం అధికం కలాభిర్లసంతి పదాని యాసు తాభిః స్తుతిభిః శీఘ్రమతోషయత్. తథాహి. శ్రీమత్పయోనిధినికేతన చక్రపాణే భోగీంద్రభోగమణిరంజితపుణ్యమూర్తే, యోగీశ శాశ్వత శరణ్య భవాబ్ధిపోత లక్ష్మీనృసింహ మమ దేహి కరావలంబం. ౧. బ్రహ్మేంద్రరుద్రమరుదర్కకిరీటకోటిసంఘట్టి

మతోఽపయదాత్మవిత్పృథ్విధానః. ౫౯. నరహరికృపయా తతః ప్రశాంతే ప్రబలతరే సహుతాశనే ప్రవిష్టః, నిరగమదచలేంద్రకందరాంతాద్విధురివ వక్త్రబిలాద్విధుంతుదస్య. ౬౦. తదను శమధనాధిపో వినేయైశ్చిరవిరహాదతివర్ధమానహార్దైః, సనక ఇవ వృతస్సనందనాద్యైర్విగమిషు రాజని మండనస్య గేహమ్. ౬౧. తదను సదనమేత్య పూర్వదృష్టం గగనపథా ద్గళితక్రియాభిమానమ్, విషయవిషనివృత్తతర్షముచ్చైరతనుత మండనమిశ్రమక్షిపాత్రమ్. ౬౨. తం సమీక్ష్య నభసశ్చ్యుతం

శాంఘ్రికమలామలకాంతికాంత, లక్ష్మీలసత్కుచసరోరుహరాజహంస. ల. ౨. సంసారఘోరగహనే చరతో మురారే మారోగ్రభీకరమృగప్రవరార్దితస్య. ఆర్తస్య మత్సరనిదాఘుని పీడితస్య. ల. ౩. సంసారకూపమతిఘోరనిదాఘమూలం సంప్రాప్య దుఃఖశతసర్పసమాకులస్య, దీనస్య దేవ కృపణాపదమాగతస్య. ల. ౪. సంసారసాగరవిశాలకరాళకాలనక్రగ్రహాగ్రసననిగ్రహవిగ్రహస్య, వ్యగ్రస్యరాగరసనోర్మినిపీడితస్య. ల. ౫. సంసారవృక్షమఘబీజమనంతకర్మ శాఖాశతం కరణపత్రమనంగపుష్పం, ఆరుహ్య దుఃఖఫలితం పతతో దయాళో. ల. ౬. సంసారసర్పఘనవక్త్రభయోగ్రతీవ్రదంష్ట్రాకరాళవిషదగ్ధవినష్టమూర్తేః, నాగారివాహన సుధాబ్ధినివాస శౌరే. ల. ౭. సంసారదానదహనాతురభీకరోరుజ్వాలావళీభిరతిదగ్ధతనూరుహస్య, త్వత్పాదపద్మసరసీశరణాగతస్య. ల. ౮. సంసారజాలపతితస్య జగన్నివాస సర్వేంద్రియార్థబడిశార్థఝషోపమస్య, ప్రోత్ఖండితప్రచురతాలుకమస్తకస్య. ల. ౯. సంసారభీకరకరీశకరాభిఘాతనిష్పిష్టమర్మవపుషస్సకలార్తినాశ, ప్రాణప్రయాణభవభీతిసమాకులస్య. ల. ౧౦. అంధస్య మే హృతవివేకమహాధనస్య చోరైః ప్రభో బలిభిరింద్రియనామధేయైః, మోహాంధకూపకుహరే వినిపాతితస్య. ల. ౧౧. లక్ష్మీపతే కమలనాభ సురేశ విష్ణో వైకుంఠ కృష్ణ మధుసూదన పుష్కరాక్ష, బ్రహ్మణ్య కేశవ జనార్దన వాసుదేవ దేవేశ దేహి కృపణస్య కరావలంబమితి. ౧౨. ౫౯. తతశ్చ నరహరికృపయా ప్రబలతరే హుతాశనే ప్రకర్షేణ శాంతే సతి తస్మిన్ గుహాయాం వా ప్రవిష్టః స శ్రీశంకరో గిరీంద్రకందరమధ్యాన్నిరగమత్ విధుం తుదతి హినస్తీతి విధుంతుదో రాహుస్తస్య ముఖలక్షణాద్బిలాచ్చశీవ. ౬౦. తతః పశ్చాద్విరహాదతివర్ధమానసౌహార్దైశ్శిష్యైః సనందనాద్యైరావృతః సనక ఇవ శమధనాధిపో మండనస్య గేహం గంతుమిచ్ఛురాజని సమ్యగభవత్. ౬౧. తదను గగనమార్గేణ పూర్వదృష్టం మండనగేహమేత్య గళితక్రియాభిమానం యతో విషయలక్షణవిషాన్నివృత్తాభిలాషం మండనమిశ్రముచ్చైరక్షిపాత్రమకృత. ౬౨. ఆకాశాదవతీర్ణం తం శ్రీశంకరం

స చ ప్రాంజలిః ప్రణతపూర్వవిగ్రహః, అర్హణాభిరభిపూజ్య తస్థివా
నీక్షణైరనిమిషైః పిబన్నివ. ౬౩. స విశ్వరూపో బత సత్యవాదీ పపాత
పాదాంబుజయోర్యతీశః, గృహం శరీరం మమ యచ్చ సర్వం తవేతి
వాదీ ముదితో మహాత్మా. ౬౪. ప్రేయసా ప్రథమమర్చితం మునిం ప్రాప్త
విష్టరముపస్థితం బుధైః, ప్రశ్రయావనతమూర్తిరబ్రవీచ్ఛారదాభివదనే
విశారదా. ౬౫. ఈశాన స్సర్వవిద్యానామీశ్వరస్సర్వదేహినామ్,
బ్రహ్మణో ఽధిపతిర్బ్రహ్మన్భవాన్సాక్షాత్సదాశివః. ౬౬. వదసి మామ
విజిత్య తథైవ యన్మదనశాసనకామకలాస్వపి, తదవబోధకృతే కృతిమా
చరస్తదిహ మర్త్యచరిత్రవిడంబనమ్. ౬౭. త్వయా యదావాం విజితౌ
పరాత్మన్నత్రత్రపామావహతీద్య సర్వథా, కృతాభిభూతిర్న మయూఖ

సమ్యక్ పరప్రేమ్ణా దృష్ట్వా స చ మండనః ప్రాంజలిః పునశ్చ ప్రకర్షేణ నమ్రీకృతః
పూర్వవిగ్రహశ్శిరోభాగో యేన స యోగ్యాభిః పూజాభిరభిపూజ్యానిమిషైరీక్షణైః
పిబన్నివ తస్థివాన్-రథోద్ధతా. ౬౩. గృహం శరీరం యచ్చాన్యన్మదీయం తత్సర్వం
తవేతి వాదీ కిం భయేన - నేత్యాహ - ముదితో యతో మహాత్మాఽక్షుద్రస్వభావస్స
విశ్వరూపో యతీనీష్టఇతి యతీట్ తస్య పదకమలయోః పపాత. బతేతి హర్షే -
ఉపేంద్రవజ్రా. ౬౪. ఏవం మండనకృతం సత్కారముపవర్ణ్య శారదావాక్యముదా
హర్తుమాహ - అతిప్రియేణ పత్యా ప్రథమం పూజితం ప్రాప్తాసనం బుధైస్సహ సమీ
పేస్థితం మునిం ప్రశ్రయేణ ప్రేమ్ణా ప్రణతమూర్తిరభికథనేఽతికుశలా సరస్వతీ
అబ్రవీత్ - రథో. ౬౫. తదుదాహరతి. 'ఈశానస్సర్వవిద్యానామీశ్వరస్సర్వభూ
తానాం బ్రహ్మాధిపతి' రిత్యాదిమంత్రప్రతిపాదితః సదాశివో హే బ్రహ్మన్సాక్షా
ద్భవానిత్యర్థః. ౬౬. నను కామశాస్త్రోక్తతత్కళాసు త్వామపరిజిత్య తద్విజ్ఞానార్థం
యత్నం కృతవంతం మాం కథమేవం వదసీతి చేత్తత్రాహ - వదసి మామవిజిత్య తథైవ
యత్కామశాస్త్రే యాస్తత్కలాః కామకలాస్తాస్వపి తత్కలావబోధార్థం యత్న
మాచరితవానసి తన్మనుష్యచరిత్రానుకరణమాత్రమిత్యర్థః - ద్రుత. ౬౭. స్వపరాజయ
స్త్వావయోర్లజ్జాహేతుర్న భవతీత్యాహ - త్వయా యదావాం విజితౌ తత్సర్వథాఽపి
లజ్జాం నావహతి - నను బ్రహ్మణా సహితాయాస్సరస్వత్యాస్త్రపావహాం కథం న భవ
తీతి చేద్బ్రహ్మాదిభిరపి స్తుత్యాత్త్వత్తః పరాజయో న తత్కర ఇత్యాహ - హే
ఈడ్య తత్త్వం కుత ఇత్యత ఆహ-పరాత్మన్నితి. తత్ర దృష్టాంతమాహ-యథా సహస్ర

శాలినా నిశాకరాదేరపకీర్తయే ఖలు. ౭౮. ఆదావాత్మ్యం ధామ కామం ప్రయాస్యామ్యర్హస్యచ్ఛం మామనుజ్ఞాతుమర్హన్, ఇత్యామంత్ర్యాంతర్హితాం యోగశక్త్యా పశ్యన్దేవీం భాష్యకర్తా బభాషే. ౭౯. జానామి త్వాం దేవి దేవస్య ధాతుర్భార్యామిష్టామష్టమూర్తేస్సగర్భ్యామ్, వాచామాద్యాన్దేవతాం విశ్వగుప్త్యై చిన్మాత్రామప్యాత్తలక్ష్మ్యాదిరూపామ్. ౮౦. తస్మాదస్మత్కల్పితేష్వర్చ్యమానా స్థానేషు త్వం శారదాఖ్యా దిశంతీ, ఇష్టానర్థానృశ్యశృంగాదికేషు క్షేత్రేష్వాస్వ ప్రాప్తసత్సన్నిధానా. ౮౧. తథేతి సంశ్రుత్య సరస్వతీ సా ప్రాయాత్ప్రియం ధామ పితామహస్య, అదర్శనం తత్ర సమీక్ష్య సర్వం ఆకస్మికం విస్మయమీయురుచ్చైః. ౮౨. తస్యా యతీశజితభర్తృయతిత్వజాతవైధవ్యసంభవశుచా భువమస్పృశంత్యాః, అంతర్ధిమీక్ష్య ముదితోఽజని మండనోఽపి తత్సాధువీక్ష్య ముముదే యతిశేఖరశ్చ. ౮౩.

భానునా దివాకరేణ కృతాభిభూతిరభిభవశ్చంద్రాదేరపకీర్తయే న భవతీతి ప్రసిద్ధం తద్వదిత్యర్థః - ఉప. ౭౮. ఏవం స్తుత్వా బ్రహ్మలోకగమనాయానుజ్ఞాం ప్రార్థయతే-ఆదా యత్స్వేచ్ఛం స్వీయం ధామ తదవశ్యం ప్రయాస్యామి తస్మాత్ హే ఽర్హన్మామనుజ్ఞాతుం యోగ్యోఽసి మాండనధామవ్యావృత్త్యర్థమాదావిత్యుక్తం ఇత్యామంత్ర్యాంతర్హితాం దేవీం యోగశక్త్యా పశ్యన్ భాష్యకారో జగాద-శాలి. ౭౯. తదాహ-హే దేవి, త్వాం జానామి కథంభూతామిత్యత ఆహ-దేవస్య ధాతుర్హిరణ్యగర్భస్య భార్యాం తత్రాపీష్టామతిప్రియాం పునశ్చాష్టమూర్తేశ్శివస్య సగర్భ్యాం సహోదరాం వాచామాద్యాం దేవతాం చిన్మాత్రామపి విశ్వరక్షణార్థం స్వీకృతలక్ష్మ్యాదిరూపామేవంభూతాం త్వాం జానామీత్యర్థః. ౮౦. ఏవం స్తుత్వాఽభిముఖీకృత్య ప్రార్థ్యమాహ-తస్మాదృశ్యశృంగాదికేషు క్షేత్రేషు అస్మన్నిర్మితాని యాని తవ స్థానాని తేషు పూజ్యమానా శారదాఖ్యా త్వమిష్టానర్థాన్ దిశంతీ పునశ్చ ప్రాప్తం సతాం సన్నిధానం యథా స్యాత్తథాభూతా ఆస్వ. ౮౧. తథాస్త్వితి ప్రతిజ్ఞాయ సా సరస్వతీ పితామహస్య ప్రియం ధామ ప్రాయాత్ తత్ర సంసది తస్యా అదర్శనం సమీక్ష్యాత్యంతమాకస్మికం విస్మయమాపుః. ౮౨. ఏవం సదస్యానాం మనోవృత్తం ప్రదర్శ్య మండనయతీశయోస్తదాహ-యతీశేన జితస్య భర్తుర్యతిత్వాజ్జాతాద్వైధవ్యాత్సంభవేన శోకేన భువమస్పృశంత్యాస్తస్యాః స్వభార్యాయా అంతర్ధానమీక్ష్య మండనోఽపి ముదితోఽభూత్ తత్సాధు సమీచీనం వీక్ష్య యతిశేఖరోఽపి ముదితోఽభూత్ - వసంతతిలకావృత్తం. ౮౩.

మండనమిశ్రో ఽప్యథ విధిపూర్వం దత్వా విత్తం యాగే సర్వమ్,
ఆత్మారోపితశోచిష్కేశో భేజే శంకరమస్తమితాశః ౭౪. సన్న్యాస
గృహ్యావిధినా సకలాని కర్మాణ్యహ్నాయ శంకరగురుర్విదుషోఽస్య
కుర్వన్, కర్ణే జగౌ కిమపి తత్త్వమసీతి వాక్యం కర్ణేజపన్నిఖిలసంసృతి
దుఃఖహానేః. ౭౫. సన్న్యాసపూర్వం విధివద్భిభిక్షే పశ్చాదుపాదిక్ష
దథాఽఽత్మతత్త్వమ్,ఆచార్యవర్యః శ్రుతిమస్తకస్థం తదాదివాక్యం పున
రాబభాషే. ౭౬. త్వన్నాసి దేహో ఘటవద్ధ్యనాత్మా రూపాదిమత్త్వా
దిహ జాతిమత్త్వాత్, మమేతి భేదప్రథనాదభేదసంప్రత్యయం విద్ధి విప
ర్యయోత్థమ్. ౭౭. లోప్యో హి లోప్యవ్యతిరిక్తలోపకో దృష్టో ఘ

తతః కింవృత్తమిత్యపేక్షాయామాహ-అథ శారదాంతర్ధానాద్యనంతరం మండనమిశ్రో
ఽపి విధిపూర్వం 'తద్ధైకే ప్రాజాపత్యమేవేష్టిం కుర్వంతి' 'ప్రాజాపత్యాం నిరూప్యేష్టిం
సార్వవేదసదక్షిణాం, ఆత్మన్యగ్నీన్సమారోప్య బ్రాహ్మణః ప్రవ్రజేద్గృహా'దిత్యాదిశ్రుతి
స్మృత్యుక్తమార్గేణ సర్వం విత్తం యాగే దత్వా ఆత్మని ఆరోపితశ్శోచిష్కేశో ఽగ్ని
హోత్రాగ్నిర్యేనాస్తమితాస్తంగతా ఆశా యస్య స శంకరం భేజే సేవితవాన్ -
మాత్రాసమకం. ౭౪. సన్న్యాసప్రతిపాదకగృహ్యసూక్తవిధినాఽస్య విదుషస్సర్వాణి
కర్మాణి అహ్నాయ అంజసా సమ్యక్కుర్వన్ శ్రీశంకరగురుస్సర్వస్యాధ్యాత్మికాదిరూ
పస్య సంసృతిదుఃఖస్య హానేః కర్ణేజపం సూచకం. ని. 'కర్ణేజపస్సూచక' ఇత్యమరః.
కిమపి తత్త్వమసీతి వాక్యం కర్ణే జగౌ-వసంతతి. ౭౫. మండనోఽపి సన్న్యాసపూర్వ
కం విధివద్భిక్షాం యాచితవాన్ పశ్చాదాచార్యవర్యః శ్రీశంకరః శ్రుతిమస్తకస్థమాత్మ
తత్త్వముపదిష్టవాన్ కథమితి తత్రాహ-తత్త్వమసి వాక్యం పునరాబభాషే అర్థసహిత
ముక్తవానిత్యర్థః - ఉ. ౭౬. తత్రాదౌ త్వంపదార్థమాహ-ఇహ దేహాదౌ త్వం దేహో
నాసి యస్మాత్స ఘటవదనాత్మా తత్ర హేతవో రూపాదిమత్త్వాన్మనుష్యత్వాదిజాతి
మత్త్వాత్ మమేదం శరీరమితి భేదప్రథనాచ్చ, ఆత్మా తు. 'అశబ్దమస్పర్శమరూపమ
వ్యయం అగోత్ర' మిత్యాదిశ్రుత్యుక్తో ఽహమితి ప్రత్యయగోచరః. నను మనుష్యో
ఽహం స్థూలో ఽహం కృశో ఽహమిత్యభేదసంప్రత్యయాద్దేహ ఆత్మా కుతో న స్యా
దితి తత్రాహ - అభేదసంప్రత్యయం విపర్యయాదన్యోన్యతాదాత్మ్యాధ్యాసాదుత్థితం
విద్ధి-ఉ. ౭౭. కించ లోప్యో ఘటాదిః స్వవ్యతిరిక్తో దండాదిః లోపకో యస్య తథా
భూతో దృష్టః శరీరం చ తాదృశం స్వాతిరిక్తలోపకమేవ ప్రసిద్ధం. తథా చ లోప్యం
యథా స్వాతిరిక్తలోపకం తథా దృశ్యమపి స్వాతిరిక్తద్రష్టృకం తతశ్చ విమతం దృశ్యం

టాదిః ఖలు తాదృశీ తనుః, దృశ్యత్వ హేతోర్వ్యతిరేకసాధనే త్వత్త
శ్శరీరే కథమాత్మతా గతిః. ౭౮. నాపీంద్రియాణి ఖలు తాని చ సాధ
నాని గాత్రాదివత్కథమమీషు తవాఽఽత్మభావః, చక్షుర్మదీయమితి
భేదగతేరమీషాం స్వప్నాదిభావవిరహాచ్చ ఘటాదిసామ్యమ్. ౭౯.
యద్యాత్మతైషాం సముదాయగా స్యాదేకవ్యయేనాపి భవేన్న తద్ధీః,
ప్రత్యేకమాత్మత్వముదీర్యతే చేన్న శ్యేచ్ఛరీరం బహునాయకత్వాత్.
౮౦. ఆత్మత్వమన్యతమగం యది చక్షురాదేశ్చక్షుర్వినాశసమయే స్మరణం
న హి స్యాత్, ఏకాశ్రయత్వనియమాత్స్మరణానుభూతోర్దృష్ట
శ్రుతార్థవిషయావగతిశ్చ న స్యాత్. ౮౧. మనోఽపి నాఽఽత్మా కరణత్వ
హేతోర్మనో మదీయం గత మన్యతోఽభూత్, ఇతి ప్రతీతేర్వ్యభిచారి
తాయాస్సుషుప్తౌ చ తచ్ఛిన్నమనసోర్వివిక్తతా. ౮౨. అనయైవ దిశా నిరా

స్వాతిరిక్తద్రష్టృకం దృశ్యత్వాద్ఘటవద్వ్యత్యక్ర్మతత్తత్స్వాతిరిక్తకర్తృకం యథా
లోప్యో ఘటాదిః స్వాతిరిక్తలోపత ఇత్యాశయేనాహ - దృశ్యత్వహేతోరితి. ఏతస్మా
చ్ఛరీరాద్వ్యతిరేకసాధనే స్వాతిరిక్తద్రష్టృకత్వసాధనే తు దృశ్యత్వహేతోశ్శరీరే
ఆత్మత్వావగతిః కేనాపి ప్రకారేణ న ఘటతే ఇత్యర్థః. ౭౮. ఏవం దేహాదాత్మానం
వివిచ్యేంద్రియేభ్యస్తం వివేచయతి - నాపీంద్రియాణ్యాత్మా తేషాం సాధనత్వాద్గాత్రా
దివత్తస్మాదమీషు ఇంద్రియేషు తవాత్మభావః కేనాపి ప్రకారేణ నోపపద్యతే. తేషా
మనాత్మత్వే ఽన్యదపి హేతుద్వయమాహ - చక్షురాదేర్ఘటాదివదనాత్మత్వమేవ. చక్షు
ర్మదీయమిత్యాదిభేదావగతేః స్వప్నసుషుప్తిభావే తత్సత్వే ఽమీషాం విరహాచ్చ.
పశ్యామి శృణోమీత్యాదిప్రత్యయస్తు పూర్వవద్ద్రష్టవ్యః - వ. ౭౯. ఇంద్రియసము
దాయ ఆత్మా ఉత ప్రత్యేకమితి వికల్ప్యాద్యం ప్రత్యాహ—యద్యేషామింద్రియాణాం
సముదాయగా ఆత్మతా స్యాత్తర్హ్యేకస్యేంద్రియస్య నాశే సముదాయనాశా దాత్మతా
బుద్ధిర్న స్యాత్. ద్వితీయముత్థాప్య నిరాచష్టే-ప్రత్యేకమాత్మత్వముచ్యతే చేత్తర్హి
బహునాయకత్వేన విరుద్ధాదిక్రియత్వావశ్యకత్వాచ్ఛరీరమేవ నశ్యేత్ - ఇం. ౮౦.
కించ యది చక్షురాదేరన్యతమగోచరమాత్మత్వం స్యాత్తర్హి చక్షుర్వినాశసమయే స్మరణం
నైవ స్యాత్తత్ర హేతుః స్మరణానుభవయోరేకాత్మాశ్రయత్వాత్. కించ యోఽహం
దృష్టవాన్సో ఽహం శృణోమీతి దృష్టశ్రుతార్థవిషయప్రత్యభిజ్ఞా చ న స్యాత్తస్మా
దింద్రియాణ్యప్యాత్మా న భవంతీత్యర్థః - వ. ౮౧. నన్వస్తు తర్హి మన ఏవాత్మేతి
తత్రాహ-మనోఽప్యాత్మా న భవతి కరణత్వహేతోర్మదీయం మనో ఽన్యతో గతమభూ
దితి భేదప్రతీతేః. సుషుప్తౌ వ్యభిచారితాయాశ్చ చిన్మనసో ర్వైలక్షణ్యం - ఉ. ౮౨.

కృతా న చ బుద్ధేరపి చాఽఽత్మతా స్ఫుటం, అపి భేదగతేరనన్వయా
త్కరణాదావివ బుద్ధిముజ్ఝభోః. ౮౩. నాహం కృతిశ్చరమధాతుపద
ప్రయోగాత్ప్రాణా మదీయా ఇతి లోకవాదాత్, ప్రాణోఽపి నాత్మా
భవితుం ప్రగల్భస్సర్వోపసంహారిణి స న్సుషుప్తౌ. ౮౪. ఏవం శరీరాద్య
వివిక్త ఆత్మా త్వంశబ్దవాచ్యోఽభిహితోఽత్ర వాక్యే, తదోదితం
బ్రహ్మ జగన్నిదానం తథా తథైక్యం పదయుగ్మబోధ్యమ్. ౮౫. కథం
తదైక్యం ప్రతిపాదయేద్వచ స్సర్వజ్ఞసంమూఢపదాభిషిక్తయోః,
నహ్యేకతా సంతమసప్రకాశయో స్సందృష్టపూర్వా న చ దృశ్యతే

ఉక్తం న్యాయం బుద్ధావతిదిశతి-అనయైవ దిశా నిరాకృతత్వాత్ బుద్ధేరప్యాత్మతా
స్పష్టం యథాతథా నాస్తి. స్ఫుటత్వమావేదయతి-మదీయా బుద్ధిరన్యతోఽభూదితి
భేదావగతేస్సుషుప్తావనన్వయాచ్చ కరణాదావివ బుద్ధిమప్యాత్మత్వేన మైవాంగీకురు-
విదో. ౮౩. అస్తు తర్హి అహంప్రత్యయగోచరోఽహంకారఏవాత్మేతి తత్రాహ-
అహంకృతిరహంకారోఽప్యాత్మా న భవతి. తత్ర హేతుశ్చరమేఽంత్యే కృతిరితి
ధాతుపదస్య ప్రయోగాత్. తర్హి సుషుప్తావపి లయరహితః ప్రాణ ఏవాత్మాఽస్త్వితి
తత్రాహ-సర్వోపసంహారిణీ సుషుప్తేః సన్నపి ప్రగల్భః ప్రాణ ఆత్మా న భవతి తత్ర
హేతు ర్మదీయాః ప్రాణాఇతిలోకవాదాత్ - ఇం. ౮౪. ఉపసంహరతి - ఏవం
భూతో దేహాదివిలక్షణ ఆత్మా తదవివిక్త స్త్వం పదవాచ్య స్తత్త్వమసి వాక్యేఽభి
హితః. త్వం పదార్థం ప్రదర్శ్య తత్పదార్థమాహ-తథాఽత్ర వాక్యే తత్పదేన జగ
త్కారణం బ్రహ్మోక్తం అఖండార్థమాహ - తథాఽత్ర వాక్యే పదద్వయబోధ్య
మైక్య ముదితం-ఉ. ౮౫. తత్త్వంపదార్థయో రైక్యం వాక్యార్థం శ్రుత్వా శిష్య
ఉవాచ - సర్వజ్ఞ సంమూఢపదాభిషిక్తయో స్తత్త్వంపదార్థయో స్త్వదుక్త మైక్యం
తత్త్వమసి వాక్యం కథం ప్రతిపాదయేత్? హి యస్మాత్తమః ప్రకాశయో రేకతా
పూర్వం నైవ దృష్టా నచాధునా దృశ్యతే తథాచాయం ప్రయోగ స్తత్త్వమసి వాక్య
స్థతత్త్వంపదార్థయో రైక్యం న సంభవతి విరుద్ధధర్మవత్త్వా త్తమః ప్రకాశవదితి.
నను హేతురస్తు సాధ్యం మాస్తు నచ తమః ప్రకాశయో రప్యేకతాపత్తి స్తయో ర్భావా
భావరూపతయా తదనుపపత్తే స్తస్మా ద్భావాభావరూపోపాధిసత్త్వా దప్రయోజకత్వ
మస్యేతిచేన్న తమసోఽపి భావరూపత్వా త్తమోఽభావరూపమితి వాదీ ప్రష్టవ్యః
కిమాలోకాభావ మాత్రం తమః కింవా రూపదర్శనాభావమాత్రం? ఆద్యేఽపి కిమే

ఽధునా. ౮౬. సత్యం విరోధగతి ర స్తి తు వాచ్యగేయం సో ఽయం
పుమానితివదత్ర విరోధహానేః, ఆదాయ వాచ్య మవిరోధి పదద్వయం
త ల్లక్ష్యైకబోధనపరం నను కో విరోధః. ౮౭. జహీహి దేహాదిగతా

నైకం తమ ఏకైకాలోకాభావః కింవా సర్వాలోకాభావః? ఆద్యేఽపి కింప్రాగభావః?
త్రితయమపి నసంభవతి సవితృకిరణసంతతే దేశే ప్రదీపాలోకజన్మవినాశయో స్సతో
స్త్రయాణాం సత్త్వేఽపితమోబుద్ధ్యదర్శనాత్. నను ప్రాగభావాద్యవస్థాసు తమోబుద్ధ్య
భావో విరోధ్యాలోకనిబంధనఇతిచే త్తథా ఽపి విరోధ్యభావసహితప్రాగభావాదే స్త
మోబుద్ధ్యాలంబనత్వస్యావశ్యకవక్తవ్యత్వేన విరోధ్యభావగిరా ప్రాగభావోక్తౌ ప్రధ్వంసే
ఽనుపపత్తి స్తదుక్తౌ ప్రాగభావే ఽన్యోన్యాభావోక్తావాలోకసత్త్వే ఽపి తదభావస్యా
భావా త్తమోబుద్ధి స్స్యాత్ ద్వితీయే ఽపి కిమస్య సర్వేషా మాలోకానాం సన్నిధానం
నివర్తక ముతైకైకస్య? ఆద్యే సర్వాలోక మంతరేణ తన్నివృత్తి ర్నస్యాత్ ద్వితీయే
ఽప్యేకైకస్య సర్వాలోకాభావనివర్తకత్వాభావా త్తమోబుద్ధ్యాపత్తిః అంత్యే ఽపి
కిమేకైకస్య రూపస్య దర్శనమాత్రాభావః ఉత సర్వస్య? ఆద్యేఽపి కిం రూపదర్శన
మాత్రాభావః ఉత యత్ర తమోబుద్ధి స్తత్రత్య రూపదర్శనాభావః? నాద్యః బహులాంధ
కారసంవృతాపవరకాంతరవస్థితస్యాపి బహీరూపదర్శనేన సహాపవరకాంత స్తమోదర్శ
నాత్. న ద్వితీయః ప్రాగభావాదివికల్పాసహత్వాత్. నను రూపవతో ద్రవ్యస్య స్పర్శ
వత్త్వనియమా త్తద్రహితం తమః కథం రూపవద్ద్రవ్య మవగమ్యతే? తథాచ ప్రయోగ
స్తమో నీరూపం స్పర్శవిధురత్వా దాకాశవదితిచే న్న-వాయో రన్యత్ర స్పర్శవద్ద్రవ్యస్య
రూపవత్త్వనియమే ఽపి రూపరహితస్య స్పర్శవతో వాయో రభ్యుపగమా త్తథాచ
యత్స్పర్శవత్తద్రూపవద్యథాఘటాది రితి వ్యాప్తే ర్యథా వాయౌ భంగ స్తథా
యద్రూపవత్తత్స్పర్శవదితి వ్యాప్తే స్తమసిభంగః న చ ప్రమాణాభావః తమాలమాలా
శ్యామలం తమ ఇత్యుపలంభా దితి సంక్షేపః. ౮౬. ఏవముక్తో గురు రాహ - సత్య
మియంవిరోధావగతి స్తు వాచ్యగా ఽస్తి ఏవ మర్థ మంగీకృత్యైక్యం కథం ప్రతిపాదయే
దితి యదుక్తం తత్రాహ-సో ఽయం పుమా నితి వాక్యవదస్మిన్ వాక్యే విరోధహానే
రవిరోధి వాచ్య మాదాయ పదద్వయం తయో ర్లక్ష్యైక్యబోధనపర మేవం సతి న కో
ఽపి విరోధః. అయమర్థః యథా సో ఽయం పుమా నితి వాక్యే తచ్ఛబ్దార్థస్య తత్కాల
విశిష్టస్య పుంసః ఇదంశబ్దార్థస్యైతత్కాలవిశిష్టస్య పుంస శ్చైక్యాసంభవే ఽపి సో ఽయ
మితి పదద్వయం జహదజహల్లక్షణయా విరుద్ధం తత్కాలైతత్కాలవిశిష్టత్వాంశం
విహాయ పురుష మవిరోధి వాచ్యాంశ మాదాయ తల్లక్ష్యైక్యబోధనపరం తద్వత్తత్త్వ
మసివాక్యం సర్వజ్ఞత్వ సంకుచితత్వ రూపస్య విరోధినో ఽంశస్య హానిం కృత్వా ఽపి

మహాం ధియం చిరార్జితాం కర్మశతై స్సుదుస్త్యజాం,వివేకబుద్ధ్యా పర మేవ సంతతం ధ్యాయాఽఽత్మ భావేన యతో విముక్తతా. ౮౮. సాధారణే వపుషి కాకసృగాల వహ్నిమాత్రాదికస్య మమతాం త్యజ దుఃఖ హేతుమ్, తద్వ జ్జహీహి బహి రర్థగతాం చ విద్వాన్ చిత్తం బధాన పరమాత్మని నిర్విశంకమ్ ౮౯. తీరా త్తీరం సంచర న్దీర్ఘమత్స్య స్తీరా ద్భిన్నో న లిప్యతే నాపి తేన, ఏవం దేహీ సంచరన్ జాగ్రదాదౌ తస్మా ద్భిన్నో నాపి తద్ధర్మకో వా. ౯౦. జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిలక్షణ మదో వస్థాత్రయం చిత్తనో త్వయ్యేవానుగతే మిథో వ్యభిచరద్ధీసంజ్ఞమజ్ఞా

రోధివాచ్య చిదంశమాదాయ పదద్వయం తల్లక్షైక్యబోధనపర మితి-వ. ౮౭. యస్మా దేవం తస్మా చ్చిరార్జితాం దేహాదిగతా మహంబుద్ధిం పరిత్యజ కయా మత్యేతి. తత్రాహ ఉక్తవివేకబుద్ధ్యా యతః కర్మశతై రతిశయేన దుస్త్యజాం. తర్హ్యహం మతిః క్వవిధే యేతి తత్రాహ సంతతం పరమాత్మాన మేవాఽఽత్మభావేన చింతయ కిం తత ఇతిచేత్త త్రాహ యతః పరస్యైవాత్మభావేన చింతనాద్విముక్తతా లభ్యతఇత్యర్థః. 'ఆత్మానం చేద్విజానీయాదయమస్మీతి పూరుషః, కిమిచ్ఛ న్కస్య కామాయ శరీరమనుసంజ్వరే' దితి శ్రుతేః-ఉ. ౮౮. యత్ర మమతాప్యయుక్తా తత్రాహంతాయాః కాకథేత్యా శయేనాహ కాకాదేస్సాధారణత్వా ద్వపుషి దుఃఖహేతుం మమతాం త్యజ తద్బహి రర్థవిషయాం చ దుఃఖకారణభూతాం తాం పరిత్యజ తదుక్తం 'యావతః కురుతే జంతుః సంబంధాన్మనసః ప్రియాన్, తావంత ఏవ ఖన్యంతే హృదయే శోకశంకవః' ఇతి మమతా దుఃఖ హేతుభూతేతి త్వం జానాసీత్యాశయేనాహ హేవిద్వన్నితి. కర్తవ్య ముపదిశతి నిర్విశంకం సమస్తశంకాకలంకవినిర్ముక్తం విజాతీయప్రత్యయరహితం చిత్తం పరమాత్మనిస్థాపయ-వ. ౮౯. నను జాగ్రత్స్వప్నసంచారిణ స్తదభిన్నత్వా త్తద్ధర్మకత్వా చ్చా కథం పరమాత్మనోఽభేదేన చింతనీయత్వ మితి చేత్తత్రాహ యథా మహామత్స్య స్తీరా త్తీరం సంచరన్ తీరా ద్భిన్న ఏవ నత్వభిన్నో నాపి తేన తీరేణ లిప్యతే ఏవ మాధ్యాసిక సంబంధేన దేహీ ఆత్మా జాగ్రదాదౌ సంచరన్ తస్మాద్భిన్న ఏవ నాపి జాగ్రదాదిరూప ధర్మవాన్వా. తథాచ శ్రుతిః. 'తద్యథా మహా మత్స్య ఉభే కూలే అనుసంచరతి పూర్వంచా పరం చైవమేవాయం పురుష యేతావుభావన్తావనుసంచరతి స్వప్నాంతం చ బుద్ధాంతం'చేతి-శాలినీ. ౯౦. తర్హ్యనుభూయమానం జాగ్రదాద్యవస్థా త్రయం కస్యేతిచే త్తత్రాహ జాగ్రదాదిలక్షణ మిద మవస్థా త్రయం వ్యభిచారం గచ్ఛ

నతః, క్ల్ప్తం రజ్జ్విదమంశకే వసుమతీ చ్ఛిద్రాహిదండాదివ త్తద్బ్రహ్మాసి తురీయ ముజ్ఝితభయం మాత్వం పురేవ భ్రమీః. ౯౧. ప్రత్యక్తమం పరపదం విదుషోఽంతికస్థం దూరం తదేవ పరిమూఢమతే ర్జనస్య, అంత ర్బహిశ్చ చితిర స్తి నవేతి కశ్చి చ్ఛిన్వ న్బహి ర్బహి రహో మహిమాత్మ శక్తేః. ౯౨. యథా ప్రపాయాం బహవో మిళంతే క్షణే ద్వితీయే బత భిన్నమార్గాః, ప్రయాంతి తద్వ ద్బహునామభాజో గృహే భవం త్యత్ర నకశ్చి దంతే. ౯౩. సుఖాయ యద్యత్క్రియతే దివానిశం సుఖం నకించిద్బహుదుఃఖమేవ తత్, వినా న హేతుం సుఖజన్మ దృశ్యతే హే తుశ్చ హేత్వంతరసంనిధౌ భవేత్. ౯౪. పరిపక్వమతేః సకృచ్ఛ్రుతం

ద్బుద్ధిసంజ్ఞకం చిత్స్వరూపే త్వయ్యేవానుగతే కల్పితం తత్రేంద్రియజన్యజ్ఞానావస్థా జాగ్రదవస్థా ఇంద్రియాజన్యవిషయాఽపరోక్షజ్ఞానావస్థా స్వప్నావస్థా అవిద్యాగోచరాఽవిద్యావృత్త్యవస్థా సుషుప్త్యవస్థా అనువృత్తే వ్యావృత్తం కల్పిత మిత్యత్ర దృష్టాంత మాహ.—రజ్జో రిదమంశే ఽనువృత్తే వ్యావృత్తం భూమిచ్ఛిద్రసర్పదండాది యథా కల్పితం తద్వత్ తస్మాదవస్థాత్రయపరత్వా త్తురీయం శివం చతుర్థ మిత్యుక్తమత ఏవ పరిత్యక్తనిఖిలభయం బ్రహ్మాసి తస్మా త్పూర్వవ ద్భ్రమం మాగాః-శార్దూ. ౯౧. ఏవం భూతం స్వాత్మానం జనః కిమితి నావగచ్ఛతీతి న శంకనీయ మాత్మశక్తే ర్మహిమ్నోఽనిర్వచనీయత్వాదిత్యాశయేనాహ ప్రత్యక్తమం ప్రాతిలోమ్యేనాసజ్జడదుఃఖాత్మకాహంకారాది విలక్షణతయా సచ్చిదానందాత్మత్వేనాంచతి ప్రకాశత ఇతి ప్రత్యగతిశయేన ప్రత్యగితి ప్రత్యక్తమం పరం పదం విదుష స్సమీపస్థం పరిమూఢమతే ర్జనస్య తదేవ దూర మేవం విధం చైతన్య మంతర్బహి రస్తి తథాఽపి కశ్చనాశుద్ధచిత్తో బహి ర్బహి శ్చిన్వన్న వేత్తి అహో ఆత్మశక్తే రయం మహిమా-వ. ౯౨. అథ తత్త్వజ్ఞానావ్యభిచారిసాధనాయ వైరాగ్యాయాహ యథా జలపానశాలాయాం బహవో మిళంతి క్షణే ద్వితీయే భిన్నమార్గాః ప్రయాంతి తథా గృహే బహునామభాజో భవంతి అంతే మరణానంతర మత్ర గృహే కోఽపి న భవతి-ఉ. ౯౩. కించ దివానిశం సుఖాయ యద్యత్క్రియతే తతస్తతః కించిదపి సుఖం న భవతి ప్రత్యుత తస్మా ద్బహు దుఃఖమేవ యతః పుణ్యరూపం హేతుం వినా సుఖజన్మ న దృశ్యతే హేతుశ్చ జన్మాంతరీయహేతో స్సన్నిధౌ భవేత్ 'పుణ్యః పుణ్యేన కర్మణే'తి శ్రుతేః. వంశస్థం. ౯౪. తస్మాదేవంభూతసంసారా ద్విముక్తి మిచ్ఛతా శ్రుతివచసా ఆత్మసాక్షాత్కారవిః

జనయే దాత్మధియం శ్రుతే ర్వచః, పరిముందమతేః శనైః శనై ర్గురు పాదాబ్జనిషేవణాదినా. ౯౫. ప్రణవాభ్యసనో క్తకర్మణోః కరణేనాపి గురో ర్నిషేవణాత్, అపగచ్ఛతి మానసం మలం క్షమతే తత్త్వముదీరితం తతః. ౯౬. మనోఽనువర్తేత దివానిశం గురౌ గురుర్హి సాక్షా చ్ఛివ ఏవ తత్త్వవిత్, నిజానువృత్త్యా పరితోషితో గురు ర్వినేయవక్త్రం కృపయాహి వీక్షతే. ౯౭. సాకల్పవల్లీవ నిజేష్ట మర్థం ఫలత్యవశ్యం కిమకార్య మస్యాః, ఆజ్ఞా గురో స్తత్పరిపాలనీయా సామోద మానీయ విధాతు మిష్టా. ౯౮. గురూపదిష్టా నిజదేవతా చే త్కుప్యే త్తదా పాలయితా గురుః స్యాత్, రుష్టే గురౌ పాలయితా న కశ్చి ద్గురౌ న తస్మా జ్జనయేత కోపమ్. ౯౯. పుమా న్స్వమర్థం లభతేఽపి చోదితం

సంపాదనీయః సచ పరిపక్వమతే స్సకృచ్ఛ్రవణేన మందమతేస్తు గురుపాదాబ్జనిషేవణాదినాశనైఃశనై రిత్యాశయేనాహ పరీతి-వియో. ౯౫. శనైశ్శనై రిత్యాది వివృణోతి ప్రణవాభ్యాసస్యోక్తస్య త్రికాలస్నానాదిరూపస్య కర్మణః కరణేన గురో ర్విశేషేణ శుశ్రూషణాచ్చ మానసం మల మపగచ్ఛతి తతశ్చ కధితంతత్త్వం క్షమతే ధారణాయ యోగ్యం భవతి. అధేదానీం 'యస్య దేవే పరా భక్తి ర్యథా దేవే తథా గురౌ, తస్యైతే కథితాహ్యర్థాః ప్రకాశంతే మహాత్మనః' గురుప్రసాదా త్పరమాత్మలాభః 'తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయే'త్యాదిశాస్త్రమనుసృత్య గురుభక్తేస్తత్త్వజ్ఞానాంతరంగసాధనత్వం బోధయితు మారభతే అహర్నిశం మనో గురావనువర్తేత అత్యావశ్యకతాబోధనాయ లిఙ్ ప్రయోగః. హి యస్మా త్తత్త్వవి ద్గురు స్సాక్షా చ్ఛివ ఏవ తదుక్తం-'గురు ర్బ్రహ్మా గురు ర్విష్ణు ర్గురు ర్దేవో మహేశ్వరః, గురుః పితా గురు ర్మాతా గురు రేవ పర శ్శివ' ఇతి నను శివస్వరూపగురో రనువృత్తిః కిమర్థం కర్తవ్యేతిచే త్తత్రాహ హి యస్మా త్స్వస్య గురో రనువృత్త్యా పరితోషితో గురు శ్శిష్యముఖం కృపయా వీక్షతే. వంశ. ౯౬-౯౭. కింతత ఇతి తత్రాహ—సా గురో రాజ్ఞా సమ్యక్ పరిపాలనీయా యతః కల్పవల్లీవ స్వేష్టమర్థ మవశ్యం ఫలతి కిమసాధ్య మస్యా అత స్సా ఆజ్ఞా మోదమానీయ హర్షం ప్రాప్య విధాతు మిష్టా-ఉ. ౯౮. కించేష్టదేవా దపి గురు ర్గరీయానిత్యాశయేనాహ గురూపదిష్టా నిజదేవతా కుప్యేచ్చే త్తదా గురుః పరిపాలయితా స్యాత్ రుష్టే గురౌతు పరిపాలయితా కశ్చి దపి నాస్తి తస్మా ద్గురౌ కోపం కదాఽపి నోత్పాదయేత్. తదుక్తం బ్రహ్మవైవర్తే 'శివే రుష్టే గురు స్త్రాతా గురౌ రుష్టే న కశ్చనే'తి. ౯౯. నను విహితానుష్ఠానా త్ప్రతిషిద్ధవర్జనా చ్చేష్ట

భజ న్నివృత్తః ప్రతిషిద్ధసేవనాత్, విధిం నిషేధం చ నివేదయత్యసౌ గురో రనిష్టవ్యతిరిష్టసంభవః. ౧౦౦. ఆరాధితం దైవత మిష్టమర్థం దదాతి తస్యాధిగమో గురో స్స్యాత్, నోచే త్కథం వేదితు మీశ్వరోఽయ మతీంద్రియం దైవత మిష్టదం నః. ౧౦౧. తుష్టే గురౌ తుష్యతి దేవతాగణో రుష్టే గురౌ రుష్యతి దేవతాగణః, సదాత్మభావేన సదాత్మదేవతాః పశ్య న్నసౌ విశ్వమయో హి దేశికః ౧౦౨. ఏవం పురాణగురుణా పరమాత్మతత్త్వం శిష్టో గురో శ్చరణయో ర్నిపపాత తస్య, ధన్యోఽస్మ్యహం తన గురోకరుణాకటాక్షపాతేన పాతితతమా ఇతి భాషమాణః. ౧౦౩. తత స్సమాదిశ్య సురేశ్వరాఖ్యాం దిగంగనాభిః క్రియమాణసఖ్యామ్, సచ్ఛిష్యతాం భాష్యకృతశ్చ ముఖ్యా మవాప తుచ్ఛీకృతధాతృసౌఖ్యామ్. ౧౦౪. నిఖిలనిగమచూడాచింతయా హంతయావత్స్వపదమధికసౌఖ్యం నిర్విశ న్నిర్విశంకమ్, బహు

లాభోఽనిష్టనివృత్తిశ్చ భవిష్యత్యతః కింగురుసేవయేత్యాశంక్యాఽఽహ యద్య ప్రతిషిద్ధసేవనా న్నివృత్తో విహితం భజ న్నుమా న్నుమర్థం లభతే తథాఽపి విధినిషేధా న స్వతో విజ్ఞాతుం శక్యా కింత్వసౌ గురు రేవ విధిం నిషేధం చ నివేదయతి తస్మా ద్గురో రేవానిష్టచ్యుతి రిష్టోత్పత్తి శ్చ - వంశ. ౧౦౦. నన్వారాధితం దైవతమేవేష్ట మర్థం దదాతీత్యాశంక్యాహ - ఆరాధితం దైవత మర్థం దదాతి తథాఽప్యస్య దైవతస్య ప్రాప్తిః గురోరేవ భవతి నోచేన్నోఽస్మాక మిష్టద మతీంద్రియం దైవతమయమజ్ఞో వేదితుం విజ్ఞాతు మీశ్వర స్సమర్థః. కథం స్యా న్నకేనాపి ప్రకారేణేత్యర్థః.ఉ.౧౦౧. దేవగణస్య గురుతుష్ట్యాద్యను తుష్ట్యాదిమత్త్వా త్స ఏవ ప్రయత్నేన తోషణీయ ఇత్యాశయేనాహ తుష్ట ఇతి - హి యస్మా త్సదైవ సద్రూపా ఆత్మదేవతా ఆత్మభావేన పశ్య న్నసౌ దేశికో విశ్వమయః. ౧౦౨. ఏవం పురాణగురుణా శ్రీశంకరాచార్యేణ పరమాత్మతత్త్వం ప్రతి శిక్షితః హేగురో తవ కటాక్షపాతేన దూరీ కృతాజ్ఞానోఽహం ధన్యోఽస్మీతి భాషమాణ స్తస్య గురోశ్చరణయో ర్నిపపాత-వస. ౧౦౩. తతః దిగంగనాభి స్సమం క్రియమాణసఖ్యాం సర్వదిగ్వ్యాప్తాం సురేశ్వరాఖ్యాం సమాదిశ్య - తుచ్ఛీకృతం హిరణ్యగర్భసౌఖ్యం యయా తాం భాష్యకారస్య ముఖ్యాం శిష్యతాం చావాప-ఉ. ౧౦౪. సురేశ్వరసంజ్ఞాం ప్రాప్య వాసం క్వ కృతవానిత్యాకాంక్షాయా మాహ- నిఖిలవేదాంతచింతయా యావ త్స్వపరం స్వస్య బ్రహ్మ లోకాదప్యధికసౌఖ్యం యో నిర్విశంకం విశంకారహితం నిర్విశన్ బహుకాలం నర్మదాం

తిథమభితో ఒసౌ నర్మదాం నర్మదాం తాం మగధభువి నివాసం నిర్మమే నిర్మమేంద్రః ౧౦౪. ఇతి వశీకృతమండనపండితః ప్రణతసత్కరణత్రయదండితః, సకలసద్గుణమండలమండితస్స నిరగాత్కృతదుర్మతఖండితః. ౧౦౫. కుసుమితవివిధపలాశభ్రమదళికులగీతమధురనిస్వానమ్, పశ్యన్విపినమయాసీదాశాం కీనాశపాలితామేషః. ౧౦౬. తత్ర మహారాష్ట్రముఖే దేశే గ్రంథాన్ప్రచారయ౯ ప్రాజ్ఞతమః, శమితమతాన్తరమానశ్శనకైస్సనకోపమో ఒగమచ్ఛ్రీశైలమ్. ౧౦౭. ప్రఫుల్లమల్లికావనప్రసంగసంగతామితప్రకాండగంధ బంధురప్రవాతధూతపాదపమ్, సదామదద్విపాధిపప్రహారశూరకేసరివ్రజం భుజంగభూషణప్రియం స్వయంభుకౌశలమ్. ౧౦౮. కలికల్మషభంగాయాం సో

కౌతుకదాం తాం నర్మదాం నదీమభితోఒసౌ నిర్మమానాం మమతారహితానామింద్రః సురేశ్వరో మగధభూమా వాసం నిర్మమే - మా. ౧౦౪. అథాచార్యవృత్తాంతమాహ-ఇత్యేవం వశీకృతో మండనపండితో యేన ప్రణతానాం సతాం కరణత్రయం దండితం యేన తత్ర మనః ప్రాణాయామాద్యుపదేశేన వాక్జ్ఞానోపదేశేన కర్మానీహోపదేశేన సర్వైస్సద్గుణమండలైరలంకృతః కృతం దుర్మతానాం ఖండితం ఖండనం యేన స నిరగాత్-ద్రుత. ౧౦౫. కామాశాం ప్రతి నిరగాదిత్యాకాంక్షాయామాహ కుసుమితేషు వివిధపత్రేషు భ్రమద్భిర్భ్రమరకులైర్గీతో మధురశబ్దో యత్ర తథాభూతం వనం పశ్య౯ యమపాలితాం దక్షిణాం దిశమేషః శ్రీశంకరో ఒయాసీత్. 'ఆర్యాశకలద్వితయం వ్యత్యయరచితం భవేద్యస్యాః, సోద్గీతిః కిల కథితా కద్వద్యత్యంశభేదసంయుక్తా'. ౧౦౬. తస్యాం యమాశాయాం మహారాష్ట్రప్రముఖే దేశే గ్రంథా౯ ప్రచారయ౯ ప్రాజ్ఞతమశ్శమితో మతాంతరాభిమానో యేన స సనకోపమః శ్రీశైలం పర్వతమగమత్ 'ఆర్యాపూర్వార్ధం యది గురుణైకేనాధికేన నిధనే యుక్తం, ఇతరత్తద్వన్నిఖిలం భవతి యదీయముదితేయమార్యా గీతిః'. ౧౦౭. తం విశినష్టి-ప్రఫుల్లమల్లికానాం వనానాం ప్రసంగో యస్య స చాసౌ సంగతానామసంఖ్యాతానాం ప్రకాండానాం శాఖానాం గంధేన బంధురస్సుందరః ప్రవాతస్తేన కంపితా వృక్షా యత్ర తం. 'ప్రకాండో విటపే శస్త' ఇతి విశ్వప్రకాశః. సదామదానాం గజాధిపానాం ప్రహారే శూరాణాం కేసరిణాం సింహానాం సమూహో యత్ర తం - భుజంగభూషణస్య శివస్య ప్రియం హిరణ్యగర్భస్య కౌశలమిత్యర్థః. 'పురా లఘుర్గురుస్తతో భవేచ్చ పంచచామరం'. ౧౦౮. అద్రేస్సమీపం చలంతస్తరంగా యస్యాః పున

ఽద్రేరారాచ్చలత్తరంగాయామ్, అధరీకృతతుఙ్గాయాం సస్నౌ పా
తాళగామిగఙ్గాయామ్. ౧౧౦. నమన్మోహభంగం నభోలేహిశృంగం
త్రుటత్పాపసంగం రటత్పక్షిభృంగమ్, సమాశ్లిష్టగఙ్గం ప్రహృ
ష్టాంతరంగం తమారుహ్య తుంగం దదర్శేశలింగం. ౧౧౧. ప్రణ
మద్భవబీజభర్జనం ప్రణిపత్యామృతసంపదార్జనమ్, ప్రముమోద సమల్లి
కార్జునం భ్రమరాంబాసచివం నతార్జునమ్. ౧౧౨. తీరరుహైః కృష్ణా
యాస్తీరేఽవాత్సీత్తిరోహితోష్ణాయాః, ఆవర్జితతృష్ణాయా ఆచా
ర్యేంద్రో నిరస్తకార్ష్ణ్యాయాః. ౧౧౩. తత్రాతిచిత్రపదమత్రభవా
న్పవిత్రకీర్తిర్విచిత్రసుచరిత్రనిధిస్సుధీంద్రాన్, అగ్రాహయత్కృతమ
సద్గ్రహనిగ్రహార్థమగ్ర్యాన్సమగ్రసుగుణాన్మహదగ్రయాయీ. ౧౧౪.

శ్చాధరీకృతస్తుంగః పర్వతో యయా. 'తుంగః పున్నాగనగయోస్తుంగః స్యాదున్న
తేఽన్యవ'దితి విశ్వప్రకాశః. తథాభూతాయాం కలికల్మషవినాశసమర్థాయాం పాతా
ళగామిగంగాయాం స శ్రీశంకరః స్నానం కృతవాన్. ఆర్యాప్రథమదళోక్తం
యది కథమపి లక్షణం భవేదుభయోః, దళయోః కృతయతిశోభాం తాం గీతిం
గీతవాన్భుజంగేశః. ౧౧౦. తం. తుంగమారుహ్య శివలింగం దదర్శ తుంగం విశినష్టి-
నమతాం మోహస్య భంగో యస్మాత్ గగనాస్వాదనశీలాని శృంగాణి యస్య త్రుట
న్పాపస్య సంగో యస్మాద్రటంతః పక్షిణో భ్రమరాశ్చ యస్మిన్సమ్యగాలింగితా పా
తాళగామిగంగా యేన ప్రహృష్టమంతరంగం మనో యస్యేతి జడస్య సమనస్త్వమారో
ప్యేయముక్తిః క్రియావిశేషణం వా - భుజం. ౧౧౧. తతశ్చ ప్రణమతాం సంసృతి
బీజానామవిద్యాకామకర్మవాసనానాం భర్జనం తస్య పునశ్చ మోక్షలక్షణామృతస్య
సంపాదకం భ్రమరాఖ్యాంబాసహాయం నతోఽర్జునో యస్మై తథాభూతం మల్లికార్జున
సంజ్ఞం పరమేశలింగం ప్రణిపత్య ప్రకర్షేణ మోదమవాప. వియో. ౧౧౨. తతశ్చ
తీరరుహైరామ్రాదివృక్షైః శ్యామాయాస్తిరోహితముష్ణం యస్యాం యయా వా ఆవ
ర్జితా తృట్ తృష్ణా చ యస్యా నిరస్తం కార్ష్ణ్యం యస్యాస్తథాభూతాయా నద్యా
స్తీరే ఆచార్యేంద్రో ఽవాత్సీత్ గీతిః. ౧౧౩. తత్ర తస్మిన్ తీరే పవిత్రకీర్తిర్విచి
త్రాణాం సుచరిత్రాణాం నిధిర్మహదగ్రయాయీ అత్రభవాన్పూజ్యః. శ్రీశంకరో
ఽతిచిత్రాణి పదాని యస్మిన్ అసద్గ్రహాణాం దురాగ్రహాణాం నిగ్రహో ఽర్థః
ప్రయోజనం వా యస్య తథాభూతం కృతం శారీరకాది సుధీంద్రాన్సమగ్రాన్సుగుణా
శ్శాంతిదాంత్యాదయో యేషు తా నగ్ర్యాన్ శ్రేష్ఠానగ్రాహయత్ - వ. ౧౧౪.

అధ్యాపయంతమసదర్థనిరాసపూర్వం కిం త్వన్యతీర్థయశసం శ్రుతిభాష్య
జాతమ్, ఆక్షిప్య పాశుపతవైష్ణవవీరశైవమాహేశ్వరాశ్చ విజితాహి
సురేశ్వరాద్యైః. ౧౧౫. కేచిద్విసృజ్య మతమాత్మ్యమముష్యభావం గతా
విగతమత్సరమానదోషాః, అన్యే తు మన్యువశమేత్య జఘన్యచిత్తా
నిన్యుః క్షణం నిధనమస్య నిరీక్షమాణాః. ౧౧౬. వేదాంతీకృతనీచ
శూద్రవచసో వేదస్వయంకల్పనాః పాపిష్ఠా స్స్వమపి త్రయీపథమపి
ప్రాయో దహంతః ఖలాః, సాక్షాద్బ్రహ్మణి శంకరే విదధతి స్పర్ధాని
బద్ధాం మతిం కృష్ణే పౌండ్రకవత్తథా న చరమాం కిం తే లభన్తేగతిమ్.
౧౧౭. వాణీ కాణభుజీ చ నైవ గణితా లీనా క్వచిత్కాపిలీ శైవం చాశి
వభావమేతి భజతే గర్హాపదం చార్హతమ్, దౌర్గం దుర్గతిమశ్నుతే భువి
జనః పుష్ణాతి కో వైష్ణవం నిష్ణాతేషు యతీశసూక్తిషు కథాకేళీకృతా
సూక్తిషు. ౧౧౮. తథాగతకథా గతా తదనుయాయి నైయాయికం

తిరస్కృతాన్యశాస్త్రయశసం శ్రుతిభాష్యసమూహమసదర్థనిరాసపూర్వమధ్యాప
యంతం భాష్యకారమాక్షిప్య స్థితాః పాశుపతాదయస్సురేశ్వరపద్మపాదాదిభిరాక్షిప్య
విశేషేణ జితాః. ౧౧౫. తత్ర కేచిత్స్వీయం మతం పరిత్యజ్య విగతమత్సరాదిదోషా
స్సంతః అముష్య శ్రీశంకరస్య శిష్యత్వం ప్రాప్తాః అన్యే తు కోపవశం గత్వా యతో
మలినచిత్తా అస్య మరణం నిరీక్షమాణాః కాలం నిన్యుః. ౧౧౬. తథాచైవంవిధా
వేదాంతీకృతాని నీచానాం శూద్రాణాం వచాంసి యైః పునశ్చ పాపిష్ఠాః స్వకల్పనా
ఏవ వేదః కృతః స్వవేదాంతప్రతిపాద్యమాత్మానమపి వేదత్రయీపథమపి ప్రాయో
దహంతో యే ఖలాస్సాక్షాద్బ్రహ్మణి శంకరే స్పర్ధయా నిబద్ధాం బుద్ధిం శ్రీకృష్ణే
మిథ్యావాసుదేవవద్విదధతి తే తద్వ్యతిక్రమంత్యాం గతిం వినాశం మోక్షం వా న
లభంతే అపి తు ప్రాప్నువంత్యేవ. శార్దూ. ౧౧౭. శంకరసూక్తిషు నిష్ణాతేష్వా
చార్యవినేయేషు సత్సు కథాకేళీకృతాసు నర్మకథాత్వం ప్రాప్తాసూక్తిషు మధ్యే
కాణాదీ తు వాణీ నైవ గణితా కాపిలీ సా తు క్వచిల్లీనా క్వ గతేత్యపి న జ్ఞాతా
శైవం పాశుపతానాం వచోఽశివత్వమాప్నోతి ఆర్హతం చ తద్గర్హాపదం భజతే
దౌర్గం శాక్తానాం చ తద్దుర్గతి మశ్నుతే వైష్ణవం తత్పాలయితుం సమర్థః కో
ఽపి జనో నాస్తీత్యర్థః. ౧౧౮. వినిర్దయం యథాస్యాత్తథా వినిర్దళన్ విశీర్ణతాం
ప్రాప్నువన్ విరుద్ధమతానాం సంకరో యేన తథాభూతే శంకరే సతి తథాగతానాం

వచో ఽజని న చోదితో వదతి జాతు తౌతాతితః, విదగ్ధతి నదగ్ధధీ
ర్విదితచాపలం కాపిలం వినిర్దయవినిర్దలద్విమతసంకరే శంకరే. ౧౧౯.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తత్కాలాజ్ఞత్వప్రపంచనమ్,
సంక్షేపశంకరజయే సర్గో ఽయం దశమో ఽభవత్.

సుగతానాం కథా గతా విలయం ప్రాప్తా నైయాయికవచస్తదనుయాయి తదనుగామ్య
జని తదపి తత్రైవ గతం తౌతాతితః కౌమారిలః చోదితః ప్రేరితో ఽపి న చ వదతీతి
పునశ్చ విదితచాపలం కాపిలం వచో దగ్ధా పుష్టా స్థితా వా ధీర్యస్య స నవిదగ్ధతి నాభి
నందతి నైవ పుష్ణాతీతి వా తదపి తత్రైవ విలయం గతం - పృథ్వీ. ౧౧౯.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య బాలగోపాలతీర్థ శ్రీపాదశిష్యదత్త
వంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే
శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే
దశమస్సర్గః.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

ఏకాదశసర్గ ప్రారంభః.

తత్రైకదా ఽఽచ్ఛాదితనైజదోషః పౌలస్త్యవత్కల్పితసాధువేషః, నిర్మానమాయం స్థితకార్యశేషః కాపాలికః కశ్చిదనల్పదోషః ౧. అసావపశ్యన్మదనాద్యవశ్యం వశ్యేంద్రియాశ్వైర్మునిభిర్విమృగ్యమ్. ఆదిశ్య భాష్యం సపది ప్రశస్యమాసీనమాశ్రిత్య మునిం రహస్యమ్. ౨. దృష్ట్వైవ హృష్టస్స చిరాదభీష్టం నిర్ధార్య సంసిద్ధమివ స్వమిష్టమ్, మహద్విశిష్టం నిజలాభతుష్టం విస్పష్టమాచష్ట చ కృత్యశిష్టమ్. ౩. గుణాంస్తవాఽఽకర్ణ్య మునేఽనవద్యాన్సార్వజ్ఞ్యసౌశీల్యదయాళుతాద్యాన్, ద్రష్టుం సముత్కంఠితచిత్తవృత్తిర్భవంతమాగాం విదితప్రవృత్తిః. ౪. త్వమేకఏవాత్ర నిరస్తమోహః పరాకృత

అథోగ్రభైరవనిర్జయం సపరికరం వర్ణయితుముపక్రమతే— తత్ర తస్మిన్ దేశ ఏకదా ఆచ్ఛాదిత స్వీయదోషస్సీతాహరణాయాఽఽగతరావణవత్కల్పితః సాధువేషో యేన స్థితః కార్యస్య శేషో యస్య. అనల్పా దోషా యస్మిన్. తథాభూతః కశ్చిదసౌ కాపాలికో మాయామానవినిర్ముక్తం మునిమపశ్యదిత్యన్వయః - ఇంద్ర. ౧. మునిం విశినష్టి-కామక్రోధాదీనాం వశ్యో న భవతీతి తథా తం వశ్యేంద్రియాశ్వైర్మునిభిర్విమృగ్యం ప్రశస్యం భాష్యం సపది ఆదిశ్య రహస్యమేకాంతమాశ్రిత్యాసీనం - ఉ. ౨. స కాపాలికశ్చిరాదభీష్టం దృష్ట్వా స్వమిష్టం సంసిద్ధమివ నిర్ధార్యహృష్టో మహద్భ్యో విశిష్టం శ్రేష్ఠం నిజలాభేన తుష్టం స్వకర్తవ్యశేషం స్పష్టం యథాస్యాత్తథోక్తవాన్. ౩. తద్వచనముదాహరతి-హే మునేఽనవద్యాన్ సర్వజ్ఞతాద్యాన్ తవ గుణానాకర్ణ్య భవంతం ద్రష్టుం సమ్యగుత్కంఠితా చిత్తవృత్తిర్యస్య విదితా తవ ప్రవృత్తిర్యేన తాదృశో ఽహమాగతవానస్మి. ౪. స్వప్రయోజనసిద్ధయే స్తౌతి- అత్ర లోకే నిరస్తమోహస్త్వమే

ద్వైతివచస్సమూహః, ఆభాసి దూరీకృతదేహమాన శ్శుద్ధాద్వయో
యోజితసర్వమానః. ౫. పరోపకృత్యై ప్రగృహీతమూర్తిరమర్త్య
లోకేష్వపి గీతకీర్తిః, కటాక్షలేశార్దితసజ్జనార్తిస్సదుక్తిసంపాదితవిశ్వ
మూర్తిః. ౬. గుణాకరత్వా ద్భువనైకమాన్య స్సమస్తవిత్త్వాదభి
మానశూన్యః, విజిత్వరత్వాద్గళహస్తితాన్యస్స్వాత్మప్రదత్వాచ్చ మహావ
దాన్యః. ౭. అశేషకల్యాణగుణాలయేషు పరావరజ్ఞేషు భవాదృ
శేషు, కార్యార్థినః క్వాప్యనవాప్య కామం న యాంతి దుష్ప్రాపమపి
ప్రకామమ్. ౮. తస్మాన్మహత్కార్యమహం ప్రపద్య నిర్వర్తితం సర్వ
విదా త్వయాఽద్య, కపాలినం ప్రీణయితుం యతిష్యే కృతార్థమా
త్మానమతః కరిష్యే. ౯. అనేన దేహేన సహైవ గంతుం కైలాసమీ
శేన సమం చ రంతుమ్, అతోఽయం తీవ్రతపోభిరుగ్రం సుదుష్కరై
రబ్దశతం సమగ్రమ్. ౧౦. తుష్టోఽబ్రవీన్మాం గిరిశః పుమర్థమభీప్సితం
ప్రాప్స్యసి మత్ప్రియార్థమ్, జుహోషి చేత్సర్వవిదశ్శిరో వా హుతా

వైకః యతః పరాకృతో ద్వైతి వచసా సమూహో యేన స్వయం దూరీకృతదేహ
మానో యోజితస్సర్వస్మై మానో యేన తథాభూతస్త్వమమానీ మానద ఇత్యుక్తః శుద్ధా
ద్వయః పరమాత్మైవాఽఽభాసి. పాఠాంతరే శుద్ధాద్వయే యోజితాని సర్వాణి ప్రమా
ణాని యేన స త్వమేకః సర్వోత్తమత్వేన ప్రకాశస ఇతి వ్యాఖ్యేయం. ౫. అమర్త్య
లోకేషు ఇంద్రాదిదేవలోకేష్వపి గీతా కీర్తిర్యస్య స కటాక్షలేశేనార్దితా నాశితా సజ్జ
నానామార్తిః పీడా యేన స సదుక్తిభిస్సంపాదితా విశ్వస్య మూర్తిర్యేన - ఉపేం. ౬.
విజిత్వరత్వాత్ విజయనశీలత్వాద్గళే హస్తితా హస్తేన గళే గృహీతా అన్యే వాదినో
యేన మహావదాన్యోఽతిశయేన విశ్రాణనశీలః. ఉప. ౭. తథా చైవంవిధేషు భవా
దృశేషు కార్యార్థినోఽత్యంతం దుష్ప్రాపమపి కామమనవాప్య క్వాపి కస్యాంచిదవ్యవ
స్థాయాం న గచ్ఛంతి కింతు ప్రాప్యైవ యాంతి. ౮. ఏవం స్తుత్వాఽఽచార్యమభి
ముఖీకృత్య కథనీయమాహ-యస్మాదేవం తస్మాత్సర్వవిదా త్వయా నిష్పాదితం మహ
త్కార్య మాసాద్య కపాలినం భైరవం ప్రీణయితుం యత్నం కరిష్యే తతః కపాలిప్రీణ
నాదాత్మానం కృతార్థం కరిష్యే-ఉప. ౯. సర్వవిదా త్వయా నిర్వర్తిత మిత్యుక్తం తద్వి
వృణోతి అనేనేతి 'ఉగ్రః కపర్దీ శ్రీకంఠః' ఇత్యమరాదుగ్రం రుద్రం-ఉ.౧౦-౧౧.సయో
స్సర్వజ్ఞక్షితిపయోస్సంగ్రహణే ధృతా ఆశా యేన తత్ర తయోర్మధ్యే. ౧౨. దిష్ట్యై

శనే భూమిపతేశ్శిరో వా. ౧౧. ఏతావదుక్త్వాంతరధాన్మహేశ
స్తదాహి తత్సంగ్రహణే ధృతాశః, చరామ్యథాపి క్షితిపో న లబ్ధో న
సర్వవిత్తత్ర మయోపలబ్ధః. ౧౨. దిష్ట్యాఽద్య లోకస్య హితే చరంతం
సర్వజ్ఞమద్రాక్షమహం భవంతమ్, ఇతఃపరం సేత్స్యతి మేఽను
బంధః సందర్శనాంతో హి జనస్య బంధః. ౧౩. మూర్ధాభిషిక్తస్య శిరః
కపాలం మునీశితుర్వా మమ సిద్ధిహేతుః, ఆద్యం పునర్మే మనసా
ఽప్యలభ్యం తతః పరం తత్ర భవాన్ప్రమాణమ్ ౧౪. శిరఃప్రదానే
ఽద్భుతకీర్తిలాభస్తవాపి లోకే మమ సిద్ధిలాభః, ఆలోచ్య దేహస్య
చ నశ్వరత్వం యద్రోచతే సత్తమ తత్కురు త్వమ్. ౧౫. తద్యాచితుం
న క్షమతే మనో మే కో వేష్టదాయి స్వశరీరముజ్ఝతు, భవాన్విర
క్తో న శరీరమానీ పరోపకారాయ ధృతాత్మదేహః ౧౬. జనాః పర
క్లేశకథానభిజ్ఞా నక్తం దివా స్వార్థకృతాత్మచిత్తాః, రిపుం నిహంతుం కులి
శాయ వజ్రీ దాధీచమాదాత్కిల వాంఛితాస్థి. ౧౭. దధీచిముఖ్యాః

భద్రం జాతం మే ఽనుబంధః ప్రకృతస్య కార్యస్యానువర్తనం సేత్స్యతి. 'దోషో
త్పాదే ఽనుబంధ స్స్యాత్ప్రకృతస్యానువర్తనే' ఇత్యమరః. యతో జనస్య బంధో భవ
ద్దర్శనావధిరేవ. ౧౩. ఇతఃపరం మే ఽనుబంధస్సేత్స్యతీత్యుక్తేరతఃపరం రాజా
సర్వజ్ఞో వా మిళిష్యతీత్యభిప్రాయం నోపాదద్యాదిత్యాశయేనాహ:—మూర్ధేతి. తస్మా
త్సర్వవిద్భవానేవ పరం ప్రమాణం - ఆఖ్యా. ౧౪. తస్మాత్స్వస్య మమ చ లాభం
దేహస్య చ నశ్వరత్వమాలోచ్య శిరఃప్రదానముచితమేవేత్యాశయేనాహ - శిర ఇతి -
ఉ. ౧౫. నన్వేవం యాచితుం మనస్తే కుతః క్షమత? ఇత్యాశంక్య భవతో విరక్తత్వా
దిత్యాహ-తచ్ఛిరో యాచితుం మనో మే నోత్సహతే యత ఇష్టదాయి స్వశరీరం కో
వా త్యజతు? భవాంస్తు విరక్తత్వాన్న దేహమానీ సంప్రతి దేహధారణమపి పరోప
కారాయైవ న త్వభిమాననిమిత్తమిత్యాహ—పరోపకారాయేతి. ౧౬. యద్యప్యేవం
తథా ఽపి త్వం పరక్లేశావహం కర్మానుష్ఠాతుం కిమితి ప్రవృత్తోఽపీత్యాశంక్యాహ
సర్వే ఽపి జనాః పరక్లేశకథానభిజ్ఞా యతో దివానిశం స్వార్థే తత్పర ఆత్మా దేహేం
ద్రియాది చిత్తం చ యేషాం తత్రోదాహరణమాహ—శత్రుం నిహంతుం వజ్ర
నిర్మాణాయేంద్రో దాధీచమభిలషితమస్థి స్వీకృతవాన్ తథాచ యదా సాత్త్విక
ముఖ్యానామియం దశా తదాఽస్మద్విధానాం కా కథేతి భావః-ఉప. ౧౭. వదాన్యై
ర్భవాదృశైస్తు స్థిరస్య సర్వగతస్య యశశ్శరీరస్య ప్రాప్తయే క్షణికత్వాత్ శరీరమపి

క్షణికం శరీరం త్యక్త్వా పరార్థే స్మ యశశ్శరీరమ్, ప్రాప్య స్థిరం సర్వగతం జగంతి గుణైరనఘైః ఖలు రంజయన్తి. ౧౮. వపుర్ధరంతే పరతుష్టిహేతోః కేచిత్ప్రశాంతా దయయా పరీతాః, అస్మాదృశాః కేచన సంతి లోకే స్వార్థైకనిష్ఠా దయయా విహీనాః ౧౯. పరోపకారం న వినాఽస్తి కించిత్ప్రయోజనం తే విధుతైషణస్య, అస్మాదృశాః కామవశాస్తు యుక్తాయుక్తే విజానంతి న హంత యోగిన్. ౨౦. జీమూతవాహో నిజజీవదాయీ దధీచిరప్యస్థి ముదా దదానః, ఆచంద్రతారార్కమపాయశూన్యం ప్రాప్తౌ యశఃకర్ణపథం గతౌ హి. ౨౧. యద్యప్యదేయం నను దేహవద్భిర్మయార్థితం గర్హితమేవ సద్భిః, తథాఽపి సర్వత్ర విరాగవద్భిః కిమస్త్యదేయం పరమార్థవిద్భిః. ౨౨. అఖండమూర్ధన్యకపాలమాహుస్సంసిద్ధిదం సాధకపుంగవేభ్యః, వినా భవంతం బహవో న సంతి తద్వత్పుమాంసో భగవన్పృథివ్యామ్. ౨౩.

సుత్యాజ్యమేవేత్యాశయేనాఽఽహ-దధీచిముఖ్యా ఇతి-ఉ. ౧౮. తథా చ కేచిత్ప్రశాంతా దయయా వ్యాప్తాః భవాదృశాః పరతుష్టిహేతోశ్శరీరం ధరంతే అస్మాదృశాస్తు కేచన దయయా విహీనాః స్వార్థైకనిష్ఠా లోకే సంతి. ౧౯. తస్మాత్పరోపకారిణా త్వయాఽవశ్యం శిరో దేయమిత్యాశయవానాహ - పరోపకారం వినా కించిత్ప్రయోజనం తవ నాస్తి యతః పుత్రవిత్తలోకైషణావినిర్ముక్తో భవానిత్యాహ—విధుతైషణస్యేతి. నను త్వయాఽపి మమేదం యుక్తం న వేతి విచార్య వక్తవ్యమిత్యాశంక్యాఽఽహ-అస్మాదృశాస్తు హే యోగిన్ కామవశత్వాదహో కష్టం యుక్తాయుక్తే న విజానంతి. ౨౦. స్వశరీరప్రదానసదృశం యశస్సాధనం త్వన్యన్నాస్త్యేవేత్యాహ-జీమూతవాహాఖ్యో నిజజీవనదాయీ దధీచిశ్చ స్వాస్థిదాయీ ద్వావపి ప్రలయ పర్యంతం నాశశూన్యం యశః ప్రాప్తౌ కర్ణపథం గతౌ హి ప్రసిద్ధం హి యస్మాత్కర్ణపథం గతావితివా. ౨౧. నను దేహస్యాదేయత్వం జానన్కిమిదమతినిందితం ప్రార్థయసే? ఇత్యాశంక్య యద్యప్యేవం తథాఽపి పరమార్థవిత్త్వాత్సర్వత్ర విరాగవతాం భవాదృశానాం కిమప్యదేయం నాస్తీత్యాలోచ్య ప్రార్థనాం కరోమీత్యాహ—యద్యపీతి. ౨౨. నన్వన్యః కశ్చిదేవంవిధోఽన్విష్య ప్రార్థ్య ఇత్యాశంక్య యథావిధస్య శిరో మమ సిద్ధిహేతుస్తథావిధో భవానేవ న త్వన్య ఇత్యాహ సాధకశ్రేష్ఠేభ్యస్సంసిద్ధిదమఖండమూర్ధన్యస్యాఖండితచేతసః కపాలమాహుర్న చ భవంతం వినా హే భగవంస్తథావిధవీర్యవంతః పుమాంసో బహవః పృథివ్యాం సంతి. ౨౩. అతో

ప్రయచ్ఛ శీర్షం భగవన్నమస్తాదితీరయిత్వా పతితం పురస్తాత్, తమ బ్రవీ ద్వీక్ష్య సుధీరధస్తాత్కృపాళురావృత్తమనాస్సమస్తాత్. ౬౪. నైవాభ్యసూయామి వచస్త్వదీయం ప్రీత్యా ప్రయచ్ఛామి శిరో ఽస్మదీయమ్, కోవాఽర్థిసాత్ప్రాజ్ఞతమో నృకాయం జానన్న కుర్యా దిహ బహ్వపాయమ్. ౬౫. పతత్యవశ్యం హి వికృష్యమాణం కాలేన యత్నాదపి రక్షమాణమ్, వర్ష్మామునా సిధ్యతి చేత్పరార్థస్స ఏవ మర్త్యస్య పరః పుమర్థః. ౬౬. వర్తే వివిక్తే ఽధిసమాధిసిద్ధివిన్మిథస్స మాయాహి కరోమి తే మతమ్, నాహం ప్రకాశం వితరీతుముత్స హే శిరః కపాలం విజనం సమాశ్రయ. ౬౭. శిష్యా విదంతీ యద చింతితకార్యమేతద్యోగిన్మదేకశరణా విహతిం విదధ్యుః, కో వా సహేత వపురేతదపోహితుం స్వం కో వా క్షమేత నిజనాథశరీర మోక్షమ్?. ౬౮. తౌ సంవిదం వితనుతామితి సంప్రహృష్టో యోగీ జగామ ముదితో నిలయం మనస్వీ, శ్రీశంకరో ఽపి నిజధామని జోష మాస ప్రోచే న కించిదపి భావమసౌ మనోగమ్. ౬౯. శూలీ త్రిపుం

ఽవశ్యం త్వమేవ శిరః ప్రయచ్ఛ, తే నమోఽస్త్విత్యుక్త్వా ఽగ్రే పతితమధస్తాద్వీక్ష్య సుధీః కృపాళుస్సమస్తాదాకృష్టమనా అబ్రవీత్. ఉపే. ౬౪. తద్వచనముదాహరతి - నైవేతి. యత ఇహలోకే బహునాశనిమిత్తవంతం నృకాయం జానన్కో వా ప్రాజ్ఞ తమోఽర్థిసాత్ న కుర్యాత్? అపితు కుర్యాదేవ. అన్యథా తస్య ప్రాజ్ఞతమత్వమేవ కుతస్స్యమిత్యర్థః - ఇంద్ర. ౬౫. యతో యత్నాదపి రక్ష్యమాణం శరీరం కాలేనా కృష్యమాణమవశ్యం పతతి తతోఽనేన వర్ష్మణా పరప్రయోజనం సిధ్యతి చేత్తర్హి స ఏవ మరణధర్మకస్య పరః పురుషార్థః - ఉ. ౬౬. తస్మాత్ హే సిద్ధివిత్ యథా వివిక్తే ఽహమధిసమాధి సమాధౌ వర్తే తథా మిథో రహసి సమాయాహి తే ఽభి మతం కరోమి యతో శిరఃకపాలం ప్రకటం దాతుం అహం నోత్సహే అతో విజనం సమాశ్రయ. ౬౭. కుత ఇతి చేత్తత్రాహ-శిష్యా యద్యేతచ్చింతితం కార్యం జానంతి తర్హి హే యోగిన్ విహతిం విదధ్యుస్తవ కార్యస్య వినాశం కుర్యుః యతో మదేక శరణాః స్వశరీరత్యాగవన్నిజనాథశరీరమోక్షోఽప్యసహ్య ఇత్యాహ - ఏతత్స్వం శరీరం త్యక్తుం కో వా సహేత? నిజనాథశరీరస్య మోక్షం చ కో వా క్షమేత? - వ. ౬౮. ఇత్యేవం తౌ శ్రీశంకరకాపాలికౌ సంవిదం వితనుతాం సంభాషణం సంకేతం వా కృత వంతౌ తతో యోగీ మనస్వీ ముదితస్సన్ జగామ శ్రీశంకరో ఽపి నిజధామని జోష మాస తూష్ణీం బభూవ మనోగం భావమసౌ కించిదపి న ప్రోక్తవాన్. ౬౯. కంకా

డ్రీ పురతోఽవలోకీ కంకాళమాలాకృతగాత్రభూషః, సంరక్తనేత్రో
మదఘూర్ణితాత్మా యోగీ యయౌ దేశికవాసభూమిమ్. ౩౦. శిష్యేషు
శిష్టేషు విదూరగేషు స్నానాదికార్యాయ వివిక్తభాజి, శ్రీదేశికేంద్రే తు
సనందనాఖ్యభీత్యా స్వదేహం వ్యవధాయ గూఢే. ౩౧. తం భైరవా
కార ముదీక్ష్య దేశికస్త్యక్తుం శరీరం వ్యధిత స్వయం మనః, ఆత్మాన
మాత్మన్యుదయుజ్య యోజయన్సమాహితాత్మా కరణాని సంహరన్.
౩౨. తం భైరవోఽలోకత లోకపూజ్యం స్వసౌఖ్యతుచ్ఛీకృతదేవరా
జ్యమ్, యోగీశమాసాదితనిర్వికల్పం సనత్సుజాతప్రభృతేరనల్పమ్. ౩౩.
జత్రుప్రదేశే చిబుకం నిధాయ వ్యాత్తాస్యముత్తానకరౌ నిధాయ,
జానూపరి ప్రేక్షితనాసికాంతం విలోచనే సామి నిమీల్య కాంతమ్.
౩౪. ఆసీనముచ్చీకృతపూర్వగాత్రం సిద్ధాసనే శేషితబోధమాత్రమ్,
చిన్మాత్రవిన్యస్తహృషీకవర్గం సమాధివిస్మారితవిశ్వసర్గమ్. ౩౫. విలోక్య
తం హంతుమపాస్తశంకస్స్వబుద్ధిపూర్వార్జితతీవ్రపంకః, ప్రాపోద్య
తాసిస్సవిధం సయావద్విజ్ఞాతవాన్పద్మపదోఽపి తావత్. ౩౬.

లానాం శరీరాస్థ్నాం మాలయా కృతా గాత్రభూషా యేన - ఇంద్ర. ౩౦. శ్రేష్ఠేషు
శిష్యేషు స్నానాదికార్యాయ విదూరగేషు సత్సు శ్రీదేశికేంద్రే తు సనందనాఖ్యా
ద్భీత్యా దేహం గూఢే వ్యవధాయ వివిక్తభాజి సతి యయావిత్యన్వయః. ౩౧. తం
భైరవాకారం కపాలినం వీక్ష్య శ్రీశంకరశ్శరీరం త్యక్తుం స్వయం మనో వ్యధాత్
సమాహితాంతఃకరణః ప్రణవం జపన్ యః కరణాని సంహరన్ ఆత్మానం త్వం
పదార్థమాత్మని తత్పదార్థే ఽయుక్త - ఇం. ౩౨. భైరవాకారః కాపాలికస్సన
త్సుజాతాదేస్సకాశాదనల్పం - ఆ. ౩౩. అంససంధిప్రదేశే చిబుకమధరోష్ఠాధః
ప్రదేశం నిధాయ వ్యాత్తాస్యం వివృతముఖం జానూపరి ఉత్తానకరౌ నిధాయ సామ్య
ర్థం కాంతం శోభంతం - ఉ. ౩౪. ఉచ్చీకృతముచ్చైఃకృతం పూర్వగాత్రం శిరో
భాగో యేన సిద్ధాసనే 'మేఢ్రా)దుపరి విన్యస్య సవ్యం గుల్ఫం తథోపరి, గుల్ఫాంత
రంచ విన్యస్య సిద్ధాస్సిద్ధాసనం విదు' రిత్యుక్తే ఆసీనం శేషితం అవశేషితం చిన్మాత్రం
యేన తత్రైవ విన్యస్తఇంద్రియవర్గో యేన సమాధినా విస్మారితస్సర్వసర్గో యేన. ౩౫.
ఏవం తం శ్రీశంకరం విలోక్యాపాస్తశంకరః స్వబుద్ధిపూర్వమర్జితస్తీవ్రః పంకః పాపం
యేన ప్రోద్యత్ఖడ్గస్సకాపాలికో హంతుం యావత్సవిధం ఆచార్యసమీపం ప్రాప పద్మ
పదోఽపి తావద్విజ్ఞాతవాన్, ౩౬. త్రిశూలముద్యమ్య గురుం నిహంతుకామం కపా

త్రిశూలముద్యమ్య నిహంతుకామం గురుం యతాత్మా సముదైక్షతాంతః, స్థితశ్చుకోప జ్వలితాగ్నికల్పస్స పద్మపాదః స్వగురోర్హితైషీ. ౩౭. స్మరన్నథైష స్మరదార్తిహారి ప్రహ్లాదవశ్యం పరమం మహస్తత్, స మంత్రసిద్ధో నృహరేర్నృసింహో భూత్వాదదర్శోగ్రదురీహచేష్టామ్. ౩౮. స తత్క్షణక్షుబ్ధనిజస్వభావః ప్రవృద్ధరుడ్విస్మృతమర్త్యభావః, ఆవిష్కృతాత్యుగ్రనృసింహభావస్సముత్పపాతాతులితప్రభావః. ౩౯. సటాచ్ఛటాస్ఫోటితమేఘసంఘస్తీవ్రారవత్రాసిత భూతసంఘః, సంవేగసమ్మూర్ఛితలోకసంఘః కిమేతదిత్యాకులదేవసంఘః. ౪౦. క్షుభ్యత్సముద్రం సముదూఢరౌద్రం రటన్నిశాటం స్ఫుటదద్రికూటమ్, జ్వలద్దిశాంతం ప్రచలద్ధరాంతం ప్రభ్రశ్యదక్షం దళదంతరిక్షమ్. ౪౧. జవాదభిద్రుత్య శితస్వరూగ్రైర్దైత్యేశ్వరస్యేవ పురానఖాగ్రైః, క్షిప త్రిశూలస్య స తస్య వక్షో దదార విక్షిప్తసురారిపక్షః. ౪౨. తత్తాదృగత్యుగ్రనఖాయుధాగ్ర్యే దంష్ట్రాంతరప్రోతదురీహదేహః, నిన్యే

లినం యతాత్మా మనసి సముదైక్షత దృష్ట్వా చ తత్ర స్థిత ఏవ సపద్మపాదో జ్వలదగ్నికల్పశ్చుకోప యతస్స్వగురోర్హితైషీ - ఉపేం. ౩౭. అథానంతరం స్మరతామార్తిహారణం ప్రహ్లాదవశ్యం ప్రహ్లాదాధీనం నృహరేస్తత్పరమం స్వరూపభూతం మహస్తేజః స్మరన్నేష పద్మపాదో నృసింహో భూత్వా తస్యోగ్రాం దురీహచేష్టాం దదర్శ యతో మంత్రసిద్ధః - ఉ. ౩౮. స పద్మపాదః ప్రవృద్ధరుట్ ప్రవృద్ధరోషః - ఉ. ౩౯. సటానాం స్కంధరోమ్ణాం ఛటయా సమూహేన స్ఫోటితో మేఘసంఘో యేన తీవ్రశబ్దేన త్రాసితో భూతసంఘో యేన సంవేగేన సమ్మూర్ఛితః సమ్మోహితో లోకసంఘో యేన కిమేతదిత్యాకులో దేవసంఘో యస్మాత్స సముత్పపాతేతి పూర్వేణ సంబంధః. ౪౦. క్షుభ్యత్సముద్రమిత్యాదిక్రియావిశేషణం క్షుభ్యన్సముద్రో యస్యాం క్రియాయాం సముదూఢం రౌద్రమత్యంతభయానకం రటంతో నిశాటా రాక్షసాదయో యస్యాం జ్వలంతో దిశామంతాః ప్రాంతభాగా యస్యాం ప్రచలద్భూమేరంతో యస్యాం భ్రశ్యంతి అక్షాణి జనానామింద్రియాణి యస్యాం దళదంతరిక్షం యస్యాం తథా జవాదభిద్రుత్యేతి పరేణాన్వయః. ౪౧. జవాదభిద్రుత్య శితస్వరూగ్రైశ్శితస్వరుః తీక్ష్ణం వజ్రం తద్వదుగ్రైః పురా దైత్యేశ్వరస్య హిరణ్యకశిపోరివ క్షిపత్త్రిశూలస్య తస్య కాపాలికస్య వక్షః క్షిప్తస్సురారిపక్షో యేన స నృసింహో దదార. ౪౨. తతశ్చ తత్తాదృగత్యుగ్రనఖాయుధానాం సింహానాం అగ్ర్యే దంష్ట్రాం

తదానీం నృహరిర్విదీర్ణద్యుపట్టణాట్టాలికమట్టహాసమ్. ౪౩. ఆకర్ణయంస్తం నినదం బహిర్గతానుపాగమన్నాకులచిత్తవృత్తయః, వ్యలోకయన్ భైరవమగ్రతో మృతం తతో విముక్తం చ గురుం సుఖోషితమ్. ౪౪. ప్రహ్లాదవశ్యో భగవాన్ కథం వా ప్రసాదితోఽయం నృహరిస్త్వయేతి, సవిస్మయై స్స్నిగ్ధజనై స్సపృష్ట స్సనందనస్సస్మితమిత్యవాదీత్. ౪౫. పురా కిలాహోబలభూధరాగ్రే పుణ్యం సమాశ్రిత్య కిమప్యరణ్యమ్, భక్తైకవశ్యం భగవంతమేనం ధ్యాయన్ననేకాన్ దివసాననైషమ్. ౪౬. కిమర్థమేకో గిరిగహ్వరేఽస్మిన్ వాచంయమ త్వం వససీతి శశ్వత్, కేనాపి పృష్టోఽత్ర కిరాతయూనా ప్రత్యుత్తరం ప్రాగహమిత్యవోచమ్. ౪౭. ఆకంఠమత్యద్భుతమర్త్యమూర్తిః కంఠీరవాత్మా పరతశ్చ కశ్చిత్, మృగో వనేఽస్మిన్మృగయోఽవసన్మే భవత్యహో నాక్షిపథే కదాఽపి. ౪౮. ఇతీరయత్యేవ మయి క్షణేన వనేచరోఽయం ప్రవిశన్ వనాంతమ్, నిబధ్య గాఢం నృహరిం లతాభిః పుణ్యైరగణ్యైః పురతో న్యధాన్మే. ౪౯. మహర్షిభిస్త్వం మనసా

తరే ప్రోతో దురీహస్య దుశ్చేష్టస్య కాపాలికస్య దేహో యేన స నృహరిస్తదానీం విదీర్ణాద్యుపట్టణానాం స్వర్గనగరాణాం అట్టాలికా యేన తథాభూతం అట్టహాసం విస్తారితవాన్. ౪౩. బహిర్గతాస్సర్వే వినేయాస్తం శబ్దం ఆకర్ణయన్నాకులచిత్తవృత్తయః సమీపమాగతవంత ఆగత్య చాగ్రతో మృతం భైరవసంజ్ఞం కాపాలికం తతో భైరవాద్విముక్తం చ సుఖేన స్థితం గురుం దృష్టవంతః. ౪౪. సనందనః పద్మపాదస్సస్మితం యథా స్యాత్తథా ఇతి వక్ష్యమాణముక్తవాన్. ౪౫. తద్వచనముదాహరతి—పూర్వం ఖలు అహోబిలసంజ్ఞస్య పర్వతస్యాగ్రే పుణ్యం కిమపి వనం సమాశ్రిత్య భక్తైకవశ్యమేనం నృహరిం భగవంతం ధ్యాయన్ననేకాన్ దివసానహం నీతవాన్. ౪౬. హే వాచంయమాస్మిన్గిరిగహ్వరే కిమర్థమేకస్త్వం వససీతి కేనాపి కిరాతయూనా పురా శశ్వత్పృష్టోఽహమితి వక్ష్యమాణం ప్రత్యుత్తరముక్తవాన్. ౪౭. తదాహ-కంఠపర్యంతమత్యద్భుతా నరమూర్తిర్యస్య పరతశ్చ సింహాత్మా కశ్చిన్మృగోఽస్మిన్వనే వసన్ హేమృగయో వ్యాధ మమాక్షిమార్గే కదాఽపి న భవతి అహో ఽతికష్టం. ౪౮. ఇత్యేవం మయి కథయత్యేవ సతి అయం వనేచరో వనమధ్యం క్షణమాత్రేణ ప్రవిశన్ నృహరిం లతాభిర్గాఢం నిబధ్య మే పుణ్యైరగణ్యైర్మమాగ్రే

ఽప్యగమ్యో వనేచరస్యైవ కథం వశోఽభూః?, ఇత్యద్భుతావిష్టహృదా మయాఽసౌ విజ్ఞాప్యమానో విభురిత్యవాదీత్. ౫౦. ఏకాగ్రచిత్తేన యథాఽమునాఽహం ధ్యాతస్తథా ధాతృముఖైర్న పూర్వైః, నోపాలభేథాస్త్వమితీరయన్ స కృత్వా ప్రసాదం కృతవాంస్తిరోధిమ్. ౫౧. ఆకర్ణ్యతాం పద్మపదస్య వాణీమానందమగ్నైరఖిలైరభావి, జగర్జ చోచ్చైర్జగదండభాండం భూమ్నా స్వధామ్నా దలయన్నృసింహః. ౫౨. తతస్తదార్భాటచలత్సమాధి స్స్వాత్మప్రబోధోన్మథితత్ర్యుపాధిః, ఉన్మీల్య నేత్రే వికరాలవక్త్రం వ్యలోకయన్మానవపంచవక్త్రమ్. ౫౩. చంద్రాంశుసోదర్యసటాజటాలం తార్తీయనేత్రాబ్జకనన్నిటాలమ్, సహోద్యదుష్ణాంశుసహస్రభాసం విధ్యండవిస్ఫోటకృదట్టహాసమ్. ౫౪. నఖాగ్రనిర్భిన్నకపాలివక్షస్స్థలోచ్ఛలచ్ఛోణితపంకిలాంగమ్, శ్రీవత్సవత్సం గళవైజయంతీ శ్రీరత్నసంస్పర్ధితదంత్రమా

స్థాపితవాన్. ౪౯. అద్భుతేనాఽఽశ్చర్యేణాఽఽవిష్టం మనో యస్య తథాభూతేన మయేత్యేవం విజ్ఞాప్యమానోఽసౌ విభుర్నృహరిరితి వక్ష్యమాణముక్తవాన్. ౫౦. తదుదాహరతి-యథాఽమునా కిరాతయూనైకాగ్రచిత్తేనాహం ధ్యాతస్తథా పూర్వైర్బ్రహ్మాదిభిరపి న ధ్యాతోఽత స్త్వం నోపాలభేథా ఇతి కథయన్స ప్రసాదం కృత్వా తిరోధానం కృతవాన్ - ఇంద్ర. ౫౧. పద్మపాదస్య తాం వాణీం శ్రుత్వాఽఖిలైరానందమగ్నైరభావి సర్వేఽప్యానందమగ్నా అభూవన్. అనల్పేన స్వతేజసా జగద్భాండం దలయన్నృసింహో జగర్జ చ-ఉ. ౫౨. తతస్తస్య గర్జనానంతరం తస్యార్భాటేన సాహంకారనాదేన చలన్సమాధిర్యస్య స్వాత్మసాక్షాత్కారేణోన్మథితాః కారణాదిత్రయఉపాధయో యస్య సః శ్రీశంకరో నేత్రే ఉన్మీల్య కరాలవక్త్రం మానవపంచాస్యం నృసింహమవలోకయత్. ౫౩. తం విశినష్టి-చంద్రకిరణసదృశాభిస్సటాభిర్జటాలం వ్యాప్తం తృతీయనేత్రకమలేన కనత్స్ఫురన్నిటాలం మస్తకం యస్య సహోద్యతాం సూర్యసహస్రాణాం భా ఇవ భా యస్య బ్రహ్మాండవిస్ఫోటకరోఽట్టహాసో యస్య తం. ౫౪. నఖాగ్రేణ నిర్భిన్నాత్కపాలివక్షస్స్థలాదుచ్ఛలచ్ఛోణితస్య పంకేన వ్యాప్తాన్యంగాని యస్య తం శ్రీవత్సో నామ రోమ్ణామావర్తస్తేన యుక్తం దక్షిణవక్షో యస్య తం. 'వత్సః పుత్రాదివర్షయోః, తర్ణకేనోరసి క్లీబ'మితి మేదినీ. గళే వైజయంత్యా శ్రీరత్నేన కౌస్తుభమణినా చ సంస్పర్ధినీ తస్య కపాలిన అంత్రాణాం మాలా యస్య

లమ్. ౫౫. సురాసురత్రాసకరాతిఘోరస్వాకారసారవ్యథితాండకోశమ్, దంష్ట్రాకరాళాననిర్యదగ్నిజ్వాలాళిసంలీఢనభోఽవకాశమ్. ౫౬. స్వరోమకూపోద్గతవిస్ఫులింగ ప్రచారసందీపితసర్వలోకమ్, జంభద్విడుజ్జృంభితశంభుదంభసంస్తంభనారంభకదంతపేషమ్. ౫౭. మాభూదకాలే ప్రళయో మహాత్మన్కోపం నియచ్ఛేతి గృణద్భిరారాత్, ససాధ్వసైః ప్రాంజలిభి స్సగాత్రకంపై ర్విరించ్యాదిభి రర్థ్యమానమ్. ౫౮. విలోక్య విద్యుచ్చపలోగ్రజిహ్వం యతిక్షితీశః పురతో నృసింహమ్, అభీతిరైడిష్ట తదోపకంఠం స్థితోఽపి హర్షాశ్రుపినద్ధకంఠః. ౫౯. నరహరే హర కోపమనర్థదం తవ రిపుర్నిహతో భువి వర్తతే, కురు కృపాం మయి దేవ సనాతనీం జగదిదం భయమేతి భవద్రుషా. ౬౦. తవ వపుః కిల సత్త్వముదాహృతం తవ హి కోపనమణ్వపి నోచితమ్, తదిహ శాంతిమవాప్నుహి శర్మణే హర గుణం హరిరాశ్రయసే

తం. ౫౫. దేవాసురత్రాసకరస్యాతిఘోరస్య స్వాకారస్య సారేణ బలేన వ్యథితోఽండకోశో యేన దంష్ట్రాభిః కరాళాన్ముఖాన్నిర్గచ్ఛదగ్నిజ్వాలాళిభిస్సంలీఢః సమాస్వాదితో నభోఽవకాశో యేన తం. ౫౬. స్వరోమకూపేభ్య ఉద్గతానాం విస్ఫులింగానాం ప్రచారేణ సందీపితాస్సర్వలోకా యేన. జంభమసురవిశేషం ద్వేష్టీతి జంభద్విడింద్రః ఉజ్జృంభిత ఉల్లసితః శంభుర్మహాదేవస్తయోర్దంభస్య క్షమాపనకైతవస్య యత్ సంస్తంభనం తస్యారంభకో దంతపేషో యస్య. ౫౭. హే మహాత్మన్ అసమయే ప్రలయో మాభూత్ అతః కోపం నియచ్ఛేత్యేవం ససాధ్వసైస్సగాత్రకంపైః ప్రాంజలిభిరాదరాత్ స్తువద్భిః బ్రహ్మాదిభిః ప్రార్థ్యమానం. ౫౮. విద్యుద్వచ్చపలోగ్రజిహ్వమేవంభూతం నృహరిం పురతో విలోక్య తదా సమీపం స్థితోఽపి భీతిరహితో హర్షాశ్రుభిః పినద్ధః కంఠో యస్య స యతిరాజః శ్రీశంకరః స్తుతవాన్ - ఉపేం. ౫౯. హే నరహరే కోపముపసంహర, యతోఽనర్థదం యదర్థమావిష్కృతస్స తు తవ శత్రుర్నిహతస్సన్ భువి వర్తతేఽతో హే దేవ సనాతనీం మయి కృపాం కురు. కించ భవత్కోపం దృష్ట్వా సర్వమిదం జగద్భయమేతి. ౬౦. కించ తవ విష్ణోః వపుః ఖలు సత్త్వం ఉదాహృతం హి యతస్తవ కోపనమణ్వపి నోచితం తత్తస్మాదస్మిన్ కాలే సుఖాయ శాంతిం ప్రాప్నుహి. తవైతన్నోచితమితి సాక్షేప

కథమ్. ౬౧. సకలభీతిషు దైవతమస్మరన్ సకలభీతిమపోహ్య సుఖీ పుమాన్, భవతి కిం ప్రవదామి తవేక్షణే పరమదుర్లభమేవ తవేక్షణమ్. ౬౨. స్మృతవతస్తవ పాదసరోరుహం మృతవతః పురుషస్య విముక్తతా, తవ కరాభిహతో ఽమృతభైరవో న హి స ఏష పునర్భవమేష్యతి. ౬౩. దితిజసూనుమముం వ్యసనార్దితం సకృదరక్షదుదారగుణో భవాన్, సకలగత్వముదీరితమస్ఫుటం ప్రకటమేవ విధిత్సురభూత్పురా. ౬౪. సృజసి విశ్వమిదం రజసా ఽఽవృత స్థితివిధౌ శ్రితసత్త్వ ఉదాయుధః, అవసితద్ధరణే తమసావృతో హరసి దేవ తదాహరసంజ్ఞితః. ౬౫. తవ జనిర్న గుణాస్తవ తత్త్వతో జగదనుగ్రహణాయ భవాదికమ్, తవ పదం ఖలు వాఙ్మనసాతిగం శ్రుతివచశ్చకితం తవ బో

మాహ-రుద్రగుణం తమస్సత్త్వగుణో విష్ణుః త్వం కథమాశ్రయసే. ౬౧. ఏవం కోపశాంతిం ప్రార్థయిత్వా స్తౌతి-హే దేవతమ సకలభీతిషు స్మరన్ సన్ సర్వభయమపోహ్యపుమాన్ సుఖీ భవతి తవ దర్శనే సతి కిం ప్రవదామి స యద్భవతి న తద్వక్తుం శక్యమిత్యర్థః. తస్మాత్తవ దర్శనం పరమదుర్లభమేవ. ౬౨. అథ కాపాలికస్య విమోక్షాయ వ్యాజేనాహ—తవ పాదకమలం స్మృతవతో మృతవతః పురుషస్య విముక్తతా భవతి అయం తు భైరవస్తవ కరేణాభిహతస్సన్ మృతో ఽతః స ఏష పునస్సంసృతిం న ప్రాప్స్యతీత్యర్థః. ౬౩. భక్తరక్షణం తద్వచనపాలనం చ తవ స్వభావ ఏవేత్యాహ—దితిజస్య హిరణ్యకశిపోః పుత్రమముం ప్రహ్లాదం దుఃఖార్దితం ఉదారగుణో భవాన్ సకృదరక్షత్. క్వాసౌ ? ఇతి పిత్రా పృష్టేన తేనోదీరితం సర్వత్రైవాస్తీతి సర్వగత్వమస్ఫుటం ప్రకటమేవ విధాతుమిచ్ఛుః పురా అగ్రే భవాన్ ప్రాదురభూత్. ౬౪. త్వమేవ బ్రహ్మాదిరూపేణ సృష్ట్యాదికం కరోషీత్యాహ—రజసా ఽఽవృతో విశ్వం సృజసి స్థితివిధౌ స్వీకృతసత్త్వః ఉద్యతాయుధః పాలయసి. తస్య హరణసమయే హే దేవ తమసావృతస్తదా హరసంజ్ఞితో హరసి. ౬౫. వస్తుతస్తు అజస్య జన్మ నిర్గుణస్య గుణాశ్చ నైవ సంతి. తర్హి జన్మాదికం కిమర్థమిత్యత. ఆహ-తవ జన్మాదికం జగదనుగ్రహణాయ యతస్తవ పదం వాఙ్మనసాతిగం. 'యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహే'త్యాదిశ్రుతేః. తర్హి 'తం త్వౌపనిషదం పురుషం పృచ్ఛామీ'తి శ్రుతేః కథం పురుషస్య శ్రుతిగమ్యతేతి చేత్తత్రాహ - శ్రుతివచశ్చకితం సత్తవ బోధకం

ధకమ్. ౬౬. నరహరే తవ నామపరిశ్రవాత్ ప్రమథగుహ్యకదుష్టపిశా
చకాః, అపసరంతి విభో ఽసురనాయకా న హి పురఃస్థితయే ప్రభవం
త్యపి. ౬౭. త్వమేవ సర్గస్థితిహేతురస్య త్వమేవ నేతా నృహరే
ఽఖిలస్య, త్వమేవ చింత్యో హృదయేఽనవద్యే త్వామేవ చిన్మాత్ర
మహం ప్రపద్యే. ౬౮. హతో వరాకో హిరుషం నియచ్ఛ విశ్వస్య
భూమన్నభయం ప్రయచ్ఛ, ఏతే హి దేవాశ్శమమర్థయంతే నిరీక్ష్య
భీతాః ప్రతిఖేదయంతే. ౬౯. ద్రష్టుం న శక్యా హి తవానుకంపా
హీనైర్జనైర్నిహ్నుతకోటిశంపామ్, మూర్తిం తదాత్మన్నుపసంహ
రేమాం పాహి త్రిలోకీం సమతీతసీమామ్. ౭౦. కల్పాంతోజ్జృం
భమాణప్రమథపరిబృఢప్రౌఢలాలాటవహ్ని జ్వాలాలీఢత్రిలోకీ జని
తచటచటాధ్వానధిక్కారధుర్యః, మధ్యే బ్రహ్మాండభాండోదరకుహ
రమనైకాంత్యదుస్థామవస్థాం స్త్యానస్త్యానో మమాయం దలయతు

‘అస్థూలమనణ్వి’త్యేవం నిషేధముఖేన లక్షణావృత్త్యా చ బోధయతి. న తు సాక్షా
దిత్యర్థః. ౬౬. యద్యపి నామరూపాదివినిర్ముక్తస్త్వం తథాఽపి హేనరహరే తవ నామ
పరిశ్రవణాత్ప్రమథాదయో ఽపసరంతి దూరతరం గచ్ఛంతి. హేవిభో దైత్యనాయ
కాస్తు పురఃస్థితయే ఽపి సమర్థా న భవంతి. ౬౭. తథా చ యతస్సర్గాదిహేతుః
నియంత్రాదిశ్చ త్వమేవాతస్త్వామేవ చిన్మాత్రమహం ప్రపద్యే ఇత్యాహ - త్వమేవేతి-
ఉ. ౬౮. ఏవం స్తుత్వా రోషశాంతిం పునః ప్రార్థయతే-హి యస్మాదయం వరాకో
హతో ఽతః కోపం నియచ్ఛ హే భూమన్ తేన చ విశ్వస్యాభయం ప్రయచ్ఛ హి
యస్మాదేతే దేవాశ్శమం ప్రార్థయంతే నిరీక్ష్య భీతాః ప్రతిఖేదం ప్రాప్నువంతి.
౬౯. కించ హి యస్మాత్ తవానుకంపాహీనైర్జనైర్ద్రష్టుం న శక్యా తత్తస్మాద్ధే ఆత్మ
న్నిమాం తిరస్కృతకోటివిద్యుతం మూర్తిముపసంహర తే తవ భయాత్ ఇమాం సమ
తిక్రాంతసీమాం త్రిలోకీం పాహి. ౭౦. అథేదానీం శ్రీనృసింహాట్టహాసం వర్ణయం
స్తస్మాద్దురితశమం ప్రార్థయతి-కల్పాంత ఉజ్జృంభమాణస్య ప్రమథపరిబృఢస్య రుద్రస్య
ప్రౌఢో యో లాలాట వహ్ని స్తస్య జ్వాలాభి రాలీఢా యాం త్రిలోక్యాం
జనితస్య చటచటాశబ్దస్య ధిక్కారే ధుర్యః. పునశ్చ మధ్యే బ్రహ్మాండోదరకుహరం
బ్రహ్మాండభాండాత్మకపాత్రజఠరచ్ఛిద్రమధ్యే యో ఽనైకాంత్యేనావ్యభిచారేణ దుస్థా
దుర్ఘటా ఏకరూపేణ స్థితిర్యస్యాః అనేకరూపాం జన్మమరణాదిలక్షణావస్థాం ప్రతి

దురితం శ్రీనృసింహాట్టహాసః. ౭౧. మధ్యే వ్యానద్ధవాతంధయగుణవలనాధానమంథానభూభృన్మంథేనోత్క్షోభిదుగ్ధోదధిలహరిమిథః స్ఫాలనాచార ఘోరః, కల్పాంతోన్నిద్రరుద్రోచ్చతరడమరుకధ్వానబద్ధాభ్యసూయో ఘోషోఽయం కర్ణఘోరః క్షపయతు నృహరే రంహసాం సంహతిం నః. ౭౨. క్షుందానో మంక్షు కల్పావధి సమయసముజ్జృంభదంభోదగుంభస్ఫూర్జద్దంభోళిసంఘస్ఫురదురరటితా ఖర్వగర్వప్రరోహాన్, క్రీడాక్రోడేంద్రఘోణాసరభసవిసరద్ఘోరఘుర్ఘోరవశ్రీర్గంభీరస్తేఽట్టహాసో హరహర నృహరే రంహసాఽంహాంసి హన్యాత్. ౭౩. ఏవం విశిష్టనుతిభిః నృహరౌ ప్రశాంతే స్వం భావమేత్య మునిరేష బభూవ శాంతః, స్వప్నానుభూతమివ శాంతమనాస్స్మరంస్త మాత్మానమాత్మగురవే ప్రణతిం చకార. ౭౪. చారిత్ర్య

స్త్యానస్త్యానోఽనలఘనో వహ్నిమూర్తిః. 'స్త్యానం స్నిగ్ధేఽపి చ ఘనే త్వనలాలస్యయోరపీ'తి మేదినీ. ఏవం భూతోఽయం శ్రీనృసింహాట్టహాసో మమ దురితం దళయతు-స్రగ్ధరా. ౭౧. కిం చ మధ్యే వ్యానద్ధస్య సమ్యగ్బద్ధస్య వాతంధయో వాయుపో వాసుకిసంజ్ఞస్సర్పః తల్లక్షణస్య గుణస్య వలనస్యావేష్టనస్యాధానం స్థాపనం యత్ర స చాసౌ మంథనాద్రిర్మందరాచలస్తేన యో మంథో మంథనం తేన క్షోభిణః క్షీరసముద్రస్య లహరీణాం యో మిథః స్ఫాలనాచారస్తాడనాచారస్తద్వత్ ఘోరస్తస్మాత్ ఘోర ఇతి వా. శ్రుతశ్చ కల్పాంత ఉన్నిద్రస్య రుద్రస్యోచ్చైః డమరుకశబ్దేన బద్ధాఽభ్యసూయా యేన తథాభూతోఽయం కర్ణఘోరో నృహరేర్ఘోషో నోఽంహసాం పాపానాం సముదాయం క్షపయతు. ౭౨. కించ కల్పాంతసమయే సముజ్జృంభతామంభోదానాం గుంభే సమూహే స్ఫూర్జతామశనీనాం సంఘస్య స్ఫురద్యదురరటితం బృహద్గర్జనం తస్య అనల్పాన్ గర్వప్రరోహాన్ మంక్షు క్షుందాన ఆశు చూర్ణీకుర్వాణః పునశ్చ క్రీడాయై యో వరాహేంద్రస్తస్య నాసాయాస్సరభసం సవేగం విసరన్ యో ఘోరో ఘుర్ఘోలక్షణశ్శబ్దస్తస్య శ్రీరివ శ్రీర్యస్య స గంభీరః తే నృహరేరట్టహాసో హే హరహరేతి సంభ్రమే వీప్సా. వేగేన నః పాపాని హన్యాత్. ౭౩. ఏవం విశిష్టస్తుతిభిర్నృహరౌ ప్రశాంతే సతి ఏష మునిః పద్మపాదస్స్వం భావమేత్య శాంతో బభూవ. తతశ్చ శాంతమనాస్స్వప్నానుభూతమివైనం

మేతత్ప్రియతస్త్రిసంధ్యం భక్త్యా పఠేద్యః శృణుయాదవంధ్యమ్, తీర్త్వా ఉపమృత్యుం ప్రతిపద్య భక్తిం స భుక్తభోగస్సముపైతి ముక్తిమ్. ౭౫.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తదుగ్రభైరవనిర్జయః,
సంక్షేపశంకరజయే సర్గ ఏకాదశో ఽభవత్.

స్వాత్మానం స్మరన్ స్వగురవే ప్రకర్షేణ నతిం చకార – వ. ౭౪. ఉక్తచారిత్ర్యపఠనాదేః ఫలమాహ—చారిత్ర్యమితి. ప్రయతః సావధానః అవంధ్యమనిష్ఫలం–ఉ. ౭౫.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యబాలగోపాలతీర్థశ్రీపాదశిష్యదత్త

వంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే

శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే

ఏ కా ద శ స్స ర్గః.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీ గణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

ద్వాదశసర్గ ప్రారంభః.

అథైకదా ఽసౌ యతిసార్వభౌమ స్తీర్థాని సర్వాణి చరన్సతీర్థ్యైః, ఘోరాత్కలే ర్గోపితధర్మమాగాద్గోకర్ణమభ్యర్ణచలార్ణవౌఘమ్. ౧. విరించినాంభోరుహనాభవంద్యం ప్రపంచనాట్యాద్భుతసూత్రధారమ్, తుష్టావ వామార్ధవధూటిమస్తదుష్టావలేపం ప్రణమన్మహేశమ్. ౨. వపుః స్మరామి క్వచన స్మరారేర్బలాహకాద్వైతవదావదశ్రి, సౌదామినీసాధితసంప్రదాయసమర్థనాదేశికమన్యతశ్చ. ౩. వామాంగ

శ్రీ. అథ హస్తామలకాదిప్రసంగం సపరికరం వర్ణయితుమారభతే—అథానంతరమేకస్మిన్ కాలే యతిచక్రవర్తీ శ్రీశంకరశ్శిష్యైస్సహ సర్వాణి తీర్థాని చరన్ ఘోరాత్కలేర్గోపితో రక్షితో ధర్మో యేన తం. అభ్యర్ణః అవిదూరః చలస్సముద్రస్యౌఘో రయో యస్య తం గోకర్ణమాగాత్. 'అభ్యాశావిదూర్యే' ఇత్యనేనార్దేర్నిష్ఠాయా ఇణ్ని షేధః-ఉ. ౧. గత్వా చ ప్రణమన్ సన్మహేశం తుష్టావ. కథంభూతమితి తత్రాహ-విరించినా బ్రహ్మణా. 'విరించోఽథ విరించీ చ బ్రహ్మణ్యపి విరంచిన' ఇతి విశ్వప్రకాశః. కమలనాభేన విష్ణునా చ వంద్యం యతః ప్రపంచలక్షణస్య నాట్యస్యాద్భుతసూత్రధారం కూటస్థత్వే సతి తత్కర్తృత్వేనాశ్చర్యరూపం నాటకాచార్యం యతో మాయాసచివమిత్యాహ - వామార్ధే వధూటిర్వధూర్యస్య తం తథాప్యస్తో దుష్టానాం కామక్రోధాదీనామవలేపో యస్మాత్తం. ౨. కామారేర్వపుః స్మరామి. క్వచన దక్షిణభాగే వలాహకేన మేఘేనాద్వైతస్యాభేదస్య వదావదా వాదినీ శ్రీర్యస్మిన్ అన్యతో వామభాగత శ్చ విద్యుతా సాధితస్య మేఘావినాభావాదిరూపస్య సంప్రదాయస్య సమర్థనాయాం దేశికం గురుం. ౩. కించ వామాంగలక్షణే సీమ్ని క్షేత్రే 'సీమా

సీమాంకురదంశుతృణ్యాచంచన్మృగాంచత్తరదక్షపాణిః, సవ్యాన్యశోభా కలమాగ్రభక్షసాకాంక్షకీరాన్యకరం మహోఽస్మి. ౩. మహీధ్రకన్యాగళసంగతోఽపి మాంగల్యతంతుః కిల హాలహాలమ్, యత్కంఠదేశేఽకృతకుంఠశక్తి మైక్యానుభావాదయమస్మి భూమా. ౪. గుణత్రయాతీతవిభావ్యమిత్థం గోకర్ణనాథం వచసాఽర్చయిత్వా, తిస్రస్స రాత్రీస్త్రిజగత్పవిత్రే క్షేత్రే ముదైష క్షిపతి స్మ కాలమ్. ౫. వైకుంఠకైలాసవివర్తభూతం హారన్నతాఘం హరిశంకరాఖ్యమ్, దివ్యస్థలం దేశికసార్వభౌమస్తీర్థప్రవాసీ న చిరాదయాసీత్. ౬. భ్రమాపనోదాయ భిదావదానామద్వైతముద్రామిహ దర్శయంతౌ, ఆరాధ్య దేవౌ హరిశంకరౌ సద్వృత్తాభిరిత్యర్చయతి స్మ వాగ్భిః. ౭. వంద్యం మహాసోమకలా

ఘటీ స్థితిక్షేత్రేష్వండకోశేఽపి చ స్త్రియా' మితి మేదినీ. అంకురంత్యాం రోహంత్యాం కిరణలక్షణాయాం తృణ్యాయాం తృణసమూహే చంచన్మృగేణ స్ఫురత్తరో దక్షిణహస్తో యస్య తత్తథా సవ్యాన్యస్య దక్షిణభాగస్య శోభైవ కలమస్సస్యం. 'కలమః పుంసి లేఖన్యాం శాలౌ పాటచ్చరేఽపి చే'తి మేదినీ. తస్యాగ్రస్య భక్షణే సాకాంక్షః కీరశ్శుకో ఽన్యకరే వామహస్తే యస్య తన్మహో ఽహమస్మి. తత్ర శివకరే మృగః పార్వతీహస్తే శుక ఇతి బోధ్యం. ౩. కించ ధరాధరస్య హిమాచలస్య కన్యాయా గళేన సంలగ్నో ఽపి మాంగల్యతంతుస్సౌభాగ్యసూత్రం యస్య కంఠదేశే హాలాహాలం కుంఠశక్తిమకృత సో ఽయం భూమైక్యానుభావాదహమేవాస్మి. ౪. గుణాతీతైర్విభావ్యం విభావనీయం గోకర్ణనాథమిత్థం వచసాఽర్చయిత్వా తిస్రః రాత్రీస్త్రిజగత్పవిత్రే క్షేత్రే స ఏష ముదా కాలం క్షిపతి స్మ. ౫. తతశ్చ వైకుంఠకైలాసయోర్వివర్తభూతం స్వాతిరిక్తాకారేణ వర్తనం వివర్తస్తద్రూపం తయోరూపాంతరం నతాఘం హరత్ హరిశంకరాఖ్యం దివ్యం స్థలం తీర్థప్రవాసీ దేశికసార్వభౌమశ్శీఘ్రమేవాగాత్. ౬. భేదవాదినాం భ్రమాపనోదాయాస్మిన్ లోకే అద్వైతముద్రాం దర్శయంతౌ హరిశంకరౌ దేవావారాధ్య స శ్రీశంకర ఇతి వక్ష్యమాణప్రకారేణ ద్వ్యర్థాభిర్వాగ్భిరర్చయతి స్మ. ౭. తావేవోదాహరతి—వంద్యం సప్తర్ష్యాదిభిర్వందనీయం మహాతపోసమస్య ప్రళయాబ్ధినీరస్య కలాభిరంశైః కలాయాం మూలే వా విలాసః క్రీడా యస్య 'సోమః కుబేరే పితృదేవతాయాం వసుప్రభేదే చ సుధాకరే చ, దివ్యౌషధీశ్యామలతాసమీరకర్పూరనీరేషు చ వానరే చే'తి విశ్వప్రకాశః. 'కలా స్యాన్మూలరైవృద్ధౌ శిల్పాదావంశమాత్రక' ఇతి మేదినీ. సోమకస్య వేదాపహారకస్యాసురస్య లావీ

విలాసం గామాదరేణాకలయన్ననాదిమ్, మైనం మహః కించన దివ్య
మంగీకుర్వన్విభుర్మే కుశలాని కుర్యాత్. ౯. యో మందరాగం దధ
దాదితేయాన్సుధాభుజస్స్మాతనుతే ఽవిషాదీ, స్వామద్రిలీలోచిత
చారుమూర్తే కృపామపారాం స భవాన్విధత్తామ్. ౧౦. ఉల్లాసయ
న్యో మహిమాన ముచ్చైః స్ఫురద్వరాహీశకళేబరో ఽభూత్, తస్మై

నాశకో లాసః క్రీడా యస్యేతి వా. తథాభూతమనాదిం సర్వకారణత్వాదకారణం
మైనం మాత్స్యం దివ్యమప్రాకృతం కించనాచింత్యం తేజో ఽంగీకుర్వన్ గాం సాకా
రూపాం భూమిమాదరేణాకలయన్వికర్షన్విభురనంతశక్తివ్యాపకో విష్ణుర్మే కుశలాని
కుర్యాత్. తథా చోక్తం. 'రూపం స జగృహే మాత్స్యం చాక్షుషోదధిసంప్లవే,
నావ్యారోప్య మహీమయ్యామపా ద్వైవస్వతం మను'మితి. 'అహం త్వామృషిభిస్సాకం
మహీనావముదన్వతి, వికర్షన్విచరిష్యామి యావద్బ్రాహ్మీ నిశా ప్రభో' ఇతి చ అనాది
భూతాం గాం వేదవాచమాదరాదాకలయన్ప్రత్యాహరన్నితి వా తథా చోక్తమ్.
'అతీతే ప్రళయాపాయే ఉత్థితాయ స వేధసే, హత్వా ఽసురం హయగ్రీవం వేదా
న్ప్రత్యాహరద్ధరి' రితి పక్షే సోమస్య చంద్రస్య కలాయా విలాసో యస్మింస్తయా
సహ విలాసో యస్యేతి వా. సోమానాం హిమాలయోద్భవానాం దివ్యౌషధీనాం కలాభి
రితి వా. సోమస్య కర్పూరస్యేతి వా. అనాదిభూతాం గాం శ్రుతిమాదరేణాకలయ
న్విచారయన్ గాం వృషభమాదరేణ ప్రేరయన్నితి వా. మేనాయా హిమాచలభార్యా
యా జాతం కించన పార్వతీ లక్షణం మహో ఽంగీకుర్వన్నితి వ్యాఖ్యేయమితి-ఇంద్ర
వజ్రావృత్తమ్. ౯. ఏవం మత్స్యావతారమభిధాయాథ కమఠావతారం నిరూపయ
న్నాహ-యో మందరాఖ్యమచలం దధత్ ఆదితేయాన్ దేవాన్ సుధాభుజ ఆతను
తేస్మావిషాదీ ఖేదరహితస్స భవానద్రేర్మందరాచలస్య లీలాయాం భ్రమణాత్మవిలాసార్థ
ముచితా యోగ్యా చారుమూర్తిర్యస్య తస్య సంబోధనం హే అద్రిలీలోచితచారు
మూర్తే కూర్మమూర్తే స్వామపారాం కృపాం విధత్తాం. పక్షే యోమందరాగం మంద
రాఖ్యపాదపం దధద్విషాదీ స్వయం విషభక్షకో దేవాన్సుధాభుజో వ్యాతనుతే స్మాద్రౌ
కైలాసే యా లీలావిలాసః తస్యాముచితా చారుమూర్తిర్యస్యేతి వ్యాఖ్యేయం. 'అగ
స్సాన్యస్నగవత్పృథ్వీధరపాదపయోః పుమాన్, మందరస్తు పుమాన్ మంథశైలే
మందారపాదప' ఇతి మేదినీ - ఉ. ౧౦. అథ వరాహావతారం వర్ణయన్నాహ—య
ఉచ్చైర్మహోర్మ్యాభమేర్మానం చిత్తోన్నతిముల్లాసయన్ స్ఫురన్ యో వరాహ్యాస్సా
కర్యా ఈశో వరాహీశస్తత్కళేబరస్తద్విగ్రహో ఽభూత్. 'మానశ్చిత్తోన్నతౌ గ్రహ'

విదధ్మః కరయో రజస్రం సాయంతనాంభోరుహసామరస్యమ్. ౧౧. సమావహన్ కేసరితాం వరాం యః స్ఫురద్విషత్కుంజరమాజఘాన, ప్రహ్లాదముల్లాసితమాదధానం పంచాననస్తం ప్రణుమః పురాణమ్. ౧౨. ఉదైత్తు బల్యాహరణాభిలాషో యో వామనోహార్యజినం వసానః, తపాంసి కాంతారహితో వ్యతానీదాద్యో ఽవతాదాశ్రమిణామయం నః. ౧౩. యేనాధికోద్యుత్తరవారిణాశు జితో ఽర్జునస్సంగరరంగభూమౌ, నక్షత్రనాథస్ఫురితేన తేన నాథేన కేనాపి వయం సనాథాః. ౧౪. విలాసినాలీకభవేన ధామ్నా కామం ద్విషంతం సద

ఇతి నిశ్వప్రకాశః. పక్షే వరాహీశకళేబరశ్చైవ విగ్రహస్తస్మై వరాహీశో వాసుకిః కళేబరే యస్యేతి వా. హస్తయోర్ముకులితపద్మసామ్యమజస్రం విదధ్మః. ౧౧. అథ నృసింహావతారం నిరూపయన్నాహ - తం పంచాస్యం సింహం పరమాత్మానం పురాణం సదైకరసం ప్రణుమస్తం కమితి? తత్రాహ-యో వరాం కేసరితాం నృహరితాం సమావహం త్స్ఫురద్విషతాం కుంజరం హిరణ్యకశిపుమాజఘాన తం పునః ప్రహ్లాదముల్లాసితమాదధానం. పక్షే పంచముఖం సదాశివం యః కే శిరసి సరితాం నదీనాం మధ్యే వరాం శ్రేష్ఠాం గంగాం సమావహన్ సురశత్రుం గజాసురం ఆజఘాన. ప్రకర్షేణాహ్లాదముల్లాసితమాదధానమిత్యర్థః. ౧౨. అథ వామనావతారం వర్ణయన్నాహ-యో బలేస్సకాశాత్త్రైలోక్యాహరణాభిలాషస్సుందరం మృగచర్మ వసానో వామనః ఉదైత్ ఉదితో ఽభూత్. కాంతయా రహితః తపాంసి వ్యతానీత్సోఽయమాశ్రమిణామాద్యో బ్రహ్మచారీ నో ఽస్మానవతాత్. పక్షే యో మనోహారి మనోజ్ఞమజినం వసానో దక్షాధ్వరాద్బలేరాహరణాభిలాషో ఉదైత్ కాంతయా సత్యా-ఉ. ౧౩. అథ పరశురామావతారం నిరూపయన్నాహ - యేనాధికం యథా స్యాత్తథోద్యత్తరేణ వారిణా బాలకేన పరశురామేణార్జునః కార్తవీర్యశ్శీఘ్రం సంగరరంగభూమౌ యుద్ధరంగభూమౌ జితః. 'వారిర్వాగ్గజబంధన్యోః స్త్రీక్లీబే ఽంబుని బాలకే, అర్జునః కకుభే పార్థే కార్తవీర్యమయూరయోః, మాతురేకసుతేఽపి స్యాద్ధవళే పునరన్యవ'దితి మేదినీ, నక్షత్రనాథవచ్చంద్రవత్స్ఫురితేన తేన కేనాపి నాథేన వయం సనాథాః. పక్షే అధికం శిరస్యుద్యత్తరం వారి జలం యస్యార్జునః పార్థః. నక్షత్రనాథేన స్ఫురితో ఽలంకృత ఇత్యర్థః. ౧౪. శ్రీరామచంద్రావతారం నిరూపయన్నాహ-అలీకో ఽసత్యో భవస్సంసారో యస్మింస్తథాభూతేన విలాసినా స్వధామ్నా స్వజ్యోతిషా యశ్చేష్టం ద్విషంతం రావణమస్య

శాస్య మస్యన్, దేవో ధరాపత్యకుచోష్మసాక్షీ దేయాదమందాత్మ
సుఖానుభూతిమ్. ౧౫. ఉత్తాలకేతుస్థ్సిరధర్మమూర్తిర్హాలాహలస్వీకర
ణోగ్రకంఠః, సరోహిణీశానిశచుంబ్యమాన నిజోత్తమాంగోఽవతు
కోఽపి భూమా. ౧౬. వినాయకేనాకలితాహితాపం నిషేదుషోత్సం
గభువి ప్రహృష్యన్, యః పూతనామోహకచిత్తవృత్తి రవ్యాదసౌ

స్నుష్టిపన్ నాశయన్ ధరా భూమిస్తస్యాః అపత్యం సీతా తస్యాః కుచయోః ఉష్మతా
యాస్సాక్షీ సాక్షాద్ద్రష్టా స దేవో ఽమందసుఖానుభూతిమమితబ్రహ్మానందానుభవం
దేయాత్. పక్షే దశేంద్రియాణి ముఖాని యస్య తథాభూతం ద్విషన్తం కామమస్యన్
ధరస్య పర్వతస్యాపత్యం పార్వతీ తస్యాః కుచోష్మసాక్షీతి వ్యాఖ్యేయం. 'ధరో గిరౌ
కార్పాసతూలే కూర్మరాజే వస్త్వంతరే ఽపి'చేతి మేదినీ. ౧౫. అథ బలరామావతా
రం వర్ణయన్నాహ—ఉచ్చతాలకేతుః స్థిరా ధర్మమయీ ధర్మాయవా మూర్తిర్యస్య
హాలాహలయోస్సురాహాలయోస్స్వీకరణే. 'హాలా సురాయా'మితి మేదినీ - తథా
ఽపి శ్లేష్మకంఠో రోహిణీశేన వసుదేవేనానిశం చుంబ్యమానముత్తమాంగం శిరో
యస్య స కోఽపి భూమా అవాఙ్మానసగోచరో 'యత్ర నాన్యత్పశ్యతి నాన్యచ్ఛృణో
తి నాన్యద్విజానాతి స భూమా' 'యో వై భూమా తత్సుఖ' మితి శ్రుత్యుపలక్షితః
పరమాత్మా ఽవతు. పక్షే ఉత్కృష్టతాలే గీతకాలే కేతుః రుక్ యస్య మోక్షధర్మ
మయీ మోక్షధర్మాయ వా మూర్తిర్యస్య మోక్షధర్మస్య మూర్తిః కార్యం తత్ప్రాప్త్య
ఇతి వా. హాలాహలస్య విషస్య స్వీకరణేనోగ్రకంఠో హాలాహలస్వీకరణే ఽపి శ్లేష్మ
కంఠ ఇతివా. రోహిణీశశ్చంద్రః. 'తాలః కరతలేఽంగుష్ఠమధ్యమాయాం చ సంమితే'
గీతకాలక్రియామానే కరస్ఫాలే ద్రుమాంతరే 'కేతుర్నా రుక్పతాకారిగ్రహోత్పా
తేషు లక్ష్మణి, స్థిరా భూశాలపర్ణ్యోర్నా శనౌ మోక్షే బలేత్రిషు'. 'మూర్తిః కాయకా
ఠిన్యయోః స్త్రియా'మితి మేదినీ. ౧౬. అథ శ్రీకృష్ణావతారం వర్ణయన్నాహ-ఆకలితా
హితాపం సమాసాదితాహితాపం యథాస్యాత్తథోత్సంగభువి సమీపస్థానే నిషేదుషా
నిషణ్ణేనోపవిష్టేన వినాయకేన గరుడేనోపలక్షితో యః పూతనాయా మోహికా చిత్త
వృత్తిర్యస్య. కలాపః బర్హం భూషాలంకారో యస్యాసౌ కోఽపి వర్ణయితుమశక్యః
ప్రహృష్యన్నస్మాన్ వ్యాత్, సంస్పృతిలక్షణాదనర్థాదవతు. పక్షే ఆకలితాశ్శుండయా
సమాసాదితాశ్శివశిరసి స్థాపితా ఆపో యస్యాం క్రియాయాం తథాంకస్థానే నిషేదుషా
వినాయకేన విఘ్నరాజేనోపలక్షితో యః పూతం పవిత్రం నామ యస్యోహితేషు స్వ
చింతకేషు చిత్తవృత్తిర్యస్య తేషాం చిత్తవృత్తిర్యస్మిన్నితి వా. కలాపస్థానం భూషా

కో ఽపి కలాపభూషః. ౧౭. పాఠీనకేతోర్జయినే ప్రతీత సర్వజ్ఞభావా య దయైకసీమ్నే, ప్రాయః క్రతుద్వేషకృతాదరాయ బోద్ధైకధామ్నే స్పృహయామి భూమ్నే. ౧౮. వ్యతీత్య చేతోవిషయం జనానాం విద్యోతమానాయ తమోనిహంత్రే, భూమ్నే సదావాసకృతాశయా య భూయాంసి మే సంతుతమాం నమాంసి. ౧౯. వృషాకపాయీవరయోస్సపర్యాం వాచాతిమోచారసయేతి తన్వన్, మునిప్రవీరో ముదితాత్మకామో మూకాంబికాయాస్సదనం ప్రతస్థే. ౨౦. అంకే నిధాయ వ్యసుమాత్మజాతం మహాకులౌ హంత ముహుః ప్రరుద్య,

---

యస్యాసావిత్యర్థః. ౧౭. అథ బుద్ధావతారం నిరూపయన్నాహ - పాఠీనకేతోః మీనకేతోః కామస్య జయినే. 'మారజిల్లోకజి జ్జిన' ఇత్యమరః. ప్రతీతః ప్రఖ్యాత స్సర్వజ్ఞభావో యస్య తస్మై దయైకసీమ్నే ప్రాయః క్రతుషు యజ్ఞేషు ద్వేషో యేషాం తేషు కృత ఆదరో యేన. తైః కృత ఆదరో యస్మిన్నితి వా. తస్మై బోద్ధైకధామ్నే భూమ్నే స్పృహయామి. ఏవంభూతం ప్రాప్తుమిచ్ఛామి. పక్షే క్రతౌ సంకల్పే ద్వేషో యేషాం తేషు కృత ఆదరో యేన. యద్వా—దక్షక్రతౌ ద్వేషవత్సు వీరభద్రాదిషు కృతాదరాయేతి వ్యాఖ్యేయం - ఇంద్ర. ౧౮. కల్క్యవతారం వర్ణయన్నాహ— జనానాం చేతోవిషయం వ్యతీత్య విద్యోతమానయాచింత్యవిగ్రహం స్వీకృత్య ప్రకాశమానాయ. కల్పాత్మతమోనిహంత్రే. సతామావాసాయ కృతః ఆశయో యేన సతస్సత్యయుగస్యేతి వా. సతామావాసో యస్మింస్తథాభూతే కృతయుగే ఽభిప్రాయో యస్యేతి వా. పరిచ్ఛిన్నతాం శాతయతి-భూమ్నే మమ భూయాంసి నమాంసి నమస్కారా అతిశయేన సంతు. పక్షే చేతోఽగోచరతయా ప్రకాశమానాయ స్వయం ప్రకాశాయాతఏవ చక్షుస్సహకృతభానువద్వృత్త్యారూఢ స్సన్ తమోనిహంతేత్యాహ జ్ఞానలక్షణతమోనిహంత్రే పునః పరిపూర్ణానందరూపాయ పరబ్రహ్మణే. సదైవ వాసాయ కృతస్సర్వస్యాశయో ఽంతఃకరణం యేన. సతామావాసే కాశ్యాదౌ కృతో ఽభిప్రాయో యేనేతి వా-ఉ. ౧౯. ఉపసంహరతి - ఇత్యేవమతిక్రాంతకదళీఫలరసయా వాచా లక్ష్మీ పార్వత్యధీశయోః పూజాం వితన్వన్ ముదితశ్చాసావాత్మకామశ్చ ముదితా ఆత్మకామా యేనేతి వా. స మునిప్రవీరో మూకాంబికాయాస్సదనం ప్రతస్థే- ఉప. ౨౦. తత్ర జాతం వృత్తాంతమావేదయతి - విగతప్రాణమాత్మజమంకే నిధాయ. హంతేత్యతికష్టే. ముహుః ప్రరుద్య మహావ్యాకులౌ యతస్సవ ఏకః పుత్రో యయోస్తౌ దంపతీ

తదేకపుత్రౌ ద్విజదంపతీ స దృష్ట్వా దయాధీనతయా శుశోచ. ౨౧.
అపారమంచత్యథ శోకమస్మి న్నభూయతోచ్చైరశరీరవాచా, జాయేత
సంరక్షితుమక్షమస్య జనస్య దుఃఖాయ పరందయేతి. ౨౨. ఆకర్ణ్య
వాణీ మశరీరిణీం తామసావితి వ్యాహరతి స్మ విజ్ఞః, జగత్త్రయీ
రక్షణదక్షిణస్య సత్యం తవైకస్య తు శోభతే సా. ౨౩. ఇతీరయత్యేవ
యతౌ ద్విజాతే స్సుతః సుఖం సుప్త ఇవోదతిష్ఠత్, సమీపగై స్సర్వ
జనీనమస్య చారిత్ర్యమాలోక్య విసిస్మయే చ. ౨౪. రమ్యోపశల్యం
కృతమాలసాలరసాలహింతాలతమాలశాలైః, సిద్ధిస్థలం సాధకసంపదాం
తన్మూకాంబికాయాస్సదనం జగాహే. ౨౫. ఉచ్చావచానందజబాష్ప
ముచ్చై రుద్గీర్ణరోమాంచ ముదారభక్తిః, అంబామిహాపార కృపావ
లంబాం సంభావయన్న స్తుత నిస్తులం సః ౨౬. పారే పరార్ధం పద
పద్మభాస్సు షష్ట్యుత్తరం తే త్రిశతం తు భాసః, ఆవిశ్య వహ్న్యు

దృష్ట్వా స శ్రీశంకరో దయాధీనతయా శుశోచ - ఉ. ౨౧. ఏవమస్మిన్ శ్రీశంకరే
ఽపారం శోకం గచ్ఛతి సతి ఉచ్చైరశరీరవాచా అభూయతాశరీరిణీ వాగభూత్
తాముదాహరతి-సంరక్షితుమక్షమస్య నరస్య దయా పరం కేవలం దుఃఖాయైవ జాయ
తేత్యేవమభూయ తేత్యర్థః. ౨౨. తామశరీరిణీం వాచమాకర్ణ్యాసౌ విజ్ఞః శ్రీశంకర
ఇతి వ్యాహరతి స్మ. తదాహేదం సత్యం జగత్త్రయీరక్షణకుశలస్యైవం వక్తుస్తవై
కస్య తు సా దయా శోభతే. తథా చ దయయా సమర్థేన త్వయైతయోశ్శోకోఽపా
కరణీయ ఇతి భావః. ౨౩. ఇత్యేవం యతౌ కథయత్యేవ బ్రాహ్మణస్య సుతస్సుఖం
సుప్తఇవోత్థితస్సర్వస్మై జనాయ హితం సార్వజనీనమస్య శ్రీశంకరస్య చారిత్ర్య
మాలోక్య సమీపగైర్విశేషేణ విస్మయశ్చ ప్రాప్తః 'సర్వజనాదిభ్యః ఠఞ్ ఖశ్చేతి ఖః'.
౨౪. కృతమాలై స్సాలాదివృక్షవిశేషైః రమ్యముపశల్యం గ్రామాంతం యస్యాః
'గ్రామాంతముపశల్యం స్యా'దిత్యమరః. సాధకసంపదాం సిద్ధిస్థలం తన్మూకాంబికాయా
స్సదనం జగాహే-ఉప. ౨౫. ఉచ్చై బ్రహ్మలోకానందో ఽవచో నీచో యస్మా
త్తథాభూతానందజన్యం బాష్పముచ్చైరుద్గీర్ణరోమాంచం చ యథా స్యాత్తథోదా
రభక్తిస్స శ్రీశంకర ఇహ లోకే ఽపారకృపావలంబామంబాం పూజయన్నిస్తులం
నిరుపమం యథా స్యాత్తథా స్తుతవాన్ - ఇంద్ర. ౨౬. స్తుతిమేవ దర్శయతి—పరా
ర్ధస్య పరార్ధసంఖ్యాయాః పారే తామతిక్రాంతాయాస్తవ చరణకమలభాసో మయూ
ఖాస్తాసు షష్ట్యుత్తరం త్రిశతం తు భాసో వహ్నిసూర్యచంద్రానావిశ్య జగంత్యాలోక

ర్కసుధామరీచీ నాలోకవంత్యా దధతే జగంతి. ౨౭. అంతశ్చతుష్షష్ట్యుపచారభేదై రంతేవసత్కాండపటప్రదానైః, ఆవాహనాద్యై స్తవ దేవి నిత్య మారాధనా మాదధతే మహాంతః. ౨౮. అంబోపచారేష్వధిసింధుషష్టి శుద్ధాజ్ఞయో శ్శుద్ధిద మేకమేకమ్, సహస్రపత్రే ద్వితయే చ సాధు తన్వంతి ధన్యా స్తవ తోషహేతోః. ౨౯. ఆరాధనం తే బహిరేవ కేచి దంతర్బహిశ్చైకతమే౽న్తరేవ, అన్యే పరే త్వంబ కదా౽పి కుర్యు ర్నైవ త్వదైక్యానుభవైకనిష్ఠాః. ౩౦. అష్టోత్తరత్రింశతి యాః కలాస్తాస్వర్ధ్యాః కలాః పంచనివృత్తిముఖ్యాః, తాసాముపర్యంబ

వంత్యాదధతే కుర్వంతి. భాసస్తు అణిమాదిభిరావృతాం మయూఖైరిత్యాదివదతా శ్రీనాథేనోక్తా వేదితవ్యాః. ౨౭. హే దేవి మహాంతో౽న్తర్మనసి ఆవాహనాసనారోపణసుగంధితైలాభ్యంగమజ్జనశాలాప్రవేశనాద్యైః చతుష్షష్ట్యుపచారభేదైః తథా స్తైవ సత్కాండపటప్రదానైరన్తేవసతాం కాండపటానాం దూష్యాధోలంబివాయుసంచారార్థానాం పటానాం ప్రదానైస్తే దేవి మహాంతో నిత్యమారాధనామాదధతే కుర్వంతి. 'అపటీకాండపటస్స్యా'దితి వైజయంతీ. ౨౮. కించ హే అంబ చతుష్షష్ట్యుపచారేషు మధ్యే ఏకమేకముపచారం శుద్ధాజ్ఞయోర్ద్వితీయే సహస్రదళే ధ్రువమండలసంజ్ఞే పద్మే చ ధన్యాః పురుషాస్తవ తోషార్థం సాధు సమ్యక్ తన్వంతి విస్తారయంతి – ఉ. ౨౯. హే౽oబ కేచిత్ప్రాకృతాస్తవారాధనం బహిరేవ కుర్యురేకతమే మధ్యమాస్త్వన్తర్బహిశ్చైవాన్యే ఉత్తమాస్త్వంతరే వాపరే౽త్యుత్తమాస్తత్త్వవిదస్తు హే అంబ కదా౽పి న కుర్యుః కుత ఇతి చేత్తత్రాహః—యతస్త్వదైక్యానుభవైకనిష్ఠాస్త్వయా సహ స్వస్య యదైక్యం తస్యానుభవే విజ్ఞానే ముఖ్యా నిష్ఠా యేషాం తే–ఇంద్ర. ౩౦. హాం ఆధారశక్తిః ౧ యం ధూమ్రార్చిః ౨ రం ఊష్మా ౩ లం జ్వలినీ ౪ వం జ్వాలినీ ౫ శం విస్ఫులింగినీ ౬ షం సుశ్రీః ౭ సం సూపాయా ౮ హాం కవితా ౯ హుం కవ్యవాహా ౧౦ కం భంతపినీ ౧౧ ఖం బంతాపినీ ౧౨ గంఫంధూమ్రా ౧౩ ఘుంపంమరీచీ ౧౪ బంనంజ్వాలినీ ౧౫ చంధంరుచిః ౧౬ ఛందంసుషుమ్నా ౧౭ జంథంభోగదా ౧౮ ఝుంతంవిశ్వా ౧౯ ఞంణంబోధినీ ౨౦ రంహాంధారిణీ ౨౧ ణంవంక్షమా ౨౨ అం అమృతా ౨౩ ఆంమానదా ౨౪ ఇంపుష్పా ౨౫ ఈంతుష్టిః ౨౬ ఉంపుష్టిః ౨౭ ఊం రతిః ౨౮ ఋంధృతిః ౨౯ ౠంశశినీ ౩౦ ఌంచంద్రికా ౩౧ ౡంకాంతిః ౩౨ ఏంజ్యోత్స్నా ౩౩ ఐంశ్రీః ౩౪ ఓంప్రీతిః ౩౫ ఔంగదా ౩౬ అంపూర్ణా ౩౭ అః పూర్ణామృతా ౩౮ ఇత్యేతాయా అష్టోత్తరత్రింశతికలాస్తాసు పంచకలా బోధినీప్రముఖా

తవాంఘ్రిపద్మం విద్యోతమానం విబుధా భజంతే. ౩౧. కాలాగ్ని రూపేణ జగంతి దగ్ధ్వా సుధాత్మనా ఽఽప్లావ్య సముత్సృజంతీమ్, యే త్వామవంతీ మమృతాత్మనైవ ధ్యాయంతి తే సృష్టికృతో భవంతి. ౩౨. యే ప్రత్యభిజ్ఞామతపారవిజ్ఞా ధన్యా స్తు తే ప్రాగ్విదితాం గురూక్త్యా, సైవాహమస్మీతి సమాధియోగాత్త్వాం ప్రత్యభిజ్ఞావిషయం విదధ్యుః. ౩౩. ఆధారచక్రే చ తదుత్తరస్మిన్నారాధయంత్యైహికభోగలుబ్ధాః, ఉపాసతే యే మణిపూర్వకే త్వాం వాసస్తు తేషాం నగరాద్బహిస్తే. ౩౪. అనాహతే దేవి భజంతి యే త్వామంతఃస్థితిస్త్వన్నగరే తు తేషామ్, శుద్ధాజ్ఞయోర్యే తు భజంతి తేషాం క్రమేణసామీప్య సమానభోగౌ. ౩౫. సహస్రపత్రే ధ్రువమండలాఖ్యే సరోరుహే త్వా మనుసందధానః, చతుర్విధైక్యానుభవాత్తమోహాస్సాయుజ్య

నివృత్తిప్రధానాః పరార్థ్యాః. శ్రేష్ఠా స్తాసాముపరి హేఽంబ విద్యోతమానం ప్రకాశమానం తవ చరణారవిందం విబుధాః దేవాః పండితాశ్చ భజంతే. ౩౧. యతస్త్వదీయభజనం సృష్టికర్తృత్వాదిసామర్థ్యసంపాదకమిత్యాహ - కాలాగ్నిరూపేణ జగంతి దగ్ధ్వా సుధాత్మనాప్లావ్య సముత్సృజంతీమమృతాత్మనైవ చ పాలయంతీం త్వాం యే ధ్యాయంతి తే సృష్టికర్తారో భవంతీతి యోజనా - ఉ. ౩౨. తథా చ యే సవిశేషాం త్వామేవం ధ్యాయంతే త ఏవంభూతా భవంతి యే తు నిర్విశేషాం త్వామభేదేన జానంతి తే తు ధన్యా ఏవేత్యాహ—య ఇతి. యే తు గురూక్త్యాదౌ విదితాం సమాధియోగాత్సైవాహమస్మీతి త్వాం ప్రత్యభిజ్ఞావిషయం విదధ్యుస్తే సచ్చిదానందలక్షణం బ్రహ్మాహమస్మీతి ప్రత్యభిజ్ఞామతస్యాద్వైతమతస్య పారం జానంతీతి తే తథాభూతా ధన్యా ఇత్యర్థః - ఇద్ర. ౩౩. ఇదానీం తత్తచ్చక్రే ధ్యానస్య ఫలం వదన్ స్తౌతి - ఐహికభోగలుబ్ధా హేమనిభే చతుర్దలే మూలాధారసంజ్ఞే చక్రే తథా తస్మాదాధారచక్రాదుత్తరస్మిన్ షడ్దళే విద్రుమాభే స్వాధిష్ఠానసంజ్ఞే ఆరాధయంతే యే తు దశదలే ధూమ్రవర్ణే మణిపూరకాఖ్యే త్వాముపాసతే తేషాం తు వాసస్తవ నగరాద్బహిరేవ భవతి - ఉ. ౩౪. హే దేవ్యనాహతసంజ్ఞే ద్వాదశదలే పింగలవర్ణే చక్రే తు యే త్వాం భజంతి తేషాం తు త్వన్నగరేఽంతఃస్థితిశ్శుద్ధే షోడశదళే ధూమ్రవర్ణే విశుద్ధసంజ్ఞే చక్రే తు యే భజంతి తేషాం సామీప్యం. సహస్రదలే కర్పూరవర్ణే ఆజ్ఞాచక్రే యే భజంతి తేషాం త్వత్సమానో భోగో భవతి. ౩౫. ధ్రువమండలాఖ్యే సహస్రపత్రే కమలే త్వామనుసందధానః చతుర్విధైక్యానుభవేన నిరస్తో మోహో

మంచాంచతి సాధకేంద్రః. ౩౬. శ్రీచక్రషట్చక్రకయోః పురోఽథ శ్రీచక్రమన్వోరపి చింతితైక్యమ్, చక్రస్య మంత్రస్య తతస్తవైక్యం క్రమాదనుధ్యాయతి సాధకేంద్రః. ౩౭. ఇతి తాం వచనైః ప్రపూజ్య భైక్షోదనమాత్రేణ స తుష్టిమాన్ కృతార్థః, బహుసాధకసంస్తుతః కియంతం సమయం తత్ర నినాయ శాంతచేతాః. ౩౮. శ్రయతి స్మ తతోఽగ్రహారకం శ్రీబలిసంజ్ఞం స కదాచన స్వశిష్యైః, అనుగేహహుతాగ్నిహోత్రదుగ్ధప్రసరత్పావనగంధలోభనీయమ్. ౩౯. యతోఽపమృత్యుర్బహిరేవ యాతి భ్రాంత్వా ప్రదేశం శనకైరలబ్ధ్వా, దృష్ట్వా

యస్య స అతఏవ సాధకేంద్రో హేఽంబ సాయుజ్యం ప్రాప్నోతి. ౩౬. అనుభవస్య చాతుర్విధ్యం వివృణోతి - పుర ఆదౌ 'బిందుత్రికోణవసుకోణదశారయుగ్మమన్వస్రనాగదళసంయుతషోడశారం, వృత్తత్రయం చ ధరణీసదనత్రయం చ శ్రీచక్రమేతదుదితం పరదేవతాయాః. చతుర్భిశ్శివచక్రైశ్చ శక్తిచక్రైశ్చ పంచభిః, నవచక్రైశ్చ సంసిద్ధం శ్రీచక్రం శివయోర్వపుః. త్రికోణమష్టకోణం చ దశకోణద్వయం తథా, చతుర్దశారం చైతాని శక్తిచక్రాణి పంచ చ. బిందుశ్చాష్టదలం పద్మం తథా షోడశపత్రకమ్, చతురస్రం చతుర్ద్వారం శివచక్రాణ్యనుక్రమాత్. త్రికోణే బైందవం శ్లిష్టమష్టారేఽష్టదలాంబుజమ్, దశారయోష్షోడశారం భూగృహం భువనాస్రకే. శైవానామపి శాక్తానాం చక్రాణాం చ పరస్పరమ్, అవినాభావసంబంధం యో జానాతి స చక్రవిత్, త్రికోణరూపిణీ శక్తిర్బిందురూపస్సదా శివః, అవినాభావసంబంధం తస్మాద్బిందుత్రికోణయోః. ఏవం విభాగమజ్ఞాత్వా శ్రీచక్రం యస్సమర్చయేత్, న తత్ఫలమవాప్నోతి లలితా వా న తుష్యతి' ఇత్యాదివచనైరుక్తస్య శ్రీచక్రస్యోక్తచక్రషట్కస్య చ చింతితం యోగిభిస్స్మృతమైక్యం సాధకేంద్రోఽనుధ్యాయతి. అథానంతరం శ్రీచక్రమంత్రయోరపి చింతితైక్యమనుధ్యాయతి. తతస్తదనంతరం చక్రస్య తవైక్యం మంత్రస్య చైక్యమిత్యేవం క్రమాదనుధ్యాయతి. ౩౭. ఉపసంహరతి. ఇతీతి. కియంతం సమయం కాలం నినాయ నీతవాన్ - విషమే ససజా గురూ సమే చేత్ సభరా యశ్చ వసంతమాలికా సా. ౩౮. తతః కదాచిత్స్వశిష్యైస్సహ శ్రీశంకరశ్శ్రీబలీతి సంజ్ఞా యస్య తం ద్విజగ్రామకం శ్రయతి స్మ తం విశినష్టి- ప్రతిగృహం హుతాదగ్నిహోత్రదుగ్ధాత్ప్రసరతా పావనేన గంధేన లోభనీయం ప్రార్థ్యం. ౩౯. పున స్తమేవ వర్ణయతి - శనకైర్భ్రాంత్వా నిజకర్మనిష్ఠాన్ దూరాన్నిషిద్ధం త్యజతః ప్రమాదశూన్యాన్ ద్విజాతీన్ నరాన్ దృష్ట్వా ప్రదేశ

ద్విజాతీన్నిజకర్మనిష్ఠాన్ దూరాన్నిషిద్ధం త్యజతో౽ప్రమత్తాన్. ౪౦. యస్మిన్ సహస్రద్వితయం జనానా మగ్న్యాహితానాం శ్రుతిపాఠకానామ్, వసత్యవశ్యం శ్రుతిచోదితాసు క్రియాసు దక్షం ప్రథితానుభావమ్. ౪౧. మధ్యే వసన్ యస్య కరోతి భూషాం పినాకపాణిర్గిరిజాసహాయః, హారస్య యష్టేస్తరలో యథా వై రాత్రే రివేందుర్గగనాధిరూఢః. ౪౨. తత్ర ద్విజః కశ్చన శాస్త్రవేదీ ప్రభాకరాఖ్యః ప్రథితానుభావః, ప్రవృత్తిశాస్త్రైకరతస్సుబుద్ధిరాస్తే క్రతూన్మీలితకీర్తిబృందః. ౪౩. గావో హిరణ్యం ధరణీ సమగ్రా సద్బాంధవా జ్ఞాతిజనాశ్చ తస్య, సంత్యేవ కిం తైర్నహి తోష ఏభిః పుత్రో యదస్యాజని ముగ్ధచేష్టః. ౪౪. న వక్తి కించిన్న శృణోతి కించి ద్ధ్యాయన్నివాస్తే కిల మందచేష్టః, రూపేషు మారో మహసా మహస్వాన్ ముఖేన చంద్రః క్షమయా మహీసమః. ౪౫. గ్రహగ్రహాత్కిం జడవద్విచేష్టతే కింవా స్వభావాదుత పూర్వకర్మణః, సంచింతయంస్తిష్ఠతి తత్పితా౽నిశం సమాగతాన్ ప్రష్టుమనా బహుశ్రుతాన్. ౪౬. శిష్యైః ప్రశిష్యైర్బహుపుస్తభారైస్సమాగతం కంచన పూజ్యపాదమ్, శుశ్రావ తం గ్రామమనిందితాత్మా

మలబ్ధ్వా౽పమృత్యుర్యస్మాద్బహిరేవ యాతి-ఉ. ౪౦. యస్మిన్నాహితాగ్నీనాం వేదపాఠకానాం జనానాం ద్విసహస్రమవశ్యం వేదవిహితాసు క్రియాసు దక్షం ప్రథితప్రభావం వసతి. ౪౧. కించ గిరిజాసహాయః పినాకపాణిర్మధ్యేవసన్యస్య భూషాం కరోతి. తత్ర దృష్టాంతద్వయమాహ-యథా హారస్య యష్టేర్లతికాయాః తరలో మధ్యమణిః భూషాం కరోతి. 'తరలశ్చంచలే షిద్గే భాస్కరే౽పి త్రిలింగకః, హారమధ్యమణౌ పుంసీ'తి మేదినీ - యథా వా గగనాధిరూఢశ్చంద్రో రాత్రేర్భూషాం కరోతి తద్వత్. ౪౨. తత్ర తస్మిన్ గ్రామే శాస్త్రజ్ఞః ప్రభాకరసంజ్ఞః కశ్చనాస్తే స్మ. తం విశినష్టి—ప్రవృత్తీతి:—క్రతుభిరున్మీలితం కీర్తిబృందం యేన సః. ౪౩. తైస్సద్భిః కిం? న కిమపి. హి యస్మాదేభిః సర్వైస్తోషో నాస్తి. తోషాభావే హేతుర్యద్యస్మాదస్య పుత్రో ముగ్ధచేష్టో౽జని-ఇంద్ర. ౪౪. తదీయాం తాం చేష్టామేవ దర్శయతి - నేతి. తదీయం రూపం వర్ణయతి-రూపేషు మారః కామః, మహసా తేజసా మహస్వాన్ సూర్యః-ఉ. ౪౫. అధునా తత్పితృచేష్టాం దర్శయతి - తత్పితా ఇత్యేవమనిశం సంచితయన్ ఆలోచయన్ సమాగతాన్ బహుశ్రుతాన్ ప్రష్టుమనాస్తిష్ఠతి స్మ. ౪౬. తతః కదాచిద్బహుపుస్తకభారైశ్శిష్యైస్సహ తం గ్రామం ప్రతి సమాగతం కంచన పూజ్యపాదం

వినాయసూనుం నికటం స తస్య. ౪౭. న శూన్యహస్తో నృపమిష్టదైవం గురుం చ యాయాదితి శాస్త్రవిత్స్వయమ్, సోపాయనః ప్రాప గురుం వ్యతిశ్రణత్ఫలం ననామాస్య చ పాదపంకజే. ౪౮. అనీనమత్తం చ తదీయపాదయోర్జడాకృతిం భస్మనిగూఢవహ్నివత్, స నోదతిష్ఠత్పతితః పదాంబుజే ప్రాయః స్వజాడ్యం ప్రకటం విధిత్సతి. ౪౯. ఉపాత్తహస్తశ్శనకైరవాఙ్ముఖం తం దేశికేంద్రః కృపయోదతిష్ఠపత్, ఉత్థాపితే స్వే తనయే పితాఽబ్రవీద్వద ప్రభో జాడ్యమముష్య కిం కృతమ్. ౫౦. వర్షాణ్యతీయుర్భగవన్నముష్య పంచాష్ట జాతస్య వినాఽవబోధమ్, నాధ్యైష్ట వేదానలిఖచ్చ నార్ణానచీకరం చోపనయం కథంచిత్. ౫౧. క్రీడాపరః క్రోశతి బాలవర్గస్తథాఽపి న క్రీడితుమేష యాతి, బాలాశ్శతా ముగ్ధమిమం నిరీక్ష్య సంతాడయంతేఽపి న రోషమేతి. ౫౨. భుఙ్క్తే కదాచిన్న తు జాతు భుఙ్క్తే స్వేచ్ఛావిహారీ న కరోతి చోక్తమ్, తథాఽపి రుష్టేన న తాడ్యతేఽయం స్వకర్మణా వర్తత ఏవ నిత్యమ్. ౫౩. ఇతీరయిత్వోపరతే చ విప్రే పప్రచ్ఛ తం శంకరదేశికేంద్రః, కస్త్వం కిమేవం జడవత్ప్రవృత్తస్స చాబ్రవీద్బాలవపుర్మహాత్మా. ౫౪. నాహం జడః కింతు జడః ప్రవర్తతే మత్సన్నిధానేన న సం

శుశ్రావ తతశ్చానిందితాత్మా స ప్రభాకరస్తస్య పూజ్యపాదస్య నికటం పుత్రం నీతవాన్. ఆ. ౪౭. కిం శూన్యహస్త ఏవ గతః? నేత్యాహ- శూన్యహస్త ఇతి-'రిక్తహస్తస్తు నోపేయాద్రాజానం దైవతం గురు' మితి శాస్త్రవిత్స్వయం సోపాయనో గురుం శ్రీశంకరం ప్రాప. కిం తదుపాయనమిత్యపేక్షాయామాహ - ఫలం వ్యతిశ్రణత్ ప్రాయచ్ఛత్. అస్య గురోః పాదకమలే ననామ చ. ఉ. ౪౮. భస్మనా నిగూఢవహ్నివజ్జడతుల్యాకృతిం తం పుత్రం చ తదీయపాదయోరనీనమత్. భస్మనీతి భిన్నం వా పదం. స పుత్రః ప్రాయస్స్వజాడ్యం ప్రకటం విధాతుమిచ్ఛతి. ౪౯. ఉపాత్తో గృహీతస్తదీయహస్తో యేన స దేశికేంద్రశ్శ్రీశంకరః ఉదతిష్ఠపత్ ఉత్థాపితవాన్. ౫౦. తజ్జాడ్యమేవ వర్ణయతి-వర్షాణీతి. పంచాష్ట త్రయోదశ. నాధ్యైష్ట నైవాధీతవాన్. అర్ణాన్ వర్ణాన్. యథాకథంచిదుపనయం కృతవానస్మి. ౫౧. ఏవం జాడ్యం ప్రదర్శ్యౌద్ధత్యం తస్య చేష్టాం వర్ణయతి - క్రీడాపర ఇతి ద్వాభ్యాం. ౫౨. యద్యప్యేవం తథాఽపి రుష్టేన మయాఽయం న తాడ్యతే. ౫౩. ఇత్యేవం కథయిత్వా ప్రభాకరే ఉపరతే సతి తం శంకరదేశికేంద్రః పప్రచ్ఛ. ౫౪. కస్త్వమితి ప్రశ్నస్యోత్తరం వక్తు

దిహే గురో, షడూర్మిషడ్భావవికారవర్జితం సుఖైకతానం పరమస్మి తత్పదమ్. ౫౫. మమేవ భూయాదనుభూతిరేషా ముముక్షువర్గస్య నిరూప్య విద్వాన్, పద్యైః పరైర్ద్వాదశభిర్బభాషే చిదాత్మతత్త్వం

మాదౌ కిమేవం జడవత్ప్రవృత్తః? ఇత్యత్రాహ-నాహం జడః, కింతు మత్సన్నిధానేన జడః ప్రవర్తతే. హేగురో ఽస్మిన్నర్థే అహం న సందిహే, తస్మాత్ శోకమోహ క్షుత్పిపాసాజరామృత్యులక్షణషడూర్మిభిర్జాయతేఽస్తి వర్ధతే విపరిణమతే ఽపక్షీయతే నశ్యతీత్యుక్త షడ్భావవికారైశ్చ రహితం సుఖైకతానం పరం సర్వోత్తమం తత్పదమహమస్మి. పరం దేహేంద్రియాద్యతిరిక్తం ప్రత్యక్చైతన్యం తత్పదం శోధితతత్పదార్థాభిన్నమితి వా. ౫౫. హే విద్వన్ మమేవైషా ఽనుభూతిర్ముముక్షువర్గస్య భూయాదితి నిరూప్యాన్యైర్ద్వాదశభిః పద్యైర్విధుతప్రపంచచిదాత్మతత్త్వం బభాషే. తథాహి - హస్తామలకశ్లోకాః. 'నిమిత్తం మనశ్చక్షురాదిప్రవృత్తౌ నిరస్తాఖిలోపాధిరాకాశకల్పః, రవిర్లోకచేష్టా నిమిత్తం యథా యస్స నిత్యోపలబ్ధిస్వరూపో ఽహమాత్మా. ౧. యమగ్న్యుష్ణవన్నిత్యబోధస్వరూపం మనశ్చక్షురాదీన్యబోధాత్మకాని, ప్రవర్తంత ఆశ్రిత్య నిష్కంపమేకం-స. ౨. ముఖాభాసకో దర్పణే దృశ్యమానో ముఖత్వాత్పృథక్త్వేన నైవాస్తి వస్తు, చిదాభాసకో ధీషు జీవో ఽపి తద్వత్ - స. ౩. యథా దర్పణాభావ ఆభాసహానౌ ముఖం విద్యతే కల్పనాహీనమేకం, తథా ధీవియోగే నిరాభాసకో యః - స. ౪. మనశ్చక్షురాదేర్వియుక్తస్స్వయం యో మనశ్చక్షురాదేర్మనశ్చక్షురాదిః, మనశ్చక్షురాదేరగమ్యస్వరూపః - స. ౫. య ఏకో విభాతి స్వతశ్శుద్ధచేతాః ప్రకాశస్వరూపో ఽపి నానేవ ధీషు, శరావోదకస్థో యథా భానురేకః - స. ౬. యథా ఽనేకచక్షుః ప్రకాశో రవిర్న క్రమేణ ప్రకాశీకరోతి ప్రకాశ్యం, అనేకా ధియో యస్తథైకప్రబోధః - స. ౭. వివస్వత్ప్రభాతం యథా రూపమక్షం ప్రగృహ్ణాతి నాభాతమేవం వివస్వాన్, తథా భాత ఆభాసయత్యేకమక్షం - స. ౮. యథా సూర్య ఏకో ఽప్యనేకశ్చలాసు స్థిరాస్వప్సు చైకో ఽగ్నిభావ్యస్వరూపః, చలాసు ప్రభిన్నస్సుధీష్వేక ఏవ-స. ౯. ఘనచ్ఛన్నదృష్టిర్ఘనచ్ఛన్నమర్కం యథా మన్యతే నిష్ప్రభం చాతిమూఢః - తథా బద్ధవద్భాతి యో మూఢదృష్టేః-స. ౧౦. సమస్తేషు వస్తుష్వనుస్యూతమేకం సమస్తాని వస్తూని యం న స్పృశంతి- వియద్వత్సదా శుద్ధమచ్ఛస్వరూపః-స. ౧౧. ఉపాధౌ యథా భేదతా సన్మణీనాం తథా భేదతా బుద్ధిభేదేషు తేఽపి - యథా చంద్రికాణాం జలే చంచలత్వం తథా చంచలత్వం తవాపీహ విష్ణో

విధుతప్రపంచమ్. ౫౮. ప్రకాశయంతే పరమాత్మతత్త్వం కరస్థధాత్రీఫలవద్యదేకమ్, శ్లోకాస్తు హస్తామలకాః ప్రసిద్ధాస్తత్కర్తురాఖ్యాపి తథైవ వృత్తా. ౫౯. వినోపదేశం స్వత ఏవ జాతః పరాత్మబోధో ద్విజవర్యసూనోః, వ్యస్మేష్ట సంప్రేక్ష్య స దేశికేంద్రో న్యధాత్స్వహస్తం కృపయోత్తమాంగే. ౬౦. సుతే నివృత్తే వచనం బభాషే స దేశికేంద్రః పితరం తదీయమ్, వస్తుం న యోగ్యో భవతా సహాయం న తేఽమునాఽర్థో జడిమాస్పదేన. ౬౧. పురాభవాభ్యాసవశేన సర్వం స వేత్తి సమ్యఙ్న చ వక్తి కించిత్, నో చేత్కథం స్వానుభవైకగర్భపద్యాని భాషేత నిరక్షరాస్యః. ౬౨. న సక్తిరస్యాస్తి గృహాదిగోచరా నాత్మీయదేహే భ్రమతోఽస్య విద్యతే, తాదాత్మ్యతాఽన్యత్ర మమేతి వేదనం యదా న సా స్వే కిము బాహ్యవస్తుషు. ౬౩. ఇతీరయిత్వా భగవాన్ ద్విజాత్మజం యయౌ గృహీత్వా దిశమీప్సితాం పునః, విప్రోఽప్యనువ్రజ్య యయౌ స్వమందిరం కియత్ప్రదేశం స్థిరధీ

ఇతి. ౧౨. ఉప. ౫౮. యదేకం పరమాత్మతత్త్వం తత్కరస్థామలకఫలవత్ప్రకాశయంతే అతస్తే శ్లోకాస్తు హస్తామలకాః ప్రసిద్ధాస్తేషాం కర్తురాఖ్యాపి తథైవ హస్తామలక ఇతి వృత్తా ప్రవృత్తా-ఉ. ౫౯. ఉపదేశం వినా స్వతఏవ ద్విజవర్యసూనోః పరాత్మబోధో జాత ఇతి సంప్రేక్ష్య విస్మయం ప్రాప్తో దేశికేంద్రో ద్విజవర్యసూనోశ్శిరసి స్వహస్తం న్యధాత్. ౬౦. ఉదాహృతపద్యాన్యుక్త్వా సుతే నివృత్తే సతి దేశికేంద్రస్తదీయం పితరం వచనం బభాషే. తదాహ-భవతా సహాయం వస్తుం యోగ్యో న భవతి. కించామునా జడతాస్పదేన తవ కించిత్ప్రయోజనం నాస్తి. ౬౧. నన్వేవంభూతేన తవాపి కిం ప్రయోజనమిత్యాశంక్యాహ - పురాభవస్య పూర్వజన్మనోఽభ్యాసస్య వశేన స తవ పుత్రః సర్వం జానాతి. ౬౨. న వస్తుం యోగ్యో భవతా సహాయమిత్యత్ర హేతుమాహ-అస్య గృహాదివిషయాసక్తిరాసక్తిర్నాస్తి. తథాఽఽత్మీయదేహే భ్రమాత్తాదాత్మ్యతాఽస్య న విద్యతే. తథా దేహాదన్యత్ర మమేతి జ్ఞానమస్య న విద్యతే. సా తాదాత్మ్యతా తు యదా స్వేదేహే నాస్తి తదా బాహ్యవస్తుషు సా నాస్తీతి కిము వక్తవ్యం.౬౩. ఇతీరయిత్వా భగవాన్ ద్విజాత్మజం గృహీత్వా పునరీప్సితాం దిశం యయౌ. ప్రభాకర సంజ్ఞో విప్రోఽపి కియత్ప్రదేశమనువ్రజ్య స్వమందిరం యయౌ. నను స్వపుత్రవి

ర్బహుశ్రుతః. ౬౨. తతశ్శతానందమహేంద్రపూర్వై స్సుపర్వబృందై రుపగీయమానః, పద్మాంఘ్రిముఖ్యై స్సమవాప్తకామః క్షోణీపతిః శృంగగిరిం ప్రతస్థే. ౬౩. యత్రాధునాప్యుత్తమ మృశ్యశృంగ స్తపశ్చరత్యాత్మభృదంతరంగః, సంస్పర్శమాత్రేణ వితీర్ణభద్రా విద్యోతతే యత్ర చ తుంగభద్రా. ౬౪. అభ్యాగతార్చాల్పితకల్పశాఖాకూలంకషాధీతసమస్తశాఖాః, ఇజ్యాశతైర్యత్ర సముల్లసంతశ్శాంతాంతరాయా నివసంతి సంతః. ౬౫. అధ్యాపయామాస స భాష్యముఖ్యాన్ గ్రంథాన్నిజాంస్తత్ర మనీషిముఖ్యాన్, ఆకర్ణనప్రాప్య మహాపుమర్థానాదిష్టవిద్యాగ్రహణే సమర్థాన్. ౬౬. మందాక్షనమ్రం కలయన్నశేషం పరాణుదత్ప్రాణితమాంస్యశేషమ్, నిరస్తజీవేశ్వరయోర్విశేషం వ్యాచష్ట వాచస్పతినిర్విశేషమ్. ౬౭. ప్రకల్ప్య తత్రేంద్రవిమానకల్పం ప్రాసాదమావిష్కృతసర్వశిల్పమ్, ప్రవర్తయామాస స దేవతాయాః

యోగే వ్యాకులతాం కిమితి న ప్రాపేత్యాశంక్యాహ-స్థిరధీర్యతో బహుశ్రుతః. ౬౨. తతస్తదనంతరం విష్ణుప్రముఖైర్దేవబృందైరుపగీయమానః పద్మపాదాదిభిస్సవాప్తకామో రాజా శృంగగిరిం ప్రతస్థే. 'శతానందో మునేర్భేదే దేవకీనందనేఽపి చ' ఇతి మేదినీ. ౬౩. యస్మిన్ శృంగగిరావధునాఽపి ఆత్మభృతామంతరంగః ఋశ్యశృంగ ఉత్తమం తపశ్చరతి, యత్ర చ సంస్పర్శమాత్రేణ వితీర్ణం సమర్పితం భద్రం కల్యాణం యయా సా తుంగభద్రాఖ్యా నదీ విద్యోతతే. ౬౪. తత్ర యే సంతో వసంతి తాన్ విశినష్టి-అభ్యాగతానాం పూజయా ఽప్యల్పీకృతానాం కల్పవృక్షశాఖానాం కూలంకషాః అధీతా సర్వశాఖా యైరిజ్యాశతైస్సమ్యగుల్లసంతశ్శాన్తాన్త రాయాశ్శాన్తవిఘ్నాః-ఇంద్ర. ౬౫. తస్మిన్ పర్వతే మనీషిముఖ్యాన్ శ్రవణమాత్రేణ ప్రాప్యో మహాపురుషార్థో మోక్షో యైస్తానుపాదిష్టవిద్యాగ్రహణే సమర్థాన్ స శ్రీశంకరో భాష్యప్రముఖాన్నిజాన్గ్రంథానధ్యాపయామాస ఆకర్ణనేన ప్రాప్యో మహాపుమర్థో యేభ్యస్తాన్ గ్రంథానితి వా. ౬౬. శేషమనన్తం మన్దాక్షనమ్రం లజ్జయా నమ్రం కలయన్ కుర్వన్నివా శేషం యథా స్యాత్తథా ప్రాణినామాన్తరతమాంసి అజ్ఞానాని పరాణుదత్ అపాకరోత్. యతో వాచస్పతినా నిర్విశేషం యథా భవతి తథా నిరస్తజీవేశ్వరయోర్విశేషం వ్యాచష్ట-ఉ. ౬౭. తతశ్చ తస్మిన్ పర్వతే ఇంద్రవిమానసదృశమావిష్కృతసర్వశిల్పం ప్రాసాదం ప్రకల్ప్య బ్రహ్మాద్యైరపి పూజితాయా దేవతాయాః పూజాం స ప్రవర్తయామాస. అత్ర ప్రాంచః - మఠం కృత్వా తత్ర విద్యాపీఠనిర్మాణం కృత్వా

పూజామజాద్యైరపి పూజితాయాః. ౭౮. యా శారదాంబేత్యభిధాం వహంతీ కృతాం ప్రతిజ్ఞాం ప్రతిపాలయంతీ, అద్యాపి శృంగేరిపురే వసంతీ ప్రద్యోతతేఽభీష్టవరాన్ దిశంతీ. ౭౯. చిత్తానువర్తీ నిజధర్మచారీ భూతానుకంపీ తనువాగ్విభూతిః, కశ్చిద్వినేయోఽజని దేశికస్య యం తోటకాచార్యముదాహరంతి. ౮౦. స్నాత్వా పురా క్షిపతి కంబళవస్త్రముఖ్యై రుచ్చాసనం మృదు సమం స దదాతి నిత్యమ్, సంలక్ష్య దంతపరిశోధనకాష్ఠమగ్ర్యం బాహ్యాదికం గతవతే సలిలాదికం చ. ౮౧. శ్రీదేశికాయ గురవే తనుమార్జవస్త్రం విశ్రాణయత్యనుదినం వినయోపపన్నః, శ్రీపాదపద్మయుగమర్దనకోవిదశ్చ ఛాయేవ దేశికమసౌ భృశమన్వయాద్యః. ౮౨. గురోస్సమీపే న తు జాతు జృంభతే ప్రసారయన్నో చరణౌ నిషీదతి, నోపేక్షతే వా బహు వా న భాషతే న పృష్ఠదర్శీ పురతోఽస్య తిష్ఠతి. ౮౩. తిష్ఠన్ గురౌ తిష్ఠతి సంప్రయాతే గచ్ఛన్బ్రువాణే వినయేన శృణ్వన్, అనుచ్యమానోఽపి హితం విధత్తే యచ్చాహితం తచ్చ తనోతి నాస్య. ౮౪.

భారతీసంప్రదాయం నిజశిష్యం చకార. 'యస్త్వద్వైతమతే స్థిత్వా భారతీపీఠనిందకః, స యాతి నరకం ఘోరం యావదాభూతసంప్లవం' కంచిచ్ఛిష్యం సురేశ్వరాఖ్యం పీఠాధ్యక్షమకరోదితి. ౭౮. సా దేవతా కేత్యాకాంక్షాయామాహ-యేతి. ౭౯. అథ తత్ర యద్వృత్తం తద్దర్శయితుమారభతే-చిత్తానువర్తీతి - తన్వీ సూక్ష్మా వాగ్విభూతిర్యస్య స మందభాషణ ఇత్యర్థః. దేశికస్య కశ్చిచ్ఛిష్యోఽజని అభూత్. ౮౦. స సదైవ గురుశుశ్రూషణపర ఇత్యాహ-పురా గురుస్నానాత్పూర్వం స్నాత్వా కంబళవస్త్రప్రముఖై రుచ్చాసనం మృదు కోమలం సమం సమానం క్షిపతి కరోతి తం తం కాలం సంలక్ష్యైవ న త్వాజ్ఞప్తో నిత్యం దంతపరిశోధనకాష్ఠం అగ్ర్యం శాస్త్రోక్తం దదాతి. బాహ్యాదికం గతవతే జలమృత్తికాదికం చ దదాతి-వ. ౮౧. విశ్రాణయతి ప్రయచ్ఛతి స్మ. యోఽసౌ దేశికం ఛాయేవాన్వగచ్ఛత్. ౮౨. వక్తవ్యం నోపేక్షతే వా బహు వా న భాషతే. వంశస్థేంద్రవంశా మిశ్రితత్వాదుపజాతిః. 'ఇత్థం కిలాన్యాస్వపి మిశ్రితాసు స్మరంతి జాతిష్విదమేవ నామే'త్యుక్తత్వాత్. ౮౩. కించ గురౌ తిష్ఠతి సతి తిష్ఠన్ తస్మిన్ సంప్రయాతే గచ్ఛన్ బ్రువాణే వినయేన శృణ్వన్ సన్నకథ్యమానోఽపి హితం విధత్తే యచ్చాస్య గురోరహితం తచ్చ న విస్తారయతి - ఉ. ౮౪. ఏవంభూతే తస్మిన్ శిష్యవరే కదాచిత్స్వశాటీప్రక్షాళనాయాపవర్తనీగాః నదీకలాని

తస్మిన్ కదాచన వినేయవరే స్వశాటీప్రక్షాళనాయ గతవత్యపవర్తనీ
గాః వ్యాఖ్యానకర్మణి తదాగమమీక్షమాణో భక్తేషు వత్సలతయా
విలలంబ ఏషః. ౭౫. శాంతిపాఠమథ కర్తుమసంఖ్యేష్వాద్యతేషు స వినే
యవరేషు, స్థీయతాం గిరిరపి క్షణమాత్రాదేష్యతీతి సముదీరయతి
స్మ. ౭౬. తాం నిశమ్య నిగమాన్తగురూక్తిం మన్దధీరనధికార్యపి
శాస్త్రే, కిం ప్రతీక్ష్యత ఇతి స్మ హ భిత్తిః పద్మపాదమునినా సమదర్శి.
౭౭. తస్య గర్వమపహర్తుమఖర్వం స్వాశ్రయేషు కరుణాతిశయాచ్చ,
వ్యాదిదేశ స చతుర్దశవిద్యాస్సద్య ఏవ మనసా గిరినామ్నే. ౭౮.
సోఽధిగమ్య తదనుగ్రహమగ్ర్యం తత్క్షణేన విదితాఖిలవిద్యః, ఐష్ట

ప్రతి గతవతి సతి తస్యాగమనమీక్షమాణో భక్తేషు వత్సలతయా వ్యాఖ్యానాఖ్యే
కర్మణి విలలంబే. 'గౌ స్స్వర్గేచ బలీవర్దే రశ్మౌ చ కులిశే పుమాన్, స్త్రీసౌరభేయీ
దృగ్బాణదిగ్వాగ్భూమ్యప్సుభూమ్ని'చేతి మేదినీ-వ. ౭౫. అథానంతరమసంఖ్యాతేషు
శిష్యవరేషు శాంతిపాఠం కర్తుం ఉద్యతేషు సత్సు స దేశికేంద్రః స్థీయతాం గిరిరపి
క్షణమాత్రాదేష్యతీతి గిరతి స్మ-స్వా. ౭౬. తాం వేదాన్తరూపాం గురూక్తిం నిశమ్య భేద
బుద్ధిత్వాద్భిత్తిః కుడ్యతుల్యో జడశ్శాస్త్రే ఽనధికార్యపి కిమర్థం ప్రతీక్ష్యత ? ఇతిస్మహ
పద్మపాద మునినా సమదర్శి." ఇతి సూచనార్థం భిత్తిస్సముద్దర్శితేతి వా. ౭౭. అఖర్వ
మనల్పం తస్య పద్మపాదస్య గర్వమపాకర్తుం స్వయమేవ ఆశ్రయో యేషాం తథా
భూతేషు స్వభక్తేషు కరుణాయా అతిశయాచ్చ స శ్రీశంకరస్తత్క్షణ ఏవ గిరినామ్నే
చతుర్దశ విద్యా మనసా ఆదిదేశ. ౭౮. స గిరిరగ్ర్యం తస్య గురోరనుగ్రహమధిగమ్య
తత్క్షణేన విదితాఖిలవిద్యః. భగవన్నుదధౌ మృతిజన్మజలే సుఖదుఃఖఝషే పతితం
వ్యథితమ్, కృపయా శరణాగతముద్ధర మామనుశాధ్యుపసన్నమనన్యగతిం. ౧. వినివర్త్య
రతిం విషయే విషమాం పరిముచ్య శరీరనిబద్ధమతిమ్ ! పరమాత్మపదే భవ నిత్యరతో జహి
మోహమయం భ్రమమాత్మమతే. ౨. విసృజాన్నమయాదిషు పంచసు కోశమహామస్మి
మమేతి మతిం సతతం, దృశిరూపమనంతమజం విగుణం హృదయస్థమవేహి సదాఽహ
మితి. ౩. జలభేదకృతా బహుతేవ రవేర్ఘటికాదికృతా నభసోఽపి యథా, మతిభేద
కృతా తు తథా బహుతా తవ బుద్ధిదృశోఽవికృతస్య సదా. ౪. దినకృత్ప్రభయా
సదృశేన సదా జనచిత్తగతం సకలం స్వచితా, విదితం భవతాఽవికృతేన సదా యత
ఏవమతోఽసి సదేవ సదా. ౫. ఇత్యాదిభిర్గురుశిష్యసంవాదేన పరతత్త్వవ్యంజకైః.

దేశికవరం పరతత్త్వవ్యంజకైర్లలితతోటకవృత్తైః. ౭౯. శ్రీమద్దేశికపాద పంకజయుగీమూలా తదేకాశ్రయా తత్కారుణ్యసుధావసేకసహితా తద్భక్తిసద్వల్లరీ, హృద్యం తోటకవృత్తవృత్తరుచిరం పద్యాత్మకం సత్ఫలం లేభే భోక్తుమనో ఽతి సత్తమ శుకై రాస్వాద్యమానం ముహుః. ౮౦. యేనౌన్నత్య మవాపితా కృతపదా కామం క్షమాయా మియం నిశ్శ్రేణిః పదమున్నతం జిగమిషో ర్వ్యోమ స్పృశంతీ పరమ్, వంశ్యా కాప్యధరీకృతత్రిభువనశ్రేణీ గురూణాం కథం సేవా తస్య యతీశితుర్న విరలం కుర్వీత గుర్వీ తమః. ౮౧. అథ తోటకవృత్త పద్యజాతైరయమజ్ఞాతసుపర్వసూక్తికో ఽపి, దయయైవ గురోస్త్రయీ శిరోఽర్థం స్ఫుటయన్నైక్షత విచక్షణస్సతీర్థ్యైః. ౮౨. అథ తస్య బుధస్య వాక్యగుంభం నిశమయ్యామృతమాధురీధురీణమ్, జలజాంఘ్రిముఖాస్సతీర్థ్యవర్యాః స్మయమస్యస్య సవిస్మయా బభూవుః. ౮౩.

'ఇహతోటకమంబుధి సైః ప్రథిత' మిత్యుక్తలక్షణైస్తోటకవృత్తైస్సహ దేశికవరం శ్రీశంకరం ప్రత్యాగతవానిత్యర్థః. స్వా. ౭౯. శ్రీమద్దేశికస్య పాదపఙ్కజయుగళం మూలం యస్యాస్స శ్రీశంకరఏవ ఏక ఆశ్రయో యస్యాస్తస్య కారుణ్యసుధావసేకేన సహితా తస్య గిరేర్భక్తిలక్షణా సద్వల్లరీ తోటకవృత్తలక్షణేన వృత్తేన ప్రసవబన్ధనేన హృద్యం సుందరం భోక్తుం మనో యేషాం తైస్సత్తమలక్షణైశ్శుకైర్ముహురాస్వాద్యమానం పద్యాత్మకం ఫలం లేభే. శా.౮౦. అత్ర విస్మయో న కార్య ఇత్యాశయేనాహ-యేనౌన్నత్యం ప్రాపితా సతీ భూమా యథేష్టం కృతపదా లబ్ధాస్పదా. అధరీకృతత్రిభువనపఙ్క్తిః. గుర్వీ శ్రేష్ఠా గురూణాం సేవా ఉన్నతం పరం పదం మోక్షం గంతుమిచ్ఛోః కాపి వంశోద్భవా నిశ్శ్రేణిరధిరోహిణీ తస్య యతీశితుర్గిరేస్తమో ఽజ్ఞానం విరళం కథం న కుర్వీత. ౮౧. అథానంతరమయమజ్ఞాతాస్సుప్రస్తావా యాసు తథాభూతాస్సూక్తయో యేన తథాభూతో ఽపి. 'పర్వ క్లీబం మహే గ్రంథా ప్రస్తావే లక్షణాంతరే' ఇతి మేదినీ. గురోర్దయయైవ తోటకవృత్తపద్యజాతైస్త్రయీశిరసామర్థం స్ఫుటయన్సతీర్థ్యైః గురోశ్శిష్యైర్విచక్షణః ఐక్షి దృష్టః - మాలినీ. ౮౨. అథానంతరం తస్య వాక్యానాం సందర్భమమృతమాధురీధురీణం నిశమ్య పద్మపాదప్రముఖాః సతీర్థ్యవర్యాః గర్వం పరిత్యజ్య సవిస్మయా బభూవుః. ౮౩. తోటకాఖ్యపద్యప్రాదుర్భావఏవ తదా

భక్త్యుత్కర్షాత్ప్రాదురాసన్యతో ఽస్మాత్పద్యాన్యేవం తోటకాఖ్యాని సంతి, తస్మాదాహు స్తోటకాచార్యమేనం లోకే శిష్టాః శిష్టవంశ్యం మునీంద్రమ్. ౮౮. అద్యాపి తత్ప్రకరణం ప్రథితం పృథివ్యాం తత్సంజ్ఞయా లఘు మహార్థమనల్పనీతి, శిష్టైర్గృహీతమతిశిష్టపదానువిద్ధం వేదాన్తవేద్యపరతత్త్వనివేదనం యత్. ౮౯. తోటకాహ్వయమవాప్య మహార్షేః ఖ్యాతిమాప స దిశాసు తదాది, పద్మపాదసదృశప్రతిభావాన్ముఖ్యశిష్యపదవీమపి లేభే. ౯౦. పుమర్థాశ్చత్వారః కిముత నిగమా ఋక్ప్రభృతయః ప్రభేదా వా ముక్తేర్విమలతరసాలోక్యముఖరాః, ముఖానాంవాహో ధాతుశ్చిరమితి విమృశ్యాథ విబుధా విదుః శిష్యాన్ హస్తామలకముఖరాన్ శంకరగురోః. ౯౧. స్ఫారద్వారప్రఘాణద్విరదమదసముల్లోలకల్లోలభృంగీ సంగీతోల్లాసభంగీ ముఖరితహరిత స్సంపదో ఽకింపచానైః, నిష్ఠీవ్యన్తే ఽతిదూరా దధిగతభగవత్పాద సిద్ధాంతకాష్ఠానిష్ఠాసంపద్విజృంభన్నిరవధిసుఖదస్వాత్మలాభైకలోభైః.

ఖ్యాప్రవృత్తినిమిత్తమిత్యాహ—భక్త్యేతి. యతోఽస్మాద్గిరేస్సంతి సమీచీనాని తోటకసంజ్ఞాని ప్రాదురాసన్ తస్మాదేనం శిష్టవంశప్రసూతం శిష్టా వేదాచారరతాః తోటకాచార్యమాహుః - శాలి. ౮౮. వేదాన్తవేద్యపరతత్త్వనివేదనం యత్తత్ప్రకరణమద్యాపి పృథివ్యాం తత్సంజ్ఞయా ప్రథితం. తద్విశినష్టి - లఘు సన్మహాంతోఽర్థా యస్మిన్నన ల్పా నీతయో యుక్తయో యస్మిన్నతి శ్రేష్ఠపదైరనువిద్ధం యుక్తం తదతఏవ శిష్టైర్గృహీతం-వ. ౮౯. మహర్షేః శ్రీశంకరాత్తోటకాఖ్యామవాప్య తదారభ్య ఆశాసుఖ్యాతిమాప - స్వా. ౯౦. హస్తామలక పద్మపాద సురేశ్వరతోటకాఖ్యేష్వాచార్యశిష్యేషు విబుధకృతవిమర్శం దర్శయతి—ధర్మార్థకామమోక్షాఖ్యాశ్చత్వారః కిముత ఋగ్యజుస్సామాథర్వణాఖ్యా వేదాః కిం వా సాలోక్యప్రముఖాస్సాలోక్యసామీప్యసారూప్యసాయుజ్యాఖ్యా ముక్తేర్భేదాః అహోస్విద్బ్రహ్మణో ముఖానీతి విబుధా దేవాః పండితా వా చిరం విమృశ్య విచార్య హస్తామలకాదీన్ శంకరగురోశ్శిష్యాన్ విదుః-శి. ౯౧. స్ఫారద్వారాణాం విస్తీర్ణద్వారాణాం ప్రఘాణేషు బాహ్యప్రకోష్ఠేషు ద్విరదానామైరావతప్రభృతీనాం గజానాం మదస్య సముల్లోలేషు అతిచంచలేషు కల్లోలేషు యా భృంగ్యస్తాసాం సంగీతస్యోల్లాసభంగ్యా ముఖరితా ముఖరీకృతా ధ్వనితా హరితో దిశో యాసు తాస్స్వర్గసంపదః అధిగతా యా భగవత్పాదసిద్ధాంతకాష్ఠా తస్యాం నిష్ఠాయాస్సంపద ఉల్లసన్నిరవధికసుఖదస్య స్వాత్మనో లాభస్యైకో ముఖ్యో

౮౮. సమిన్ధానో మన్థాచలమథితసిన్ధూదరభవత్సుధా ఫేనా భేనామృతరుచిని భేనాత్మయశసా, నిరుంధానో దృష్ట్యా పరమహహా పంథానమసతాం పరాధృష్యైశ్శిష్యైరరమత విశిష్యైష మునిరాట్. ౮౯.

ఇతి శ్రీమాధవీయేతద్ధస్తథాత్ర్యాదిసంశ్రయః,
సంక్షేపశంకరజయే సర్గో ఽయం ద్వాదశోఽభవత్. ౧౨

లోభో యేషాం తైరకింపచాసైరత్యుదారైర్నిష్ఠీవ్యస్తే ధూత్క్రియంతే - ప్ర. ౮౮.
మంథాచలేన మథితాత్సింధోర్భవంత్యాస్సుధాయాః ఫేనస్యాభావదాభాయస్యామృతకాంతిని భేన తత్తుల్యేన స్వయశసా దేదీప్యమానః స్వదృష్ట్యాఽపరం నికృష్టం పరమన్యం వా ఽసతాం పస్థానం నిరుంధానః పరైరధృష్యైశ్శిష్యైస్సహ మునిరాట్ శ్రీశంకరో విశేషేణారమత - శి. ౮౯.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యబాలగోపాలతీర్థశ్రీపాదశిష్యదత్త

వంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే

శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే

ద్వాదశస్సర్గః.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

త్రయోదశసర్గప్రారంభః.

తతః కదాచిత్ప్రణిపత్య భక్త్యా సురేశ్వరార్యో గురుమాత్మ
దేశమ్, శారీరకే ఽత్యంతగభీరభావే వృత్తిం స్ఫుటం కర్తుమనా జగా
ద. ౧. మమ యత్కరణీయమస్తి తే త్వమిమం మామనుశాధ్యసంశ
యమ్, తదిదం పురుషస్య జీవితం యదయం జీవతి భక్తిమాన్ గురౌ.
౨. ఇతీరితే శిష్యవరేణ శిష్యం ప్రోచే దరీయానతిహృష్టచేతాః,
మత్కస్య భాష్యస్య విధేయమిష్టం నిబన్ధనం వార్తికనామధేయమ్.
౩. ద్రష్టుం సతర్కం భవదీయభాష్యం గంభీరవాక్యం న మమాస్తి
శక్తిః, తథాఽపి భావత్కకటాక్షపాతే యతే యథాశక్తి నిబన్ధనాయ.
౪. అస్త్వేవమిత్యార్యపదాభ్యనుజ్ఞామాదాయ మూర్ధ్నా స వినిర్జ

అథ వార్తికాన్తబ్రహ్మవిద్యాప్రవృత్తిం సపరికరాం నిరూపయితుమారభతే—
తతః కదాచిదాత్మోపదేష్టారం యద్వా ఆత్మదాసామీశం గురుం భక్త్యా ప్రణిపత్య
సురేశ్వరార్యో ఽత్యంతం గభీరో భావో యస్య తథాభూతే శారీరకభాష్యే వృత్తిం
స్ఫుటం యథా స్యాత్తథా కర్తుమనా బభాషే. ఉపజాతిః. ౧. యదువాచ తదాహ—
మమ యత్ తే కరణీయమస్తి తత్త్వమిమం మామసంశయమనుశాధి ఆజ్ఞాపయ.
యతో యదయం గురౌ భక్తిమాన్ సన్ జీవతి తదిదమేవ పురుషస్య జీవితం
వియో. ౨. మత్కస్య మదీయస్య భాష్యస్య వార్తికనామధేయమిష్టం నిబంధనం
త్వయా విధేయం. ౩. ఇత్యుక్తశ్శిష్య ఉవాచ—తర్కయుక్తం గంభీరవాక్యం భవదీ
యభాష్యం ద్రష్టుమపి మమ శక్తిర్నాస్తి తద్వార్తికవిధానసామర్థ్యం తు దూరనిరస్తం.
యద్యప్యేవం తథాఽపి భవదీయకటాక్షపాతే సతి యథాశక్తి నిబంధనార్థం యత్నం
కుర్వే. ౪. అస్త్వేవమిత్యార్యపాదాభ్యనుజ్ఞాం మూర్ధ్నా ఆదాయ స సురేశ్వరో వినిర్జ

గామ, అథాంబుజాంఘ్రేర్దయితాస్సతీర్థ్యాస్తం చిత్సుఖాద్యా రహసీత్థమూచుః. ౫. యోఽయం ప్రయత్నః క్రియతే హితాయ హితాయ నాయం విఫలత్వనర్థమ్, ప్రత్యేకమేవం గురవే నివేద్య బోద్ధా స్వయం కర్మణి తత్పరశ్చ. ౬. యస్సార్వలౌకికమపీశ్వరమీశ్వరాణాం ప్రత్యాదిదేశ బహుయుక్తిభిరుత్తరజ్ఞః, కర్మైవ నాకనరకాది ఫలం దదాతి నైవం పరోఽస్తి ఫలదో జగదీశితేతి. ౭. ప్రత్యేకమస్య ప్రళయం వదంతి పురాణవాక్యాని స తస్య కర్తా, వ్యాసో మునిర్జైమినిరస్య శిష్యస్తత్పక్షపాతీ ప్రలయావలంబీ. ౮. గురోశ్చ శిష్యస్య చ పక్షభేదే కథం తయోస్స్యాద్గురుశిష్యభావః, తథాఽపి యద్యస్తి స పూర్వపక్షస్సిద్ధాన్తభావస్తు గురూక్త ఏవ. ౯. ఆజన్మనస్స ఖలు

గామ, అథానంతరం పద్మపాదస్య ప్రియాస్సతీర్థ్యాః శిష్యాశ్చిత్సుఖాద్యాస్తం శ్రీశంకరాచార్యం రహస్యేవం వక్ష్యమాణప్రకారేణోచుః. ౫. యో ఽయం ప్రయత్నో హితాయ క్రియతే తుభ్యం హితాయ న భవతి కింత్వయం అనర్థం విశేషేణ ఫలత్వితి సంభావనాయాం లోట్. ఇత్యేవం ప్రత్యేకం గురవే నివేద్యోచురిత్యన్వయః. తదుదాహరతి-స్వయం విద్వాన్ కర్మణి తత్పరశ్చ య ఇతి పరేణ సమ్బన్ధః. ౬. యో మండనస్సార్వలౌకికం సర్వలోకప్రసిద్ధం ఈశ్వరాణాం బ్రహ్మాదీనాం ఈశ్వరమపి బహుయుక్తిభిరుత్తరజ్ఞః ప్రత్యాఖ్యాతవాన్. ఏవంవిధేన క్రియత ఇతి వ్యవహితేనాన్వయః. కథమిత్యాకాంక్షాయామాహుః-కర్మైవ స్వర్గనరకాదిఫలం దదాతి న త్వేవంవిధో ఽన్యో జగదీశితా ఽస్తీత్యేవం ప్రత్యాదిదేశ-వసంతతిలకా. ౭. నను తస్య కో దోషో జైమినేరేవాభిప్రాయస్య తథావిధత్వాదిత్యాశంక్యాహుః. అస్య ప్రత్యక్షాదిభిస్సన్నిధాపితస్య జగతః ప్రళయం ప్రత్యేకం పురాణవాక్యాని వదంతి తస్య పురాణవాక్యజాతస్య స ప్రసిద్ధో వ్యాసో మునిః కర్తా జైమినిరస్య శిష్యోఽతస్తత్పక్షపాతిత్వావశ్యంభావేన ప్రళయావలంబీత్యవశ్యమభ్యుపగంతవ్యం - ఉ. ౮. విపక్షే బాధకమాహుః. గురోశ్చ శిష్యస్య చ పక్షభేదే సతి తయోర్గురుశిష్యభావః కథం స్యాత్? అంగీకృత్యాప్యాహుః. యది పక్షభేదో ఽస్తి తథా ఽపి స శిష్యపక్షః పూర్వపక్షస్సిద్ధాన్తత్వం తు గురూక్తే గురుప్రతిపాదితే పక్ష ఏవేత్యర్థః. ౯. కించ స ఖలు మండనః ఆజన్మనః కర్మణి యోజితాత్మా ఽనిశమిహ లోకే కర్మ కుర్వన్నేవావస్థితః - సమాహితాః ప్రయత్నాత్కర్మ కురుత స్వర్గాదికం సుఖం ప్రాప్స్యథ వ్యర్థమార్గే కిమితి

కర్మణి యోజితాత్మా కుర్వన్నవస్థిత ఇహానిశమేవ కర్మ, బ్రూతే పరాంశ్చ కురుతావహితాః ప్రయత్నాత్స్వర్గాదికం సుఖమవాప్స్యథ కిం వృథాధ్వే. ౧౦. ఏవంవిధేన క్రియతే నిబంధనం యది త్వదాజ్ఞామవలంబ్య భాష్యకే, భాష్యం పరం కర్మపరం స యోక్ష్యతే మాచ్యావి మూలాదపి వృద్ధిమిచ్ఛతా. ౧౧. సన్న్యాసమప్యేష న బుద్ధిపూర్వకం వ్యధత్త వాదే విజితోఽవశో వ్యధాత్, తస్మాన్న విశ్వాసపదం విభాతి నో మా చీకరోఽనేన నిబంధనం గురో. ౧౨. యశ్శక్నుయాత్కర్మ విధాతుమీప్సితం సోఽయం న కర్మాణి విహాతుమర్హతి, యద్యస్తి సన్న్యాసవిధౌ దురాగ్రహో జాత్యన్ధమూకాదిరముష్య గోచరః. ౧౩. ఏవం సదా భట్టమతానుసారిణో బ్రువంత్యసౌ తన్మతపక్షపాతవాన్, ఏవం స్థితే యోగ్యమదో విధీయతాం న నోఽస్తి నిర్బంధనమత్ర కించన. ౧౪. పురా కిలాస్మాసు సురాపగాయాః పారే పరస్మిన్ విచరత్సు సత్సు, ఆకారయామాస భవానశేషాన్ భక్తిం పరిజ్ఞాతుమివాస్మదీ

పరాంశ్చ బ్రూతే-వ. ౧౦. తథా చైవంవిధేన త్వదాజ్ఞామవలంబ్య భాష్యకే యది నిబంధనం క్రియతే తర్హి స భాష్యం కేవలం కర్మపరం యోక్ష్యతే తస్మాద్వృద్ధిమిచ్ఛతా త్వయా మూలాదపి మా చ్యావి - ప్రచ్యుతిర్న విధేయేత్యర్థః - ఉ. ౧౧. నన్విదానీం తు స్వీకృతసన్న్యాసే ఇయం సంభావనా నాస్తీత్యాశంక్యాహ-సన్న్యాసమపీతి. తస్మాన్నోఽస్మాకం విశ్వాసస్థానం న విభాతి తథా చ హే గురోఽనేన నిబంధనం మా చీకరః నైవ కారయ. ౧౨. భాట్టమతపక్షపాతిత్వాదయం యోగ్యవివేత్యాహుః - ఈప్సితం కర్మ విధాతుం యశ్శక్నుయాత్ సోఽయం కర్మాణి త్యక్తుం నార్హతి యది సన్న్యాసవిధౌ దురాగ్రహోఽస్తి తర్హ్యముష్య సన్న్యాసవిధేర్జాత్యంధాదిర్విషయ ఇత్యేవం భట్టమతానుసారిణో వదంతి. అసావపి భట్టమతపక్షపాతవాన్. ఏవంస్థితే యద్యోగ్యం తద్విధీయతాం అస్మాకం త్వత్ర కించన నిర్బంధనమాగ్రహో నాస్తీత్యర్థః. తథా చోక్తం భట్టైః. 'తత్రైవం శక్యతే వక్తుం యేఽన్యే పంగ్వాదయో నరాః, గృహస్థత్వం న శక్యం తే కర్తుం తేషామయం విధిః. నైష్ఠికబ్రహ్మచర్యం వా పరివ్రాజకతాఽపి చ, తైరవశ్యం గృహీతవ్యా తేనాదావేతదుచ్యతే' ఇత్యాది - ఇంద్రవంశా. ౧౩ - ౧౪. కేన తర్హి వృత్తిర్విధేయా? ఇత్యపేక్షాయాం పద్మపాదేనేతి వక్తుం తద్యోగ్యతామావిష్కుర్వంతి - పురేతి. సురాపగా

యామ్. ౧౫. తదా తదాకర్ణ్య సమాకులేషు నావర్థమస్మాసు పరిభ్రమత్సు, సనన్దనస్త్వేష వియత్తటిన్యా ఝరీమభిప్రస్థిత ఏవ తూర్ణమ్. ౧౬. అనన్యసాధారణమస్య భావమాచార్యవర్యే భగవత్యవేక్ష్య, తుష్టా త్రివర్త్మా కనకాంబుజాని ప్రాదుష్కరోతి స్మ పదేపదే చ. ౧౭. పదాని తేషు ప్రణిధాయ యుష్మత్సకాశమాగాదయం మహాత్మా, తతోఽతితుష్టో భగవాంశ్చకార నామ్నా తమేవం కిల పద్మపాదమ్. ౧౮. స ఏవ యుష్మచ్చరణారవిందసేవావినిర్ధూతసమస్తభేదః, ఆజానసిద్ధోఽర్హతి సూత్రభాష్యే వృత్తిం విధాతుం భగవన్నగాధే. ౧౯. యద్వాఽయమానందగిరిర్యదుగ్రతపఃప్రసన్నా పరమేష్ఠిపత్నీ, భవత్ప్రబంధేషు యథాభిసంధిర్వ్యాఖ్యానసామర్థ్యవరం దిదేశ. ౨౦. కర్మైకతానమతిరేష కథం గురో తే విశ్వాసపాత్రమవపద్యత విశ్వరూపః, భాష్యస్య పద్మపద ఏవ కరోతు టీకామిత్యూచిరే రహసి యోగివరం విధేయాః. ౨౧. అత్రాన్తరేఽభ్యర్ణగతస్స తూర్ణం సనన్దనో వాక్యముదాజహార, ఆచార్యహస్తామలకోఽపి కల్పో భవత్కృతౌ వార్తికమేష కర్తుమ్. ౨౨. యతః కరస్థామలకావిశేషం జానాతి సిద్ధాంతమసావశే

యా దేవనద్యా గంగాయాః. ౧౫. తస్మిన్కాలే తదా కారణమాకర్ణ్య సమాకులేషు నౌకార్థమితస్తతః పరిభ్రమత్సు అస్మాసు ఏష సనందనస్తు వియన్నద్యా ఝరీమాశు అభిప్రస్థిత ఏవ. ౧౬. త్రివర్త్మా త్రిమార్గా గంగా. ౧౭. తేషు తుష్టయా త్రిపథగయా ప్రాదుష్కృతేషు వరకమలేషు పదాని సంస్థాప్య భవత్సకాశం యతోఽయం మహాత్మాఽఽగతవాన్ తతోఽతిసంతుష్టో భవాంస్తమేనం నామ్నా ఖలు పద్మపాదం చకార. ౧౮. ఆజానసిద్ధః స్వభావత ఏవ సిద్ధః. ౧౯. యద్వాఽయమానందగిరిస్సూత్రభాష్యే వృత్తిం విధాతుమర్హతి - యతో యస్యోగ్రతపసా ప్రసన్నా సరస్వతీ భవదభిప్రాయానుసారివ్యాఖ్యానసామర్థ్యవరం దిదేశ. ౨౦. హే గురో కర్మైకతానమతిరేష విశ్వరూపః తవ కథం విశ్వాసపాత్రమవపద్యత తత్తత్పాత్రభూతో జాతోఽతః కర్మైకతానమతేర్విశ్వరూపస్యావిశ్వసనీయత్వాద్భాష్యస్య పద్మపాద ఏవ టీకాం కరోతు ఇతి రహసి యోగివరం శ్రీశంకరం శిష్యా ఊచిరే-ఇంద్ర. ౨౧. అత్రాంతరే సమీపమాగతస్ససనందనశ్శిష్యో వాక్యం సముదాజహార. తదాహ - హే ఆచార్య భవత్కృతౌ వార్తికం కర్తుం ఏష హస్తామలకోఽపి సమర్థః - అ. ౨౨. యతః కరస్థామలకసదృశం సర్వం సిద్ధాంతమేవ జానాతి. అతఏవాముష్మై భవతైవ

షమ్, అతోఽహ్యాముష్మై భవతైవ పూర్వమదాయి హస్తామలకాభిధానమ్. ౬౩. వాణీం సమాకర్ణ్య సనందనస్య సామి స్మితం భాష్యకృదాబభాషే, నైపుణ్య మన్యాదృశ మస్య కింతు సమాహితత్వాన్న బహిః ప్రవృత్తిః. ౬౪. అయం తు బాల్యే న పపాఠ పిత్రా నియోజితస్సాదరమక్షరాణి, న చోపనీతో ఽపి గురో స్సకాశాదధ్యైష్ట వేదాన్పరమార్థనిష్ఠః. ౬౫. బాలైర్న చిక్రీడ న చాన్నమైచ్ఛన్న చారువాచం హ్యవదత్కదాపి, నిశ్చిత్య భూతోపహతం తమేనమానిన్యిరే ఽస్మన్నికటం కదాచిత్. ౬౬. అస్మానవేక్ష్యైవ ముహుః ప్రణమ్య కృతాంజలౌ తిష్ఠతి బాలకే ఽస్మిన్, ఇమామపూర్వాం ప్రకృతిం విలోక్య విసిస్మియే తత్ర జనస్సమేతః. ౬౭. కస్త్వం శిశో కస్య సుతః కుతో వేత్యస్మాభి రాచష్ట కిలైష పృష్టః, ఆత్మాన మానందఘనస్వరూపం విస్మాపయన్ పద్యమయైర్వచోభిః. ౬౮. తదా కదాప్యశ్రుతిగోచరం తదాకర్ణ్య వాగ్వైభవమాత్మజస్య, పితా ప్రపద్యాస్య పరం ప్రహర్షం సప్రశ్రయాం వాచమువాచ విజ్ఞః. ౬౯. జనైర్జడత్వేన వినిశ్చితో ఽపి బ్రవీతి యద్యేష పరాత్మతత్త్వమ్, ప్రజ్ఞోన్నతానామపి దుర్విభావ్యం కిం వర్ణ్యతే ఽర్హన్ భవతః ప్రభావః.

హస్తామలకాభిధానమదాయి-ఉ. ౬౩. సనందనస్య వాచం సమాకర్ణ్య అర్ధస్మితం యథాస్యాత్తథా భాష్యకారో జగాద. తదాఽస్యహస్తామలకస్య నైపుణ్యమనుపమం పరం తు సమాహితత్వాత్ అస్య బహిఃప్రవృత్తిర్న భవతి-ఉం. ౬౪. సమాహితత్వాదిత్యాద్యుక్తం వివృణోతి—అయం తు బాల్యే పిత్రా సాదరం నియోజితో ఽప్యక్షరాణి న పపాఠ. తేనోపనీతో ఽపి గురోస్సకాశాత్పరమార్థనిష్ఠో వేదాన్న చాధీతవాన్ - ఉ. ౬౫. న చిక్రీడ క్రీడాం న చకార. ౬౬. ప్రకృతిం స్వభావం. తత్ర తస్మిన్ స్థానే సమేతస్సంమిళితః. ౬౭. 'కస్త్వం శిశో కస్య కుతో ఽసి గంతా కిం నామ తే త్వం కుత ఆగతో ఽసి?, ఏతన్మయోక్తం వద చార్భక త్వం మత్ప్రీతయే ప్రీతివివర్ధనో ఽసి' ఇత్యస్మాభిః పృష్టః పద్యమయైర్వచోభిర్విస్మాపయన్నాత్మానమానందఘనస్వరూపమాచష్ట - ఉపజాతిః. ౬౮. తస్మిన్ కాలే కదాప్యశ్రుతిగోచరం పుత్రస్య తద్వాగ్వైభవం ఆకర్ణ్య అస్య పితా పరం ప్రహర్షం ప్రాప్య విజ్ఞస్సప్రశ్రయాం వాచమువాచ - ఉప. ౬౯. తాముదాహరతి—జనైరితి. ప్రజ్ఞయోన్నతానామపి దుర్విభావ్యం పరమాత్మతత్త్వం యద్యేష త్వత్సమీపమాగతో బ్రవీతి

౩౦. ఆజన్మనస్సంస్మృతిపాశముక్తశ్శిష్యోఽస్త్వయం విశ్వగురో స్తవైవ, ప్రఫుల్లరాజీవవనే విహారీ కథం రమేత క్షురకే మరాళః. ౩౧. విజ్ఞాప్య తస్మిన్నితి నిర్గతే ఽసౌ తదా ప్రభృత్యత్ర వసత్యుదారః, ఆశైశవాదాత్మవిలీనచేతాః కథం ప్రవర్తేత మహాప్రబంధే. ౩౨. శ్రుత్వేతి పప్రచ్ఛురముం వినేయాః స్వామిన్వినైవ శ్రవణాద్యుపాయైః, అలబ్ధవిజ్ఞానమయం కథం వా భవానిదం సాధు విదాంకరోతు. ౩౩. తాన్నబ్రవీత్సంయమిచక్రవర్తీ కశ్చిత్పురా యామునతీరవర్తీ, బభూవ సిద్ధః కిల సాధువృత్తస్సాంసారికేభ్యస్సుతరాం నివృత్తః. ౩౪. తస్యాంతికే కాచన విప్రకన్యా ద్విహాయనం జాతు నివేశ్య బాలమ్, క్షణం ప్రతీక్షస్వ శిశుం ద్విజేతి స్నాతుం సఖీభిస్సహ నిర్జగామ. ౩౫. అత్రాంతరే దైవవశాత్సబాలశ్చంక్రమ్యమాణో నిపపాత నద్యామ్, మృతం తమాదాయ శిశుం తదీయాశ్చక్రందురుచ్చైః పురతో మహార్షేః. ౩౬. ఆక్రోశమాకర్ణ్య మునిస్స తేషామత్యంతఖిన్నో నిజయోగభూమ్నా, ప్రావిక్షదంగం పృథుకస్య తస్య సఏష హస్తామలకస్తపస్వీ. ౩౭. తస్మాదయం వేద వినోపదేశం శ్రుతీరనంతాస్సకలాస్స్మృతీశ్చ, సర్వాణి శాస్త్రాణి పరం చ తత్త్వమజ్ఞాతమేతేన న కించిదస్తి. ౩౮. తత్తాదృగాత్మా న బహిః ప్రవృత్తౌ నియోగమర్హత్యయమత్ర వృత్తౌ, స

తర్హి హేఽర్వాఙ్ భవతః ప్రభావః కిం వర్ణ్యతే-ఉ. ౩౦. తస్మాదాజన్మనో జన్మప్రభృతి సంసృతిపాశముక్తోఽయం విశ్వగురో స్తవైవ శిష్యోఽస్తు. యతః ప్రఫుల్లపద్మవనే విహారీ హంసః క్షురకే వనే కథం రమేత? ౩౧. ఇతి విజ్ఞాప్య తస్మిన్ప్రభాకరే నిర్గతే సతి. ౩౨. అయం విజ్ఞానం కథం లబ్ధవాన్? ఇదం భవాన్ సాధు సమ్యక్-బోధయతు. ౩౩. ఏవం పృష్ట ఆచార్యః తస్య ప్రాగ్భవీయం వృత్తాంతముక్త్వా నిత్యాహ—తానితి. ౩౪. జాతు కదాచిత్తస్య సిద్ధస్య సమీపే కాచన విప్రకన్యా ద్వివర్షం బాలకం సంస్థాప్య హేద్విజ, క్షణమాత్రం బాలం ప్రతీక్షస్వేత్యుక్త్వా సఖీభిస్సహ స్నాతుం నిర్జగామ. ౩౫. మహర్షేః పురతః చక్రం దురాక్రోశం చక్రుః. ౩౬. తస్య పృథుకస్య బాలస్యాంగం శరీరం ప్రవివేశ స తపస్వీ ఏష హస్తామలకః. ౩౭. యస్మాదేవం తస్మాదయముపదేశం వినైవానంతాః శ్రుతీస్సకలాస్స్మృతీశ్చ సర్వాణి చ శాస్త్రాణి పరం చ తత్త్వం జానాతి కిం బహునా ఽనేనాజ్ఞాతం కించిదపి నాస్తి. ౩౮. తత్తస్మాత్తాదృగాత్మా అయం హస్తామలకో బహిఃప్రవృత్తావత్ర

మండనస్త్వర్హతి బుద్ధతత్త్వస్సరస్వతీసాక్షికసర్వవిత్త్వః. ౩౯. తత్రా
దృశాత్యుజ్జ్వలకీర్తిరాశిస్సమస్తశాస్త్రార్ణవపారదర్శీ, ఆసాదితో ధర్మ
హితః ప్రయత్నాత్స చేన్న రోచేత న దృశ్యతే ఽన్యః. ౪౦. అహం
బహూనామనభీష్టకార్యం న కారయిష్యే హి మహానిబంధే, కిం
చాత్ర సంశీతిరభూన్మమాతో యదేకకార్యే బహవః ప్రతీపాః. ౪౧.
భవన్ని దేశాద్భగవన్సనందనః కరిష్యతే భాష్యనిబంధమీప్సితమ్, స
బ్రహ్మచర్యాదురరీకృతాశ్రమో మతిప్రకర్షో విదితో హి సర్వతః. ౪౨.
సనందనో నందయితా జనానాం నిబంధమేకం విదధాతు భాష్యే, న
వార్త్తికం తత్తు పరప్రతిజ్ఞం వ్యధాత్ప్రతిజ్ఞాం స హి నూత్నదీక్షః. ౪౩.
ఆదిశ్యేత్థం శిష్యసంఘం యతీంద్రః ప్రోవాచేత్థం నూత్నభిక్షుం రహ
స్థమ్, భాష్యే భిక్షో మా కృథా వార్త్తికం త్వం నేమే శిష్యాస్సే
హిరే దుర్విదగ్ధాః. ౪౪. తాత్పర్యం తే గేహిధర్మేషు దృష్ట్వా తత్సం
స్కారం సాంప్రతం శంకమానాః, భాష్యే కృత్వా వార్త్తికం యోజ

భాష్యే వృత్తౌ నియోగం నార్హతి. స మండనస్త్వర్హతి. యతో బుద్ధతత్త్వస్సర
స్వతీసాక్షికం సర్వజ్ఞత్వం యస్య సః. ౩౯. ప్రయత్నాల్లబ్ధ ఏవంవిధస్స న రోచేత
చేత్తర్హి తథావిధోఽన్యో న దృశ్యతే అ. ౪౦. నను భవదభీష్టం చేత్తర్హి కారయితవ్య
మితి తత్రాహ—అహమితి. మహానిబంధే బహూనామనభీష్టం కార్యం న కార
యిష్యే కిం చ యత ఏకస్మిన్ కార్యే బహవః ప్రతికూలాః అతోఽత్ర సంశయో
మమోత్పన్న ఇత్యర్థః - ఉ. ౪౧. ఏవముక్త్వా వినేయా న దృశ్యతే ఽన్య ఇత్యుక్త
మసహమానా ఊచుః—హే భగవన్ భవదాజ్ఞాతస్సనందన ఈప్సితం భాష్యే
నిబంధం కరిష్యతి. యతస్స బ్రహ్మచర్యాదంగీకృతాశ్రమో మతేః ప్రకర్షో యస్య
సర్వతో విజ్ఞాతశ్చ - వంశ. ౪౨. ఏవముక్త ఆచార్య ఉవాచ—జనానాం నంద
యితా సనందనో భాష్యే నిబంధమేకం విదధాతు న తు వార్త్తికం తత్తు పరప్రతిజ్ఞం
పరస్య ప్రతిజ్ఞా యస్మిన్. హి యతస్స్వీకృతదీక్షస్సురేశ్వరః ప్రతిజ్ఞాం వ్యధాత్ -
ఉపేం. ౪౩. ఇత్థం శిష్యసంఘమాదిశ్య యతీంద్రో రహసి స్థితం నూత్నభిక్షుం సురే
శ్వరం వక్ష్యమాణప్రకారేణ ప్రోవాచ. హే భిక్షో భాష్యే త్వం వార్త్తికం మాకృథాః
యతో దుర్విదగ్ధత్వాదిమే శిష్యా న సేహిరే - శా. ౪౪. శంకమానైస్తైర్యదుక్తం
తద్దర్శయతి—గేహిధర్మేషు తవ తాత్పర్యం వీక్ష్య సాంప్రతం తత్సంస్కారం శంక
మానాః ప్రాహుః. భాష్యే వార్త్తికం కృత్వా స్వీయసిద్ధాంతశేషం భాష్యం స యోజ

యేత్స భాష్యం ప్రాహుస్స్వీయసిద్ధాన్తశేషమ్. ౪౫. నాస్త్యేవాసావాశ్రమస్తుర్య ఇత్థం సిద్ధాఽన్తో ఽయం తావకో వేదసిద్ధః, ద్వారి ద్వాఃస్థైర్వారితా భిక్షమాణా వేశ్మాన్తస్తే న ప్రవేశం లభంతే. ౪౬. ఇత్యాద్యాం తాం కింవదంతీం విదిత్వా తేషాం నాసీత్ప్రత్యయస్త్వయ్యనల్పే, స్వాతన్త్ర్యాత్త్వం గ్రంథమేకం మహాత్మన్ కృత్వా మహ్యం దర్శయాధ్యాత్మనిష్ఠమ్. ౪౭ విద్వన్యద్వత్ప్రత్యయస్స్యాదమీషాం శిష్యాణాం నో గ్రంథసందర్శనేన, ఇత్యుక్త్వైనం వార్త్తికం సూత్రభాష్యే నాభూద్ధాహేత్యాప ఖేదం చ కించిత్. ౪౮. శిష్యైస్త్రిభిశ్శిథిలితాత్మమనోరథో ఽసావేనం స్వతంత్రకృతినిర్మితయే న్యయుఙ్క్త, నైష్కర్మ్యసిద్ధిమచిరాద్విదధత్స చేత్థం న్యాయ్యాం యమవిందత సురేశ్వరదేశికాఖ్యామ్ ౪౯. నైష్కర్మ్యసిద్ధిమథ తాం నిరవద్యయుక్తిం నిష్కర్మతత్త్వవిషయావగతిప్రధానామ్, అద్యన్తహృద్యపదబంధవతీముదారామాద్యన్తమైక్షతతరాం పరితుష్టచేతాః. ౫౦. గ్రంథం దృష్ట్వా మోదమానో మునీంద్రస్తం చాన్యేభ్యో దర్శయామాస హృద్యమ్, తేషాం చాసీత్ప్రత్యయస్తద్వదస్మిన్యద్వచ్ఛ్వాన్య

యేత్. సంభావనాయాం లిఙ్ - శా. ౪౫. కించ తుర్యాశ్రమో వేదే సిద్ధో నాస్త్యేవేతి మాండనస్సిద్ధాన్తో భిక్షమాణా ద్వారి ద్వాఃస్థైర్వార్యమాణాస్తే మండనస్య వేశ్మాన్తః ప్రవేశం న లభంత ఇత్యాద్యాం కింవదంతీం జనశ్రుతిం విదిత్వా తేషామనల్పే అక్షుద్రే ఽపి త్వయి ప్రత్యయో నాస్తీత్యహో మయా కిం కర్త్తవ్యమితి చేత్తత్రాహ—స్వాతంత్ర్యాత్త్వమధ్యాత్మనిష్ఠమేకం గ్రంథం కృత్వా మహ్యం దర్శయ. ౪౬ - ౪౭. హేవిద్వన్యథా గ్రంథసందర్శనేన నో ఽస్మాకమమీషాం శిష్యాణాం ప్రత్యయస్స్యాదితి సురేశ్వరముక్త్వా హాహా సూత్రభాష్యే వార్త్తికం నాభూదితి కించిత్ఖేదం ప్రాప. ౪౮. ఏవం శిష్యైస్త్రిభిశ్శిథిలితస్స్వమనోరథో యస్యాసౌ శ్రీశంకర ఏనం సురేశ్వరం స్వతంత్రకృతినిర్మితయే న్యయుఙ్క్త. సచ నియుక్తో ఽచిరాదేవ నైష్కర్మ్యసిద్ధిం విదధత్ ఇత్థం యోగ్యాం సురేశ్వరదేశికాఖ్యామవిందత - వ. ౪౯. నిష్కర్మతత్త్వవిషయా ఽవగతిః ప్రధానం యస్యామాద్యాదంతపర్యంతం మనోజ్ఞపదబంధవతీమేవంభూతాం తాం పరితుష్టచేతా ఆచార్య ఆద్యంతం సమ్యగైక్షత. ౫౦. యథా యో ఽస్మాదన్యస్స ఏవం తత్త్వవిన్నాస్తీతి తథా తేషామస్మిన్ ప్రత్యయ

స్తత్త్వవిద్య స్స నేతి. ౫౧. యత్రాద్యాపి శ్రూయతే మస్కరీంద్రై
ర్నిష్కర్మాత్మా యత్ర నైష్కర్మ్యసిద్ధిః, తన్నామ్నాయం వవృధే
గ్రంథవర్య స్తన్మాహాత్మ్యాత్సర్వలోకాదృతోఽభూత్. ౫౨. ఆచార్య
వాక్యేన విధిత్సితేఽస్మిన్విఘ్నం యదన్యే వ్యధురుత్ససర్జ, శాపంకృతే
ఽస్మిన్కృతమప్యుదారై స్తద్వార్తికం న ప్రసరేత్పృథివ్యామ్. ౫౩.
నైష్కర్మ్యసిద్ధ్యాఖ్యనిబంధమేకం కృత్వాఽఽత్మపూజ్యాయ నివేద్య
చోక్త్వా, విశ్వాసముక్త్వాఽథ పునర్బభాషే స విశ్వరూపో గురు
మాత్మదైవమ్. ౫౪. న ఖ్యాతిహేతోర్న చ లాభహేతో ర్నాన్య
ర్చనార్థై విహితః ప్రబంధః, నోల్లంఘనీయం వచనం గురూణాం
నోల్లంఘనే స్యా ద్గురుశిష్యభావః. ౫౫. పూర్వం గృహిత్వేఽపి న
తత్స్వభావో న బాల్యమన్వేతి హి యౌవనస్థమ్, న యౌవనం వృద్ధ
ముపైతి తద్వత్ప్రవ్రజన్ హి పూర్వస్థితి మోజ్ఝ్య గచ్ఛేత్. ౫౬. అహం
గృహీ నాత్ర విచారణీయం కిం తేన పూర్వం మన ఏవ హేతుః,
బంధే చ మోక్షే చ మనో విశుద్ధో గృహీ భవేద్వాప్యుత మస్కరీ

శ్చాసీత్-శా. ౫౧. యత్ర గ్రంథేఽద్యాపి యతీంద్రైర్నిష్కర్మాత్మా శ్రూయతే.
యత్ర నైష్కర్మ్యస్య మోక్షస్య సిద్ధిః, తస్మా న్నైష్కర్మ్యసిద్ధేర్నామ్నాఽయం
గ్రంథవర్యో వవృధే. తస్మాన్మాహాత్మ్యాత్సర్వలోకై రాదృతోఽభూత్. ౫౨. ఆచార్యై
ర్యద్భవిష్యమాలక్ష్య హాహేత్యుక్తం తద్దర్శయతి-ఆచార్యవాక్యేనాస్మి న్వార్తికే విధాతు
మిష్టే సతి యతోఽన్యే విఘ్నం వ్యధురస్మిన్ కృతేఽస్మాన్నిమిత్తాత్సురేశ్వరశ్శాప
ముత్ససర్జ. సూత్రభాష్యస్య వార్తికముదారైః కృతమపి పృథివ్యాం న ప్రసరేత్-ఇ.
౫౩. విశ్వాసం చ ప్రాప్యాచార్యేత్యాద్యుక్త్వాఽథ పునరువాచ-ఉ. ౫౪. యదువాచ
తదాహ-నేతి-ఇం. ౫౫. తాత్పర్యం తే గేహిధర్మేషు దృష్టేత్యుక్తం తత్రాహ-పూర్వం
గృహిత్వేఽపి తత్స్వభావో గృహిస్వభావో న భవామి. హి యతో యౌవనస్థం
బాల్యం నాన్వేతి. తథా. వృద్ధం పురుషం యౌవనం నోపైతి. తద్వత్తథా ప్రవ్రజన్
గమనం కుర్వన్ పూర్వస్థితిం పరిత్యజ్యైవ గచ్ఛేదిత్యర్థః - ఉ. ౫౬. కించాత్రాస్మిన్లోకే
ఽహం గృహీతి న విచారణీయం. యతస్తే కిం పూర్వమిహ జన్మని జన్మాంతరే వా
గృహిణో న బభూవు రపితాపసురేవ. తస్మాద్గృహిత్వే యతిత్వే వా మనఏవ హేతుః.
న కేవలమేతావదేవాపితు బంధే చ మోక్షే చ మన ఏవ హేతుః. 'మన ఏవ మను

వా. ౫౭. నాస్త్యేవ చేదాశ్రమ ఉత్తమాదిః కథం చ తత్రాప్తి నివృ
త్తిగామినౌ, ప్రతిశ్రవౌ నౌ కథమల్పకాలౌ న హి ప్రతిజ్ఞా భగవన్ని
రుద్ధా. ౫౮. సంభిక్షమాణా న లభంత ఏవ చేద్గృహప్రవేశం గురుణా
ప్రవేశనమ్, కథం హి భిక్షా విహితా ననూత్తమా కో నామ లోకస్య
ముఖాపిధాయకః ౫౯. తత్త్వోపదేశాద్విదితాత్మతత్త్వో వ్యధామహం
సన్న్యసనం కృతాత్మా, విరాగభావాన్న పరాజితస్తు వాదో హి తత్త్వ
స్య వినిర్ణయాయ. ౬౦. పురా గృహస్థేన మయా ప్రబంధా నైయా
యికాదా విహితా మహార్థాః, ఇతఃపరం మే హృదయం చికీర్షు త్వదం
ఘ్రిసేవాం న విలంఘ్య కించిత్. ౬౧. శ్రద్ధామద్వైతబద్ధాదరబుధపరి
షచ్ఛేముషీ సన్నిషణ్ణామర్వాగ్దుర్వాదిగర్వానలవిపులతర జ్వాలమాలా
వలీఢామ్, సిక్త్వా సూక్తామృతౌఘైరహహ పరిహాసక జీవయస్యద్య

ప్యాణాం కారణం బంధమోక్షయో’ రిత్యుక్తత్వాత్-తస్మాద్విశుద్ధో గృహీ భవేద్వా
మస్కరీ వా భవేదుభయథాఽపి న్యూనాధిక్యం నాస్తీత్యర్థః. ౫౭. నాస్త్యేవాఽసా
వాశ్రమస్తుర్య ఇత్థమిత్యుక్తం తత్రాహ - నాస్త్యేవేతి. హే ఉత్తమ, ఆదిరాశ్రమో
నాస్త్యేవ చేత్తత్రాప్తినివృత్తిగామినౌ నౌ ఆవయోః ప్రతిశ్రవౌ అహం పరాజితః
సన్న్యసనం ప్రాప్స్యామి అహం పరాజితస్త్వం హాస్యామి ఇత్యేవంరూపౌ కథం స్త
స్తత్రాప్యల్పకాలౌ యది తుర్యాశ్రమో మమాభిమతో నాభూత్తర్హి ప్రతిజ్ఞా మయా
నిరుద్ధాఽభూదిత్యాశయేనాహ—నహీతి. ౫౮. యచ్చ ద్వారి ద్వార్స్థైరిత్యాద్యుక్తం
తత్రాహ-సంభిక్షమాణా ఇతి. గురుణా భగవతా ప్రవేశనం కథం విహితం? కథం చ
మద్గృహే ననూత్తమా భిక్షా విహితా? యదపి కింవదన్తీత్యాద్యుక్తం తత్రాప్యాహ—
లోకస్య ముఖస్యాపిధాయకః కో నామ? న కోఽప్యస్తీత్యర్థః. ౫౯. యత్తు సన్న్యాస
మప్యేవం న బుద్ధిపూర్వమిత్యాద్యుక్తవన్తస్తత్రాహ-పూర్వం కృతాత్మా పశ్చాత్తత్త్వోప
దేశా ద్విదితాత్మతత్త్వో ఽహం వైరాగ్యాత్సన్న్యసనం వ్యధాం న తు పరాజితో హి
యస్మాద్వాదస్తత్త్వవినిర్ణయాయ. ౬౦. యత్తు భాష్యే కృత్వేత్యాదితత్రాహ -
పురేతి. ఇతఃపరం మే హృదయం త్వదంఘ్రిసేవాం విలంఘ్య న కించిత్కర్తుమిచ్ఛు.
౬౧. తథాప్యేవం విధస్య సద్గురోస్తవ సేవా కేనాపి కథమపి కర్తుం న శక్యేత్యాహ—
అద్వైతే బద్ధ ఆదరో యైస్తథాభూతబుధపరిషచ్ఛేముష్యాం సన్నిషణ్ణాం. అద్వైతబ
ద్ధాఽఽదరా యా బుధసముదాయబుద్ధిస్తస్యాం సమ్యక్ స్థితామితి వా. అర్వాచీనానాం
దుర్వాదినాం గర్వలక్షణస్యానలస్య విపులతరజ్వాలాలక్షణయా విపులతరయా

సద్యః కో వా సేవాపటుస్స్యాద్రణతరణవిధౌ సద్గురోస్త్వైవ జానే. ౬౨. ఇత్యుక్త్వోపరతే సురేశ్వరగురౌ తేనైవ శారీరకే నోసంభావ్యమిహాత్ర వార్త్తికమితి ప్రౌఢం శుగగ్నిం శనైః, ధీరాగ్ర్యశ్శమయన్ వివేకపయసా దేవేశ్వరేణ త్రయీభాష్యే కారయితుం స వార్త్తికయుగం బద్ధాదరోఽభూన్మునిః. ౬౩. భావానుకారిమృదువాక్యనివేశితార్థం స్వీయైః పదైస్సహ నిరాకృతపూర్వపక్షమ్, సిద్ధాన్తయుక్తివినివేశితతత్స్వరూపం దృష్ట్వాఽభినన్ద్య పరితోషవశాదవోచత్. ౬౪. సత్యం యదాత్థ వినయిన్మమ యాజుషీయా శాఖా తదన్తగతభాష్యనిబన్ధ ఇష్టః, తద్వార్త్తికం మమ కృతే భవతా ప్రణేయం సచ్చేష్టితం పరహితైకఫలం ప్రసిద్ధమ్. ౬౫. తద్వత్త్వదీ యా ఖలు కాణ్వశాఖా మమాపి తత్రాస్తి తదన్తభాష్యమ్, తద్వార్త్తికం చాపి విధేయమిష్టం పరోపకారాయ సతాం ప్రవృత్తిః. ౬౬. తత్రోభయత్ర కురు వార్త్తికమార్త్తిహారి కీర్త్తిం చ యాహి జితకార్త్తికచన్ద్రికాభామ్, మా శంకి పూర్వ

మాలయా విపులతరయా జ్వాలామాలయా ఇతి వా. అవలీఢామాస్వాదితాం శ్రద్ధాం సూక్తామృతైస్సిక్త్వాఽఽహ్లాద్య సద్యః పరిహాసన్ జీవయసి. తతో రణతరణవిధానసదృశాయామేవంభూతస్య సద్గురోస్తవ సేవాయాం కో వా పటుస్స్యాత్ ?-స్ర. ౬౨. ఇత్యుక్త్వా సురేశ్వరగురావుపరతే సతి. అహో హేత్యత్యంతఖేదే. తేన సురేశ్వరేణైవాత్ర శారీరకే వార్త్తికం నో సంభావి ఇతి ప్రౌఢం శోకాగ్నిం ధీరాగ్ర్యశ్శ్రీశంకరో వివేకపయసా శనైశ్శమయన్ వేదత్రయీభాష్యే సురేశ్వరేణ వార్త్తికద్వయం కారయితుం సమునిర్బద్ధాదరోఽభూత్-శా. ౬౩. భావానుసారిభిర్మృదుభిర్వాక్యైర్వినివేశితోఽర్థో యత్ర. స్వీయైః పదైర్నిరాకృతః పూర్వపక్షో యత్ర. సిద్ధాన్తయుక్తిభిర్వినివేశితం తస్య సిద్ధాన్తస్య స్వరూపం యత్ర తం తదీయం గ్రంథం దృష్ట్వా అభినంద్య స శ్రీశంకరః పరితోషవశాదవోచత్-వ. ౬౪. తదాహ—హే వినయిన్, త్వం యదుక్తవాన్ అసి తత్సర్వం సత్యమతో మమ యా యాజుషీ తైత్తిరేయీ శాఖా తస్యా అన్తర్గతో యో భాష్యలక్షణో మమేష్టో నిబంధస్తస్య వార్త్తికం మదర్థం భవతా ప్రణేయం. యతస్సతాం చేష్టితం పరహితైకఫలం ప్రసిద్ధం. ౬౫. తద్వత్త్వదీయా ఖలు యా కాణ్వశాఖా తత్రాపి మమ తదంతభాష్యమస్తి తస్య వార్త్తికమపీష్టం విధేయం. యతస్సతాం ప్రవృత్తిః పరోపకారాయేత్యర్థః. ౬౬. ఆవశ్యకతాబోధనాయ పునరాహ - తత్రోభయత్ర తాపత్రయనిబర్హణం వార్త్తికం కురు. జితా కార్త్తికచంద్రికాయాః అభా

మివ దుశ్శ్రుతవాక్యరోధో మద్వాక్యమేవ శరణం వ్రజ మా విచారీః. ౬౭. ఇత్థం స ఉక్తో భగవత్పదేన శ్రీవిశ్వరూపో విదుషాం వరిష్ఠః, చకార భాష్యద్వయవార్త్తికే ద్వే హ్యాజ్ఞా గురూణాం హ్యవిచారణీయా. ౬౮. ఆజ్ఞా గురోరనుచరైర్న హి లంఘనీయేత్యుక్త్వా తయోర్నిగమశేఖరయోరుదారమ్, నిర్మాయ వార్త్తికయుగం నిజదేశికాయ నిస్సీమనిస్తులనధీరుపదాం చకార. ౬౯. సనందనో నామ గురోరనుజ్ఞయా భాష్యస్య టీకాం వ్యధితేరితః పరామ్, యత్పూర్వభాగః కిల పంచపాదికా తచ్ఛేషగా వృత్తిరితి ప్రథీయసీ. ౭౦. వ్యాసర్షిసూత్రనిచయస్య వివేచనాయ టీకాభిధం విజయడిండిమమాత్మకీర్త్తేః, నిర్మాయ పద్మచరణో నిరవద్యయుక్తిస్యూతం ప్రబంధమకరోద్గురుదక్షిణాం సః. ౭౧. ఆలోచయన్నథ తదానుగతిం గ్రహాణామూచే సురేశ్వరసమాహ్వముపహ్వరే సః, పంచైవ వత్స చరణాః ప్రథితా ఇహ స్యుస్తత్రాపి సూత్రయుగళద్వయమేవ భూమ్నా. ౭౨. ప్రారబ్ధకర్మపరి

యయా తథాభూతాం కీర్త్తిం చ ప్రాప్నుహి. నను పూర్వవదధునాఽపి వినేయవాక్యైః రోధస్యావశ్యంభావిత్వాత్కిమర్థం తత్కారణే మయా దీక్షా స్వీకార్యేతి శంకా త్వయా న కర్త్తవ్యా ఇత్యాహ - మాశంకీతి. కుత ఇతి చేత్తత్రాహ—మద్వాక్యమేవ శరణమతస్తత్కారణార్థం గచ్ఛ విచారం మా కురు - వ. ౬౭. ఇత్థం భగవత్పదేన శ్రీశంకరేణోక్తో విదుషాం వరిష్ఠః స శ్రీసురేశ్వరో భాష్యద్వయస్య వార్త్తికే ద్వే చకార. హి యస్మాద్గురూణామాజ్ఞాఽవిచారణీయైవ - ఉ. ౬౮. ఏతదేవ వివృణోతి- గురోరాజ్ఞాఽనుచరైర్న హి లంఘనీయేత్యుక్త్వా వేదాన్తయోస్తైత్తిరీయబృహదారణ్యసంజ్ఞయోస్తయోర్భాష్యయోరుదారం వార్త్తికద్వయం నిర్మాయ సీమారహితా నిరుపమా ధీర్యస్య సురేశ్వరో నిజదేశికాయ ఉపదాంచకార ఉపాయనభూతం కృతవాన్-వ. ౬౯. సనందనో నామ గురోరనుజ్ఞయా ప్రేరితః పరాం భాష్యస్య టీకాం వ్యధాత్ యస్యాః పూర్వభాగః పంచపాదికా ఇతి ప్రసిద్ధిః. తచ్ఛేషభాగగా వృత్తిరితి ప్రథీయసీ ప్రఖ్యాతా. ౭౦. వ్యాసాఖ్యర్షిసూత్రకదంబస్య వివేచనాయాత్మకీర్త్తేర్విజయడిండిమం యతో నిరవద్యయుక్తిభిర్గ్రథితం టీకాసంజ్ఞం ప్రబంధం నిర్మాయ స పద్మపాదో గురుదక్షిణామకరోత్ - వ. ౭౧. అథానంతరం సూర్యాదిగ్రహాణాం గతిమాలోచయన్ సురేశ్వరసమాఖ్యమేకాంతే స శ్రీశంకరో బభాషే. హేవత్స ఇహ లోకే పంచైవ చరణాః ప్రథితాః స్యురిహ టీకాయామితి వా. తత్రాపి బాహుళ్యేన సూత్రచతుష్టయమేవ ప్రథితం స్యాత్. ౭౨. ఏవం తద్దత్తశాపస్య సార్థక్యం ప్రదర్శ్య

పాక వశా త్పున స్త్వం వాచస్పతిత్వ మధిగమ్య వసుంధరాయామ్,
భవ్యాం విధాస్యసి తమాం మమ భాష్యటీకామాభూతసంలయమధి
క్షితి సా చ జీయాత్. ౭౩. ఇత్యేవముక్త్వా ఽథ యతీశ్వరోఽసా
వానందగిర్యాదిమునీన్న హూత్వా, కురుధ్వ మద్వైతపరాన్నిబంధా
నిత్యన్వశాన్నిర్మమ సార్వభౌమః. ౭౪. తే సర్వేఽప్యనుమతిమాప్య
దేశికేంద్రోరానందాచలముఖరా మహానుభావాః, ఆతేనుర్జగతి యథా
స్వమాత్మతత్త్వాంభోజార్కాన్ విశదతరాన్ బహూన్నిబంధాన్. ౭౫.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తద్వార్తికాంతప్రవర్తనః,
సంక్షేపశంకరజయే పూర్ణస్సర్గస్త్రయోదశః. ౭౬

సూత్రభాష్యవృత్తికరణసంకల్పస్యాపి తత్త్వమాహ—ప్రారబ్ధేతి. భూమౌ వాచస్పతిత్వం ప్రాప్య భవ్యాం మమ భాష్యటీకాం సమ్యక్ విధాస్యసి సనందనకృతటీకాసామ్యం వారయతి ప్రళయపర్యంతం క్షితౌ సా చ జీవనం ప్రాప్నుయాదితి వరప్రదానమ్. ౭౩. ఇత్యేవం సురేశ్వరముక్త్వా ఽథానంతరమసౌ యతీశ్వరః ఆనందగిర్యాది మునీనాహూయాద్వైతపరాన్నిబంధాన్ కురుధ్వమితి సనిర్మమచక్రవర్తీ ఆజ్ఞప్తవాన్ - ఉపజాతివృత్తమ్. ౭౪. తే సర్వేఽప్యానందగిరిముఖ్యా మహానుభావా దేశికేంద్రోరనుమతిమాప్య స్వమాత్మానమనతిక్రమ్య యథామతి ఆత్మతత్త్వాంభోజార్కాన్ విశదతరాన్నిబంధానాసమంతాద్విస్తారితవంతః- ప్రహర్షిణీ. ౭౫.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యబాలగోపాలతీర్థశ్రీపాదశిష్యదత్త

వంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే

శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే

త్రయోదశస్సర్గః.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

చతుర్దశసర్గ ప్రారంభః.

అథాబ్జపాత్కర్తుమనాస్స తీర్థయాత్రామయాచిష్ట గురోరనుజ్ఞామ్, దేయా గురో మే భగవన్ననుజ్ఞా దేశాన్దిదృక్షే బహుతీర్థయుక్తాన్. ౧. స క్షేత్రవాసో నికటే గురోర్యో వాసస్తదీయాంఘ్రిజలం చ తీర్థమ్, గురూపదేశేన యదాత్మదృష్టి స్సైవ ప్రశస్తాఽఖిలదేవదృష్టిః. ౨. శుశ్రూషమాణేన గురో స్సమీపే స్థేయం న నేయం చ తతోఽన్యదేశే, విశిష్యమార్గశ్రమకర్శితస్య నిద్రాభిభూతాత్మా కిము చింతనీయమ్. ౩. ద్విధాహి సన్న్యాస ఉదీరితోఽయం విబుద్ధతత్త్వస్య చ తద్బుభుత్సోః, తత్త్వం పదార్థైక్య ఉదీరితోఽయం యత్సాత్త్వ

అథ పద్మపాదకృతాం తీర్థయాత్రాం నిరూపయితుముపక్రమతే - అథానంతరం స పద్మపాదస్తీర్థయాత్రాం కర్తుమనా గురోరనుజ్ఞామయాచిష్ట. యాచ్ఞామేవాహ - హే భగవన్ గురో, అనుజ్ఞా దేయా బహుతీర్థయుక్తాన్ దేశాన్ ద్రష్టుమిచ్ఛామీతి. ౧. ఏవం ప్రార్థితో గురురువాచ - గురోర్నికటే యో వాసస్స ఏవ క్షేత్రవాసః. ౨. యస్మాద్గురుసమీపే స్థితస్య దేశాంతరగమనప్రాప్యం సమస్తం ప్రాప్తమేవాభూత్. శుశ్రూషమాణేన శిష్యేణ గురోస్సమీపే స్థేయం గురుసమీపాదన్యదేశే నైవ గంతవ్యం. యతోఽన్యత్ర గమనే సన్న్యాసధర్మదౌర్లభ్యం దుఃఖబాహుళ్యాది వ్యతిరిచ్యతే ఇత్యాశయేనాహ — అతిశయేన మార్గశ్రమేణ కర్శితస్య నిద్రాభిభూతాత్మా కిమపి త్వం పదాదిచింతనీయం న సంభవతి. ౩. అయం సన్న్యాసశ్చ ద్విధా - విద్వత్సన్న్యాసో వివిదిషాసన్న్యాసశ్చేతి ద్విప్రకారక ఉక్తస్తత్ర విబుద్ధతత్త్వస్య విక్షేపనివృత్త్యా జీవన్ముక్తిసుఖార్థ ఆద్యస్తత్త్వబుభుత్సోస్తత్త్వం పదైక్యే తదర్థో ఽయం

మర్థః పరిశోధనీయః. ౪. సంభావ్యతే క్వచ జలం క్వచ నాస్తి పాథ
శ్శయ్యా స్థలం క్వచిదిహాస్తి న చ క్వచాస్తి, శయ్యాస్థలీజలనిరీక్షణ
సక్తచేతాః పాంథో న శర్మ లభతే కలుషీకృతాత్మా. ౫. జ్వరాతి
సారాది చ రోగజాలం బాధేత చేత్తర్హి న కో ఽప్యుపాయః, స్థాతుం
చ గంతుం చ న పారయేత తదా సహాయో ఽపి విముంచతీమమ్.
౬. స్నానం ప్రభాతే న చ దేవతార్చనం క్వచోక్తశౌచం క్వచ వా
సమాధయః, క్వచాశనం కుత్ర చ మిత్రసంగతిః పాంథో న శాకం
లభతే క్షుధాతురః. ౭. నాస్త్యుత్తరం గురుగిరస్తదపీహ వక్ష్యే సత్యం
యదాహ భగవాన్ గురుపార్శ్వవాసః, శ్రేయానితి ప్రథమసంయ
మినామనేకాన్దేశానవీక్ష్య హృదయం న నిరాకులం మే. ౮. సర్వత్ర
న క్వాపి జలం సమస్తి పశ్చాత్పురస్తాదథవా విదిక్షు, మార్గో హి
విద్యేత న సువ్యవస్థస్సుఖేన పుణ్యం క్వను లభ్యతే ఽధునా. ౯. జన్మాం
తరార్జితమఘం ఫలదానహేతో ర్వ్యాధ్యాత్మనా జనిముపైతి న నో
వివాదః, సాధారణాదిహ చ వా పరదేశకే వా కర్మ హ్యభుక్తమను

భవదాదిభిరాశ్రితో ద్వితీయ ఉక్తః తస్మాత్తదర్థం •త్వమర్థః ప్రయత్నాచ్ఛోధ
నీయః న తు తదపఘాతకం తీర్థాటనాది కర్తవ్యమితి భావః. ౪. తీర్థయాత్రాయా
స్తదభిఘాతకం స్ఫుటయన్నాహ—సంభావ్యత ఇతి. పాథో జలం ఇహ మార్గే - వ.
౫. కించ యదిచేజ్జ్వరాతిసారాదిరోగజాలం బాధేత తర్హి కో ఽప్యుపాయో
నాస్తి. న పారయేత నైవ శక్నుయాత్ - ఉ. ౬. న చ క్వచేతి వా మధ్యమణిన్యా
యేనోభయత్ర సంబంధనీయం. ౭. ఏవముక్తః పద్మపాద ఉవాచ—యద్యపి
గురువచస ఉత్తరం నాస్తి తథాఽపీహోత్తరం వక్ష్యే ఏవం ప్రతిజ్ఞాం విధాయ
యత్సు క్షేత్రవాస ఇత్యాద్యుక్తం తత్రాహ—సత్యమితి. గురుసమీపవాసశ్శ్రేయానితి
భగవాన్యదాహ తత్సత్యం తథా ఽపి ఆద్యా యే సంయమినస్తేషామనేకాన్
దేశానవీక్ష్య మే హృదయమవ్యాకులం న భవతి. హే సంయమినాం ప్రథమేతి వా-
వ. ౮. సంభావ్యత ఇత్యాది యదుక్తం తత్రాప్యాహ—సర్వత్రేతి. న విద్యతే సువ్య
వస్థా యస్య స యద్యప్యేవం తథాప్యధునా సుఖేన పుణ్యం క్వాపి న లభ్యతే ఽత
స్తదర్థం దుఃఖమపి సోఢవ్యమిత్యర్థః - ఉ. ౯. యదపి జ్వరాతిసారాదీత్యుక్తం తత్రా
ప్యాహ—జన్మాంతరార్జితం పాపం ఫలదానార్థం రోగాత్మనా జన్మోపైతీత్యత్ర అస్మాకం
వివాదో నాస్తి తథాపీహ వా పరదేశకే వా, సాధారణాజ్జనిముపైతి. హి యస్మాదభుక్తం

వర్తత ఏవ జంతుమ్. ౧౦. ఇహ స్థితం వా పరతః స్థితం వా కాలో న ముంచేత మయా గతశ్చేత్, తద్దేశగత్యా ఽమృతదేవదత్త ఇత్యాదికం మోహకృతం జనానామ్. ౧౧. మన్వాదయో మునివరాః ఖలు ధర్మశాస్త్రే ధర్మాది సంకుచితమాహురతిప్రవృద్ధమ్, దేశాద్యవేక్ష్య న తు తత్సరణిం గతానాం శౌచాద్యతిక్రమకృతం ప్రభవేదఘం నః. ౧౨. దైవే ఽనుకూలే విపినం గతో వా సమాప్నుయాద్వాంఛితమన్నమేషః, మ్రియేత నశ్యేదపి వా పురస్థం తస్మిన్ప్రతీపే తత ఏవ సర్వమ్. ౧౩. గృహం పరిత్యజ్య విదేశగో నాసుఖం సమాగచ్ఛతి తీర్థదృశ్వా, గృహం గతో యాతి మృతిం పురస్తాత్తదాగమాదత్ర చ కిం నిమిత్తమ్. ౧౪. దేశే కాలే ఽవస్థితం తద్విముక్తం బ్రహ్మానందం పశ్యతాం తత్ర తత్ర, చిత్తైకాగ్ర్యే విద్యమానే సమాధిస్సర్వత్రాసౌ దుర్లభో నేతి మన్యే. ౧౫. సత్తీర్థసేవా మనసః ప్రసాదినీ దేశస్య

కర్మ జంతుమనువర్తత ఏవ - ప. ౧౦. కాలో మృత్యుస్స్వసమయ ఆగతశ్చేదిహ స్థితం పరదేశే స్థితం వా నైవ ముంచేత్. యత్తు తద్దేశగమనేన దేవదత్తో ఽమృత మృతవా నిత్యాదికం జనానాం వచస్తత్త్వవివేకకృతమిత్యాహ— తద్దేశగత్యేతి - ఉ. ౧౧. యత్తు స్నానమిత్యాద్యుక్తం తత్రాహ—మనుపరాశరాదయో మునివరాః కిల ధర్మశాస్త్రే దేశాద్యవేక్ష్యాతిప్రవృద్ధం ధర్మాది సంకుచితమాహుస్తథా చ స్మృతిః. 'దేశం కాలం తథా ఽఽత్మానం ద్రవ్యం ద్రవ్యప్రయోజనం, ఉపపత్తిమవస్థాం చ జ్ఞాత్వా శౌచం సమారభే'దిత్యాద్యా-తథా చ దేశాద్యవేక్ష్య తేషాం సరణిం గతానామస్మాకం శౌచాద్యతిక్రమనిమిత్తమఘం న ప్రభవేత్-వ. ౧౨. యత్తు క్వచాశనం పాంథో న శాకం లభతే క్షుధాతుర ఇత్యుక్తం తత్రాహ—దైవ ఇతి. తస్మిన్ దైవే ప్రతీపే ప్రతికూలే ఽతస్తత ఏవ ప్రతీపాదనుకూలాద్వా దైవాదేవ - ఉ. ౧౩. కించ గృహం పరిత్యజ్య విదేశగస్తీర్థదృశ్వా నా పుమాన్ సుఖం యథా స్యాత్తథా సమాగచ్ఛతి గృహే స్థితస్తదాగమాత్పూర్వమేవ మరణం యాతీత్యత్ర చ కిం నిమిత్తం తస్య పరదేశగమనాభావాత్ - ఉపే. ౧౪. యత్తు కిముచింతనీయం క్వ చ వా సమాధయ ఇత్యుక్తం తత్రాహ - దేశఇతి. ప్రస్తుతస్తాభ్యాం దేశకాలాభ్యాం విముక్తం బ్రహ్మానందం పశ్యతాం తత్రతత్ర దేశే కాలే చిత్తైకాగ్ర్యే విద్యమానే సతి సర్వత్రాసౌ సమాధిః దుర్లభో నేతి మన్యే - శాలినీ. ౧౫. కించ సత్తీర్థసేవా మనసో నిశోధినీ దేశస్యాపూర్వస్య దర్శనం మనసః కుతూహలం సుజనేన సంగో ఽనర్థానాశ

ప్రీత్యా మనసః కుతూహలమ్, క్షిణోత్యనర్థాన్ సుజనేన సంగమ స్తస్మా
న్న కస్మై భ్రమణం విరోచతే. ౧౬. అటాట్యమానో ఽపి విదేశసంగ
తిం లభేత విద్వా న్విదుషాఽభిసంగతిమ్, బుధో బుధానాం ఖలు
మిత్ర మీరితం ఖలేన మైత్రీ న చిరాయ తిష్ఠతి. ౧౭. సమీపవాసో
ఽయముదీరితో గురో ర్విదేశగో యద్హృదయేన ధారయేత్, సమీ
పగోఽప్యేష న సంస్థితో ఽంతికే న భక్తిహీనో యది ధారయే ద్హృది.
౧౮. సుజనస్సుజనేన సంగతః పరిపుష్ణాతి మతిం శనైశ్శనైః, పరిపుష్ట
మతి ర్వివేకవాఙ్మనసై ర్హేయగుణం విముంచతి. ౧౯. యద్వ్యాగ్ర
హో ఽస్తి తవ తీర్థ నిషేవణాయాం విఘ్నో మయా ఽత్ర న ఖలు
క్రియతే పుమర్థే, చిత్తస్థిరత్వగతయే విహితో నిషేధో మాభూ
ద్విశేషగమనం త్వతిదుఃఖహేతుః. ౨౦. నైకో మార్గో బహుజనపద
క్షేత్రతీర్థాని యాతాం చౌరాధ్వానం పరిహర సుఖం త్వన్యమార్గేణ
యాహి, విప్రాగ్ర్యాణాం వసతివితతిర్యత్ర వస్తవ్యమీషన్నో చే
త్సార్థం పరిచితజనై శ్శీఘ్ర ముద్దిష్టదేశమ్. ౨౧. సద్భిస్సఙ్గో విధేయ

యతి తస్మాదేవంవిధం భ్రమణం కస్మై విశేషేణ న రోచతే - ఉ. ౧౬. యదపి
కుత్ర చ మిత్రసంగతిరిత్యుక్తం తత్రాప్యాహ—విదేశే సమ్యగ్గతిమటమానః కుర్వాణో
ఽపి విద్వాన్ విదుషా ఽభిసంగతిం లభేత్ బుధానాం బుధ ఏవ ఖలు మిత్రం కథితం
యతో ఖలేన మైత్రీ చిరాయ న తిష్ఠతి - వంశ. ౧౭. యత్తు గురోస్సమీపే స్థేయ
మిత్యాద్యుక్తం తత్రాహ—గురోస్సమీపే వాసో ఽయం కథితో విదేశగో యది
హృదయేన గురుం ధారయేత్ సమీపగో ఽప్యేష సమీపే న స్థితో యది భక్తిహీ
నో హృది తం న ధారయేత్. ౧౮. సుజనసమాగమో ఽపి సుజనస్యైవ ఫలతీత్యాహ-
సుజనః సుజనేన సంగతః శనైస్తత్సంగేన బుద్ధిం వర్ధయతి పరిపుష్టమతిర్వివేకవాన్
సన్ హేయం గుణం దుఃఖాది రజ ఆది వా విముంచతి-వియో. ౧౯. ఏవముక్తో గురు
రువాచ—యదీతి. అత్ర తీర్థసేవారూపే పురుషార్థే చిత్తస్థైర్యాఽవగతయే మయా
నిషేధో విహిత ఏవమనుజ్ఞాప్య శిక్షణం కరోతి. అతిదుఃఖహేతుర్విశేషగమనం మా
భూత్-వ. ౨౦. కించ యతో బహుజనపదక్షేత్రతీర్థాని గచ్ఛతా మేకో మార్గో
న భవత్యతశ్చౌరాధ్వానం పరిత్యజ సుఖం యథా స్యాత్తథా త్వన్యమార్గేణ గచ్ఛ.
కించ విప్రాణాం వసతివితతిర్నికేతనపఙ్క్తిర్యత్ర తత్ర వస్తవ్యం తత్రాఽపి ఈష
న్న తు బహుకాలం. విప్రాణాం వసతివితతిర్నాస్తి చేత్పరిచితజనైస్సహోద్దిష్టం
దేశం శీఘ్రం యాహి - మందా. ౨౧. కించ సద్భిః సంగో విధేయః - హి యస్మా

స్సహి సుఖనిచయం సూయతే సజ్జనానా మధ్యాత్మైక్యే కథాస్తాః ఘటితబహురసాః శ్రావ్యమాణాః ప్రశాంతైః, కాయక్లేశం విభిద్యుః స్సతతభయభిదః శ్రాంతవిశ్రాంతవృక్షాః స్వాంత శ్రోత్రాభిరామాః పరిమృషితతృషః శోభితక్షుత్కలంకాః. ౨౨ సత్సంగో ఽయం బహుగుణయుతో ఽప్యేకదోషేణదుష్టో యత్స్వాంతే ఽయం తపతి చ పరం సూయతే దుఃఖజాలమ్, ఖల్వాసంగో వసతి సమయే శర్మదః పూర్వకాలే ప్రాయో లోకే సతతవిమలం నాస్తి నిర్దోషమేకమ్. ౨౩. మార్గేయాస్యన్న బహుదివసాన్ పాథసస్సంగ్రహీ స్యాత్తస్మాద్దోషో జిగమిషుపదప్రాప్తివిఘ్న స్తతస్స్యాత్, ప్రాప్యోద్దిష్టం వస నిరసనం తత్ర కార్యస్య సిద్ధే ర్మూలా ద్భ్రంశో ఽభిలషిత పదప్రాప్త్యభావో ఽన్యథా హి. ౨౪. మార్గే చోరా నికృతివపుష స్సంవసేయు స్సహైవ చ్ఛన్నాత్మానో బహువిధగుణై స్సంపరీక్ష్యాః ప్రయత్నాత్, దేవాన్వస్త్రం లిఖిత మథవా దుర్విధా నేతుకామా విశ్వాసో ఽతో ఽప

త్సత్సంగస్సజ్జనానాం సుఖనిచయం జనయతి. కుత ఇత్యత ఆహ - యత స్తైః ప్రశాంతైః శ్రావ్యమాణా అధ్యాత్మైక్యే కథాః కాయక్లేశం విభిద్యుస్తా విశినష్టి—ఘటితో బహురసో యాసు. సతతం యద్భయం సంసృతిలక్షణం తద్భిందంతీతి తథా. సతతం భయం భిందంతీతి వా. తథా సంసృతిమార్గే శ్రాంతానాం విశ్రామవృక్షాః పునశ్చ మనఃశ్రోత్రాభిరామాః పరిమార్జితా తృడ్వాంఛా పిపాసా చ యాభిః. శోభితః క్షుల్లక్షణః కలంకో యాభిస్తాః-స్ర. ౨౨. యత్స్వస్వాంతే ఽయం సంగ స్తపతి సంతాపయతి. చో హేతౌ. యతో దుఃఖజాలం ప్రసూయతే యతో ఽపి యోగాత్పూర్వకాలే వాససమయే సంగః సుఖదః ప్రసిద్ధస్తథా చ లోక ఏకమపి వస్తు సతతవిమలం నిర్దోషం ప్రాయో నాస్తి-మం. ౨౩. కించ బహుదివసాన్ మార్గే యాస్యన్ జలమాత్రస్యాపి సంగ్రహీ న స్యాద్యత స్తస్మాత్సంగ్రహాత్సర్వస్వహరణరూపో దోష స్స్యాత్తత స్తస్మా ద్దోషాద్గంతుమిచ్ఛోరభిలషితపదప్రాప్తివిఘ్నస్స్యాత్. కించోద్దిష్టం దేశం ప్రాప్య తత్ర వస వాసం కురు అన్యథా మధ్యే వాసే క్రియమాణే కార్యస్య నిరసనం బాధః సిద్ధేర్మూలాత్ భ్రంశో అభిలషితపదప్రాప్త్యభావశ్చ స్యాత్. ౨౪. కించ మార్గే మాయయా సాధువపుషో బహుగుణై రాచ్ఛాదితస్వస్వరూపా దుర్విధాః ఖలాశ్చోరాస్సహైవ వసేయుః. తే ప్రయత్నాత్సమ్యక్ పరీక్ష్య యత స్తే దుష్టా దేవాన్ వస్త్రం పుస్తకం వా నేతుకామాః. అతో అపరిచితస

రిచితనృషు ప్రోజ్ఘనీయో న కార్యః. ౨౭. మధ్యేమార్గం యో జనాభ్యంతరే వా తిష్ఠేయుశ్చేద్భిక్షువ_స్తే ఽభిగమ్యాః, పూజ్యార్హ పూజ్యా_స్తద్వ్యతిక్రాంతిరుగ్రా శ్రేయస్కార్యం నిష్ఫలీకర్తుమీశాః. ౨౬. యదాపదపదం సదా యతివర స్థితం వస్తు త న్మతం భజ మితం పచాన్మనసి మాకృథాః ప్రాకృతాన్, కషాయకలుషాశయక్షతివిని ర్వృతస్సన్మతస్సుఖీ చర సుఖే చిరాత్ స్ఫురతి సంతతానందతా. ౨౭. ఇత్థం గురోర్ముఖగుహోదితవాక్సుధాం తామాపీయ హృష్టహృ దయస్స మునిః ప్రతస్థే, ప్రస్థాప్య తం గురువరో ఽథ సురేశ్వరాద్యైః కాలం కియంతమనయత్సహ శృంగకుధ్రే. ౨౮. అధిగమ్య తదా త్మయోగశక్తేరనుభావేన నివేద్య చాశ్రవేభ్యః, అవలంబితతారకాప థోఽసావచిరాదంతికమాససాద మాతుః. ౨౯. తత్రాఽఽతురాం మా తరమైక్షతాసౌ ననామ తస్యాశ్చరణౌ కృతాత్మా, సాచైనముద్వీక్ష్య శరీరతాపం జహౌ నిదాఘార్త ఇవాంబుదేన. ౩౦. అసావసంగో ఽపి తదార్ద్రచేతాస్తామాహ మోహాంధతమోపహర్తా, అంబాయ మస్త్యత్ర శుచం జహీహి బ్రవీహి కిం తే కరవాణి కృత్యమ్. ౩౧.

రేషు ప్రకర్షేణ హేయో విశ్వాసః కదా ఽపి న కర్తవ్యః. ౨౭. కించ మార్గస్య మధ్యే తతో బహిర్యోజనాభ్యంతరే వా భిక్షవశ్చ తిష్ఠేయుః తర్హి తే ఽభిగమ్యాః యతః పూజ్యాః పూజాయోగ్యాః పూజనీయా యత_స్తేషాం వ్యతిక్రాంతిరుగ్రా యతః శ్రేయస్కార్యం నిష్ఫలీకర్తుం సమర్థాః-శాలినీ. ౨౬. ఉపదేశసారమాహ:—హేయతి వర ఆపదామపదం సర్వానర్థశూన్యం వస్తు యస్మిన్ స్థితం తన్మతం సదా భజ. మితం పచాన్ కదర్యాన్ పామరాన్మనసి మాకృథాః. పునశ్చ కషాయేణ కలుషస్యాశయ స్య క్షత్యా విశేషేణ నిర్వృతః సన్మతం యస్య తథాభూతః సుఖీ చర. యత స్సుఖే చిరాత్సంతతానందతా స్ఫురతి-పృ. ౨౭. ఇత్థం గురోర్ముఖలక్షణాయా గుహా యా ఉదితాం వాక్సుధాం తామాపీయ హృష్టహృదయః స మునిః పద్మపాదః ప్రతస్థే. తం ప్రస్థాప్య గురువరోఽథానంతరం సురేశ్వరాద్యైః సహ కియంతం కాలం ఋష్య శృంగాఖ్యే భూధరే ఽనయత్ - వ. ౨౮. తదాఽఽత్మయోగశక్తేరనుభావేన మాతు ర్వృత్తాంత మధిగమ్యాఽఽశ్రవేభ్యో వచనస్థితేభ్యో యతిభ్యో వినివేద్య తం వృత్తాం తం విజ్ఞాప్య చావలంబితః తారకామార్గో గగనమార్గో యేనాసౌ శ్రీశంకరోఽచిరా న్మాతుః సమీపమాససాద-ఉపేం. ౨౯.నిదాఘేన గ్రీష్మసంతాపేనార్తస్సంతప్తః ఆ. ౩౦. హేఽంబాయం తవ పుత్రోఽస్తి శుచం శోకం త్యజ-ఉ. ౩౧. ఆమయరహితం పుత్రం

దృష్ట్వా చిరాత్పుత్రమనామయం సా హృష్టాంతరాత్మా నిజగాద మందమ్, అస్యాం దశాయాం కుశలీ మయా త్వం దిష్ట్యాఽసి దృష్టః కిమతోఽస్తి కృత్యమ్. ౩౨. ఇతఃపరం పుత్రక గాత్రమేతద్వోఢుం న శక్నోమి జరాతిశీర్ణం, సంస్కృత్య శాస్త్రోదితవర్త్మనా త్వం సద్వృత్త మాం ప్రాపయ పుణ్యలోకాన్. ౩౩. సుతానుగాం సూక్తిమిమాం జనన్యాః శ్రుత్వాఽథ తస్యై సుఖరూపమేకమ్, మాయామయాశేష విశేషశూన్యం మానాతిగం స్వప్రభమప్రమేయమ్. ౩౪. ఉపాదిశద్బ్రహ్మ పరం సనాతనం న యత్ర హస్తాంఘ్రివిభాగకల్పనా, అంతర్బహిస్సన్నిహితం యథాంబరం నిరామయం జన్మజరాదివర్జితమ్. ౩౫. సౌమ్యాగుణే మే రమతే న చిత్తం రమ్యం వద త్వం సగుణం తు దేవమ్, న బుద్ధిమారోహతి తత్త్వమాత్రం యదేకమస్థూలమనణ్వగోత్రమ్. ౩౬. నిశమ్య మాతుర్వచనం దయాళుస్తుష్టావ భక్త్యా మునిరష్టమూర్తిమ్, వృత్తైర్భుజంగోపపదైః ప్రసన్నః ప్రస్థాపయా

చిరాత్ దృష్ట్వా-ఇం. ౩౨. ఆనుషంగికం కృత్యమప్యాహ-ఇతఇతి. నను నేదం సతాం వృత్తమితి చేత్తత్రాహ - హేసద్వృత్త తవాతితేజస్విత్వాదేతావతా సద్వృత్తతాభంగో నాస్తీత్యాశయః - ఉ. ౩౩. ఏవముక్తశ్శ్రీశంకరోఽంతర్భూతసర్వలోకసుఖం బ్రహ్మానందం ప్రాపయితుం ప్రవృత్త ఇత్యాహ-సుతవిషయాం న తు దాహాది సంస్కృత్యనధికారియత్యనుగాం జనన్యాః సూక్తిం శ్రుత్వాఽనంతరం తస్యై సుఖరూపమేకం పరంబ్రహ్మోపాదిశదితి పరేణాన్వయః. తద్విశినష్టి - మాయేతి:— అత ఏవ ప్రత్యక్షాదిప్రమాణాతీతం. తర్హి కథం భాతీతి చేత్తత్రాహ - స్వప్రభం స్వప్రకాశం అతఏవాప్రమేయం ఫలవ్యాప్త్యభావాత్. ౩౪-౩౫. ఏవముపదిష్టా జనన్యువాచ-హే సౌమ్య నిర్గుణే మే చిత్తం న రమతే అతో రమ్యం సగుణం తు దేవం త్వం వద. కుతో న రమత ఇతి చేత్తత్రాఽఽహ - యదేకం స్థూలత్వాదినిర్ముక్తం తత్త్వమాత్రం తద్బుద్ధిం నాఽఽరోహతి. యద్యస్మాదితి వా. ౩౬. ఏవం మాతుర్వచనం నిశమ్య దయాళుర్మునిః శ్రీశంకరాచార్యోఽష్టమూర్తిం మహాదేవం. 'భుజంగప్రయాతం భవేద్యైశ్చతుర్భి' రిత్యుక్తలక్షణైర్భుజంగప్రయాతాఖ్యైః పద్యైర్భక్త్యా తుష్టావ. తథాహి. 'అనాద్యంత మాద్యం పరం తత్త్వమర్థం చిదాకార మేకం తురీయం త్వమేయం, హరిబ్రహ్మ మృగ్యం పరబ్రహ్మరూపం మనోవాగతీతం మహశ్శైవమీడే. ౧. స్వశక్త్యాదిశక్త్యంతసింహాసనస్థం మనోహారిసర్వాంగరత్నాదిభూషం, జటా

మాస స చ స్వదూతాన్. ౩౭. విలోక్య తాన్ శూలపినాకహస్తా న్నైవానుగచ్ఛేయమితి బ్రువంత్యామ్, తస్యాం విసృజ్యానునయేన శైవానస్తాదథో మాధవమాదరేణ. ౩౮. భుజగాధిపభోగతల్ప

చంద్రగంగాస్థిసంపర్కమౌళిం పరాశక్తిమిత్రం నమః పంచవక్త్రమ్. ౨. శివేశానతత్పురుషాఘోరవామాదిభిర్బ్రహ్మభిర్హృన్ముఖైః షడ్భిరంగైః, అనౌపమ్యషట్త్రింశతం తత్త్వవిద్యామతీతం పరం త్వాం కథం వేత్తి కో వా. ౩. ప్రవాలప్రవాహప్రభాశోణమర్ధం మరుత్వన్మణిశ్రీమహః శ్యామమర్ధమ్, గురుస్యూతమేకం వపుశ్చైకమంతస్స్మరామి స్మరాపత్తిసంపత్తిహేతుం. ౪. స్వసేవాసమాయాతదేవాసురేంద్రానమన్మౌళిమందారమాలాభిషిక్తం, నమస్యామి శంభో పదాంభోరుహం తే భవాంభోధిపోతం భవానీవిభావ్యం. ౫. జగన్నాథ మన్నాథ గౌరీశ నాథ ప్రపన్నానుకంపిన్విపన్నార్తిహారిన్, మహఃస్తోమమూర్తే సమస్తైకబంధో నమస్తే నమస్తే పునస్తే నమో ఽస్తు. ౬. మహాదేవ దేవేశ దేవాదిదేవ స్మరారే పురారే యమారే హరేతి, బ్రువాణస్స్మరిష్యామి భక్త్యా భవంతం తతో మే దయాశీల దేవ ప్రసీద. ౭. విరూపాక్ష విశ్వేశ విశ్వాధికేశ త్రయీమూల శంభో శివ త్ర్యంబక త్వం, ప్రసీద స్మర త్రాహి పశ్యావపుష్య క్షమస్వాప్నుహీతీక్షపాహి క్షిపామః. ౮. త్వదన్యశ్శరణ్యః ప్రపన్నస్య నేతి ప్రసీద స్మరన్నే ఽవహన్యాస్తు దైన్యం, న చేత్తే భవేద్భక్తవాత్సల్యహానిస్తతో మే దయాళో దయాం సన్నిధేహి. ౯. అయం దానకాలస్త్వహం దానపాత్రం భవాన్నాథ దాతా త్వదన్యం న యాచే, భవద్భక్తిమేవ స్థిరాం దేహి మహ్యం కృపాశీల శంభో కృతార్థో ఽస్మి తస్మాత్. ౧౦. పశుం వేత్సి చేన్మాం త్వమేవాధిరూఢః కలంకీతి వా మూర్ధ్ని ధత్సే త్వమేవ, ద్విజిహ్వః పునస్సో ఽపి తే కంఠభూషా త్వదంగీకృతాశ్శర్వ సర్వే ఽపి ధన్యాః. ౧౧. న శక్నోమి కర్తుం పరద్రోహలేశం కథం ప్రీయసే త్వం న జానే గిరీశ, తథాహి ప్రసన్నో ఽసి కస్యాపి కాంతాసుతద్రోహిణో వా పితృద్రోహిణో వా. ౧౨. స్తుతిం ధ్యానమర్చాం యథావద్విధాతుం భజన్నప్యజానన్మహేశావలంబే, త్రసంతం సుతం త్రాతుమగ్రే మృకండోర్యమప్రాణనిర్వాపణం త్వత్పదాబ్జమ్. ౧౩. అకంఠే కళంకాదనంగే భుజంగాదపాణౌ కపాలాదఫాలేఽనలాక్షాత్, అమౌళౌ శశాంకాదవామే కళత్రాదహం దేవమన్యం న మన్యే న మన్యే. ౧౪. ఇతి సచ మహాదేవః స్తుత్వా ప్రసన్నస్స్వదూతాన్ప్రేషయామాస. ౩౭. శూలపినాకహస్తాం స్తాన్ శివదూతాన్ దృష్ట్వా ఽహం నైవానుగచ్ఛేయమితి బ్రువంత్యాం తస్యాం జనన్యాం సత్యాం శివదూతాననునయేన విసృజ్య లక్ష్మీపతిం స్తుతవాన్. ౩౮.

భాజం కమలాంకస్థలకల్పితాంఘ్రిపద్మమ్, అభివీజితమాదరేణ నీలావసుధాభ్యాం చలమానచామరాభ్యామ్. ౩౯. విహితాంజలినా నిషేవ్యమాణం వినతానందకృతాఽగ్రతో రథేన, ధృతమూర్తిభిరస్త్రదేవతాభిః పరితః పంచభిరంచితోపకంఠమ్. ౪౦. మహనీయతమాలకోమలాంగం ముకుటీరత్నచయం మహార్ఘ్యయంతమ్, శిశిరేతరభానుశీలితాగ్రం హరినీలోపలభూధరం హసంతమ్. ౪౧. తత్తాదృశం నిజసుతోదితమంబుజాక్షం చిత్తే దధార మృతికాల ఉపాగతేఽపి, చిత్తేన కంజనయనం హృది భావయంతీ తత్యాజ దేహమబలా కిల యోగివత్సా. ౪౨. తతశ్శరచ్చంద్రమరీచిరోచిర్విచిత్రపారిప్లవకేతనాఢ్యమ్, విమానమాదాయ మనోజ్ఞరూపం ప్రాదుర్బభూవుః కిల విష్ణుదూతాః. ౪౩. వైమానికాంస్తాన్నయనాభిరామానవేక్ష్య హృష్టా ప్రశశంస పుత్రమ్, విమానమారోప్య విరాజమానమనాయి తైస్సా బహుమానపూర్వమ్. ౪౪. ఇయ మర్చిరహర్వళక్షపక్షాన్ షడుదఙ్మాస సమానిలార్కచంద్రాన్, చపలావరుణేంద్రధాతౄ

మాధవం విశినష్టి-భుజగాధిపస్య శేషస్య భోగాత్మకం దేహాత్మకతల్పం శయ్యాం భజతీతి తథా తం కమలాయా లక్ష్మ్యా అంకస్థల ఉత్సంగస్థలే కల్పితే స్థాపితే చరణకమలే యేన తం నీలావసుధాఖ్యాభ్యాం స్వభార్యాభ్యాం చలమానాభ్యాం చామరాభ్యాం వీజితం వసంతమాలా. ౩౯. విహితాంజలినా వినతానందకృతా గరుడేన రథేనాగ్రతో నిషేవ్యమాణం ధృతమూర్తిభిః పంచభిః శంఖచక్రగదాధనుః ఖడ్గాఖ్యాస్త్రదేవతాభిః పరితోఽంచితోపకంఠం స్ఫురత్సమీపం. ౪౦. పూజనీయం తమాలవత్కోమలమంగం యస్య ముకుటీకృతం రత్నసముదాయం మహార్ఘ్యయంతం అతఏవ శిశిరేతరభానురుష్ణగుస్సూర్యస్తేన శీలితాగ్రం శోభితాగ్రం ఇంద్రనీలమణిభూధరం హసంతం. ౪౧. తత్తాదృశం నిజసుతోదితం కమలనయనం మాధవం చిత్తే దధార మృతికాల ఉపాగతే చిత్తేన తం హృది భావయంతీ సా ఽబలా యోగివద్దేహం తత్యాజ - వ. ౪౨. విచిత్రైః కంపమానైర్ధ్వజైరాఢ్యం - ఉ. ౪౩. విరాజమానం విమానమారోప్య సా తైర్బహుమానపూర్వమానీతా. ౪౪. అర్చిరగ్నిరహర్దినం వలక్షపక్షశ్శుక్లపక్షః షడుదఙ్మాసా ఉత్తరాయణమాసాస్సమాః సంవత్సరః. ఇయం సతీ అర్చిరాద్యభిమానిదేవతాః వాయుసూర్యచంద్రవిద్యుద్వరుణాదిలోకాంశ్చ క్రమశో ఽతీత్య పరం

లోకాన్ క్రమశోఽతీత్య పరం పదం ప్రపేదే. ౭౫. స్వయమేవ చికీర్షురేష మాతుశ్చరమం కర్మ సమాజుహావ బంధూన్, కిమిహాస్తి యతే తవాధికారః కితవేత్యేనమమీ నినిందురుచ్చైః. ౭౬. అనలం బహుధార్థితాపి తస్మై బత నాదత్త చ బంధుతా తదీయా, అథ కోప పరీవృతాంతరో ఽసావఖిలాంస్తానశపచ్చ నిర్మమేంద్రః. ౭౭. సంచిత్య కాష్ఠాని సుశుష్కవంతి గృహోపకంఠే ధృతతోయపాత్రః, సదక్షిణే దోష్ణి మమంథ వహ్నిం దదాహ తాం తేన చ సంయతాత్మా. ౭౮. న యాచితా వహ్ని మదుర్యదస్మై శశాప తాన్స్వీయజనాన్ సరోషః, ఇతఃపరం వేదబహిష్కృతాస్తే ద్విజా యతీనాం న భవేచ్చ భిక్షా. ౭౯. గృహోపకంఠేషు చ వః శ్మశానమద్యప్రభృత్యస్త్వితి తాంశ్చశాప, అద్యాపి తద్దేశభవా న వేదమధీయతే నో యమినాం చ భిక్షా. ౮౦. తదా ప్రభృత్యేవ గృహోపకంఠేష్వాసీత్ శ్మశానం కిల హంత తేషామ్, మహత్సు ధీపూర్వకృతాపరాధో భవేత్పునః కస్య

పదం వైకుంఠం ప్రపేదే - వసంతమాలా. ౭౫. మాతురంత్యం దాహాదికర్మ స్వయమేవ కర్తుమిచ్ఛుః బంధూన్ సమాహూతవాన్. హే యతే, కితవ వంచకాస్మిన్ కర్మణి తవాధికారః కిమస్తి? ఇత్యేవమమీ బంధవ ఉచ్చైర్నినిందుః. ౭౬. న కేవలం నిందామేవ కృతవంతోఽపితు బహుధా ప్రార్థితాఽపి తదీయా బంధుతా. బతేతి ఖేదే ఆశ్చర్యే వా. అగ్నిం నాదత్త. అథానంతరం కోపవ్యాప్తాంతఃకరణోఽసౌ నిర్మమేంద్రః శ్రీశంకరస్తాన్సర్వాన్ బంధూనశపత్. ౭౭. గృహసమీపే సుశుష్కవంతి కాష్ఠాని సంచిత్య ధృతం జలపాత్రం యేన స మాతుర్దక్షిణే బాహౌ వహ్నిం మమంథ తేన చ తాం మాతరం సంయతాత్మా దదాహ—ఉ. ౭౮. అశపదిత్యుక్తం వివృణోతి-యద్యస్మాద్యాచితా వహ్నిమస్మై నాదుస్తస్మాత్సరోషస్తాన్ స్వీయజనాన్ శశాప. ఇతః పరం తే ద్విజా వేదబహిష్కృతా భవంతు యతీనాం భిక్షా చైషాం గృహే న భవేత్ - ఉపేం. ౭౯. వో యుష్మాకం గృహసమీపే చాద్యప్రభృతి శ్మశానమస్తు ఇత్యేవం తాన్ శశాప. గ్రంథకృదాహ—అద్యాపి తద్దేశభవా వేదాధ్యయనం న కుర్వన్తి. యతీనాం భిక్షా చ నాస్తి-ఉ. ౮౦. అత్ర విస్మయో న కార్యో యతో మహత్సు బుద్ధిపూర్వకం కృతో ఽపరాధో ఽపి లోకే పునః కస్యాపి సుఖాయ న

సుఖాయ లోకే. ౫౧. శాంతః పుమానితి న పీడనమస్య కార్యం శాంతో ఽపి పీడనవశాత్క్రుధముద్వహేత్సః, శీతస్సుఖో ఽపి మథితః కిల చందనద్రుస్తీవ్రా హుతాశజనకో భవతి క్షణేన. ౫౨. యద్యప్యశాస్త్రీయతయా విభాతి తేజస్వినాం కర్మ తథా ఽప్యనింద్యమ్, వినింద్యకృత్యం కిల భార్గవస్య దదుః స్వపుత్రాన్ కతిచిద్వృకాయ. ౫౩. ఇతి స్వజననీమసౌ మునిజనైరపి ప్రార్థితాం పునఃపతనవర్జితామతనుసౌఖ్యసందోహినీమ్, యతిక్షితిపతిర్గతిం వితమసం స నీత్వా తతస్తతోఽన్యమతశాతనే ప్రయతతే స్మ పృథ్వీతలే. ౫౪. అథ తత్సహాయజలజాంఘ్ర్యుపాగమేచ్ఛురభీప్సితేఽత్ర విలలంబ ఏషకః, జలజాంఘ్రిరప్యథ పురా నిజాజ్ఞయా కృతవానుదీచ్యబహుతీర్థసేవనమ్. ౫౫. ఆససాద శనకైర్దిశం మునేర్యస్య జన్మ వసుధాఘటీ స్మృతా, సా శ్రుతిస్సకలరోగనాశినీ యోఽపిబజ్జలధిమేకబిందువత్.

భవతి. ౫౧. మహత్సు బుద్ధిపూర్వమపరాధో న కార్య ఇతి బోధితమథ శాంతో ఽపి న పీడనీయ ఇత్యాహ—శాంత ఇతి పుమానితి. విస్రంభేణాస్య శాంతస్య పీడనం న కార్యం ఇతి క్రుధం క్రోధం. తత్ర దృష్టాంతశ్శీత ఇతి. చన్దనద్రుః చందనద్రుమస్తీవ్రస్యాసమన్తాద్ధుతాశస్యాగ్నేర్జనకః. ౫౨. నన్వశాస్త్రీయమేతత్కర్మ కిమిత్యాచార్యైరనుష్ఠితమిత్యాశంక్యాహ - యద్యప్యశాస్త్రీయతయా విభాతి తథాఽపి తేజస్వినాం కర్మ నింద్యం న భవతి. తదుక్తం. 'ధర్మవ్యతిక్రమో దృష్టః ఈశ్వరాణాం చ సాహసం, తేజీయసాం న దోషాయ వహ్నేస్సర్వభుజో యథా', భార్గవస్య పరశురామస్య వినింద్యం కృత్యం సమాతృకభ్రాతృహననరూపం యథా చ కేచిన్మునయో వృకాయ పుత్రానదదుః. భృగువంశ్యస్య కస్యచిన్మునేః కృత్యం ప్రార్థితాప్రదానరూపం కర్మ వినింద్య దదురితి వా - ఉ. ౫౩. ఇత్యేవం మునిజనైరపి ప్రార్థితాం పునఃపతనవర్జితాం అనల్పసౌఖ్యస్య సందోహినీం తమోరహితాం గతిం సోఽసౌ యతిరాజస్స్వజననీం నీత్వా పృథ్వీతలే తతస్తతోఽన్యమతనిబర్హణే ప్రయత్నం కృతవాన్ - పృ. ౫౪. అథ తస్మిన్నన్యమతశాతనే సహాయస్య పద్మపాదస్యోపాగమనమిచ్ఛురభిలషితే తస్మిన్నేవ శ్రీశంకరో విలంబం చక్రే, అథ జలజాంఘ్రిరపి నిజాజ్ఞయా పూర్వం ప్రథమముదీచ్యబహుతీర్థసేవనం కృతవాన్. సజసా జగా భవతి మంజుభాషిణీ. ౫౫. మునేరగస్త్యస్య దిశం దక్షిణాం వసుధాఘటీ మృత్కుంభో యస్య సా ప్రసిద్ధా శ్రుతిః శ్రవణం సకలరోగనాశినీ. యచ్ఛ్రుతిరితి వా పాఠః. యస్సముద్ర

౫౬. అద్రాక్షీత్సుభగాహిభూషితతనుం శ్రీకాళహస్తీశ్వరం లింగే సన్నిహితం దధానమనిశం చాంద్రీం కలాం మస్తకే, పార్వత్యా కరుణారసార్ద్రమనసా శ్లిష్టం ప్రమోదాస్పదం దేవైరింద్రపురోగమైర్జయజయేత్యాభాష్యమాణం మునిః. ౫౭. స్నాత్వా సువర్ణముఖరీసలిలాశయే ఽంతర్గత్వా పునః ప్రణమతి స్మ శివం భవాన్యా, ఆనర్చ భావకుసుమైర్మనసా నునావ స్తుత్వా చ తం పురయాచత తీర్థయాత్రామ్. ౫౮. లబ్ధ్వానుజ్ఞాం తజ్జ్ఞరాట్కాళహస్తిక్షేత్రాత్కాంచీక్షేత్రమాగాత్పవిత్రమ్, సంసారాబ్ధిం సంతితీర్షోః ప్రసిద్ధం వృద్ధాః ప్రాహుర్యద్ధి లోకే హ్యాముష్మికే. ౫౯. తత్రైకామ్రాధీశ్వరం విశ్వనాథం నత్వా గమ్యం స్వీయభాగ్యాతిశీత్యా, దేవీం ధామాంతర్గతామంతకారేర్హార్దం రుద్రస్యేవ జిజ్ఞాసమానామ్. ౬౦. కల్లాలేశం ద్రాక్తతో నాతిదూరే లక్ష్మీకాంతం సంవసంతం పురాణమ్, కారుణ్యార్ద్రస్వాంతమంతాదిశూన్యం దృష్ట్వా దేవం సంతుతోషైకభక్త్యా. ౬౧. పుండరీకపురమాయయౌ మునిర్యత్ర నృత్యతి సదాశివో ఽనిశమ్, వీక్షతే ప్రకృతిరాదిమా హృదా పార్వతీపరిణతిశ్శుచిస్మితా. ౬౨. తాండవం మునిజనో ఽత్ర వీక్షతే దివ్యచక్షురమలాశయో ఽనిశమ్,

---

మేకబిందువదపిబత్ - రథో. ౫౬. తస్య దిశి లింగే సన్నిహితం శ్రీకాళహస్తీశ్వరం మునిరద్రాక్షీత్తం విశినష్టి - సుభగేనాహినా భూషితా తనుర్యస్య అనిశం చాంద్రీం కలాం మస్తకే దధానం కరుణారసేనార్ద్రం మనో యస్యాస్తయా పార్వత్యా ఆలింగితం ప్రమోదస్థానమింద్రప్రముఖైర్దేవైర్జయ జయేత్యాభాష్యమాణం - శా. ౫౭. సువర్ణముఖర్యా నద్యాస్సలిలాశయేఽంతః స్నాత్వా పునర్గత్వా భవాన్యా సహితం శివం ప్రణమతి స్మ. భావపుష్పైరర్చయిత్వా మనసా స్తుతిం చకార - ప. ౫౮ - ౫౯. స్వీయభాగ్యాతిశయేన ప్రాప్యం ధామాంతర్గతామంతకస్యారేః రుద్రస్య హార్దం జిజ్ఞాసమానామివ స్థితాం దేవీం చ నత్వా. తతో ఝడితి నాతిదూరే సంవసంతం కల్లాలేశాఖ్యం లక్ష్మీకాంతం దేవం దృష్ట్వా ఏకభక్త్యా తుతోషేతి పరేణాన్వయః. శా. ౬౦. స్వాంతం మనః ఆద్యంతరహితం ఆద్యంతాదిరూపవికారశూన్యం-శాలినీవృత్తమ్. ౬౧. ఆదిమా ఆద్యా ప్రకృతిః పార్వతీరూపేణ పరిణతా నృత్యంతం శివం సదా వీక్షతే - రథో. ౬౨. జన్మమృత్యుభయభేదకం దర్శనాన్నేత్రమానసవినోదకారకం తాండవం దివ్యచక్షురమలాశయో మునిజనో ఽత్రానిశం వీక్షతే జన్మమృత్యుభయభేది యద్దర్శనం

జన్మమృత్యుభయభేది దర్శనాన్నేత్రమానసవినోదకారకమ్. ౬౩. కిం
చాత్ర తీర్థమితి భిక్షుగణేన కశ్చిత్పృష్టో ఽబ్రవీచ్ఛివపదాంబుజసక్త
చిత్తః, సంప్రార్థితః కరుణయా ఽస్మరదత్ర గంగాం దేవో ఽథ సంన్య
ధిత దివ్యసరిత్సు తీర్థమ్. ౬౪. శివాజ్ఞయాభూదితి తీర్థమేతచ్ఛివస్య
గంగాం ప్రవదంతి లోకే, స్నానాదముష్యాం విధుతోరుపాపాశ్శనై
శ్శనైస్తాండవ మీక్షమాణాః. ౬౫. శివస్య నాట్యశ్రమకర్శితస్య
శ్రమాపనోదాయ విచింతయంతీ, శివేతి గంగాపరిణామగా ఽభూ
త్తతో ఽథ చైతత్ప్రథితం తదాఖ్యమ్. ౬౬. నృత్యత్తీరహతస్థలజ్జల
గతేర్గ పర్యాపతద్బిందుకం పార్శ్వే స్వావసతేర్వినోదవశతో యజ్జ
హ్నుకన్యాపయః, నృత్యం తన్వతి ధూర్జటౌ విగళితం ప్రేంఖజ్జటామం
డలాత్తేనైతచ్ఛివజాహ్నవీతి కథయంత్యన్యే విపశ్చిజ్జనాః. ౬౭. స్నా
యంస్నాయం తీర్థవర్యే ఽత్ర నిత్యం వీక్షంవీక్షం దేవపాదాబ్జయు
గ్మమ్, శోధంశోధం మానసం మానవో ఽసౌ వీక్షేతేదం తాండవం
శుద్ధచేతాః. ౬౮. శుద్ధం మహద్వర్ణయితుం క్షమేత పుణ్యాం పురారిస్స్వ
యమేవ తస్య, నిమజ్య శంభుద్యుసరిత్యముష్యాం దాక్షాయణీనాథ

తస్మాదితి. ౬౩. కించాత్ర తీర్థమితి పద్మపాదాదిభిక్షుగణేన పృష్టః కశ్చిచ్ఛివపదాం
బుజసక్తచిత్తో ఽబ్రవీత్. సంప్రార్థితో మహాదేవో ఽత్ర గంగాం సస్మారాథ స్మరణా
నంతరం దివ్యసరిత్సు తీర్థం సన్నిధాపితవతీ-వ. ౬౪. ఏతత్తీర్థం శివాజ్ఞయాఽభూదితి
హేతోరేతత్తీర్థం శివగంగేతి లోకే ప్రవదంతి. యే ప్రవదన్తి తానాహ-అముష్యాం
గంగాయాం స్నానా ద్విధుతోరుపాపాశ్శనై స్తాండవమీక్షమాణాః - ఉ. ౬౫.
శివగంగానామ్నోఽన్యత్ర ప్రవృత్తినిమిత్తమాహ - నాట్యశ్రమకర్శితస్య శివస్య శ్రమా
పనోదాయ విచింతయంతీ శివా పార్వతీ గంగేతి పరిణామగా ఽభూత్. తతోఽథవా
శివగంగాఖ్యమేతత్తీర్థం ప్రథితం - ఉపేం. ౬౬. యజ్జహ్నుకన్యాపయో ధూర్జటౌ
నృత్యతి సతి ప్రేంఖతశ్చలతో జటామండలాద్గళితం తేనైతత్తీర్థమన్యే విపశ్చి
జ్జనాశ్శివజాహ్నవీతి కథయంతి. ప్రేంఖజ్జటామండలం విశినష్టి-నృత్యతా తీరేణ హతస్య
స్థలతో జలస్య గతిర్యస్మిన్. స్వస్యావసతేర్నికేతనాత్. పయో విశినష్టి-పార్శ్వేప
ర్యాపతంతః బిందుకా బిందవో యస్య - శా. ౬౭. తస్మాదస్మిన్ తీర్థవర్యే స్నాత్వా
స్నాత్వా దేవపాదాబ్జయుగ్మం దృష్ట్వా దృష్ట్వా మనశ్శోధయిత్వా శోధయిత్వా
ఽసౌ శుద్ధచిత్తో మానవ ఇదన్తాండవం వీక్షేత. శాలి. ౬౮. ఏతచ్ఛుద్ధం పుణ్యాం వర్ణ

ముదీక్షతే యః. ౧౯. ఇతీరితశ్శంకరయోజితాత్మా కేనాపి భిక్షుర్ముదితో జగాహే, తీర్థం తదాప్లుత్య ననామ శంభోరంఘ్రిం జితాత్మా భువనస్య గోప్తుః ౨౦. రామసేతుగమనాయ సందధే మానసం మునిరనుత్తమగ్ర పునః, వర్త్మని ప్రయతమానసో వ్రజంత్సందదర్శ సరితం కవేరజామ్. ౨౧. యత్పవిత్రపులినస్థలం పయస్సింధువాసరసికాయ విష్ణవే, అభ్యరోచత హిరణ్యవాససే పద్మనాభముఖనామశాలినే. ౨౨. సహ్యపర్వతసుతాతినిర్మలాంభోఽభిషిక్తభగవత్పదాంబుజే, ఆకలయ్య బహుశిష్యసంవృతః ప్రాస్థితాభిరుచితస్థలాయ సః. ౨౩. గచ్ఛన్ గచ్ఛన్మార్గమధ్యేఽభియాతం గేహం భిక్షుర్మాతులస్యాజగామ, దృష్ట్వా శిష్యైస్తం చిరేణాభియాతం మోదం ప్రాపన్మాతులః శాస్త్రవేదీ. ౨౪. శుశ్రావ తం బంధుజనస్సశిష్యం స్వమాతులాగారముపేయివాంసమ్, ఆగత్య దృష్ట్వా చిరమాగతం తం జహర్ష హర్షాతిశయేన సాశ్రుః. ౨౫. రురోద కశ్చిన్ముముదే ఽత్ర కశ్చిజ్జహాస పూర్వాచరితం బభాషే, కశ్చిత్ప్రమోదాతిశయేన కించిద్వచః స్ఖలద్భిః ప్రణనామ కశ్చిత్. ౨౬. ఊచే ఽథ తం జ్ఞాతిజనః ప్రమోదీ దృష్ట్వా చిరాయాతిపథం గతో ఽభూః, దిదృక్షతే త్వాం జనతా ఽతిహార్దాత్తథా ఽపి శక్నోషి న వీక్షణాయ.

యితుం శివాతిరిక్తో న క్షమ ఇత్యాశయేనాహ-శుద్ధమితి. యః అముష్యాం శంభుద్యుసరితి నిమజ్య దాక్షాయణీనాథం వీక్షతే తస్య. ౮. ౧౯. ఇత్యేవం కేనాపి కథితశ్శంకరే యోజితమంతఃకరణం యేన స భిక్షుః పద్మపాదో ముదితో జగాహే ఽవగాహనం కృతవాన్. ౨౦. పునరనుత్తమో మునిః పద్మపాదో రామసేతుగమనాయ మనో దధే. ప్రయతం మనో యేన స పథి గచ్ఛన్ కవేరజాం కావేరీం నదీం వదర్శ. రథో. ౨౧. యస్యాః పవిత్రపులినస్థలం చ క్షీరసముద్రవాసరసికాయాపి వ్యాపకాయాపి హిరణ్యవాససే పద్మనాభాదినామ్నా శోభమానాయాభ్యరోచత. ౨౨. సహ్యపర్వతసుతాయా అతినిర్మలేనాంభసాఽభిషిక్తే భగవత్పదాంబుజే ఆకలయ్య ధ్యాత్వా బహుశిష్యసంవృతస్స అభిరుచితస్థలాయ ప్రాస్థిత ప్రస్థానం కృతవాన్. రథో. ౨౩. శిష్యైస్సహితం. శాలి. ౨౪. ఆ. ౨౫ - ౨౬. అథానంతరం దృష్ట్వా ప్రమోదీ జ్ఞాతిజన ఊచే - యతశ్చిరకాలాత్త్వమతిమార్గం ప్రాప్తో ఽస్యతో జనతా ఽతిస్నేహాత్త్వాం దిదృక్షతే తథా ఽపి త్వం వీక్షణాయ న శక్నోషి. తథా చ స్నేహబాధా తవ

౭౭. పుత్రాస్సమిత్రా ననబంధువర్గో న రాజబాధా న చ చోరభీతిః, కృతార్థతామూలపదం యతిత్వం ప్రసూనవంతం ఫలితం మహాంతమ్. ౭౮. శాఖోపశాఖాంచితమేవ వృక్షం బాధంత ఆగత్య న తద్విహీనమ్, యథాతథా వా ధనినం దరిద్రా బాధంత ఆగత్య దినేదినే స్మ. ౭౯. కుటుంబరక్షాగతమానసానామాయాతి నిద్రాఽపి సుఖం న జాతు, క్వ దేవతార్చా క్వ చ తీర్థయాత్రా క్వ వా నిషేవా మహతాం భవేన్నః. ౮౦. అశ్రౌష్మ సన్న్యాసకృతం భవంతం విప్రాత్కుతశ్చిద్గృహమాగతాన్నః, కాలో ఽత్యగాత్తే బహురద్య దైవాత్తీర్థస్య హేతోర్గృహమాగతస్త్వమ్. ౮౧. యథా శకుంతాః పరవర్ధితాన్ద్రుమాన్ సమాశ్రయంతే సుఖదాంస్త్యజంత్యపి, పరప్రక్లృప్తాన్మఠదేవతాగృహాన్యతిస్సమాశ్రిత్య తథోజ్ఝతి ధ్రువమ్. ౮౨. యథాహి పుష్పాణ్యభిగమ్య షట్పదాస్సంగృహ్య సారం రసమేవ భుంజతే, తథా యతిస్సారమవాప్నువన్సుఖం గృహాద్గృహాదోదనమేవ భిక్షతే. ౮౩. యతేర్విరజ్యాత్మగతిః కళత్రం దేహం గృహం సంయతమేవ సౌఖ్యమ్, విరక్తిభాజస్తనయాః స్వశిష్యాః కిమర్థనీయం యతినో మహా

నాస్తీత్యర్థః. ౭౭. కించ సర్వబాధావినిర్ముక్తత్వాత్ కృతార్థతామూలపదం యతిత్వమేవేత్యాహ-పుత్రా ఇతి. తేషామభావే తత్కృతా బాధా నాస్తీత్యర్థః ధనినామేవ బాధా న తు నిష్కించనానామితి సదృష్టాంతమాహ-పుష్పవంతం ఫలితం మహాంతం వృక్షమితి పరేణాన్వయః. ౭౮. శాఖోపశాఖాభిరంచితం వ్యాప్తమలంకృతం వా. తథా వా తథైవ. ౭౯. కించ కుటుంబరక్షాగతమానసానామస్మాకం సుఖం న భవతి తథా కదాచిన్నిద్రాఽపి నాయాతి. తథా చైవంవిధానాం నః క్వ దేవతార్చాది. ౮౦. కస్మాచ్చిద్దేశాన్నో గృహమాగతాత్ కస్మాచ్చిద్విప్రాదితి వా - ఇంద్ర. ౮౧. తీర్థస్య హేతోస్త్వం గృహమాగతో ఽసి న తు మమతావశాద్యతేస్స్వీయత్వేన గృహపరిగ్రహాభావాదిత్యాశయేన సదృష్టాంతమాహ - యథా శకుంతాః పక్షిణః పరివర్ధితాన్ వృక్షాన్ సుఖదాన్సమాశ్రయంతే త్యజంత్యపి. అసుఖదాంస్తాంస్త్యజన్త్యపీతి వా. తథా యతిః పరప్రక్లృప్తాన్మఠాన్ దేవతాగృహాంశ్చ సుఖదాన్ సమాశ్రిత్య ధ్రువముజ్ఝత్యపి. వ. ౮౨. తత్రాపి తత్తద్గృహే యతేర్గమనం భ్రమరవత్పీడాకరం న భవతీత్యాహ - యథేతి. సుఖం యథా స్యాత్తథా - ఉ. ౮౩. కించ యతేః కిమపి ప్రార్థనీయం నాస్తీత్యాహ - యతేర్విరజ్యయా ఆత్మావ

త్మన్. ౮౪. మనోరథానాం న సమాప్తిరిష్యతే పునఃపునస్సంతనుతే
మనోరథాన్, దారానభీప్సుర్యతతే దివానిశం తాన్ప్రాప్య తేభ్య
స్తనయానభీప్సతి. ౮౫. అనాప్నువన్ దుఃఖమసౌ సుతీవ్రం ప్రాప్నోతి
చేష్టైన వియుజ్యతే పునః, సర్వాత్మనా కామవశస్య దుఃఖం తస్మా
ద్విరక్తిః పురుషేణ కార్యా. ౮౬. విరక్తిమూలం మనసో విశుద్ధిం తస్యా
మూలమాహుర్మహతాం నిషేవామ్, భవాదృశాస్తేన చ దూరదేశే
పరోపకారాయ రసామటంతి. ౮౭. అజ్ఞాతగోత్రా విదితాత్మతత్త్వా
లోకస్య దృష్ట్యా జడవద్విభాంతః, చరంతి భూతాన్యనుకంపమానా
స్సంతో యదృచ్ఛోపనతోపభోగ్యాః. ౮౮. చరంతి తీర్థాన్యపి సంగ్ర
హీతుం లోకం మహాంతో నను శుద్ధభావాః, శుద్ధాత్మభావాః క్షపితో
రుపాపాస్తజ్జుష్టమంభో నిగదంతి తీర్థం. ౮౯. వస్తవ్యమత్ర కతిచి
ద్దివసాని విద్వంస్త్వద్దర్శనం వితనుతే ముదితాది భవ్యమ్, ఏష్యద్వియో
గచకితా జనతేయమాస్తే దుఃఖం గతే ఽత్ర భవితేతి భవత్యసంగే.
౯౦. క్రోశం క్లేశమలస్య లాస్యగృహ మప్యద్రంహసామాలయం

గతిస్సైవ భార్యా. హే మహాత్మన్. ౮౪. కామవశస్య తు దుఃఖమేవేత్యాహ-మనో
రథానామితి ద్వాభ్యాం. తేభ్యో దారేభ్యః. ౮౫. దారాదీననాప్నువన్ దుఃఖమేవ
సుతీవ్రం ప్రాప్నోతి పునరిష్టేన చ వియుజ్యతే.౮౬.విరక్తిశ్చ భవద్విధానాం మహతాం
సేవయా శుద్ధచేతసో భవతీత్యాహ—మనసో విశుద్ధిర్విరక్తేర్మూలమాహుః. తస్యా అపి
విశుద్ధేర్మూలం మహతాం సేవామాహుస్తేన కారణేన చ భవాదృశాః పరోపకారాయ
దూరదేశే భూమిమటంతి.౮౭. యదృచ్ఛయోపనతం సమీపే ప్రాప్తం భోగ్యం యేభ్య
స్తే. ౮౮. తీర్థాన్యపి లోకసంగ్రహార్థం చరంతి న తు స్వశుధ్యర్థం. యతః శుద్ధభావాః
యతశ్శుద్ధాత్మవిద్యాక్షపితోరుపాపాః. 'తదధిగమ ఉత్తరపూర్వాఘయోరశ్లేషవినాశౌ
తద్వ్యపదేశాది'తి న్యాయాత్. తథాచైవం విధైస్తైర్జుష్టం జలం తీర్థం నిగదంతి.తేషాం
తత్ర గమనం లోకసంగ్రహార్థమేవేత్యర్థః. ౮౯. ఏవం స్తుత్వా ఽభిముఖీకృత్య ప్రార్థ
యతే—హేవిద్వన్నత్ర కతిచిద్దివసాని వస్తవ్యం యతో భవ్యం శుభం యోగ్యం వా
భవద్దర్శనం ముదితాది వితనుతే. ఇయం జనతా తు అసంగే భవతి త్వయి గతే సత్యత్ర
దుఃఖం భవిష్యతీతి విచార్యై వాధునైవ భవిష్యద్దుఃఖేన చకితా ఆస్తే-వ. ౯౦. అత్ర
నివాసం విధాయ వయం త్వయా సంశోధ్యా ఇతి బంధవస్సాక్రోశమాహుః. క్లేశమలస్య

పైశూన్యస్య నిశాంతముత్కటమృషాభాషావిశేషాశ్రయమ్, హింసామాంసలమాశ్రితా ఘనధనాశంసానృశంసా వయం వర్జ్యం దుర్జనసంగమం కరుణయా శోధ్యా యతీందో త్వయా. ౯౧. సంయునక్తి వియునక్తి దేహినం దైవమేవ పరమం మనాగపి, ఇష్టసంగతినివృత్తికాలయోర్నిర్వికారహృదయో భవేన్నరః. ౯౨. మధ్యాహ్నకాలే క్షుధితస్తృషార్తః క్వ మే ఽన్నదాతేతి వదన్నుపైతి, యస్తస్య నిర్వాపయితా క్షుధార్తేః కస్తస్య పుణ్యం వదితుం క్షమేత. ౯౩. సాయం ప్రాతర్వహ్నికార్యం వితన్వ న్మజ్జంస్తోయే దండకృష్ణాజినీ చ, నిత్యం వర్ణీ వేదవాక్యాన్యధీయన్ క్షుధ్వా శీఘ్రం గేహినో గేహమేతి. ౯౪. ఉచ్చైశ్శాస్త్రం భాషమాణోఽపి భిక్షుస్తారం మంత్రం సంజపన్వా యతాత్మా, మధ్యేఘస్రం జాఠరాగ్నౌ ప్రదీప్తే దండీ నిత్యం గేహినో గేహమేతి. ౯౫. యదన్నదానేన నిజం శరీరం పుష్ణంస్తపోఽయం కురుతే సుతీవ్రమ్, కర్తుస్తదర్ధం

కోశం పాత్రమపి చోత్కటరంహసామతిసాహసానామాలయం పైశూన్యస్య పరదోషసూచకతాయా నిశాంతమోకః. 'నిశాంతస్త్రిషు శాంతే స్యాత్క్లీబం తు భవనోషసోః' రితి మేదినీ - ఉత్కటమృషాభాషణస్య విశేషేణాశ్రయం భాషావిశేషాణామితి వా. హింసయా మాంసలం వ్యాప్తం త్యక్తుం యోగ్యం దుర్జనానాం సంగమో యత్ర తథాభూతం స్ఫురద్గృహమాశ్రితాః అతఏవ ఘనీభూతయా ధనతృష్ణయా క్రూరాః. ఘనా దృఢా ధనాశంసా యేషామితి భిన్నం వా పదం. సువధనస్యాశంసా యేషామితి వా సమాసః. ఏవం భూతా వయం హే యతీందో, త్వయా కరుణయా శోధ్యా ఇత్యర్థః.

శా. ౯౧. ఏవముక్తః పద్మపాద ఉవాచ—పరమం బ్రహ్మాదికం క్షుద్రం స్తంబాదికమపి దేహినం దైవమేవ సంయునక్తి. వియునక్తి చ. తస్మాదిష్టసంగతినివృత్తికాలయోర్నరో నిర్వికారహృదయో భవేత్. ౯౨. యత్తు ప్రసూనవంతం ఇత్యాద్యుక్తం తత్రాహ-మధ్యాహ్నకాల ఇతి - ఉ. ౯౩. కించాశ్రమత్రయోపజీవ్యత్వాదపి పుణ్యభాగ్గృహస్థస్య ఇత్యాశయేన బ్రహ్మచారిణస్తదుపజీవకతామాహ-సాయమితి. దండకృష్ణాజినేఽస్యస్త ఇతి తథాభూతో వర్ణీ బ్రహ్మచారీ నిత్యం వేదవాక్యాని పఠన్ క్షుధ్వా క్షుధాం ప్రాప్య శీఘ్రం గేహినో గేహమేతి - శాలి. ౯౪. అథ యతేస్తామాహ—ఉచ్చైరితి. తారం ప్రణవం ఘస్రస్య దినస్య మధ్యే - ఇంద్ర. ౯౫. వానప్రస్థస్య తామాహ—యస్యాన్నదానేన నిజం శరీరం పుష్ణన్నయం తపస్వీ సుతీవ్రం తపః కురుతే

దదతోఽన్నమర్థమితి స్మృతిస్సంప్రవృత్తేఽనవద్యా. ౯౬. పుణ్యం గృహస్థేన విచక్షణేన గృహేషు సంచేతుమలం ప్రయాసాత్, వినాఽపి తత్కర్తృనిషేవణేన తీర్థాదిసేవా బహుదుఃఖసాధ్యా. ౯౭. గృహీ ధనీ ధన్యతరో మతో మే తస్యోపజీవంతి ధనం హి సర్వే, చౌర్యేణ కశ్చిత్ప్రణయేన కశ్చిద్దానేన కశ్చిద్బలతోఽపి కశ్చిత్. ౯౮. సంతోషయేద్వేదవిదం ద్విజం యస్సంతోషయత్యేష స సర్వదేవాన్, తద్వేద విప్రే నివసంతి దేవా ఇతి స్మ సాక్షాచ్ఛ్రుతిరేవ వక్తి. ౯౯. స్వధర్మనిష్ఠా విదితాఖిలార్థా జితేంద్రియాస్సేవితసర్వతీర్థాః, పరోపకారవ్రతినో మహాంత ఆయాంతి సర్వే గృహిణో గృహాయ. ౧౦౦. గృహీ గృహస్థోఽపి తదశ్నుతే ఫలం యత్తీర్థసేవాభిరవాప్యతే జనైః, తత్తస్య తీర్థం గృహమేవ కీర్తితం ధనీ వదాన్యః ప్రవసేన్న కశ్చన. ౧౦౧. అంతస్స్థితా మూషకముఖ్యజీవా బహిఃస్థితా గోమృగపక్షిముఖ్యాః, జీవంతి జీవాస్సకలోపజీవ్యస్తస్మాద్గృహీ సర్వపరో మతో మే. ౧౦౨. శరీరమూలం పురుషార్థసాధనం తచ్చాన్నమూలం శ్రుతితోఽవగమ్యతే, తచ్చాన్నమస్మాకమిహాషు సంస్థితం సర్వం ఫలం గేహా

తపఃకర్తుస్తస్య తపసోఽర్ధం తస్యాన్నం దదతోఽర్ధమితి స్మృతిః ప్రవృత్తే - ౯౫.
౯౬. నన్వేవమపి గృహవ్యగ్రస్య గృహస్థస్య తీర్థాదిసేవాజన్యం పుణ్యం తు దుర్లభమేవేతి చేత్తత్రాహ—విచక్షణేన గృహస్థేన ప్రయాసాద్వినాఽపి ప్రయాసకర్తృనిషేవణేన పుణ్యం సంచేతుమలం శక్యతే. తీర్థాదిసేవాయాః ప్రయాససాధ్యత్వం ప్రసిద్ధమేవేత్యాహ—తీర్థాదితి. ౯౭. న కేవలం బ్రహ్మచార్యాదయ ఏవ గృహస్థముపజీవంత్యపి తు సర్వ ఏవేత్యాహ—గృహీతి. హి యస్మాత్. ౯౮. కించ యో వేదవిదం విప్రం సంతోషయేత్ స ఏష సర్వాన్ దేవాన్ సంతోషయతి. తద్వేద విప్రే వేదవిది బ్రాహ్మణే. ౯౯. నను తథాఽపి స్వయమేవ ప్రవాసం కృత్వా పుణ్యం కుతో న సంపాదనీయమితి చేత్తత్రాహ—స్వేతి ద్వాభ్యాం. ౧౦౦. తత్తస్మాత్తస్య గృహమేవ తీర్థం కీర్తితమతో ధనీ వదాన్యో దాతా స్యాన్న తు కశ్చనాపి ప్రవాసం కుర్యాదిత్యర్థః. ౧౦౧. గృహిణస్సర్వశ్రేష్ఠత్వం పునరుపపాదయతి—అంతః స్థితా ఇతి. ౧౦౨. కించ శరీరం మూలం యస్య తథావిధం పురుషార్థసాధనం తచ్చ శరీరమన్నం మూలం యస్య తత్తథాభూతం 'అన్నాద్దేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయన్తే'

పతిద్రుమాశ్రయమ్. ౧౦౩. బ్రవీమి భూయశ్శృణుతాదరేణ వో గృహాగతం పూజయతాతురాతిథిమ్, సంపూజితో వో ఽతిథిరుద్ధరేత్కులం నిరాకృతాత్కిం భవతీతి నోచ్యతే. ౧౦౪. వినాభిసంధిం కురుత శ్రుతీరితం కర్మ ద్విజా నో జగతామధీశ్వరః, తుష్యేదితి ప్రార్థనయాపి తేన స్వాంతస్య శుద్ధిర్భవితా ఽచిరేణ వః. ౧౦౫. ససంరంభశ్లిష్యత్సుఘణితివధూటీకుచతటీపటీవత్పాటీరాగరవనవ పంకాంకితహృదః, తథాప్యేతే పూతా యతిపతిపదాంభోజభజనక్షణక్షీణక్లేశాస్సదయహృదయాంభాస్సుకృతినః. ౧౦౬. సందిశ్యేత్థం బంధుతాం భిక్షురాజో భిక్షాం చక్రే మాతులస్యైవ గేహే, పప్రచ్ఛైనం మాతులో భుక్తవంతం కింస్విచ్ఛన్నం పుస్తకం శిష్యహస్తే. ౧౦౭. టీకా విద్వత్ భాష్యగేతి బ్రువాణం తాం దేహీతి ప్రోచిషే దత్తవాంశ్చ, అద్రాక్షీత్తాం మాతులస్తస్య బుద్ధిం దృష్ట్వానందీత్ఖేదమాపచ్చ కించిత్. ౧౦౮. ప్రబంధనిర్మాణవిచిత్రనైపుణీం దృష్ట్వా ప్రమోదం స వివేద

ఇతి శ్రుతేరవగమ్యతే. ౧౦౩. ఏవముక్త్వా పునః పరమహితోపదేశాయ ససాధనతామాపాదయతి - బ్రవీమీతి, యుష్మాకం గృహానాగతమాతురమతిథిమాదరేణ పూజయతేత్యాదరపదమత్రాప్యనుషంజనీయం. కిమత ఇతి చేత్తత్రాహ—సంపూజితోఽతిథిర్వః కులముద్ధరేన్నిరాకృతాత్తస్మాత్కిం భవతీతి చేత్తదత్యంతమనిష్టత్వాన్మయా నోచ్యతే. ౧౦౪. కించ శ్రుతిచోదితం నిత్యాదికర్మ ఫలాభిసంధిం వినా కురుత హే ద్విజాః, జగతామధీశ్వరస్తుష్యేదితి ప్రార్థనయాఽపి నో కురుత తేన తథాభూతేన నిష్కారణకర్మణా వో ఽంతఃకరణస్య శుద్ధిరచిరాదేవ భవిష్యతి. ౧౦౫. యదపి భవాదృశా ఇత్యాద్యుక్తం తత్రాప్యాహ—ససంరంభం యథా భవతి తథా శ్లిష్యంత్యో యాః సుఘణితివధూట్యః ప్రియవాదిన్యో వధ్వస్తాసాం కుచతట్యాః పటీవదాచరతా పాటీరేణ చందనమయేనాగరవేణాగరుమయేన చ నవేన పంకేనాంకితమంతర్బహిశ్చాంతఃకరణం యేషాం యద్యప్యేవంభూతా ఏతే వయం తథాఽపి యతిపతేః శ్రీశంకరస్య పదకమలయోర్భజనోత్సవేన క్షీణాః క్లేశా యేషాం భజనక్షణ ఇతి వా. ని. 'కాలవిశేషోత్సవయోః క్షణ' ఇత్యమరః - శి. ౧౦౬. ఉపసంహరతి—సందిశ్యేతి-శా. ౧౦౭. ఏవం శ్రుత్వా భాష్యగా టీకేతి బ్రువాణం పద్మపాదం తాం టీకాం దేహీతి మాతులః ప్రోవాచ. పద్మపాదో దత్తవాంశ్చ కించిత్ఖేదం చ ప్రాపత్. ౧౦౮. తస్యేత్యాది విష్ణుణోతి-ప్రేతి. వివేద ప్రాప ఖేదమిత్యాది స్ఫోటయతి - మతాంత

కించిత్, మతాంతరాణాం కిల యుక్తిజాలైర్నిరుత్తరం బంధనమాలు
లోచే. ౧౦౯. గురోర్మతం స్వాభిమతం విశేషాన్నిరాకృతం తత్ర
సమత్సరో ఽభూత్, సాధుర్నిబంధో ఽయమితి బ్రువాణస్తం సాభ్య
సూయో ఽపి కృతాభినందః. ౧౧౦. నేతుం గచ్ఛామ్యాలయే పుస్త
భారం తేన్యస్యేమం వర్తతే మే ఽత్ర జీవః, విద్వన్యద్వద్గోగృహాద్వా
పరేషాం ప్రీతిః పూర్ణా న తథా పుస్తభారే. ౧౧౧. ఇత్యుక్త్వా తే
మాతులం మస్కరీశః శిష్యైర్హృష్యన్ సేతుమేష ప్రతస్థే, ప్రస్థాతుః
శ్రీపద్మపాదస్య జాతం కష్టం చైష్యత్సూచనాయై నిమిత్తమ్. ౧౧౨.
వామం నేత్రం గంతురస్పందతైవ బాహుః పుస్ఫోరాపి వామస్తథోరుః,
చుక్షావోచ్చైశ్చహంత కశ్చిత్పురస్తాత్తత్సర్వం ద్రాక్ జ్ఞో ఽగణిత్వా
జగామ. ౧౧౩. గతే ఽత్ర మేనే కిల మాతులో ఽస్య గ్రంథే స్థితే
ఽస్మిన్ గురుపక్షహానిః, దగ్ధే ఽత్ర జాయేత మహాన్ప్రచారో నోక్త్వా
నిరాకర్తుమపి ప్రభుత్వమ్. ౧౧౪. పక్షస్య నాశాద్గృహనాశ
ఏవ నో వరం గృహేణైవ దహామి పుస్తకమ్, ఏవం నిరూప్య

రాణామితి - ఉ. ౧౦౯. కించ స్వాభిమతం ప్రభాకరమతం విశేషాత్తత్ర నిబంధే
నిరాకృతమాలులోచే ఆలోకితవాన్. తత్రేతి పదద్వయం మధ్యమణిన్యాయేనోభయ
త్రాపి సంబంధనీయం. యత ఏవమతస్తత్ర నిబంధే సమత్సరో ఽభూత్. సాధు
ర్నిబంధో ఽయమితి తం బ్రువాణస్సాభ్యసూయో ఽపి కృతాభినందో ఽభూత్.
౧౧౦. అథ పద్మపాద ఉవాచేమం పుస్తకభారం తవాలయే న్యస్య సేతుం గచ్ఛామీత్య
త్ర మే మనో వర్తతే స్థాపనస్య రక్షార్థత్వాత్సమ్యక్త్వయా రక్షా కార్యేత్యాశయే
నాహ-హే విద్వన్నితి-తవేదం విదితమితి సంబోధనాశయః-శా. ౧౧౧. భవిష్యత్సూచ
నాయ కష్టం నిమిత్తం జాతం. ౧౧౨. కిం తదిత్యపేక్షాయామాహాస్య గంతుర్వామం
నేత్రమస్పందత. తథైవ వామో బాహురపి పుస్ఫోర. తథా చ వామఊరురపి. హంత
ఖేదే. కశ్చిత్పురస్తాదుచ్చైశ్చుక్షావ క్షుతం కృతవాన్. తత్సర్వం సో ఽగణయిత్వా
ఝడితి జగామ. ౧౧౩. అస్మిన్పద్మపాదే గతే సతి అత్రాస్మిన్గ్రంథే దగ్ధే సతి గురు
పక్షస్య మహాన్ప్రచారః. నను వాచైతన్మతం నిరాకర్తవ్యమిత్యాశంక్యాహోక్త్వే
నిరాకర్తుం తు ప్రభుత్వం నాస్తి. ఇదమసంగతమిత్యుక్త్వాపీతి వా - ఉ. ౧౧౪. తస్మా
త్స్వగృహేణ సహైవ పుస్తకం దహామి యతస్స్వపక్షనాశాద్గృహనాశ ఏవనో ఽస్మా
కం వరమితి స్వమనసి విచార్య గృహే వహ్నిం స్థాపితవాన్స్వగృహమగ్నిర్దహతీతి

న్యదధాద్ధుతాశనం చుక్రోశ చాగ్నిర్దహతీతి మే గృహమ్. ౧౧౫. ఐతిహ్యమాశ్రిత్య వదంతి చైవం తదేవ మూలం మమ భాషణే ఽపి, యావత్కృతం తావదిహాస్య కర్తుః పాపం తతస్స్యాద్ద్విగుణం ప్రవక్తుః. ౧౧౬. గచ్ఛన్నసౌ ఫుల్లమునేర్జగామ తమాశ్రమం యత్ర చ రామచంద్రః, అశ్వత్థమూలే న్యధిత స్వచాపం స్వయం కుశానాముపరి న్యషీదత్. ౧౧౭. తీర్త్వా సముద్రం జనకాత్మజాయాస్సందర్శనోపాయమనీక్షమాణః, వసుంధరాయాం ప్రవణాః ప్లవంగా నవారిరాశౌ ప్లవనం క్షమంతే. ౧౧౮. సంచింతయన్నితి కుశాసనసన్నివిష్టో జ్యోతిస్తదైక్షత విదూరగమేవ కించిత్, సంవ్యాప్నువజ్జగదిదం సుఖశీతలం యత్సంప్రార్థనీయమనిశం మునిదేవతాభిః. ౧౧౯. ఆగచ్ఛదాత్మాభిముఖం నిరీక్ష్య సర్వే తదుత్తస్థురుదారవీర్యాః, తతః పుమాకారమదృశ్యతైతన్మహాప్రభామండలమధ్యవర్తి. ౧౨౦. మధ్యేప్రభామండలమైక్షతాంచితం శివాకృతిం సర్వతపోమయం పునః, లోపాదిముద్రాసహితం మహామునిం ప్రాబోధి కుంభోద్భవమాదరాజ్జనైః. ౧౨౧. అగస్త్యదృశ్వా రఘునందనస్తత స్సఖేద మంతఃకరణోత్థ మత్యజత్, ప్రాయో మహద్దర్శనమేవ దేహినాం క్షిణోతి ఖేదం రవివన్మహాతమః.

చుక్రోశ. ౧౧౫. న తు గుప్తమేవ మయా ప్రకాశితం యతో యావత్కృతం తావదేవేహ కర్తుః పాపం స్యాత్ప్రవక్తుస్తు తతః కర్తుస్సకాశాద్ద్విగుణం స్యాత్. అప్రకాశితప్రకాశకం కథనం ద్విగుణపాపావహమితి బోధనాయ ప్రశబ్దః. ౧౧౬. గచ్ఛన్నసౌ పద్మపాదః ఫుల్లమునేస్తం ప్రసిద్ధమాశ్రమం జగామ. యత్ర చ రామచంద్రో ఽశ్వత్థమూలే చాపం న్యధిత - స్వయంకుశానాముపరి న్యషీదత్ ఉపవిష్టవాన్ - అ. ౧౧౭. సముద్రం తీర్త్వా జానక్యా యద్దర్శనం తత్రోపాయ మనీక్షమాణః ప్లవంగా వానరా భూమౌ ప్రవణాః ప్లవనశీలా వారిరాశౌ ప్లవనం న క్షమంతే ఇతి సంచింతయన్కుశాసనసన్నివిష్టశ్శ్రీరామచంద్రస్తదా విదూరగమేవ కించిజ్జ్యోతిరైక్షత. తద్విశినష్టి - సంవ్యాప్నువదితి - ఉ. ౧౧౮. వ. ౧౧౯. ఏకజ్జ్యోతిః - ఉ. ౧౨౦. ప్రభామండలస్య మధ్యే స్ఫురత్ శివాకృతిం తపోమయం జ్యోతిరైక్షత. పునః లోపా ఆదిర్యస్యాస్తథాభూతయా ముద్రయా లోపాముద్రయేతి యావత్తయా సహితం కుంభోద్భవమగస్త్యం జనైస్సహ ప్రాబోధి. జనైః కరణైరితి వా. ౧౨౧. అగస్త్యదృశ్వా అగస్త్యం దృష్టవాన్. తతో దర్శనానంతరం అంతఃకరణోత్థం ఖేద

౧౨౨. సభార్యమర్ఘ్యాదిభిరర్చయిత్వా రామ స్తదంఘ్రిం శిరసా న నామ, తూష్ణీం ముహూర్తం వ్యసనార్ణవస్థో ధృతిం సమాస్థాయ పున ర్బభాషే. ౧౨౩. దృష్ట్వా భవంతం పితృవత్ప్రమోదే యన్మామగా దుఃఖమహార్ణవస్థమ్, మన్యే మమాత్మానమవాప్తకామం వంశో మహాన్మే తపనాత్ప్రవృత్తః. ౧౨౪. న తత్ర మాదృగ్జనితా న జాతః పదచ్యుతో ఽహం ప్రథమం సభార్యః, సలక్ష్మణో ఽరణ్యముపాగ తశ్చ మారీచమాయానిహతాంతరంగః. ౧౨౫. తత్రాపి భార్యామ హృత చ్ఛలేన స రావణో రాక్షసపుంగవో మే, సాచాధునాఽశోకవనే సమాస్తే కృశావియోగాత్స్వత ఏవ తన్వీ. ౧౨౬. తీర్త్వా సముద్రం వినిహత్య దుష్టం బలేన సీతాం మహతా హరామి, యథా తథోపాయ ముదాహర త్వం న మే త్వదన్యోఽస్తి హితోపదేష్టా. ౧౨౭. ఇతీరితో వాచమువాచ విద్వాన్మా రామ శోకస్య వశంగతో భూః, వంశ ద్వయే సంతి నృపా మహాంతస్సంప్రాప్య దుఃఖం పరిముక్తదుఃఖాః. ౧౨౮. త్వమగ్రణీర్దాశరథే ధనుర్భృతాం తవానుజస్యాపి సమో న లక్ష్యతే, ప్లవంగమానామధిపస్య కోటిశో మాముంచ మాముంచ వచో వినాథమ్. ౧౨౯. సహాయసంపత్తిరియం తవాస్తి హితోపదే ష్టా ఽప్యహమస్మి కశ్చిత్, వారాంనిధిః కిం కురుతే తవాయం స్మరా ధునా గోష్పదమాత్రమేనమ్. ౧౩౦. పురేవ చార్వబ్ధిమహం పిబా

మత్యజత్. ౧౨౨. దుఃఖసాగరస్థో ముహూర్తం తూష్ణీంభూత్వా ధృతిం సమాస్థాయ పునరువాచ. ౧౨౩. పితృవద్భవంతం దృష్ట్వా ప్రమోదే యస్మాద్దుఃఖమహార్ణవస్థం మాం త్వమగా ఆగతవానసి అహమాత్మానం ప్రాప్తకామం మన్యే. ఏవం మునిమభి ముఖీకృత్య స్వదుఃఖ మావేదయతి. మే మహా న్వంశ స్తపనా దాదిత్యా త్ప్రవృత్తః న తత్రేతి పరేణాన్వయః - ఇ. ౧౨౪. తస్మిన్వంశే మమ సదృశో నోత్పత్స్యతే నాప్యజనిష్ట. కుత ఇతి చేదేవంవిధత్వాన్మమేత్యాహ - ఆదౌ సభార్యః పదాద్రాజ్యాత్ ప్రచ్యుత స్తత్రాప్యయోధ్యాయాం న స్థితః కింతు సలక్ష్మణో వనముపాగతః. తత్రాపి మారీచమాయయా నిహతాంతఃకరణః - ఉ. ౧౨౫. తత్రాపి రాక్షసపుంగవో రావణో మే భార్యాం ఛలేనాహృత. తన్వీ కృశాంగీ. ౧౨౬ - ౧౨౭ - ౧౨౮. యదుక్తం న తత్ర మాదృగితి తత్రాహ - త్వమితి. తస్మాద్వినాథమనాథం దీనం వచో మా ముంచ మాముంచేతి సంభ్రమే వీప్సా. ౧౨౯. జలానాం నిధిః సముద్రః. ౧౩౦.

మి శుష్కేఽత్ర తేన ప్రతియాహి లంకామ్, ఏవం మయా కీర్తి
రుపార్జితా స్యాద్బద్ధే తు వార్ధౌ తవ సాఽఽర్జితా స్యాత్. ౧౩౧.
సేతుం వార్ధౌ బంధయిత్వా జహి త్వం దుష్టం చౌర్యాద్యేన సీతా
హృతాఽఽసీత్, ప్రాప్స్యసి త్వం కీర్తిమాచంద్రతారం తేనాత్రాబ్ధిం
బంధయ త్వం కపీంద్రైః. ౧౩౨. ఇత్థం యత్ర ప్రేరితోఽగస్త్యవాచా
సేతుం రామో బంధయామాస వార్ధౌ, తుంగైః శృంగైర్వానరైస్తేన
గత్వా తం హత్వాజౌ జానకీమానినాయ. ౧౩౩. తత్రాద్భుతే తత్ర
తీర్థే స భిక్షుః స్నాత్వా భక్త్యా రామనాథం ప్రణమ్య, తత్ర శ్రద్ధో
త్పత్తయే మానుషాణాం శిష్యేభ్యస్తద్వైభవం సమ్యగూచే. ౧౩౪.
తన్మాహాత్మ్యం వర్ణయంతం మునిం తం పప్రచ్ఛైనం కశ్చిదేవం విప
శ్చిత్, రామేశాఖ్యా కిం సమాసోపపన్నా పృష్టస్త్రేధా వోచదేవం
సమాసమ్. ౧౩౫. రఘూద్వహస్తత్పురుషం పరం జగౌ శివో బహు
వ్రీహిం సమాసమైరయత్, రామేశ్వరే నామని కర్మధారయం పరం స
మాహుః స్మ సురేశ్వరాదయః. ౧౩౬. ఏవం నిశ్చితోఽదితం తత్స
మాసం శ్రుత్వా తత్రత్యో బుధో యోఽభ్యనందత్, అంభోజాం
ఘ్రిస్తైరథ స్తూయమానః కంచిత్కాలం తత్ర యోగీడనైషీత్.
౧౩౭. తస్మాదార్యః ప్రస్థితోఽభూత్సశిష్యస్తీర్థస్నానోపాత్త చిత్తామ
లత్వః, పశ్యన్దేశాన్మాతులీయం జగాహే గేహం దాహం తస్య
పుస్తేన సార్ధమ్. ౧౩౮. శ్రుత్వా కించిత్ఖేదమాపేదివాన్సః మత్వా

చారుస్సుందరశ్చాసావబ్ధిశ్చ తం చారు యథా స్యాత్తథేతి వా. తేన పానేనాస్మిన్
సముద్రే శుష్కే సతి సా కీర్తిః. ౧౩౧. యస్మాదేవం తస్మాత్సముద్రే సేతుం బంధ
యిత్వా దుష్టం జహి. యేన చౌర్యాత్సీతా హృతా ఆసీత్. శాలి. ౧౩౨. తుంగై
రుచ్ఛ్రితైస్తేన సేతునా తం రావణం ఆజౌ సంగ్రామే. ౧౩౩ - ౧౩౪. కేన సమా
సేనోపపన్నా. ౧౩౫. రామస్యేశ ఇతి తత్పురుషం కేవలం శ్రీరామచంద్రో జగౌ.
శివస్తు రామ ఈశో యస్యేతి బహువ్రీహిసమాసం కేవలముక్తవాన్. ఇంద్రాదయస్తు
రామశ్చాసావీశ్వరశ్చేతి కర్మధారయం పరం సమాహుస్స్మ - ఉ. ౧౩౬. తస్యా
రామేశాఖ్యాయాః సమాసం తత్రత్యో విపశ్చిత్సముదాయః. యోగీట్ యోగీశః
శాలి. ౧౩౭. స్నానేనోపాత్తం చిత్తనిర్మలత్వం యేన స తస్య గృహస్య పుస్తకేన
సహ దాహం శ్రుత్వేతి పరేణాన్వయః. ౧౩౮. మత్వా మత్వా పదార్థస్వరూపం

మత్వా ధైర్యమావేదివాన్ సః, శ్రావంశ్రావం మాతులీయస్య తీవ్రం దాహం గేహస్యానుకంపాం వ్యధత్త. ౧౩౯. విశ్వస్య మాం నిహితవానసి పుస్తభారం తం చాదహద్ధుతవహః పతితః ప్రమాదాత్, తావాన్న మే సదనదాహకృతో ఽనుతాపో యావాంస్తు పుస్తకవినాశకృతో మమ స్యాత్. ౧౪౦. ఇత్థం బ్రువంతం తమథోన్యగాదీత్పుస్తంగతం బుద్ధిరవస్థితా మే, ఉక్త్వా సమారబ్ధ పునశ్చ టీకాం కర్తుం స ధీరో యతిబృందవంద్యః. ౧౪౧. దృష్ట్వా బుద్ధిం మాతులస్తస్య భూయో భీతః ప్రాస్యద్భోజనే తన్మనోఘ్నమ్, కించిద్ద్రవ్యం పూర్వవన్నాక్షమిష్ట టీకాం కర్తుం కేచిదేవం బ్రువంతి. ౧౪౨. అత్రాంతరే ఽన్యైర్నిజవచ్చరద్భిః స్వైస్తీర్థయాత్రాం దయితైః సతీర్థ్యైః, అర్థాదుపేత్యాశ్రమతః కనిష్ఠైర్జ్ఞాతస్స ఖేదైస్స మునిస్సమైక్షి. ౧౪౩. దృష్ట్వా పద్మాంఘ్రిం క్రమాత్తే ప్రణేముస్తత్పాదాంభోజీయరేణూన్ దధానాః, అన్యోన్యం ద్రాగాదదుస్తే దదుశ్చానేకానేహో యోగజైక్యాన్నమాంసి. ౧౪౪. వాణీనిర్జితపన్నగేశ్వరగురుప్రాచేతసా చేతసా బిభ్రాణా చరణం మునేర్విరచితవ్యాపల్లవం పల్లవమ్, ధన్యాం తం ప్రభయా నివారితతమా శంకాపదం కామదం రేజేంఽతేవసతాం సమష్టిరసుహృత్త్వత్యాహితాత్యాహితా. ౧౪౫. శుశ్రావ సాంతేవ

జ్ఞాత్వా జ్ఞాత్వా ధైర్యమాప్నువన్ మాతులసంబంధినో గేహస్య తీవ్రం దాహం శ్రుత్వా శ్రుత్వా కరుణాం విహితవాన్. తం మాతుల ఆహేతి శేషః. ఏవంభూతో పద్మపాదో విశ్వస్యేత్యేవమాదిప్రకారేణ బ్రువంతం మాతులం ఇతి వా సంబంధః-ఇం. ౧౩౯. నిహితవానసి స్థాపితవానసి వర్తమానసామీప్యే లట్. తం చ ప్రమాదాత్పతితో హుతాశో ఽదహత్-వ. ౧౪౦. న్యగాదీదుక్తవాన్. టీకాం కర్తుమారంభం కృతవాన్ - ఇం. ౧౪౧. ప్రాస్యత్ప్రాక్షిపత్. న క్షమిష్ట సమర్థో నాభూత్ - శాలి. ౧౪౨. అత్రాంతరే స్వయం తీర్థయాత్రాం చరద్భిర్దయితైః స్వీయైస్సతీర్థ్యైరాశ్రమాత్కనిష్ఠైర్యదృచ్ఛయోపేత్య జ్ఞాతస్సఖేదైస్సమునిస్సమైక్షి సంద్రష్టః - ఇం. ౧౪౩. అనేకకాలాయోగజన్యాద్వైక్యాత్ ఝడితి అన్యోన్యం నమాంసి నమస్కారాన్ దదురాదదుశ్చ - శాలినీ. ౧౪౪. వాణ్యా నిర్జితాః శేషగురువాల్మీకయో యయా సా

సతాం సమష్టిస్స్వదేశకీయాం సుఖదాం సువార్తామ్, అర్థాత్సమీపాగతతః కుతశ్చిత్ ద్విజేంద్రతస్సేవితసర్వతీర్థాత్. ౧౮౬. అథ గురువరమనవేక్ష్య నితాంతం వ్యథితహృదో మునివర్యవినేయాః, కథమపి విదితతదీయసువార్తాస్సమధిగతాః కిల కేరలదేశాన్. ౧౮౭. అత్రాంతరే యతిపతిః ప్రసవో ఽంత్యకృత్యాం కృత్వా స్వధర్మపరిపాలనసక్తచిత్తః, ఆకాశలంఘివరకేరమహీరుహేషు శ్రీకేరళేషు మునిరాత్త చరన్విరక్తః. ౧౮౮. విచరన్నథ కేరళేషు విష్వక్ నిజశిష్యాగమనం నిరీక్ష్య మానీ, వినయేన మహాసురాలయేశం వినమన్నస్తుత నిస్తులానుభావః. ౧౮౯. సదసత్త్వవిముక్తయా ప్రకృత్యా చిదచిద్రూపమిదం జగద్విచిత్రమ్, కురుషే జగదీశ లీలయా త్వం పరిపూర్ణస్య న

చేతసా మునేశ్శ్రీశంకరస్య చరణం బిభ్రాణా రేజే. చరణం విశినష్టి-విరచితసవ్యం భవితవ్యంపల్లవం పల్లవవత్ ధ్వస్తం ప్రభయా నివారితతమమతిశయేన నివారితమాశం శానాం పదమాశ్చర్యభూతమజ్ఞానం యేన పునశ్చ కామదం పురుషార్థచతుష్టయప్రదం. శిష్యాణాం సమష్టిం విశినష్టి-అసుహృతాం ప్రాణహృతాం క్షుత్పిపాసాదీనాం తత్యాపజ్ఞాప్త్యా నిమిత్తభూతయా ఆహితం స్వీకృతమత్యాహితం జీవనాపేక్షం కర్మ యయా సా అసుహృదాం కామాదీనాం బాహ్యానాం చ పజ్ఞాప్త్యా-వాహితం స్థాపితమత్యాహితం మహాభయం యయేతి వా. ని. 'అత్యాహితం మహాభీతౌ జీవనాపేక్షకర్మణీ'తి మేదినీ - శా. ౧౮౫. సాన్తేవసతాం సమష్టిః కుతశ్చిద్దేశాదర్థాత్సమీపమాగతాత్సేవితసర్వతీర్థాద్ద్విజాత్ స్వదేశకీయాం సుఖదాం సువార్తాం శుశ్రావ - ఆఖ్యా. ౧౮౬. అథానంతరం గురువరం శ్రీశంకరమనవేక్ష్యాత్యంతం వ్యథితం హృద్యేషాం కథమపి విదితా భగవత్పాదాః కేరళేషు సంతీతి గురుసంబంధినీ సువార్తా యైస్తే మునివర్యశిష్యాః కేరళాఖ్యదేశాన్ సంప్రాప్తాః. 'నవమే భవతి గురావుపచిత్రా. ౧౮౭. ఆకాశలంఘినో ఽత్యంతతుంగాశ్శ్రేష్ఠాః కేరాఖ్యవృక్షా యేషు తేషు కేరళేషు మునిశ్చరన్నాస్తస్థితః - వ. ౧౮౮. అథానంతరం విష్వక్సర్వగో నిరుపమః ప్రభావో యస్య శ్రీశంకరః కేరళేషు విచరన్నిజశిష్యాగమనం నిరీక్ష్య మానీ హైర్యాభాషణమకుర్వాణో మహాసురాఖ్యసద్మేశం శ్రీవిష్ణుం వినయేన నమస్కుర్వన్ స్తుతిం కృతవాన్. వసంతమాలికా. ౧౮౯. స్తుతిముదాహరతి—హే జగదీశ, సత్త్వాసత్త్వాభ్యాం విముక్తయా ఽనిర్వాచ్యయా ప్రకృత్యా మాయయా జడచేతనాత్మకమిదం విచిత్రం జగల్లీలయా త్వం, కురుషే. హి యస్మాత్పరిపూర్ణత్వాత్తవ ప్రయోజనేచ్ఛా నాస్తి లోకవత్తు లీలా

హి ప్రయోజనేచ్ఛా. ౧౫౦. రజసా సృజసీశ సత్త్వవృత్తిస్త్రిజగద్రక్షసి తామసః క్షిణోషి, బహుధా పరికీర్త్యసే చ స త్వం విధివైకుంఠశివాభిధాభిరేకః. ౧౫౧. వివిధేషు జలాశయేషు సో ఽయం సవితేవ ప్రతిబింబితస్వభావః, బహురూపమిదం ప్రవిశ్య విశ్వం స్వయమేకో ఽపి భవాన్విభాత్యనేకః. ౧౫౨. ఇతి దేవమభిష్టువన్విశిష్టస్తుతితో ఽసౌ సురసద్మసన్నివిష్టః, చిరకాలవియోగదీనచిత్తైశ్శిరసా శిష్యగణైరథో వవందే. ౧౫౩. గురుణా కుశలానుయోగపూర్వం సదయం శిష్యగణేషు సాంత్వితేషు, అతిదీనమనాశ్శనైరవాదీదజహద్గద్గదికం సపద్మపాదః. ౧౫౪. భగవన్నభిగమ్య రంగనాథం పథి పద్మాక్షమహం నివర్తమానః, బహుధా విహితానునీతినీతో బత పూర్వాశ్రమమాతులేన గేహమ్. ౧౫౫. అహమస్య పురో భిదావదేందోరపి పూర్వాశ్రమవాసనానుబంధాత్, అపఠం భవదీయభాష్యటీకామజయం చాత్ర కృతానుయోగమేనమ్. ౧౫౬. దగ్ధముద్రముఖముద్రణ

కైవల్యమితి న్యాయాత్. ౧౫౦. నను బ్రహ్మా సర్వం జగత్కురుత ఇతి చేత్తత్రాహ- హే ఈశ త్వమేవ బ్రహ్మా సన్ రజసా సృజసి సత్త్వవృత్తిర్విష్ణుస్సన్ తమసా శివస్సన్. అతశ్చ సత్త్వమేవైకో విధ్యాదిసంజ్ఞాభిర్బహుధా పరికీర్త్యసే. ౧౫౧. న కేవలమేతావదేవాపి తు స్వయమేకోఽపి భవాన్ బహురూపమిదం విశ్వం ప్రవిశ్యానేకో విభాతీతి సదృష్టాన్తమాహ—వివిధేషు జలాశయేషు యథా సూర్యః ప్రతిబింబితస్వభావస్తథా ఽఽశయేషు ప్రతిబింబితస్వభావస్సోఽయం భవానిత్యన్వయః. తథా చ శ్రుతిః. 'యథా హ్యయం జ్యోతిరాత్మా వివస్వానపో భిన్నాబహుధైకో ఽనుగచ్ఛన్, ఉపాధినా క్రియతే భేదరూపో దేవః క్షేత్రేష్వేవమజోఽయమాత్మా' ఇతి. ౧౫౨. వవంద ఇతి కర్మణి లిట్. తే తం శిరసా వవందిరే ఇత్యర్థః. ౧౫౩. కుశలినో భవంత ఇతి కుశలప్రశ్నపూర్వకం సదయం యథా స్యాత్తథా సాంత్వితేషు శిష్యగణేషు మధ్యే స పద్మపాదోఽజహద్గద్గదికం యథా స్యాత్తథా ఽవాదీత్. ౧౫౪. పూర్వాశ్రమమాతులేన స్వగేహం ప్రతి బహుధా విహితానునయేన నీతో బతేత్యత్యంతఖేదే. ౧౫౫. భేదవాదేందోరప్యస్యాగ్రే మమ మాతులోఽయమితి పూర్వవాసనానుబంధాదహం భవదీయభాష్యటీకామపఠం అస్యాం టీకాయాం కృతోఽనుయోగశ్చోద్యం యేన తమజయం చ. ౧౫౬. అజయమిత్యనేన ప్రాప్తం గర్వం వారయతి— తవ సూక్తైర్వర్మతుల్యై రక్షిత స్తమజయం న తు స్వసామర్థ్యేనేతి భావః. తాని విశి

మంత్రైర్ధ్వస్తతర్క గురుకాపిల తంత్రైః, వర్మితో నిగమసారసు
ధాక్తైర్గాతులం తమజయం తవ సూక్తైః. ౧౫౭. ఖడ్గాఖడ్గి విహార
కల్పితరుజం కాణాదసేనాముఖే శస్త్రాశస్త్రి కృతం శ్రమం చ విషమం
పశ్యత్పదానాం పదే, యష్టీయష్టిభవం చ కాపిలబలే ఖేదం మునే
తావకైః స్సూక్తై ర్మౌక్తికవంశమౌక్తికమయై ర్నాపద్యతే వర్మితః.
౧౫౮. అథ గూఢహృదో యథాపురం మామభినంద్యాహితసత్క్రి
యస్య తస్య, అధిసద్మ నిధాయ భాష్యటీకామహామస్యాయమశం
కితో నిశాయామ్. ౧౫౯. యుగపర్యయ నృత్యదుగ్రఫాలజ్వలనజ్వాల
కరాళకీలజాలః, దహనో ఽధినిశీథమస్య ధామ్నా బత టీకామపి
భస్మసాదకార్షీత్. ౧౬౦. అదహత్స్వగృహం స్వయం హుతాశో
విమతగ్రంథమసౌ విదగ్ధుకామః, మతిమాంద్యకరం గరం చ భైక్షే
వ్యధితాస్యేతి విజృంభతే స్మ వార్తా. ౧౬౧. అధునా ధిషణా యథా
పురం నో విధునానా విశయం ప్రసాదమేతి, విషమా పునరీదృశీ
దశా నః కిము యుక్తా భవదంఘ్రికింకరాణామ్. ౧౬౨. గురువర తవ

నష్టి—దగ్ధా తప్తా చక్రాదిముద్రా యేషాం తేషాం ముఖపిధాయకమంత్రైః. పునశ్చ
ధ్వస్తాని గౌతమాదిశాస్త్రాణి యైర్వేదసారలక్షణసుధయాంచితైః - స్వా. ౧౫౭. కించ
హే మునే యన్మౌక్తికలక్షణవంశమౌక్తికమయైస్తవ సూక్తైర్వర్మితః కవచైరివ రక్షితః
కాణాదసేనాముఖే ఖడ్గాఖడ్గివిహారేణ కల్పితాం రుజం నాపద్యతే. తథా అక్షపాదా
నాం గౌతమానాం పదే శస్త్రాశస్త్రి కృతం శ్రమం చ నాపద్యతే. తథా కాపిలసైన్యే
యష్టీయష్టిజన్యం ఖేదం చ నాపద్యతే - శా. ౧౫౮. అథ పరాజయానంతరం యథా
పురం మామభినంద్య సంపాదితసత్క్రియస్య గూఢహృదయస్యాస్య సద్మని భాష్య
టీకాం నిధాయాహమశంకిత అయం గతవాన్. నిశాయామిత్యస్య పరేణాన్వయః -
మాల. ౧౫౯. నిశాయామధినిశీథమర్ధరాత్రావగ్నిరస్య ధామ్ని సహ టీకామపి భస్మసాద
కార్షీత్. దహనం విశినష్టి—యుగపర్యయే ప్రలయకాలే నృత్యత ఉగ్రస్య మహా
రుద్రస్య ఫాలే లలాటే యో జ్వలనో వహ్నిస్తస్య శిఖావద్భయంకరం శిఖాజాలం
యస్య సః. ౧౬౦. హుతా కుత్సితా ఆశా యస్య సః ఇత్యేవమస్య వార్తా విజృంభతే
స్మ విలాసం ప్రాప. ౧౬౧. గరప్రభావశ్చ జాత ఇత్యాహాధునా నో బుద్ధిః పూర్వేణ
యథాపురం సంశయరహితం ప్రసాదం నాప్నోతి. విషమా పునరీదృశీ దశా భవదంఘ్రి
కింకరాణామస్మాకం కిముయుక్తా ఽపి తు నైవ యుక్తేత్యర్థః. ౧౬౨. అతిదుఃఖితస్సా

యా భాష్యవరేణ్యే వ్యరచి మయా లలితా కిల వృత్తిః, నిరతిశయో
జ్జ్వలయుక్తియుతా సా పథి కిల హా విననాశ కృశానౌ. ౧౬౩. ప్రయ
తేఽహం పునరేవ యదా తాం ప్రవిధాతుం బహుధా కృతయత్నః,
న యథాపూర్వముపక్రమతే తాః పటుయుక్తీర్భగవన్మమ బుద్ధిః.
౧౬౪. కృపాపారావారం తవ చరణకోణాగ్రశరణం గతా దీనా దూనాః
కతి కతి న సర్వేశ్వరపదమ్, గురో మంతుర్నంతుః క ఇవ మమ పా
పాంశ ఇతిచేన్మృషా మాభాషిష్ఠాః పదకమలచింతావధిరసౌ. ౧౬౫.
ఇతివాదినమేనమార్యపాదః కరుణాపూరకరంభితాంతరంగః, అమృ
తాబ్ధిసఖైరపాస్తమోహైర్వచనైస్సాంత్వయతి స్మ వల్గు బంధైః.
౧౬౬. విషమో బత కర్మణాం విపాకో విషమోహోపమదుర్నివార
ఏషః, విదితః ప్రథమం మయాఽయమర్థః కథిత శ్చాంగ సురేశదేశి
కాయ. ౧౬౭. పూర్వం శృంగక్ష్మాధరే మత్సమీపే ప్రేమ్ణా యా సౌవా
చితా పంచపాదీ, సా మే చిత్తాన్నాపయాత్యద్య శోకో యాతాచ్ఛీ
ఘ్రం తాం లిఖేత్యాఖ్యదార్యః. ౧౬౮. ఆశ్వాస్యేత్థం జలజచరణం

క్రోశం పునరాహ—గురువరేతి-ఉపచిత్రా. ౧౬౩. నను పునస్తథైవ రచనీయేత్యాశం
క్యాహ—యదా బహుధాకృతప్రయత్నస్తాం విధాతుమహం ప్రయతే. హే భగవం
స్తదా యథాపూర్వం తాః పటుయుక్తీర్మమ బుద్ధిః నోపక్రమతే. ౧౬౪. కృపాసము
ద్రం తవ చరణకోణాగ్రశరణం గతాః పూర్వం దీనా అపి దూనాః ఖిన్నా అపి సర్వే
శ్వరపదం కే కే న ప్రాప్తా అపి తు సర్వేఽపి ప్రాప్తాః. గతా ఇత్యస్య దేహలీదీపక
న్యాయేనోభయత్ర సంబంధః. హేగురో నమనం కర్తుర్మమ క ఇవ మంతురపరాధః.
'మంతుః పుంస్యపరాధేఽపి మనుష్యే ఽపి ప్రజాపతౌ' వితి మేదినీ - పాపాంశ ఇతి
చేత్తర్హ్యసౌ పాపాంశో గురుపదకమలచింతనమేవావధిర్యస్యేతి మృషా మాభాషిష్ఠాః-
శి. ౧౬౫. కరుణాపూరకేణాశ్లిష్టం అంతరంగం యస్య స ఆర్యపాదశ్శ్రీశంకరాచార్య
ఇత్యేవం వాదినమేనం పద్మపాదం పీయూషసముద్రతుల్యైరపాస్తో నిరాకృతో
మోహో యైర్వల్గుస్సుందరో బంధో బంధనం గ్రంథనం యేషాం తైర్వచోభిస్సాంత్వ
యతి స్మ - వసంతమాలికా. ౧౬౬. బతేతి ఖేదే. విషజన్మమోహతుల్యశ్చాసౌ దుర్ని
వారశ్చైష కర్మణాం విపాకః విషమో ఽస్తి ప్రథమమేవ మయాఽయమర్థో జ్ఞాత
స్సురేశ్వరాచార్యాయ కథితశ్చ. ౧౬౭. అతో ఽద్య తే శోకో యాతాత్ అపగచ్ఛ
తు శీఘ్రం తాం లిఖేత్యార్యశ్రీశంకరో ఽవోచత్ - శాలి. ౧౬౮. అమునా ప్రకా

భాష్యకృత్పంచపాదీమాచఖ్యౌ తాం కృతిముపహితాం పూర్వవైవానుపూర్వ్యా, నైతచ్చిత్రం పరమపురుషే వ్యాహతజ్ఞానశక్తౌ తస్మిన్సాక్షాత్త్రిభువనగురౌ సర్వవిద్యాప్రవృత్తేః. ౧౬౯. ప్రసభం స విలిఖ్య పంచపాదీం పరమానందభరేణ పద్మపాదః, ఉదతిష్ఠదతిష్ఠదభ్యరోదీత్పునరుద్గాయతి తు స్మ నృత్యతి స్మ. ౧౭౦. కవితాకుశలోఽథ కేరళక్ష్మాకమనః కశ్చన రాజశేఖరాఖ్యః, మునివర్యమముం ముదా వితేనే నిజకోటీరనిఘృష్టపన్నఖాగ్ర్యమ్. ౧౭౧. ప్రథతే కిము నాటకత్రయీ సేత్యమునా సంయమినా తతో నియుక్తః, అయముత్తరమాదదే ప్రమాదాదనలే సాహుతితాముపాగతేతి. ౧౭౨. ముఖతః పఠితాం మునీందునా తాం విలిఖన్నేష విసిస్మియేఽథ భూపః, వద కింకరవాణి కింకరోఽహం వరదేతి ప్రణమన్వ్యజిజ్ఞపచ్చ. ౧౭౩. నృపకాలటినామకాగ్రహారాద్విజకర్మానధికారిణోఽద్య శప్తాః, భవతాఽపి తథైవ తే విధేయా బత పాపా ఇతి దేశికోఽశిషత్తమ్. ౧౭౪. పద్మాంఘ్రిః ప్రతిపద్య నష్టవివృతిం తుష్టే పునః కేరళక్ష్మాపాలో యతిసార్వభౌమస

రేణ పద్మపాదమాశ్వాస్య భాష్యకారస్తాం పంచపాదీం కృతిం పూర్వవైవానుపూర్వ్యా యుక్తామాచఖ్యౌ. చిత్రం మన్వానాన్ప్రత్యాహ—అవ్యాహతాజ్ఞానశక్తిర్యస్య తస్మింస్త్రిభువనగురౌ సర్వవిద్యాప్రవృత్తేర్మూలే మహాపురుషే తచ్చిత్రం న భవతి - మం. ౧౬౯. స పద్మపాదః ప్రసభం హఠేన పంచపాదీం విలేఖ్య పరమానందాతిశయేనోదతిష్ఠదూర్ధ్వమతిష్ఠత్పునస్సమమతిష్ఠత్పునరభ్యరోదీదానందాశ్రూణ్యముంచత్ పునరుద్గాయతి స్మ తు పునర్నృత్యతి స్మ-వసంతమాలి. ౧౭౦. కమనో రంజకః నిజకోటీరైః కిరీటసంబంధిరత్నైః నిర్ఘృష్టం పాదనఖాగ్ర్యం యేన సః తాదృశం అముం మునిం ముదం వితేనే - మా. ౧౭౧. ఏవం ప్రసాదితేనామునా సంయమినా సా నాటకత్రయీ కిం ప్రథత ఇతి తతో నియుక్తః ప్రమాదాదగ్నౌ సాహుతితాముపాగతేతీదముత్తరముపాదదే. ౧౭౨. తాం నాటకత్రయీం. హే వరద కింకరోఽహం కిం కరవాణీతి ప్రణమన్ విజ్ఞాపితవాన్. ౧౭౩. ఏవం రాజశేఖరేణ విజ్ఞాపితో దేశికశ్శ్రీశంకరో హే నృప కాలటినామకోఽగ్రహారో యేషాం తే ద్విజకర్మానధికారిణ ఇతి అద్యేదానీం శప్తా భవతాఽపి తథైవ విధేయా యతః పాపా ఇతి రాజానమశిషత్. ౧౭౪. ఉపసంహరతి—పద్మపాదే నష్టవివృతిం ప్రతిపద్య తుష్టే

విధం ప్రాప్య ప్రణమ్యాంజసా, లబ్ధ్వా తస్య ముఖాత్సనాటకవరాణ్యా
నందపాథోనిధౌ మజ్జంస్తత్పదపద్మయుగ్మమనిశం ధ్యాయన్ప్రతస్థే
పురీమ్. ౧౭౫.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తత్తీర్థయాత్రాటనార్థకః,
సంక్షేపశంకరజయే సర్గోఽజని చతుర్దశః.

సతి పునః కేరళభూపాలో యతిసార్వభౌమస్య సవిధం సమీపం ప్రాప్యాంజసా ఝడితి ప్రణమ్య తస్య ముఖాత్స్వనాటకవరాణి లబ్ధ్వా ఽఽనందజలధౌ మజ్జంస్తస్య చరణకమలయుగ్మమనిశం ధ్యాయన్పురీం ప్రతస్థే-శా. ౧౭౫.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యబాలగోపాలతీర్థశ్రీపాదశిష్యదత్త
వంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే
శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే
చ తు ర్ద శ స్స ర్గః.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

పంచదశసర్గ ప్రారంభః.

అథ శిష్యవరైర్వృతస్సహస్రై రనుయాత స్స సుధన్వనా చ రాజ్ఞా, కకుభో విజిగీషురేష సర్వాః ప్రథమం సేతు ముదారధీః

అథ దిగ్విజయకౌతుకం సపరికరం నిరూపయితుముపక్రమతే—అథానంతరం పద్మపాదహస్తామలకసమిత్పాణి చిద్విలాస జ్ఞానకంద విష్ణుగుప్త శుద్ధకీర్తి భాను మరీచి కృష్ణ దర్శనబుద్ధి వృద్ధి విరించిపాద శుద్ధానన్దా నందగిరిప్రముఖై స్సహస్రై శ్శిష్య వరైర్వృతః సుధన్వనా రాజ్ఞా చానుయాతః సర్వా దిశో విజిగీషుః స ఏష ఉదారధీః శ్రీశంకరాచార్యః ప్రథమం సేతుం ప్రతి ప్రతస్థే. వసంతమాలికా. అత్ర ప్రాచీనానురోధేన మధ్యార్జునం ప్రాప్య తతస్సర్వాః కకుభో విజిగీషుః ప్రథమం సేతుం ప్రతి ప్రతస్థ ఇతి వ్యాఖ్యేయమ్. తథాహి 'శ్రీశంకరాచార్యో మధ్యార్జునం నామ శివావిర్భావస్థలవిశేషం ప్రాప. 'మధ్యార్జునేశానమదృష్టపూర్వం విద్యాదిభిః పూజితపాద పద్మం, బుద్ధోపచారై రథజత్పరేశం నిష్పాపతాం ప్రాప ఫలైకపాత్రమ్,' తత్ర కిల భగవాన్ శ్రీశంకరాచార్యస్సదాశివ మేవమబ్రవీత్ స్వామిన్మధ్యార్జున, సర్వోపనిషదర్థో ఽసి సర్వజ్ఞో ఽసి తస్మాన్నిగమాదితాత్పర్యగోచరో ద్వైతమద్వైతం వేతి సంశయస్య సర్వేషాం పశ్యతాం నివృత్తిం కుర్వితి ప్రార్థితో మధ్యార్జునేశో లింగాగ్రాత్స్వయవరూపేణ నిష్క్రమ్య మేఘవత్ గంభీరయా గిరా దక్షిణహస్తముద్యమ్య సత్యమద్వైతం సత్యమద్వైతం సత్యమద్వైతమితి త్రిరుక్త్వా లింగాఽగ్రే ఽంతర్దధే. పశ్యతాం నరాణాం మహదద్భుతమాసీత్. తద్భక్తాశ్చ తద్దేశస్థితాశ్శ్రీశంకరమేవ సద్గురుం కృత్వోమాగణపతీశార్కాచ్యుతార్చాపరాః ప్రాతః స్నానాదివిశుద్ధాః. పంచయజ్ఞపరాయణాశ్శ్రుతిసంచోదితాచారగా శ్శుద్ధాద్వైతపరాయణా బభూవుః

ప్రతస్థే. ౧. అభవత్కిల తస్య తత్ర శాక్తైర్గిరిజార్చాకపటాన్మధుప్రసక్తైః, నికటస్థవితీర్ణ భూరిమోదస్ఫుటరింఖత్పటుయుక్తిమా

ఏవం తద్దేశస్థానద్వైతవాదినః కృత్వా ప్రమథైశ్శంకర ఇవ శిష్యసమేతో రామేశ్వరం ప్రతి జగామేతి. ౧. తత్ర కిల తస్య శాక్తైర్వివాదో ఽభవత్తాన్విశినష్టి—గిరిజార్చాకపటాన్మధుప్రసక్తైః. వివాదం విశినష్టి— నికటస్థేషు వితీర్ణో దత్తో బహుమోదో యాభిస్తాశ్చ తాః స్ఫుటం యథా స్యాత్తథా రింఖంత్యః స్ఫురంత్యో యాః పట్వ్యశ్చతురా యుక్తయస్తద్వాన్. పదేతి క్వచిత్పాఠః. తథాహి:— 'తత్రస్థా గురుశేఖరం యతివరం మూర్ధ్నా ఽభివాద్యోచిరే స్వామిన్నస్మదిదం మతం శృణు సితం చిత్రం పరం పావనం, ఆద్యా శక్తిరశేషకార్యజననీ శంభోర్గుణేభ్యః పరా యన్మాయావశతో మహత్ప్రముఖరం సర్వం జగజ్జాయతే. ౧. తస్యా వాగాద్యగమ్యత్వాత్సేవాయోగ్యత్వహేతుతః, తదంశాయా భవాన్యాస్తు పాదసేవాపరా వయమ్. ౨. స్వర్ణనిర్మితతత్పాదైర్బద్ధగ్రీవాః సుబాహవః, జీవన్ముక్తిర్యతో విద్యోపాసకానాం ఫలం శ్రుతమ్. ౩. విద్యాం చావిద్యాం చ యస్తద్వేదోభయం సహ, అవిద్యయా మృత్యుం తీర్త్వా విద్యయా ఽమృతమశ్నుతే. ౪. తస్మాత్కటాక్షలేశేన ముక్తిదా యా ముముక్షుభిః, సేవనీయా ప్రయత్నేన ప్రకృతిః స్వేశరూపిణీ. ౫. ప్రకృతిశ్చేశ్వరశ్చేతి శ్రుతితస్తదభిన్నతా, సదేవేత్యాదివాక్యాని తత్పరాణి మతాని తు. ౬. అకారాదేర్యథోత్పత్తిః ప్రణవస్థస్య సంమతా, తచ్ఛక్తీనాం భవానీలక్ష్మ్యాదికానాం తథా ఽస్తి సా. ౭. సిద్ధాంతః సర్వదేవానాం కారణస్య ప్రభోః పరా, చంద్రస్య చంద్రికావద్యా రుద్రోద్బోధకరూపిణీ. ౮. స్వాధీనవల్లభేత్యుక్తా శక్తీరుద్రస్య భో యతే, సైవాస్తీయం భవానీతి నిశ్చయేన యుతా వయమ్. ౯. నరవ్యాఘ్రైర్భవద్భిశ్చ కృత్వా తచ్చిహ్నధారణమ్, సైవోపాస్యా సతో మాతా ముక్తిదా పరమేశ్వరీ. ౧౦. ఇత్యుక్త ఆచార్యవరో మహేశస్సంప్రాహ తాన్సత్యమిదం తథా ఽపి, శ్రేష్ఠస్య బోధాత్పురుషస్య ముక్తేస్సంప్రోదితత్వాత్సకలే ఽపి శాస్త్రే. ౧౧. ఆత్మానమాత్మనా ధ్యాత్వా ముక్తో భవతి నాన్యథా, తమేవేత్యాదివాక్యాని ప్రమాణాన్యత్ర కోటిశః. ౧౨. అజామిత్యాది మంత్రే ఽజాస్వరూపమభిధాయ వై, తతస్తత్వం పరేశస్య ముక్త్యర్థం సంప్రకాశితమ్. ౧౩. కించాపి సాంఖ్యైః ప్రకృతేః పరస్య వికారహీనస్య సుబోధతస్సా, ఉక్తా ఽత ఈశస్య సుఖైకధామ్నో జ్ఞానాద్విముక్తిః పరమస్య భూమ్నః. ౧౪. ఐక్యం చోక్తం బ్రహ్మణా జ్ఞానినో హి బ్రహ్మజ్ఞో బ్రహ్మైవ నాన్యో ఽస్తి కశ్చిత్, బ్రహ్మేత్యాదౌ వేదవాక్యే ఽత ఏవ జ్ఞానం సమ్యక్సాధనీయం భవద్భిః. ౧౫. విద్యారూపా భవానీ

యా ప్రోక్తా సాఽద్వైతబోధినీ, తస్యాస్సంసేవనాదాశు చిత్తశుద్ధిర్విజాయతే. ౧౬. తస్మాత్కుంకుమపుండ్రాది పరిత్యజ్య తథైవ చ, హైమపాదాదిచిహ్నాని విద్యాయాం రతిమాగతాః. ౧౭. బ్రహ్మాహమితి రూపాయాం ముక్తా భవథ నాన్యథా, ఏవముక్తాస్త్యక్తచిహ్నాస్సర్వ ఏవ పరం గురుమ్. ౧౮. స్నానసంధ్యాపరాః పంచపూజాదినిరతాస్తథా, శుద్ధాద్వైతకృతశ్రద్ధాస్సచ్ఛిష్యత్వముపాగతాః. ౧౯. మహాలక్ష్మ్యా భక్తాః పరమపురుషం శంకరమథో సమేత్యోచుర్నత్వా నిఖిలఫలదా సర్వజననీ, మహాలక్ష్మీరాద్యా ప్రకృతిరసదిత్యాదినిగమైస్సదేవేతి శ్రుత్యా పరమపురుషస్యాపలతనోః. ౨౦. బ్రహ్మాదయోఽపి జాయంతే యస్యా యస్యాం పరేశితుః, అప్యంతర్భావ ఏవాస్తి సైవ సేవ్యా ముముక్షుభిః. ౨౧. లక్ష్మ్యాస్సమారాధనతత్పరాణాం పద్మాక్షమాలాభిరలంకృతానామ్, బాహ్వోశ్చ కంజాంకవిభూషితానాం సుకుంకుమేనాంకితమస్తకానామ్. ౨౨. హస్తస్థితా ముక్తిరతో భవద్భిరుపాసనీయా సకలేశ్వరేశ్వరీ, ఇత్యుక్త ఆహోద్ధృతమేతదుక్తం మతం భవద్భిశ్శృణుతాపి తత్త్వమ్. ౨౩. స్రష్టా పరాత్మా న తు కశ్చిదన్య ఏకోఽద్వితీయస్సదసత్స్వరూపః, తత్త్వం స ఆత్మేతి నిబోధితశ్శ్రుతావానందరూపస్స తు వర్తతే సదా. ౨౪. ప్రకృతేస్తదధీనాయా మోచకత్వం న సంగతమ్, అహం బ్రహ్మేతి యో ధ్యాతా తస్య ముక్తిః కరే స్థితా. ౨౫. అనిత్యోపాసకానాం తు లోకావాప్తిస్తథావిధా, అతో యూయం పరిత్యజ్య పద్మకుంకుమధారణం. ౨౬. శుద్ధామద్వైతవిద్యాం వై సమాశ్రిత్య సుసాధవః, ముక్తా భవిష్యథేత్యుక్తాశ్శిష్యతాం సముపాగతాః. ౨౭. తత ఆగత్య చాచార్యం శారదోపాసనే రతాః, పుస్తపుండ్రకచిహ్నేన యుక్తా నత్వా బభాషిరే. ౨౮. స్వామిన్వేదస్య నిత్యత్వాచ్ఛారదా నిత్యరూపిణీ, కారణం సర్వలోకానాం పరాత్పరతరా మతా. ౨౯. జగత్కర్త్రీతి నిత్యా వాగితి చ శ్రుతివాక్యతః, సైవాత్మబ్రహ్మవిష్ణ్వాదిశబ్దజాలైరుదాహృతా. ౩౦. గుణాతీతస్వరూపా చ సేవ్యా సర్వైర్ముముక్షుభిః, వాగుపాసనమేవాతః కురుధ్వం సుప్రయత్నతః. ౩౧. నావేదేత్యాదివాక్యేన వేదార్థజ్ఞానవర్జితః, తత్పరం వాక్స్వరూపం నా నవేదేతి ప్రకాశనాత్. ౩౨. వాక్స్వరూపానుసంధానం సర్వదా నిశ్చయేన హి, వేదార్థజ్ఞానపూర్వం వై ప్రకర్తవ్యం ద్విజాతినా. ౩౩. ఇత్యుక్తో భగవానాహ కంఠతాల్వాదిసంగమాత్, సముద్భూతస్య వేదస్య నిత్యతా కథముచ్యతే. ౩౪. వర్ణమాత్రస్య నిత్యత్వం వర్ణానాం సంతతేరుత, నాద్యస్సర్వలయే తేషాం లయసంభవహేతుతః. ౩౫. యస్య నిశ్శ్వసితం వేదా ఇతి జన్యత్వదర్శ

నాత్, యజ్జన్యం తదనిత్యం చేతి ప్రమాణాన్నచాంతిమః. ౩౬. మహర్షిభ్యో రవిః ప్రాహ సృష్టికాలే ఽఖిలప్రభుః, యుగాంతే ప్రళయం యాతం వేదమంగసమన్వితం. ౩౭. ఇత్యుక్తం సూర్యసిద్ధాంతే వేదరాశేః ప్రవర్తనం, గతస్య ప్రళయం సూర్యాత్ శారదా నిత్యతా కుతః. ౩౮. అనిత్యత్వే ఽపి దేవానాం బ్రహ్మణో నిత్యతా మతా, నిత్యా సా శారదా ఽతశ్చైనైవ రమ్యమిదం యతః. ౩౯. ఆద్యస్య జీవస్య చతుర్ముఖస్య నిత్యత్వశూన్యస్య ముఖే స్థితాయాః, అనిత్యతాయాం ఖలు శారదాయా న సంశయో బుద్ధిమతో ఽస్తి కశ్చిత్. ౪౦. ప్రకృతిః పరమా సరస్వతీ యా మహదాదేస్సకలస్య కారణం సా, ఇతి చేన్న సమంజసం యతో వై పరమాత్మవ్యతిరేకిణో మృషాత్వమ్. ౪౧. వాగాద్యతీతః పర ఏవ భూమా సదాదిబోధ్యః ప్రకృతిర్న వాచ్యా, సదాదిశబ్దైరత ఏవ తస్య జ్ఞానం సుసమ్యక్పరిసాధనీయం. ౪౨. జ్ఞాత్వా తమేవ ఖలు ముక్తిపదం ప్రయాతి మార్గో న చాన్య ఇతి వేద ఉదాజహార, శుద్ధాద్వయే సతతమేవ రతా భవంతః స్నానాదికర్మపరమార్పణబుద్ధిమంతః. ౪౩. కుర్వన్ననేకదురితాన్యపహాయ దూరం శుద్ధిం గతాస్సుఖఘనస్య విబోధతో వై, ముక్తా భవిష్యథ కదాపి న చాన్యథాహీత్యుక్త్వా బభూవురఖిలా యమినస్సశిష్యాః. ౪౪. వామాచారాస్సమేత్యాహుస్తతో జ్ఞానవతాం వరం, సంవిత్స్వరూపమజ్ఞాత్వా వృథా వేషధరో భవాన్. ౪౫. నిరతో ఽద్వైతవిజ్ఞానే వంధ్యాపుత్రసమే యతః, లయే ఽపి భేదసత్తాతో ఽద్వైతం నైవ కదాచన. ౪౬. ఈశ్వరే ఽపి విమర్శో వై పృథగేవాస్తి సర్వదా, యయా వినా పరేశస్య క్రియా స్వల్పా ఽపి దుర్లభా. ౪౭. సా శక్తిరస్తీహ సదా స్వతంత్రా జగద్విధాత్రీ చ శివస్య బీజం, విద్యాత్మికా తత్ర రతిం గతానాం ముక్తిః కరస్థా కిల నేతరేషామ్. ౪౮. విమర్శసంజ్ఞమవ్యక్తం బ్రహ్మ భృగ్వాదయో జగుః, తత్పరాస్తత్వతో ఽస్త్యన్యత్తతో యద్యత్తు తద్వశమ్. ౪౯. తస్యాస్సేవానిరతమనసాం నో నిషేధే ఽధికారో నాస్త్యేవైవం విహితకరణే సిద్ధతామాగతానామ్, నిస్త్రైగుణ్యే పథి విచరతాం కో విధిః కో విషేధో భృగ్వాదీనామమలమనసాం న ప్రవృత్తిర్హి మానమ్. ౫౦. తస్మాద్భవంతో ఽపి విహాయ సర్వాం విద్యాం పరామాశ్రయతాత్మముక్త్యై, ఇత్యుక్త ఆచార్య ఉవాచ మైవం యత్రేతి శ్రుత్యాది విబోధకాలే. ౫౧. ఆత్మాతిరిక్తస్య నిషేధ ఏవ కృతస్తదానీం న విమర్శదేశః, న హ్యస్తి సత్యత్వమనాత్మనో నో ముక్తిస్త్వనిత్యప్రకృతేరుపాస్త్యా. ౫౨. మాయాభిరింద్రః పురురూప ఈయత ఇత్యేవమస్యా బహురూపతా శ్రుతా, తస్మాచ్చిదాత్మా ప్రకృతేః పరః ప్రభుర్జ్ఞేయో ఽస్తి మోక్షాయ ముముక్షుభిస్సదా. ౫౩. ఈశానో భూత

న్వివాదః. ౨. స హి యుక్తిభరైర్విధాయ శాక్తాన్ ప్రతి వాగ్వ్యవహారణే ఽపి తానశక్తాన్, ద్విజజాతిబహిష్కృతాననార్యానకరోల్లోకహితాయ కర్మ సేతుమ్. ౩. అభిపూజ్య స తత్ర రామనాథం సహ పాండ్యైస్స్వవశే విధాయ చోళాన్, ద్రవిడాంశ్చ తతో

భవ్యస్యేత్యాదికశ్రుతిబోధితే, అకించిత్కర ఇత్యుక్తిర్మాధ్యాదేవ న చాన్యథా. ౫౪. కళంజాదనశీలానాం సురాపానాది కుర్వతాం, బ్రాహ్మణ్యం నాస్తి యుష్మాకం కురుతాతో వినిష్కృతిమ్. ౫౫. భృగుణా తాడితో విష్ణుః కుంభజేన సరిత్పతిః, పీతః కథం న భవతామస్తి శక్తిస్తథావిధా. ౫౬. తస్మాద్విమూఢతాం త్యక్త్వా భ్రష్టైర్బ్రాహ్మణజాతితః, ప్రాయశ్చిత్తమనుష్ఠేయమిత్యుక్త్వాస్తే పరం గురుమ్. ౫౭. నత్వా ప్రాయశ్చిత్తమేవాశు కృత్వా శుద్ధాద్వైతే సంరతాః సాధువృత్తాః, సత్కర్మస్థాః పంచపూజాపరాస్తే జాతాశ్శిష్యాస్సర్వసందేహహీనాః. ౫౮. ౨. ఏతత్సర్వం సంగ్రహేణ దర్శయతి—స హి శ్రీశంకరస్తాన్ శాక్తాన్ప్రతి వాగ్వ్యవహారణేఽపి యుక్త్యతిశయైరశక్తాన్విధాయ కర్మ సేతుమకరోత్. తాన్విశినష్టి—ద్విజేతి. ఆచార్యస్య విజయోఽపి న స్వఖ్యాత్యాద్యర్థమిత్యాహ—లోకహితాయేతి. ౩. ఏవం సేతుం ప్రతిప్రస్థితేన తత్ర ప్రస్థానే తులాభవానీనికటస్థానాం పరాజయం సంక్షేపేణ ప్రదర్శ్య రామేశ్వరప్రాంతదేశస్థానాం తం సంగ్రహేణ వర్ణయితుమాహ—అభిపూజ్యేతి. రామేశ్వరం వక్ష్యమాణప్రకారేణాభిపూజ్య పాండ్యైస్సహ చోళాన్దేశవిశేషాన్ ద్రవిడాంశ్చ వశే విధాయ తతో హస్తిసంజ్ఞకస్య పర్వతస్య కటిమేఖలాభూతాం కాంచీం నగరీం జగామ. ఇదమత్రావధేయం. శ్లో. రామేశ్వరం రామకృతప్రతిష్ఠం కామేశ్వరీభూషితవామభాగమ్, మహేంద్రనీలోజ్జ్వలదుత్కిరీటం భీమేశ్వరం త్వామిహ పూజయామి. ౧. ఇతి గంగాజలైశ్శుద్ధైరర్చయామాస శంకరః, సుబిల్వైః పంకజైః పుష్పైర్వస్త్రైర్వన్యఫలైస్తథా. ౨. అత్ర మాసద్వయం వాసం కృతవత్యార్య ఆగతాః, అద్వైతద్రోహిణశ్శైవా లింగాంకితభుజద్వయాః. ౩. ఫాలే శూలాంకితా రౌద్రా భక్తా లింగేన చిహ్నితాః, డమర్వంకధరా బాహుద్వయే తూగ్రాస్తథా హృది. ౪. శూలం శిరసి లింగం చ ధారిణో జంగమాస్తథా, లలాటే హృదయే నాభౌ బాహ్వోశ్శూలేన చిహ్నితాః. ౫. గురుం పాశుపతా నత్వా ప్రోచుః కారణమీశ్వరః, శివోఽతశ్చిహ్నసంయుక్తైస్సేవనీయః ప్రయత్నతః. ౬. ఋతం సత్యం పరం బ్రహ్మ పురుషం కృష్ణపింగళమ్, ఊర్ధ్వరేతం విరూపాక్షం విశ్వరూపాయ

వై నమోనమః. ౭. ద్యౌర్మూర్ధానం యస్య వేదా వదంతి ఖం వై నాభిం చంద్రసూర్యౌ నేత్రే, దిశశ్శ్రోత్రే వాగ్వివృత్తాశ్చ వేదాస్తం ముముక్షుర్వై శరణమహం ప్రపద్యే. ౮. ఇత్యాదివచనైరుక్తే శివే భక్తిమతాం యతే, తస్య లోకే భవేద్వాసశ్శివచిహ్నాఙ్కితాత్మనామ్. ౯. కించ కారణచిన్తాయాం శంభురాకాశమధ్యగః, ప్రోక్తస్తథా సురైః పృష్టః కస్త్వమిత్యాహ శంకరః. ౧౦. అహమేకః పురా దేవా ఆసం మత్తో న చాపరః, ఇదానీమహమేవాస్మి సద్వయో జగదీశ్వరః. ౧౧. ఇతి తస్మాచ్ఛివః కర్తా సామాన్యైరప్యుదీరితః, సద్బ్రహ్మత్వాదికైశ్శబ్దైరుపాదానతయా ప్రభుః. ౧౨. వాసుదేవః పురా హ్యాసీన్న బ్రహ్మా న చ శంకరః, ఇత్యత్ర వాసుదేవాఖ్యో మహాదేవ ఇతీరితః. ౧౩. వసత్యస్మిన్ జగత్సర్వం వాసుస్తేన ప్రకీర్తితః, స చాసౌ దేవ ఇత్యుక్తో జగత్కర్తా మహేశ్వరః. ౧౪. శం సుఖం జీవనం యో ఽసౌ కరోత్యస్య స శంకరః, పాలకో విష్ణురాఖ్యాతః స నాఽఽసీత్ప్రకృతే లయే. ౧౫. పాల్యస్యాభావతో ఽస్యత్ర ప్రమాణం కృష్ణభాషితమ్, రుద్రాణాం శంకరశ్చాస్మి త్యేవం శివరహస్యకే. ౧౬. మహాదేవస్య వాక్యాని మునిం దుర్వాససం ప్రతి, సావధానతయా తాని శ్రోతవ్యాని యతీశ్వర. ౧౭. అహమేకాక్షరః కర్తా పరాత్పరతరశ్శివః, సదాత్మా బ్రహ్మవిష్ణ్వోశ్చ లోకానామాదికారణమ్. ౧౮. పురాణః పూర్వగః పూర్వజ్యేష్ఠశ్శ్రేష్ఠోఽహమద్వయః, మదిచ్ఛారూపిణీ శక్తిర్జగత్సంహారకారిణీ. ౧౯. లుప్తా మయ్యేవ సా సృష్టా పునస్సృష్టా మయానఘ, సా మహత్తత్త్వముత్పాద్య త్రిగుణాంకురకారణమ్. ౨౦. అహంకారం సముత్పాద్య త్రైగుణ్యం పూర్వతత్త్వతః, గుణత్రయాత్మికాన్కృత్వా రుద్రానేకాదశావ్యయాన్. ౨౧. రాజసాన్ సృష్టికర్త్రార్థం కారయామాస సాదరమ్, సాత్త్వికాన్పాలనపరాన్ తామసాన్ప్రళయేశ్వరాన్. ౨౨. క్రమాదవర్ణాత్సంజాతమువర్ణాచ్చ మవర్ణతః, తేషు ముఖ్యతయా బ్రహ్మావిష్ణురుద్రా ఇతి త్రిధా. ౨౩. అన్యే తదనువృత్తిస్థా ఏవమేకాదశేశ్వరాః, తేషాం విభూతయస్సర్వే దేవా లోకాశ్చరాచరాః. ౨౪. పృథక్పృథఙ్నామగతాస్తత్తత్కర్మానుసారతః, తే సర్వే ప్రళయే బ్రహ్మతేజస్యేవ లయం గతాః. ౨౫. రాజసే రక్తవర్ణే చ స తు బ్రహ్మా సమస్తభృత్, కృష్ణే నారాయణస్యైవ తేజస్యస్తోఽభవత్పురా. ౨౬. రుద్రస్య శుక్లవర్ణే తు హ్యాస్తో నారాయణస్స్వయమ్, స తు రుద్రః ప్రకృత్యంతర్గతశ్శుక్లేన తేజసా. ౨౭. మదిచ్ఛా శుక్లవర్ణా సా మయ్యేవ విలయం గతా, అతో ఽస్మ్యనంతస్సర్వార్థవేదైరపి న గోచరః. ౨౮. వేత్తి కశ్చిన్న మన్మాయాం జన్మస్థితిలయావహామ్, అతో

రుద్రార్చనపరా రుద్రసూక్తజపాశ్రితాః. ౨౯. పంచాక్షరీ జపపరా రుద్రాక్షాభరణైర్యుతాః, భూతిభూషిత సర్వాంగాస్సదా ధ్యానపరాయణాః. ౩౦. ఈశ్వరం రుద్రమవ్యక్తం వ్యక్తరూపం జగత్త్రయే, యేఽర్చయంతి నరశ్రేష్ఠాస్తేషాం ముక్తిః కరే స్థితా. ౩౧. అతస్త్వం భూతిరుద్రాక్షధారణం కురు సర్వదా, కురు నిత్యం మహాదేవపూజనం భక్తిసంయుతః, దుర్వాససే మునీంద్రాయ హ్యేవముక్త్వా సదాశివః. ౩౨. అంతర్దధే తదాచారసక్తో ఽభూన్మునిసత్తమః, ఇత్యతః పరమాత్మాఽసౌ సేవనీయో ముముక్షుభిః. ౩౩. నారాయణో ఽకామయతాద్ద్వితీయః ప్రజాస్సృజామీతి తతో మహాంతి, భూతాన్యజాయంత తథా విధాతా ప్రజాపతిశ్చాపి జనిం ప్రయాతౌ. ౩౪. అత్రాపి నారాయణశబ్దవాచ్యో మహేశ ఏవాస్తి యతస్తు నారమ్, బ్రహ్మేంద్రవిష్ణ్వాదినృణాం సమూహః స్థానం తదస్యాఖిలబుద్ధిగస్య. ౩౫. అస్యైవాంశా విశ్వదేవాః ప్రమాణం త్వస్మిన్నర్థే వేద ఏవాస్తి యో ఽసౌ, యే భూమ్యాదౌ సంతి రుద్రానతిస్తేభ్యస్సర్వేభ్యో ఽస్త్వేవ మాహాతియత్నాత్. ౩౬. కారణత్వేన జ్యేష్ఠత్వం తథా ప్రాహ కనిష్ఠతామ్, కార్యాత్మనా యతో జాతాస్త్రిదేవా ఇతి చ శ్రుతిః. ౩౭. సత్యం జ్ఞానమనంతం యో గుహాయాం విహితం ప్రభుమ్, వేదేత్యాదిశ్రుతిప్రోక్తస్తతో దేవో మహేశ్వరః. ౩౮. నిర్గుణో ఽప్యేష ఏవేశశ్చింతయిత్వా చిరం పురా, సృజామీత్యాత్మనస్తేజస్సూర్యాకారేణ సృష్టవాన్. ౩౯. మనశ్చంద్రం తథా సత్త్వం భౌమం సౌమ్యం తు వాఙ్మయం, సుఖజ్ఞానమయం దేవగురుం శుక్లమయం సితమ్. ౪౦. క్లేశాత్మకం శనిం చైవం చకార పరమేశ్వరః, సూర్యాదిమండలానీశతేజసా భాంతి న స్వతః. ౪౧. న తత్ర సూర్యో భాతి న చంద్రతారకం నేమా విద్యుతో భాంతి కుతో ఽయమగ్నిః, తమేవ భాంతమనుభాతి సర్వం తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతి. ౪౨. ఇతి శ్రుతేస్తతో దేవాన్నారాయణపదాస్పదాత్, బ్రహ్మా ప్రజాపతిర్విష్ణుః ప్రజాపాలనకృత్తథా. ౪౩. ఆసీన్నారాయణః పూర్వం నేశానో న విధిస్తథా, ఇతి శ్రుతౌ విష్ణురుక్త ఈశానో న మహేశ్వరః. ౪౪. సర్వాభావే ఽపి నాభావః పరేశస్య కదాచన, జగత్కారణభూతస్య వేదవాక్యప్రమాణతః. ౪౫. కర్మణా జాయతే లోకః కర్మణైవ హి లీయతే, ఇతి వాక్యాజ్జగద్బీజం కర్మైవాస్త్వితి నోచితమ్. ౪౬. ఈశం వినా జడం కర్మ ఫలదానే క్షమం న హి, బ్రహ్మాభావవిదో నిందా వేదఉక్తా తతో నసః. ౪౭. అసన్నేవ స భవతి అసద్బ్రహ్మేతి వేద చేత్, అస్తి బ్రహ్మేతి చేద్వేద సంతమేనం తతో విదుః. ౪౮. ఇతి తస్మాజ్జగత్కర్తుర్మహేశస్య పరాత్మనః, ఉపాసనం తథా తస్య చిహ్నానాం ధారణం సుసత్. ౪౯.

ఇత్యుక్త ఆచార్యవరో బభాషే సృష్టిం స్థితిం ప్రళయం చైక ఏవ, బ్రహ్మాదిరూపేణ
కరోతి దేవో వేదార్థ ఏషో ఽభిమతో మమాపి. ౧. మూలహీనం తు లింగాదేర్ధా
రణం త్యాజ్యమేవ హి, సర్వదేవమయస్యాస్య తాపశ్శ్రేయస్కరో న హి. ౨. నాభే
రూర్ధ్వం సోమపా స్తు నాభ్యధస్తాదసోమపాః, దేవా స్తిష్ఠంతి విప్రేంద్రే వేదవేదాంగ
పారగే. ౩. శిఖాం శిరో లలాటం చ కర్ణౌ ఘ్రాణం కపోలకమ్, జిహ్వాయాం చ
తథాచౌష్ఠౌ చిబుకం కంఠమేవ చ. ౪. అంసద్వయం భుజద్వంద్వం బాహుహస్త
యుగం తథా, వక్షో నాభిః కటిర్లింగం వృషణం చోరుజానుకమ్. ౫. గుల్ఫౌ పాదౌ
సమాశ్రిత్య మదాద్యాస్సర్వదేవతాః, పితరో మునయశ్చైవ స్నానాద్యాహారమిశ్రి
తైః. ౬. నిత్యాదికర్మభిస్తృప్తా భవామో నాత్ర సంశయః, ఇత్యేవం ప్రోక్తవాన్
బ్రహ్మోరుణకేతుం ప్రతీశ్వరః. ౭. శ్రుతిస్తథోచే సకలా హి దేవా వసంతి దేహే
ఖలు భూసురస్య, తతో ఽస్య తాపే తు కృతే సురాస్తే పలాయ్య సంయాంతి శరీ
రతో ఽస్య. ౮. ఏనం శప్త్వా పలాయంతే దేవాశ్శీర్షాదివాసినః, పతితో ఽయం
భవత్యేవ శూద్రవచ్చితికాష్ఠవత్. ౯. వ్యాధిం వినా కర్మయోగ్యే విప్రాంగే చిహ్న
మీక్ష్య చ, లోకేశ్వరం భానుమీక్షేదథవా హ్రదమావిశేత్. ౧౦. ఇత్యాదివాక్యాని
బహూని సంతి యోఽన్యామితీయం శ్రుతిరేవ సాక్షాత్, ఉపాసనం భేదయుతం
వినింద్యం బ్రూతే తథాఽన్యా శ్రుతిరేవమాహ. ౧౧. లోకాన్ హి సర్వాన్ ఖలు
కర్మణా చితాన్నిత్యత్వహీనానవలోక్య భూసురః, నిర్వేదమాయాన్న కృతేన లభ్యతే
మోక్షో ఽత ఆత్మజ్ఞమనన్యమానసః. ౧౨. వేదార్థజ్ఞం బ్రహ్మబోధాయ గచ్ఛేదిత్యే
వం తస్మాద్వి మోక్షాయ బోధ్యమ్, బ్రహ్మైవాన్యచ్చిహ్నసంధారణం తు వ్యర్థం ముక్తిః
కేవలం జ్ఞానతో ఽస్తి. ౧౩. తం దుర్దర్శం గూఢమనుప్రవిష్టం గుహాహితం గహ్వ
రేష్ఠం పురాణమ్, అధ్యాత్మయోగానుగతేన దేవం మత్వాధీరో హర్షశోకౌ జహాతి.
౧౪. నాయమాత్మా ప్రవచనేన లభ్యో న మేధయా న బహునా శ్రుతేన, యమే
వైష వృణుతే తేన లభ్యస్తస్యైష ఆత్మా వివృణుతే తనూం స్వామ్. ౧౫. అశరీరం
శరీరేష్వనవస్థేష్వవస్థితమ్, మహాంతం విభుమాత్మానం మత్వా ధీరో న శోచతి. ౧౬.
యదాచర్మవదాకాశం వేష్టయిష్యంతి మానవాః, తదా దేవమవిజ్ఞాయ దుఃఖస్యాంతో
భవిష్యతి. ౧౭. తస్మాదుపాశ్రిత్య పరాత్మవిద్యాం ప్రాప్తాం గురోరేవ కృపాకటా
క్షాత్, అభేదవాదామృతపానతృప్తో భవేతి సంశ్రుత్య గురోర్ముఖాబ్జాత్. ౧౮.
విద్వేషనీరనామా వై కశ్చిల్లింగభృదగ్రణీః, ఉవాచ పరమప్రీతస్స్వామినం పరమం
గురుమ్. ౧౯. స్వామిన్ త్వమేవ శరణం మమ సర్వదాఽసి సంసారసర్పవిషదష్టతనుం

నయాశు, మామద్య యుష్మదతినిర్మలవేదవాక్యై ర్దృష్టా భిదాస్మి శివఏవ జగత్పితా ఽహమ్. ౨౦. మహాదేవస్య పూజాయాః ఫలం త్వమసి సత్తమ, అద్వైతామృతదాతా త్వం రుద్రాదప్యుత్తమోత్తమః. ౨౧. ఇత్యేవం స్తుతిపాత్రం తం స్తుత్వా నత్వా ముహుర్ముహుః, పీత్వా పాదోదకం సమ్యక్తదుక్తాచారతత్పరః. ౨౨. స్వకులగ్రామ దేశస్థాన్సర్వానద్వైతవర్తినః, కృత్వా గురుం నమస్కృత్య సుఖమాస స శంకరమ్. ౨౩. తతోఽన్యే భూతిరుద్రాక్షధారిణో లింగచిహ్నితాః, ప్రోచుర్విపక్షశూలాద్యా దృష్ట్వా స్వామినమద్భుతమ్. ౨౪. మాయావేషధరః కస్త్వం ప్రామాణికమతాదముం, భ్రష్టం కృత్వా ఽధునా గంతుం ప్రవృత్తో ఽస్యతివంచకః. ౨౫. బ్రాహ్మణ్యాదుత్తమం ప్రోక్తం వైష్ణవ్యం మునిసత్తమ, వైష్ణవ్యాదధికం శైవ్యమిత్యజః ప్రాహ నారదమ్. ౨౬. తస్మాదారూఢపతనం కిమర్థం భవతా కృతమ్, నమస్త ఇతి వేదేన స్తుతస్సమ్యఙ్మహే శ్వరః. ౨౭. సర్వాననశిరోగ్రీవస్సర్వభూతగుహాశయః, సర్వవ్యాపీ స భగవాంస్తస్మా త్సర్వగతశ్శివః. ౨౮. ఇతి శ్వేతాశ్వతర్యాపుంసూక్తముఖ్యోపసంహృతమ్, తతస్తేనాపి సర్వాత్మా శివఏవ నిరూపితః. ౨౯. పత్న్యౌ తే హ్రీశ్చ లక్ష్మీశ్చ పార్శ్వేఽహో రాత్రకే మతే, ఇతి వాక్యద్వయేనాపి శివ ఏవ నిరూపితః. ౩౦. గంగా హ్రీః పార్వతీ లక్ష్మీస్తత్పతిశ్శివ ఈరితః, స్కాందే చ యామళే చైవ తద్వ్యాఖ్యాని మునే శృణు. ౩౧. హిమాగ్రాదపతస్మౌళౌ గంగా రుద్రస్య వేగతః, తదీయభారసంభ్రాంతో వ్యావాదీత్తాం సదాశివః. ౩౨. హ్రీమతీ భవ నాత్యుచ్చైర్వర్త సే ప్రాప్య మామిహ, పురుషం పురుష శ్రేష్ఠం బ్రహ్మవిష్ణ్వాదికారణమ్. ౩౩. సా తం నత్వా మహాదేవం తదాప్రభృతి భక్తి తః, హ్రియా తమాశు మిళితా హ్రీరితి ప్రోచ్యతే బుధైః. ౩౪. తస్యాంకమధునా ఽఽరూఢా శక్తిర్మాహేశ్వరీ పరా, మహాలక్ష్మీరితి ఖ్యాతా శ్యామా సర్వమనోహరా. ౩౫. తస్యా స్తేజఃకణాజ్జాతా లక్ష్మీవాక్కోటయః పురా, శివతేజస్సముద్భూతా హరి బ్రహ్మాదికోటయః. ౩౬. క్రియంతే పునరేవైతే తత్రతత్ర లయానుగాః, ఇతి తస్మా చ్ఛివస్యైవ తత్పతిత్వం సునిశ్చితమ్. ౩౭. శుద్ధస్ఫటికసంకాశే దక్షిణే పార్శ్వకే మతం, దినత్వం రాత్రితా వామే భాగే దేవ్యా మతా యతః. ౩౮. శ్యామవర్ణాపి చాథర్వవేదే సర్వాత్మరూపతామ్, నిత్యానిత్యో ఽహమిత్యాదినాహస్వస్య సురాగ్- [illegible]వః. ౩౯. జగత్కారణభూతత్వం తథా శివరహస్యకే, ధ్యేయత్వాదికమాఖ్యాతం [illegible]వస్య పరమాత్మనః. ౪౦. ధ్యేయత్వే తవ సాక్షిణో మునిగణా జ్ఞానప్రదత్వే శుకో వేద్యత్వే నిగమాస్స్వభక్తవిమతక్రాంతౌ కృతాంతాదయః, నిత్యత్వే భగవన్పితామ

హాశిరస్స్రగ్బృందమాద్యంతయోశ్శూన్యత్వే చ వరాహాహంసవపుషా పద్మాక్షపద్మాసనౌ. ౪౧. ఏవం శ్రుతిషు సర్వత్ర జగత్కారణమీశ్వరః, రుద్ర ఉక్త ఇతి జ్ఞేయం న చైవాన్యో వివేకిభిః. ౪౨. తప్తలింగాదిరుద్రాక్షవిభూత్యాదికధారణాత్, పీఠాద్యర్చనయా చైవ రుద్రాధ్యాయజపేన చ. ౪౩. సర్వపాపవినిర్ముక్తః ప్రాప్నోతి శివరూపతామ్, రుద్రకాండే ఽయమర్థో హి సమ్యక్త్వేన నిరూపితః. ౪౪. స్తేయం కృత్వా గురుదారాంశ్చ గత్వా సురాం పీత్వా బ్రహ్మహత్యాం చ కృత్వా, భస్మచ్ఛన్నో భస్మశయ్యాశయానో రుద్రాధ్యాయీ ముచ్యతే సర్వపాపైః. ౪౫. కోటిజన్మార్జితైః పుణ్యైశ్శివే భక్తిః ప్రజాయతే, బహునా ఽత్ర కిముక్తేన యస్య భక్తిశ్శివే దృఢా. ౪౬. మహాపాపౌఘపాపౌఘకోటిగ్రస్తో ఽపి ముచ్యతే, ఇత్యుక్తం శివగీతాసు పునస్తత్ర చ కీర్తితమ్. ౪౭. ధర్మార్థకామమోక్షాణాం పారం యాస్యథ యేన వై, మునయస్తత్ప్రవక్ష్యామి వ్రతం పాశుపతాభిధమ్. ౪౮. కృత్వా తు విరజాం దీక్షాం భూతిరుద్రాక్షధారణమ్, జపస్తు వేదసారాఖ్యం శివనామసహస్రకమ్. ౪౯. సంత్యజ్య తేన మర్త్యత్వం శైవీం తనుమవాప్స్యథ, తతః ప్రసన్నో భగవాన్ శంకరో లోకశంకరః. ౫౦. భవతాం దృశ్యతామేత్య కైవల్యం వః ప్రదాస్యతి, ఇతి కాలాగ్నిరుద్రోపనిషద్యపి నిరూపితమ్. ౫౧. అవశ్యం బ్రాహ్మణైర్ధార్యా విభూతిరితి విస్తృతమ్, అతో విభూతిమాహాత్మ్యం కేన వక్తుం సుశక్యతే. ౫౨. శీర్షే కణ్ఠే కర్ణయోశ్చ బాహ్వో రుద్రాక్షధారణాత్, నీలకంఠో భవేన్మర్త్యో బ్రాహ్మణశ్చేత్పరాత్పరః. ౫౩. ఇత్యాగస్త్యస్య సంప్రోక్తం సంహితాయాం యతీశ్వర, అతప్తాత్మతను రైనైవ తద్ధామైతీతి మానతః. ౫౪. లింగాంకనమవశ్యం వై కర్తవ్యం మోక్షకాంక్షిభిః, ఇత్యుక్త ఆహ నైవాత్ర వహ్నితాపో వివక్షితః. ౫౫. కింతు కృచ్ఛ్రాదికం తాపః కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణైః కృశః, ఇత్యుక్తైర్నారదీయేన విరోధాద్బృహతా తథా. ౫౬. లింగాంకితతనుం దృష్ట్వా శంఖచక్రాంకితం తథా, స్నానమేవ తదా కార్యమథవా సూర్యమీక్షయేత్. ౫౭. పతితం తప్తలింగాఢ్యం చక్రాంకితమథాపి వా, వాఙ్మాత్రేణాపి నార్చేత పాషండాచారతత్పరమ్. ౫౮. శూద్రవత్సపరిత్యాజ్యో జీవచ్ఛవసమాకృతిః, తస్మై దత్తం చ హవ్యం చ కవ్యం చాపి వృథా భవేత్. ౫౯. తద్దర్శనాత్పరిత్యాజ్యమన్నం మంత్రాభిమంత్రితం, అపి శూద్రేక్షణాద్భుంజేల్లింగచక్రాంకితం వినా. ౬౦. అపిచేన్నిగమాచారరతో వేదాంగతత్పరః, లింగచక్రాంకమాత్రేణ స సద్యః పతితో భవేత్. ౬౧. ఇత్యుక్తం హి బృహన్నారదీయే కించ ప్రకీర్తితం, మార్కండేయపురాణే వై శ్రోతవ్యం తత్సమాహితైః. ౬౨. బ్రాహ్మణానాం చ గాయత్ర్యాస్సంవాదో ఽభూ

స్మహాన్పురా, అత్ర స్తయా ఽతిసంశప్తాః పాషండాశ్చైవ దేవతాః. ౬౩. వేదోక్త
కర్మహీనాశ్చ తాంత్రికాచారతత్పరాః, యూయం కలౌ భవంత్వేవమితి తా
నాహ సా రుషా. ౬౪. అతః కలియుగే ప్రాప్తే భవిష్యంతి ద్విజాధమాః, వేదార్థ
హీనాః పాషండా లింగచక్రాదిచిహ్నితాః. ౬౫. జ్ఞానకర్మపథాద్భ్రష్టాః కామక్రోధాది
పీడితాః, దురాత్మానస్సత్యధర్మవర్జితాశ్శాపభాగినః. ౬౬. కలౌ త్రింశత్సహస్రాబ్దే
పునర్నష్టా భవంతి తే, నిశ్శేషతాం గతాః పశ్చాదద్వైతార్థానుచింతకాః. ౬౭.
సత్యధర్మపరా భూయో భవిష్యంతి న సంశయః, ఇతి తస్మాన్న కర్తవ్యం లింగాదే
ర్ధారణం నరైః. ౬౮. యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహ, ఇతి సత్యా
దిలక్ష్యస్యోపాస్త్యగోచరతా మతా. ౬౯. తతో బ్రహ్మావతారస్య శివస్యోపాసనం
శ్రుతౌ, ప్రోక్తం తస్య నిరాసో నో కర్తుం కేనాపి శక్యతే. ౭౦. భూతిరుద్రాక్షయో
శ్చాపి కర్తవ్యం ధారణం నరైః, కింతు లింగాదిచిహ్నానాం ధారణే మానశూన్యతా.
౭౧.తతః ప్రోవాచ భక్తాగ్రగణ్యస్తం పరమం గురుమ్, అసమర్థాః పురా దేవాస్త్రిపు
రా సురనాశనే. ౭౧. ఇషుం తే కల్పయామాసుస్త్రిపురాసురనాశనే. ౭౨. ఇషుం తే
కల్పయామాసుస్త్రిభిర్విష్ణ్వగ్నిచంద్రకైః, ఆదావగ్నిశ్శరీ మధ్యే విష్ణురంతే ప్రతి
ష్ఠితః. ౭౩. తతో విచారయామాసుః క ఇషుం ధారయిష్యతి, రుద్రో ధారయితా
కేచిత్ప్రోచుస్తత్ర దివౌకసః. ౭౪. యతో రుద్రస్య వహ్న్యాదితేజస్సకలమేవ
హి, తస్య నేత్రే ఽగ్నిచంద్రౌ తౌ విష్ణుస్తద్దేహజః స్మృతః. ౭౫. సాత్త్వికాంశాత్సము
ద్భూతస్తస్మాద్భారో న తస్య వై, ఇతి దేవా విచార్యాశు ప్రార్థయామాసురీశ్వరమ్.
౭౬. సో ఽబ్రవీద్వరమిచ్ఛామి దేవాః కమితి చాబ్రువన్, సోవాచాహం పశూ
నాం వై ప్రధానస్స్వయం పతిః కిల. ౭౭. ఊచుర్దేవా వయం సర్వే పశవః పద్మజా
దయః, త్వమేకః పతిరస్మాకమిత్యుక్త్వా తే సదాశివమ్. ౭౮. లింగశూలాదిచిహ్నాని
ధారయామాసురీశ్వరః, తతో జ్యాం వాసుకిం కృత్వా మేరుం కృత్వా ధనుర్ధరామ్,
౭౯. రథం చంద్రరవీ చక్రే వేదానశ్వాన్విధాయ చ, బ్రహ్మాణం సారథిం కృత్వా
స్తూయమానః శివో ఽమరైః. ౮౦. బాణేన లేశతస్తాన్ దైత్యాన్ దదాహ పరమే
శ్వరః, తస్మాల్లింగాదిచిహ్నానాం ధారణం యుక్తమేవ హి. ౮౧. దర్శనాచ్చ తథా
లోకే సేవ్యసేవకయోర్మునే, అస్మాభిస్స్వకైశ్చిహ్నం సేవ్యస్య పరమేశితుః.
౮౨. అవశ్యమేవ సంగ్రాహ్యమిత్యుక్తః ప్రాహ తం గురుః, మానహీనమిదం
వాక్యం యతో దేవాదిషు క్వచిత్. ౮౩. లింగాదేర్ధారణం నైవ ప్రసిద్ధం కింతు
తేషు వై, భూత్యాదిధారణం కించ తైర్లోకప్రసిద్ధవత్. ౮౪. శ్రద్ధాభక్తిధ్యాన

యోగాదవైహిత్యేవం బ్రూతే నైవ శూలాదిచిహ్నమ్, జ్ఞానస్యాంగం తేన నాస్త్యేవ తస్య జ్ఞానేప్సూనాం ధారణం భోః కదాపి. ౮౫. నాన్యః పంథా విద్యతే కో ఽపి ముక్త్యై ఇత్యాద్యైర్వై వేదవాక్యైర్ముముక్షోః, నాస్త్యేవార్థో దేహసంతాపనేన నిందా తస్య శ్రూయమాణా హి శాస్త్రే. ౮౬. లోకే రాజ్ఞశ్ఛత్రచిహ్నం న భృత్యై దృష్టం శూలాదేర్హి సంధారణం చేత్, యుష్మాకం కో ఽప్యాగ్రహస్తర్హి లౌహం స్వీకర్తవ్యం తేన తద్ధార ఏవ. ౮౭. కిం చాస్య భక్తేన భుజాదిభూషణం సర్పాదికం ధార్యమనన్యచేతసా, పరం తు నైతత్ఖలు యుజ్యతే నరే సర్పభ్రమేణాపి భయేన కంపిని. ౮౮. తస్మాదిమాం పామరబుద్ధిమాశు విహాయ చిహ్నం చ సమర్ప్య కర్మ, వేదోక్తమీశే పరజీవయోశ్చైక్యస్యానుసంధానమనన్యచిత్తః. ౮౯. కుర్వన్నిబోధేన పరస్య తస్యాజ్ఞానస్య నాశేన భవిష్యసి త్వమ్, ముక్తో న చాన్యేన యథా కదాపీత్యుక్తస్స ఆచార్యవరం ప్రణమ్య. ౯౦. చిహ్నాని సంత్యజ్య స పుత్రబాంధవశ్శిష్యై బభూవాద్వయవాదతత్పరః, తథైవ చాన్యే ఽపి గురోః ప్రసాదతో బభూవురద్వైతపరాస్సుఖార్థినః. ౯౧. అనంతశయనం నామ ప్రదేశం ప్రాప్తవాంస్తతః, దేవస్య దర్శనం కృత్వా మాసమాస స తత్ర యే. ౯౨. భక్తా భాగవతాశ్చైవ వైష్ణవాః పాంచరాత్రిణః, వైఖానసాః కర్మహీనాష్షడ్విధా వైష్ణవా మతాః. ౯౩. తానాహ శంకరాచార్యః కిం వో లక్షణముచ్యతామ్, భక్తాః ప్రథమమాహుస్తం సర్వజ్ఞో జగదీశ్వరః. ౯౪. వాసుదేవస్సరామాద్యానవతారాన్ బిభర్త్యజః, తదుపాస్త్యా వయం మూఢాః ప్రాప్స్యామస్తత్సలోకతామ్. ౯౫. ఇతి బుధ్వా వయం సర్వే కౌండిన్యమునినా ప్రభోః, ప్రపాదితస్య సేవాయామనంతస్య సదా రతాః. ౯౬. ఆచారో ద్వివిధో ఽస్మాకం క్రియాజ్ఞానవిభేదతః, కర్మఠా బ్రహ్మగుప్తాద్యా విష్ణుశర్మాదయో వయం. ౯౭. జ్ఞానినో ఽత్రైవ తిష్ఠామ ఇత్యుక్తో జ్ఞానలక్షణమ్, పప్రచ్ఛ విష్ణుశర్మా ఽథ ప్రాహ తేషు విచక్షణః. ౯౮. అనంతభగవత్పాదకమలం శరణం పరమ్, ఇతి తూష్ణీం స్థితిర్జ్ఞానం యతో నైవ తదాజ్ఞయా. ౯౯. వినా తృణాదిసంచారో భవతీత్యుక్త ఆహ తమ్, జన్మనా జాయతే శూద్రః కర్మణా జాయతే ద్విజః. ౧౦౦. నిత్యం సంధ్యాముపాసీత ప్రత్యవాయ్యన్యథా భవేత్, ప్రాతరాదిషు కాలేషు హ్యగ్నిహోత్రాదికం బుధః. ౧౦౧. కుర్వన్ వై బ్రాహ్మణో విద్వాన్సకలం భద్రమశ్నుతే, ఇత్యాదిశ్రుతివాక్యాని నిత్యం కర్మ స్తువంతి హి. ౧౦౨. అతస్సర్వైః శ్రుతిప్రోక్తం కర్తవ్యం కర్మ సర్వదా, వైధస్య తస్య సంత్యాగాద్దుఃఖస్యాప్తిం మనుర్జగౌ. ౧౦౩. జీవన్ కర్మపరిత్యాగం యః కరోతి నరాధమః, స మూఢో నరకం యాతి యావదాభూతసంప్లవమ్. ౧౦౪.

యతీనామపి కర్మాస్తి స్నానదేవార్చనాదికమ్, బ్రాహ్మణ్యహానిరేవాతో భ్రష్టానాం స్వీయ కర్మతః. ౧౦౫. అబ్దైః కతిపయైరేవం స్థితి రిత్యుక్త ఆహ తమ్, విష్ణుశర్మా మయా తుల్యః సత్తమః పురుషః ప్రభో. ౧౦౬. కించిత్కర్మపరస్తస్య పితాఽభూదితి వై శ్రుతమ్, బాల్యే మయేతి సంప్రోక్తః ప్రాహ దూరం వ్రజాధునా. ౧౦౭. ఏవముక్త స్స తు క్లేశాపూరితస్సగణస్తదా, ప్రణమ్య దండవద్భూమౌ క్షమస్వేత్యాహ తం గురుమ్. ౧౦౮. దృష్ట్వా తం శరణం ప్రాప్తం ప్రాహ శిష్యాన్ దయానిధిః, ప్రాయశ్చిత్తవిధానార్థం తే ఽపి కుర్యుస్తథైవ హి. ౧౦౯. ప్రాయశ్చిత్తేన సంశుద్ధా విష్ణుశర్మాదయోఽపి తే, కర్మనిష్ఠాస్తమాచార్యం ప్రోచుస్త్వత్కృపయా ప్రభో. ౧౧౦. బ్రాహ్మణ్యసిద్ధిరస్మాకం జాతా ముక్తిః కథం భవేత్, ఇత్యుక్త ఆహ పరమో గురుః కరుణయాన్వితః. ౧౧౧. బ్రాహ్మణాచారదేవాస్సూర్యశ్శో విష్ణుర్గిరీశ్వరః, ఉమా గణపతిశ్చైవ తేషాం పూజాపరా నరాః. ౧౧౨. బ్రహ్మార్పణధియా కామాంస్త్యక్త్వా కర్మ చరంతి వై, ఏవం కృతే నిత్యకర్మణ్యమలే మనసి ప్రభోః. ౧౧౩. జీవస్య చ భిదాభావో భవత్యేవ న సంశయః, మూలాజ్ఞానస్య తత్తస్మాన్నివృత్తిర్జ్ఞానకారణమ్. ౧౧౪. తేన భగ్నే లింగదేహే ముక్తిర్భవతి నాన్యథా, ఇత్యాదిష్టో విష్ణుశర్మా దండవత్ప్రణిపత్య తమ్. ౧౧౫. సగణః కారయామాస నిత్యం కర్మ గురుం స్మరన్, స్మార్తాచారపరిశ్రాంతః పంచపూజావిశారదః. ౧౧౬. త్రిపుండ్రం భస్మనా కుర్వన్ చందనేన చ సువ్రతః, స్నాత్వా మృత్తికయా చోర్ధ్వపుండ్రం కుర్వన్ప్రియత్నతః. ౧౧౭. ఏవం తేషు నిరస్తేషు బ్రహ్మగుప్తాదయస్తతః, సమాగత్య ప్రణమ్యోచుస్స్వామిన్ స్మార్తేన వర్త్మనా. ౧౧౮. కుర్వంతో వయమాచార్య కర్మ బ్రహ్మార్పణం ధియా, కృత్వా వయం వసామోఽత్రేత్యుక్తస్స ప్రాహ తాన్ గురుః. ౧౧౯. ఇతఃపరం పంచపూజాతత్పరాశ్శుద్ధమానసాః, భేదవాసనయా ముక్తా భవంత స్స్వాత్మబోధతః. ౧౨౦. లింగదేహేన నిర్ముక్తాస్సచ్చిదానందమద్వయమ్, ప్రాప్నువంతీతి సంప్రోక్తా నత్వా తం స్వస్థమానసాః. ౧౨౧. బభూవురథ తం ప్రాహ సమాగత్య పరం గురుమ్, కశ్చిద్భాగవతో విప్రస్స్వామింఛృణు మతం మమ. ౧౨౨. సర్వవేదేషు యత్పుణ్యం సర్వతీర్థేషు యత్ఫలమ్, తత్ఫలం నర ఆప్నోతి స్తుత్వా దేవం జనార్దనమ్. ౧౨౩. ఇత్యాదివచనాద్విష్ణోః కీర్తనే ఽహర్నిశం రతః, శంఖచక్రాదిసంచిహ్నైశ్చిహ్నితస్తులసీగళః. ౧౨౪. ఊర్ధ్వపుండ్రీ వసామ్యత్ర ముక్తిర్మమ కరే స్థితా, ఇత్యుక్త ఆహ మా చక్రాద్యంకనస్య వినిందనాత్. ౧౨౫. కించ మూర్తిర్భగవతశ్చతుర్థా వర్తతే శృణు, పరైకాకాశరూపాస్యాద్వచసామప్యగోచరా. ౧౨౬.

యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహ, ఇత్యాదిశ్రుతివాక్యేభ్యో ద్వితీయా వ్యూహసంజ్ఞికా. ౧౨౭. సర్వలోకాత్మికా తస్య విష్ణోశ్చిహ్నస్య ధారణమ్, సమర్థశ్చేత్కురుష్వాశు తప్తేనైకేన వా దృఢమ్. ౧౨౮. శీర్షాదిపాదపర్యంతం దేహమంకయ నాశతః, తస్య సేత్స్యతి తే వైష్ణవత్వం యద్దుర్లభం నృణామ్. ౧౨౯. విభూతిర్మూర్తయస్తస్య మత్స్యాద్యాః పరికీర్తితాః, తప్తలోహమయీభిర్వై తాభిరంకయ దేహకమ్. ౧౩౦. కిమర్థం జడశంఖాదేః కర్తవ్యం చిహ్నధారణమ్, విష్ణువల్లాహచక్రాదేర్ధారణం కురు వా సదా. ౧౩౧. అర్చామూర్తేశ్శిలామయ్యాస్స్వరూపేణాథ వాంకయ, శరీరం మూఢ తస్మాత్త్వం కర్తవ్యం చిహ్నధారణమ్. ౧౩౨. విష్ణోరితి విహాయాశు పాషండమతిమాశ్రయ, స్వకర్మాణి ఫలం తేషాం సమర్పయ పరేశ్వరే. ౧౩౩. తేన శుద్ధస్తతో ఽద్వైతవాదినం గురుమాశ్రయ, తస్యోపదేశతో నష్టకర్మబంధో విమోక్ష్యసి. ౧౩౪. నాన్యః పంథా విద్యతే ముక్తయేహీత్యుక్తం శ్రుత్వా తేన బోధేఽతి యత్నః, కార్యో మోక్షాకాంక్షిభిశ్శుద్ధచిత్తైరిత్యుక్తో ఽసౌ విప్రదేవో యతీశమ్. ౧౩౫. సమ్యఙ్నత్వా ప్రాహ పుణ్యైరనేకైస్సత్వత్పాదాంభోజయోర్దర్శనం మే, జాతం తస్మాన్మాం కృతార్థం కురుష్వేత్యేవం తేన ప్రార్థితో ఽసౌ బభాషే. ౧౩౬. భో విప్రదేవాఽఽశు విహాయ చిహ్నం కర్మాణి కుర్వన్ ఖలు కామహీనః, బ్రహ్మాహమస్మీతి విభావయ త్వం ముక్తో భవిష్యస్యవబోధతోఽద్ధా. ౧౩౭. పునరన్యో గురుం ప్రాహ శార్ఙ్గపాణిరితి శ్రుతః, నమో నారాయణాయేతి మంత్రముచ్చారయన్ పునః. ౧౩౮. తస్య ముద్రాదికైశ్శంఖచక్రకాద్యైస్సుచిహ్నితః, సంసారబంధనాన్ముక్తో వైకుంఠం వైష్ణవోత్తమః. ౧౩౯. గమిష్యామి యతస్తత్ర తథాభూతా వసంతి తత్, చిహ్నస్య ధారణే మానం పురాణం శృణు భో మునే. ౧౪౦. యే బాహుమూలపరిచిహ్నితశంఖచక్రా యే కంఠలగ్నతులసీనలినాక్షమాలాః, యే వా లలాటఫలకే లసదూర్ధ్వపుండ్రాస్తే వైష్ణవా భువనమాశు పవిత్రయంతి. ౧౪౧. ఇత్యుక్త ఆచార్య ఉవాచ మైవం శ్రుతేరభావాత్కథనీయమత్ర, అతస్తదేహో న సమశ్నుతే ఽయం విమోక్షమేషా శ్రుతిరస్తి మానమ్. ౧౪౨. నైవం యతః పాతకనాశనార్థం మహత్తపః కృచ్ఛ్రముఖం స్వకర్మ, యద్వాథవా ధ్యానమధీశ్వరస్య ప్రోక్తం శ్రుతౌ చిహ్నమతో న కార్యమ్. ౧౪౩. బ్రహ్మజ్ఞో యస్సో ఽశ్నుతే మోక్షమిత్యాదేర్వాక్యాన్మోక్షస్య హేతుర్విబోధః, క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతీత్యాదేర్వాక్యాదన్యతస్సంసృతిస్స్యాత్. ౧౪౪. పురాణేషు బృహ

న్నారదీయాదిషు నిషేధనమ్, దృశ్యతే తప్తశంఖాదేర్ధారణస్య ప్రయత్నతః. ౧౪౫. చిహ్నానాం ధారణేనాహం భవిష్యామి హరేస్సమః, ఇత్యేతత్తు మనోరాజ్యమాత్రం శూద్రో యథా న హి. ౧౪౬. శిఖాయజ్ఞోపవీతాదిధారణాదేవ సద్ద్విజః, బ్రహ్మాత్మబోధతస్తస్మాత్తత్ప్రాప్తిః శ్రుతిమానతః. ౧౪౭. తస్మాద్బ్రహ్మాహమిత్యేవం చింతనం సర్వదా కురు, తేన నష్టే భిదాగంధే జీవ ఏవ పరశ్శివః. ౧౪౮. శివశ్శివోఽహమస్మీతి వాదినం యం చ కంచన, ఆత్మనా సహ తాదాత్మ్యభాగినం కురుతే భృశమ్. ౧౪౯. ఇత్యుక్తం శివగీతాస్విత్యుక్తో వైష్ణవ ఆహ తమ్, నమస్కృత్వా కృతార్థోఽహం స్వామింస్త్వదుపదేశతః. ౧౫౦. అధునాఽద్వైతనిష్ఠోఽహం భవిష్యామీతి సోఽబ్రవీత్, ననామ దండవద్భూమౌ తం ప్రాహ గురుసత్తమః. ౧౫౧. ముక్తో భవేతి సోఽప్యుక్తః స్మార్తాచారేషు తత్పరః, పంచపూజారతో నిత్యం స్వదేశస్థాన్ జనానపి. ౧౫౨. తథాఽకరోత్తతః పాంచరాత్రాగమసుదీక్షితః, ఆహ ముక్తిప్రతిష్ఠాదిమూలభూతోఽస్మదాగమః. ౧౫౩. తస్మాద్యతేఽయమాచారో విప్రైః కార్యోఽఖిలైరపి, ఇత్యుక్తః శ్రీగురుః ప్రాహ యది వేదావిరుద్ధతా. ౧౫౪. అస్త్యాగమే తదా తస్యాచారో గ్రాహ్యో న చాన్యథా, అన్యమంత్రాగ్రహే తత్ర వైష్ణవత్వం ప్రకీర్తితమ్. ౧౫౫. గాయత్ర్యా ఉపదేశస్తు బ్రాహ్మణ్యాయాస్తి సర్వథా, ఏవం చ వైష్ణవత్వస్య భంగ ఏవ సమాగతః. ౧౫౬. తదభావే న విప్రత్వం విష్ణుమంత్రశతైరపి, వైష్ణవత్వం కుతోఽస్త్యస్యాస్సత్త్వే నను హరేరియం. ౧౫౭. శక్తిః శంఖాదివత్త్వస్య శ్రవణాదితి చేత్తదా, రుద్రస్య శక్తిరేవాస్తు చంద్రశేఖరతాదికమ్. ౧౫౮. శ్రూయతేఽస్యా యతః పంచముఖత్వాద్యం చ దేహగమ్, అస్తు వా సర్వసంపూజ్యా శుభదా పరమేశ్వరీ. ౧౫౯. నను సూర్యే స్థితస్యాస్యాం ప్రాధాన్యం తేజసో యతః, నిరూప్యతే తతో విష్ణోశ్శక్తిరేవ యతో హరిః. ౧౬౦. భానుమండలవర్తీతి పఠ్యతే తత్ర తత్ర హ, పంచాస్యతాఽపి నో తస్మిన్ బహురూపే విరుధ్యతే. ౧౬౧. ఇతి చేన్న యతస్తస్యాస్సముత్పత్తిర్నిరూపితా, వ్యాహృతిభ్యః కిలాసాం తు ప్రణవాత్సా మహేశ్వరాత్. ౧౬౨. అస్య ప్రోక్తాఽత ఏతస్య శక్తిర్నాన్యస్య కస్యచిత్, నారాయణశ్రుతౌ ప్రోక్తస్స్వరకర్తా మహేశ్వరః. ౧౬౩. యో వేదాదౌ స్వరః ప్రోక్తో వేదాంతే చ ప్రతిష్ఠితః, తస్య ప్రకృతిలీనస్య యః పరస్స మహేశ్వరః. ౧౬౪. అష్టమూర్తిమహేశస్య మూర్తిరాదిత్య ఈరితః, తస్మాత్తస్యైవ శక్తిస్సా పంచవక్త్రాదిసంయుతా. ౧౬౫. వైష్ణవేన త్వయైవం నో శివమూర్తిర్విభావసుః, సేవ్యోఽతో బ్రాహ్మణత్వస్య హానిరేవ తవాఽ

గతా. ౧౬౬. తదభావోఽస్తు కా హానిర్వైష్ణవోఽస్మీతి చేత్తదా, భ్రష్టోఽసి భాషణాయోగ్యో జీవన్నేవ మృతోఽసి భోః. ౧౬౭. తతస్తు మాధవః కశ్చిద్వైష్ణవః ప్రాహ తం గురుమ్, తప్తశంఖాదికం ధార్యం లోకం ప్రాప్నోతి వైష్ణవమ్. ౧౬౮. పాంచరాత్రాగమే ప్రోక్తమిత్యేవం తస్య మానతా, త్వదుక్త్యా నాశమాయాతీత్యుక్తః ప్రాహ పరో గురుః. ౧౬౯. ఆగమాద్యుక్త ఆచారో గ్రాహ్యో వేదానుకూలతః, విరోధే తస్య న గ్రాహ్య ఉక్తం చేదం స్ఫుటం కిల. ౧౭౦. అతీంద్రియార్థవిజ్ఞానే ప్రమాణం శ్రుతిరేవ హి, శ్రుత్యాచారమృతేఽగ్రాహ్యమాగమానాం ప్రసజ్యతే. ౧౭౧. అతో వేదవిరుద్ధం యత్తన్మానం న కదాచన, అతో బ్రాహ్మణ్యసిద్ధ్యర్థం స్వకర్మనిరతో భవ. ౧౭౨. తేన సమ్యగ్విశుద్ధస్సన్ తత్త్వజ్ఞానమవాప్స్యసి, ముక్తిస్తస్మాన్న చాన్యస్మాదత్రార్థే త్వం శ్రుతిం శృణు. ౧౭౩. సర్వభూతేషు చాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని, సంపశ్యన్ బ్రహ్మ పరమం యాతి నాన్యేన హేతునా. ౧౭౪. తస్మాత్పాషండచిహ్నాని విహాయాద్వైతనిష్ఠతా, సంపాద్యా మోక్షసిద్ధ్యర్థమిత్యుక్తస్స చ మాధవః. ౧౭౫. స్వకులగ్రామదేశస్థైః సహాద్వైతపరస్సదా, సంధ్యాగ్నిహోత్రముఖ్యాని కుర్వన్కర్మాణి శుద్ధతామ్. ౧౭౬. ప్రాప శ్రీశంకరాచార్యప్రసాదాత్తత ఆగతః, వైఖానసమతాచారో వ్యాసదాస ఇతి శ్రుతః. ౧౭౭. ఉవాచ భో యతే బ్రహ్మాపి మత్పక్షనివారణే, న సమర్థో యతో దేవః పరో నారాయణో మమ. ౧౭౮. తద్విష్ణోః పరమం ధామేత్యాదివేదేన బోధితా, నారాయణపదస్యైవ శ్రేష్ఠతా మునిసత్తమ. ౧౭౯. తథా నారాయణాద్బ్రహ్మా జాయతే రుద్ర ఏవ చ, ఇత్యాది శ్రుతిభిస్తస్య కారణత్వముదీరితమ్. ౧౮౦. తస్మాత్సేవ్యస్సదైవాయమంతర్యామీ పరేశ్వరః, లక్షణం తస్య భక్తస్య ప్రోక్తం వైఖానసే మతే. ౧౮౧. శంఖచక్రపవిత్రాంగ ఊర్ధ్వపుండ్ర ఇతి ప్రభో, ఇత్యుక్తః ప్రాహ విష్ణుస్తు పాలకో వాఽథ బ్రహ్మ వా. ౧౮౨. అస్తు తత్ర వివాదః కః పదం త్వావృత్తివర్జితం, లభ్యతే తత్త్వబోధేన నైవ త్వన్యేన హేతునా. ౧౮౩. యది త్వం విష్ణుభక్తోఽసి తదా తత్ప్రీతయే కురు, కర్మ నైవ తు తప్తానాం చక్రాదీనాం విధారణమ్. ౧౮౪. ప్రమాణాభావతో వేదవిరుద్ధే నైవ మానతా, ఆగమే విప్రతానాశో నో చేత్స్యాదేవ సర్వథా. ౧౮౫. ఇత్యుక్త ఆహ తం వ్యాసదాసః పూర్వయుగే మునే, దత్తాత్రేయః పరో యోగీ పంచముద్రావిముద్రితః. ౧౮౬. ఆసీత్తస్మాన్మహద్భిస్స్వీకృతో మార్గో ముముక్షుభిః, గ్రాహ్యః కించ పురాణేషు చక్రాదేర్ధారణం శ్రుతమ్. ౧౮౭. అన్యథా వైష్ణవత్వస్య హానిరేవ సమాపతేత్, తస్మాద్భగవతశ్చిహ్నం ధార్యమిత్యుదితో గురుః. ౧౮౮. ఉవాచ భో

వివేకస్తే కిము వాచ్యో ఽస్తి బాలకాః, అపి జానంతి ముద్రాభిరంకనేన ప్రయోజనమ్. ౧౮౯. దత్తాత్రేయస్య నైవాస్తి యోగినస్తత్త్వదర్శినః, ముద్రయా ఽంకిత దేహో దత్తాత్రేయో ఽస్తీతి కేనచిత్. ౧౯౦. శ్రుతం నైవ తతో మూఢబుద్ధిం త్యక్త్వా సుఖీ భవ, పురాణేషు శ్రుతం చిహ్నధారణం త్వితి నోచితమ్. ౧౯౧. ప్రహ్లాదస్య విభీషణస్య గజరాజస్య ధ్రువస్యానిలే ర్ద్రౌపద్యా వ్రజవాసినాం చ ఖలు కశ్చక్రాంకనం రే ఽకరోత్, తస్మాన్మూఢమతిం విహాయ సకలం పాషండచిహ్నం త్యజ బ్రహ్మాస్మీతి విభావనేన సుసుఖం గచ్ఛాశు మోక్షం పదమ్.౧౯౨. అవశ్యం చేత్త్వయా కార్యం చిహ్నానాం ధారణం తదా, కపోలయోర్గళే చైవ శేషేణ గరుడేన చ. ౧౯౩. అంకనం కురు కర్మేంద్రియప్రదానే భుజద్వయే, కపోలద్వితయే చైవ జ్ఞానేంద్రియసమీపగే. ౧౯౪. చిహ్నితే పశువద్ధర్తుం యోగ్యో భవ విబంధనః, తథా చైవంవిధస్యాత్ర వైష్ణవస్య స్వకర్మణా. ౧౯౫. హీనస్య శుభ్రవస్త్రాణాం ధారణం త్వవశిష్యతే, న తు కర్మాగ్నిహోత్రాదీత్యుక్తస్సంప్రాహ సద్గురుమ్. ౧౯౬. స్వామింస్తవ ప్రసాదేన సవివేకో ఽస్మి నాంకితః, కింతు మే గురురేవాసీత్తథేతి భగవంశ్ఛ్రితమ్. ౧౯౭. తతశ్శుద్ధాద్వయస్థం మాం కురు త్వం యతిశేఖర, ఇతి విజ్ఞాప్యతం భూమౌ దండవత్ప్రణిపత్య చ. ౧౯౮. కృతాంజలిం సమాసీనమీషన్నమ్రం విలోక్య సః, కరుణానిధిరాచార్యః ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్. ౧౯౯. బ్రహ్మైవాహం న సంసారీ ముక్తో ఽహమితి భావయ, తస్మిన్విధావశక్తస్త్వం వాక్యమేతదుదీరయ. ౨౦౦. ఇత్యభ్యాసపరిత్యక్తద్వంద్వైషణషడూర్మికః, విదిత్వా పరమాత్మానం ముక్తో భవసి నాన్యథా. ౨౦౧. ఇతి సంబోధితశ్శిష్యః కృతార్థో ఽహమితీరయన్, బ్రహ్మాహమితి సంజల్పన్ యయౌ స్వకులసంయుతః. ౨౦౨. తత ఆచార్యమాగత్య నామతీర్థో హి వైష్ణవః, కర్మహీన ఇదంప్రాహ భోస్స్వామింశ్శృణు మే మతమ్. ౨౦౩. శేషేణాప్యప్రకంప్యం వై సర్వం విష్ణుమయం జగత్, ఇత్యాదేశాద్యతో మోక్షం గురుః ప్రార్థయతే ప్రభో ౨౦౪. మచ్ఛిష్యం నిజపాదారవిందం ప్రాపయ సో ఽప్యథ. ౨౦౫. ఏవముక్తః కరోత్యేవ తథైవ జగదీశ్వరః, తస్మాన్మమ పునర్జన్మ హేత్వభావో యతీశ్వర. ౨౦౬. జీవన్ముక్తో ఽహమేవం వై భవంతో ఽపి ముముక్షవః, కర్మహీనాస్సురేశం తం విష్ణుం సర్వమయం ప్రభుమ్. ౨౦౭. సమాలంబ్యాంజసా ముక్తా భవిష్యంతీతి నిశ్చయః, ఏవముక్తో గురుః ప్రాహ సత్యముక్తం త్వయా మతమ్. ౨౦౮. కర్మభ్రష్టో భవాన్ జీవన్ముక్త ఏవ న సంశయః, నింద్యానింద్యవిహీనస్సన్ప్రవృత్తో ఽసి పిశాచవత్. ౨౦౯. వేదోక్తసర్వకర్మాణి కృత్వా తేషాం ఫలార్పణమ్, కర్తవ్యం బ్రహ్మణీత్యేవం జ్ఞాన

మార్గో ఽయమీరితః. ౧౧౦. ఫలార్థం కర్మకరణం కర్మమార్గో ఽస్తి తద్విధాత్, భ్రష్ట స్త్వందండనీయో ఽసి విష్ణుభక్తో ఽపి నో భవాన్. ౧౧౧. న చలతి నిజవర్ణధర్మతో య స్సమమతిరాత్మసుహృద్విపక్షపక్షే, న జహాతి న చ హంతి కంచిదుచ్చైస్సితమనసం తమవైహి విష్ణుభక్తమ్. ౧౧౨. శ్రుతిస్మృతీ మమైవాజ్ఞే తే ఉల్లంఘ్య ప్రవర్తతే, ఆజ్ఞాభంగీ మమ ద్రోహీ మద్భక్తో ఽపి న వైష్ణవః. ౧౧౩. ఆజ్ఞాచ్ఛేదీ మమ ద్రోహీ స యాతి నరకం సదా, ఇత్యాదివచనేభ్యో ఽతః కర్మత్యాగో న శస్యతే. ౧౧౪. బ్రాహ్మణః కర్మకుర్వీతేత్యాదివాక్యాన్న కర్మణః, త్యాగో దేవాంతరత్యాగో బ్రాహ్మణానాం న చాస్తి హి. ౧౧౫. అగ్నిర్దేవో ద్విజాతీనామితి వాక్యాత్తతస్తు భోః, బ్రహ్మచార్యాదికైస్సర్వైః కర్మ త్యక్తుం న శక్యతే. ౧౧౬. సంధ్యాత్రయాతిక్రమదోషశాంతిః కృచ్ఛ్రత్రయేణాస్తి తతో ద్విజత్వమ్, తత్త్యాగతో నైవ న కర్మణేతి శ్రుతిస్తు సన్న్యాసమముష్య వక్తి. ౧౧౭. ఇత్యుక్తో ఽసౌ నామతీర్థః ప్రణామైః ప్రీతం కృత్వా కర్మశీలో బభూవ, ఏవం సర్వే ఖండనం స్వస్య పక్షస్య శ్రుత్వా తే నిష్కృతిం సంవిధాయ. ౧౧౮. శుద్ధాద్వైతాలంబినస్సత్రిపుండ్రా వేదప్రోక్తాచారనిష్ఠా బభూవుః, తస్మాత్సుబ్రహ్మణ్యసంజ్ఞం కుమారస్థానం ప్రాప శ్రీగురుః పంచషస్త్రైః. ౧౧౯. స్నాత్వా కుమారధారాయాం నద్యాం శిష్యసమన్వితః, భక్త్యా సంపూజయామాస షణ్ముఖం శేషరూపిణమ్. ౧౨౦. కాషాయవస్త్రదండాఢ్యః కమండలులసత్కరః, భూతిభూషితసర్వాంగో బభౌ రుద్ర ఇవ స్వయమ్. ౧౨౧. నానాదేశస్థవిప్రౌఘా స్సుబ్రహ్మణ్యం సమాగతాః, దృష్ట్వా తం శంకరాచార్యమిదమూచుస్సువిస్మితాః. ౧౨౨. ద్విజా వయం బ్రహ్మకులోద్భవాః ప్రభో మనుప్రభృత్యుక్తసుకర్మతత్పరాః, హిరణ్యగర్భార్చనలబ్ధమానసప్రశుద్ధయః స్థైర్యముపాగతాస్తథా. ౧౨౩. హిరణ్యగర్భ స్సమవర్తతాగ్రే భూతస్య జాతః పతిరేక ఆసీత్, స దాధార పృథివీం ద్యాముతేమాం కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ. ౧౨౪. ఇత్యాది మంత్రాత్సకలస్య కర్తా బ్రహ్మా తథా పాలక ఏష ఏవ, లయస్య కర్తా నిఖిలోత్తమశ్చ సర్వాధికానందకరూప ఉక్తః. ౧౨౫. స ఏవ సృష్ట్వా నిఖిలం జగత్ప్రభుః ప్రవిశ్య సర్వాత్మతయా స్థితో వై, తదైక్షతేత్యాదివచోభిరీరితః కరోతి విష్ణుం చ శివం భుజాభ్యామ్. ౧౨౬. తదీయభక్తాః కిల యోగనిష్ఠాః కర్మస్థితాః కూర్చకమండలుశ్రితాః, వయం యతిం వీక్ష్య భవంతమద్ధా జాతాః కృతార్థాశ్శృణు భో తథా ఽపి. ౧౨౭. వచో ఽస్మదీయం భగవన్ప్రయోజనం కిమస్త్యభేదేన యతశ్చతుర్ముఖాత్, జనిం గతో జీవగణస్స్వకర్మణా పునఃపునస్సంసృతిమేతి దుఃఖదామ్. ౧౨౮. తతో

లయే బ్రహ్మణ ఏవ తత్తే లయం ప్రయాత్యేష లయస్య కాలే, మోక్షో ఽన్యథా బ్రహ్మవిదేష యాతి పరం పదం బ్రహ్మణ ఏవ లోకమ్. ౨౯. తస్మాద్భవాన్ దండకమండలుశ్రితస్తల్లోకయోగ్యో యతిశేఖరో గురుః, ఇత్యుక్త ఆచార్య ఉవాచ శంకరో బ్రహ్మాదిభూతాని యతో భవంతి తమ్. ౩౦. జ్ఞాత్వా విముక్తిర్భవతీతి హి శ్రుతౌ ప్రోక్తం తతస్తస్య విబోధకారణమ్, వేదాంతవాక్యశ్రవణాదికం సదా కార్యం విమోక్షో హి లయో న కీర్తితః. ౩౧. సుషుప్తితుల్యో న చ లభ్యతే పరః కార్యస్య హి బ్రహ్మణ ఏవ సేవనాత్, శ్రుత్వైవమాచార్యముఖాద్విహాయ తే చిహ్నాని శుద్ధాత్మవిబోధతత్పరాః. ౩౨. శిష్యా బభూవుస్తత ఆగతాస్తం ప్రోచుర్గురుం వహ్నిమతానువర్తినః, స్వామిన్నయం వహ్నిపరా యతో వై మంత్రేణ దేవో ఽయముదీరితో ఽస్తి. ౩౩. అగ్నిరగ్రే ప్రథమో దేవతానాం సంయాతానాముత్తమో విష్ణురాసీత్, యజమానాయ పరిగృహ్య దేవాన్ దీక్షయేతం హవిరాగచ్ఛతం నః. ౩౪. తతశ్చ విస్ఫులింగాత్మమణేశ్శకలధారణమ్, కృత్వాముక్తా భవిష్యంతి బ్రాహ్మణా వహ్న్యుపాసకాః. ౩౫. అగ్నిర్దేవో ద్విజాతీనామితివాక్యాద్యతీశ్వర, అగ్నిర్దేవో నచాన్యోఽస్తి కించ పాపహరః శ్రుతః. ౩౬. ఉద్దీప్యస్వ జాతవేదో ఽపఘ్నన్ నిరృతిం మమ, పశూంశ్చ మహ్యమావహ జీవనం చ దిశో దిశ. ౩౭. అత స్సర్వైర్ద్విజైరగ్నిరేవ సేవ్యః ప్రయత్నతః, కృతకృత్యా భవంత్వస్మాద్భవంతో ఽప్యస్య సేవయా. ౩౮. ఇత్యుక్త ఆహ దేవానామవమో వహ్నిరీరితః, పరమో విష్ణురాఖ్యాతో దేవాస్తన్మధ్యగాః స్మృతాః. ౩౯. తథాచాగ్నిస్సురాణాం వై భాగదః కర్మదేవతా, అగ్నికారణవాక్యాని భూతాత్మాగ్నిపరాణి తు. ౪౦. తస్మాద్యూయం వహ్న్యధీనం హి కర్మ కుర్వంతో ఽస్మిన్ విష్ణుమారాధయంతః, శుద్ధాద్వైతే తత్పరా యాస్యథాద్ధా ముక్తిః ప్రోక్తా ఏవమాచార్యవర్యైః. ౪౧. నత్వా సర్వే స్వీకృతాద్వైతనిష్ఠా స్స్వస్థా జాతాస్తే సుహోత్రాదయో ఽన్యే, తత్రాథాగత్యాహురాచార్యవర్యం భక్తా భానోర్మండితా రక్తపుష్పైః. ౪౨. దివాకరాదయః పూర్ణమండలాకారమాశ్రితాః, తిలకం శృణు భోః స్వామిన్నస్మదీయం మతం ధ్రువమ్. ౪౩. సూర్యః ప్రోక్తస్సర్వలోకస్య చక్షుః శ్రుత్యా తస్మాత్సో ఽస్తి బ్రహ్మాదిరూపః, సృష్టిస్థిత్యాదేస్స హేతుశ్చ తస్మాదాదిత్యో ఽసౌ బ్రహ్మ చేత్యాహ వేదః. ౪౪. శ్రీఘృణిస్సూర్య ఆదిత్య ఇతి వేదే మనుః శ్రుతః, స్యురస్యోపాసకా రక్తచందనాశ్రితమస్తకాః. ౪౫. తస్మాలాలంకృతగ్రీవాః షడ్విధాస్సూర్యసేవకాః, ఉద్యంతం మండలం కేచిత్కారణం బ్రహ్మరూపిణమ్. ౪౬.

భజంత్యాకాశమధ్యస్థమీశరూపేన కేచన, జగల్లయస్య హేతుం తం తేనైవోపక్ర మో ఽపి చ. ౨౪౭. ఉపసంహారకేణేతి వినిశ్చిత్య భజంతి తమ్, కేచిత్కేచిత్తు విష్ణ్వా త్మకత్వేనాస్తమయే ప్రభోః. ౨౪౮. బింబం పాలకమేతస్మాదేవ సృష్ట్యాదికారణమ్, త్రిమూర్త్యాత్మతయా కాలత్రయే బింబస్య సేవకాః. ౨౪౯. కేచిదన్యే తు తన్మండ లేక్షణవ్రతధారిణః, హిరణ్యశ్మశ్రుకేశాదియుక్తం తన్మండలే స్థితమ్. ౨౫౦. భజంతి కించ తత్రైకదేశినస్తు తదీక్షణమ్, కృత్వా సంపూజ్య పాద్యాద్యైరన్నమశ్నంతి నా న్యథా. ౨౫౧. కేచిత్తు తప్తలోహేన ఫాలే భుజయుగే తథా, వక్షస్థలే చ చిహ్నాని మండలస్య విధాయ తే. ౨౫౨. అనుక్షణం మనస్యేవం ధ్యాయంతస్సంత్యుపాసకాః, సర్వైరేతైరుపాస్యోఽయముక్తమంత్రో యతీశ్వర. ౨౫౩. శ్రుతయస్సంతి తన్మండల స్తుతిప్రతిపాదికాః, బహ్వృచైః పురుషసూక్తేఽపి భానురేవ నిరూపితః. ౨౫౪. సర్వవేద నిరూప్యత్వాత్పురుషం కృష్ణపింగలమ్, ఇత్యాదిరుద్రమంత్రే పురుషశబ్దోఽపి తత్పరః. ౨౫౫. అరుణః సూర్యభానూ చ చంద్రస్తపన ఏవ చ, మిత్రో హిరణ్యరేతాశ్చ రవ్యర్యమగభస్తయః. ౨౫౬. విష్ణుర్దివాకరశ్చేతి సంప్రోక్తాదిత్య మధ్యగః, విష్ణురుక్త స్తతో విష్ణుస్సఏవాస్తి న చాపరః. ౨౫౭. ఆదిత్యానా మహం విష్ణు ర్జ్యోతిషాం రవి రంశుమాన్, ఇతి కృష్ణేన సంప్రోక్తం కించ బ్రహ్మాదికా విభోః. ౨౫౮. సూర్యాదేవ సముత్పన్నాస్తస్మాత్సర్వైర్ముముక్షుభిః, అయమేవ సమారాధ్య ఇతి ప్రోక్తః పరో గురుః. ౨౫౯. ఉవాచ శృణు భో మూఢ దివాకరవచో మమ, చంద్రమా మనసో జాతస్సూర్యస్తస్య తు చక్షుషః. ౨౬౦. ఇతి వేదేన జన్యత్వం యస్యోక్తం తదనిత్య తా, తర్కసిద్ధాంతతో ఽనిత్యే బ్రహ్మతా కథ మాగతా. ౨౬౧. సూర్యనిష్ఠపరబ్రహ్మ బోధికాశ్శ్రుతయస్తు తాః, జగదీశాజ్ఞయా సూర్యో భ్రమతీతి శ్రుతం స్ఫుటమ్. ౨౬౨. భీషాస్మా ద్వాతః పవతే భీషోదేతి సూర్యః, భీషాస్మాదగ్నిశ్చేంద్రశ్చ మృత్యు ర్ధావతి పంచమః. ౨౬౩. న యత్ర సూర్యో భాతి న చంద్రతారకం నేమా విద్యుతో భాంతి కుతో ఽయమగ్నిః, తమేవ భాంతమనుభాతి సర్వం యస్య భాసా సర్వమిదం విభాతి. ౨౬౪. ఇతి శ్రుత్యా పరేశస్య భాసా భానం ప్రకీర్తితమ్, సూర్యాదేస్తు తథా ప్రోక్తా జ్యోతి శ్శాస్త్రే ఽప్యనిత్యతా. ౧౬౫. సృష్టిస్సరోజాసనవాసరాదౌ వియచ్చరాణాం విలయస్తదన్తే, ఆద్యంతకాలస్స చ కల్ప ఉక్తః కల్పద్వయం తద్దివ సం విరించేః. ౨౬౬. ఏవం భూతస్య సూర్యస్య జనకత్వం త్వయేరితమ్, బ్రహ్మాదికస్య తన్మాత్రే విద్యా త్వత్యంతశోభనా. ౨౬౭. తస్మాదేకః పరాత్మైవ సూర్యస్థో నిగమైస్స్తుతః,

తతః పాషండచిహ్నాని విహాయాచారతత్పరాః. ౧౬౮. శుద్ధాద్వైతస్య బోధేన ముక్తా భవథ భో ద్విజాః, ఇత్యుక్తాస్తే గురుం నత్వా సర్వే తచ్ఛిష్యతాం గతాః. ౧౬౯. తత స్తత్రాగతైర్విప్రైస్సర్వైరపి యతీశ్వరః, సభాజితో యయౌ తస్మాద్వాయోరాశాం జయేచ్ఛయా. ౧౭౦. శిష్యేషు త్రిసహస్రేషు కేచిత్తం శంఖపూరణైః, కేచిద్వాద్యవిశేషైశ్చ కేచిత్తాలైశ్శుభోక్తిభిః. ౧౭౧. కేచిద్ఘంటానినాదైశ్చ కరతాళైశ్చ కేచన, కేచిద్వ్యజనవాతైశ్చ పిచ్ఛవాతైశ్చ కేచన. ౧౭౨. సమర్చయంతి సంన్యస్తసుఖదుఃఖం యతీశ్వరం, తత్తద్దేశగతా విప్రా దృష్ట్వా తచ్ఛిష్యతాం గతాః. ౧౭౩. ఏవం ప్రతిదినం గత్వా తత్రతత్రాగతాన్ ద్విజాన్, కుమతస్థాన్ పరానందభాజః కృత్వా శుభోక్తిభిః. ౧౭౪. పురం గణవరం ప్రాప గణపత్యాశ్రమం శుభమ్, తత్ర నద్యాం హి కౌముద్యాం స్నాత్వా విఘ్నేశమవ్యయమ్. ౧౭౫. సంపూజ్య యతిరాట్ తత్ర మాస మాస సహానుగైః, పద్మపాదముఖైశ్శిష్యైః పంచపూజాపరాయణైః. ౧౭౬. దిగ్గజా ఇతి విఖ్యాతాః పరవిద్యా ప్రభేదినః, పరపక్షహరోద్యుక్తవచసః ప్రౌఢవాదినః. ౧౭౭. తద్వాక్యం శిరసా గృహ్య శిష్యోఽన్యః పురజిద్బలః, నియతస్సర్వశిష్యాణాం పాకాదిషు చ కర్మసు. ౧౭౮. సమర్చయన్గురుం భిక్షాం దత్వా తస్మై పరాత్మనే, పద్మపాదస్తథాన్యేషాం శిష్యాణాం వద్రస్సైర్యుతమ్. ౧౭౯. అదదాద్భోజనం నిత్యం బ్రహ్మార్పణమితి స్మరన్, సాయంతనే గురుం శిష్యాస్తమాచార్యశిరోమణిమ్. ౧౮౦. ద్విపద్ధాతం నమస్కృత్య ధకారాతాలకరాశ్శివమ్, స్తువంతో నృత్యమాచక్రుః పరేశం సచ్చిదద్వయమ్. ౧౮౧. ప్రపూర్ణం బ్రహ్మాహం నిఖిలజనకం బుద్ధినిహితం చిదానందం సత్యం సకలజగదాధారమమలమ్, అగమ్యం వాగాద్యైస్సుజితకరణైర్జ్ఞాతమనఘైస్సునిర్వాణం లబ్ధ్వా యదిహ న పునస్సంసృతిరయః. ౧౮౨. జల్పంత ఏవం బహుధా సునృత్యం కుర్వంత ఆచార్యసమీపసంస్థాః, ప్రీతిం గతాస్తస్థురుదారచిత్తా హర్షేణ యుక్తా నిఖిలా వినేయాః. ౧౮౩. ఏవమానందసంతుష్టమాచార్యం సేవకానపి, తత్పట్టణద్విజాః ప్రేక్ష్య కిమేతదితి చాబ్రువన్. ౧౮౪. న హి యుష్మన్మతం సమ్యగివ భాతి హి పశ్యతామ్, ఆకాశవన్నిరాలంబమద్వయం బ్రహ్మ కేవలమ్. ౧౮౫. మనోవాగాదివృత్తీనామగోచరతరం పరమ్, కథమజ్ఞోపబోధాయ యోగ్యం స్యాన్మతమీదృశమ్. ౧౮౬. తత్త్యక్త్వా ఽస్మన్మతం సమ్యగాచరం తు శుభాస్తయే, గాణపత్యమితి ఖ్యాతం షడ్భిర్భేదైస్సమన్వితమ్. ౧౮౭. సమస్తవేదతాత్పర్యైస్తదేవ హి సమీరితమ్, తదాచరతమత్యంతశాంతిదం మోక్షదం నృణామ్. ౧౮౮. తుండైకదంతచిహ్నాభ్యాం చిహ్నితం శక్తిసంయుతమ్, మహాగణపతిం యస్తు సదా ధ్యాయత్య

నన్యధీః. ౨౮౯. తన్మూలమంత్రపఠనపరస్సన్ బ్రాహ్మణోత్తమః, యో వర్తతే సఏవాత్ర
మోక్షభాగ్భవతి ధ్రువమ్. ౨౯౦. ధ్యేయో వల్లభయా చ చంద్రకళయా ఽఽశ్లిష్టో
జ్వలద్భూషయా విశ్వోత్పత్తివిపత్తిసంస్థితికరో ఽవిఘ్నో విశిష్టార్థదః, ఇత్యేవం గణనా
యకః ఖలు జగత్సృష్ట్యాదికర్తేరితో యుక్తం చైతదజాదికస్య విలయే ఽప్యస్మిన్
స్థితే హీశ్వరే. ౨౯౧. ఆసీద్గణపతిస్త్వేక ఇతి శ్రుత్యా ప్రకీర్తితః, బ్రహ్మాదికగణే
శోఽయం తస్మాదఖిలకారణమ్. ౨౯౨. తన్మాయయా విరచితా బ్రహ్మాద్యా జగదీ
శ్వరాః, ఇత్యుక్త ఆహ భో మూఢ గజాస్యః కారణం కథమ్. ౨౯౩. కించ రుద్ర
సుతత్వేన ప్రసిద్ధః కారణం పితుః, కథం భవేదతో బ్రహ్మకారణం శ్రుతిమానతః.
౨౯౪. బ్రహ్మవా ఇదమిత్యాది వాక్యతస్త్వత్సమీరితమ్, వాక్యం బ్రహ్మపరం
నేయమిత్యుక్తో గిరిజాసుతః. ౨౯౫. ఉవాచ పునరాచార్యం సత్యమేతద్వచో
ఽస్తు తే, తథాప్యంశేన కూన్యో ఽయం పుమాన్ దేవస్య సన్నిధౌ. ౨౯౬. గంతుం
యోగ్యః కథం భూయాత్సేవ్యస్య యతిపుంగవ, ఇత్యుక్తశ్శ్రీమదాచార్యః ప్రాహ
మూఢమతే శృణు. ౨౯౭. బ్రాహ్మణస్య కులే జన్మ శిఖాదేశ్చ విధారణమ్, వేదోక్త
కర్మనిష్ఠత్వం విప్రత్వం సముదాహృతమ్. ౨౯౮. ఏతావతా భవేద్విప్రః కృతకృత్య
స్తతోఽస్య తు, పాషండమాత్రమేవాస్తి తత్తచ్చిహ్నస్య ధారణమ్. ౨౯౯. వేదేన హి
విరుద్ధం యత్పురాణేషు చ నిందితం, న తత్కార్యం ప్రవృత్తేన మోక్షస్యార్థే వివేకినా.
౩౦౦. కించ హేమనిభే చక్రే మూలాధారే చతుర్దళే, గణేశో ఽస్తి తథా చక్రే
స్వాధిష్ఠానకసంజ్ఞకే. ౩౦౧. షడ్దళే విద్రుమాకారే బ్రహ్మాస్తి మణిపూరకే, ద్విపంచ
దళసంయుక్తే నీలవర్ణే స్థితో హరిః. ౩౦౨. ద్విషడ్భిస్తు దళైర్యుక్తే ఽనాహతే పింగళే
స్థితః, రుద్రో భూతపతిర్దేవో జీవాత్మా ధూమ్రవర్ణకే. ౩౦౩. విశుద్ధే ద్వ్యష్టభి
ర్యుక్తే దళైరాజ్ఞాభిధే తథా, సహస్రదళసంయుక్తే చక్రే కర్పూరవర్ణకే. ౩౦౪.
పరమాత్మా స్థితస్తస్మాద్దేహ ఏవ వ్యవస్థితః, గణేశస్తస్య చిహ్నేన న ప్రయోజన
మణ్వపి. ౩౦౫. తథాచాజ్ఞాభిధే చక్రే సర్వగో ఽపి వ్యవస్థితః, సర్వాన్సంప్రేర
యిత్వా హి స్వయం సాక్షీ హి నిర్గుణః. ౩౦౬. సచ్చిదానందరూపోఽసౌ సర్వాతీ
తోఽఖిలోత్తమః, సమ్యగ్వేదేషు సంప్రోక్తస్తం పరేశం విచింతయ. ౩౦౭. ముక్తో
భవిష్యసీత్యుక్తస్సగణశ్చిహ్నతాం గతః, త్యక్తచిహ్నో గురోస్తస్య శంకరస్య మహా
త్మనః. ౩౦౮. పంచపూజాపరో నిత్యం పంచయజ్ఞపరాయణః, గురుశుశ్రూషణాసక్త
స్సమభూద్గిరిజాసుతః. ౩౦౯. ఆగత్యాన్యో హారిద్రాగణపతి మతవాదీ గురుం తం
జగాద బ్రహ్మాదీనాం గణానామధిపతిమమరేశోపదేష్ట్రాదికానామ్, అదేష్టారం కవీ

నాం సలిలజపతిం జ్యేష్ఠరాజం పరేశం ధ్యాయేమేత్యాదివేదో వదతి యతిపతే సర్వకార్యేషు పూజ్యమ్. ౩౧౦. తస్మాద్దేవాదిభిస్సర్వైః సంపూజ్యో ఽయం గణేశ్వరః, ధ్యానమస్య తు సంప్రోక్తం స్కాందే సమ్యగ్యతీశ్వర. ౩౧౧. పీతాంబరధరం దేవం పీతయజ్ఞోపవీతినమ్, చతుర్భుజం త్రినయనం హారిద్రాలసదాననమ్. ౩౧౨. పాశాంకుశధరం దేవం దండాభయకరాంబుజమ్, ఏవం యః పూజయేద్దేవం స ముక్తో నాత్ర సంశయః. ౩౧౩. జగత్కారణమేవాయం బ్రహ్మాద్యా అంశరూపిణః, అస్మాదేవ సముత్పన్నాస్తస్మాత్సర్వపితామహమ్. ౩౧౪. విఘ్నేశానం భవంతోఽపి భజంతు జగదీశ్వరమ్, తుండాకారేణ లోహేనైకదంతాకారకేణ చ. ౩౧౫. సంతప్తేనాంకిత స్యైవ ముక్తిరస్తి భుజద్వయే, ఇత్యుక్త ఆహ సర్వజ్ఞో గురుస్తం కరుణానిధిః. ౩౧౬. అస్త్వేవం పరమాత్మైవ జగత్కర్తా త్వయేరితః, గణాధిపతిశబ్దేన సర్వనామా మహేశ్వరః. ౩౧౭. అంశాంశినోరభేదేన రుద్రపుత్రోఽపి చ స్వయమ్, సంభవత్యేవ సర్వాత్మా సర్వవిఘ్ననివారకః. ౩౧౮. ఉపాసనీయ ఏవాయం నిఖిలైరస్తు సర్వదః, కించ విప్రైర్గణేశాద్యాః పంచ పూజ్యా ముముక్షుభిః. ౩౧౯. కింతు తుండాదిచిహ్నస్య ధారణం సంవిరుధ్యతే, వేదేన చ పురాణేన తస్మాచ్చిహ్నం విహాయ భోః. ౩౨౦. పంచపూజాదిసంపన్నో ఽద్వైతనిష్ఠో విమోక్ష్యసే, ఏవముక్తో గురుం నత్వా ద్విషడ్ఢా తత్కటాక్షతః. ౩౨౧. పవిత్రతాం గతో ధ్యాయంస్తమేవ పరమం గురుమ్, పంచపూజాదికం కుర్వంత్సుఖమాపామితం ద్విజః. ౩౨౨. తతో గణకుమారాఖ్యే నిరస్తే ఽన్యస్సమాగతః, ఆచార్యమాహ హేరంబసుతస్తం పరమం గురుమ్. ౩౨౩. మహాగణపతేస్త్వేకం హారిద్రాగణపస్య చ, ఉచ్ఛిష్టగణపస్యైకం నవనీతగశితుః. ౩౨౪. మతమేకం తథా స్వర్ణగణపస్యైకమీరితమ్, సంతానగణపస్యైకమాగమే శైవసంజ్ఞికే. ౩౨౫. ఉచ్ఛిష్టగణపస్యాహముపాసనపరాయణః, ఉచ్ఛిష్టగణపః ప్రోక్తో వామాంగేనావలంబనాత్. ౩౨౬. చతుర్భుజం త్రినయనం పాశాంకుశగదాభయమ్, తుండాగ్రతీవ్రమధుకం గణనాథమహం భజే. ౩౨౭. మహాపీఠషణ్ణం తం వామాంగపరిసంస్థితామ్, దేవీమాలింగ్య చుంబంతం స్పృశంస్తుండేన వైశిగమ్. ౩౨౮. ఇతి ధ్యానం హి సంప్రోక్తం తస్మాద్వ్యక్తం తు చింతనమ్, జీవేశయోరివైక్యస్య తయోస్తు యతినాయక. ౩౨౯. కుంకుమాంకితఫాలో ఽహం భక్తో మార్గద్వయే స్థితః, ఇచ్ఛాధీనాని కర్మాణి కృత్వా దేవం భజే సదా. ౩౩౦. ఏతత్సమమతం నాస్తీత్యేవం మత్వా ఽతిహృష్టధీః, సంపన్నో ఽస్మి యతే కించ ధర్మో ఽస్తస్మిన్ మతే నృణామ్. ౩౩౧. సర్వేషామేక ఏవైక జాతిత్వాత్తద్వదేవ హి

సమస్తా యోషిత స్తేషాం తాసాం చైవ వియోగతః. ౩౩౨. సంయోగతశ్చ నో
దోషః కశ్చిదస్తి యతీశ్వర, అయమేవ పతిర్భార్యాస్యా ఇతి నాస్తి నియామకః,
౩౩౩. అన్యోన్యసంగజానందప్రాప్తిరేవ విముక్తతా, ఆనందాత్మా గణేశో ఽయం
తదంశాః పద్మజాదయః. ౩౩౪. అంశాంశినోరభేదస్తు వేదే సమ్యక్ప్రకీర్తితః, గణే
భ్యో గణపతిభ్యశ్చ నమ ఇత్యాదినా యతే. ౩౩౫. రుద్రస్తు గణపాత్త్వేవ న త్వన్యో
మునిపుంగవ, న కర్మణేతి హి శ్రుత్యా కర్మ నో మోక్షకారణమ్. ౩౩౬. కింతు
త్యాగస్పృహిష్ణుత్వముఖైర్యుక్తస్సమీరితః, ద్వంద్వతా పుణ్యపాపాద్యావప్యస్తి హి మతే
మమ. ౩౩౭. అనుకూలమిదం తస్మాదేతదేవ ముముక్షుభిః, సేవ్యమిత్యుక్త ఆచార్యస్త
మువాచ యతీశ్వరః. ౩౩౮. సురాం నైవ పిబేన్నైవ పరభార్యాం సమాప్నుయాత్,
ఇత్యాదిబహుభిర్వేదవచోభిర్నిందితం మతే. ౩౩౯. గృహ్యతే యత్ర తత్త్యాజ్యం
దూరతస్సుఖకాంక్షిభిః, న కర్మణేత్యాదికా తు శ్రుతిస్తత్త్వవిదో యతేః. ౩౪౦. సర్వ
పాపవిహీనస్య బ్రూతే మోక్షం న పాపినః, సురాపానపరస్యాథ పరదారరతస్య చ.
౩౪౧. సురాపానాదినా ముక్తిం ప్రాప్స్యామ ఇతి జల్పనమ్, దుఃఖదం దౌష్ట్యమేవాస్తి
త్యక్త్వా తస్మాదిదం మతమ్. ౩౪౨. విప్రాణాం వాక్యత స్తేషాం ప్రసాదేన వినిష్కృతిమ్,
విధాయ మోక్షమార్గస్థాః పంచపూజాపరాయణాః. ౩౪౩. పంచయజ్ఞాదినిరతా
మూలాధారాదిచక్రకే, సంధ్యాయంతో గణేశాదీనజపామంత్రతత్పరాః. ౩౪౪. తద్దేవ
ధ్యానతో ముక్తా భవిష్యథ న సంశయః, ఏవముక్తాస్తథా చక్రు స్తైరంబసుతపూర్వకాః.
౩౪౫. అగత్యాథ గురుం ప్రోచురవశిష్టాస్త్రయో ఽపి తే, స్వామిన్నేతజ్జగత్సర్వం గణ
పత్యాత్మనా వయమ్. ౩౪౬. చింతయామో విమోక్షాయ పూజ్యం సర్వైర్మోక్షార్థిభిః,
తస్మాద్భాషితవంతో వై కథమేతన్మతత్రయమ్. ౩౪౭. భవంత ఇతి సంప్రోక్తస్తా
నాహ యతిపుంగవః, మూఢా యూయం తతశ్శాస్త్రతత్త్వం శృణుత నిశ్చితమ్.
౩౪౮. పురుషాధిష్ఠితాయాః ప్రకృతేరాదౌ మహానభూత్, తతో ఽహంకార
ఉత్పన్నస్త్రిగుణాత్మా స ఏవ హి. ౩౪౯. రుద్రవిష్ణ్వాదిరూపో ఽభూత్తత్ర రుద్రస్య
సూనవః, గణేశశ్చ కుమారశ్చ భైరవశ్చేతి విశ్రుతాః. ౩౫౦. స్వస్వాధికారని
ర్వాహే తత్పరాః పూజ్యతాం గతాః, తస్మాద్విప్రైర్గణేశాద్యాస్తత్తచ్చక్రేషు
సంస్థితాః. ౩౫౧. చింతనీయాః ప్రయత్నేన తదశక్తౌ తు దేవతాః, పంచ పూజ్యా
మహేశాద్యా ఇత్యుక్త్వాస్తే పరం గురుమ్. ౩౫౨. వీరభద్రాదయో నత్వా త్యక్తవిహ్వ
స్సుశిష్యతామ్, గతాస్తే పంచపూజాదిరతా అద్వైతవాదినః. ౩౫౩. తదేతత్సంక్షిప్యో

జగామ కాంచీం నగరీం హస్తిగిరేర్నితంబకాంచీమ్. ౮. సురధామ
స తత్ర కారయిత్వా పరవిద్యాచరణానుసారి చిత్రమ్, అపవార్య చ
తాంత్రికానతానీద్భగవత్యాశ్శ్రుతిసంమతాం సపర్యామ్. ౯. నిజ
పాదసరోజసేవనార్థై వినయేన స్వయమాగతానథాంధ్రాన్, అనుగృ

క్తం స్వవశ ఇత్యాదినా. ౮. తత్ర కాంచ్యాం పరవిద్యాచరణానుసారి చిత్రం దేవమం
దిరం కారయిత్వా తాంత్రికాంశ్చ వినివార్య శ్రుతిసంమతాం భగవత్యాః పూజాం
స శ్రీశంకరాచార్యో విస్తారితవానిత్యర్థః. (అత్రేదమవధేయం) 'పరమగురుః శ్రీశంకరా
చార్యో యత్ర కిల మహాదేవః స్వకీయపృథివీమూర్త్యా ఽఽవిర్భూతలింగరూపే
ణాంబరేశ ఇతి ప్రసిద్ధ్యా వర్తతే తస్మిన్ కాంచీనగరే మాసమాత్రం స్థిత్వా శంకర
ప్రతిష్ఠాపూర్వకం శివకాంచీతి పట్టణం నిర్మాయ తత్ప్రాక్ ఆవిర్భూతవిష్ణుం వరద
రాజం సమాశ్రిత్య తత్ర విష్ణుకాంచీతి పట్టణం నిర్మాయ తత్సేవార్థం బ్రాహ్మణాదీననే
కభక్తజనాన్సంపాద్య తానపి శుద్ధాద్వైతవృత్తీనేవ సర్వవేదాంతతాత్పర్యనిష్ఠాం
శ్చకార. తతస్తద్దేశవాసినస్సర్వే తామ్రపర్ణీతటాదాగత్య పరమగురుం సత్వేద
మూచుః. హేస్వామిన్నస్మిం ల్లోకే దేహాదిభేదస్య ప్రత్యక్షత్వాత్పరలోకేఽపి
తత్తత్కర్మణా తత్తదుపాసనయా చ తత్తల్లోకప్రాప్తిశ్రవణాచ్చ భేద ఏవ సత్యవద్భా
తీతి పృష్టః ఆచార్య ఉవాచ—భో ద్విజాః పరమార్థతత్త్వమవిదిత్వేదముక్తం భవద్భిః.
"యత్ర త్వస్య పరమాత్మైవాభూత్తత్కేన కం పశ్యే" దితి శ్రుతిభిస్తత్త్వజ్ఞానా
గ్నిదగ్ధపాపపంజరస్య ముక్తిదశాయాం భేదాభావప్రతిపాదనాత్. "తత్సృష్ట్వా
తదేవాను ప్రావిశత్ అనేన జీవేనాత్మనాఽనుప్రవిశ్య నామరూపే వ్యాకరవాణి"త్యా
దిశాస్త్రతాత్పర్యేణ జగత్కర్తుర్బ్రహ్మణ ఏవ జీవరూపేణ జగదంతఃప్రవేశావగమా
చ్చ. కించ "కతి దేవా" ఇత్యుపక్రమ్య త్రయశ్చ త్రీ చ శతా త్రయశ్చ త్రీ చ
సహస్రేతి దేవానేకతామభిధాయాంతర్భావక్రమేణ ఏకో దేవ ఇతి ప్రాణ ఇతి స బ్ర
హ్మేతి బ్రహ్మణ ఏవానేకత్వం ప్రదర్శితం. "బహుస్యాం ప్రజాయేయే"త్యాదిశ్రుత్యా
చ భోక్తృభోగ్యాత్మకసకలస్యాపి ప్రపంచస్య పరమాత్మరూపతా ప్రతిపాదితా. తస్మాత్స
ర్వజ్ఞం నిత్యశుద్ధబుద్ధముక్తస్వభావం సకలవివర్తాధిష్ఠానం బ్రహ్మ ముముక్షుభిరుపాస
నీయం. తస్మాద్భవంతోఽపి జీవపరమాత్మభేదం దేవతాభేదం చ విహాయ శుద్ధా
ద్వైతబ్రహ్మోపాసనయా ముక్తా భవథేతి సమ్యగుపదిష్టాః కాంచీతామ్రపర్ణీదేశవా
సినశ్శుద్ధాద్వైతవిద్యాశ్రితా బభూవు'రితి. ౯. ఏతదేవ సంగ్రహేణాహ-అథ నిజపాద
సరోజసేవనార్థం వినయేన స్వయమాగతాన్ ఆంధ్రదేశీయాననుగృహ్య స వేంకటా

హ్య స వేంకటాచలేశం ప్రణిపత్యాప విదర్భరాజధానీమ్. ౬. అభిగమ్య స భక్తిపూర్వమస్యాం కృతపూజః క్రథకైశికేశ్వరేణ, నిజశిష్యనిరస్తదుష్టబుద్ధీన్వ్యదధాద్భైరవతంత్రసావలంబాన్. ౭. అభివాద్యవిదర్భరాడవాదీదథ కర్ణాటవసుంధరామియాసుమ్, భగవన్బహుభిః కపాలిజాలైస్స హి దేశో భవతామగమ్యరూపః. ౮. న హి తే భగవద్యశస్సహంతే నిహితేర్ష్యాః శ్రుతిషు బ్రవీమ్యతో౽హమ్, అహితే జగతాం సముత్సహంతే మహతేషు ప్రతిపక్షతాం వహంతే. ౯. ఇతి వాదిని భూమిపే సుధన్వా యతిరాజం నిజగావధిజ్యధన్వా, మయి తిష్ఠతి కిం భయం పరేభ్యస్తవ భక్తే యతినాథ పామరేభ్యః. ౧౦. అథ తీర్థకరాగ్రణీః ప్రతస్థే కిల కాపాలికజాలకం విజేతుమ్, నిశమయ్య తమాగతం సమాగాత్క్రకచో నామ కపాలిదేశికాగ్ర్యః. ౧౧. పితృకాననభస్మనానులిప్తః కరసంప్రాప్తకరోటిరాత్తశూలః, సహితో బహుభిస్స్వతుల్యవేషైస్స ఇతి స్మాహ మహామనాస్సగర్వః. ౧౨. భసితం ధృతమిత్యదస్తు యుక్తం శుచి సంత్యజ్య శిరఃకపాలమేతత్, వహథాశుచి ఖర్పరం కిమర్థం న కథంకారముపాస్యతే కపాలీ. ౧౩. నరశీ

చలేశం ప్రణిపత్య విదర్భరాజధానీం ప్రాప. ౬. క్రథకైశికేశ్వరేణ భక్తిపూర్వమభిగమ్యాస్యాం విదర్భరాజధాన్యాం కృతపూజస్స భైరవతంత్రేణ సావలంబానవలంబసహితాన్నిజశిష్యైర్నిరస్తా దుష్టబుద్ధిర్యేషాం తథాభూతాన్వ్యదధాత్. ౭. అథ కర్ణాటభూమిం గంతుమిచ్ఛుమభివాద్య విదర్భరాడుక్తవాన్. హే భగవన్ స హి దేశో బహుభిః కాపాలికైర్భవతామగమ్యరూపః. ౮. యతస్తే కాపాలికాః భగవద్యశో న సహంతే యతశ్చ శ్రుతిషు నిహితా స్థాపితా ఈర్ష్యా యైస్తే యతశ్చ జగతామహితే సముత్సహంతే సమ్యగుత్సాహయుక్తా భవంతి. యతశ్చ మహాత్సు ప్రతిపక్షతాముద్వహంతే స్వీకుర్వంత్యత ఏవమహం బ్రవీమి. ౯. ఇత్యేవం విదర్భాధిపే వదతి సతి అధిజ్యధన్వా సుధన్వా యతిరాజం బభాషే హే యతినాథ మయి తవ భక్తే తిష్ఠతి పామరేభ్యః పరేభ్యస్తవ కిమపి భయం నాస్తి. ౧౦. అథ శాస్త్రకరాగ్రణీః కాపాలికజాలకం విజేతుం స ఉజ్జయిన్యాఖ్యపురం ప్రతస్థే. ౧౧. శ్మశానభస్మనా లిప్తాంగః కరసంప్రాప్తమనుష్యశిరః కపాలః. ౧౨. యద్భస్మ ధృతమితీదం తు యుక్తం పరం తు శుచి శిరఃకపాలమేతత్పరిత్యజ్యాపవిత్రం మృన్మయఖర్పరం కిమర్థం వహథ. కథంకారం కథం కపాలీ భైరవో భవద్భిరోపాస్యతే. ౧౩. రుధిరాక్తై

ర్ణకుశేశయైరకృత్వా రుధిరాక్తైర్మధునా చ భైరవార్చామ్, ఉమయా సమయా సరోరుహాక్ష్యా కథమాశ్లిష్టవపుర్ముదం ప్రయాయాత్. ౧౪. ఇతి జల్పతి భైరవాగమానాం హృదయం కాపురుషేతి తం వినింద్య, నిరవాసయదాత్మవిత్సమాజాత్పురుషైః సైన్యైరధికారిభిస్సుధన్వా. ౧౫. భృకుటీకుటిలాననశ్చలోష్ఠస్సితముద్యమ్య పరశ్వధం స మూర్ఖః, భవతాం న శిరాంసి చేద్విభింద్యాం క్రకచో నాహమితి బ్రువన్నయాసీత్. ౧౬. రుషితాని కపాలినాం కులాని ప్రళయాంభోధరభీకరారవాణి, అమునా ప్రహితాన్యతిప్రసంఖ్యాన్యభియాతాని సముద్యతాయుధాని. ౧౭. అథ విప్రకులం భయాకులం తద్ద్రుతమాలోక్య మహారథస్సుధన్వా, కుపితః కవచీ రథీ నిషంగీ ధనురాదాయ యయౌ శరాన్విముంచన్. ౧౮. అవనీభృతి యోధయత్యరీంస్తాంస్త్వరయైకత్ర తతోఽన్యతో నియుక్తాః, క్రకచేన వధాయ భూసురాణాం ద్రుతమాసేదురుదాయుధాస్సహస్రమ్. ౧౯. అవలోక్య కపాలిసంఘమారాచ్ఛమనానీకనికాశమాపతంతమ్, వ్యథితాః ప్రతిపేదిరే శరణ్యాం శరణం

ర్నరశిరోలక్షణకమలైర్మద్యేన చ భైరవార్చామలబ్ధ్వా కపాలీ భైరవః స్వసమానయా కమలాక్ష్యా ఉమయా ఆశ్లిష్టవపుర్ముదం కథం ప్రాప్నుయాత్. ౧౪. ఇత్యేవం క్రకచే భైరవాగమానాం హృదయం జల్పతి సతి హేకుత్సితపురుషేతి తం వినింద్య స్వైర్యైరధికారిభిస్సుధన్వా ఆత్మవిదాం సమాజాద్బహిశ్చకార. ౧౫. సితం పరశ్వధముద్యమ్య భవతాం శిరాంసి న విభిన్ద్యాం చేత్తర్హి క్రకచో నాహమితి బ్రువన్నగాసీత్. ౧౬. ప్రళయాంభోధరవద్భయంకరః శబ్దో యేషాం అమునా క్రకచేన ప్రేషితాని అప్రగణితాని కపాలినాం కులాని కుపితాని సముద్యతాయుధాని అభియాతాని. ౧౭. అథ తేషామభిగమనానంతరం తద్విప్రకులం భయేన వ్యాకులమాలోక్య ఝుడితి కుపితస్సుధన్వా ధనురాదాయ బాణాన్విముంచన్యయౌ. ౧౮. త్వరయా తానరీనేకత్ర భూమిపే సుధన్వని యోధయతి సతి అన్యతో బ్రాహ్మణానాం వధాయ క్రకచేన నియుక్తాస్సహస్రసంఖ్యా ఉదాయుధా ద్రుతమాసేదుః ఆయయుః. ౧౯. యతిసైన్యసమీపమాపతంతం కపాలిసంఘం దూరాదవలోక్య వ్యథితా భూసురేంద్రాశ్శరణ్యం శరణయోగ్యం శ్రీశంకరం యోగినం శరణం ప్రపే

శంకరయోగినం ద్విజేంద్రాః. ౨౦. అసితోమరపట్టిశత్రిశూలైః ప్రజిఘాంసూన్స్వశముజ్ఝితాట్టహాసాన్, యతిరాట్ స చకార భస్మసాత్తాన్నిజహుంకారభువాఽగ్నినా క్షణేన. ౨౧. నృపతిశ్చ శరైస్సువర్ణపుంఖైర్వినికృత్తైః ప్రతిపక్షవక్త్రపద్మైః, రణరంగభువం సహస్రసంఖ్యైస్సమలంకృత్య ముదాగమన్మునీంద్రమ్. ౨౨. తదను క్రకచో హతాన్స్వకీయానరుజాంశ్చ ద్విజపుంగవానుదీక్ష్య, అతిమాత్రవిదూయమానచేతా యతిరాజస్య సమీపమాప భూయః ౨౩. కుమతాశ్రయ పశ్య మే ప్రభావం ఫలమాప్స్యస్యధునైవ కర్మణో ఽస్య, ఇతి హస్తతలే దధత్కపాలం క్షణమధ్యాయదసౌ నిమీల్య నేత్రే. ౨౪. సురయా పరిపూరితం కపాలం ఝటితి ధ్యాయతి భైరవాగమజ్ఞే, స నిపీయ తదర్ధమర్ధమస్యా నిదధార స్మరతి స్మ భైరవం చ. ౨౫. అథ మర్త్యశిరఃకపాలమాలీ జ్వలనజ్వాలజటాచ్ఛటాత్రిశూలీ, వికటప్రకటాట్టహాసశాలీ పురతః ప్రాదురభూన్మహాకపాలీ. ౨౬. తవ భక్తజనద్రుహం దృశా సంజహి దేవేతి కపాలినా నియుక్తః, కథమాత్మని మే ఽపరాధ్యసీతి క్రకచస్యైవ శిరో జహార రుష్టః. ౨౭. యతినామృషభేణ సంస్తుతస్సన్నయమంతర్ధిమవాప దేవవర్యః, అఖిలే ఽపి ఖిలే కులే ఖలానామమమానర్చురలం ద్విజాః ప్రహృష్టాః. ౨౮.

దిశే. ౨౦. నిజహుంకారప్రసూతేన వహ్నినా. ౨౧. నృపతిశ్చ సువర్ణపుంఖైః శరైర్విచ్ఛిన్నైః ప్రతిపక్షిణాం ముఖపద్మైస్సహస్రసంఖ్యైః రణభూమిం సమలంకృత్య ముదా మునీంద్రమగమత్. ౨౨. అతిమాత్రమత్యంతం విదూయమానం పీడ్యమానం చిత్తం యస్య సః. ౨౩. అసౌ క్రకచో నేత్రే నిమీల్య క్షణమాత్రం ధ్యానం కృతవాన్. ౨౪. భైరవాగమజ్ఞే క్రకచే ధ్యాయతి సతి సురయా మద్యేన కపాలం పరిపూరితం పరిపూర్ణమభూత్ తస్యాః సురాయా అర్ధం స క్రకచస్సమ్యక్పీత్వా తస్యాః సురాయా అర్ధం నిదధార స్థాపయామాస చ పునర్భైరవం స్మరతి స్మ. ౨౫. అథ భైరవస్యోహ స్మరణానన్తరం వహ్నిజ్వాలాసదృశానాం జటానాం ఛటాసమూహో యస్య స మహాకపాలీ భైరవః. ౨౬. హే దేవ తవ భక్తజనద్రుహం దృష్ట్యా సంజహీతి కపాలినా క్రకచేన నియుక్తో భైరవస్తత్త్వవిదో మమాత్మత్వాన్మదవతారత్వాద్వా కథం మమాత్మని శ్రీశంకరే అపరాధ్యసీతి రుష్టః తస్యైవ శిరో జహార. ౨౭. ఖలానామఖిలే ఽపి కులే ఉచ్ఛిన్నే సతి ప్రహృష్టాః ద్విజా అముం శ్రీశంకరమానర్చుః. అత్రేదమవధేయం. "సంహారభైరవం నత్వా సమాసీనః కిలాబ్రవీత్, స్వామిన్వేదేషు శాస్త్రేషు

ప్రాణేషు చ కర్మయత్. ౧. ప్రతిపాదితమస్తీహ తత్కర్తవ్యం హి ధర్మతః, విప్రా
ణాం కర్మణా ధర్మస్సాధ్యస్స్యాదితి మే మతమ్. ౨. ధర్మేణ సర్వపాపౌఘో నాశం
యాతి శుచివ్రతాత్, పాపసంఘే తథా నష్టే మనశ్శుద్ధిః ప్రజాయతే. ౩. శుద్ధే మనసి
సర్వాత్మసాక్షాత్కారో భవత్యలమ్, ఏవం సదసి సర్వేషాం బ్రాహ్మణానాం మయేరితః.
౪. త్వద్భక్తస్సహసాపాది దుష్టయుక్తిపరంపరామ్, ఏతన్నోచితమిత్యగ్రే మచ్ఛి
ష్యైస్తాడితస్స తు. ౫. అకరోద్దాగతం త్వాం తు మంత్రబీజపరాయణమ్, ఇతఃపరం
త్వమేవైతత్సత్యాసత్యం వివేచయ. ౬. ఇత్యుక్తో భైరవః ప్రాహ విప్రదండార్థ
మాగతః, శంకరస్త్వం సదా పూజ్యస్సర్వవేదపదార్థభాక్. ౭. భవత్కృతం హి
యత్కర్మ మయాఽపి చ కృతం హి తత్, తేషాం కాపాలికానాం తు బ్రాహ్మణ్యా
చారతాం కురు. ౮. వికలే తు కలౌ ప్రాప్తే తేషాం వృత్తిర్యథేప్సితా, బభూవ మంత్ర
బద్ధో ఽహం ప్రత్యక్షో ఽస్మి న ధర్మతః. ౯. ఇత్యుక్త్వాంతర్దధే దేవః కాపాలికమ
తానుగాః, తద్వాక్యశ్రవణాద్భీతాః పరివ్రాట్కులశేఖరమ్. ౧౦. నత్వా ద్వాద
శధా సర్వే వటుకాద్యాస్సువిస్మితాః, స్వామిన్ మూఢా వయం యస్మాత్పాలయా
స్మాంశ్చ సాదరమ్. ౧౧. ఏవమాలాపినో దృష్ట్వా కరుణాపూర్ణవిగ్రహః, ఆజ్ఞాపయా
మాస యతిశ్శిష్యాంస్తేషాం విశోధనే. ౧౨. పద్మపాదముఖాశ్శిష్యాశ్చక్రుస్తా
న్బ్రాహ్మణాధ్వగాన్, ప్రాతస్స్నానరతాన్నిత్యం సంధ్యాకర్మదృఢవ్రతాన్. ౧౩.
పంచపూజాపంచయజ్ఞపరాన్నిశ్చలమానసాన్, పరం గురుం సమాశ్రిత్య తే ఽపి
సచ్ఛిష్యతాం గతాః. ౧౪. తత్రాగత్య తతః కశ్చిత్కాపాలీ దారుణాకృతిః, ప్రాహేదం
న్యూనతా చేత్కాపాలికానాం మతే తదా. ౧౫. ఫలం కిమపి నాన్యత్ర విద్యతే
వటుకాదయః, బభూవుస్స్వమతభ్రష్టా యత్తు తత్రాస్తి దూషణమ్. ౧౬. మహాద్బ్రా
హ్మణజాతిత్వం న మే జాత్యా ప్రయోజనమ్, కించ దేహస్య సర్వస్య భౌతికత్వాన్న
కస్య చిత్. ౧౭. వక్తుం హి శక్యతే జాతిస్తస్మాత్సంకల్పితా త్వియమ్, జాతిర్నాతః
ప్రమాణం తత్కింతు జాతిద్వయం మతమ్. ౧౮. స్త్రీజాతిరేకా నరజాతిరన్యా
తత్రాపి శ్రేష్ఠత్వముపాగతా ఽఽద్యా, ప్రాకట్యమానంద ఉపైతి యస్యాస్సంయో
గతో ఽతో న విచార ఇష్టః. ౧౯. గమ్యా హీయం నైవ గమ్యేయమస్తి గచ్ఛే
న్నాసావన్య భార్యామితీదమ్, వాక్యం నాంగీకుర్మహే దోషభావాద్యస్మాత్సర్వా
స్స్త్రీర్వయతామావ్రజంతి. ౨౦. ఆనందార్థం చర్మణశ్చర్మయోగం కుర్వంజ్జీవః ప్రాప్ను
యాత్కిం వ్యనర్థమ్, జీవస్యాసౌ మోక్షఏవాస్తి తృప్తిస్సర్వోత్కృష్టానందతో
దర్శితాతః. ౨౧. ఆనందో ఽయం వ్యక్తిమాయాతి సంగాత్తద్రూపో ఽసౌ భైరవో

దేహపాతే, తస్య ప్రాప్తిర్మోక్ష ఇత్యేవ తత్త్వమిత్యుక్తశ్శ్రీశంకరాచార్య ఆహ. ౨౨. ఉక్తం భోః కాపాలికేదం సుసమ్యక్ సత్యం వాచ్యం కస్య పుత్రీ త్వదీయా, మాతే త్యుక్తః ప్రాహ కాపాలికో ఽసౌ స్వామిన్ మాతా దీక్షితస్యాస్తి పుత్రీ. ౨౩. దీక్షితత్వమిదమాగతం కుతస్త్వత్పితుస్స తు జగాద భో యతే, తాలముఖ్యతరుగాం సురామసావాహరన్ను రసే విశేషతః. ౨౪. జ్ఞానవానపి న చ స్వయం సతాం పాతుమిచ్ఛతి పరం తు విక్రయే. శీలవానత ఇమం సదా జనో దీక్షితం వదతి తస్య పుత్రికా. ౨౫. మాతృతాముపగతా మమాత్మనో దేహమర్ప్య సుఖసాగరే జనాన్, ఆగతాన్ ఖలు నరాన్సదా ఽకరోత్సంప్లుతాన్సుసుఖలబ్ధయే యతే. ౨౬. ఉన్మత్తభైరవసమాఖ్యమిమం విబోధ తస్యాస్సుతం మమ పితా ఽపి సురాకరో ఽభూత్, తత్సన్నిధౌ స్థితిమపీహ సురా లభంతే నో మద్యగంధవిముఖా హి పలాయితాస్తే. ౨౭. తస్మాదేవం సత్కులే ఽహం ప్రసూతస్సమ్యక్పూజ్యో ఽహం భవద్భిస్సుభక్త్యా, ఇత్యుక్త్వో ఽసౌ ప్రాహ కాపాలికత్వం గచ్ఛేత్తస్మాత్స్వేచ్ఛయా సంచరాశు. ౨౮. బ్రాహ్మణాన్ను సుదుష్టమతస్థానేవ దండయితుమత్ర సమాగామ్, నేతరానత ఇతో ఽయ మభాష్య దూర ఆశు కరణీయ ఇతీత్థమ్. ౨౯. ప్రోదితా యతివరేణ వినేయా గృహ్య తస్య వచనం శిరసా తే, ప్రాత్యజన్ఖలమముం సువిదూరం శంకరం తు తత దూరత ఈశ్యే. ౩౦. చార్వాక ఇత్థం హ్యకరోద్విచారం మూర్ఖైర్జనైర్వ్యాప్తమిదం సమస్తమ్, దేహాద్వ్యతీతాత్మవిబోధిభిస్తత్సంగాద్గతా మూఢశమత్వమన్యే. ౩౧. దుష్టా మతిర్నో భవితా ఽపి తస్మాత్తథాపి తేషామయమగ్రచారీ, సన్న్యాసవానస్తి తు కశ్చిదేవ వివేకయుక్తో యది చేత్తదగ్రే. ౩౨. స్థాస్యామి నో చేదహమేమి శీఘ్రమేవం విచార్యాస్య సభాం ప్రవిశ్య, ఉవాచ తత్త్వం విదితం తవాస్తి తదా విముక్తేర్వద లక్షణం త్వమ్. ౩౩. ఆదౌ వివేకో మమ బుద్ధ్యతామయం కాయాత్మదేహస్య తదాదిరూపిణః, జీవస్య మోక్షో విలయో న చేతరస్తస్యాగమం మూఢధియో బ్రువంతి భోః. ౩౪. లయంగతానాం సరితాం సముద్రే యద్వ్యాగమస్సార్వస్మరణం గతానాం, సస్యాదతో మోక్ష ఇయం మృతిర్హి శ్రాద్ధాదికం కర్మ తు కుర్వతే యే. ౩౫. తృప్తిస్త్వనేనేతి మృతిం గతానాం తేషాం వివేకః కిము వాచనీయః, కించ ప్రజల్పంతి పరో ఽస్తి లోకః స్వర్గస్తథా ఽన్యో నరకో ఽతిఘోరః. ౩౬. పుణ్యేన పాపేన చ యాంతి తత్ర క్షయాత్తయోర్మర్త్యమిమం విశంతి, తేషాం మతం తత్సుతరామమానం యతస్త్వహైవాస్త్యభయానుభూతిః, ౩౭. స్వర్గీ భోక్తా కథ్యతే ఽసౌ సుఖస్య యో వా భుంక్తే క్లేశమేషో

ద్వితీయః, తస్మాద్వ్యక్తా కల్పనా పరోక్షా ప్రత్యక్షేణైవానుభూతిం గతాస్తి. ౩౮. దేహేంద్రియేషు భూతేషు నష్టేషు పరలోకగః, కో వా జీవస్య భేదే ఽపి ఘటాకాశపదస్య తు. ౩౯. గమనం రూపహీనత్వాన్నైవ సంభవతి క్వచిత్, తస్మాదస్మన్మతం సమ్యగిత్యుక్తః ప్రాహ శంకరః. ౪౦. శ్రుతిబాహ్యమిదం మతం యతో ఽతో న చ సమ్యక్ఛృణు మే మతం తతస్త్వమ్, స తు దేహముఖాద్విభిన్న ఆత్మా పరమాత్మా పరిపశ్యతే విముక్తః. ౪౧. విబద్ధః పరాత్మా ఽప్రబోధాద్విముక్తః పరిజ్ఞానతో దేహపాతాద్విముక్తిః, త్వదీయేయముక్తిర్భ్రమాదేవ నూనం శ్రుతిర్జ్ఞానమాత్రాద్విముక్తిం జగాద. ౪౨. జ్ఞానాగ్నిదగ్ధకర్మాణో యాంతి బ్రహ్మ సనాతనమ్, ఇత్యాద్యా ఽస్తి శ్రుతిస్సాక్షాత్తద్వాక్యం న ప్రమేతి చేత్. ౪౩. భవద్వాక్యం కథం మానం కుత్సితం కిల వహ్నినా, స్థూలే దగ్ధే ఽపి దేహే ఽస్మిన్ లింగయుక్తో వ్రజత్యముమ్. ౪౪. జ్యోతిష్టోమాదికం వాక్యం మానమత్ర దృఢం స్మృతమ్, జలౌకాజంతుతుల్యో ఽయం జీవః ప్రోక్తస్తథా శ్రుతౌ. ౪౫. దేహాద్దేహాంతరం యాతి పరలోకం స గచ్ఛతి, శ్రాద్ధాదికర్మ కర్తవ్యం తస్య పుత్రాదినా ఖలు. ౪౬. తత్ప్రేతత్వవిముక్త్యర్థం పుణ్యలోకస్య చాప్తయే. గయాదౌ పిండదానం చ కర్తవ్యం తస్య ముక్తయే. ౪౭. ఇత్యర్థ ఽస్తు పురాణాదౌ బహుధా సంప్రదర్శితః, తస్మాత్సప్తదశాంగం స లింగం స్వాత్మతయా గతః. ౪౮. పరత్ర పక్షివద్యాతి సిద్ధాంతో ఽయముదీరితః, మూఢ చార్వాక తస్మాత్త్వమితస్తూష్ణీం వ్రజాధునా. ౪౯. ఇత్యుక్తో వేషభాషాది త్యక్త్వా గురుపదద్వయమ్, నత్వా తత్పుస్తభారస్య భరణోద్యమగో ఽభవత్. ౫౦. తతస్సౌగతశ్శంకరం పీనకాయః ప్రణమ్యాహ లోకా ఇమే మూఢభావాత్, సదా కర్మశీలా యతో భాతి కస్య విశుద్ధిర్నచ స్నానదానాదినా ఽస్తి. ౫౧. సదా నిర్మలో దేహపాతాద్విముక్తస్తు జీవో పునర్జాయతే ఽసౌ వృథేన, ప్రజల్పన్తి మూర్ఖా ధనం తద్ధి దేహాద్యదృష్టేన లభ్యం తతో నాస్తి భీతిః. ౫౨. దేహాంతే వా ఋణాభావాదృణం కృత్వా ఘృతం పిబేత్, ఇతి వాక్యస్య మానత్వాద్దేహపుష్టిస్సదైవ వా. ౫౩. కర్తవ్యా బుద్ధియుక్తేన తత్కృత్వా తత్ర తత్ర చ, సర్వభక్షణశీలస్య సుఖస్యావాప్తిరాప్తితః. ౫౪. విమోక్షస్యేతి సంప్రోక్తశ్శంకరః ప్రాహ సౌగతమ్, వృథా తే జల్పనం యస్మాత్పరలోకగమాదికమ్. ౫౫. శ్రుతిస్మృతీతిహాసాదౌ ప్రోక్తం భోగాయ కర్మణః, తస్మాదృణాదికం కర్తుః పునర్జన్మ సునిశ్చితమ్. ౫౬. తథా చాజ్ఞానబుద్ధిం త్వం పాపదిగ్ధాం విహాయ వై, సన్మార్గస్థో భవేదానీమిత్యుక్తః పునరాహ సః. ౫౭. సుగతాఖ్యో మునిస్సర్వాం భువం దృష్ట్వా సువిస్మితః, విచార్య జగతస్సత్త్వం ప్రాణ్యుపాసనతత్పరః.

౧౮. కాలే మదుపదేశస్య కరుణావిష్టమానసః, ఇదమాహ స ధర్మోఽస్తి పరః ప్రాణ్యవిహింసనమ్. ౧౯. తథావిధేన ధర్మేణ కపాలస్య నివర్తనాత్, ముక్తో భవిష్యసీ త్యుక్తస్తదారభ్యాహమవ్యయమ్. ౨౦. తత్పాదయుగళధ్యాయీ శిరసా గృహ్య తద్వచః, దయాపరో ఽస్మి సర్వేషు ప్రాణిజాతేషు సర్వదా. ౨౧. యస్మాద్ధర్మో ఽన్యో న చాన్యోఽస్తి సారస్తస్మాద్ధర్మస్థానమేతన్మతం మే, సర్వైరంగీకార్య మిత్యేవముక్తో భూయః ప్రాహాచార్య ఇత్థం మహాత్మా. ౨౨. కిం త్వం జల్పసి దుష్ట సౌగత కథం ధర్మో ఽస్త్యహింసాపరో యాగీయస్య హి హింసనస్య నిగమే ధర్మత్వ ముక్తం స్ఫుటమ్, అగ్నిష్టోమముఖే క్రతౌ ఖలు పశోస్స్వర్గప్రదం హింసనం శ్రు త్యాచారరతైరుపేయమపరే పాషండినో విస్ఫుటమ్. ౨౩. వేదనిందాపరా యే తు సదాచారవివర్జితాః, తే సర్వే నరకం యాంతి యద్యపి బ్రహ్మవీర్యజాః. ౨౪. ఇత్యేవం మనునోక్తత్వాత్తదాచారరతాః కిల, పచ్యంతే నరకే ఘోరే యావద్బ్రహ్మలయో భవేత్. ౨౫. తస్మాద్విప్రాదివర్ణానాం వేదాదిషు నిరూపితః. ఆచారః పరమం మానం యస్య తన్నాస్తి సో ఽధమః. ౨౬. ఇత్యుక్తో ఽసౌ సౌగతో మానశూన్యో నత్వా ఽఽచార్యం పద్మపాదాదికానామ్, తచ్ఛిష్యాణాం పాదుకావాహకోఽభూత్తైషా ముచ్ఛిష్టాదనేనాతిపుష్టః. ౨౭. కౌపీనమాత్రధారీ తు కశ్చిత్క్షపణకః స్మృతః, స ఏకస్మి న్కరే ధృత్వా గోలయంత్రం ద్వితీయకే. ౨౮. తురీయంత్రం సమాదాయ సమాగ త్యాహ శంకరం, స్వామిం చ్ఛృణు విచిత్రం మే మతం పరమశోభనమ్. ౨౯. పూర్ణ స్సమయసామాహం సూర్యం కాలప్రవర్తకమ్, బధ్వా తాభ్యాం సుయంత్రాభ్యాం సమయజ్ఞానతశ్శుభమ్. ౩౦. అశుభం చ త్రిలోక్యాం యల్లభ్యం తద్వచ్మి సంస్ఫుటమ్, కించ కాలః పరో దేవో మత్పక్షస్య విచాలనే. ౩౧. పరేశోఽపి సమర్థో నేత్యుక్త స్తం ప్రాహ శంకరః, సమ్యగుక్తం త్వయా త్వం యత్కాలవిత్తం చ వేద్మ్యహం. ౩౨. తస్మాన్మదాశ్రయస్తిష్ఠ పరీక్షా కాల ఆగతే, త్వాం పృచ్ఛామీతి సంప్రోక్తస్తథై వాంగీచకార సః. ౩౩. కౌపీనమాత్రసంధారీ జైనస్తు తత ఆగతః, మలేన దిగ్ధసర్వాంగ స్సుదార్హాన్నమ ఇత్యసౌ. ౩౪. ఉచ్చరన్నసకృచ్చోచ్చైశ్చశూన్యాంకశూన్యపుం డ్రకః, బిందుపుండ్రసమేతశ్చ శిష్యైస్సర్వభయంకరః. ౩౫. పిశాచవత్సమాగత్య ప్రాహ శ్రీశంకరం గురుమ్, జినో దేవోఽస్తి సర్వేషాం ముక్తిదః ప్రాణినాం హృది. ౩౬. జీవాత్మనా స్థితస్సోఽతిజ్ఞానమాత్రేణ సర్వదా, ముక్తత్వాత్తస్య దేహస్య పాతాత్తు సమ నంతరం. ౩౭. జీవశ్శుద్ధస్సదైవాస్తి మలపిండస్తు దేహకః, స్నానాదికర్మణా నైవ శుద్ధిం యాతి కదాచన. ౩౮. తస్మాత్స్నానాదికం నైవ ప్రకర్తవ్యం వృథాయతః, ఇత్యుక్తో

ఽసౌ జగాదేదం మైవం భో జ్జైనదుర్మతే. ౭౯. జీవస్య దేహాత్రితయం హి విద్యతే స్థూలశ్చ సూక్ష్మశ్చ తథైవ కారణం, తేషాం క్రమాజ్జ్ఞాతు లయో భవేద్యదా స్యాత్సచ్చిదానందవపుస్తదా త్వయమ్. ౮౦. భిన్నో ఽహమీశాదితి ధీరవిద్యాబద్ధస్తయా భేదధియా విముక్తః, ఏవం విమోక్షస్య సుదుర్లభస్య దేహస్య పాతాన్న సమాప్తిసంభవః. ౮౧. ఏవం శ్రుత్వా శిష్యయుక్తస్స జైనో భాషావేషాద్యైర్వియుక్తో గురూణామ్, నిత్యం ధ్యానాకర్షణే సంప్రయుక్తః పద్మాస్యాద్యైరేవ జాతో వశీగ్రే. ౮౨. బౌద్ధస్తతస్తం శబలాఖ్య ఏత్య ప్రోవాచ బోధస్తవ భో నిరర్థః, నరస్య శృంగేణ సమో హ్యభేదస్సర్వోత్తమస్సన్ కిమతః ప్రవృత్తిః. ౮౩. దృష్టం ఫలం త్వం పరిహాయ దూరమదృష్టమాకాంక్షసి దృష్టశత్రుః, తత్రాపి తేనైవ ఫలం పరోక్షే శూన్యం పరోక్షం న ఫలాయ కల్ప్యమ్. ౮౪. నిర్జీవత్వాచ్చాప్యపార్థం మతం త ఏకోఽప్యాత్మా చేతనో మే మతే తు, భూత్వా ఽనేకః ప్రేరకో హ్యన్యసుఖానాం నిత్యం ముక్తో ఽద్వైతశూన్యస్సుఖాత్మా. ౮౫. కర్తా భోక్తాఽహం పరానందరూపో మన్వానస్స్వాభీష్టమస్యాస్తి యావత్, తావత్క్రీడన్నేషు దేహేషు పశ్చాద్దేహం త్యక్త్వా ముక్త ఇత్యుక్త ఆహ. ౮౬. సత్యశౌచపరో యస్తు దేవతాతిథిపూజనే, స యాతి బ్రహ్మణో లోకం యావదింద్రాశ్చతుర్దశ. ౮౭. అగ్నిష్టోమం దేవతాప్రీతిదం చేత్కుర్యాదస్మాదింద్రలోకం స యాతి, సత్యాఖ్యం సత్పౌండరీకాత్ప్రయాతి తత్తద్దేవోపాసకాస్తం తమేవ. ౮౮. యో యో యాం యాం తనుం భక్తశ్శ్రద్ధయా ఽర్చితుమిచ్ఛతి, తస్య తస్యాచలాం శ్రద్ధాం తామేవ విదధామ్యహమ్. ౮౯. ఇత్యాదివచనాదస్య పరలోకగమాదికమ్, సిద్ధం తస్మాన్న దేహస్య పాతమాత్రాద్విముచ్యతే. ౯౦. సర్వభూతేషు చాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని, సంపశ్యన్బ్రహ్మ పరమం యాతి నాన్యేన హేతునా. ౯౧. ఇత్యాదిశ్రుత్యా జ్ఞానేన వినా మోక్షో న లభ్యతే, ఇత్యుక్తమత ఆత్మానం పరం జ్ఞాత్వా విముచ్యతే. ౯౨. కల్పితాం జీవతాం హిత్వా సర్వానర్థప్రదాయినీమ్, సచ్చిదానందరూపేణ ముక్తిరుక్తా సదా స్థితిః. ౯౩. తస్మాత్త్వం మూఢతాం త్యక్త్వా భవ స్వస్థ ఇతీరితః, పరం గురుం నమస్కృత్య తద్వశస్తప తత్పరః. ౯౪. వందిమాగధసూతానాం వేషధారీ బభూవ హ, * తస్మాచ్ఛిష్యయుతః ప్రాప ప్రోద్యద్దినకరప్రభః. ౯౫. అనుమల్లపురం తత్ర దినానామేకవింశతిమ్, స్థిత్వా తత్ర స్థితాన్వీక్ష్య తానువాచ పరో గురుః.

* కర్ణాటభూమేస్సకాశాత్.

౯౬. ప్రభాతముఖకాలే స్వం కృత్యం వదత భో ద్విజాః, ఏవముక్త్వా నమస్కృత్య ప్రోచుస్తే పురవాసినః. ౯౭. మల్లాసురహరః స్వామిన్మల్లారీతి ప్రసిద్ధతామ్, లోకే ప్రాప్తః పరేశో యస్తస్య మూర్తిమిమే వయమ్. ౯౮. సంపూజ్యానుదినం భక్త్యా శునస్తద్వాహనస్య చ, వేషభాషాదిసంయుక్తాః కంఠే ధృతవరాటికాః. ౯౯. నిశ్శంకాస్త్రిషు కాలేషు నాట్యవాద్యాదిభిః ప్రభుమ్, మల్లారిం సుప్రసన్నం తం కృత్వా వాసం ప్రకుర్మహే. ౧౦౦. తత్కటాక్షజనితే హి సర్వదా వర్ధమానసుఖసాగరప్లుతాః, తస్య గర్భగమిదం ను నిత్యదా చింతయామ న సుఖేచ్ఛయా యుతాః. ౧౦౧. కించ వేదే ఽస్య సార్వాత్మ్యం ప్రోక్తం తద్వాహనస్య చ, తద్వృద్ధి తత్త్వమేవాతో తద్వేషాదికధారణం. ౧౦౨. ఇచ్ఛా న జాయతే ఽన్యత్ర తత ఏవ భవానపి, వేదోక్తమిమమాచారం సశిష్యస్స్వీకరోతు వై. ౧౦౩. శ్రుతిరాహ నమశ్శ్వభ్యశ్శ్వపతిభ్యశ్చ వో నమః, వరాటకాని దాస్యామో యోగ్యానీత్యుక్త ఆహ తాన్. ౧౦౪. ఏకో ఽద్వితీయః ఖలు సర్వసాక్షీ స్వమాయయా సర్వజగద్విధాతా, సదాదివేదాభిహితః పరేశో యద్గర్భజా రుద్రవిరించిముఖ్యాః. ౧౦౫. యథా వీరభద్రాదికైరంశభూతైర్న యస్మాద్యతే క్వాపి రుద్రస్య నైవ, తథా ఽప్యస్తి తేషాం విబోధాద్విముక్తిస్తథా బ్రహ్మణో ఽంశస్య రుద్రస్య బోధాత్. ౧౦౬. కించైకాదశరుద్రాణామియం శ్రుతిరుదాహృతా, తదంశానాం కథం సా స్యాదేకస్య బహుతా తథా. ౧౦౭. యస్య స్పృష్ట్వా మృదా స్నానం విప్రాణాం పరికీర్తితమ్, తస్య వేషాదిచిహ్నస్య ధారణం బహుదోషదమ్. ౧౦౮. ఏవం వంశప్రవృత్త్యా హి శ్వవేషాదివిధారణమ్, నిత్యాదికర్మసంత్యాగస్త్రికాలం నాట్యసక్తతా. ౧౦౯. చరితం భవతాం సర్వం బ్రాహ్మణ్యస్య విఘాతకమ్, తస్మాన్నిరీక్షణేనాపి ముఖస్య భవతాం కిల. ౧౧౦. సూర్యావలోకనం శాస్త్రే చోదితం మానమేవ తు, కర్తవ్యమితి సంప్రోక్తా న్యవర్తన్ గురుసన్నిధౌ. ౧౧౧. కృత్తమూలా యథా వృక్షా రాజ్ఞో మూలే ఽపరాధినః, తానవేక్ష్య దయాయుక్తస్తిష్ఠధ్వమితి సో ఽబ్రవీత్. ౧౧౨. అథాజ్ఞయా గురోశ్శిష్యాః పద్మపాదముఖాః ఖలు, తచ్ఛిరోముండనం సద్యా మయుతస్నానమేవ చ. ౧౧౩. మృదాథ ముండనం భూయశ్శతస్నానం మృదా తథా, యోగ్యం చ కారయిత్వా ఽన్యత్ప్రాయశ్చిత్తమతంద్రితాః. ౧౧౪. బ్రాహ్మణ్యమార్గగాంశ్చక్రుస్తాం స్తే ఽపి తు పరం గురుమ్, నత్వా సచ్ఛిష్యతాం యాతాశ్శౌచస్నానాదితత్పరాః. ౧౧౫. పంచపూజారతా జాతాశ్శాస్త్రాధ్యయనసంరతాః, శ్రీశంకరప్రసాదేన ముక్తిభాజనతాం గతాః. ౧౧౬. తస్మాత్పురాత్పశ్చిమమార్గ

గామీ మరుంధసంజ్ఞం పురమాప శిష్యైః, ఢక్కాదివాద్యానుచలత్కరాగ్రైర్విచిత్ర
బంధాదిపహుప్రపద్యైః. ౧౧౭. తత్ర పుర్యాం విచిత్రం వై విష్వక్సేనస్య గోపురం,
తత్పూర్వతః ప్రపాశాలాం విపులాం తత్ర కల్పనామ్. ౧౧౮. గృహాదీనామసౌ
కృత్వా సమ్యగ్దర్భాసనస్థితః, మనోన్మన్యభిధాంగుష్ఠమాత్రలక్ష్యం పరం ప్రభుమ్.
౧౧౯. సంపూర్ణమండలాకారమాత్మానం సంనిరీక్ష్య సః, పీయూషబిందుసందోహపాన
తృప్తాంగ ఏవ హి. ౧౨౦. కుండలినీం పునర్మూలాధారం నీత్వా తదీశ్వరమ్, స్తుత్వా
గణపతిం తత్ర చిరమాస సుఖం గురుః. ౧౨౧. తత్రత్యాస్స్వామినం నత్వా విష్వ
క్సేనపరాయణాః, శఙ్ఖచక్రవిరాజద్భుజదండాస్తోత్రపాణయః. ౧౨౨. ఊచురస్మన్మతం
సుష్ఠు విష్వక్సేనాధిదైవతమ్, పుణ్యదం సతు వైకుణ్ఠే సేనాపతిరుదాహృతః. ౧౨౩.
తస్య భక్త్యా వయం నాస్తి భయం నో యమరాజతః, దేహపాతాద్భటైస్తస్య చోదితేన
యథా కిల. ౧౨౪. వైకుణ్ఠ ఏవ గంతవ్య ఇత్యుక్తః ప్రాహ తాన్ గురుః, మైవం
నారాయణస్యైష విష్వక్సేనః ప్రకీర్తితః. ౧౨౫. భక్తస్తథైవేశభక్త్యా వైకుణ్ఠే సంస్థి
సేకశః, తద్భక్తా అపి సంపూజ్యాస్తద్భక్త్యైరిత్యనుజ్ఞయా. ౧౨౬. కథం తేషాముపాస్యత్వం
స్వాతంత్ర్యేణ భవేత్కిల, ప్రమాణాభావతస్తస్మాత్సగుణత్వాత్స ఏవహి. ౧౨౭. తల్లోక
ప్రేప్సుభిస్సేవ్యః పారంపర్యేణ ముక్తిదః, నారాయణస్త మేకం తు ధ్యాతుః ప్రత్యగ
భేదతః. ౧౨౮. ముక్తిస్సాక్షాదతో యూయం యది చేన్ముక్తికాంక్షిణః, తదా ఒద్వ
యమఖండం తం గురుశాస్త్రోపదేశతః. ౧౨౯. ధ్యాత్వా సమ్యక్ప్రయత్నేన ముక్తా
భవథ మా చిరమ్, ఇత్యుక్తాస్త్యక్తలింగాస్తే ప్రణమ్య శిరసా గురుమ్. ౧౩౦. తదుపదేశేన
సంప్రాప్య విద్యాం స్మృత్యాదిదర్శితాం, కర్మాదౌ నిరతాస్సర్వే బభూవుస్సాధువృత్తయః.
౧౩౧. తతస్సమాగత్య తు మన్మథస్య భక్తా నమస్కృత్య గురుం సమూచుః, శృణ్వన్మ
దీయం మతమద్భుతం త్వం యో మన్మథస్సర్వహృది స్థితస్సః. ౧౩౨. సర్గాదికర్తా ఉత
ఉపాసనీయస్సర్వార్థిభిస్సర్వనుతః పరాత్మా, సువర్తులాకారవిభూషణాభ్యాం వశీకృతం
యేన హృది స్థితాభ్యామ్. ౧౩౩. కాంతాకదంబేన తదీయదర్శనప్రస్పర్శనాభ్యాం
బహుసౌఖ్యదాభ్యామ్, కామాత్మనః పూర్ణసుఖస్య లబ్ధిర్మోక్షో ఒస్త్యతో యూయ
మపీహ తస్య. ౧౩౪. సముత్సవే పంచశరస్య చిహ్నం ధృత్వా హ్యనంతేన సుఖేన
యుక్తాః, తజ్జేన ముక్తా భవథేతి సోక్తః ప్రోవాచ మైవం వదతాప్రమాణమ్. ౧౩౫.
కమలజప్రముఖా జగతః స్మృతా ఉదయపాలనసంయమనే రతాః, న చ హరేస్సుత
ఏష హి పాలకో న చ సుతే సవితుర్హి తథా ప్రభా. ౧౩౬. స్త్రీణాం తత్సంగినాం
సంగం దూరతః పరివర్జయేత్, ఇత్యేవం ప్రతిషేధస్య సత్త్వాద్దుష్టం భవన్మతమ్. ౧౩౭.

కించానంగస్య మోక్షాదిదాతృత్వే శక్తతా కుతః, ప్రద్యుమ్నస్య చ కర్తృత్వం సృష్ట్యాదేర్న విరోధతః. ౧౩౮. ప్రత్యక్షాదేరితి శ్రుత్వా నత్వా క్రౌంచవిదాదయః, త్యక్తచిహ్నా బభూవుస్తే పంచపూజాదితత్పరాః. ౧౩౯. తస్మాదుదక్పథాయాతం పురం మాగధమద్భుతమ్, కుబేరోపాసకాస్తత్ర కుబేరప్రముఖాస్స్థితాః. ౧౪౦. నవనిధ్యాత్మసౌవర్ణపదకావళిశోభితాః, ఊచుర్నవనిధీశత్వాత్సర్వాధికధనః కిల. ౧౪౧. కుబేరస్తస్య భక్తానామస్మాకం న దరిద్రతా, తతో నః పూర్ణ ఆనందో బ్రహ్మరూపో ఽస్తి భో యతే. ౧౪౨. కర్మణో ఽప్యర్థమూలత్వాత్తత్పతేస్సేవనం పరమ్, మోక్షాద్యాకాంక్షిభిస్సర్వైః కర్తవ్యం సుప్రయత్నతః. ౧౪౩. కించ బ్రహ్మాదికానాం సధనదానేన పాలకః, తస్మాత్సమగ్రలోకానాం స్వామ్యయం సేవ్యతాం గతః. ౧౪౪. తస్య సేవాకరీ కాచిద్యక్షిణీ సురసుందరీ, మహైశ్వర్యలాభస్తత్సేవనాదపి జాయతే. ౧౪౫. తస్మాత్తదన్యసేవాం యే కుర్వంతి మనుజాదయః, మోక్షాద్యాకాంక్షిణస్తేతు మందాభాగ్యవివర్జితాః. ౧౪౬. తస్మాద్భవంతో ఽపి కుబేరసేవాం కుర్వంతు మోక్షార్థమనన్యచిత్తాః, ఇత్యుక్త ఆచార్య ఉవాచ యుష్మన్మతం ప్రమాణేన విహీనమేవ. ౧౪౭. స్వామీ కుబేరో ఽస్తు పరో ధనస్య తథాపి కశ్చిన్న హి తేన తృప్తః, లోభేన యుక్తస్య కుతో ఽస్తి తృప్తిరతో ఽస్య ధర్మో ఽపి న విద్యతే ఽణుః. ౧౪౮. మోక్షస్య వార్తా త్వతిదూరగాఽస్తి తస్మాత్పరిత్యాజ్యమనర్థరూపమ్, ద్రవ్యం ప్రయత్నేన ముముక్షుభిస్తత్సేవ్యం న యస్యాస్తి పునర్వియోగః. ౧౪౯. అర్థమనర్థం భావయ నిత్యం నాస్తి యతస్సుఖలేశస్సత్యమ్, పుత్రాదపి ధనభాజాం భీతిస్సర్వత్రైషా విహితా నీతిః. ౧౫౦. ఇత్యుక్తైర్నను ధర్మో ఽపి తత్సాధ్య ఇతి చేత్తథా, అస్తు నామ కుబేరస్తు సేవ్యో నైవ ధనార్థినా. ౧౫౧. యతః ప్రాక్సుకృతాదేవ ధనభాజో జనా మతాః, బ్రహ్మా హిరణ్యగర్భో ఽస్తి విష్ణుర్లక్ష్మీపతిర్హరిః. ౧౫౨. హిరణ్యవీర్య ఇంద్రస్తు సువర్ణాచలసంస్థితః, ఏవంవిధా ధనేనాస్య జీవంతీత్యతిసాహసమ్. ౧౫౩. మహన్నిందార్థకం వాక్యం నైవ వాచ్యమితః పరమ్, చిహ్నాని సంపరిత్యజ్య స్నానసంధ్యాదితత్పరాః. ౧౫౪. అద్వైతవిద్యయా యుక్తాః పంచపూజారతాస్సదా, భవతేత్యుదితాస్సర్వే గురుపాదాంబుజే రతాః. ౧౫౫. త్యక్తచిహ్నా బభూవుస్తే పంచపూజాదితత్పరాః, ఇంద్రభక్తాస్తతో నత్వా తమూచుః పరమం గురుమ్. ౧౫౬. ఇంద్రస్స్వామిక్ దేవగంధర్వయక్షైః సర్వేశస్స్వర్గాదికర్తా సుసేవ్యః, బ్రహ్మా విష్ణూ రుద్ర ఇత్యేష వేదే తత్తచ్ఛబ్దైర్వాచ్య ఏవైష నాన్యః. ౧౫౭. సర్వేశత్వం సర్వదాతృత్వమస్య వేదే ప్రోక్తం వామనశ్చానుజో ఽస్య, రత్నం సర్వం తద్గృహే చామృతాద్యం దేవాస్సర్వే

యస్య కుర్వంతి సేవామ్. ౧౫౮. సర్వస్యాత్మా నిర్విశేషః పరాత్మా సర్వాతీతశ్శిక్షకో ఽసౌ యతీనామ్, ప్రాయచ్ఛత్తాన్స్వర్థహీనాన్వృకేభ్య స్తస్మాదింద్ర స్సేవనీయో భవద్భిః. ౧౫౯. శ్రేయస్కామైరిత్యసౌ ప్రోక్త ఆహ మైవం వాచ్యం బ్రహ్మశబ్దాదివద్ధి, పూర్ణైశ్వర్యే సచ్చిదానందరూప ఇంద్రః శబ్దో నైవ వజ్రాదియుక్తే. ౧౬౦. సదేవేత్యాదివాక్యేషు పరంబ్రహ్మ నిరూపితమ్, కారణం జగతో యస్మాద్బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిసంభవః. ౧౬౧. బ్రహ్మణస్త్విన్ద్రవహ్న్యాదిదేవాదీనాం సముద్భవః, ఇంద్రస్స్రష్టేతి చేదన్యే లోకపాలాః కుతో న హి. ౧౬౨. సర్వదాతృత్వమప్యస్య సాపేక్షం సర్వజంతువత్, సుధాపానేన బ్రహ్మత్వే తదానంత్యం ప్రసజ్యతే. ౧౬౩. ఏకమేవేతి వేదో హి వ్యర్థస్స్యాత్తు తథాసతి, సహస్రయుగకాలస్య బ్రహ్మణో దివసస్య వై. ౧౬౪. చతుర్దశాంశసంజీవీ కథం స్యాత్పరమేశ్వరః, తస్మాత్సర్వలయే శిష్టం సదాదిప్రతిపాదితమ్. ౧౬౫. జగత్కారణమేష్టవ్యం శ్రుతిరూపాత్ప్రమాణతః, భద్రవార్యాదిభిశ్శుద్ధాద్వైతవిద్యాముపాశ్రితైః. ౧౬౬. ఏవముక్త్వా గురుం నత్వా స్మార్తకర్మపరాయణాః, బభూవుః పంచపూజాదితత్పరాశ్శిష్యతాం గతాః. ౧౬౭. తస్మాద్యమప్రస్థపురం ప్రయాతస్తత్ర స్థితో మాసమథాగతా యే, యమస్య భక్తా మహిషాత్మతప్తలోహాంకితా బాహుషు నృత్యమానాః. ౧౬౮. తతో్వచిరే కింకరసంజ్ఞకాద్యా లయస్య హేతుర్యమ ఏవ తస్మాత్, సృష్ట్యాదికర్తాఽపి స ఏవ నూనం తతస్తదీయాః ఖలు ముక్తిభాజః. ౧౬౯. యమాయ సోమం సునుత యమాయ జుహుతా హవిః, యమం హ యజ్ఞో గచ్ఛత్యగ్నిదూతో అరంకృతః. ౧౭౦. ఇత్యేవం యజ్ఞభోక్తృత్వం శ్రుతౌ ప్రోక్తం యమస్య హి, తస్మాదయం పరం బ్రహ్మ సృష్ట్యుత్పత్త్యాది కారణమ్. ౧౭౧. తస్య మూర్తిర్ద్విధా జ్ఞేయా శుక్లకృష్ణవిభేదతః, యచ్ఛుక్లం తత్పరం బ్రహ్మేతి శ్రుతేశ్శుక్లరూపిణీ. ౧౭౨. యామూర్తిస్సా పరం బ్రహ్మ తస్మాన్నిర్గుణతో యమాత్, మహత్తత్త్వాదిసంభూతిద్వారా రుద్రో యమస్య హ. ౧౭౩. జాతో ఽవతార ఏతస్మాత్కృష్ణవర్ణో యమః కిల, విష్ణునామా సముత్పన్నస్తస్య నాభిసరోజకే. ౧౭౪. రక్తవర్ణో విధిస్తస్మాదష్టా దిక్పతయోఽభవన్, గ్రహాస్సూర్యాదయస్సర్వం జగజ్జజ్ఞే చరాచరమ్. ౧౭౫. ఏవం కృత్వా సశిక్షార్థం దక్షిణాశాధిపాలకః, దండపాణిర్మహానీలో మహిషారూఢ అభవత్. ౧౭౬. ఇంద్రాదీనాం నిజాంశానాం మధ్యే తద్వద్విలక్ష్యతే, భస్మనో ఽంతర్గతాంగారవత్ప్రసత్త్యాదిరూపకః. ౧౭౭. తస్మాద్విశుద్ధబుద్ధాదిరూపస్సర్వస్య కారణమ్, తస్యాంశస్సగుణో నైవ నిర్గుణోపాసనే ప్రభుః. ౧౭౮. కశ్చిత్తస్మాద్వయం నీలవర్ణస్యోపాసనం సదా,

కర్మస్తేన యతో నాశం మూలాజ్ఞానం ప్రపద్యతే. ౧౭౯. తస్మిన్నష్టే యమస్సర్వమితి బోధో విజాయతే, తతశ్శుక్లయమస్యాప్తిరూపో మోక్షో భవత్యతః. ౧౮౦. యూయం మోక్షార్థినస్సర్వే కురుతానన్యచేతసః, తదీయోపాసనం తస్య ముక్తిం ప్రాప్స్యథ బోధతః. ౧౮౧. ఇత్యుక్త ఆచార్య ఉవాచమైవం వాచ్యం విరుద్ధం శ్రుతితో భవద్భిః, పురా పితుశ్శాపవశాద్ధి కశ్చిద్ద్విజః పురం ప్రాప్య యమస్య గేహమ్. ౧౮౨. స నాచికేతా అవసత్త్రిరాత్రమన్నం వినా తం హ్యతిథిం సుకాంత్యా, యుక్తం యమః ప్రేక్ష్య సువేపమానః ప్రోవాచ భూదేవమతీవ నమ్రః. ౧౮౩. తిస్రో రాత్రీర్యదవాత్సీర్గృహే మే ఽనశ్నన్ బ్రహ్మన్నతిథిర్నమస్యః, నమస్తేఽస్తు బ్రహ్మన్స్వస్తి మే ఽస్తు తస్మాత్ప్రతి త్రీన్వరాన్వృణీష్వ. ౧౮౪. ఇత్యేవం తు యమేనాసౌ నమఃపూర్వముదీరితః, నచికేతా ఉవాచైనం వచనం సుమనోహరమ్. ౧౮౫. శాంతసంకల్పస్సుమనా యథా స్యాద్వీతమన్యుర్గౌతమో మాఽభిమృత్యో, త్వత్ప్రసృష్టం మాఽభివదేత్ప్రతీత ఏతత్త్రయాణాం ప్రథమం వరం వృణే. ౧౮౬. యమ ఉవాచ. యథా పురస్తాద్భవితా ప్రతీత ఔద్దాలకిరారుణిర్మత్ప్రసృష్టః, సుఖం రాత్రీశ్శయితా వీతమన్యుస్త్వాం దదృశివాన్మృత్యుముఖాత్ప్రముక్తమ్. ౧౮౭. స్వర్గే లోకే న భయం కించనాస్తి న తత్ర త్వం న జరయా బిభేతి, ఉభే తీర్త్వా అశనాయా పిపాసే శోకాతిగో మోదతే స్వర్గలోకే. ౧౮౮. నచికేతా ఉవాచ. స త్వమగ్నిం స్వర్గ్యమధ్యేషి మృత్యో ప్రబ్రూహి త్వం శ్రద్దధానాయ మహ్యమ్, స్వర్గలోకా అమృతత్వం భజంతే ఏతద్ద్వితీయేన వృణే వరేణ. ౧౮౯. ఏవముక్త ఉవాచాగ్నేస్స్వరూపం యమ ఆదరాత్, నచికేతాస్తతః ప్రాహ మృత్యుం బుద్ధిమతాం వరః. ౧౯౦. యేయం ప్రేతే విచికిత్సా మనుష్యే అస్తీత్యేకే నాయమస్తీతి చైకే, ఏతద్విద్యామనుశిష్టస్త్వయాఽహం వరాణామేష వరస్తృతీయః. ౧౯౧. ఏవముక్తో యమస్తస్య లోభముత్పాదయన్బహు, ధనాదినా వరస్యాస్య గోప్యతామభిలక్ష్య సః. ౧౯౨, అథైనం లోభనిర్ముక్తం విద్యార్థినమకల్మషమ్, దృష్ట్వా ప్రాహ యమస్తత్త్వం సుగోప్యమధికారిణే. ౧౯౩. సర్వే వేదా యత్పదమామనంతి తపాంసి సర్వాణి చ యద్వదంతి, యదిచ్ఛంతో బ్రహ్మచర్యం చరంతి తత్తే పదం సంగ్రహేణ బ్రవీమ్యోమిత్యేతత్. ౧౯౪. అశరీరం శరీరేష్వనవస్థేష్వవస్థితమ్, మహాంతం విభుమాత్మానం మత్వా ధీరో న శోచతి. ౧౯౫. యస్య బ్రహ్మ చ క్షత్రం చ ఉభే భవత ఓదనః, మృత్యుర్యస్యోపసేచనం క ఇత్థా వేద యత్ర సః. ౧౯౬. ఇత్యాదినోపదిష్టస్స కృతార్థో గృహమాగమత్, ఇతి. శ్రుతౌ యమే

నైవ మృత్యుర్భ్రష్టోపసేచనమ్. ౧౯౭. ప్రోక్తం న చ స్వస్య భక్ష్యం భవితుమర్హతి,
తతో యమాత్పరం బ్రహ్మ కారణం సర్వవస్తునః. ౧౯౮. బ్రహ్మనిష్ఠాదిరూపేణ సేవ
నీయం ప్రయత్నతః, ఉపసేచనలింగానాం ధారణేన విముక్తతా. ౧౯౯. ఇత్యుక్తి
రవబోధాన్నో భవతాం సాహసాత్మికా, మార్కండేయే శృణు ప్రోక్తం పురాణే
భక్తవత్సలః. ౨౦౦. మహాదేవో యమం పీడ్య స్వభక్తపరిపాలనమ్, అకరోత్కించ
పాపాత్మా సుందరాఖ్యో బభూవ హ. ౨౦౧. జాగరం తు కృతం తేన ధనలోభా
త్కదాచన, శివరాత్రౌ తతో దూతైర్యమస్యాకృష్యతాం గతే. ౨౦౨. జీవే
ఽస్య తత ఆగత్య శివదూతైస్సుతాడితాః, పరిత్యజ్య గతా యామ్యాశ్శివలోకం ససుం
దరః. ౨౦౩. నీతశ్శైవైర్హి భక్తానామగ్రగణ్యో బభూవ హ, అజామిళోఽపి
కర్మాణి బ్రాహ్మణానాం విహాయతు. ౨౦౪. నీచస్త్రీసంగతః పుత్రాన్పంచ ప్రాప్య కని
ష్ఠకమ్, నారాయణం బ్రువన్ ప్రాణాంస్త్యజన్యామ్యైః ప్రపీడితః. ౨౦౫. విష్ణు
దూతైస్తదాఽఽగత్య రక్షితస్తే తు కింకరాః, యమస్య భగ్నసంకల్పాస్తన్మందిర
మథో యయుః. ౨౦౬. తస్మాద్యాయం పరిత్యజ్య చిహ్నన్యాసైకతత్పరాః, వైదికం
కర్మ కుర్వంతశ్శుద్ధాస్తేన తతః పరమ్. ౨౦౭. గురూపదేశతో జ్ఞానం లబ్ధ్వా శాంతిం
గమిష్యథ, ఇత్యుక్త్వాస్తం ప్రణమ్యాశు బభూవుస్తే తథైవ హి. ౨౦౮. తస్మాత్ప్రాప
ప్రయాగాఖ్యం స్థలం పుణ్యవివర్ధనమ్, గంగాయా యమునాయాశ్చ సరస్వత్యాశ్చ
సంగమమ్. ౨౦౯. తత్ర స్థితే గురౌ పాశచిహ్నా వరుణసేవకాః, సమాగతాస్తథా
వాయూపాసకా ధ్వజచిహ్నితాః. ౨౧౦. భూమిదేవస్య సేవాయాం రతాః పూర్ణాం
కధారిణః, తీర్థస్యోపాసకా బిందుచిహ్నైశ్చైవ సమాగతాః. ౨౧౧. తత్రాద్యానాం
గురుః ప్రాహ గురుం తీర్థపతిస్తదా, శ్రోతవ్యం మన్మతం చిత్రం పుణ్యదం యతిశే
ఖర. ౨౧౨. సర్వోత్తమో జీవనహేతురస్య దేవాదివంద్యో వరుణస్సుసేవ్యః, తం
ప్రాణనాథస్త్వవదత్సమీరస్సర్వస్య హి ప్రాణ ఉపాసనీయః. ౨౧౩. మునిం తతోఽ
నంత ఉవాచ చైనం సర్వోత్తమా భూమిరుపాసనీయా, నత్వా తతో జీవనదో జగాద
తీర్థం సుసేవ్యం సకలైస్సుఖార్థైః. ౨౧౪. తచ్చ త్రివేణీతి ప్రథాముపేతం పాపా
పహం యస్య హి బిందుమాత్రమ్, కేచిత్తు తద్దర్శనతో విముక్తిం వదంతి సర్వోత్తమతా
తతోఽస్య. ౨౧౫. అంబ త్వద్దర్శనాన్ముక్తిర్న జానే స్నానజం ఫలం, నారదేనోక్త
మేతద్ధి కించ సర్వాత్మకం జలమ్. ౨౧౬. ఆపో వై స్యురిదం సర్వమిత్యాదిశ్రుతి
వాక్యతః, తస్మాత్సర్వాత్మకత్వేన బ్రహ్మత్వేఽస్యైతదేవ హి. ౨౧౭. మోక్షార్థిభి
ర్భవద్భిస్తు సేవనీయం ప్రయత్నతః, ఇత్యేవముక్త ఆహ్లాదం శంకరః పరమో

గురుః. ౨౧౮. ఉపాసనా సుఖజననీ న కార్యగా హ్యనిత్యతాఽంగ సకలకార్యగా మతా, జలస్య సర్వపరమతా తు యోదితా శ్రుతౌ తు సా క్షితిముఖరాద్యపేక్షయా. ౨౧౯. ముక్తిరతో యుష్మాకమలభ్యా నాస్తి విమోక్షే ఽనిత్యసుసేవా, సాధన మాత్మ జ్ఞానమతస్సంసాధ్యమలం మోహం పరిహేయ. ౨౨౦. విశ్వసుఖాతిక్రాంతమమేయం ప్రాప్య విముక్తా అభవన్బాధా, తే శ్రుతవంతశ్శ్రీగురుశిష్యాస్త్వ్యక్తనిజాంశాస్సంప్రతి జాతాః. ౨౨౧. శూన్యవాదీ తతో నత్వా గురుం ప్రోవాచ శంకరమ్, కించిద్దృష్టం మయా మార్గే సావధానమనాశ్శృణు. ౨౨౨. మృగతృష్ణాంభసి స్నాతః ఖపుష్పకృతశేఖరః, సుఖం వంధ్యాసుతో యాతి శశశృంగధనుర్ధరః. ౨౨౩. తం దృష్ట్వా దేవభావేన ప్రణమ్య శిరసా భృశమ్, ఆగతో ఽస్మి యతిశ్రేష్ఠ తవాంతికమహం ద్రుతమ్. ౨౨౪. ఇత్యుక్తఆహ భో విద్వత్తర త్వన్నామ కిం స్మృతం, స తు ప్రోవాచ భోః స్వామిన్నిరాలంబనసంజ్ఞకః. ౨౨౫. అహం పితా మదీయస్తు క్లిప్తనామేతి విశ్రుతః, మన్మతస్య ప్రవక్తేతి శ్రుత్వా ప్రాహ పరో గురుః. ౨౨౬. శూన్యత్వాత్తే మతం నింద్యం శూన్యస్య బ్రహ్మతా న చ, తమేవ భ్రాంతమిత్యాది శ్రుతేస్తస్మాద్విమూఢతామ్. ౨౨౭. విహాయాద్వైతవిద్యాం త్వం సమాశ్రిత్య సుఖీ భవ, ఇత్యుక్తస్తం పునః ప్రాహ ఖం బ్రహ్మేతి శ్రుతీరితమ్. ౨౨౮. ఆకాశస్సర్వభూతేభ్యో జ్యాయానో ఽస్తి పరాయణమ్, తం ప్రత్యేవాస్త మాయాంతీత్యేవం హి శ్రుతిరబ్రవీత్. ౨౨౯. కించ వేదాంత ఆకాశస్తల్లింగాదితి తస్య సా, నిశ్చితా బ్రహ్మతా తస్మాత్స్వీకర్తవ్యమిదం మతమ్. ౨౩౦. ఇత్యుక్తో ఽసౌ గురువర ఆహామైవం భో మూఢతమ కదాపి, వాచ్యం ఖం యత్సగుణమతో నాస్య బ్రహ్మత్వం న తు పవనస్య. ౨౩౧. హేతుః ప్రోక్తం ఖలు పరకార్యం సద్వేదే ఽసావుభయవిబోధీ, ఆకాశో ఽతఃపరమిహ బోధ్యశ్శబ్దైస్తేన న తు ఖమేతత్. ౨౩౨. జ్యాయస్త్వం యస్య ఖాదిభ్యశ్శ్రుత్యా సమ్యగుదీరితమ్, తద్బ్రహ్మానంద విజ్ఞానం సన్మాత్రం ద్వైతవర్జితమ్. ౨౩౩. అంతవత్త్వేన దోషేణ శాలావత్యమతం పురా, నిందిత్వా శైవలీ రాజా దోషయుక్తం కథం వదేత్. ౨౩౪. ఏవమసౌ శ్రవణాదతిహృష్టః ప్రాహ గురుం పరమం పునరిత్థమ్, దర్శనతో భవతామహమేషః పావనతాముపయాత ఇతస్త్వమ్. ౨౩౫. బ్రహ్మోపదేశం కురు యేన ముక్తః స్యామిత్యసౌ ప్రోక్త ఉవాచ భూయః, ఆకాశమాత్మానముపాస్వ సమ్యక్ హృది స్థితం తేన తవాస్తు మోక్షః. ౨౩౬. ఇత్యుక్త ఆచార్యవరస్య శిష్యో బభూవ తం శంకరదేశికేంద్రమ్, ప్రాహాఽఽగతో భక్త ఇదంవరాహో నత్వా యతే మే శృణు సుందరం

మతమ్. ౨౩౭. ప్రళయాంభసి లీనాదివరాహేణోద్ధృతా మహీ, యేన తం ముక్తి సిద్ధ్యర్థం భజధ్వం యుక్తచేతసః. ౨౩౮. దంష్ట్రాంకితభుజాస్సర్వ ఇత్యుక్తః ప్రాహ తం గురుః, నైవం హి బ్రాహ్మణేనైకం తపః కార్యం ప్రయత్నతః. ౨౩౯. వేదోక్తం యది చిహ్నానాం ధారణే౽స్తి దురాగ్రహః, తదాంశైః కూర్మమత్స్యాదే రంకనీయం శరీరకమ్. ౨౪౦. వేదోక్తకర్మణో౽న్యేన విప్రస్యార్థో న కశ్చన, సగుణం బ్రహ్మ సంసేవ్యమితిచేత్సేవ్యతాం ముదా. ౨౪౧. శివవిష్ణ్వాదిరూపం తత్సంత్యక్త్వా చిహ్నధారణమ్, విప్రః సంత్యక్తసంధ్యాదికర్మా దండం సమర్హతి. ౨౪౨. తస్మాన్మూఢమతిం త్యక్త్వా లింగశూన్యః ఫలోచితమ్, కురు కర్మైవ తేన త్వం శుద్ధో ముక్తిం గమిష్యసి. ౨౪౩. జ్ఞానలాభేన సో౽ప్యుక్తో జ్ఞానం ప్రాప్య గురోర్ముఖాత్, బభూవ లక్ష్మణాఖ్యో౽స్య శిష్యః పరమతాపసః. ౨౪౪. తతో౽న్యః కామకర్మాఖ్యో మనులోక సుసేవకః, ఆగత్యైతం నమస్కృత్య ప్రోవాచ పరమం గురుమ్. ౨౪౫. లోకానాం సంఘ ఏవాస్తి పరేశో౽తో ముముక్షుభిః, సేవనీయో భవద్భిర్వై సవిధానన్యబుద్ధిభిః. ౨౪౬. సత్యలోకాత్మికా ముక్తిస్తత్సేవాతో న చాన్యథా, ఇత్యుక్తః ప్రాహ భో మూఢతమ నానిత్యసేవయా. ౨౪౭. అనృతభూతయా ముక్తిస్సత్యరూపా న లభ్యతే, ఇత్యుక్తో౽సౌ గురుం నత్వా అద్వైతవృత్త్యాశ్రితో౽భవత్. ౨౪౮. తతస్తం గుణసేవాయాం తత్పరాః పరమం గురుమ్, నత్వోచుర్హి గుణాస్స్వామి న్కారణం జగతాం మతాః. ౨౪౯. బ్రహ్మాదీనాం హి కర్తారస్తేషాం సేవాపరా వయమ్, కృతార్థాస్సర్వసంపూజ్యాస్తేషాం సర్వమయత్నతః. ౨౫౦. భవద్భిరపి తే సేవ్యా ఇత్యుక్తః ప్రాహ తాన్ గురుః, జన్యోపాసనమత్యంతమయుక్తం మోక్ష సిద్ధయే. ౨౫౧. ఇత్యుక్తాః కుమతిం త్యక్త్వా శుద్ధాద్వైతపరాయణాః, తస్యైవ శిష్యతాం యాతాస్తతః కశ్చిత్సమాగతః. ౨౫౨. సాంఖ్యః ప్రధానవాదీ తం నత్వోవాచ పరం గురుమ్, ఉపాదానం ప్రధానం తు కారణం జగతః స్మృతం. ౨౫౩. స్మృతిః ప్రమాణమస్మాకం మన్వాదిస్మృతివద్యతే, గుణసామ్యం ప్రధానం స్యాన్మహత్తత్త్వాదికారణమ్. ౨౫౪. అవ్యక్తం వ్యక్తభావం చ జగత్యేకం పరాత్పరమ్, తదుపాసనమాత్రేణ ముక్తిస్సన్నిహితా నృణామ్. ౨౫౫. ఇత్యాది స్మర్యతే తస్మాత్సేవితవ్యమిదం మతమ్, ఇత్యుక్త ఆహ భోస్సాంఖ్య నైవం వేదవిరోధతః. ౨౫౬. స్మృతేర్వేదానుకూలాయాః ప్రామాణ్యం హి న చాన్యథా,అశబ్దత్వాత్ ప్రధానం తు జగతః కారణం న హి. ౨౫౭. వేదోక్తస్యేక్షితృత్వస్యాభావాదస్య జడస్య వై, నాశబ్దమీక్షతేరిత్యత్ర ఆచార్యైరుదీరితమ్. ౨౫౮. తస్మాత్స ఐక్షతేత్యాదిశ్రుతివాక్యాన్న కారణమ్, ప్రధానం

కింతు చైతన్యం పరం బ్రహ్మ సదాత్మకమ్. ౨౫౯. అతో మూఢమతిం త్యక్త్వా ఽద్వైతనిష్ఠో భవాధునా, ఇత్యుక్తః ప్రాహ నాశబ్దం ప్రధానం శ్రుతిరస్తి హి. ౨౬౦. అచింత్యమవ్యక్తమరూపమవ్యయం తథా ఽరసం నిత్యమగంధవచ్చ యత్, అనాద్యనంతం మహతః పరం ధ్రువం నిచాయ్య తం మృత్యుముఖాత్ప్రముచ్యతే. ౨౬౧. ఇత్యవ్యక్తేన శబ్దేన ప్రధానం ప్రతిపాదితమ్, ఇతి శ్రుత్వా గురుః ప్రాహ ప్రాజ్ఞః ప్రకరణాదినా. ౨౬౨. ఉక్తశబ్దేన సంప్రోక్తః కించ జ్ఞానం న సంభవేత్, గుణసామ్యసుసేవాతస్సత్వస్యోద్రేకరూపకమ్. ౨౬౩. తస్మాదేతన్మతం త్యక్త్వా ఽద్వైతవిద్యాం సమాశ్రితః, సుఖీభవేతి సంప్రోక్తః సాంఖ్యో ఽసౌ శిష్యతాం గతః. ౨౬౪. తతో ఽన్యస్తం నమస్కృత్య కాపిలో యోగవిత్తమః, ప్రాహ ప్రామాణికం యోగాన్ముక్తిరస్తీతి మే మతమ్. ౨౬౫. వివిక్తదేశే చ సుఖాసనస్థశ్శుచిస్సమగ్రీవశిరశ్శరీరః, అంత్యాశ్రమస్థస్సకలేంద్రియాణి నిరుధ్య భక్త్యా స్వగురుం ప్రణమ్య. ౨౬౬. హృత్పుండరీకం విరజం విశుద్ధం విచింత్య మధ్యే విశదం విశోకమ్, అచింత్య మవ్యక్తమనంతరూపం శివం ప్రశాంతమమృతం బ్రహ్మయోనిమ్. ౨౬౭. అనాదిమధ్యాంతవిహీనమేకం విభుం చిదానందమరూపమద్భుతమ్, ఉమాసహాయం పరమేశ్వరం ప్రభుం త్రిలోచనం నీలకంఠం ప్రశాంతమ్. ౨౬౮. ధ్యాత్వా మునిర్గచ్ఛతి భూతయోనిం సమస్తసాక్షిం తమసః పరస్తాత్, ఇత్యాదివాక్యైర్నిగమేషు సంస్థైః ప్రమాణతాం యాతి మతం మదీయమ్. ౨౬౯. కించాగమేషు సంప్రోక్తా జపవిద్యావిధానతః, భేదనం చక్రషట్కస్య తథా ప్రోక్తమతో మతమ్. ౨౭౦. ముక్త్యాకాంక్షిభిరాచార్య సేవనీయం ప్రయత్నతః, ఇత్యుక్త ఆహ మైవం భో వేదైర్దహరసంజ్ఞికా. ౨౭౧. విద్యోక్తా న త్వదుక్తో ఽయం యోగో మోక్షస్య కారణమ్. ౨౭౨. అజపామూలమంత్రస్య సో ఽహమిత్యర్థనిశ్చయాత్, జీవేశయోర్భిదాగంధాభావాద్యోగః కథం భవేత్. ౨౭౩. సర్వభూతస్థమాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని, సంపశ్యన్ బ్రహ్మ పరమం యాతి నాన్యేన హేతునా. ౨౭౪. ఇత్యాదిశ్రుతిభిర్మార్గో జ్ఞానాదన్యో నిషిధ్యతే, షట్చక్రభేదనాద్యో ఽయం ముక్తేః కించ శ్రుతిర్జగౌ. ౨౭౫. శాంత్యాదియుక్త ఆత్మానం పశ్యేదాత్మని కేవలమ్, అధికారీ శుద్ధచిత్తశ్శ్రవణాద్యైస్సుసాధనైః. ౨౭౬. వేదాంతవిజ్ఞానసునిశ్చితార్థాస్సన్న్యాసయోగాద్యతయశ్శుద్ధసత్వాః, తే బ్రహ్మలోకేషు పరాంతకాలే పరామృతాత్పరిముచ్యంతి సర్వే. ౨౭౭. ఇత్యాదిభిశ్శ్రౌతవచోభిరేవ యోగో భవత్ప్రోక్త ఉపేక్షణీయః, ఇత్యుక్త ఆచార్యమువాచ భూయో యతేఽపరిజ్ఞానవశాద్భ్రవిషి. ౨౭౮.

అజ్ఞాత్వా ఖేచరీం ముద్రాం బ్రహ్మజ్ఞోఽహమితి ద్విజః, యో వదేత్తస్య జిహ్వాయాం ఛేదం కుర్వీతి శాసనమ్. ౨౮౯. నదీత్రితయసంయోగం త్రికూటాఖ్యమితి ద్విజః, బ్రహ్మాహమితి యో బ్రూతే తజ్జిహ్వాచ్ఛేదమాచరేత్. ౨౯౦. అవిదిత్వా ద్విజో యస్తు శృంగాటకమతఃపరమ్, బ్రహ్మాహమితి యో బ్రూతే తజ్జిహ్వాచ్ఛేదమాచరేత్. ౨౯౧. మనోన్మన్యాస్స్వరూపం హి పూర్ణమండలమార్గతః, అవిదిత్వాఽబ్రవీద్బ్రహ్మేత్యస్య జిహ్వాం హి సంఛినేత్. ౨౯౨. అంగుష్ఠమాత్రస్య పుంసస్స్థానమజ్ఞానం వినా ద్విజః, బ్రహ్మాస్మీత్యుచ్యతే యేన తస్య జిహ్వాం హి సంఛినేత్. ౨౯౩. అవస్థాత్రితయస్థానం నీచోన్మత్త విగర్హితమ్, అజ్ఞాత్వా బ్రహ్మ యో బ్రూతే శిరస్తస్య పతత్యధః. ౨౯౪. లయవిత్పరమం యాతి బ్రహ్మ నాన్యేన వర్త్మనా, హఠవిత్పరమం స్థానం యాతి బ్రహ్మ సనాతనమ్. ౨౯౫. ఇత్యాదివచనైర్యోగస్సర్వదా మోక్షకాంక్షిభిః, భవద్భిరతియత్నేన స్వీకర్తవ్య ఇతీరితః, ౨౯౬. గురురాహ వృథైవ త్వం జల్పస్యజ్ఞానమోహితః, అష్టాంగయోగజా ముక్తిర్న తు కింతు విశుద్ధిదః. ౨౯౭. ఏకాగ్ర్యదస్తథా శ్రౌతో విరుద్ధో వేదతో న హి, ఖేచర్యాదికముద్రాయా విజ్ఞానేన వినా నహి. ౨౯౮. ముక్తిరిత్యుక్తిరత్యంతసాహసాదేవ నాన్యథా, బ్రహ్మజ్ఞానాదృతో ముక్తిం వేదో వదతి నాన్యతః. ౨౯౯. తస్మాచ్ఛ్రుతిప్రోదితకర్మనిష్ఠో విశుద్ధచిత్తః పురుషో వివేకీ, వైరాగ్యవాన్ శాంతిదమాదియుక్తో ముముక్షురాత్మానమజం సహిష్ణుః. ౩౦౦. గురోర్ముఖాత్తత్త్వమసీతి వాక్యం శ్రుత్వా విచార్యాఽఽత్మగతిం స సమ్యక్, సచ్చిత్సుఖం భేదవిహీనమద్ధా విజ్ఞాయ ముక్తో భవతీతి చోక్తః. ౩౦౧. నత్వా గురోః పాదయుగం సుభక్త్యా శిష్యో బభూవాథ పరాణువాదమ్, సమాశ్రితా ధీరశివాదయోఽన్యే సమాగతాః ప్రోచురిదం యతీశమ్. ౩౦౨. కర్తా పరేశోఽయముదీరితోఽస్తి సృష్టా స భూమ్యాద్యణుకాన్యనన్తి, నిత్యాన్ లయే తాన్స్వయమనక్తి చైషో భూమ్యాదిభిర్లోకగురుస్సలోకాన్. ౩౦౩. విధాయ సృష్ట్వా వివిధాంశ్చ జీవానాస్తే స్వయం సాక్షివదేవ పూర్ణః, ఇత్యుక్త ఆచార్య ఉవాచ మైవం శ్రుతేర్విరోధాచ్ఛృణు తద్విరోధమ్. ౩౦౪. పరాత్మనః ఖాదికసర్గ ఉక్తశ్శ్రుతౌ కథం తేషు తు నిత్యతాఽణోః, పరేశ ఏకః ఖలు నిత్యరూపో జన్యం జగత్సర్వమనిత్యమేవ. ౩౦౫. జగదీశాదజన్యత్వం శేషుచిద్యదివర్తతే, తస్య తత్త్వం న వక్తవ్యం సర్వస్యాజనకత్వతః. ౩౦౬. అధీత్య గౌతమీం విద్యాం సార్గాలీం యోనిమావిశేత్, ఇత్యాదివచనాత్తాం తు విహాయాద్వైతమాశ్రితాః. ౩౦౭. ముక్తా భవథ శుద్ధాత్మవిజ్ఞానాద్గురుభక్తిజాత్, ఇత్యుక్తాస్తే బభూవుశ్శ్రీవ శిష్యా

ధీరశివాదయః. ౨౯౮. ప్రాతస్స్నాత్వా త్రివేణ్యాం హి గురుశ్శిష్యసమన్వితః, ప్రాజ్ఞా
ద్గాత్వా ప్రవిశ్య పశ్చాద్ధాత్కాశీం కాశీశసంయుతామ్. ౨౯౯. స్తుతిభిః కరతాలైశ్చ శం
ఖాదినినదైస్తథా, చిత్రమాసీత్తత్ర మాసత్రితయం సంస్థితే గురౌ. ౩౦౦. స్వామినం
కేచిదాగత్య నత్వా తం కర్మవాదినః, ప్రోచుర్విశ్వస్య సృష్ట్యాదికర్మణో భవతి ప్రభో.
౩౦౧. రమ్యేణ కర్మణా రమ్యాం యోనిం విప్రాదికస్య వై, పాపేన కర్మణా పాపాం
శూద్రాదేస్తాం వ్రజంతి హి. ౩౦౨. కర్మణైవ హి సంసిద్ధిమాస్థితా జనకాదయః,
ఇత్యాదికైర్వచోభిర్ముముక్షుభిః కర్మ యత్నతః. ౩౦౩. కార్యం సుఖస్య సంప్రాప్తి
ర్మోక్ష ఇత్యభిధీయతే, ఇత్యుక్తః ప్రాహ నైవం యస్యైతత్కర్మేతి హి శ్రుతిః. ౩౦౪.
బ్రహ్మకార్యం జగద్బ్రూతే ధ్యేయం తత్కారణం తథా, ఇత్యుపక్రమ్య సంబ్రూతే
శంభురాకాశ మధ్యగః. ౩౦౫. ఋతం చ సత్యమిత్యాది శ్రుతిశ్చాస్తి విబోధికా,
బ్రహ్మణస్సూక్ష్మస్థూలాది విశ్వకారణరూపిణః. ౩౦౬. తస్మాత్సర్వజ్ఞ ఏవేశః కారణం
జగతో మతః, నైవ కర్మ జడత్వాద్యే మందాస్తేఽథాశ్రయంతి తత్. ౩౦౭. ఇత్యు
క్తాస్తే పరాం విద్యామాశ్రితాశ్శిష్యతాం గతాః, తతో వాభరణాఖ్యస్తం శిష్యైస్సహ
సమాగతః. ౩౦౮. నత్వోవాచ స చంద్రోఽసౌ సర్వలోకప్రకాశకః, దేవాదిపాలకః
పూర్ణిమాదౌ పూజ్యః ప్రయత్నతః. ౩౦౯. తదుపాసనయా ముక్తిరిత్యుక్తః ప్రాహ
నాస్తి సః, అనిత్యోపాసనాలభ్యో నిత్యో మోక్షః కదాచన. ౩౧౦. ఇష్టాపూర్తాదికం
కర్మ కృత్వా చంద్రస్య మండలమ్, ప్రాప్య భూయోఽస్య లోకస్య ప్రాప్తిరుక్తా
పరాత్మనా. ౩౧౧. ధూమో రాత్రిస్తథా కృష్ణష్షణ్మాసా దక్షిణాయనమ్, తత్ర చాంద్ర
మసం జ్యోతి ర్యోగీ ప్రాప్య నివర్తతే. ౩౧౨. ఏష దేవాన్నమిత్యుక్తం శ్రుతౌ
తస్మాన్న ముక్తతా, అన్నస్యాస్య సుసేవాతః కింతు సల్లోకసంస్థితిః. ౩౧౩. తస్మాన్మాధ
మతిం త్యక్త్వా శుద్ధాద్వైతం సమాశ్రితః, ముక్తో భవేతి సంప్రోక్తస్సచ్ఛిష్యోఽసౌ
బభూవ హ. ౩౧౪. తతో భౌమాదికానాం యే గ్రహాణాం సముపాసకాః, నమ
స్కృత్యోచురాచార్యం శంకరం తే కృపానిధిమ్. ౩౧౫. భౌమాదికస్య సేవాతో
ముక్తిర్వేదే ప్రచోదితా, తస్మాన్ముముక్షుభిస్సేవ్యా ఏవ ఏవ ప్రయత్నతః. ౩౧౬.
ఇత్యుక్త ఆహ లోకానాం గ్రహపీడానివృత్తయే, సేవా ప్రోక్తా న ముక్త్యర్థం సా
తు చేతనబోధతః. ౩౧౭. సదేవేత్యాదిభిర్వాక్యైర్వేదే సమ్యగుదీరితా, ఇతి శ్రుత్వా
ఽథ తే సర్వే గతాశ్శిష్యత్వమాదరాత్. ౩౧౮. తతః క్షపణకో నత్వా గురుమాహ
ప్రభో మయా, త్వదాశ్రయేణ షణ్మాసః కాలో నీతస్తతో మతమ్. ౩౧౯. మదీయం
శృణు కాలోఽయం పరంబ్రహ్మ సుసేవ్యతామ్, ముక్త్యర్థమితి సంప్రోక్తః ప్రాహ

కాలస్య జన్మహి. ౩౨౦. సంవత్సరోఽజాయత కాల ఏష ఇతి శ్రుతిః ప్రాహ తత్స
కుబుద్ధిమ్, విహాయ శుద్ధాద్వయమాశ్రితస్త్వం ముక్తో భవేత్యుక్త ఇమం మునీశమ్.
౩౨౧. సమస్తసర్వజ్ఞశిరోవతంసం నత్వాఽద్వయే బ్రహ్మణి సంరతోఽభూత్, తతః
పితౄణాం సముపాసకాస్తం సమాగతాః ప్రాహురిదం యతీశమ్. ౩౨౨. అగ్నిష్వాత్తా
దయశ్చంద్రమండలోపరివాసినః, నిత్యముక్తాస్త్రయస్తేషు మూర్తిహీనాః స్వమూర్తయః.
౩౨౩. చత్వారస్సేవనం తేషాం ధర్మాదిఫలదం స్మృతమ్, ముక్తిదం చైవ సంప్రోక్తం
సేవ్యాస్తే ఽతః ప్రయత్నతః. ౩౨౪. శ్రాద్ధకృత్సత్యవాదీ చ గృహస్థో ఽపి విము
చ్యతే, చాంద్రమాసప్రమాణేన పితృమధ్యాహ్నమీరితమ్. ౩౨౫. అమాతస్తత్ర కర్త
వ్యం శ్రాద్ధాది పరితుష్టయే, తేషామితి స సంప్రోక్తః ప్రాహ తాన్పరమో గురుః. ౩౨౬.
నైవం నేత్యాదివేదో హి కర్మ ముక్తేర్న సాధనమ్, ఇతి బ్రూతే పరం బ్రహ్మ ప్రాప్నో
త్యాత్మజ్ఞ ఇత్యపి. ౩౨౭. తస్మాత్కర్మాణి సంత్యజ్య శుద్ధచిత్తః పరేశ్వరమ్, శ్రుత్వా
గురుముఖాత్సమ్యగ్విచార్యాఽఽశు విముచ్యతే. ౩౨౮. ఇతి శ్రుత్వాఽథ తే
సర్వే సత్యశర్మాదయో గురుమ్, నత్వా తదుపదేశేన సంగతాః కృతకృత్యతామ్. ౩౨౯.
శంఖపాదాభిధః కశ్చిత్కుజ్వలీటస్తథైవ చ, సమాగత్యోచతుర్నత్వా యతీశం పరమం
గురుమ్. ౩౩౦. యత్ర నారాయణశ్శ్వేతే స సేవ్యశ్శైష ఈశ్వరః, గరుడో ఽథ విమో
క్షాయ తస్య వాహనతాం గతః. ౩౩౧. ఇత్యుక్త ఆహ చే దేవం నారాయణసుసేవనమ్,
కర్తవ్యం తేన శుద్ధాంతఃకరణో గురుముఖాత్పరమ్. ౩౩౨. శ్రుత్వా విచార్య విజ్ఞాయ
తతో ముక్తిం గమిష్యథ, ఇత్యుక్తౌ తౌ గురుం నత్వా సచ్ఛిష్యత్వముపాగతౌ. ౩౩౩.
చిరకీర్తిముఖాస్సిద్ధోపాసకాస్తత ఆగతాః, ప్రణమ్యోచుర్వయం మంత్రాల్లబ్ధ్వా
సిద్ధోపదేశతః. ౩౩౪. కృతకృత్యాస్తతో యూయం భవథైతన్మతానుగాః, శ్రీశైలా
దికశైలేషు ప్రాప్య మంత్రాదికాం ఛ్ఛుభామ్. ౩౩౫. సత్యనాథాదయస్సిద్ధాః కృతా
ర్థాశ్చిరజీవినః, తేషాం సముపదేశేన తథాభూతా వయం స్థితాః. ౩౩౬. విచిత్రాంజన
ముఖ్యాభిర్విద్యాభిస్సర్వవేదినః, తస్మాదస్మన్మతం భేత్తుం న శక్యం కేనచిద్యతే. ౩౩౭.
ఇత్యుక్త ఆచార్య ఉవాచ ఫల్గు ఫలేష్వభిర్భాషణమప్యయుక్తమ్, విచిత్రవేషైర్హి కి
యానిహార్థో దోషాప్తిరేవాస్తి పరస్వలాభాత్. ౩౩౮. తథా చిరం జీవనతః ఫలం
కో దేహో యతో దుఃఖమయో ఽస్తి సర్వదా, తస్మాద్విశుద్ధైః కిల సాధనీయో త్యా
గేన దేహస్య విముక్త్యుపాయః. ౩౩౯. శ్రుత్వాఽథ తే శిష్యవరా బభూవుర్గంధర్వ
శక్తాస్తత ఊచురార్యమ్,విశ్వావసూపాసనతో హి నాదవిజ్ఞానతో బిందుకలావిబోధాత్.

యతిరాడథ తేషు తేషు దేశేష్వితి పాషండపరాన్ ద్విజాన్విమథ్నన్, అపరాంతమహార్ణవోపకంఠం ప్రతిపేదే ప్రతివాదిదర్పహంతా. ౨౯. విలలాస చలత్తరంగహస్తైర్నదరాజో ఒభినయన్నిగూఢమర్థమ్, అవధీరితదుందుభిస్వనేన ప్రతివాదీవ మహాన్మహారవేణ. ౩౦. బహుళభ్రమవానయం జడాత్మా సుమనోభిర్మథితశ్చ పూర్వమేవ, ఇతి సింధుముపేక్ష్య స క్షమావానివ గోకర్ణముదారధీః ప్రతస్థే. ౩౧. అవ

---

౩౪౦. కృతకృత్యా వయం యూయమతో ముక్త్యభిలాషిణః, శ్రమం గాంధర్వవిద్యాయాం కురుధ్వం సర్వదైవ హి. ౩౪౧. ఇత్యుక్తశ్శ్రీగురుః ప్రాహ మైవం వేదవిరోధతః, తత్ర శబ్దాద్యతీతత్వం బ్రహ్మణః ప్రతిపాదితమ్. ౩౪౨. అశబ్దమస్పర్శమరూపమవ్యయం తథా ఽరసం నిత్యమగంధవచ్చ యత్, అనాద్యనంతం మహతః పరం ధ్రువం నిచాయ్య తం మృత్యుముఖాత్ప్రముచ్యతే. ౩౪౩. ఇతి స్మృతౌ తథా ప్రోక్తపరశ్శబ్దాద్యగోచరః, నాదబిందుకళాతీతం యస్తం వేద స వేదవిత్. ౩౪౪. ఇతి తస్మాద్భవంతో ఽపి బ్రహ్మ నాదాద్యగోచరమ్, భజధ్వం తేన ముక్తిం తు గమిష్యథ న సంశయః. ౩౪౫. ఇత్యుక్తాశ్శిష్యతాం యాతాస్తతో వైతాలసేవకాః, చితాభస్మానులిప్తాంగా భూతసేవారతాస్తథా. ౩౪౬. బభాషిరే గురుం నత్వా స్వామిన్భూతాద్యుపాసకాః, సర్వలోకవశీకారే సమర్థా ఇతి తద్వచః. ౩౪౭. శ్రుత్వోవాచ యతీశస్తాన్న యుక్తం భవతాం మతమ్, బ్రాహ్మణానాం న సంప్రోక్తా యతో భూతాద్యుపాసనా. ౩౪౮. అపసర్పంతు యే భూతా యే భూతా భువి సంస్థితాః, యే భూతా విఘ్నకర్తారస్తే నశ్యంతు శివాజ్ఞయా. ౩౪౯. ఇత్యాదివచనాత్తస్మాద్భ్రష్టాచారం విహాయ తమ్, స్వవర్ణోచితకర్మాణి కురుతాద్వైతమాశ్రితాః. ౩౫౦. స్వకర్మహీనా న గతిం లభంతే శ్రుత్వేదమాచార్యవరం ప్రణమ్య, స్వకర్మశీలాః కిల పంచపూజాపరాయణాశ్శివ్యవరా బభూవుః. ౩౫౧. ౨౮. తదేతత్సర్వం సంక్షిప్యాహ—యతిరాడితి. అపరాంతమహార్ణవోపకంఠం పశ్చిమసముద్రసమీపమ్. ౨౯. చలద్భిస్తరంగాత్మకైర్హస్తైస్తథావధీరితస్తిరస్కృతో దుందుభిస్వనో యేన తథాభూతేన మహతా శబ్దేన నిగూఢమర్థమభినయన్ప్రకటయన్మహాన్నదరాజః సముద్రః ప్రతివాదివద్విలలాస విశుశుభే. ౩౦. ఆచార్యైస్తర్హి కిమిత్యుపేక్షిత ఇత్యాశంక్యాహ—బహుళేతి. ప్రతివాదితుల్యో ఽపి బహుళావర్తలక్షణభ్రమవాన్ జడాత్మా పునశ్చ దేవలక్షణైః సంస్కృతచిత్తైః పండితైః పురైవ మథితశ్చేతి హేతోస్సముద్రముపేక్ష్య స శ్రీశంకరాచార్యః క్షమావానివోదారధీర్గోకర్ణం ప్రతస్థే. ఇవశబ్ద ఉత్ప్రేక్షార్థకః. ౩౧. స శ్రీశంకరస్తత్ర సరిత్పతిం సముద్రమవగాహ్య హి

గాహ్యా సరిత్పతిం సతత్ర ప్రియమాసాద్య తుషారశైలపుత్ర్యాః, స్తవసత్తమమద్భుతార్థచిత్రం రచయామాస భుజంగవృత్తరమ్యమ్. 3౨. తదనంతరమాగమాంతవిద్యాం ప్రణతేభ్యః ప్రతిపాదయంతమేనమ్, హరదత్తసమాహ్వయోఽధిగమ్య స్వగురుం సంగిరతే స్మ నీలకంఠమ్. 33. భగవన్నిహ శంకరాభిధానో యతిరాగత్య జిగీషురార్యపాదాన్, స్వవశీకృతభట్టమండనాదిస్సహ శిష్యైర్గిరిశాలయే సమాస్తే. 3౪. ఇతి తద్వచనం నిశమ్య సమ్యగ్గ్రథితానేకనిబంధరత్నహారః, శివతత్పరసూత్రభాష్యకర్తా ప్రహసన్వాచమువాచ శైవవర్యః. 3౫. సరితాం పతిమేష శోషయేద్వా సవితారం వియతః ప్రపాతయేద్వా, పటవత్సురవర్త్మ వేష్టయేద్వా విజయే నైవ తథాఽపి మే సమర్థః. 3౬. పరపక్షతమిస్రచంచదర్కైర్మమ తర్కైర్బహుధా విశీర్యమాణమ్, అధునైవ మతం నిజం స పశ్యత్వితి జల్పన్నిరగాదనల్పకోపః. 3౭. సితభూతితరంగితాఖిలాంగైః స్ఫుటరుద్రాక్షకలాపకమ్రకణ్ఠైః, పరివీతమధీతశైవశాస్త్రైర్మునిరాయాంతమముం

మాచలసుతాయాః పార్వత్యాః ప్రియం మహాదేవమాసాద్య. 'చతుర్భిర్యకారైర్భుజంగప్రయాత' మిత్యుక్తలక్షణభుజంగప్రయాతవృత్తై రమ్య మద్భుతైరర్థైర్విచిత్రం స్తవసత్తమం రచయామాస. 3౨. స్తవసత్తమరచనానంతరం వేదాంతవిద్యాం నమ్రీభూతేభ్యో వినేయేభ్యః ప్రతిపాదయంతమేనం శ్రీశంకరం హరదత్తసమాఖ్యో ఽధిగమ్య స్వగురుం నీలకంఠం ప్రోక్తవాన్. 33. యత్ ప్రోక్తవాంస్తదుదాహరతి— హే భగవన్ శంకరాఖ్యో యతిరార్యపాదాన్ భవతో విజిగీషురిహాగత్య శిష్యైస్సహ శివాలయే సమాస్తే, తస్యోపేక్షణీయత్వం వారయతి—స్వవశీకృతా భట్టపాదమండనమిశ్రాదయో యేన సః. 3౪. ఇతి తస్య హరదత్తస్య వచనం శ్రుత్వా సమ్యగ్గ్రథితానేకనిబంధలక్షణై రత్నైర్హారో యేన. పునశ్చ శివతత్పరస్యాథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసేత్యాదిసూత్రాణాం భాష్యస్య కర్తా స శైవవర్యః ప్రహసన్వాచమువాచ. 3౫. వాచమేవ సగర్వాముదాహరతి—యద్యేష యతిస్సముద్రం శోషయేత్ యది వా గగనాత్సవితారం సూర్యం ప్రపాతయేత్. యది వా పటవదాకాశం వేష్టయేత్తథాపి మే విజయే సమర్థో నైవ భవేత్. 3౬. పరపక్షలక్షణాంధకారాణాం నివారణే స్ఫురద్భిః సూర్యైర్మమ తర్కైరధునైవానేకధా విశీర్యమాణం నిజం మతం స యతిః పశ్యతు ఇతి జల్పన్ననల్పకోపో నీలకంఠో నిర్గతవాన్. 3౭. శ్వేతభూత్యా వ్యాప్తాన్యంగాని యేషాం పునశ్చ స్ఫుటరుద్రాక్షాణాం సమూహేన కమ్రాః కమనీయాః

దదర్శ శిష్యైః. ౩౮. అధిగత్య మహర్షిసన్నికర్షం కవిరాత్మపక్షమేషః, శుకతాతకృతాత్మశాస్త్రతః ప్రాక్కపిలాచార్య ఇవాత్మశాస్త్రమద్ధా. ౩౯. భగవన్ క్షణమాత్రమిష్యతాం తత్ప్రథమం తు స్ఫురదుక్తిపాటవం మే, ఇతి దేశికపుంగవం నివార్య వ్యవదత్తేన సురేశ్వరస్సుధీశః. ౪౦. సుమతే తవ కౌశలం విజానే స్వయమేవైష మునిః ప్రతిబ్రవీతు, ఇతి తం వినివర్త్య నీలకణ్ఠో యతికణ్ఠీరవసమ్ముఖస్తదాసీత్. ౪౧. పరపక్షబిసావలీమరాళైర్వచనైస్తస్య మతం చఖండ దండీ, అథ నీలగలః స్వపక్షరక్షాం జహదద్వైతమపాకరిష్ణురూచే. ౪౨. ప్రశమిన్ తదసీతి యస్త్రయ్యాన్తైః కథితో ఽర్థస్స న యుజ్యతే త్వదిష్టః, అభిదా తిమిరప్రకాశయోః కిం ఘటతే హంత విరుద్ధధర్మవత్త్వాత్. ౪౩. రవితత్ప్రతిబింబయోరివాభిద్ఘటతామిత్యపి తత్త్వ

కంఠా యేషాం తథాభూతైరధీతశైవశాస్త్రైశ్శిష్యైః పరివేష్టితమాయాంతమముం నీలకంఠం మునిశ్శ్రీశంకరో దదర్శ. ౩౮. మహర్షే శ్రీశంకరాచార్యస్య సన్నికర్షం సమీపం ప్రాప్యైషః కవిర్నీలకంఠ ఆత్మపక్షమాత్మీయపక్షం సమ్యక్ స్థాపితవాన్. తత్రోపమానమాహ—శుకస్య తాతేన శ్రీవేదవ్యాసేన కృతాదాత్మప్రతిపాదకాచ్ఛాస్త్రాచ్ఛారీరకమీమాంసాసంజ్ఞకాత్ప్రాగ్యథా కపిలాచార్యస్సాక్షాత్స్వశాస్త్రం స్థాపితవాన్ తద్వత్. ౩౯. తదానీం స్వగురుం నివార్య సురేశ్వరో వివాదం కృతవానిత్యాహ— హే భగవన్ క్షణమాత్రం ప్రథమం తు మే తత్స్ఫురదుక్తిపాటవమిష్యతామితి దేశికపుంగవం నివార్య సుధీనామీశస్సురేశ్వరస్తేన నీలకణ్ఠేన వ్యవదత్. ౪౦. వివదమానం సురేశ్వరం ప్రతి నీలకణ్ఠో యదుక్తవాంస్తదాహ—హే సుమతే తవ కుశలతాం విజానే ఉతస్స్వయమేవైష మునిః ప్రతిబ్రవీతు ఇతి తం సురేశ్వరం వినివర్త్య తదా యతిసింహసంముఖ ఆసీత్. ౪౧. తతః పరపక్షలక్షణబిసావలీభక్షణే హంసైర్వచనైస్తస్య సమ్యక్ స్థాపితం మతం దండీ శ్రీశంకరశ్చఖండ ఖండితవాన్. అథానంతరం నీలకణ్ఠస్స్వపక్షరక్షాం త్యజన్నద్వైతమతం నిరాకర్తుమిచ్ఛురువాచ. ౪౨. యదూచే తదాహ పద్భిః—హే ప్రశమిన్ తత్త్వమస్యాదివేదత్రయ్యాం మస్తకైర్జీవేశ్వరాభేదలక్షణో యస్త్వదిష్టోఽర్థః కథితస్స న యుజ్యతే కిం తమఃప్రకాశయోరభేదో ఘటతే నైవ యుజ్యతే. తత్ర హేతుర్విరుద్ధధర్మవత్త్వాత్తథా చ జీవేశ్వరాభేదో న భవతి విరుద్ధధర్మవత్త్వాత్తమఃప్రకాశయోరివేతి యుక్తివిరోధాత్త్వదిష్టోఽర్థో వేదాంతైర్నైవ కథిత ఇతి భావః. ౪౩. నను రవితత్ప్రతిబింబయోర్వ్యభిచారశ్చాంచల్యాచాంచల్యాదివిరుద్ధధర్మవత్త్వే

తో న వాచ్యమ్, ముకురే ప్రతిబింబితస్య మిథ్యాత్వగతేర్వ్యోమ
శివాదిదేశికోక్త్యా. ౪౪. ముకురస్థముఖస్య బింబవక్త్రాద్భిదయా పార్శ్వ
గలోకలోకనేన, ప్రతిబింబితమాననం మృషా స్యాదితి భావత్కమ
తానుగోక్తికా చ. ౪౫. న చ మాయికజీవనిష్ఠమౌఢ్యేశ్వరసార్వజ్ఞ్యవిరు
ద్ధధర్మబాధాత్, ఉభయోరపి చిత్స్వరూపతాయా అవిశేషాదభి
దైవ వాస్తవీతి. ౪౬. న హి మానశతైః స్థితస్య బాధా ఽపరథా దత్త
జలాంజలిర్భిదా స్యాత్, విపరీతహయత్వగోత్వబాధాద్ధయపశ్వో
ర్నిజరూపకైక్యయుక్త్యా. ౪౭. యది మానగతస్య హానమిష్టం న భవే
త్తర్హి న చేశ్వరో ఽహమస్మి, ఇతి మానగతస్య జీవసర్వేశ్వరభేదస్య
న హానమప్యభీష్టమ్. ౪౮. ఇతి యుక్తిశతైస్స నీలకంఠః కవిరత్షో
భయదద్వితీయపక్షమ్, నిగమాన్తవచః ప్రకాశ్యమానం కలభః పద్మ

ఽప్యభేదాభావాభావస్య సత్త్వాత్తథా చ విరుద్ధధర్మయోరపి తయో రవితత్ప్రతిబింబయో
రివాభేదో యుజ్యతామిత్యాశంక్య పరిహరతి- రవితత్ప్రతిబింబయోరివ తత్త్వతో ఽభిన్న
భేదో ఘటతామిత్యపి న వాచ్యం తత్ర హేతుర్వ్యోమశివాదిదేశికోక్త్యా దర్పణే
ప్రతిబింబితస్య మిథ్యాత్వావగతేస్తథా చ బాధ్యస్య ప్రతిబింబస్యాభేదయోగ్యతాయా
అభావేన వ్యభిచారాభావాత్తద్దృష్టాంతేన జీవేశ్వరయోరభేదో న యుజ్యత ఇత్యర్థః.
౪౪. కించ భవదీయమతానుగా యుక్తిరప్యస్తీత్యాహ—బింబముఖాన్ముకురస్య ముఖ
స్య భేదేన సమీపస్థలోకావలోకనేన హేతునా ప్రతిబింబితం ముఖం మృషా స్యాదితి
భవదీయమతానుగోక్తికా చ. స్వార్థే కః. ౪౫. నను జీవనిష్ఠమౌఢ్యస్యేశ్వరసార్వజ్ఞ్యస్య
చ విరుద్ధధర్మస్య మాయికత్వేన బాధాదుభయోరపి చైతన్యస్వరూపతాయా అవిశేషా
ద్వాస్తవో ఽభేద ఏవేత్యాశంక్య పరిహారం ప్రతిజానీతే—న చేతి. ౪౬. తత్ర హేతు
మాహ—హి యస్మాత్ప్రమాణశతైః స్థితస్య విరుద్ధధర్మస్య బాధో న సంభవతి బాధా
భావేన మాయికత్వమప్యస్య నాస్తీతి భావః. విపక్షే బాధకమాహ—అపరథేతి. మాన
శతైః స్థితస్యాపి బాధాంగీకారే భేదో దత్తజలాంజలిస్స్యాత్. తత్ర యుక్తిమాహ—
విపరీతయోరశ్వత్వగోత్వయోర్బాధాదశ్వపశ్వోస్స్వరూపస్యైక్యమేవేతి యుక్త్యేత్యర్థః.
౪౭. యది ప్రత్యక్షాదిమానావగతస్య హానమిష్టం న భవేత్తర్హి న చేశ్వరో ఽహమ
స్మీతి ప్రత్యక్షప్రమాణావగతస్య జీవసర్వేశ్వరభేదస్య హానమప్యభీష్టం న భవేదిత్యర్థః.
౪౮. ఇత్యేవం యుక్తిశతైస్స కవిర్నీలకణ్ఠో వేదాంతవచోభిః ప్రకాశ్యమానమద్వైత

వనం యథా ప్రఫుల్లమ్. ౭౯. అథ నీలగళోక్తదోషజాలో భగవా
నేవమవోచదస్తు కామమ్, శృణు తత్త్వమసీతి సంప్రదాయశ్రుతి
వాక్యస్య పరావరేఽభిసంధిమ్. ౮౦. నను వాచ్యగతా విరుద్ధతాధీ
రిహ సోఽసావితి వద్విరోధహానే, అవిరోధి తు వాచ్యమాదదైక్యం
పదయుగ్మం స్ఫుటమాహ కో విరోధః. ౮౧. యదిహోక్తమతిప్ర
సంజనం భో న భవేన్నహి గవాశ్వయోః ప్రమాణమ్, అభిదా
ఘటకం తయోర్యతః స్యాదుభయోర్లక్షణయాఽభిదానుభూతిః.
౮౨. నను మౌఢ్యసమస్తవిత్త్వధర్మాన్వితజీవేశ్వరరూపతోఽతిరిక్తమ్,
ఉభయోః పరినిష్ఠితం స్వరూపం బత నాస్త్యేవ యతోఽత్ర లక్షణా
స్యాత్. ౮౩. ఇతి చేన్న సమీక్ష్యమాణజీవేశ్వరరూపస్య చ కల్పితత్వ
యుక్త్యా, తదధిష్ఠితసత్యవస్తునోఽద్ధా నియమేనైవ సదాఽభ్యుపేయ

పక్షమక్షోభయత్. యథా ప్రఫుల్లం సరోజవనం హస్తిపోతః క్షోభయతి తద్వత్. ౭౯.
అథ తత్కృతాద్వైతపక్షక్షోభానంతరం నీలకణ్ఠేనోక్తం దోషజాలం యస్మై స భగవాం
శ్ఛంకరాచార్య ఉవాచ. ఏవం త్వదుక్తం యథేష్టమస్తు తథాపి తత్త్వమసీతి సంప్రదాయ
శ్రుతివాక్యస్య పరావరేఽభిసంధిమభిప్రాయం శృణు, పరే బ్రహ్మాదయోఽవరే యస్మా
త్తథాభూతేఽఖండైకరసే. యద్వా కార్యోపాధికో జీవః కారణోపాధిరీశ్వర ఇత్యు
క్తత్వాత్కారణాభిన్నే కార్యే. ౮౦. ఇహ తత్త్వమసి వాక్యే సోఽయమితి వద్విరు
ద్ధతాబుద్ధిర్నను వాచ్యగతాన్నతు లక్ష్యగతా తథా చ భాగలక్షణయా తస్య విరోధస్య
హానే సతి అవిరోధి వాచ్యం చైతన్యమాత్రం తు స్వీకుర్వత్తత్త్వమితి పదద్వయ
మైక్యం స్ఫుటమాహాతః కోఽపి విరోధో నాస్తి. ౮౧. యత్త్వపరథేత్యాద్యుక్తం
తత్రాహ—యదితి. ఇహైవముచ్యమానే యోఽతిప్రసంగస్త్వయోక్తస్స న భవేత్
హి యస్మాద్గవాశ్వయోరభేదఘటకం ప్రమాణం నాస్తి. యతః ప్రమాణాత్తయోర్గ
వాశ్వయోరుభయోర్భాగలక్షణయా భేదానుభవస్స్యాదిత్యర్థః. ౮౨. నీలకంఠ
శ్శంకతే— నను మౌఢ్యధర్మాన్వితజీవస్వరూపాత్సర్వజ్ఞత్వధర్మయుక్తేశ్వరస్వరూపా
చ్చాతిరిక్తముభయోః జీవేశ్వరయోః పరినిష్ఠితం స్వరూపం ఖలు నాస్త్యేవ. యత
స్తథాభూతస్వరూపసత్త్వాదత్ర స్వరూపే లక్షణా స్యాత్. యద్వా తత్ర తత్త్వమసి
వాక్యే. ౮౩. పరిహారతీతి చేన్న—తత్ర హేతుమాహ—మౌఢ్యాదివిరుద్ధధర్మవిశిష్టం జీవాది
రూపం కల్పితం దృశ్యత్వాచ్ఛుక్తిరూప్యాదివదితి పరిదృశ్యమానజీవేశ్వరస్వరూపస్య
కల్పితత్వయుక్త్యా తేన స్వరూపేణాధిష్ఠితస్య తదధిష్ఠానస్య సత్యస్య వస్తునస్సదా

తాయాః. ౫౪. భవతాఽపి తథాహి దృశ్యదేహాద్యహమంతస్య
జడత్వమభ్యుపేయమ్, పరిశిష్టము పేయమేకరూపం నను కించిద్ధి త
దేవ తస్య రూపమ్. ౫౫. జగతో ఽసత ఏవమేవ యుక్త్యా త్వనిరూ
ప్యత్వత ఏవ కల్పితత్వాత్, తదధిష్ఠితభూతరూపమేష్యన్ననుకించిద్ధి త
దీశ్వరస్య సత్యమ్ ౫౬. తదిహ శ్రుతిగోభయస్వరూపే నిరుపాధా
న హి మాధ్యసర్వవిత్త్వే, న జపాకుసుమాత్తలోహితిమ్నః స్ఫటికే స్యా
న్నిరుపాధికే ప్రసక్తిః. ౫౭. అపి భేదధియో యథార్థతాయాం న
భయం భేదదృశః శ్రుతిర్బ్రవీతు, విపరీతదృశో హ్యనర్థయోగో న
భిదా ధీర్విపరీతధీర్యతస్స్యాత్. ౫౮. అభిదా శ్రుతిగా ఽప్యతాత్త్వి

నియమేనైవ సాక్షాదభ్యుపగంతవ్యత్వాదద్వైత్యస్య పూర్వపదేన వా సంబంధః. ౫౪.
నన్వభ్యుపగంతవ్యం భవద్భిర్మయా తు నాభ్యుపగమ్యత ఇత్యాశంక్యాదౌ సమీక్ష్య
మాణజీవస్వరూపాధిష్ఠానమభ్యుపేయమేవేత్యాహ—భవతాఽపీతి. హి యస్మాద్భవతా
ఽపి దృశ్యస్య దేహాదేరహమంతస్య జడత్వమభ్యుపేయం తస్య జీవస్య పరిశిష్టం తదేవ
కించిత్సత్యం రూపం స్వీకర్తవ్యమేవ. ౫౫. తథేశ్వరస్వరూపమపీత్యాహ-అసతో జగ
తో వ్యతిరిక్తం ప్రతి విమతం కల్పితమనిరూప్యత్వాద్రజ్జూరగవదిత్యేవమేవ యుక్త్యా
కల్పితత్వాత్కించిద్ధి తత్సత్యమీశ్వరస్య జగదధిష్ఠానభూతం రూపమేష్యమపశ్య
మంగీకార్యమిత్యర్థః. ౫౬. తత్తస్మాదిహ శ్రుతిగమ్యే నిరుపాధావుభయస్వరూపే
మాధ్యసర్వవిత్త్వే నైవ స్తః. తత్ర దృష్టాంతమాహ—జపాపుష్పాత్ప్రాప్తస్య లౌహిత్య
తిమ్నో నిరుపాధికే స్ఫటికే ప్రసక్తిర్న హి స్యాత్తద్వత్. ౫౭. అపిచ భేదధియో
యథార్థతాయాం భేదదృశః పురుషస్య. "మృత్యోస్స మృత్యుమాప్నోతి య ఇహ
నానేవ పశ్యతి యదుదరమంతరం కురుతే ఽథ తస్య భయం భవతీ"త్యాది శ్రుతిర్భ
యం న బ్రవీతు న బ్రూయాత్. హి యస్మాదనర్థసంబంధో విపరీతదర్శినస్స్యాత్.
యతశ్చ భిదాధీర్భేదబుద్ధిర్విపరీతధీర్న స్యాత్తథాచోక్తశ్రుత్యా భేదదర్శినో
భయస్యోక్తత్వాదనర్థయోగస్య చ విపరీతదర్శిన ఏవ యుక్తత్వాద్భేదధీర్విపరీతధీ
రేవేత్యర్థః. ౫౮. ఏవం భేదదృశశ్శ్రుతయా ఽన్యథానుపపత్త్యా భేదబుద్ధేర్విపరీత
ధీత్వముపవర్ణ్య. "తత్ర కో మోహః కశ్శోక ఏకత్వమనుపశ్యతః" ఇతి శ్రుత్యా
అభేదజ్ఞానే శ్రుతపురుషార్థాన్యథానుపపత్త్యా ఽభేదస్య తాత్త్వికత్వమావిష్కరోతి—
అభిదా అభేదః శ్రుతిగా ఽప్యతాత్త్వికీ అయథార్థా చేత్తర్హి తద్గతా తస్యా అభి
దాయా గతౌ జ్ఞానే పురుషార్థస్య శ్రవణం న స్యాత్. యత్తు యది మానగతస్యేత్యాది

కీ చేత్పురుషార్థశ్రవణం న తద్గతౌ స్యాత్, అశివో ఽహమితి భ్రమస్య శాస్త్రాద్విఘమానత్వగతేరివాస్తి బాధః. ౫౯. తదబాధితకల్పనాత్క్షతిరోన్న శ్రుతి సిద్ధాఽఽత్మపరైక్యబుద్ధిబాధః, నిగమాత్ప్రబలం విలోక్యతే మాకరణం యేన తదీరితస్య బాధః. ౬౦ ఋషిభిర్బహుధా పరాత్మతత్త్వం పురుషార్థస్య చ తత్త్వమప్యథోక్తమ్, తదపాస్య నిరూపితప్రకారో భవతా ఽసౌ కథమేకఏవ ధార్యః. ౬౧. ప్రబలశ్రుతిమానతో విరోధే బలహీనస్మృతివాచ ఏవ నేయాః, ఇతి నీతిబలాత్త్రయీవిరుద్ధం న ఋషీణాం వచనం ప్రమాత్వమీయాత్. ౬౨. నను యుక్తియుతం మహర్షివాక్యం శ్రుతివద్గ్రాహ్యతమం పరం తథా హి, ప్రతిదేహమసౌ విభిన్న ఆత్మా సుఖదుఃఖాదివిచిత్రతావలోకాత్,

---

తత్రాహ శివోఽహమితి భ్రమస్య ప్రత్యక్షసిద్ధచంద్రగతప్రాదేశమానత్వబుద్ధేరివశాస్త్రాద్బాధో ఽస్తి. తథా చ న చేశ్వరో ఽహమస్మీతి బుద్ధిర్భ్రమశ్శాస్త్రేణ బాధ్యమానత్వాద్విఘమానత్వబుద్ధివత్తస్య బాధేన చాభేద ఏవ శ్రుతిగమ్యో వాస్తవ ఇతి భావః. యతఏవమతస్తదబాధితకల్పనాయాః క్షతిః క్షయో న తు శ్రుతిసిద్ధాత్మపరైక్యబుద్ధిబాధో ఽతస్తదబాధితత్వకల్పనాక్షతేశ్శ్రుతోరోన్నక్తబుద్ధిబాధ. ఇతి పాఠాంతరే వ్యాఖ్యేయం. కుతో నాస్తీతి వదంతం ప్రత్యాహ—నిగమాత్ప్రబలం ప్రమాకరణం ప్రమాణం కిం విలోక్యతే యేన నిగమోక్తస్యాత్మపరైక్యస్య బాధస్స్యాత్. ౫౯ - ౬౦. నీలకణ్ఠ ఆహ-ఋషిభిః కపిలాదిభిర్బహుధా పరాత్మతత్త్వమథ పురుషార్థస్య చ తత్త్వమప్యుక్తం తదపాస్య ఏకఏవ నిరూపితప్రకారో భవతా కథం ధార్యో బహూనామనుసరణస్య న్యాయ్యత్వాత్.౬౧. పరిహరతి—ప్రబలశ్రుతి ప్రమాణేన విరోధే సతి బలహీనాః స్మృతివాచ ఏవ నాంగీకర్తవ్యా ఇతి నయబలాత్ వేదత్రయీవిరుద్ధమృషీణాం వచనం ప్రమాత్వం న ప్రాప్నుయాత్. తథా చ ప్రమాణలక్షణస్థో జైమిని న్యాయః. విరోధే త్వనపేక్షం స్యాదసతి హ్యనుమానమితి. "ఔదుంబరీం స్పృష్ట్వోద్గాయే" దితి శ్రుతేర్విరుద్ధాఽపి సర్వా వేష్టయితవ్యేతి స్మృతిర్మానం నవేతి విషయే ఽష్టకాదిస్మృతివన్మానమితి పూర్వపక్షే రాద్ధాంతస్తు పూర్వపక్షమపనుదతి. శ్రుతివిరోధే స్మృతేః ప్రామాణ్యమనపేక్షమనాదరణీయం స్యాద్ధి యస్మా దసతి విరోధే మూలశ్రుత్యనుమాపకతయా స్మృతిరపి మానమితి న్యాయార్థః. ఏవం చ వేదవిరుద్ధవచసాం బహూనామప్యనుసరణమన్యాయ్యమేవేతి భావః. ౬౨. ఏవముక్తో నీలకంఠశ్శంకతే చతుర్భిః—నను యుక్తియుక్తం మహర్షివాక్యం పరం కేవలం గ్రాహ్యతమం న తు

౬౩. యది చాత్మన ఏకతా తదానీమతిదుఃఖీ యువరాజసౌఖ్యమియా
యాత్, అముకః స సుఖీ ఽముకస్తు దుఃఖీత్యనుభూతిర్న భవే
త్తయోరభేదాత్. ౬౪. అయమేవ విదన్వితశ్చ కర్తా న హి కర్తృ
త్వమచేతనస్య దృష్టమ్, అత ఏవ భుజేర్భవేత్స కర్తా పరభోక్తృత్వ
మతిప్రసంగదుష్టమ్. ౬౫. పురుషార్థ ఇహైషదుఃఖనాశః సకలస్యాపి
సుఖస్య దుఃఖయుక్తాత్, అతిహేయతయా పుమర్థతాఽతో విషపృక్తా
న్నవదిత్యభేద్యయుక్తేః. ౬౬. ఇతి చేన్న సుఖాదిచిత్రతాయా మనసో
ధర్మతయాఽఽత్మభేదకత్వమ్, న కథంచన యుజ్యతే పునస్సా ఘటయే
త్ప్రత్యుత మానసీయభేదమ్. ౬౭. చితియోగవిశేష ఏవ దేహే కృతి
మత్తాఘటకోఽప్యచేతనే స్యాత్, తదభావత ఏవ కర్తృతా స్యాన్న

త్వాజ్యం యుక్తియుక్తత్వమేవ దర్శయితుమాహ-తథాహీతి. ౬౩. విపక్షే దోషమాహ-
యది చాత్మన ఏకతా స్యాత్తదానీమతిదుఃఖీ యువరాజసౌఖ్యం ప్రాప్నుయాత్ కిం
చాముకస్సుఖీ అముకస్తు దుఃఖీత్యనుభవో న స్యాత్తయోరభేదాత్. ౬౪. కించాత్మనో
ఽకర్తృత్వమచేతనస్యాంతఃకరణాదేః కర్తృత్వమితి భవన్మతమప్యయుక్తమిత్యాశయ
నాహ-అయమేవ జ్ఞానాన్వితః కర్తా హి యస్మాదచేతనస్య కర్తృత్వం న దృష్టం. అత
ఏవ భుజేరపి స ఆత్మా కర్తా భవేద్యతః కర్తురన్యస్య భోక్తృత్వం దేవదత్తకృతకర్మఫల
భోక్తృత్వం యజ్ఞదత్తస్య స్యాదిత్యతిప్రసంగేన దుష్టమ్. ౬౫. కించ మోక్షోఽపి
భవదభిమతోఽయుక్త ఇత్యాశయేనాహ-ఇహ లోకే వేదే వా. పురుషార్థోఽప్యేష
దుఃఖనాశ ఏవ న తు సుఖాప్తిస్తత్రాభేద్యాం యుక్తిమాహ - సర్వస్యాపి సుఖస్య దుఃఖ
యుక్తత్వాద్ధేయత్వేన విషపృక్తాన్నవత్పురుషార్థత్వం నాస్తీత్యభేద్యాయా యుక్తే
ర్హేతో స్తథాచాయం ప్రయోగః. విమతం, న పురుషార్థః. దుఃఖసంయుక్తత్వాత్.
విషసంపృక్తాన్నవత్. ౬౬. పరిహరతి-ఇతి చేన్నేతి. తత్ర సుఖదుఃఖాదిచిత్రతావలోక
నాదిహేతోః పక్షావృత్తిత్వేనాత్మభేదకత్వాభావే హేతుమాహ— సుఖాదిచిత్ర
తాయాః మనసో ధర్మత్వేనాత్మభేదకత్వం కథంచిదపి న యుజ్యతే ప్రత్యుత సాచి
త్రతా మానసీయం మనోనిష్ఠం భేదం ఘటయేత్. తస్యా మనోధర్మత్వే తు "కామః
సంకల్పః" ఇత్యాదిశ్రుతిర్మానమితి భావః. ౬౭. అథ నహీత్యాది యదుక్తం తత్రాహ -
చైతన్యయోగవిశేష ఏవ దేహాద్వయేఽచేతనేఽపి కర్తృత్వఘటకస్స్యాత్ తస్య
చితియోగవిశేషస్యాభావాదేవ తృణాదేః కర్తృతా న స్యాదితి కల్పనమేవ శ్రుత్యను

తృణాదేరితి కల్పనం వరీయః. ౭౮. విషయోత్థసుఖస్య దుఃఖయుక్త్వే ఽప్యలయం బ్రహ్మ సుఖం న దుఃఖయుక్తమ్, పురుషార్థతయా తదేవ గమ్యం న పునస్తుచ్ఛకదుఃఖనాశమాత్రమ్. ౭౯. ఇతి యుక్తిశతోప బృంహితార్థైర్వచనైశ్శ్రుత్యవరోధసౌవిదల్లైః, యతిరాత్మమతం ప్రసాధ్య శైవం పరకృద్దర్శనదారుణైరజైషీత్. ౮౦. విజితో యతిభూభృతా స శైవః సహగర్వేణ విసృజ్య చ స్వభాష్యమ్, శరణం ప్రతిపేదివాన్మహర్షిం హరదత్తప్రముఖైః సహాత్మశిష్యైః. ౮౧. యమినా వృషభేణ నీలకంఠం జితమాకర్ణ్య మనీషిధుర్యవర్యమ్, సహసోదయనాదయః కవీంద్రాః పరమద్వైతమాషశ్చకంపిరే స్మ. ౮౨. విషయేషు వితత్య నైజభాష్యాణ్యథ సౌరాష్ట్రముఖేషు తత్రతత్ర, బహుధా విబుధైః ప్రశస్యమానో భగవాన్ద్వారవతీం పురీం వివేశ. ౮౩. భుజయోరతితప్తశంఖచక్రాకృతిలోహాహతసంభృతవ్రణాంకాః, శర

తూలత్వాచ్ఛ్రేష్ఠమిత్యర్థః. ౭౮. యదపి పురుషార్థ ఇత్యాది తత్రాహ-విషయోత్థసుఖస్య దుఃఖయుక్తత్వే ఽపి నాశరహితం బ్రహ్మసుఖం న దుఃఖయుక్తం. "ఆనందం బ్రహ్మణో విద్వాన్న బిభేతి కుతశ్చన" "తత్ర కో మోహః కః శోక ఏకత్వమనుపశ్యతః" ఇత్యాదిశ్రుతేస్తస్మాత్తదేవ పురుషార్థతయాఽవగమ్యం న తు తుచ్ఛకం దుఃఖనాశమాత్రం స్వార్థే తద్ధితః. ౭౯. ఇత్యేవం యుక్తిశతైరుపబృంహితో ఽర్థో యేషాం తైః పునశ్చ "సౌవిదల్లాః కంచుకినః" ఇత్యమరాచ్ఛ్రుత్యవరోధకంచుకవద్భిర్వచనైర్యతిశ్శ్రీశంకరాచార్యస్స్వీయమద్వైతమతం ప్రసాధ్య పరకృచ్ఛాస్త్రస్య దారుణైస్తథాభూతైర్వచనైః శైవం మతమజైషీత్. నిరాకరణేన జితవాన్. ౮౦. యతిరాజేన విజితస్స శైవో నీలకంఠో గర్వేణ సహ స్వభాష్యం విసృజ్య చ పునర్హరదత్తప్రముఖైరాత్మశిష్యైస్సహ మహర్షిం శరణం ప్రాప్తవాన్. ౮౧. పరమత్యంతం చకంపిరే స్మేతి పాదపూరణే. ౮౨. అథ సౌరాష్ట్రాదిషు తత్రతత్ర దేశేషు స్వీయభాష్యాణి ప్రసార్య విబుధైస్సుపండితైర్దైవైశ్చ బహుధా స్తూయమానో భగవాన్ శంకరో ద్వారవతీం పురీం వివేశ. ౮౩. భుజయోరతితప్తేన శంఖచక్రాకృతిలోహేనాహతేషు తాడితేష్వవయవేషు సంభృతాని సమాసాదితాని వ్రణానామంకాని యైః పునశ్చ శరదణ్డసదృశ (హోర్ధ్వపుండ్రో) యేషాం పునశ్చ తులసీపత్రైస్సనాథః కర్ణదేశో యేషాం తే. శతశః పాంచరాత్రాస్సమవేత్యావృతం మోక్షం పంచభిదావిదాం జీవేశ్వరభేదో జీవానాం పరస్పరభేదో జీనానామచితాం భేద ఈశ్వరస్యాచితాంభేదః

దండసహోదరోర్ధ్వపుండ్రాస్తులసీపర్ణసనాథకర్ణదేశాః. ౭౪. శతశస్స మవేత్య పాంచరాత్రాస్త్వమృతం పంచభిదావిదాం వదంతః, ముని శిష్యవరైరతిప్రగల్భైర్మృగరాజైరివ కుంజరాః ప్రభగ్నాః. ౭౫. ఇతి వైష్ణవశైవశాక్తసౌరప్రముఖానాత్మవశంవదాన్విధాయ, అతివేల వచోఝరీనిరస్తప్రతివాద్యుజ్జయినీం పురీమయాసీత్. ౭౬. సపది ప్రతినాదితః పయోదస్వనశంకాకులగేహకేకిజాలైః శశభృన్ముకుటాగ్రహాణామృదంగధ్వనిరశ్రూయత తత్ర మూర్ఛితాశః. ౭౭. మకరధ్వజ విద్విడాప్తివిద్వాఞ్ఛ్రమహృత్పుష్పసుగంధవన్మరుద్భిః, అగరూద్భవ ధూపధూపితాశం సమహాకాలనివేశనం వివేశ. ౭౮. భగవానభివంద్య చంద్రమౌళిం మునిబృందైరభివంద్యపాదపద్మః, శ్రమహారిణి మంటపే మనోజ్ఞే స విశశ్రామ విసృత్వరప్రభావః ౭౯. కవయే కథయాస్మదీయ వార్తామిహ సౌమ్యేతి స భట్టభాస్కరాయ, విససర్జ వశంవదాగ్ర గణ్యం మునిరభ్యర్ణగతం సనందనార్యమ్. ౮౦. అభిరూపకులావతం సభూతం బహుధా వ్యాకృతసర్వవేదరాశిమ్, తమయత్ననిరస్తదుస్స

అచితాంచ పరస్పరభేదఇత్యేవం పంచవిధభేదవిదాం వదంతః ప్రగల్భైర్మునిశిష్యవరైః సింహైరిభా ఇవ భగ్నా ఇతి ద్వయోరర్థః. ౭౪ - ౭౫. ఇత్యేవం శైవాదీనాత్మవశం వదంతీతి తథావిధాన్విధాయాఽతిక్రాంతవేలాభిర్వచోఝరీభిర్నిరస్తాః ప్రతివాదినో యేన స ఉజ్జయినీం పురీం ప్రాప్తవాన్. ౭౬. పయోదస్వనశంకయా మేఘశబ్దాశంకయా వ్యాకులైర్గేహే మందిరాదౌ రుద్ధైర్మయూరసముదాయైస్తత్క్షణే ప్రతినాదితః పునశ్చ వ్యాప్తా దిశో యేన తథాభూతశ్చంద్రశేఖరస్య మహాకాళాఖ్యశివస్యైతత్సంబంధి మృదంగానాం ధ్వనిస్తత్రోజ్జయిన్యామశ్రూయత. ౭౭. మకరధ్వజవిద్విషః కామవిద్విషశ్శివస్య ప్రాప్తిం జానాతీతి తథాభూతస్స మహాకాలమందిరం వివేశ. తద్విశినష్టి- పుష్పసుగంధవద్వాయుభిః శ్రమహృత్. పునశ్చాగరూద్భవధూపేన ధూపితా ఆశా యత్ర తత్. ౭౮. మునిసంఘైరభివంద్యపాదపద్మః విసృత్వరః ప్రసరణశీలః ప్రభావో యస్య స భగవాన్ శంకరశ్చంద్రశేఖరం మహాకాళేశ్వరమభివంద్య శ్రమహారిణి మనోజ్ఞే మండపే విశ్రామం కృతవాన్. ౭౯. విశ్రమ్య యత్కృతవాంస్తదాహ— ఇహాస్యాం పుర్యాం భట్టభాస్కరాయ కవయే ఽస్మదీయవార్తాం హే సౌమ్య కథయేత్యుక్త్వా స మునిర్వశంవదాగ్రగణ్యం సమీపశిష్యాగ్రగణ్యం గతం పద్మపాదార్యం విససర్జ. ౮౦. వాపదూకో ఽతివక్తా సనందనార్యస్తం ప్రతిపద్యోవాచ తం విశినష్టి

పత్నం ప్రతిపద్యేత్థమువాచ వావదూకః. ౨౧. జయతి స్మ దిగంతగీత
కీర్తిర్భగవాంశ్శంకరయోగిచక్రవర్తీ, ప్రథయన్పరమాద్వితీయతత్త్వం
శమయంస్తత్పరిపంథివాదిదర్పమ్ ౨౨ స జగాద బుధాగ్రణీర్భవంతం
కుమతోత్ప్రేక్షితసూత్రవృత్తిజాలమ్, అభిభూయ వయం త్రయీశి
ఖానాం సమవాదిష్మ పరావరే ఽభిసంధిమ్. ౨౩. తదిదం పరిగృహ్య
తాం మనీషిన్మనసా ఽఽలోచ్య నిరస్య దుర్మతం స్వమ్, అథవాస్మదు
దగ్రతర్కవజ్రప్రతిఘాతాత్పరిరక్ష్యతాం స్వపక్షః. ౨౪. ఇతి తా
మవహేళపూర్వవర్ణాం గిరమాకర్ణ్య తదా స లబ్ధవర్ణః, యశసాం
నిధిరీషదాత్తరోష స్తమువాచ ప్రహసన్యతీంద్రశిష్యమ్. ౨౫. ధ్రువ
మేష న శుశ్రువానుదంతం మమ దుర్వాదివచస్తతీర్నుదంతమ్, పర
కీర్తిబిసాంకురానదంతం విదుషాం మూర్ధసు నానటత్పదంతమ్. ౨౬.
మమ వల్గతి సూక్తిగుంభబృందే కణభుగ్జల్పితమల్పతాముపైతి, కపి
లస్య పలాయతే ప్రలాపః సుధియాం కైవ కథా ఽధునాతనానామ్.

అభిరూపకులస్య బుధగణస్యావతంసభూతం. ని. "అభిరూపో బుధే రమ్యే" ఇతి మేదినీ.
బహుధా వ్యాఖ్యాతో వేదరాశిర్యేన అయత్నేన నిరస్తా దుస్సపత్నా యేన తం. ౨౧.
యదువాచ తదాహ-యః దిగంతగీతకీర్తిర్భగవాంచ్ఛంకరయోగిచక్రవర్తీ పరమమద్వై
తతత్త్వం ప్రథయంస్తస్య పరిపంథినాం వాదినాం గర్వం శమయన్ జయతి స్మ.
స బుధాగ్రణీర్భవంతం జగాదేతి పరేణాన్వయః. ౨౨. యద్బభాషే తదాహ-కుత్సితం
మతం యేషాం తైః కుమతైరుత్ప్రేక్షితం సూత్రవృత్తిజాలమభిభూయ వేదాంతానాం
పరావరే బ్రహ్మణ్యభిన్నే ప్రతీచి తాత్పర్యమవాదిష్మ. ౨౩. తత్తస్మాదిదమస్మదీయం
మతం మనసాఽఽలోచ్య స్వీయం మతం విహాయ పరిగృహ్యతాం యతో హే మనీ
షిన్. అథవా స్వమతే దురాగ్రహశ్చేత్తర్హి అస్మదీయోదగ్రతర్కలక్షణవజ్రప్రతి
ఘాతాత్స్వపక్షః పరిరక్ష్యతామ్. ౨౪. ఇత్యేవమవజ్ఞాపూర్వకా వర్ణా యస్యాం తాం
గిరమాకర్ణ్య స లబ్ధవర్ణో విచక్షణో యశసాం నిధిరీషత్ప్రాప్తరోషో భట్టభాస్కరః
ప్రహసంస్తం యతీంద్రశిష్యమువాచ. ౨౫. ఏష తవ గురుర్మమ ఉదంతం
వృత్తాంతం న శుశ్రువాన్. ఉదంతం విశినష్టి-వాదివచస్తతీర్నుదంతం పరకీర్తిలక్షణ
బిసాంకురాన్ భక్షయంతం విదుషాం శిరస్సు నానటదతిశయేన నృత్యత్పదం యస్య.
౨౬. మమ సూక్తిగుంభబృందే సూక్తిరచనాసముదాయే వల్గతి సతి కణాదభాషిత
మల్పతాం ప్రాప్నోతి కపిలస్య తు ప్రలాపః పలాయతే తథా చాధునాతనానాం

౮౭. ఇతి వాదినమబ్రవీత్సనందః కుశలోఽత్రైనమవిజ్ఞ మాఽవమంస్థాః, న హి దారితభూధరోఽపి టంకః ప్రభవేద్వజ్రమణిప్రభేదనాయ. ౮౮. స తమేవముదీర్య తీర్థకీర్తేరుపకంఠం ప్రతిపద్య సద్విదగ్ర్యః, సకలం తదవోచదానుపూర్వ్యా స మహాత్మాఽపి యతీశమాససాద. ౮౯. అథ భాస్కరమస్కరప్రవీరౌ బహుధాఽఽక్షేపసమర్థనప్రవీణౌ, బహుభిర్వచనైరుదారవృత్తైర్వివదాతే విజయైషిణౌ వివాదమ్. ౯౦. అనయోరతిచిత్రశబ్దశయ్యాం దధతోర్దుర్నయభేదశక్తయుక్త్యోః, పటువాదమృధేఽన్తరం తటస్థాః శ్రుతవన్తోఽపి న కించనాన్వవిందన్. ౯౧. అథ తస్య యతిస్సమీక్ష్య దాక్ష్యం నిజపక్షాబ్జశరజ్జడాబ్జభూతమ్, బహుధాఽఽక్షిపదస్య పక్షమార్యో విబుధానాం పురతోఽప్రభాతకక్ష్యమ్. ౯౨. అథ భాస్కరవిత్స్వపక్షగుప్త్యై విధుతో వాగ్మివరః ప్రగల్భయుక్త్యా, శ్రుతిశీర్షవచఃప్రకాశ్యమేవం కవిరద్వైతమపాకరిష్ణురూచే. ౯౩. ప్రశమింస్త్వదుదీరితం

సుధియాం నైవ కథా. ౮౭. ఇతి వాదినమేనం భట్టభాస్కరమథానంతరం కుశలస్సనందనోఽబ్రవీత్. హే ఽవిజ్ఞ మాఽవమంస్థాః మాఽవజానీహి అపజ్ఞాం మాకురు యస్మాద్దారితపర్వతోఽపి టంకో గ్రావదారణో వజ్రమణిభేదనాయ సమర్థో న భవతి. ౮౮. సపద్మపాదస్తం భట్టభాస్కరమేవముదీర్య తీర్థకీర్తేర్గురోస్సమీపం ప్రాప్య సద్విదామగ్ర్యస్తత్సర్వమానుపూర్వ్యా ప్రోక్తవాన్ - స మహాత్మా భట్టభాస్కరోఽపి యతీశం ప్రాప. ౮౯. అథానంతరం భాస్కర యతీశ ప్రవీరౌ బహుధా ఆక్షేపసమర్థనయోరతికుశలౌ విజయైషిణౌ బహుభిరుదారపద్యైర్వచనైర్వివాదం కృతవంతౌ. ౯౦. అతిచిత్రశబ్దశయ్యాం తథాభూతపదానుగుణ్యక్రాంతిం దధతోర్దుర్యుక్తిభేదే శక్తా యుక్తయో యయోస్తయోరనయోః పటువాదసంఖ్యే తటస్థాః శ్రుతవంతోఽపి కించిదంతరం న ప్రాప్తవంతః. ౯౧. అథ యతిస్తస్య దాక్ష్యం సమీక్ష్య స్వపక్షచంద్రస్య శరత్కాలీనకమలభూతం. "అబ్జౌ ధన్వంతరౌ చంద్రే నిచులే శంఖపద్మయోః." రితి విశ్వప్రకాశః తథా చ చిదబ్జస్య చంద్రస్యాగ్రే యథా జడాబ్జం కమలం ముకుళితం భవతి తథాభూతం అస్య పక్షమార్యశ్శ్రీశంకరో బహుధా ఆక్షిపత్. పక్షం విశినష్టి-సుపండితానామగ్రే అప్రభాతాః కక్ష్యాః కోట్యో యస్మింస్తం. ౯౨. అథ భాస్కరో విద్వాన్వాగ్మివరః ప్రకంపితస్స్వపక్షపాలనాయ శ్రుతిశీర్షవచోభిః ప్రకాశ్యమద్వైతం ప్రగల్భయా యుక్త్యా ఽపాకరిష్ణురేవమువాచ. ౯౩. హే ప్రశమిన్ప్రకృతిర్జీవపరాత్మనోర్భిదికేతి త్వదుక్తం న యుక్తం

న యుక్తం ప్రకృతిర్జీవపరాత్మభేదికేతి, న భినత్తి హి జీవగేశగా వో
భయభావస్య తదుత్తరోద్భవత్వాత్. ౯౪. మునిరేవమిహోత్తరం
బభాషే ముకురో వా ప్రతిబింబబింబభేదీ, కథమీరయ వక్త్రమా
త్రగశ్చేచ్చితిమాత్రాశ్రితేయం తథేతి తుల్యమ్. ౯౫. చితిమాత్రగత
ప్రకృత్యుపాధే ర్జహతో ర్బింబపరాత్మపక్షపాతమ్, ప్రతిబింబితజీవ
పక్షపాతో ముకురస్యేవ విరుధ్యతే న జాతు. ౯౬. అవికారి నిరస్త
సంగబోధైకరసాత్మాశ్రయతా న యుజ్యతే ఽస్యాః, అతఏవ విశిష్టసంశ్రి
తత్వం ప్రకృతే స్స్యాదితి నాపి శంకనీయమ్. ౯౭. న హి మానకథా
విశిష్టగత్వే భవదాపాదిత ఈక్ష్యతే తథాహి, అహమజ్ఞ ఇతి ప్రతీతి
రేషా న హి మానత్వమిహాశ్నుతే తథా చేత్. ౯౮. అనుభవ్యహా
మిత్యపి ప్రతీతేరనుభూతేశ్చ విశిష్టనిష్ఠతా స్యాత్, అజడానుభవస్య
నో జడాంతఃకరణస్థత్వమితీష్టతా న తస్యాః. ౯౯. నను దాహకతా

హి యస్మాత్సా జీవగా పరాత్మగా వా న భినత్తి, తత్ర హేతురుభయభావస్య జీవభావ
స్యేశభావస్య చ ప్రకృత్యుత్తరోద్భవత్వాత్. ౯౪. ఇత్యుక్తో మునిరేవమిహోత్తరము
వాచ-ఆదర్శః కిల ప్రతిబింబబింబభేదీ కథం కిం ప్రతిబింబగ ఉత బింబగ ఇతీరయ
ముఖమాత్రగశ్చేన్ముకురస్తద్భేదీ తర్హి చిన్మాత్రాశ్రితేయం ప్రకృతిరపి బింబప్రతిబింబ
భేదకారీతి తుల్యమిత్యర్థః. ౯౫. నన్వేవం తర్హి చిన్మాత్రమేవ దుఃఖిత్వాదికం కుతో నాపా
దయతి కిమితి జీవ ఏవాపాదయతీతి చేత్తత్రాహ - చితిమాత్రగతప్రకృత్యుపాధేర్బింబ
భూతపరాత్మపక్షపాతం త్యజతః ప్రతిబింబభూతజీవాత్మపక్షపాతో దర్పణస్యేవ
కదాచిదపి న విరుధ్యతే. ౯౬. నన్వస్యా వికారిణ్యా అబోధరూపాయాః ప్రకృతే
రవికారీ నిరస్తసంగం జ్ఞానైకరసస్వరూపం బ్రహ్మాశ్రయో న యుజ్యతే విరోధాత్. అత
ఏవాంతఃకరణవిశిష్ట సంశ్రితత్వం ప్రకృతేస్స్యాదిత్యాశంక్య పరిహరతి - అవికారీతి.
అతఏవ ఇత్యపి న శంకనీయమితి వా. ౯౭. హి యస్మాత్త్వయా ఽఽపాదితే విశిష్ట
గత్వే ప్రమాణకథా న దృశ్యతే. నను అహమజ్ఞ ఇతి విశిష్టాశ్రితాజ్ఞానానుభవ ఏవ
మానమిత్యాశంక్యాహ - తథాహీతి. ఇహాస్మిన్నర్థే ఽహమజ్ఞ ఇత్యేషా ప్రతీతిర్మాన
త్వం న వ్యాశ్నుతే. తథా చేదిత్యస్యోత్తరేణ సంబంధః. ౯౮. విపక్షే దోషమాహ -
తథా చేదుక్తప్రతీతిర్మానత్వమశ్నుతే చేదహమనుభవీత్యపి ప్రతీతేస్తతోఽనుభూతేరపి
విశిష్టనిష్ఠతా స్యాత్. ఇష్టాపత్తిమాశంక్యాహ-అజడస్యానుభవస్య జడాంతఃకరణనిష్ఠత్వం
న భవతీతి హేతోస్తస్యా విశిష్టనిష్ఠతాయా ఇష్టతా నాస్తి. ౯౯. భట్టభాస్కరః

యథాఽగ్నియోగాదధికూటం వ్యపదిశ్యతే తథైవ, అనుభూతిమదాత్మయోగతోఽన్తఃకరణే సా వ్యపదిశ్యతేఽనుభూతిః ౧౦౦. ఇతి చేన్నైవమిహాఽపి తస్య మాయాశ్రయచిన్మాత్రయుతే తథోపచారః, న పునస్తదుపాధియోగతోఽన్తఃకరణస్యేతి సమాన్యథాగతిర్హి. ౧౦౧ న చ తత్ర హి బాధకస్య సత్త్వాదియమస్తు ప్రకృతేఽస్య సాఽస్త్వబాధాత్, ఇతి వాచ్యమిహాఽపి తజ్జచిత్తే తదుపాశ్రితత్వయుతేశ్చ బాధకత్వాత్. ౧౦౨ అధిసుప్త్యపి చిత్తవర్తి తదాస్యద్యది వాఽజ్ఞానమిదం హృదాశ్రితం స్యాత్, తదిహాఽస్తి న మానముక్తరీత్యా ప్రకృతే దృశ్యవిశిష్టనిష్ఠతాయామ్. ౧౦౩. నను న ప్రతిబన్ధికైవ సుప్తావిహ సా దూరత ఏవ చిద్గతేతి, ప్రతిబన్ధకశూన్యతా తు సుప్తేః పరమాత్మైక్యగతేస్సతేతి వాక్యాత్. ౧౦౪. న చ తత్ర చ తత్త్వనిప్రతీతిస్సతి సంప

శంకతే—నను యథా దాహకవహ్నితాదాత్మ్యాల్లోహపిండే దాహకతా వ్యపదిశ్యతే తథైవానుభూతిమదాత్మతాదాత్మ్యాదంతఃకరణే సానుభూతిర్వ్యపదిశ్యత ఇత్యర్థః. ౧౦౦. పరిహరతి - ఇతి చేన్నైవం యతస్తథేహాఽపి మాయాశ్రయచిన్మాత్రయుతేఽన్తఃకరణే తస్యాజ్ఞానస్యోపచారో న పునస్తస్య చిన్మాత్రస్యోపాధేః ప్రకృతేరన్యగతోఽన్తఃకరణస్యేత్యన్యథా గతిస్సమానా. ౧౦౧. నను తత్రాన్తఃకరణేఽనుభూతేర్వ్యపదేశే జడానుభవస్య జడాన్తఃకరణస్థత్వమనుపపన్నమితి బాధకస్య సత్త్వాదనుభూతిమదాత్మయోగాదన్తఃకరణేఽనుభూతివ్యపదేశ ఇతీయం గతిరస్తు ప్రకృతేఽన్తఃకరణస్య మాయాశ్రయత్వే బాధాభావాన్మాయాశ్రయచిన్మాత్రయుతేఽన్తఃకరణేఽజ్ఞానస్యోపచార ఇత్యుక్తా సా గతిర్నాస్తీత్యాశంక్య పరిహరతి-ఇతి న చ వాచ్యమితి. కుత ఇత్యపేక్షాయామాహ - తజ్జే విద్యాజనితే చిత్తే విద్యాశ్రయత్వాయోగస్య బాధకత్వాత్. ౧౦౨. కించేదమజ్ఞానం యది హృదాశ్రితం స్యాత్తర్హి అధిసుప్త్యపి సుషుప్తావపి చిత్తవర్తి తదజ్ఞానం స్యాత్తత్తస్మాదిహాస్యాం ప్రకృతేర్దృశ్యాన్తఃకరణవిశిష్టనిష్ఠతాయాముక్తరీత్యా ప్రమాణం నాస్త్యతశ్చిద్గతైవ సేత్యర్థః. ౧౦౩. ఏవముక్తో భట్టభాస్కరశ్శంకతే - నన్విత్యాదిచతుర్భిః. నను సుషుప్తౌ జీవబ్రహ్మైక్యప్రతిబన్ధికాఽవిద్యైవ నాస్తీతి హేతోస్సాఽవిద్యా తదానీం చిద్గతేతి దూరత ఏవాత్ర ప్రమాణాకాంక్షాయామాహ - సుప్తే ప్రతిబన్ధకశూన్యతా తు. "సతా సోమ్య తదా సంపన్నో భవతి స్వమపీతో భవతీ"తి వాక్యజీవస్య పరమాత్మనైక్యస్యావగతేస్తథాచోక్తశ్రుతివాక్యమేవాత్ర ప్రమాణమితి భావః. ౧౦౪. నను సతి సంపద్య

ద్య విదు ర్నహీతి వాక్యాత్, శ్రుతిగీస్తదధిక్షిపత్యభావప్రతిపత్తే
ర్న చ నిహ్నవో ఽత్ర నేతి. ౧౦౫. కిము నిత్యమనిత్యమేవ చైత
త్ప్రథమో నేహ సమస్తి యుక్త్యభావాత్, అనివర్తకసత్వతో ఽస్య
నాంత్యో న హి భిద్యాదవిరోధిచిత్ప్రకాశః. ౧౦౬. న చ తచ్ఛమయే
జ్జడప్రకాశో ఽప్యవిరోధాత్సుతరాం జడత్వతో ఽస్య, తదిహాప్రతి
బంధకత్వ మస్య ప్రథ వేత్కింత్విహ తద్భ్రమాగ్రహాది. ౧౦౭. ఇతి చే
దిదమీరయ భ్రమః కో మనుజో ఽహంత్వితి శేముషీతి చేన్న, అతి
విస్మృతిశీలతా తవాహో గదితుస్సర్వపదార్థసంకరస్య. ౧౦౮. ప్రమితి
త్వముపాశ్రయస్ప్రతీతేరముకః ఖండ ఇతి స్వశాస్త్రసిద్ధాత్, భిదభిద్వ

న విదురితి వాక్యాత్తత్ర సుషుప్తావజ్ఞానస్థితిప్రతీతిరిత్యాశంక్య పరిహరతి - న చేతి.
సతి పరమాత్మని సంపద్యైక్యం ప్రాప్య జనా న విదుః కిమపి న జానంతి. హేతు
మాహ - యత ఉక్తశ్రుతిగీస్తజ్జ్ఞానమధిక్షిపతి నిషేధతి. నను నిహ్నవో జ్ఞానని
షేధో ఽత్ర నాస్తీత్యాశంక్య పరిహరతి - న చేతి. నిహ్నవో ఽత్ర శ్రుతిగిరి నేతి
న చాత్ర హేతుమాహ - న విదురితి జ్ఞానాభావప్రతీతేరితి. ౧౦౫. కిం చైతద
జ్ఞానం కిము నిత్యముతానిత్యమేవేతి వికల్ప్య దూషయతి - ఇహోక్తవికల్పద్వయే
ప్రథమో వికల్పస్సమ్యఙ్నాస్తి. తత్ర హేతుర్యుక్త్యభావాత్. నాంత్యో ఽస్యా
నివర్తక సత్త్వతో నివర్తక సత్త్వాభావాత్. ఏతదేవోపపాదయన్నస్య చిత్ప్ర
కాశో నివర్తక ఉత జడప్రకాశ ఇతి వికల్ప్యాద్యం ప్రత్యాహ-హి యస్మాత్తదజ్ఞాన
మవిరోధి చిత్ప్రకాశో న భిద్యాత్. ఉత్తరశ్లోకస్థతత్పదమత్రాపి సంబంధనీయం.
౧౦౬. ద్వితీయం ప్రత్యాహ - తదజ్ఞానం జడప్రకాశో న చ శమయేత్తత్ర హేతు
ర్జడేన జడస్య విరోధాభావాత్. ౧౦౭. భ్రమేనిరస్తే సంస్కారనిరాసో ఽర్థా
త్సేత్స్యత్యగ్రహణం త్వయోగ్యత్వాదేవ నోపపన్నమిత్యభిప్రాయేణాచార్య ఆహ -
ఇతీతి. భిన్నాభిన్నవిషయత్వేన సర్వప్రత్యయయాథార్థ్యాన్న భ్రమసిద్ధిరితి కిం
శబ్దార్థః. ప్రశ్నం మత్వోత్తరమాహ-మనుష్యో ఽహమిత్యహంకారాది దేహపర్యం
తే ఽనాత్మన్యాత్మబుద్ధిర్భ్రమ ఇత్యర్థః. ఉపహాసపూర్వకముత్తరం వక్తుమాచార్య
ఆహేతి చేన్న - అహో సర్వపదార్థసంకరస్య వక్తుస్తవాతివిస్మరణశీలతా. ౧౦౮.
విస్మరణశీలతామేవాహ - సర్వస్యాపి భిదభిద్వయవిషయత్వాత్స్వశాస్త్రసిద్ధాద్ధేతో
రముకః ఖండ ఇతి భేదాభేదప్రత్యయస్య ప్రమాణత్వముపాశ్రయన్నహం మనుజ
ఇతి ప్రత్యయం భేదాభేదవిషయం తు త్వం భేదాభేదాభ్యాం సర్వసంకరవాదీ

యగోచరత్వహేతోర్ధియమేతాం తు కిమిత్యుపేక్షసే త్వమ్. ౧౦౯.
అనుమానమిదం తథా చ సిద్ధం విమతా ధీః ప్రమితిర్భిదాభిదత్వాత్,
ఇహ చారు నిదర్శనం భవేత్సా తవ ఖండోఽయమితి ప్రతీతిరేషా.
౧౧౦. నను సంహాననాత్మధీః ప్రమాణం న భవత్యేవ నిషిధ్యమానగ
త్వాత్, ఇదమితి ప్రతిపన్నరూప్యధీవత్ప్రబలా సత్ప్రతిపక్షతేతి చేన్న.
౧౧౧. వ్యభిచారయుతత్వతోఽస్య ఖండః పశురిత్యత్ర తదన్యధీస్థ
ముండే, ఇతరత్ర నిషిధ్యమానఖండోల్లిఖితత్వేన నిరుక్తహేతుమ
త్త్వాత్. ౧౧౨. నను హేతురయం వివక్ష్యతేఽత్ర ప్రతిపన్నోపధికే
నిషేధగత్వమ్, ఇతి చేన్న వివక్షితస్య హేతోర్వ్యభిచారాత్పునర
ప్యముత్ర చైవ. ౧౧౩. నను గోత్వఉపాధికే త్వముష్య ప్రతిపన్నస్య
హి తత్ర నో నిషేధః, అపితు ప్రథమానముండ ఇత్యత్ర తథాచ

కిమిత్యుపేక్షసే. ౧౦౯. తథా చేదమనుమానం సిద్ధం. వివాదాస్పదం ఽహం మనుజ
ఇతి బుద్ధిః ప్రమాణం, భిన్నాభిన్నవిషయత్వాత్సా ఖండోఽయమిత్యేషా తవ ప్రతీతి
రిహానుమానే చారు నిదర్శనం దృష్టాంతః. ౧౧౦. నను సంఘాతాత్మబుద్ధిరప్రమాణం
నిషిధ్యమానవిషయత్వాత్ ఇదమితి ప్రతిపన్నరజతబుద్ధివదితి సాధ్యాభావసాధకహేతుం
త్వంతరేణ ప్రబలాం సత్ప్రతిపక్షతామాపాదయతి భట్టభాస్కరః - నన్వితి.
నాహం మనుజో బ్రహ్మాస్మీతి ప్రతిప్రత్యయసామర్థ్యాన్నిషిధ్యమానవిషయత్వమి
త్యర్థః. దూషయతి-ఇతి చేన్నేతి. ౧౧౧. తత్ర హేతుమాహ-అస్య హేతోః ఖండః
పశురిత్యత్ర వ్యభిచారయుక్తత్వాత్ కుత ఏతదితి తత్రాహ - ఇతరత్ర నాయం
ఖండో గౌః కిన్తు ముణ్డో గౌరితి ఖండాన్యధీస్థే ముండే నిషిధ్యమానఖండోల్లిఖి
తత్వేన నిషిధ్యమానవిషయత్వరూపనిరుక్తహేతుమత్త్వాత్తథా చ ఖండముండా
భ్యాం గోత్వస్యాభేదప్రత్యయవద్దేహబ్రహ్మభ్యాం జీవస్యాభేదప్రత్యయస్యా ప్రా
మాణ్యోపపత్తిరితి భావః. ౧౧౨. నను నాయం నిషిధ్యమానవిషయత్వమాత్రం
హేతుః కింతు ప్రతిపన్నోపాధౌ నిషిధ్యమానవిషయత్వమితి భట్టభాస్కరశ్శం
కతే - నన్వితి. ప్రతిపన్నస్య ప్రతీతస్యోపాధిక ఉపాధావధిష్ఠానే. తథా చేదమంశే
ప్రతిపన్నం తత్రైవ నిషిధ్యతే నేదం రజతమితి తథాఽఽత్మని ప్రతిపన్నం మను
జత్వం తత్రైవ నిషిధ్యతే ఇతి తస్య భ్రమత్వం ఖండో గౌరిత్యస్య తు తద్వైపరీత్యా
న్న తత్త్వమితి భావః. దూషయతి - ఇతీతి. తత్ర హేతుర్వివక్షితస్య హేతోః పున
రప్యముత్ర ఖండో గౌరిత్యముష్మిన్ వ్యభిచారాదేవ. ౧౧౩. నను నాయం ఖండః
కింతు ముండ ఇతి గోత్వఉపాధౌ ప్రతిపన్నస్య ఖండస్య న తత్ర నిషేధోఽపి తు

వ్యభిచారితా న హేతోః ౧౧౪. ఇతి చేన్న వికల్పాసహత్వా త్కిము ఖండస్య తు కేవలే నిషేధః, ఉత గోత్వసమన్వితే స ముండే ప్రథమో నో ఘటతే ప్రసక్త్యభావాత్. ౧౧౫. న హి జాత్వపి ఖండకే ప్రసక్తిః పరముండస్త్వితి సంప్రసక్త్యభావః, చరమోఽపి న గోత్వయు క్తముండే ఖలుఖండస్య నిషేధకాల ఏవ. ౧౧౬. స్వవిశేషణభూత గోత్వ ఏవ స్ఫుటమేతస్య నిషేధనం శ్రుతం స్యాత్, తదిహోదితహే తుపత్త్వతో ఽస్య వ్యభిచారో దృఢవజ్రలేప ఏవ. ౧౧౭. నను భాతి తరా ముపాధిరత్రా దళదేత * ద్వ్యవహార్తృతేతి చేన్న, అహమో ఽనుభవేన సాధనవ్యాపకభావాదవగత్యనంతరం చ. ౧౧౮. నను తద్వ్య వహారసంఛిదాయా ఇహ తత్కైవ కమిత్యనేన ముక్తా, శ్రుతివాక్య

ప్రథమానముండే ఇతి తథా చ హేతోర్వ్యభిచారితా నాస్తీతి శంకతే - నన్వితి. ౧౧౪. పరిహరతీతి చేన్న - వికల్పాసహత్వాత్. వికల్పాసహత్వమేవ దర్శయతి. కిము ఖండస్య కేవలే ముండే నిషేధః? ఉత గోత్వోపహితే ముండే స నిషేధః? తత్ర ప్రథమో న యుజ్యతే ప్రాప్త్యభావాత్. ౧౧౫. హి యస్మాదిహ భూతలే ఘటో నేత్యత్ర భూతలసంసృష్టతయా ప్రతిపన్నస్య స్మర్యమాణస్యాన్యత్ర నిషేధో దృష్టః పరో ముండస్తు కదాచిదపి ఖండే ప్రసక్తో న భవతీత్యేతస్మాత్ప్రసక్త్యభావః. ద్వితీయం ప్రత్యాహ - చరమో ఽపి న యతో గోత్వోపహితముండే ఖండస్య నిషేధస మయే ఏవ ముండవిశేషణీభూతగోత్వే ఽప్యేతస్య ఖండస్య నిషేధనం శ్రుతం స్యాద్వ్య ఖేదమితి ప్రతిపన్నమిదంతోపహితశుక్తివ్యక్తౌ నిషిధ్యతే తద్వదిత్యర్థః. తత్తస్మాదిహ ప్రతిపన్నోపాధౌ నిషిధ్యమానవిషయే ఖండజ్ఞానే ఉక్తహేతోః ప్రతిపన్నోపాధౌ నిషిధ్యమానవిషయస్య సత్త్వాదస్య హేతోర్వ్యభిచారో దృఢవజ్రలేప ఏవ. ౧౧౬-౧౧౭. అత్రానుచ్ఛిన్నతద్వ్యవహారత్వముపాధిరతిశయేన భాతీతి శంకతే - నన్వితి. నాయం ఖండో గౌరితి నిషేధప్రత్యయోత్తరకాలమపి ఖండే గోత్వవ్యవహారో లక్ష్యతే న తథా బ్రహ్మసాక్షాత్కారా దూర్ధ్వం మనుజత్వవ్యవహార ఇతి భావః. సాధనవ్యాపకత్వాన్నాయముపాధిరితి సమాధత్తే - ఇతి చేన్న సాక్షాత్కారోత్తర కాలమపి ప్రారబ్ధకర్మానురోధాదహం మనుజ ఇత్యహమో ఽనుభవేన సాధనవ్యాప కత్వాత్. ౧౧౮. ప్రారబ్ధకర్మసమాప్తేరూర్ధ్వం వ్యవహారస్య వ్యవహర్తుశ్చోచ్ఛేదాన్న సాధనవ్యాపకత్వమిత్యాశయేన చోదయతి-నన్వితి. "యత్ర త్వస్య సర్వమాత్మైవాభూ

* అనుచ్ఛిన్నఖండేయమితివ్యవహార్తృతా.

గతేన సంప్రతీతేర్వ్యవహర్తుర్న కథంచిదేతి చేన్న. ౧౧౯. తదిదం ఘటతే మతే ఽస్మదీయే తదబోధోల్లసితత్వతోఽఖిలస్య, తదబోధలయే లయోపపత్తేర్జగతస్సత్యతయా భిదా న తే స్యాత్. ౧౨౦. నను పంచసు తు స్థలేషు భేదోఽప్యభిదా నో తు శరీరదేహినో స్తే, ప్రథితస్థలపంచకేతరత్వాత్ఫలితా హ్యత్ర తథా చ హేత్వసిద్ధిః. ౧౨౧. ఇతి చేన్న వికల్పనాసహత్వాన్మిలితానాం భిదభేదతంత్రతా కిమ్. ఉత వా పృథగేవ తత్ర నాద్యో మిలితాః పంచ న హి క్వచిద్యతస్స్యుః. ౧౨౨. చరమోఽపి న యుజ్యతే తదంగాంగికభావస్య చ తంత్రతా న కిం స్యాత్, న చ యోజకగౌరవం చ దోషః ప్రకృతే తస్య తవాపి సంమతత్వాత్. ౧౨౩. అపి చాన్యతమస్య జాతితద్వత్ప్రభృతీనాం ఘటకత్వ

త్తత్కేన కం పశ్యే"దితి శ్రుతివాక్యగతేన మోక్షే ఇహ తత్కేన కమిత్యనేన తద్వ్యవహారోచ్ఛేదస్య సమ్యక్ ప్రతీతే వ్యవహర్తురుచ్ఛేదః కథం నాస్తి కింత్వస్త్యేవ. పరిహరతి-ఇతి చేన్నేతి. ౧౧౯. యస్మాత్తదిదమస్మదీయే మతే ఘటతే తస్య పరబ్రహ్మణోఽబోధః సచాసావబోధ ఇతి వా. సర్వస్య తదజ్ఞానవిలసితత్వాత్తదజ్ఞానలయే లయోపపత్తేస్తేషాం మతే తు జగతః సత్యతయోచ్ఛేదో న స్యాత్. ౧౨౦. భిన్నాభిన్నవిషయత్వస్య హేతోరసిద్ధిం శంకతే-నను జాతివ్యక్తిగుణగుణికార్యకారణవిశిష్టస్వరూపాంశాంశిసంబంధా యత్ర విద్యంతే తత్ర పంచసు తు స్థలేషు భేదోఽభేదశ్చ న తు శరీరదేహినో స్తే భిదాభిదే తత్ర హేతురుక్తః ప్రథితస్థలపంచకేతరత్వాదయమర్థః దేహదేహినోర్ద్రవ్యత్వాజ్జాతివ్యక్తిగుణగుణిభావశ్చ న సంభవతి. నాపి కార్యకారణతా-దేహస్య భౌతికత్వాత్. నాపి విశిష్టస్వరూపతా - దండవైశిష్ట్యస్య చైత్రతంత్రతావద్దేహస్యాత్మతంత్రత్వాభావాత్. నాప్యంశాంశితా - దేహినో నిరవయవద్రవ్యత్వాత్తథా చాత్ర దేహదేహినోర్ద్వైతత్వసిద్ధిరేవ ఫలితేత్యర్థః. ౧౨౧. పరిహరతి-ఇతి చేన్నేతి. కిం మిలితానామేతేషాం భేదాభేదప్రయోజకత్వముత పృథగేవ? తత్రాద్యో న సంభవతి. యతో మిలితాః పంచ క్వచిదపి న స్యుః. ౧౨౨. అంత్యోఽపి న యుజ్యతే తదా ప్రత్యేకం ప్రయోజకత్వే గుణగుణిభావాదివదంగాంగికభావస్య దేహదేహిభావస్యాపి ప్రయోజకత్వం కిం న స్యాత్? న చ ప్రయోజకగౌరవమపి దోషః ప్రకృతే తస్యాంగాంగికభావస్య తవాపి సంమతత్వాత్. దేహదేహినోర్భేదాభేదానంగీకారే సర్వసంకరవాదికస్తవ సిద్ధాంతో బాధ్యేత. ౧౨౩. అపి చ జాతిజాతిమత్ప్రభృతీనాం జాతివ్యక్త్యాదీనామన్యతమస్య ప్రయోజకత్వేఽభినివేశశ్చేత్తర్హ్యత్ర దుర్లభో నాస్తి చిదాత్మశరీర

ఆగ్రహశ్చేత్, అపి సోఽత్ర న దుర్లభశ్చిదాత్మాంగకయోః కారణ
కార్యభావభావాత్. ౧౨౪. న చ వాచ్యమిదం పరాత్మకత్వా త్సకల
స్యాపి స జీవకార్యతేతి, తదభేదత ఏవ సర్వకస్యాప్యుపపత్తేరిహ జీవ
కార్యతాయాః. ౧౨౫. తదసిద్ధిముఖానుమానదోషానుదయాదుక్తన
యస్య నిర్మలత్వమ్, భ్రమధీప్రమితిత్వవేదినో ఽత స్తవ న భ్రాంతిపదార్థ
ఏవ సిద్ధ్యేత్. ౧౨౬. అపి చ భ్రమ ఏష కిం తవాంతఃకరణస్యేతి చిదా
త్మనోఽథవాఽసౌ, పరిణామ ఇహాదిమో న తస్యాత్మగతత్వానుభవ
స్య భంగపత్తేః. ౧౨౭. నను రక్తతమప్రసూనయోగాత్స్ఫటికే సంస్ఫు
రణం యథాఽరుణిమ్నః, భ్రమసంయుతచిత్తయోగతో ఽస్య భ్ర
మణస్యానుభవ స్తథాత్మని స్యాత్. ౧౨౮. ఇతి చేదయమీరయాత్మ
యోగో భ్రమణస్యాశ్రిత ఏవ సన్నసన్వా, ప్రథమో ఘటతే న సం
సృజేస్తే ఽపరథాఖ్యాతివదస్య శూన్యకత్వాత్. ౧౨౯. చరమో

కయోః కార్యకారణభావసత్త్వాత్. ౧౨౪. సకలస్యాపి పరాత్మకార్యత్వాన్న జీవ
కార్యతేతీదం త్వయా న చ వాచ్యం జీవస్య బ్రహ్మాభేదాదేవ సర్వస్యాపీహ జీవకార్య
తాయా ఉపపత్తేః. ౧౨౫. అసిద్ధ్యాదిదోషవైధుర్యాదనుమానం నిరవద్యమిత్యుపసం
హరతి - తత్తస్మాదసిద్ధ్యాదీనామనుమానదోషాణామనుదయాదుక్తానుమానస్య నిర్మలత్వ
మతో భ్రమప్రమితిత్వవేదినస్తవ భ్రమపదార్థ ఏవ న సిద్ధ్యేత్. ౧౨౬. అహం మనుజ
ఇత్యాదిప్రత్యయానాం యాథార్థ్యాన్న భ్రమత్వమిత్యుక్తం సంప్రతి సమవాయికారణ
పర్యాలోచనయాఽపి భ్రమత్వం ప్రతిక్షిప్యతే ఇత్యాహ - అపి చైష భ్రమః కిం తవ
మతేఽంతఃకరణస్య పరిణామః అథవా చిదాత్మనోఽసౌ పరిణామ ఇత్యస్మిన్పక్షద్వయే
ఆద్యో న సంభవతి తస్య భ్రమస్యాత్మగత్వానుభవస్య భంగాపత్తేః. మృజ్జస్య ఘటస్య
తంత్వనాశ్రయత్వవదంతఃకరణపరిణామిత్వే భ్రమస్యాత్మాశ్రయత్వం న స్యాదిత్యర్థః.
౧౨౭. నను రక్తతమస్య జపాకుసుమస్య యోగాద్యథా స్ఫటికే లౌహిత్యస్య స్ఫురణం
తథా భ్రమసంయుతచిత్తయోగాదస్య భ్రమస్యాత్మన్యనుభవః స్యాదితి శంకతే—నన్వితి.
౧౨౮. ఏతత్పరిహర్తుం పృచ్ఛతీతి చేదయమంతఃకరణాశ్రితస్య భ్రమస్య స్వీకృతఆత్మ
సంబన్ధస్సన్నసత్త్వాత్తత్ర ప్రథమో న ఘటతే. అన్యథాఖ్యాతివాదినస్తవ మతే సంస
ర్గస్య శూన్యత్వాత్తథా చాత్మభ్రమసంబంధో న స్యాదిత్యర్థః. ౧౨౯. నాప్యసత్త్వమ
పరోక్షప్రథాయా అనుపపద్యమానత్వాదిత్యాహ - చరమో ఽపీతి. ఏవమంతఃకరణస్య

ఽపి న యుజ్యతే పరోక్షప్రథనస్యానుపపద్యమానతాయాః, పరిణామ
విశేష ఆత్మనోఽసౌ భ్రమ ఇత్యేష న యుజ్యతేఽన్త్యపక్షః. ౧౩౦.
అసభాగతయాఽఽత్మనో నిరస్తేతరయుక్తేః పరిణత్యయోగ్యతాయాః,
పరిణత్యయుజేశ్చ యోగ్యతాయామపి బుద్ధ్యాకృతితశ్చిదాత్మనోఽస్య.
౧౩౧. న హి నిత్యచిదాశ్రయప్రతీచః పరిణామః పునరన్యచిత్స్వ
రూపః, గుణయోస్సముదాయగత్యయోగా ద్గుణతావాన్తరజాతితస్స
జాత్యోః. ౧౩౨. యుగపత్సమవైతి నో హి శౌక్ల్యద్వయకం యత్ర
చ కుత్రచిద్ఘటేత, నను చిన్నగుణో గుణీ తథా చ ప్రసరేన్నోదిత
దుష్టతేతి చేన్న. ౧౩౩. కటకాశ్రయభూతదీప్తిహేమ్నో రుచకాధా
రకభావవత్తథైవ, అవినాశివిదాశ్రయస్య భూయోఽన్యవిదాధార
తయా స్థితేరయోగాత్. ౧౩౪. న చ సంస్కృతిసగ్రహోఽప్యవిద్యా
భ్రమశబ్దార్థనిరుక్త్యసంభవేఽపి, భ్రమసంజ్ఞితవస్త్వసంభవేస భ్రమ

పరిణామో భ్రమ ఇతి పక్షం నిరాకృత్యాత్మనః పరిణామవిశేషోఽసౌ భ్రమ
ఇత్యేతమన్త్యపక్షం నిరాచష్టే - పరిణామవిశేష ఇతి. ౧౩౦. తత్ర హేతుర్నిరస్తేత
రసంగస్యాత్మనోఽసభాగతయా నిరవయవద్రవ్యత్వేన పరిణామాయోగ్యత్వాత్ పరి
ణామిత్వమంగీకృత్యాప్యాహ - యోగ్యతాయామపి బుద్ధ్యాకృతితో జ్ఞానాన్తరాకా
రేణ చిదాత్మనోఽస్య పరిణామాయోగాదిత్యర్థః. ౧౩౧. హి యస్మాన్నిత్యజ్ఞానా
శ్రయస్య సుఖమహమస్వాప్సం న కించిదవేదిషమితి. సుప్తోత్థితపరామర్శానుమే
యస్య కారణవిరమేఽపి సత్త్వేన నిత్యం చ యత్ జ్ఞానం తదాశ్రయస్య ప్రత్యగా
త్మనః పునరన్యస్య చిత్స్వరూపో భ్రమజ్ఞానాత్మకః పరిణామో న సంభవతి గుణతా
వాన్తరజాతిత స్సజాత్యో ర్గుణయో స్సముదాయగత్యయోగాద్యుగపత్సమవాయా
యోగాదేకద్రవ్యాశ్రితరూపరసాదిగుణవ్యావృత్త్యర్థం గుణతావాన్తరేతి విశేషణం.
౧౩౨. హి యస్మాచ్ఛౌక్ల్యద్వయం యత్ర కుత్రచిదపి నో సంభవతి. నను మన్మతే
జ్ఞానం న గుణోఽపి తు గుణీ ద్రవ్యపదార్థః. తథా చ నోదితదుష్టతా ప్రసరేదేత
ద్దూషయతి-ఇతి చేన్నేతి. ౧౩౩. తత్ర హేతుమాహ - కటకాశ్రయభూతదీప్తసువ
ర్ణస్య తదైవ రుచకాధారత్వం యథా తథైవ నిత్యజ్ఞానాశ్రయస్య భూయో జ్ఞానాం
తరాధారతయా స్థితేరయోగాత్. ౧౩౪. నను భ్రమశబ్దార్థనిరుక్త్యసంభవేఽపి
సంస్కృతిరగ్రహణం వా విదాస్త్విత్యాశంక్య పరిహరతి - న చేతి. తత్ర హేతు

సంపాదితసంస్కృతేరయోగాత్. ౧౩౫. అపి నాగ్రహణం చితేరభావశ్చితరూపగ్రహణస్య నిత్యతాయాః, తదసంభవతోఽనవృత్త్యభావస్తదభావేఽపి చిదాత్మనోఽవభాసాత్. ౧౩౬. న చ భంజకమిష్యతే న తస్యోపగమే ఖండజడానృతాత్మకస్య, ఇతి వాచ్యమఖండవృత్తిరూఢేశ్వరబోధస్య నివర్తకత్వయోగాత్. ౧౩౭. అపి చేష్టతదన్యహేతుధీజే జగతః కృత్యకృతీ న తే ఘటేతే, సకలవ్యవహారసంకరత్వాత్తదలం జీవనికాఽపి దుర్లభా తే. ౧౩౮. ఇతి యుక్తిశతైరమర్త్యకీర్తిస్సుమతీంద్రం తమతంద్రితం స జిత్వా, శ్రుతిభావవిరోధిభావభాజం విమతగ్రంథమమంథరం మమంథ. ౧౩౯. ఇతి భాస్కరదుర్మతేఽభిభూతే భగవత్పాదకథాసుధా ప్రసస్రే, ఘనవార్షికవారివాహజాలే విగతే శారదచంద్రచంద్రికేవ. ౧౪౦. స కథాభిరవంతిషు ప్రసిద్ధాన్ విబుధాన్బాణమయూరదండిముఖ్యాన్, శిథిలీకృతదుర్మతాభిమానాన్ని

మాహ - భ్రమసంజ్ఞితేతి. ౧౩౫. అగ్రహణమపి కిం స్వరూపగ్రహణస్యాభావః? ఉత ఆగంతుకస్యేతి వికల్ప్యాఽఽద్యం ప్రత్యాహ-నాప్యగ్రహణం చితేరభావశ్చితిరూపగ్రహణస్య నిత్యత్వేన తస్య చితేరభావస్య సంభవాత్ ద్వితీయం ప్రత్యాహ-వృత్త్యభావేఽప్యగ్రహణం న భవతి తత్ర హేతుస్తస్యావృత్తేరాగంతుకస్య గ్రహణస్యాభావేఽపి చిదాత్మనస్స్ఫురణాన్న తస్య ప్రతిబంధకత్వమిత్యర్థః. ౧౩౬. నన్వాత్మన్యజ్ఞానాభ్యుపగమే తస్య భంజకం నేష్యత ఇత్యాశంక్య పరిహరతి-న చేతి. తత్త్వమస్యాదిమహావాక్యజన్యాఖండవృత్త్యారూఢపరబ్రహ్మచైతన్యస్య నివర్తకత్వయోగాత్. ౧౩౭. కిం చేష్టానిష్టసాధనజ్ఞానజనితే సర్వస్య జంగమస్య ప్రవృత్తినివృత్తీ న చ తే సర్వసంకరమతే సంభవతః సకలవ్యవహారస్య సంకీర్ణత్వాత్. జీవనికాఽపి తే దుర్లభా తస్మాదలమిత్యాహ - అపి చేతి. ౧౩౮. ఇత్యేవం యుక్తిశతైస్స అమర్త్యకీర్తిర్భగవాన్ భాష్యకారస్తమనలసం సుధీంద్రం భట్టభాస్కరం జిత్వా శ్రుతిభావవిరోధిభావభాజం విమతగ్రంథం ఝటితి మమంథ. ౧౩౯. ఇత్యేవం భాస్కరదుర్మతేఽభిభూతే సతి భగవత్పాదకథాలక్షణా సుధా ప్రసస్రే విస్తారం గతా యథా ఘనీభూతానాం వార్షికపయోదానాం జాలే విగతే సతి శరత్కాలీనచంద్రికా తద్వదిత్యర్థః. ౧౪౦. సోఽవంతిషు జనపదేషు ప్రసిద్ధాన్ విబుధాన్ బాణాదీన్పండితాన్కథాభిశ్శిథిలీకృతదుర్మతాభిమానాన్ నిజభాష్యశ్రవణోత్కంఠితాం

జభాష్యశ్రవణోత్సుకాంశ్చకార. ౧౪౧. ప్రతిపద్య తు బాహ్లికా న్మహర్షౌ వినయిభ్యః ప్రవివృణ్వతి స్వభాష్యం, అవదన్నసహిష్ణవః ప్రవీణాస్సమయే కేచిదథార్హతాభిధానే. ౧౪౨. నను జీవమజీవ మాస్రవం చ శ్రితవత్సం వరనిర్జరౌ చ బంధః, అపి మోక్షముపైషి

శ్చకార కథాభిః ప్రసిద్ధానితి వా. ౧౪౧. బాహ్లికాంస్తు దేశాన్ప్రతిపద్య మహర్షౌ శ్రీశంకరే శిష్యేభ్యస్స్వభాష్యం వివృణ్వతి సతి ఆర్హతసంజ్ఞకే విపసనసమయే ప్రవీణాః కేచిదసహిష్ణవ ఊచుః. ౧౪౨. బోధాత్మకో జీవో జడవర్గస్త్వజీవః విశరయో రయమపరః ప్రపంచో జీవాస్తికాయః పుద్గలాస్తికాయః ధర్మాస్తికాయః అధర్మాస్తి కాయః ఆకాశాస్తికాయశ్చేతి పంచాస్తికాయానామ అస్తీతి కాయంతే శబ్ద్యంత ఇత్యస్తికాయాః కై౭ శబ్దఇతి స్మరణాత్. తత్ర జీవాస్తికాయస్త్రిధా బద్ధో ముక్తో నిత్యసిద్ధశ్చార్హన్నిత్యసిద్ధ ఇతరే కేచిత్సాధనైర్ముక్తా అన్యే బద్ధాః పుద్గలాస్తికాయః షోఢా. పృథివ్యాదీని చత్వారి భూతాని స్థావరం జంగమం చేతి శాస్త్రీయబాహ్య ప్రవృత్త్యా హ్యంతరోఽపూర్వాఖ్యో ధర్మోఽనుమీయత ఇతి ప్రవృత్త్యనుమేయో ధర్మో ధర్మాస్తికాయః ఊర్ధ్వగమనశీలస్య జీవస్య దేహేఽవస్థానేనాధర్మోఽనుమీయత ఇతి స్థిత్యనుమేయోఽధర్మాస్తికాయః. ఆకాశాస్తికాయో ద్వేధా లోకాకాశోఽలోకా కాశశ్చ తత్రోపర్యుపరిస్థితానాం లోకానామంతర్వర్తీ ఆద్యస్తేషాముపరి మోక్ష స్థానం ద్వితీయః. పురుషం విషయేష్వాస్రావయతి గమయతీతి ఇంద్రియప్రవృత్తి రాస్రవః. ఇంద్రియద్వారా హి పౌరుషం జ్యోతిర్విషయాన్ స్పృశద్రూపాదిజ్ఞాన రూపేణ పరిణమతే. అన్యే తు కర్మాణ్యాస్రవమాహుస్తాని హి కర్తారమభివ్యాప్య స్రవంతి కర్తారమనుగచ్ఛంతీత్యాస్రవః. సేయం మిథ్యాప్రవృత్తిరనర్థహేతుత్వాత్. జీవమజీవ మాస్రవం చాశ్రితవంతౌ తైస్సహితౌ సంవరనిర్జరౌ సమ్యక్ప్రవృత్తీ తత్ర శమ దమాదిప్రవృత్తిస్సంవరస్సహి ఆస్రవస్రోతసో ద్వారం సంవృణోతీతి సంవర ఉచ్యతే నిర్జరస్త్వనాదికాలప్రవృత్తికషాయ కలుషపుణ్యాపుణ్యప్రహాణహేతుస్తప్త శిలారోహణాది సహి నిశ్శేషం పుణ్యాపుణ్యం సుఖదుఃఖోపభోగేన జరయ తీతి నిర్జరః. బంధోఽష్టవిధం కర్మ తత్ర ఘాతికర్మ చతుర్విధం తద్యథా జ్ఞానావర ణీయం దర్శనావరణీయం మోహనీయమంతరాయమితి. తథా చత్వార్యఘాతికర్మాణి తద్యథా వేదనీయం నామికం గోత్రికమాయుష్కం చేతి. తత్ర సమ్యగ్జ్ఞానం న మోక్షసాధనం న హి జ్ఞానాద్వస్తుసిద్ధిరతిప్రసంగాదితి విపర్యయో జ్ఞానావరణీయం అర్హతదర్శనాభ్యాసాన్న మోక్ష ఇతి జ్ఞానం దర్శనావరణీయం. బహుషు విప్రతి

సప్తసంఖ్యాన్పదార్థాన్కథమేవ సప్తభంగ్యా. ౧౪౩. కథయార్హత జీవమస్తి కాయం స్ఫుటమేవంవిధ ఇత్యువాచ మానీ, అవదత్స చ దేహతుల్యమానో దృఢకర్మాష్టకవేష్టితశ్చ విద్వన్. ౧౪౪. అమహా

షిద్ధేషు తీర్థకరైరుపదర్శితేషు మోక్షమార్గేషు విశేషానవధారణం మోహనీయమ్మోక్షమార్గప్రవృత్తానాం తద్విఘ్నకరం జ్ఞానమన్తరాయం తానీమాని శ్రేయోహాంతృత్వాద్ఘాతీని కర్మాణ్యుచ్యంతే. అఘాతీని కర్మాణి తద్యథా శుక్లశరీరాకారేణ పరిణామహేతుర్వేదనీయం. తద్ద్వారేణ తత్త్వవేదనహేతుత్వాత్తదనుగుణం నామికం తద్ధి శుక్లపుద్గళస్యాద్యామవస్థాం కలలబుద్బుదాదిరూపామారభతే గోత్రికం త్వవ్యాకృతం తతోఽప్యాద్యం దేహాకారపరిణామశక్తిరూపేణావస్థితం ఆయుష్కం చాయుః కాయతి కథయత్యుత్పాదనద్వారేణేతి శుక్లశోణితస్వరూపమ్. యద్వా మమ వేదనీయం తత్త్వమస్తీతి వేదనీయం. ఏతన్నామాహమస్మీత్యభిమానో నామికమహమత్ర భగవతో దేశికస్యార్హతశ్శిష్యవంశే ప్రవిష్ట ఇత్యభిమానో గోత్రికం. శరీరస్థిత్యర్థం కర్మాయుష్కం తాన్యేతాని తత్త్వావేదకశుక్లపుద్గలాశ్రయత్వాదఘాతీని కర్మాణి తదేతత్కర్మాష్టకం పురుషం బధ్నాతీతి బంధః విగళిత సమస్తక్లేశతద్వాసనస్యానావరణీయజ్ఞానస్య సుఖైకతానస్యాత్మన ఉపరిదేశావస్థానం మోక్ష ఇత్యేకే. అన్యే తూర్ధ్వగమనశీలో హి జీవో ధర్మాధర్మాస్తికాయేన బద్ధస్తద్విమోకాదూర్ధ్వం గచ్ఛత్యేవ స మోక్ష ఇతి సప్తానామస్తిత్వాదీనాం భఙ్గానాం సమాహారస్సప్తభంగీ తయోపలక్షితాన్సప్తపదార్థాన్కథం నాంగీకరోషి. సప్తభంగాస్తు, స్యాదస్తి [1], స్యాన్నాస్తి [2], స్యాదస్తి చ నాస్తి చ [3], స్యాదవక్తవ్యః [4], స్యాదస్తి చావక్తవ్యః [5], స్యాన్నాస్తి చావక్తవ్యశ్చ [6], స్యాదస్తి చ నాస్తి చావక్తవ్యశ్చేతి [7] స్యాదితి తిఙన్తప్రతిరూపకం కథంచిదర్థకమవ్యయం తత్ర వస్తునోఽస్తిత్వవాంఛాయాం ప్రథమో భంగః ప్రవర్తతే. నాస్తిత్వవాంఛాయాం ద్వితీయః. క్రమేణోభయవాంఛాయాం తృతీయః. యుగపదుభయవాంఛాయాం చతుర్థః. ఆద్యచతుర్థభంగయోర్వాంఛాయాం పంచమః. ద్వితీయచతుర్థేచ్ఛాయాం షష్ఠః. తృతీయచతుర్థేచ్ఛాయాం సప్తమః. ఇతి వివేకః. ౧౪౩. ఏవముక్తో మానీ స శ్రీశంకరాచార్య ఉవాచ—హే అర్హత, జీవాస్తికాయ మేవంవిధో జీవాస్తికాయ ఇతి స్ఫుటం కథయ ఏవముక్తస్స చార్హతో బభాషే దేహతుల్యప్రమాణో దృఢేనోక్తకర్మాష్టకేన బద్ధశ్చ. ౧౪౪. ఆచార్య ఆహ—అమహానణుర్దేహపరిమాణో జీవో ఘటాదయో మధ్యమపరిమాణత్వా

ననణుర్ఘటాదివత్స్యాత్స న నిత్యోఽపి చ మానుషాచ్చ దేహాత్, గజదేహమయన్ విశేన్న కృత్స్నం ప్రవిశేచ్చ ప్లుషిదేహ మప్యకృత్స్నః ౧౪౫. ఉపయాంతి చ కేచన ప్రతీకా మహతా సంహననే న సంగమేఽస్య, అపయాంత్యధిజగ్ముషోఽల్పదేహం తదయం దేహసమస్సమశ్రుతేశ్చ. ౧౪౬. ఉపయంత ఇమే తథాఽపయంతో యది వర్ష్మేవ నజీవతాం భజేయుః, ప్రభవేయురనాత్మనః కథం తే కథమాత్మావయవాః ప్రయాంతు తస్మిన్. ౧౪౭. జనితారహితాః క్షయేణ హీనాస్సముపాయంత్యపయాంతి చాత్మనస్తే, అముకోపచితః ప్రయాతి కృత్స్నం త్వముకైశ్చాపచితః ప్రయాత్యకృత్స్నమ్. ౧౪౮. కిమచేతనతోఽత చేతనత్వం వద తేషాం చరమే విరుద్ధమత్యా, సపురుషస్మథితం భవేత్తు పూర్వే బత కార్త్స్న్యేన న వపుర్న చేతయేయుః. ౧౪౯. చలయంతి రథం యథైకమత్యా బహవో వాజిన ఏవమప్రతీతాః, ఇత

ద్యథా న నిత్యాస్తథా నిత్యో న స్యాత్. అపిచ శరీరాణామనవస్థితపరిమాణత్వాదస్యానుమానుష్యజీవో మనుష్యశరీరపరిమాణో భూత్వా పునః కేనచిత్కర్మవిపాకేన హస్తిజన్మ ప్రాప్నువన్న సర్వం హస్తిశరీరం ప్రవిశేద్దేహాపరదేశో నిర్జీవః స్యాత్, పుత్తికాదేహం చ ప్రాప్నువన్ తం సర్వో న ప్రవిశేత్ దేహాద్బహిరపి జీవస్స్యాదిత్యర్థః. చకారాదస్మిన్నపి జన్మని కౌమారయౌవనస్థవిరేష్వేష దోషో బోధ్యః. ౧౪౫. ఏవముక్తే అర్హతశ్శంకతే - మహతా సంఘాతేనాస్య జీవస్య సంగమే సతి కేచనావయవా ఉపయాంతి తథా ఽల్పదేహమభిగంతుమిచ్ఛోః కేచనావయవా అపయాంతీత్యేవం సమానవ్యాప్తేశ్చ స చాసావయం జీవో దేహసమః. ౧౪౬. ఆచార్య ఆహ-యదీమే అవయవాః ఉపయంతస్తథాపయంతశ్చ తర్హ్యాగమాపాయిత్వాచ్ఛరీరవదాత్మతాం న భజేయుః. కిం చానాత్మనస్తే జీవావయవాః కథం ప్రాదుర్భవేయుః? కథం చ తస్మిన్నాత్మని తే లీయేరన్? విరోధాదిత్యర్థః. ౧౪౭. అర్హత ఆహ ఽఽత్మనస్తే ఽవయవాః జన్మనా రహితాః క్షయేణ చ హీనా నిత్యా ఏవ సముపయాంత్యపయాంతి చ. తథా చాముకైరుపచితో గజాదిదేహం కృత్స్నం ప్రయాతి అముకైశ్చాపచితః పుత్తికాదిదేహమకృత్స్నం స్వల్పం ప్రయాతి. ౧౪౮. ఆచార్య ఉవాచ-కిం తేషామచేతనత్వముత చేతనత్వమిత్యవదత్ తత్రాంత్యే పక్షే బహూనాం చేతనానాం మిథోఽభిప్రాయనియమాభావాత్కదాచిద్విరుద్ధమత్యా శరీరమున్మథితం భవేత్. ఆద్యే తు కార్త్స్న్యేన శరీరం న చేతయేయుః. ౧౪౯. అంత్యవికల్పమవలంబ్యార్హత ఆహ— యథా బహవో

రేతరమంగ మేజయంతు జ్ఞపతే చేతనతామపి ప్రపద్య. ౧౫౦. బహవో ఽపి నియామకస్య సత్త్వాత్సుమతే తత్ర భజేయురైకమత్యమ్, కథమత్ర నియామకస్య తద్వద్విరహాత్కస్య చిదప్యదో ఘటేత. ౧౫౧. ఉపయాంతి న చాపయాంతి జీవావయవాః కింతు మహత్తరే శరీరే, వికసంతి చ సంకుచంత్యనిష్టే యతివర్యాత్ర నిదర్శనం జలూకా. ౧౫౨. యది చైవమమీ సవిక్రియత్వాద్ఘటవత్తే చ వినశ్వరా భవేయుః, ఇతి నశ్వరతాం ప్రయాతి జీవే కృతనాశాకృతసంగమౌ భవేతామ్. ౧౫౩. అపి చైవమలంబుసద్భవాబ్ధౌ నిజకర్మాష్టకభారమగ్నజంతోః, సతతోర్ధ్వగతిస్వరూపమోక్షస్తవ సిద్ధాంతసమర్థితో న సిధ్యేత్. ౧౫౪. అపి సాధనభూతసప్తభంగీనయమప్యార్హతనాద్రియామహే తే, పరమార్థసతాం విరోధభాజాం స్థితిరేకత్ర హి నైకదా ఘటేత. ౧౫౫. ఇతి మాధ్యమికేషు భగ్నదర్పేష్వథ భాష్యాణి స నైమిశే వితత్య, దరదాన్భరతాంశ్చ శూరసేనాన్కురుపాంచాలముఖాన్బహూనజైషీత్. ౧౫౬. పటుయుక్తినికృత్తసర్వశాస్త్రం గురుభట్టోదయనాదికై

ఽప్యశ్వా ఏకమత్యా రథం చాలయంతి తథా ఽన్యోన్యమప్రతీతాః చేతనతామపి ప్రతిపద్య హే తత్త్వజ్ఞాధిపతే అంగం శరీరమేజయంతు చాలయంతు. ౧౫౦. ఆచార్యః పరిహరతి-బహవో ఽపి వాజినో నియామకస్య సత్త్వే హ్యైకమత్యం తత్ర రథచాలనే భజేయురత్ర తు తద్వత్కస్యచిదపి నియామకస్యాభావాదద ఐకమత్యం కథం ఘటేత? కటాక్షేణ సంబోధయతి-హే సుమతే ఇతి. ౧౫౧. అర్హత ఆహోపయాంతీతి. అనిష్టే పుత్తికాదిదేహే. ౧౫౨. ఏవముక్త ఆచార్య ఉవాచ-యదిచైవం తర్హి సవిక్రియత్వాత్తే ఽమీ వినశ్వరా భవేయురిత్యేవం జీవే నశ్వరతాం ప్రయాతి సతి కృతనాశాఽకృతాభ్యాగమౌ భవేతామ్. ౧౫౩. కించైవం సతి తుంబికావత్సంసారసాగరే నిజకర్మాష్టకభారేణ మగ్నస్య జంతోస్సంతతోర్ధ్వగతిస్వరూపో మోక్షస్తవ సిద్ధాంతసమర్థితో బాధ్యేత. ౧౫౪. అపి చ హే ఆర్హత తే సాధనభూతసప్తభంగీనయమపి నాద్రియామహే. హి యస్మాత్పరమార్థసతాం విరోధభాజాం సదసత్త్వాదిధర్మాణామేకస్మిన్ ధర్మిణ్యేకదా యుగపత్ స్థితిర్న ఘటేత. ౧౫౫. ఇత్యేవం మాధ్యమికేషు భగ్నగర్వేషు సత్సు అథానంతరం స శ్రీశంకరాచార్యో నైమిశే భాష్యాణి విస్తార్య దరదాదికాన్ దేశవిశేషాన్ జితవాన్. ౧౫౬. సహి

రజయ్యామ్, స హి ఖండనకారమూఢదర్పం బహుధా వ్యుద్య వశంవదం
చకార. ౧౪౭. తదనంతరమేష కామరూపానధిగత్యాభినవోపశబ్దగు
ప్తమ్, అజయత్కిల శాక్తభాష్యకారం స చ భగ్నో మనసేదమాలు
లోచే. ౧౪౮. నిగమాబ్జవికాసిబాలభానోర్న సమోఽముష్య విలో
క్యతే త్రిలోక్యామ్, న కథంచన మద్వశంవదోఽసౌ తదముం దైవత
కృత్యయాహరేయమ్. ౧౪౯. ఇతి గూఢమసౌ విచింత్య పశ్చాత్స్వసహా
శిష్యైస్సహసా స్వశాక్తభాష్యమ్, పరిహృత్య జనాపవాదభీత్యా యమిన
శ్శిష్య ఇవాన్వవర్తతైషః. ౧౫౦. నిజశిష్యపదం గతానుదీచ్యానితి
కృత్వాఽథ విదేహకోసలాద్యైః, విహితాపచితిస్తథాంగవంగేష్వయ
మాస్తీర్య యశో జగామ గౌడాన్. ౧౫౧. అభిభూయ మురారిమిశ్ర
వర్యం సహసా చోదయనం విజిత్య వాదే, అవధూయ చ ధర్మగుప్తమి
శ్రం స్వయశఃప్రాథమగాపయత్స గౌడాన్. ౧౫౨. పూర్వం యేన విమో
హితా ద్విజవరాస్తస్యాసతోఽరిన్కలౌ బుద్ధస్య ప్రతిభీతమస్కరినర
స్తాన్ భాస్కరాదీన్క్షణాత్, శాస్త్రామ్నాయవినిందకేన సుధియా కూట

భాష్యకారః ఖండనకారం శ్రీహర్షాఖ్యం బహుధా వాదం కృత్వా వశంవదం చకార
తం వశినష్టి-బహుయుక్తిభిః. ఖండితాని సర్వశాస్త్రాణి యేన గురుః ప్రభాకరః భట్టో
భట్టపాదో భట్టభాస్కరశ్చ గుర్వాదిభిర్జేతుమశక్యమత ఏవోఢదర్పః. ౧౪౭. కామ
రూపాన్ దేశవిశేషానధిగత్య ప్రాప్య అభినవ ఉపశబ్దో యస్య స చాసౌ గుప్తశ్చ
తమభినవగుప్తమితి యావత్. స చ భగ్నోఽభినవగుప్తాచార్యో మనసేదం వక్ష్య
మాణం విచారయామాస. ౧౪౮. తదేవాహ-వేదాబ్జవికాసినో బాలసూర్యస్యాముష్య
శంకరస్య సమస్త్రిలోక్యాం న విలోక్యతే ఽసావతో మద్వశంవదః కథంచిదపి న
భవిష్యతి తస్మాదముం దైవతకృత్యయాఽహం పరిహరేయమ్. ౧౪౯. ఇత్యేవమసౌ గూఢం
విచింత్య పశ్చాచ్ఛిష్యైస్సహ విచింత్య జనాపవాదభయేన స్వశాక్తభాష్యం సహసా పరి
త్యజ్యైష యమినశ్శిష్య ఇవాన్వవర్తత. ౧౫౦. ఇత్యేవముదీచ్యానుత్తరదిశి
భవాన్ స్వశిష్యపదం గతాన్విధాయాథ విదేహాద్యైర్విహితా పూజా యస్య సః
తథాంగాదిష్వయం యశ ఆస్తీర్య గౌడాన్ జగామ. ౧౫౧. తేషు గౌడదేశేషు
స్థితాన్మురారిమిశ్రాదీన్విజిత్య ప్రాథం స్వయశో గౌడదేశోద్భవానగాపయత్.
౧౫౨. పూర్వం కలౌ యే శాస్త్రామ్నాయవినిందకేన కుబుద్ధినా ద్విజవరా విమోహితా
స్తస్యాసతో బుద్ధస్యారీంస్తాన్ భాస్కరాదీన్నిగమాగమాదిషు నిష్ణాతః పారంగతో

ప్రవాదాగ్రహాన్నిష్ణాతో నిగమాగమాదిషు మతం దక్షస్య కూట
గ్రహే. ౧౬౩. శాక్తైః పాశుపతైరపి క్షపణకైః కాపాలికైర్వైష్ణవై
రప్యన్యై రఖిలైః ఖిలం ఖలు ఖలైర్దుర్వాదిభిర్వైదికమ్, మార్గం
రక్షితు ముగ్రవాదివిజయం నో మానహేతోర్వ్యధాత్సర్వజ్ఞో న
యతో ఽస్య సంభవతి సంమానగ్రహాగ్రస్తతా. ౧౬౪. దిష్టే
పంకజవిష్టరేణ జగతామాద్యేన తత్సూనుభి ర్నిర్దిష్టే సనకాదిభిః
పరిచితే ప్రాచేతసాద్యైరపి, శ్రౌతాద్వైతపథే పరాత్మభిదురాన్దు
ర్వాదినః కంటకాన్ప్రోద్ధృత్యాథ చకార తత్ర కరుణో మోక్షా
ధ్వగక్షుణ్ణతామ్. ౧౬౫. శాంతిర్దాంతివిరాగతాహ్యుపరతిః క్షాంతిః
పరైకాగ్రతా, శ్రద్ధేతి ప్రథితాభిరేధితతనో షడ్వక్త్రవన్మాతృభిః,
భిక్షుక్షోణిపతౌ పిచండిలతరోచ్చండాతికండూచ్చలత్పాషండాసురఖండ

మస్కరివరో యతిశ్రేష్ఠః శ్రీశంకరాచార్యః క్షణమాత్రేణ ప్రబిభేద. నను బుద్ధారీణాం
తేషాం ప్రబిభేదనమనుచితమిత్యాశఙ్కానిరాసాయ తాన్విశినష్టి - కూటేషు మిథ్యా
భూతేషు ప్రవాదేష్వాగ్రహో యేషాం. నన్వేవం తర్హి బుద్ధమతస్థాపనం కృతం భవిష్య
తీత్యాశంకావ్యవచ్ఛేదాయాహ-కూటగ్రహే మిథ్యాభూతపక్షస్వీకారే దక్షస్య బుద్ధ
స్యాపి మతం ప్రబిభేదేత్యనుషజ్యతే. శా. ౧౬౩. శాక్తాదిభిరన్యైర్వైశేషికాదిభిరపి
సర్వైర్దుష్టైర్వాదిభిః ఖిలముచ్ఛిన్నం వైదికం మార్గం రక్షితుం సర్వజ్ఞశ్శ్రీశంకరా
చార్య ఉగ్రవాదివిజయం వ్యధాత్ మానహేతోర్నయతో ఽస్య సమ్మానగ్రహగ్రస్తతా
న సంభవతి. ౧౬౪. కించ జగతామాద్యేన కమలాసనేన చతుర్ముఖేన దిష్టే ఉపదిష్టే
పునశ్చ తస్య పుత్రైః సనకాదిభిర్నిర్దిష్టే సమ్యగుపదిష్టే పునశ్చ వాల్మీక్యాదిభిః పరిచితే
పరిసమంతాత్సంచితే శ్రౌతాద్వైతమార్గే పరాత్మభేదినో దుర్వాదినః కంటకాన్
ప్రోద్ధృత్యాథానంతరం తత్ర మోక్షాధ్వని మోక్షాధ్వగైర్ముముక్షుభిః క్షుణ్ణతామభ్య
స్తతాంచకార. ౧౬౫. మాతృభిః షడాననవత్ ప్రథితాభిశ్శాంత్యాద్యాభిరేధితతనౌ
పునశ్చాతిశయితం పిచండముదరం యేషాం తే పిచండిలాః స్థూలోదరాః పిచ్ఛాదిత్వాది
లచ్. "బృహత్కుక్షిః పిచణ్డిల" ఇత్యమరః. అతిశయేన పిచండిలానాం ప్రచండానా
మతికండ్వోచ్చలతాం పాషండాత్మకానామసురాణాం ఖండనైకరసికే భిక్షురాజే శ్రీ
శంకరాచార్యే సతి బుధానాం పండితాత్మకానాం దేవానాం బాధా కుతః కుతో ఽపి

నైకరసికే బాధా బుధానాం కుతః. ౧౬౬. యత్రారంభజకాహలీకలకలైర్లోకాయతో విద్రుతః కాణాః కాణభుజస్తు సైన్యరజసా సాంఖ్యైర్భృతా సాంఖ్యధీః, యుద్ధ్వా తేషు పలాయితేషు సహసా యోగాస్సహైవాద్రవన్కో వా వాదిభటః పటుర్భువి భవేద్వ్యాస్తుం పురస్తాన్మునేః. ౧౬౭. ఉచ్చండే పణబంధబంధురతరే వాచంయమక్ష్మాపతేః పూర్వం మండనఖండనే సముదభూద్యో డిండిమాడంబరః, జాతా శ్శబ్దపరంపరా స్తత ఇమాః పాషండదుర్వాదినామద్య శ్రోత్రతటాటవీషు దధతే దావానలజ్వాలతామ్. ౧౬౮. బుద్ధో యుద్ధసముద్యతః కిల పురస్థిత్వా క్షణాద్విద్రుతః కోణే క్వాపి కణాభుగ్వ్యలీయత తతః స్తోమావృతో గౌతమః, భగ్నో ఽసౌ కపిలో ఽపలాయత తతః పాతంజలాశ్చాంజలిం చక్రుస్తస్య యతీశితుశ్చతురతా కేనోపమీయేత సా. ౧౬౯. హస్తగ్రాహం గృహీతాః కతిచన సమరే వైదికా వాదియోధాః కాణాదాద్యాః పరే తు ప్రసభమభిహతా హంత లోకాయతాద్యాః, గాఢం బందీకృతాస్తే సుచిరమథ పునస్స్వస్య

నైవేత్యర్థః. ౧౬౬. యత్రారంభజన్యైః కాహళ్యాః కలకలైః కర్ణాబాహ్యవాద్యవిశేష కోలాహలైః. ని. "కలకల ఉక్తః కోలాహల" ఇతి మేదినీ - లోకాయతశ్చార్వాకో విద్రుతః కాణాదస్తు సైన్యరజసా కాణాజాతాః సాంఖ్యైస్తు అసాంఖ్యధీర్ధృతా. యుద్ధంకృత్వా తేషు చార్వాకాదిషు పలాయితేషు తైస్సహైవ పాతంజలా అపి సహసా పలాయ్య గతాస్తథా చ భువి కో వా వాదిభటో మునేః పురస్తాద్వ్యస్తుం పటుర్భవేన్న కో ఽపీత్యర్థః. ౧౬౭. పణస్య గ్లహస్య బంధనేన బంధురతరేఽతిశోభనే ప్రచండే పూర్వం మండనస్య ఖండనే యో వాచంయమక్ష్మాపతేః డిండిమాడంబరః సముదభూత్తస్మాత్ డిండిమాడంబరాజ్జాతాశ్శబ్దపరంపరా అద్య పాషండదుర్వాదినాం శ్రోత్రతటాటవీషు దావాగ్నిజ్వాలతాం దధతే. ౧౬౮. కించ యుద్ధాయ సముద్యతో బౌద్ధః కిల పురస్థిత్వా క్షణాద్విద్రుతః. కణాదస్తు ఝటితి కోణే విలయం గతః గౌతమస్తు తమఃస్తోమేనావృతః క్వచిద్గాఢాంధకారే మగ్నః అసౌ కపిలస్తు భగ్నస్సంస్తతో ఽపలాయత తతః తస్మాత్కారణాదితి వా పాతంజలాశ్చాంజలిం చక్రుస్తస్య యతిపతేస్సా చతురతా కేనోపమీయేత. ౧౬౯. కేచిత్కాణాదాద్యా వైదికా వాదియోధాస్సంగ్రామే హస్తగ్రాహం గృహీతా హస్తేన గృహీతా ఇత్యర్థః. పరే తు వేదబాహ్యాశ్చార్వాకాద్యా బలాత్కారేణాభిహతాః. హంతేతి హర్షే. తే కాణాదాద్యాస్సుచిరం

రాజ్యే నియుక్తాస్సేవన్తే తం విచిత్రా యతిధరణిపతేశ్శూరతా వా
దయా వా. ౧౭౦. శాన్త్యాద్యర్ణవబాడబానలశిఖా సత్యాభ్రవాత్యా
దయా జ్యోత్స్నాదర్శనిశాఽథ శాన్తినలినీరాకాశశాఙ్కద్యుతిః, ఆస్తి
క్యద్రుమదావపావకనవజ్వాలావళీ సత్కథా హంసీప్రావృడఖండి దండి
పతినా పాషండవాఙ్మండలీ. ౧౭౧. అద్వైతామృతవర్షిభిః పరగురువ్యా
హారధారాధరైః శాన్తైర్ధ్వాన్త సమన్తతః ప్రసృమరైరుత్కృత్త
తాపత్రయైః, దుర్భిక్షం స్వపరైకతాఫలగతం దుర్భిక్షసంపాదితం శాం
తం సంప్రతి ఖండితాశ్చ నిబిడాః పాషండచండాతపాః. ౧౭౨. శాం
తానాం సుభటాః కపాలికపతద్గ్రాహగ్రహవ్యాపృతాః కాణాదప్రతి
హారిణః క్షపణకక్షోణీశవైతాళికాః, సామంతాశ్చ దిగంబరాన్వయ
భువశ్చార్వాకవంశాఙ్కురా నవ్యాః కేచిదలం మునీశ్వరగిరా నీతాః
కథాశేషతామ్. ౧౭౩. ఇతి సకలదిశాసు ద్వైతవార్తానివృత్తౌ స్వయ

గాఢం బందీకృతాః. అథ పునస్స్వస్వరాజ్యే స్వస్వరూపబ్రహ్మానన్దలక్షణే నియుక్తాస్తం
సేవన్తే తథా చాహో అతిచిత్రా యతిభూమిపతేశ్శూరతా వా దయా వా. స్ర. ౧౭౦.
కించ పాషండవాఙ్మండలీ దండిపతినా ఽఖండి ఖండితా. తాం విశినష్టి-శాన్తిలక్షణ
సముద్రస్య బాడబాగ్నిశిఖా సత్యలక్షణమేఘస్య వాత్యా వాయుసమూహో దయా
లక్షణాయాశ్చన్ద్రికాయా అమావాస్యా రాత్రిః శాన్తిలక్షణాయాః కమలిన్యాః
పూర్ణమాసీ చన్ద్రకాన్తిః ఆస్తిక్యవృక్షస్య దావానలనూత్నజ్వాలానా మావళీ
సత్కథాలక్షణాయా హంస్యాః ప్రావృట్. అథేతి పదం సర్వత్ర సంబంధనీయం. ఖండ
నయోగ్యతాబోధకాని విశేషణాని. శా. ౧౭౧. హంతేతి హర్షే. సమన్తతః ప్రసృ
మరైః ప్రసరణశీలైః శాన్తైస్సున్దరైరద్వైతామృతవర్షిభిరుత్కృత్తమున్మూలితమాధ్యా
త్మికాధిదైవికాధిభౌతికలక్షణం తాపత్రయం యైః పరగురువ్యాహారలక్షణైః పయో
దైర్దుర్భిక్షసంపాదితం స్వపరైకతాలక్షణఫలవిషయం దుర్భిక్షం సంప్రతి శాన్తం నిబిడాః
పాషండలక్షణాశ్చణ్డాతపాశ్చ ఖండితాః. ౧౭౨. శాన్తానాం పాతంజలానాం
సుభటాః కపాలికానాం పతద్గ్రాహాణాం గ్రహణే వ్యాపృతాః కాణాదానాం ప్రతి
హారిణః క్షపణకరాజ్ఞాం వైతాళికా దిగంబరవంశోద్భవాస్సామంతాః కేచిన్నవ్యా
శ్చార్వాకవంశాఙ్కురా మునీశ్వరగిరా కథాశేషతామలం నీతాః. ౧౭౩. ఉపసంహరతి-
ఇత్యేవం సకలాసు దిశాసు ద్వైతవార్తానివృత్తౌ సత్యామథస్వయమయం ప్రతిదినం

మథ పరితస్తారాయమద్వైతవర్త్మ, ప్రతిదినమపి కుర్వన్ సర్వసందేహమోక్షం రవిరివ తిమిరౌఘే సంప్రశాంతే మహస్స్వమ్ ౧౨౮.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తత్తదాశాజయకౌతుకీ,
సంక్షేపశంకరజయే సర్గః పంచదశోఽభవత్.

సందేహనాశం కుర్వన్నద్వైతమార్గం విస్తారితవాన్ యథా తిమిరౌఘే సంప్రశాంతే సతి రవిర్మహస్స్వం ప్రకాశం వితనోతి తద్వత్ - మం॥టి. ౧౨౮.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యబాలగోపాలతీర్థశ్రీపాదశిష్యదత్త

వంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే

శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే

పంచదశస్సర్గః.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

షోడశసర్గ ప్రారంభః.

అథ యదా జితవాన్యతిశేఖరో ఽభినవగుప్తమనుత్తమమాంత్రికమ్, స తు తదాఽపజితో యతిగోచరం హతమనాః కృతవానపగోరణమ్. ౧. స తతో ఽభిచచార మూఢబుద్ధిర్యతిశార్దూలమముం ప్రరూఢరోషః, అచికిత్స్యతమో భిషగ్భిరస్మాదజనిష్టాస్య భగందరాఖ్యరోగః. ౨. అచికిత్స్యభగందరాఖ్యరోగప్రసరచ్ఛోణితపంకిలస్వశాట్యాః, అజుగుప్సవిశోధనాదిరూపాం పరిచర్యామకృతాస్య తోటకార్యః. ౩. భగందరవ్యాధినిపీడితం గురుం నిరీక్ష్య శిష్యాస్సమబోధయం శ్శనైః, నోపేక్షణీయో భగవన్మహామయస్త్వపీడిత శ్శత్రురివర్ధిమాప్నుయాత్. ౪. మమత్వహానాద్భవతా శరీరకే న గణ్యతే

ఏవం దిగ్విజయకౌతుకం ప్రతిపాద్య శారదాపీఠవాసం సపరికరం నిరూపయితుమారభతే—అథానుత్తమం మాంత్రికమభినవగుప్తం యతిశేఖరో యస్మిన్కాలే జితవాంస్తస్మిన్కాలే స తు పరాజితో హతమనా యతివిషయ మపగోరణం వధోద్యమం కృతవాన్-ద్రుతవి. ౧. స మూఢబుద్ధిః ప్రరూఢకోపో ఽభినవగుప్తస్తదనంతరం యతిశేఖరమభిచచారాభిచారికం కర్మ కృత్యాం కృతవాన్, అస్మాదభిచారాదస్య శ్రీశంకరస్య వైద్యైరచికిత్స్యతమో భగందరాఖ్యో రోగః అజనిష్ట-వసంతమాలికా. ౨. అచికిత్స్యేన భగందరాఖ్యరోగేణ ప్రసరత్ శోణితస్య పంకేన వ్యాప్తాయా ఆచార్యశాట్యాః అజుగుప్సపరిశోధనాదిరూపాం సేవాం తోటకార్యః కృతవాన్. ౩. హే భగవన్మహారోగస్తూపేక్షణీయో న భవతి నో చేదపీడితశ్శత్రుర్యథా బుద్ధిమాప్నోతి తథా వృద్ధిం ప్రాప్నుయాత్ - ఉ. ౪. యద్యపి శరీరకే మమత్వహా

వ్యాధికృతార్తిరీదృశీ, పశ్యంత ఏవాంతికవర్తినో వయం భృశాతురా
స్మస్సహసా వ్యథాసహాః. ౫. చికిత్సకా వ్యాధినిదానకోవిదాస్సంప్ర
చ్ఛనీయా భగవన్నితస్తతః, ప్రత్యక్షవత్సంప్రతి సంతి పూరుషా జీవా
తువేదే గదితార్థసిద్ధిదాః. ౬. ఉపేక్షమాణే ఽపి గురావనాస్థయా
శరీరకాదౌ సుఖమాత్మనీశ్వరైః, నోపేక్షణీయం గురుదుఃఖదర్శిభి
ర్దుఃఖం వినేయైరితి శాస్త్రనిశ్చయః. ౭. స్వస్థే భవత్పాదసరోరుహద్వయే
స్వస్థా వయం యన్మధుపాయివృత్తయః, తస్మాద్భవత్తాపకవిగ్రహో
యథా స్వస్థస్తథా వాంఛతి పూజ్య నో మనః. ౮. వ్యాధిర్హి జన్మాం
తరపాపపాకో భోగేన తస్మాత్ క్షపణీయ ఏషః, అభుజ్యమానః పురుషం
న ముంచేజ్జన్మాంతరే ఽపీతి హి శాస్త్రవాదః. ౯. వ్యాధిర్ద్విధా ఽసౌ
కథితో హి విద్భిః కర్మోద్భవో ధాతుకృతస్తథేతి, ఆద్యక్షయః కర్మణ
ఏవ లీనాచ్చికిత్సయా స్యాచ్చరమోదితస్య. ౧౦. సంక్షీయతాం కర్మణ
ఏవ సంక్షయాద్వ్యాధిః ప్రవృత్తో న చికిత్స్యతే మయా, పతేచ్ఛరీ

నాత్ భవతా ఏవంవిధాపి రోగకృతా పీడా న గణ్యతే తథాపి సమీపవర్తినః శిష్యా
వయం పశ్యంత ఏవ సహసా వ్యథా ఽసహాః భృశార్తాః స్మః. ౫. తర్హి కిం కర్తవ్య
మితి తత్రాహుశ్చికిత్సకా ఇతి. సంప్రతి జీవాతుపదే జీవనౌషధపదే వైద్యశాస్త్రే.
"జీవాతురస్త్రియాం భక్తే జీవితే జీవనౌషధ" ఇతి మేదినీ. గదితార్థసిద్ధిదాః పురుషాః
ప్రత్యక్షవత్సంతి. ౬. నను యథా మయోపేక్ష్యతే తథా భవద్భిరప్యుపేక్షణీయ
మిత్యాశంక్యాహుశ్శరీరకాదావనాస్థయా గురావాత్మని సుఖముపేక్షమాణే సత్యపి
గురుదుఃఖదర్శిభిస్సమర్థైశ్శిష్యైర్నోపేక్షణీయమితి శాస్త్రనిశ్చయః. ౭. కించ స్వస్థే
భవత్పాదసరోజద్వంద్వే వయం స్వస్థాః యత్ర పాదసరోరుహద్వయే భ్రమరాణాం
వృత్తిర్యేషాం తస్మాత్తాపకవిగ్రహో యథా స్వస్థో భవేత్తథా హే పూజ్య, అస్మాకం
మనో వాంఛతి-ఇన్ద్రవంశా. ౮. ఏవం శిష్యైః ప్రార్థిత ఆచార్య ఉవాచ—హి యస్మా
ద్రోగో జన్మాంతరపాపస్య పాకస్తస్మాదేష భోగేన నాశనీయో హి యతశ్చాభుజ్య
మానఏష పురుషం జన్మాంతరే ఽపి న త్యజేదితి శాస్త్రవాదః. ఉప. ౯. నన్వేవం తర్హి
చికిత్సాశాస్త్రవైయర్థ్యమితి చేత్తత్రాహ— విద్వద్భిరసౌ వ్యాధిః ద్విప్రకార ఏవ
కథితః-కర్మోద్భవో, వాతాదిధాతుభిః కృతశ్చ. తత్ర కర్మణో లీనాదేవాద్యస్య క్షయః
చరమోక్తస్య చికిత్సయా క్షయస్స్యాత్. ౧౦. తర్హి ధాతుకృతత్వాచ్చికిత్సయా
నాశనీయ ఇతి చేత్తత్రాహ - అయం ప్రవృత్తో వ్యాధిః కర్మణ ఏవ సంక్షయాత్సంక్షీ

రం యది తన్నిమిత్తతః పతత్వవశ్యం న బిభేమి కించన. ౧౧. సత్యం గురో తే న శరీరలోభః స్పృహాళుతా నస్తు చిరాయ తస్మై, త్వజ్జీవనేనైవ హి జీవనం నః పాథశ్చరాణాం జలమేవ తద్ధి. ౧౨. స్వయం కృతార్థాః పరతుష్టిహేతోః కుర్వంతి సంతో నిజదేహరక్షామ్, తస్మాచ్ఛరీరం పరిరక్షణీయం త్వయాఽపి లోకస్య హితాయ విద్వన్. ౧౩. నిర్బంధతో గురువరః ప్రదదావనుజ్ఞాం దిగ్భ్యో భిషగ్వరసమానయనాయ తేభ్యః, నత్వా గురుం ప్రతిదిశం ప్రయయుః ప్రహృష్టాః శిష్యాః ప్రవాసకుశలా హరిభక్తిభాజః. ౧౪. ప్రాయో నృపం కవిజనా భిషజో వదాన్యం విత్తార్థినః ప్రతిదినం కుశలా జుషంతే, తస్మాదమీ నృపపురేషు నిరీక్షణీయా ఇత్యేవ చేతసి మనోరథమాదధానాః. ౧౫. తేఽతీత్య దేశాన్ బహులాన్ స్వకార్యసిద్ధ్యై క్వచిద్రాజపురే భిషగ్భిః, అవాప్య సందర్శనభాషణాని సమానయంస్తాన్ గురువర్యపార్శ్వమ్. ౧౬. తతో ద్విజేంద్రైర్నిజసేవకైస్తాన్ సంతోషితాం తాన్స్వభిమతార్థదానైః, యదత్ర కర్తవ్యముదీర్యతాం తత్కుర్మ స్వశక్త్యేతి వదాన్ జగౌ సః. ౧౭. ఉపగుదం భిషజః పరిబాధతే గద ఉదేత్య తనుం తనుమధ్యగః, యదిదమస్య విధేయమిదం ధ్రువం వదత

యతాం మయా నైవ చికిత్స్యతే తర్హి రోగవశాచ్ఛరీరం పతిష్యతీత్యాశంక్యాహ— యది తన్నిమిత్తతశ్శరీరం పతేత్తర్హి అవశ్యం పతతు తత్పతనాత్కించిదపి న బిభేమి. ౧౧. ఏవముక్తాశ్శిష్యాః ప్రాహుస్తే గురో సత్యం తవ శరీరలోభో నాస్తి తథాఽప్యస్మాకం తదర్థం చిరాయ చిరకాలం తత్స్థితయే స్పృహాళుతాఽస్తి. హి యస్మాత్తవ జీవనేన నో జీవనం. హి యతో జలచరాణాం జలమేవ తత్ జీవనం. ౧౨. భవత్వేవం తథాఽపి మయా నిజదేహరక్షా కిమితి కర్తవ్యేత్యాశంక్యాహుః—స్వయమితి. ౧౩. ఏవం శిష్యాణామాగ్రహాద్గురువరో దిగ్భ్యో వైద్యవరాణాం సమానయనార్థం తేభ్యశ్శిష్యేభ్యోఽనుజ్ఞాం ప్రదదౌ-వ. ౧౪. వదాన్య ముదారం జుషంతే సేవంతే. ౧౫. గురువర్యసమీపం తాన్ భిషజః సమానీతవంతః-ఉ. ౧౬. తతో నిజసేవకైః స్వాభిమతార్థదానైస్సంతోషితాన్ యదత్ర కర్తవ్యం తత్కథ్యతాం స్వశక్త్యా కుర్మ ఇతి భాషమాణాంస్తాన్గురువరో జగౌ. ౧౭. యదువాచ తదాహ—హే భిషజో గుదసమీపే తనుమధ్యగో గదో రోగ ఉదేత్య శరీరం పరిబాధతే, యదిద మస్య రోగస్య విధేయ

రోగతమ స్తిమిరారయః. ౧౮. చిరముపేక్షితవానసహామేతకం దురితజో
ఽయమితి ప్రతిభాతి మే, తదపి శిష్యగణైర్విరహిం స్యహం ప్రహిత
వాన్ భవదానయనాయ తాన్. ౧౯. నిగదితే మునినేతి భిషగ్వరా విద
ధిరే బహుధా గదసత్క్రియాః, న చ శశామ గదో బహుతాపదో
విమనసః పటవో భిషజోఽభవన్. ౨౦. అథ మునిర్విమనస్త్వసమన్వితా
నిదమవోచత సిద్ధభిషగ్వరాన్, అటత గేహమగాత్సుమహో బహుర్గద
హృతే భవతామితరాయుషామ్. ౨౧. దినచయం గణయన్పథి లోచనః
ప్రియజనో నివసేద్విరహాతురః, నరపతిర్భవతాం శరణం ధ్రువం స చ
విదేశగమం శ్రుతవాన్యది. ౨౨. రుషితవాంశ్చ వో వితరేన్నృపః కథిత
జీవితమక్షతశాసనః, తురగవన్నృపతిశ్చలమానసో భిషజమన్యమసౌ విద
ధీత వా. ౨౩. జనపదో విరళో గదహారకైర్బహులరుగ్ణజనః ప్రకృతే
రతః, మృగయతే భవతో భవతాం గృహే గదజనస్సహితుం గదమ
క్షమః ౨౪. పితృకృతా జనిరస్య శరీరిణస్సమవనం గదహారిషు తిష్ఠతి, జనిత
మప్యఫలం భిషజం వినా భిషగసౌ హరిరేవ తనూభృతః. ౨౫. యదు

మాషధం తదిదం ధ్రువమవ్యభిచారి వదత. యతో రోగతమ స్తిమిరారయః. ద్రుతవి.
౧౮. నన్వేవంభూతో రోగ ఏతావత్కాలం కిమిత్యుపేక్షిత స్తత్రాహ-చిరమితి. తదపి
తథాఽపి శిష్యగణైరహం నిరహింసి అత్యాగ్రహేణ నియోజితత్వాద్ధింసితః. ౧౯.
ఇత్యేవం మునినా కథితే సతి వైద్యవరా రోగస్య సత్క్రియాః బహుధా విదధిరే. ౨౦.
ఇతో గేహమటత గచ్ఛత. యతో రోగహరణార్థం ఇత ఆగతానాం భవతాం కాలో
మహానగాత్. ౨౧. అవశ్యమేవ భవద్భిర్గంతవ్యమిత్యనుశయు నాహ—విరహాతురః
ప్రియజనః పథి లోచనో దినసముదాయం గణయన్నివసేదితి సంభావనాయాం లిఙ్.
కించ నరపతిర్భవతాం ధ్రువం శరణం స చ భవతాం విదేశగమనం యది శ్రుతవాన్.
౨౨. తదా కుపితస్సన్నృపః కథితం జీవితం ప్రతిజ్ఞాతాం జీవికాం యుష్మభ్యం న ద
ద్యాత్. యతో ఽక్షతశాసనః. యద్వా యస్మాదశ్వవన్నృపతిశ్చలమానస స్తతో
ఽసావన్యం వైద్యం విదధీత. ౨౩. కించ రోగహారకైర్విరళో రహితో జనపదః స్వభా
వాదేవ బహులం రుగ్ణాః జనా యస్మిన్ అతో రోగిజనో రోగం సహితుమసమర్థో
భవతాం గృహే భవతో విచినుతే. ౨౪. జనిర్జన్మ అవనం పాలనం తస్మాదసౌ
వైద్యః శరీరభృతో విష్ణురేవ తద్వదుపాసనీయం ఇత్యర్థః. ౨౫. ఏవముక్త్వా భిషజః

దితం భవతా వితథం న తత్తదపి న క్షమతే వ్రజితుం మనః, సురభువం ప్రవిహాయ మనుష్యగాం వ్రజితుమిచ్ఛతి కో ఽత్ర నరస్సుధీః ౨౬ ఇతి నిగద్య యయుర్ద్విపజాంగణా విమనసః పటవో ఽపి నిజాన్ గృహాన్, అథ మునిర్ద్విజహన్మమతాం తనౌ గురువరో గురుదుఃఖమసోఢ సః. ౨౭. ప్రథితైరవనౌ పరస్సహస్రైరగదంకారచయైరథాఽచికిత్స్యే, ప్రబలే సతి హా భగందరాఖ్యే స్మరతిస్మ స్మరశాసనం మునీంద్రః. ౨౮. స్మరశాసనశాసనాన్నియుక్తౌ ద్విజవేషం ప్రవిధాయ భూమిమాప్తౌ, ఉపసేదతురశ్వినౌ చ దేవౌ సుభుజౌ సాంజనలోచనౌ సుపుస్తౌ. ౨౯ యతిపర్య చికిత్సితుం న శక్యా పరకృత్యాజనితా హి తే రుగేషా, ఇతి తం సముదీర్య యోగివర్యం విబుధౌ తౌ ప్రతిజగ్మతుర్యథాగతమ్. ౩౦. తదను స్వగురోర్గదాపనుత్త్యై పరమంత్రం తు జజాప జాతమన్యుః, ముహురార్యపదేన వార్యమాణో ఽప్యరివర్గే ఽప్యనుకంపినాఽబ్జపాదః. ౩౧ అమునైవ తతో గదేన నీచః ప్రతియాతేన హతో మమార గుప్తః, మతిపూర్వకృతో మహానుభావే ఽప్యనయః కస్య భవేత్సుఖోపలబ్ధ్యై. ౩౨. స్వస్థసో ఽయం

టీకా:-భవతా యత్కథితం తన్మిథ్యా న భవతి తథాఽపి గంతుం మనో న క్షమతే యతో దేవభూమిం ప్రవిహాయ మనుష్యభూమిం గంతుం సుధీర్నరో ఽత్ర జగతి క ఇచ్ఛతి న కో ఽపీత్యర్థః. ౨౬. ఇతి నిగద్యైవముక్త్వా. ౨౭. భూమౌ ప్రథితైస్సహస్రాదప్యధికైరౌషధకారసమూహైర్భగందరాఖ్యే ప్రబలే. హేతీతి ఖేదే. అచికిత్స్యే సతి మునీంద్రశ్శ్రీశంకరాచార్యః కామశాసనం మహాదేవం స్మరతిస్మ-వ. ౨౮. స్మృతమహాదేవాజ్ఞయా నియుక్తౌ దేవావశ్వినీకుమారౌ ద్విజవేషం ప్రవిధాయ భూమిం ప్రాప్తౌ సుభుజౌ సాంజనలోచనౌ సుపుస్తకయుక్తౌ మునీంద్రసమీపే వివిశతుః. ౨౯. ఉపవిశ్య యదూచతుస్తదాహ—భో యతిపర్య, హ్యైషా తే రుక్ రోగః చికిత్సితుం న శక్యా హి యస్మాత్పరకృత్యా ఉత్పాదితా, ఇతి తం యోగివర్యం సముదీర్య తౌ దేవౌ యథాగతం ప్రతిజగ్మతుః. ౩౦. తదనంతరం జాతకోపః శత్రువర్గే ఽప్యనుకంపినా ఆర్యపాదేనాఽఽచార్యేణ ముహుర్వార్యమాణో ఽపి పద్మపాదస్స్వగురో రోగస్య నాశాయ పరం మన్త్రం తు జజాప. ౩౧. తతః కిం వృత్తమిత్యాకాంక్షాయామాహ—అమునైవేతి. ప్రతియాతేన ప్రతిప్రాప్తేన. ౩౨. స్వస్థః

బ్రష్టా సాయం కదాచిద్ధ్యాయన్గంగాపూరసంగార్ద్రివాతైః, ఆగచ్ఛంతం సైకతే ప్రత్యగచ్ఛద్యోగీశానం గౌడపాదాభిధానమ్. 33. పాణౌ ఫుల్లశ్వేతపంకేరుహశ్రీమైత్రీపాత్రీభూతభాసా ఘటేన, ఆరాద్రాజత్కైరవానందసంధ్యారాగారక్తాంభోదలీలాం దధానమ్. 34. పాణౌ శోణాంభోజబుద్ధ్యా సమంతాద్భ్రామ్యద్భృంగీమండలీతుల్యతుల్యామ్, అంగుల్యగ్రాసంగిరుద్రాక్షమాలాం మంగుష్ఠాగ్రేణాసకృద్భ్రామయంతమ్. 35. ఆర్యస్యాథో గౌడపాదస్య పాదావభ్యర్చ్యాసౌ శంకరః పంకజాభౌ, భక్తిశ్రద్ధాసంభ్రమాక్రాంతచేతాః ప్రహ్వస్తస్థావగ్రతః ప్రాంజలిస్సన్. 36. సించన్నేనం క్షీరవారాశివీచీసాచివ్యాయాసన్నయత్నైః కటాక్షైః, దంతజ్యోత్స్నా దంతురాశా అపి కుర్వన్నాశాః సూక్తిం సందధే గౌడపాదః. 37. కచ్చిత్సర్వాం వేత్సి గోవిందనామ్నో హృద్యా విద్యాసంసృదుద్ధారహృద్యా, కచ్చిత్తత్త్వం తత్త్వమానందరూపం నిత్యం సచ్చిన్నిర్మలం వేత్సి వేద్యమ్. 38. భక్త్యా యుక్తాస్స్వానురక్తా విరక్తాశ్శాంతా దాంతాస్సంతతం

సోఽయం శ్రీశంకరాచార్యః సైకతే సాయంకాలే బ్రహ్మధ్యాయన్ సన్ గంగాపూరే ణార్ద్రైర్వాయుభిస్సహాగచ్ఛంతం యోగీశం గౌడపాదసంజ్ఞం ప్రత్యబుధ్యత. ॥౩౨॥

33. తమేవ వర్ణయతి-పాణౌ హస్తే ప్రఫుల్లితస్య శ్వేతకమలస్య యా శ్రీస్తస్యా యా మైత్రీ తస్యాః పాత్రీభూతా భాః కాంతిర్యస్య తేన ఘటేన కమండలునా ఆరాద్రాజత్కైరవస్య సితపద్మజస్యానందో యస్య తస్య సంధ్యారాగేణాసమంతాద్రక్తస్య పయోదస్య చ లీలాం దధానమ్. 34. పునశ్చ హస్తే శోణపద్మబుద్ధ్యా సమంతాద్భ్రామ్యంతీనాం భ్రమరీణాం మండలీ తత్తుల్యకులాశ్చవాం తాస్సదృశాం అంగుల్యగ్రాసంగిరుద్రాక్షమాలాం పునఃపునః భ్రామయన్తమ్. 35. అథో అనంతరమార్యస్య గౌడపాదస్య పంకజాభౌ పాదావసౌ శంకరోఽభ్యర్చ్య భక్తిశ్రద్ధాభ్యాం యస్సంభ్రమస్తేన తైరాక్రాంతచిత్తో నమ్రీభూతో అగ్రతః ప్రాంజలిస్సన్నవతస్థే. 36. ఏనం శంకరం క్షీరవారిరాశిసాదృశ్యాయాసన్నయత్నైః ప్రాప్తయత్నైః కటాక్షైః సించన్ దంతజ్యోత్స్నయా దన్తురా వ్యాప్తా ఆశా దిశా దిశో ఽపి ధవలీకుర్వన్ సుష్ఠూక్తిం సందధే. 37. తామేవ దర్శయతి-కచ్చిదితి ప్రశ్నే. సంసారోద్ధారకారణీభూతా హృదయస్య ప్రియా యా గోవిందనామ్నో విద్యా తాం సర్వాం వేత్సి జానాసి సచ్ఛాస్త్రప్రసిద్ధం నిత్యం సచ్చిదమలం వేద్యం తత్త్వం త్వం కచ్చిద్వేత్సి. 38. భక్త్యా

శ్రద్దధానాః, కచ్చిత్తత్త్వజ్ఞానకామా వినీతాశ్శుశ్రూషన్తే శిష్యవర్యా గురుం త్వామ్. ౩౯. కచ్చిన్నిత్యాశ్శత్రవో నిర్జితాస్తే కచ్చిత్ప్రాప్తా స్సద్గుణాశ్శాంతిపూర్వాః, కచ్చిద్యోగస్సాధితో ఒష్టాంగయుక్తః కచ్చిచ్చిత్తం సాధు చిత్తత్యాగం తే. ౪౦. ఇత్యద్వైతాచార్యవర్యేణ తేన ప్రేమ్ణా పృష్టశ్శంకరస్సాధుశీలః, భక్త్యుద్రేకాద్బాష్పపర్యాకులాక్షో బధ్నన్మూర్ధన్యంజలిం వ్యాజహార. ౪౧. యద్యత్పృష్టం స్పష్టమాచార్యపాదైస్తత్తత్సర్వం భో భవిష్యత్యవశ్యమ్, కారుణ్యాబ్ధేః కల్పయుష్మత్కటాక్షైర్దృష్టస్యాహో దుర్లభం కిన్ను జంతోః. ౪౨. మూకో వాగ్మీ మందధీః పండితాగ్ర్యః పాపాచారః పుణ్యనిష్ఠేషు గణ్యః, కామాసక్తః కీర్తిమాన్నిస్పృహాణామార్యాపాంగాలోకతః స్యాత్ క్షణేన. ౪౩. లేశం వాపి జ్ఞాతుమీష్టే పుమాన్కస్సీమాతీతస్యాద్య యుష్మన్మహిమ్నః, తుష్టో ఒత్యంతం తత్త్వవిద్యోపదేష్టా జాతస్సాక్షాద్యస్య వైయాసకిస్సః. ౪౪. ఆజానాత్మజ్ఞానసిద్ధం యమారాదౌదాసీన్యాజ్జాతమాత్రం వ్రజంతమ్,

---

సేవయా యుక్తాః స్వస్మింస్త్వయి స్వాత్మని వా ఒనురక్తా విషయేషు విరక్తా వశీకృతాంతరింద్రియా జితబాహ్యకరణా నిరంతరం శ్రద్ధావంతస్తత్త్వజ్ఞానాభిలాషా వినయం ప్రాప్తాశ్శిష్యవర్యాః కచ్చిత్త్వాం గురుం సేవంతే. ౩౯. నిత్యాశ్శత్రవ కామాద్యాః యమనియమాసనప్రాణాయామప్రత్యాహారధారణాధ్యానసమాధిసంజ్ఞైరష్టభిరంగైర్యుక్తస్సాధు చిత్తత్యాగం సమ్యక్చైతన్యతత్త్వవిషయమ్. ౪౦. బాష్పపర్యాకులే పరివ్యాప్తే ఒక్షిణీ యస్య. ౪౧. హే భగవన్నాచార్యపాదైర్యద్యత్పృష్టం తత్తత్సర్వమవశ్యం స్పష్టం భవిష్యతి. యస్మాత్కారుణ్యసముద్రస్య కల్పైస్సదృశైర్భవత్కటాక్షైర్దృష్టస్య జంతోః కింను దుర్లభం కిమపి దుర్లభం నేత్యాహుః. ౪౨. ఏతదేవోపపాదయతి - భవద్విధానామార్యాణాం కటాక్షావలోకాత్ క్షణమాత్రే మూకో వాగ్మీ స్యాదేవమగ్రే ఒపి. నిస్పృహాణాం మధ్యే కీర్తిమాన్. ౪౩. సీమాతీతస్య భవన్మహిమ్నో లేశం వాపి జ్ఞాతుమద్య కః పుమాన్ సమర్థో న కో ఒప్యర్థః. కుత ఇతి చేత్తత్రాహ—యస్య భవతః స అతిప్రసిద్ధో వ్యాససూనుశ్శుకాచార్యో ఒత్యంతం తుష్టో భూత్వా సాక్షాత్స్వయమేవ విద్యోపదేష్టా జాతో ఒత ఇత్యర్థః. ౪౪. వైయాసకేరిత్యుక్త్వా వ్యాసపుత్రత్వేనైవ తస్య శ్రైష్ఠ్యం నాన్యదపి తు స్వతో ఒపీత్యాశయేన తం వర్ణయతి-యం జన్మత ఏవాత్మజ్ఞానసిద్ధమౌదాసీన్యేనారా

ప్రేమావేశాత్ పుత్రపుత్రేతి శోచన్పారాశర్యః పృష్ఠతోఽనుప్రపేదే. ౯౫. యశ్చాహూతో యోగభాష్యప్రణేత్రా పిత్రా ప్రాప్తస్సప్రపంచైకభావమ్, సర్వాహంతాశీలనాద్యోగభూమేః ప్రత్యాక్రోశం ప్రాతనోద్వృక్షరూపః. ౯౬. తత్త్వాదృక్షజ్ఞానపాథోధిముష్మత్పాదద్వంద్వం పద్మసౌహార్దహృద్యమ్, దైవాదేతద్దీనదృగ్గోచరం చేత్స్యాత్తస్యాస్యాద్భాగధేయం హ్యమేయమ్. ౯౭. ఇత్యాకర్ణ్యాఖ్యాప్రసిద్ధాం భవత్పాదో వత్స శ్రుత్వా వాస్తవాం స్త్వద్గుణౌఘాన్, ద్రష్టుం శాంతస్వాంతసంగేన మమ త్వాం గాఢోత్కంఠాగర్భితం చిత్తమాసీత్. ౯౮. కృత్వా స్వీయా భాష్యముఖ్యా నిబంధా మత్కారికావారిజసుస్నిఖాం [illegible], శ్రుత్వైవం గోవింద ముఖాత్ప్రహృష్య దృగధ్వనీనోఽస్మి తవాద్య విద్వన్. ౯౯. ఇతిస్ఫుటం ప్రోక్తవతే వినీతస్స్వస్రావయద్భాష్యగణం సమస్తమ్, విశేష్య మాండూక్యగభాష్యయుగ్మం శ్రుత్వా ప్రహృష్యన్నిదమబ్రవీత్సః. ౧౦౦. మత్కారికాభావవిభేదితాదృగ్గుణమాన్యభాష్యప్రణేతృహాస్య [illegible]

త్వమిహాద్ధారం వా జాతమాత్రం ప్రవ్రజంతం ప్రేమావేశాత్పుత్ర పుత్రేతి శోచన్ పారాశరనందనో వేదవ్యాసః పృష్ఠతోఽనుప్రపేదే. అద్వైతస్య ఇతి శబ్దే పరే ప్లుతో ఽప్లుతవత్త్వాన్యదిత్యర్థకేనాప్లుతవదుపస్థిత ఇతి సూత్రేణాప్లుతవద్భావస్స్వరసంధిః. ౯౫. యశ్చ యోగభాష్య ప్రణేత్రా పిత్రా ఆహూత స్సర్వాహంభావశీలనాద్యోగభూమేః ప్రపంచైకభావం ప్రాప్తః స వృక్షరూపః ప్రత్యాక్రోశం ప్రాతనోత్. తథా చోక్తం. "యం ప్రవ్రజంతమనుపేతమపేతకృత్యం ద్వైపాయనో విరహకాతర ఆజుహావ, పుత్రేతి తన్మయతయా తరవోఽభినేదుస్తం సర్వభూతహృదయం మునిమానతోఽస్మి" ఇతి. యోగమాహాత్మ్యేన గమనాగమనయోః సంభవాత్పరీక్షిదుపదేష్టృత్వాచ్ఛుక్తస్య గౌడపాదోపదేష్టృత్వమపి న విరుధ్యత ఇతి ద్రష్టవ్యమ్. ౯౬. తత్తస్మాదేవం విధస్య జ్ఞానసముద్రస్య భవతః కమలస్య సౌహార్దేన సాదృశ్యేన హృద్యమేతత్పాదద్వంద్వం దైవాద స్మద్విధదీనదృష్టివిషయభూతం యది స్యాత్తర్హి ఏతద్భక్తస్యాప్రమేయం భాగ్యమ్. ౯౭. శాంతమనస్వంతం త్వాం ద్రష్టుం అత్యంతోత్కంఠాగర్భితం మమ మానసమాసీత్. ౯౮. కించ మత్కృతకారికాబ్జసుఖసూర్యాః భాష్యాదయో నిబంధాస్త్వయా కృతా ఇతి గోవిందముఖాచ్ఛ్రుత్వా హర్షం ప్రాప్యాద్య హే విద్వన్ తవ దృష్టిమార్గగోఽస్మి. ౯౯. మాండూక్యగతం భాష్యయుగ్మం శ్రుతిభాష్యం గౌడపాదీయకారికాభాష్యం చేత్యర్థః. ఉ. ౧౦౦. యదువాచ - తదేవాహ - మత్కారికాభావవిభేదనోస్తాదృశరూ

దాతుం వరం తే విదుషాం వరాయ ప్రోత్సాహయత్యాశు వరం వృణీష్వ. ౫౧. స ప్రాహ పర్యాయశుకర్షిమీశ్య భవంతమద్రాక్షమతిష్యపూరుషమ్, వరః పరః కో ఽస్తి తథా ఽపి చింతనం చిత్తత్వగం మేఽస్తు గురో నిరంతరమ్. ౫౨. తథేతి సో ఽంతర్ధిమపాస్తమోహే గతే చిరంజీవిమునావథాసౌ, వృత్తాంతమేతం స ముదాశ్రవేభ్యస్సంశ్రావయంస్తాం క్షణదామనైషీత్. ౫౩. అథ ద్యునద్యాముషసి యమీంద్రో నిర్వర్త్య నిత్యం విధివత్స శిష్యైః, తీరే నిధిధ్యాసనలాలసో ఽభూదత్రాంతరే ఽశ్రూయత లోకవార్తా. ౫౪. జంబూద్వీపం శస్యతే ఽస్యాం పృథివ్యాం తత్రాప్యేతన్మండలం భారతాఖ్యమ్, కాశ్మీరాఖ్యం మండలం తత్ర శస్తం యత్రాస్తే ఽసౌ శారదా వాగధీశా. ౫౫. ద్వారైర్యుక్తం మాండపైస్తచ్చతుర్భిర్దేవ్యా గేహం యత్ర సర్వజ్ఞపీఠమ్, యత్రారోహే సర్వవిత్సజ్జనానాం నాన్యే సర్వే యత్ప్రవేష్టుం క్షమంతే. ౫౬. ప్రాచ్యాః ప్రాచ్యాం పశ్చిమాః పశ్చిమాయాం యే చోదీచ్యాస్తాముదీచీం ప్రపన్నాః, సర్వజ్ఞాస్తం ద్వారముద్ఘాట

ర్గాండూక్యభాష్యయోః శ్రవణేనోత్థితో హర్షః విదుషాం మధ్యే శ్రేష్ఠాయ తుభ్యం వరం దాతుం ప్రోత్సాహయతి తస్మాచ్ఛీఘ్రం వరం వృణీష్వ. ఇంద్ర. ౫౧. ఏవం వరగ్రహణాయ ప్రేరితస్స శ్రీశంకరః ప్రాహ—భవంతం పర్యాయేణ రూపాంతరేణోపలక్షితం శుకర్షిం శుకర్షేః పర్యాయమితి వా. సర్వాత్మనా శుకర్షితుల్యమీశ్య భగవంతమకలిపూరుషం త్రియుగం పరమాత్మానం విష్ణుమేవాహమద్రాక్షమతో ఽస్మాత్పరో వరః కో ఽస్తి కో ఽపి నాస్తి. తథాపి హే గురో మే చింతనం సదైవ చైతన్యతత్త్వవిషయమస్త్వితి వరం దేహీత్యర్థః. ఉ. ౫౨. తథేతి. స గౌడపాదః ప్రాహేత్యనుకృష్య సంబంధనీయం. అథాపాస్తమోహే చిరంజీవిమునావంతర్ధిం గతే సతి అసౌ ఏతం వృత్తాంతం శిష్యేభ్యో ముదా సంశ్రావయంస్తాం రాత్రిమనైషీత్. ౫౩. అథ ప్రాతఃకాలే శ్రీశంకరః శిష్యైస్సహ నిత్యకర్తవ్యం గంగాయాం విధివత్సంపాద్య తస్యాస్తీరే నిధిధ్యాసనలాలసో ఽభూదేతస్మిన్నంతరే లోకవార్తా ఽశ్రూయత. ౫౪. తామేవాహ—జంబూద్వీపమితి. శాలి. ౫౫. మంటపసంబంధిభిః చతుర్భిః ద్వారైర్యుక్తం తస్యా దేవ్యా గేహం యస్మిన్గేహే సర్వజ్ఞపీఠం యత్రారోహే సతి సజ్జనానాం మధ్యే సర్వజ్ఞో భవతి సర్వజ్ఞాదన్యే సర్వే ఽపి యద్గేహం ప్రవేష్టుమపి న క్షమంతే. యద్వా యదేవంభూతం తద్దేవ్యా గేహమిత్యన్వయః. ౫౬. దాక్షాః దాక్షిణాత్యాః పినద్ధం తత్ ద్వారం నోద్ఘా

యన్తో దాక్షా నద్ధం నో తదుద్ఘాటయంతి. ౫౭. వార్తాముపశ్రుత్య
స దాక్షిణాత్యోఽయం మానం తదీయం పరిమాతుమిచ్ఛన్, కాశ్మీరదే
శాయ జగామ హృష్టశ్శ్రీశంకరో ద్వారమపావరీతుమ్. ౫౮.
ద్వారం పినద్ధం కిల దాక్షిణాత్యం న సన్తి విద్వాంస ఇతీహ జన్తోః,
తాం కింవదంతీం విఫలాం విధాతుం జగామ దేవీనిలయాయ హృష్యన్.
౫౯. వాదివ్రాతగజేంద్రదుర్మదఘటాదుర్గర్వసంకర్షణః శ్రీమచ్ఛంకరదేశి
కేంద్రమృగరాడాయాతి సర్వార్థవిత్, దూరం గచ్ఛత వాదిదుశ్శ్రుత
గజాస్సంన్యాసదంష్ట్రాయుధో వేదాంతోపవనాశ్రయస్తదధునా ద్వైతం
వనం భక్షతి. ౬౦. కరటతటాంతవాన్తమదసౌరభసారభరస్థలదళిసంభ్ర
మత్కలభకుంభజృంభితబలః, హరిరివ జంబుకానమదదంతిగజాంశ్చ జనా
నపిఖలునాక్షిగోచరయతీహ యతిర్హతకాన్. ౬౧. సంశ్రావయన్నిత్థ ధ్వని
దేశికేంద్రశ్శ్రీదక్షిణద్వారభువం ప్రపేదే, కవాటముద్ఘాట్య నివేష్టు
కామం ససంభ్రమం వాదిగణో న్యరౌత్సీత్. ౬౨. అథాబ్రవీద్వాది
గణస్స దేశికం కిమర్థమేవం బహుసంభ్రమక్రియా, యదత్ర కార్యం

టయంతి. ౫౭. తస్య వార్తాయా ఇదం ప్రమాణం మాతుం ఇనల షూనం నవేతి
నిశ్చేతుమిచ్ఛన్ తద్ద్వారముద్ఘాటయితుం కాశ్మీరదేశాయ జగామ. ౫౮. కిలేతి
ప్రసిద్ధం దాక్షిణాత్యం ద్వారం పినద్ధం యత ఇహ భూమౌ దాక్షిణాత్యా విద్వాంసో
నైవ సంతీతి కింవదంతీం జనశ్రుతిం విఫలాం విధాతుం జగామ. ౮. ౫౯. వాది
సమూహా ఏవ గజేంద్రాస్తేషాం దుర్మదఘటానాం యో గర్వస్తం సమ్యక్ కర్షతీతి
తథా స చాసౌ శ్రీమచ్ఛంకరదేశికేంద్రలక్షణో మృగేంద్రః సర్వార్థవిదాయాస్యతో
హే వాదిదుశ్శ్రుతగజా దూరం గచ్ఛత. కిం కరోతీతి చేత్సన్న్యాసలక్షణదంష్ట్రాయుధో
వేదాంతలక్షణబృహద్వనాశ్రయో వేదాంతాదన్యత్ ద్వైతప్రతిపాదకం శాస్త్రల
క్షణం వనం భక్షతీత్యర్థధ్వని సంశ్రావయన్నితి వ్యవహితేనాన్వయః - శా. ౬౦.
కరటతటాంతా గజగండతటప్రాంతభాగా ఉద్వమితమదసౌరభసారభరేణ స్థలద్భిః
అళిభిః సంభ్రమతి గజకుంభే జృంభితం బలం యస్య స సింహో యథా క్షుద్రాన్
సృగాలాన్ మదదన్తవర్జితాన్ గజాంశ్చ నాక్షి గోచరయతి న ప్రతి గణయతి
తథేహ లోకే యతిః నిందితాన్ కుత్సితజనానపి నాక్షి గోచరయతి న గణయతి
'యది భవతో నజాభజజలాగురుర్మర్కుటకం'. ౬౧. ఇత్యేవంమార్గే సంశ్రావయన్
దేశికేంద్రః శ్రీదక్షిణద్వారభూమిం ప్రాప్తవాన్. తతః కవాటముద్ఘాట్య ప్రవేష్టు
కామం ససంభ్రమం తం వాదిగణో నిరోధితవాన్-ఉ. ౬౨. అథ. నిరోధనానంతరం

తదుదీర్యతాం శనైర్న సంభ్రమః కర్తుమలం తదీప్సితమ్. ౬౩. యః కశ్చిదేత్యేతు పరీక్షితుం చేద్వేదాఖిలం నావిదితం మమాణు, ఇత్థం భవాన్వక్తి సమున్నతీచ్ఛో దత్వా పరీక్షాం వ్రజ దేవతాలయమ్. ౬౪. షడ్భావవాదీ కణభుఙ్మతస్థః పప్రచ్ఛ తం స్వీయరహస్యమేకమ్, సంయోగభాజః పరమాణుయుగ్మాజ్జాతం హి సూక్ష్మం ద్వ్యణుకం మతం నః. ౬౫. యత్స్యాదణుత్వం తదుపాశ్రితం తజ్జాయేత కస్మాద్వద సర్వవిచ్చేత్, నో చేత్ప్రభుత్వం తవ వక్తుమేతే సర్వజ్ఞభాషాం విహితాం కథం తే. ౬౬ యా ద్విత్వసంఖ్యా పరమాణునిష్ఠా సా కారణం తస్య గతస్య మాత్రా, ఇతీరితే తద్వచనం ప్రపూజ్య స్వయం ని(న్య)వర్తిష్ట కణాదలక్ష్మీః ౬౭. తత్రాపి నైయ్యాయికఆత్తగర్వః కణాదపక్షాచ్ఛరణాక్షపక్షే, ముక్తేర్విశేషం వద సర్వవిచ్చేన్నో చేత్ప్రతిజ్ఞాం త్యజ సర్వవిత్త్వే. ౬౮. అత్యంతనాశే గుణసంగతేర్యా స్థితిర్నభోవత్కణభక్షపక్షే

స వాదిగణో దేశికమువాచ ఏవం బహుసంభ్రమాక్రియా కిమర్థం బహుసంభ్రమస్య క్రియాకరణం ఇతి వా. యదత్ర కార్యం తత్కథ్యతాం యతస్తదీప్సితం కర్తుం సంభ్రమస్సమర్థో న భవతి. వంశ. ౬౩. యః కశ్చిత్పరీక్షితుమాయాతి స కామమాగచ్ఛతు యతోఽహమఖిలం వేద అణ్వపి మమావిదితం నాస్తీతి వాదిగణ ఆహ— అమునా ప్రకారేణ భవాన్ వక్తి చేత్తర్హి హే సమున్నతీచ్ఛో పరీక్షాం దత్వా దేవతాలయం వ్రజ-ఇంద్ర. ౬౪. ఏవం శ్రుత్వా పరీక్షాం దాతుమవస్థితం శ్రీశంకరాచార్యం ప్రతి కణాదమతే స్థితః ఏకం స్వీయం రహస్యం పప్రచ్ఛ తం విశినష్టి-ద్రవ్యగుణకర్మసామాన్యవిశేషసమవాయాః షడ్భావా ఇతి వాదీ రహస్యమేవ దర్శయతి సంయోగభాగినః పరమాణుద్వయాత్సూక్ష్మం ద్వ్యణుకం జాతమితి నో మతమ్. ౬౫. ద్వ్యణుకాశ్రితం అణుత్వం యస్మాత్తత్కస్మాజ్జాయేతేతి వద యది త్వం సర్వవిచ్చేత్తవ ప్రభుత్వం వక్తుమేతే తవ శిష్యా రచితాం సర్వజ్ఞభాషాం బ్రువంతి న త్వర్థతః త్వం సర్వజ్ఞోఽసీత్యర్థః. ౬౬. పరమాణుద్వయనిష్ఠా యా ద్విత్వ సంఖ్యా సా తస్య ద్వ్యణుకగతస్యాణుత్వస్య కారణమితి మాత్రా జ్ఞాత్రా శ్రీశంకరేణ కథితే సతి తద్వచనం ప్రపూజ్య కణాదలక్ష్మీస్స్వయమేవ నివృత్తిం గతా. ఉ. ౬౭. తదనంతరం తేషు మధ్యే గౌతమమతాశ్రయ ఆత్తగర్వో నైయ్యాయిక ఆహ - కణాదపక్షాద్గౌతమపక్షే ముక్తేర్విశేషం వద. యది త్వం సర్వజ్ఞో నో చేత్సర్వవిత్త్వే ప్రతిజ్ఞాం త్యజ. ౬౮. ఏవముక్త ఆచార్య ఆహ — గుణసంబన్ధస్యాత్యంతనాశే నభోవద్యాస్థితిస్సా కణాదపక్షే ముక్తిః తదీయ గౌతమపక్షే తు సా గుణసఙ్గతేరత్యంతనాశే నభోవ

పక్షే, ముక్తిస్తృతీయే చరణాక్షపక్షే సానందసంవిత్సహితా విముక్తిః.
౧౯. పదార్థభేదస్స్ఫుటమేవ సిద్ధస్తథేశ్వరస్సర్వజగద్విధాతా, స ఈశవాదీత్యుదితే ఽభినంద్య నైయాయికో ఽపి న్యవృతన్నిరోధాత్.
౨౦. తం కాపిలః ప్రాహ చ మూలయోనిః కింవా స్వతంత్రా చిదధిష్ఠితా వా, జగన్నిదానం వద సర్వవిత్త్వం నో చేత్ప్రవేశస్తవ దుర్లభః స్యాత్. ౨౧. సా విశ్వయోనిర్బహురూపభాగినీ స్వయం స్వతంత్రా త్రిగుణాత్మికా సతీ, ఇత్యేవ సిద్ధాంతగతిస్తు కాపిలే వేదాంతపక్షే పరతంత్రతా మతా. ౨౨. తతో నదంతో న్యరుధన్సగర్వం దత్త్వా పరీక్షాం వ్రజ ధామ దేవ్యాః, బౌద్ధాస్తథా సంప్రథితాః పృథివ్యాం బాహ్యార్థవిజ్ఞానకశూన్యవాదైః. ౨౩. బాహ్యార్థవాదో ద్వివిధస్తదంతరం వాచ్యం వివిక్షుర్యది దేవతాలయమ్, విజ్ఞానవాదస్య చ కిం విభేదకం భవన్మతాద్బ్రూహి తతః పరం వ్రజ. ౨౪. సౌత్రాంతికో

త్తినితిరానందసంవిత్సహితా ముక్తిరిత్యర్థః. ౧౯. పదార్థభేదస్తు స్ఫుట ఏవ సిద్ధః. కణాదమతే సప్తపదార్థాః. గౌతమమతే తు షోడశ తే. తథా చ కణభుక్సూత్రం 'ద్రవ్యగుణకర్మసామాన్యవిశేషసమవాయాభావాస్సప్త పదార్థాః' తథా గౌతమీయమపి "ప్రమాణప్రమేయసంశయప్రయోజనదృష్టాంతసిద్ధాంతావయవతర్కనిర్ణయవాదజల్పవితండాహేత్వాభాసచ్ఛలజాతినిగ్రహస్థానానాం తత్త్వజ్ఞానాన్నిశ్శ్రేయసాధిగమః" ఇతి. సర్వజగన్నిమిత్తకారణభూత ఈశ్వరస్తథా కణాదపక్షవదేవ ఇత్యుదితే సతి స ఈశవాదీ నైయ్యాయికో ఽపి నిరోధనాన్న్యవృత న్నివృత్తః. ౨౦. తతస్తం సాంఖ్యః ప్రాహ-మూలప్రకృతిః కిం స్వతంత్రా జగత్కారణముత చిదధిష్ఠితేతి. సర్వజ్ఞత్వం త్వం వద. నో చేత్ప్రవేశస్తవ దుర్లభస్స్యాత్. ౨౧. ఏవముక్త ఆచార్య ఆహ - సా విశ్వయోనిస్సత్త్వరజస్తమోఽభిధగుణత్రయాత్మికా స్వతంత్రా సతీ బహురూపభాగినీ జగన్నిదానమితి తు కాపిలీ సిద్ధాంతగతిః. వేదాంతపక్షే త్వస్యాః పరతంత్రతా మతా. ౨౨. తతో నదంతో న్యరుధన్నితి. తతస్తదనంతరం తత్రైవ బాహ్యార్థవిజ్ఞానకశూన్యవాదైః పృథివ్యాం ప్రథితాః సగర్వాః సౌత్రాంతికవైభాషికయోగాచార్యమాధ్యమికమతావలంబినో బౌద్ధాః పరీక్షాం దత్త్వా దేవ్యా ధామ వ్రజేతి వాదం కుర్వంతో నిరోధం కృతవంతః. ౨౩. యది త్వం దేవతాలయం వివిక్షుస్తర్హి ద్వివిధో యో బాహ్యార్థస్తదంతరం త్వయా వాచ్యం విజ్ఞానవాదస్య చ భవతో వేదాంతవాదినో మతాత్కిం విభేదకమితి బ్రూహి తతః పరం వ్రజ. ౨౪. ఏవముక్త ఆచార్య ఉవాచ - సౌత్రాంతికస్సర్వమపి వేద్య

వక్తి హి వేద్యజాతం లింగాధిగమ్యం త్వితరో ఽక్షిగమ్యమ్, తయోస్తయోర్భంగురతా విశిష్టా భేదః క్రియాంస్త్వేదన వేద్యభాగీ. ౭౫. విజ్ఞానవాదీ క్షణికత్వమేషామంగీచకారాపి బహుత్వమేషః, వేదాంతవాదీ స్థిరసంవిదేకేత్యంగీచకారేతి మహాన్విశేషః. ౭౬. అథాబ్రవీద్దిగ్వసనానుసారీ రహస్యమేకం వద సర్వవిచ్చేత్, యదస్తికాయోత్తరశబ్దవాచ్యం తత్కిం మతే ఽస్మిన్వద దేశికాశు, ౭౭. తత్రాహ దేశికవరశ్శృణు రోచతే చేజ్జీవాదిపంచకమభీష్టముదాహరంతి, తచ్ఛబ్దవాచ్యమితి జైనమతే ప్రశస్తే యద్యస్తి బోద్ధుమపరం కథయాశు తన్మే. ౭౮. దత్తోత్తరే వాదిగణే తు బాహ్యే బభాణ కశ్చిత్కిల జైమినీయః, శబ్దః కిమాత్మా వద జైమినీయే ద్రవ్యం గుణో వేతి తతో వ్రజ త్వమ్. ౭౯. నిత్యా వర్ణాస్సర్వగాః శ్రోత్రవేద్యా యత్తద్రూపం శబ్దజాలం చ నిత్యమ్, ద్రవ్యం వ్యాపీత్యబ్రువన్ జైమినీయా ఇత్యేవంతం ప్రోక్తవాన్ దేశికేంద్రః. ౮౦. శాస్త్రేషు సర్వేష్వపి దత్త

మనుమానగమ్యం వక్తి. వైభాషికస్తు తత్సర్వం ప్రత్యక్షగమ్యం వక్తి - తయోస్సౌత్రాంతికవైభాషికయోః పదార్థయోః క్షణభంగురతా సమానా. వేదనవేద్యవిషయో భేదో లిఙ్గవేద్యత్వాక్షివేద్యత్వరూపో విశేషః క్రియాన్విద్యత ఇత్యర్థః. ౭౫. విజ్ఞానవాద్యయం విజ్ఞానానాం క్షణికత్వం బహుత్వంచాంగీచకార. అయం వేదాన్తవాదీ తు స్థిరమేకం జ్ఞానమిత్యంగీచకారేతి మహాన్విశేషః. ఇంద్ర. ౭౬. అథ దిగంబరానుసారీ జగాద యది త్వం సర్వజ్ఞస్తర్హ్యేకం గుహ్యం వద కిం తదితి తత్రాహ—కాయఇత్యుత్తరశబ్దో యేషాం తైర్వాచ్యం యదస్మిన్ జైనమతేఽస్తి తత్కిం హే దేశికాశు వద. ఉ. ౭౭. తైర్జీవాస్తికాయః పుద్గలాస్తికాయో ధర్మాస్తికాయ అధర్మాస్తికాయః ఆకాశాస్తికాయః ఇతిశబ్దైర్వాచ్యం జీవాదిపంచకమభీష్టమిత్యుదాహరంతి తత్పృష్టముక్త్వా ఽప్రశస్తే జైనమతే ఽపరమపి యజ్జ్ఞాతుమాస్తే తచ్ఛీఘ్రం వదేత్యాహ—జైనమత ఇతి. వసం. ౭౮. ఏవం వేదబాహ్యే వాదిగణే తు దత్తోత్తరే సతి కశ్చిజ్జైమినిమతావలంబ్యధ్వరమీమాంసకో జగాద-జైమినీయే మతే శబ్దః కిం స్వరూపః? కిం శబ్దార్థమాహ? ద్రవ్యం గుణో వేతి? తథాచ శబ్దస్వరూపముక్త్వా తతో వ్రజ. ఉ. ౭౯. నిత్యావర్ణా వ్యాపకాః శ్రోత్రేంద్రియవేద్యాః యద్రూపం శబ్దజాలం తచ్చ నిత్యం ద్రవ్యవ్యాపీతి జైమినీయా అబ్రువన్ ఇత్యేవం తం జైమినీయం దేశికేంద్రః ప్రోక్తవాన్.శాలి. ౮౦. సర్వేష్వపి శాస్త్రేషు ప్రత్యుత్తరం దత్తవంతం తం శ్రీశంకరం తే వాదినస్సమ్య

వంతం ప్రత్యుత్తరం తం సముపూజయంత్యై, ద్వారం సముద్ఘాట్య దదు
శ్చ మార్గం తతో వివేశాంతరభూమిభాగమ్. ౮౧. పాణౌ సనందన
మసావవలంబ్య విద్యాభద్రాసనం తదవరోఢుమనాశ్చచాల, అత్రాం
తరే విధివధూర్విబుధాగ్రగణ్యమాచార్యశంకర మువాచ దసం
గవాచా. ౮౨ సర్వజ్ఞతా తేఽస్తి పురైవ యస్మాత్సర్వత్ర పరైర్య
త్ఛభవాన్న చేత్తే, విరించిరూపాంతరవిశ్వరూపశ్శిష్యః కథం స్యా
త్ప్రథితాగ్రణీస్సః. ౮౩. సర్వజ్ఞతైకైవ భవేన్న హేతుః పీఠాధిరో
హే పరిశుద్ధతా చ, సా తేఽస్తి వా నేతి విచార్యమేతత్తిష్ఠ క్షణం
త్వం కురు సాహసం మా. ౮౪. త్వం చాంగనాస్సముపభుజ్య కలార
హస్యప్రావీణ్యభాజన మభూర్యతిధర్మనిష్ఠః, ఆరోఢుమీదృశపదం
కథ మర్హతా తే సర్వజ్ఞతేవ విమలత్వ మపీహ హేతుః. ౮౫.
నాస్మింఛరీరే కృతకిల్బిషోఽహం జన్మప్రభృత్యంబ న సందిహే
ఽహమ్, వ్యధాయి దేహాంతరసంశ్రయాద్యన్న తేన లిప్యేత హి క

గపూజయన్ ద్వారం సముద్ఘాట్య మార్గం చ దదుః. తదనంతరమంతరభూమిభాగం
వివేశ. ఉ. ౮౧. హస్తే సనందనమసావవలంబ్య తద్విద్యాభద్రాసనమారోఢుమనా
శ్చచాల, ఏతస్మిన్నంతరే విబుధాగ్రగణ్యం శ్రీశంకరాచార్యమశరీరవాచా శారదా
ఽవోచత్. వ. ౮౨. యదవోచత్తదుదాహరతి—తే సర్వజ్ఞతాయాం సంశయో
నాస్తి యస్మాత్పూర్వమేవ సర్వత్ర పరీక్షాం ప్రాప్తోఽసి యది భవాన్ సర్వజ్ఞో
నాభవత్ తర్హి విరించిః రూపాంతరం యస్య స చాసౌ విశ్వరూపః ప్రథితానామగ్ర
ణీః సశిష్యః కథం స్యాత్. ఉ. ౮౩. యద్యప్యేవం తథాఽపి పీఠాధిరోహే కేవలం
సర్వజ్ఞతైవ హేతుర్న భవేదపి తు పరిశుద్ధతాఽపి సా తేఽస్తి న వేత్యేతద్విచారణీయ
మతః క్షణమాత్రం త్వం తిష్ఠ సాహసం మాకురు. ఇం. ౮౪. ఏవం కోటిద్వయముక్త్వో
త్తరకోటిం సాధయతి—త్వం యతో యతిధర్మనిష్ఠస్సన్నఙ్గనాః సమ్యగుపభుజ్య
కామకలారహస్యప్రవీణతాపాత్ర మభూః. అత ఈదృశపద మారోఢు మేవం
భూతస్య తవ యోగ్యతా కథ మపి నాస్తి. యతస్సర్వజ్ఞతేవ విమలతాపీహారోహే
హేతుః. ౮౫. ఏవముక్తః శ్రీశంకర ఉవాచ-నేతి. అహమపి న సందిహే ఽంబాయా
స్తవ సందేహో నాస్తీతి కిము వక్తవ్య మిత్యనుశయేన సంబోధయతి-హేఽంబేతి. యత్తు
త్వంచాంగనా ఇత్యాది తత్ర శృణు యత్కర్మ దేహాంతరసంశ్రయాద్విహితం తేన
కర్మణా అన్యోఽన్యం దేహో నలిప్యతే లోకశాస్త్రప్రసిద్ధం చైతత్. ఉ. ౮౬.

ర్మణా ఽన్యః ౮౬. ఇత్థం నిరుత్తరపదాం స విధాయ దేవీం సర్వజ్ఞపీఠమధిరుహ్య ననంద సభ్యైః, సమ్మానితో ఽభవదసౌ విబుధైశ్చ వాణ్యా గార్గ్యాకహోలముఖరైరివ యాజ్ఞవల్క్యః. ౮౭. వాదప్రాదుర్వినోదప్రతికథనసుధీవాద దుర్వారతర్కన్యక్కారస్వైరధాటీభరితహరిదుపన్యస్తమాహానుభావ్యః, సర్వజ్ఞో వస్తుమర్హస్త్వమితి బహుమతః స్ఫారభారత్యమోఘశ్లాఘాజోఘుష్యమాణో జయతి యతిపతేశ్శారదాపీఠవాసః ౮౮. కుత్రాప్యాసీత్ప్రలీనే క్షణచరణకథా కాపిలీ క్వాపి లీనా భగ్నా ఽభగ్నా గురూక్తిః క్వచిదజని పరం భట్టపాదప్రవాదః, భూమావాయోగకాణాదజనిమతమథాభూతవాగ్భేదవార్తా దుర్దాంతబ్రహ్మవిద్యాగురుదురుదకథా దుందుభేర్ధింధిమేతః. ౮౯. కాణా

సరస్వత్యా పండితైశ్చ పూజితో ఽభవత్ యథా గార్గ్యాకహోలాదిభిశ్చ యాజ్ఞవల్క్యస్తద్వత్. ౮౭. అథ భగవత్పాదస్య శారదాపీఠవాసం వర్ణయతి-వాదేన ప్రాదుః ప్రకటతాం గతో వినోదో యేషాం తే చ తే ప్రతికథనసుధియః ప్రతివాదిపండితా మండనమిశ్రప్రముఖాస్తైస్సాకం యో వాదస్తత్ర యే దుర్వారాస్తర్కా అవిజ్ఞాతతత్త్వే ఽర్థే కారణోపపత్తితస్తత్త్వజ్ఞానార్థమూహస్తర్క ఇత్యుక్తలక్షణాస్తేషాం న్యక్కారే తిరస్కారే స్వైరాభిః స్వతంత్రాభిర్ధాటీభిర్యుద్ధయాత్రాభిర్భరితాభిర్వ్యాప్తాభిర్హరిద్భిర్దిగ్భిరుపన్యస్తం వర్ణితం మహానుభావ్యం మహాప్రభావత్వం యస్య స త్వం సర్వజ్ఞో ఽతఏవ బహుభిస్సమస్తగుణశాలిత్వేనాత్యంతం సంభావితోఽస్మిన్పీఠే వస్తుమర్హో యోగ్య ఇతి స్ఫారభారత్యా విశాలయా వాచా ఽమోఘశ్లాఘయా సఫలప్రశంసయా సర్వైర్జోఘుష్యమాణో భృశం ఘుష్యమాణో యతిపతేః శ్రీశంకరస్య శారదాపీఠవాసో జయతి సర్వోత్కర్షేణ వర్తతే-స్ఫారం యథా తథా భారత్యా సరస్వత్యా ఽమోఘశ్లాఘయా జోఘుష్యమాణ ఇతి వా. ప్ర. ౮౮. కించ దుర్దాంతైరుద్ధతైర్వాదిభిస్సహ బ్రహ్మవిద్యాగురోశ్శ్రీశంకరస్య వాదలక్షణద్యూతకథాయా దుందుభేర్ధింధిమే ఇతి శబ్దాదీక్షణచరణస్యాక్షపాదస్య గౌతమస్య కథా క్వాపి ప్రకర్షేణ లీనా ఆసీత్తథా కాపిలీ కపిలకథా క్వాపి లీనా ఆసీత్ తథా పూర్వమభగ్నాపి ప్రభాకరోక్తిర్భగ్నా ఆసీత్. భట్టపాదప్రవాదః పరం కేవలం క్వచిదపి భూమావజని ప్రాదుర్భూతః. కించ అథ తథా పాతంజలైః కాణాదైశ్చ జనితం యన్మతం తదభివ్యాప్య భేదవార్తా ఽభూతవాగనుచితవాగాసీత్. అసమవాగితి వా. అసత్యవాగితి వా. "భూతం క్ష్మాదౌ పిశాచాదౌ జంతౌ క్లీబం త్రిషూచితే, ప్రాప్తే వృత్తే సమే సత్యే దేవయోన్యంతరే తు నా" ఇతి మేదినీ. ౮౯. కించ పాషండసంఘాతాత్మాం

దః క్వ ప్రణాదః క్వ చ కపిలవచః క్వాప్యుపాదప్రవాదః క్వాప్యంధా
యోగకంథా క్వ గురుమతిలఘుః క్వాపి భాట్టప్రఘట్టమ్, క్వ ద్వైతా
ద్వైతవార్తా క్షపణకవివృతిః, క్వాపి పాషండఖండధ్వాంతధ్వంసైకభా
నోర్జయతి యతిపతేశ్శారదాపీఠవాసే. ౯౦. తతో దివిషద్ధ్వని స్ఫారి
తమధ్వరాశాపతి ధురంధరసమీరితప్రియశోణపాణిశోణహాతిభిః, ఆసింధ
హారిదంతరం స్వరభరైర్భృతమత్సింధుఘోషఘనాఘనప్రథమబంధు
భిర్దుందుభిః. ౯౧. కచభరసహాసం పులోమజాలయాంః కలితవికసితాన్యగ
ర్భకం యథా స్యాత్, గురుశిరసి తథా సుధాశనాస్స్వస్తరుకుసుమా
న్యథవార్షతో ఽభ్యవర్షన్. ౯౨. ఇతి మునిరతితుష్టో ఽధ్యుష్య తస్య
సర్వజ్ఞపీఠం నిజమతగురుతాయై నో పునర్మానహేతోః, కతిచన విని
వేశ్యాథర్ష్యశృంగాశ్రమాదౌ మునిరథ బదరీం స ప్రాప కైశ్చి
త్స్వశిష్యైః. ౯౩. దివసాన్ వినినాయ తత్ర కాంశ్చిత్స చ పాతంజల
తంత్రనిష్ఠితేభ్యః, కృపయోపదిశన్ స్వసూత్రభాష్యం విజితాశేషజిత

ధరాధ్వాంతధ్వంసైకసూర్యస్య యతిపతేశ్శారదాపీఠవాసే జయతి సతి క్వ కాణాదః ప్రణాదః
క్వ? న క్వాపీత్యర్థః. క్వాపి క్వచ క్షపణకవివృతిరార్హతమతవ్యాఖ్యానం? ౯౦. తతశ్శారదా
పీఠారోహణానన్తరం దివిషదధ్వని దేవమార్గే స్వర్గిణాం ఘుషితే యజ్ఞభుగ్ధురంధురం
ధర ఇంద్రస్తేన సమ్యక్ ప్రేరితానాం దేవానాం హస్తప్రాంతభాగైరాహతః ఆసమం
తాత్తాడితో దుందుభిర్భృమత్తస్సింధవస్సముద్రాస్తేషాం ఘోషో ఘనస్తస్య
ఘనీభూతానామారవాణాం శబ్దానాం ప్రథమబంధుభిస్తత్తుల్యైః స్వరభరైర్ణాదవిశబ్దై
ర్హారితాం దిశామంతరమంతరాళమరుద్ధ రోధితవాన్. పృథ్వీ. ౯౧. అథానంతరం
సుధాభుజో దేవాః పులోమజాయాశ్శచ్యాస్సంయతకేశభరసహాసనం కించిద్వికసితాని
అపగర్భకమపగతమధ్వకసత్పుష్పకం యథా స్యాత్తథా గురోశ్శ్రీశంకరస్య శిరసి కల్ప
వృక్షపుష్పాణి వార్షేణాభ్యవర్షన్ సమ్యగ్వృష్టిం కృతవంతః, పుష్పితాగ్రా. ౯౨. ఇత్యే
వమతితుష్టో మునిః శ్రీశంకరస్సర్వజ్ఞపీఠమధ్యుష్య తదుపరి స్థిత్వా తదపి నిజమతస్య
గురుతాయై శ్రైష్ఠ్యాయ న పునర్మానహేతోః, అథానంతరం కతిచన సురేశ్వరాదీన్
తచ్ఛిష్యాన్ ఋష్యశృంగాశ్రమాదౌ వినివేశ్యాథ స మునిర్బదరీం బదర్యాశ్రమం
కైశ్చిచ్ఛిష్యైస్సహితస్సన్ ప్రాప. మాలినీ. ౯౩. అథ తత్ర యత్కృతవాం
స్తదాహ—తత్ర బదర్యాం స చ శ్రీశంకరాచార్యో విజితాశ్చ తే అప్యజితసర్వదర్శ
నాశ్చ ఇతి తే తథాభూతేభ్యః పాతంజలశాస్త్రనిష్ఠితేభ్యః కృపయా స్వకృతం భాష్య

సర్వదర్శనేభ్యః. ౯౪. నితరాం యతిరాడుడురాజకరప్రకరప్రచుర ప్రసరస్స్వయశాః, స్వమయం సమయం గమయన్రమయన్ హృదయం సదయం సుధియాం శుశుభే. ౯౫. ఏవం ప్రకారైః కలికల్మషఘ్నైశ్శివావతారస్య శుభైశ్చరిత్రైః, ద్వాత్రింశదత్యుజ్జ్వలకీర్తిరాశేస్సమా వ్యతీయుః కిల శంకరస్య. ౯౬. భాష్యం భూష్యం సుశీలై రకలి కలిమలధ్వంసి కైవల్యమూల్యం హాంతా హాంతా సమంతాత్కుమతిసతిస్సృతా ఖండితా పండితానామ్, సద్యో విద్యోతితా ఽసౌ విపథ విమథనైర్ముక్తిపద్యా నవద్యా శ్రేయో భూయో బుధానామధికతర మితశ్శంకరః కిం కరోతు. ౯౭. హాంతా ఽఽశోభి యశోభరైస్త్రిజగతీ మందారకుందేందుభాముక్తాహారపటీరహీరవిహారసన్నీహారతారానిభైః, కారుణ్యామృతనిర్ఝరైస్సుకృతినాం దైన్యానలశ్శాన్యతాం సీత శ్శంకరయోగినా కిమధునా సౌరభ్యమారభ్యతామ్. ౯౮. ఆక్రాంతాని

ముపదిశన్ సన్యానిచిద్దివసాని వ్యతిక్రాంతవాన్. వసంతమాలికా. ౯౪. ఉడురాజస్య చంద్రస్య కిరణప్రకరః కిరణకలాపస్తద్వత్ప్రచురః ప్రసరో యస్య తథాభూతం స్వీయం యశో యస్య యతిరాట్ శ్రీశంకరాచార్యస్స్వమయమాత్మప్రచురం సమయం శాస్త్రమవగమయన్నయం సుధియాం హృదయం రమయన్నస్నితరాం శుశుభే. తోటకం. ౯౫. ఉపసంహరతి-ఏవం ప్రకారైః కలికల్మషఘ్నైశ్శుభైశ్చరిత్రైరుజ్జ్వల కీర్తిరాశేశ్శివావతారస్య శంకరస్య ద్వాత్రింశత్సంవత్సరా వ్యతీయురితి యోజనా. ఆఖ్యానకీ. ౯౬. శ్రీశంకరాచార్యో భాష్యాదికరణైస్సుధియాం కృతే నిరతిశయం శ్రేయస్సంపాదితవాన్ ఇత్యాశయేనాహ—భాష్యమితి. సుశీలైః భూష్యం కలిమల వినాశకం కైవల్యస్య మూల్యం వేతనం భాష్యమకలి కృతం. హంతేతి హర్షే. కోమలామంత్రణే వా. కుమతీనాం నమస్కారైః కృతా యా పండితానామహంతా సా సమంతాత్ఖండితా. ఏవం చ విపథమథనైరసావనవద్యా ముక్తిపద్యా మోక్షపద్ధతిస్సద్యో విద్యోతితా తస్మాదేవం కర్తా శంకరః ఇతో ఽధికతరం శ్రేయః పునః కిం కరోతు తస్యాభావాదిత్యర్థః. స్రగ్ధరా. ౯౭. కించ హంతేత్యాశ్చర్యే హర్షే వా. త్రిజగత్యాం త్రిలోక్యాం యాని మందారాదీని తత్తుల్యైరాసమంతాచ్ఛోభనైర్యశసాం భరైర్భారైరతిశయైర్వా. కారుణ్యామృతస్య నిర్ఝరైః ప్రవాహైః శ్శంకరయోగినా సుకృతినాం దైన్యలక్షణో ఽగ్నిశ్శాన్యతాం సీతో ఽతస్తేనాధునా ఽతఃపరం సౌరభ్యం సౌగంధ్యం కిమారభ్యతాం. ఇంద్రేందుభాశ్చంద్రజ్యోత్స్నా పటీరశ్చందనం హీరో వజ్రం. విహారస్సన్నీహారశ్చలతుషారః శార్దూల. ౯౮. కించ సాధీయసా బోధితరేణాతి

దిగంతరాణి యశసా సాధీయసా భూయసా, విస్మేరాణి దిగంతరాణి రచితాన్యత్యద్భుతైః క్రీడితైః, భక్తాస్స్వేప్సితభుక్తిముక్తిఫలనోపాయైః కృతార్థీకృతా భిక్షుక్ష్మాపతినా కిమన్యదధునా సౌజన్యమాతన్యతామ్. ౯౯. పారికాంక్షీశ్వరోఽప్యాపదుద్ధారకం సేవమానాతులస్వాస్థ్యవిస్తారకమ్, పాపదావానలాతాప సంహారకం యోగిబృందాధిపప్రాప కేదారకమ్. ౧౦౦. తత్రాతిశీతార్దితశిష్యసంఘసంరక్షణాయాతులితప్రభావః, తప్తోదకం ప్రార్థయతే స్మ చంద్రకలాధరాత్తీర్థకరప్రధానః. ౧౦౧. కర్మందిబృందపతినా గిరిశోఽర్థితస్సన్ సంతప్తవారి లహరీం స్వపదారవిందాత్, ప్రావర్తయత్ప్రథయతీ యతిసార్థకీర్తిమద్యాపి తత్ర సముదంచతి తప్తతోయా. ౧౦౨. ఇతి కృతసురకార్యం నేతుమాజగ్మురేనం రజతశిఖరిశృంగం తుంగమీశావతారమ్, విధిశతమఖచంద్రోపేంద్రవాయ్వగ్నిపూర్వాస్సురనికరవరేణ్యాస్సర్షిసంఘాస్ససిద్ధాః. ౧౦౩.

దృఢేన భూయసా యశసా దిగంతరాణి ఆక్రాంతాని వ్యాప్తాని 'అంతికబాఢయోర్నేదసాధా'వితి బాఢశబ్దస్య సాధాదేశః. "బాఢం దృఢప్రతిజ్ఞయోః" ఇతి మేదినీ - తథాఽత్యంతమాశ్చర్యరూపైరతిమానుషైః క్రీడితైర్దిగంతరాణి విస్మేరాణి విస్మయశీలాని రచితాని తథా స్వభక్తాః స్వస్వేప్సితభోగమోక్షప్రాప్త్యుపాయైః కృతార్థీకృతాః ఏవం కృతవతా యతిరాజేనాధునేతోఽన్యత్సౌజన్యం కిమాతన్యతాం. ౯౯. పారికాంక్షీశ్వరోఽపి. "తపస్వీ తాపసః పారికాంక్షీ"త్యమరః. కేదారకం ప్రాప. కం విశినష్టి-ఆపదుద్ధారకం సేవమానానామతులాయాస్స్వాస్థ్యస్య విస్తారకం పాపదావాగ్నిజనితతాపస్య సంహారకం-స్రగ్విణీ. ౧౦౦. తత్ర కేదారకే అతిశీతేన పీడితస్య శిష్యసమూహస్య సంరక్షణార్థమతులప్రభావశ్శాస్త్రకర్తృషు ప్రధానః శ్రీశంకరాచార్యః చంద్రకలాధరాన్మహాదేవాత్తప్తోదకం ప్రార్థయామాస-ఉపజాతిః. ౧౦౧. కర్మందిబృందస్య భిక్షుసముదాయస్య పతిః శ్రీశంకరస్తేన ప్రార్థితస్సన్ గిరిశశ్శివస్సంతప్తతోయలహరీం నదీం స్వచరణారవిందాత్ప్రవర్తితవాన్ యా తప్తతోయా యతినాథకీర్తిం విస్తారయంతీ అద్యాపి తత్ర సముద్గచ్ఛతి సముల్లసతీతి-వసంతతిలకా. ౧౦౨. ఇత్యేవం కృతం దేవకార్యం యేన తమేనమీశావతారం శ్రీశంకరం తుంగమున్నతం కైలాసగిరిశృఙ్గం ప్రతినేతుం బ్రహ్మేంద్రాదయస్సురసముదాయప్రవరా ఋషిసఙ్ఘైస్సిద్ధైశ్చ సహితా ఆజగ్ముః - మాలి. ౧౦౩.

ఆగత్య యత్కృతవన్తస్తదాహ— విద్యుద్వల్లీనాం నియుంక్తైర్ణ్ణైస్సభ్యాగారల్గం యుద్ధం

విద్యుద్వల్లీనియుతసముదారబ్ధయుద్ధై ర్విమానై స్సంఖ్యాతీతై స్సపది
గగనాభోగ మాచ్ఛాదయంతః, స్తుత్వా దేవం త్రిపుర మథనం తేయ
తీశానవేషం మందారోత్థైః కుసుమనిచయైరబ్రువన్నర్చయంతః. ౧౦౪.
భవానాద్యో దేవః కబళితవిషః కామదహనః పురారాతిర్విశ్వప్రభ
వలయహేతుస్త్రినయనః, యదర్థం గాం ప్రాప్తో భవమథనవృత్తం
తదధునా తదా యాహి స్వర్గం సపది గిరిశాస్మత్ప్రియకృతే. ౧౦౫. ఉన్మీ
లద్వినయప్రధానసుమనోవాక్యావసానే మహాదేవే సంభృత సంభ్రమే
నిజపదం గంతుం మనః కుర్వతి, శైలాదిః ప్రమథైః పరిష్కృతవపు
స్తస్థౌ పురస్తాత్క్షణా దుక్షా శారదవారిదుగ్ధవరటాహాంకారహుంకార
కృత్. ౧౦౬. ఇంద్రోపేంద్రప్రధానైస్త్రిదశపరిబృఢైస్స్తూయమానః
ప్రసూనైర్దివ్యైరభ్యర్చ్యమానస్సరసిరుహభువా దత్తహస్తావలంబః, ఆరు

ద్యైః విద్యుద్వల్లీనియుతతుల్యైరితి యావత్. తథాభూతైః సంఖ్యారహితైర్విమానైః
సపది తత్క్షణే ఆభోగం పూర్ణం గగనమాకాశమాచ్ఛాదయంతో యతీశవేషం
త్రిపురమథనం మహాదేవం స్తుత్వా మన్దారోత్థైః పుష్పసముదాయైరర్చయంతస్తే
బ్రహ్మాదయో దేవా అబ్రువన్నుక్తవంతః, మందాక్రాంతా. ౧౦౪. యదబ్రువం
స్తదుదాహరతి-ఆద్యస్సర్వకారణభూతో దేవః ద్యోతనాత్మకస్సకలదేవాదిః జగద్రక్ష
ణాయ కబళితం గ్రసితం విషం సముద్రమథనాదుత్థం హాలాహలాఖ్యం యేన పున
శ్చ కామదహనః పురారాతిస్త్రిపురసంహారకర్తా విశ్వోత్పత్తిలయకారణం త్రినేత్రో
మహాదేవో భవాన్ యదర్థం వేదమర్యాదాస్థాపనార్థం భూమిం ప్రాప్తస్తదధునా
హే సంసృతినివారక వృత్తం సంపన్నం తత్తస్మాదధునా సపది ద్రాగ హే గిరిశాస్మత్ప్రి
యార్థం స్వర్గమాయాహి - శిఖ. ౧౦౫. వికసద్వినయప్రధానానాం సుమనసాం
దేవానాం వాక్యస్యాంతే ఉన్మీలతో వినయప్రధానసుమనోవాక్యస్యేతి వా. మహాదేవే
శ్రీశంకరే స్వీకృతసంభ్రమే నిజపదం గంతుం మనః కుర్వతి సతి ప్రమథైః రుద్ర
గణైః పరిష్కృతం భూషితం వపుర్యస్య శైలాదిరుక్షా నంద్యాఖ్యో వృషస్తత్క్షణా
చ్ఛ్రీశంకరాచార్యస్యాగ్రే తస్థౌ. తం విశినష్టి-శరత్కాలీనజలస్య దుగ్ధస్య వరటాయా
హంసయోషితశ్చాహంకారస్య శౌక్ల్యాహంభావస్య హుంకారకృత్ తేభ్యోఽపి
శుక్ల ఇత్యర్థః. "హంసస్య యోషిద్వరటే"త్యమరః. శార్దూలవిక్రీడితం ఛందః. ౧౦౬.
అథ సంపాదితసమస్తసురకార్యస్య శ్రీశంకరాచార్యస్య స్వధామారోహణం వర్ణయతి

హస్త్యుక్షాణామగ్ర్యం ప్రకటితసుజటాజూటచన్ద్రావతంసో వ్యోమ్న్యా-
లోకశబ్దం సముదితమృషిభిర్ధామ నైజం ప్రపేదే. ౧౦౩.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తచ్ఛారదాపీఠవాసగః,
సంక్షేపశంకరజయే సర్గః పూర్ణోఽపి షోడశః.

ఇన్ద్రోపేన్ద్రప్రధానైస్త్రిదశపరిబృఢైర్దేవశ్రేష్ఠైః స్తూయమానః ప్రసన్నః దివ్యైః పుష్పైరర్చ్యమానః కమలజేన బ్రహ్మణా దత్తో హస్తావలమ్బో యస్య సః అగ్ర్యం శ్రేష్ఠం వృషం నన్దినం సమారుహ్య ప్రకటితజటాజూటచన్ద్రావతంసో వ్యోమ్ని సః ఋషిభిస్సముదితం ఆలోకశబ్దం వన్దిభాషణశబ్దం శృణ్వన్ స్వీయం ధామ ప్రపేదే. "ఆలోకస్తు పుమాన్ ద్యోతే దర్శనే వన్దిభాషణే" ఇతి మేదినీ. స్రగ్ధరా. ౧౦౩.

జీవన్నేవ విముచ్యతే య ఉదితం బ్రహ్మాస్మ్యహం [illegible]
శ్రుత్వా తం ద్విజరాజసంశ్రితపదం భాష్యాది[illegible],
వేదాన్తామృతయుక్తసంగమమలైర్ధ్వాన్తైస్సదా సే[illegible]ం
భోగ్యాసంగవివర్జితం యది పరం సౌఖ్యస్పృహం శం[illegible].
షోడశేష్వపితాశేషప్రమితే శుభసర్గకే,
శ్రావణే సితపంచమ్యాం సింహే స్థితే గురావయమ్.
రచితో మాధవేనాసౌ గురూక్తో డిండిమటీకయా,
శాంకరో దిగ్జయో నామ గ్రన్థస్సర్వరసాత్మకః.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యబాలగోపాలతీర్థశ్రీపాదశిష్యవత్స
వంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే
శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే
షోడశస్సర్గః.

చెన్నపుర్యాం : వావిళ్ల ముద్రణాలయే ముద్రితః :—1910.